Regeringens proposition 1988/89:76

om ny köplag

Prop.
1988/89: 76

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 26 januari 1989.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Laila Freivalds

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till en ny köplag som skall ersätta den nuvarande köplagen från år 1905.

Förslaget innebär en betydande modernisering av köprätten. I stor utsträckning sker också en anpassning till den internationella utvecklingen på området.

Den föreslagna nya köplagen innehåller i huvudsak följande sakliga nyheter.

Vägledande bestämmelser införs för bedömningen av om en vara skall anses felaktig. Om en vara är felaktig skall köparen i regel ha rätt att kräva att säljaren utan kostnad för köparen avhjälper felet eller, i vissa fall, företar omleverans. Säljaren skall å sin sida i regel ha rätt att på egen bekostnad avhjälpa ett fel eller företa omleverans för att därigenom undgå de mera ingripande påföljderna prisavdrag och hävning.

När det gäller hävning innebär förslaget att en part i regel skall ha rätt att häva ett köp endast om motparten har gjort sig skyldig till ett avtalsbrott som är av väsentlig betydelse för parten och motparten insåg eller borde ha insett detta.

Förslagets regler om skadestånd vid säljarens dröjsmål och fel i varan är helt nya. Utgångspunkten är att säljaren svarar för det som ligger inom hans kontrollsfär (kontrollansvar). För indirekta förluster svarar säljaren dock bara vid vållande.

En nyhet i förslaget är regler om avbeställning som innebär att om köparen avbeställer en vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för honom är säljaren i regel skyldig att ställa in tillverkningen men har då rätt till skadestånd av köparen.

I fråga om köparens skyldigheter innehåller förslaget vissa avvikelser i förhållande till den nuvarande köplagen. Bl. a. införs bestämmelser om köparens medverkan till köpet. Vidare föreslås att reglerna om prisets bestämmande skall bygga på att köparen, om annat inte följer av avtalet, skall betala ett skäligt pris.

Regleringen av skadeståndsskyldigheten vid köparens avtalsbrott föreslås bli i huvudsak densamma som den som gäller vid säljarens avtalsbrott.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1990.

Lagförslagen i denna proposition har granskats av lagrådet. Propositionen innehåller därför tre huvuddelar; lagrådsremissen (s. 20), lagrådets yttrande (s. 221) och föredragande statsrådets ställningstagande till lagrådets synpunkter (s. 235).

Den som vill ta del av samtliga skäl för lagförslagen måste därför läsa alla tre delarna.

1 Förslag till

Köplag

Härigenom föreskrivs följande

Inledande bestämmelser

Tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller köp av lös egendom.
Lagen gäller i tillämpliga delar även byte av lös egendom.
Lagen gäller inte överlåtelse av tomträtt.

2 § Lagen gäller beställning av en vara som skall tillverkas utom när beställaren skall tillhandahålla en väsentlig del av materialet. Lagen gäller inte avtal om uppförande av byggnad eller annan fast anläggning på mark eller i vatten.

Lagen gäller inte avtal som innebär att den som skall leverera en vara även skall utföra arbete eller någon annan tjänst, om tjänsten utgör den övervägande delen av hans förpliktelse.

Avtalsfrihet

3 § Lagens bestämmelser tillämpas inte i den mån annat följer av avtalet, av praxis som har utbildats mellan parterna eller av handelsbruk eller annan sedvänja som måste anses bindande för parterna.

Konsumentköp

4 § Lagen gäller inte i fall då konsumentköplagen (1900:000) är tillämplig.

Internationella köp

5 § Lagen gäller inte i fall då lagen (1987:822) om internationella köp är tillämplig.

Varans avlämnande

Hämtningsköp

6 § Varan skall hållas tillgänglig för avhämtning där säljaren vid köpet hade sitt affärsställe eller, om han saknade affärsställe som hade samband med köpet, sitt hemvist. Visste parterna vid köpet att varan eller det parti ur vilket den skall tas fanns på en annan plats, skall varan hållas tillgänglig för avhämtning på denna plats.

Varan är avlämnad när köparen har tagit hand om den.

7 § Skall varan transporteras till köparen inom en och samma ort eller inom ett område där säljaren vanligen ombesörjer transporten av liknande varor, sker avlämnandet när varan överlämnas till köparen.

Om varan i annat fall skall transporteras till köparen och annat inte följer av en leveransklausul eller av avtalet i övrigt, sker avlämnandet när varan överlämnas till den transportör som har åtagit sig transporten från avsändningsorten. Om säljaren själv utför transporten, sker avlämnandet först när varan överlämnas till köparen.

Har varan sålts "fritt", "levererad" eller "fritt levererad" med angivande av en viss ort, anses den inte avlämnad förrän den har kommit fram till denna ort.

8 § Skall säljaren ordna transporten av varan, skall han ingå avtal om transporten till bestämmelseorten med lämpligt transportmedel och på sedvanliga villkor för en sådan transport.

Tiden för avlämnandet

9 § Skall varan inte avlämnas efter anfordran eller utan uppskov och följer tiden för avlämnandet inte heller annars av avtalet, skall varan avlämnas inom skälig tid från köpet.

Skall varan avlämnas inom en viss tidrymd och framgår det inte av omständigheterna att det ankommer på köparen att bestämma tidpunkten för avlämnandet, skall denna bestämmas av säljaren.

Om säljaren vid hämtningsköp skall bestämma tidpunkten för avlämnandet, skall han i tid underrätta köparen om när varan finns tillgänglig för avhämtning.

Rätt att hålla inne varan

10 § Har säljaren inte gett kredit eller anstånd med betalningen, är han inte skyldig att lämna ut varan eller, genom överlåtelse av dokument eller på annat sätt, frånhända sig förfoganderätten över den förrän betalning sker.

Skall säljaren sända varan från den ort där den skall avlämnas, får han inte med stöd av första stycket underlåta att avsända den. Han får dock hindra att varan eller dokument avseende varan lämnas ut till köparen innan betalning sker.

Kostnaderna för varan

11 § Säljaren svarar för sådana kostnader för varan som uppkommer före avlämnandet och som inte beror på att avlämnandet har försenats till följd av något förhållande på köparens sida.

Risken för varan

Vad risken innebär

12 § Bär köparen risken för varan, är han skyldig att betala varan även om den har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat genom en händelse som inte beror på säljaren.

13 § Risken går över på köparen, när varan avlämnas enligt avtalet eller enligt 6 eller 7 §.

Avlämnas varan inte i rätt tid och beror det på köparen eller något förhållande på hans sida, går risken över på köparen när säljaren har gjort vad som ankommer på honom för att avlämnandet skall kunna ske.

Skall köparen hämta varan på en annan plats än hos säljaren, går risken över när tiden för avlämnandet är inne och köparen har fått veta att varan finns tillgänglig för avhämtning.

14 § Risken går aldrig över på köparen förrän det genom märkning, anteckning i transportdokument eller på annat sätt har gjorts klart att varan är avsedd för köparen.

Varor under transport

15 § Avser köpet en vara under transport, går risken över på köparen vid köpet, om det inte framgår av omständigheterna att köparen har åtagit sig att bära risken från den tidpunkt då varan överlämnades till den transportör som har utfärdat transportdokumentet. Säljaren bär dock alltid risken för att varan vid köpet har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat, om han kände till eller borde ha känt till detta men inte har upplyst köparen om det.

Öppet köp

16 § Har öppet köp avtalats och varan avlämnats, bär köparen risken till dess att varan lämnas tillbaka.

Varans beskaffenhet

Överensstämmelse med avtalet m. m.

17 § Varan skall i fråga om art, mängd, kvalitet, andra egenskaper och förpackning stämma överens med vad som följer av avtalet.

Om inte annat följer av avtalet, skall varan

1. vara ägnad för det ändamål för vilket varor av samma slag i allmänhet används,
2. vara ägnad för det särskilda ändamål för vilket varan var avsedd att användas, om säljaren vid köpet måste ha insett detta särskilda ändamål och köparen har haft rimlig anledning att förlita sig på säljarens sakkunskap och bedömning,
3. ha egenskaper som säljaren har hänvisat till genom att lägga fram prov eller modell, och
4. vara förpackad på vanligt eller annars försvarligt sätt, om förpackning behövs för att bevara eller skydda varan.

Om varan avviker från vad som föreskrivs i första eller andra stycket eller i något annat avseende avviker från vad köparen med fog kunnat förutsätta, är varan att anse som felaktig.

18 § Fel föreligger även om varan inte överensstämmer med sådana uppgifter om varans egenskaper eller användning som säljaren har lämnat vid marknadsföringen av varan eller annars före köpet och som kan antas ha inverkat på köpet.

Varan skall vidare anses felaktig, om den inte överensstämmer med sådana uppgifter om dess egenskaper eller användning som någon annan än säljaren, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, före köpet har lämnat vid marknadsföringen av varan och som kan antas ha inverkat på köpet. Varan skall dock inte anses felaktig, om säljaren varken kände till eller borde ha känt till uppgifterna.

Första och andra styckena gäller inte, om uppgifterna har rättats i tid på ett tydligt sätt.

Befintligt skick

19 § Även om varan har sålts i "befintligt skick" eller med ett liknande allmänt förbehåll skall den anses felaktig, om

1. varan inte överensstämmer med sådana uppgifter om dess egenskaper eller användning som säljaren har lämnat före köpet och som kan antas ha inverkat på köpet,

2. säljaren före köpet har underlåtit att upplysa köparen om ett sådant väsentligt förhållande rörande varans egenskaper eller användning som han måste antas ha känt till och som köparen med fog kunde räkna med att bli upplyst om, under förutsättning att underlåtenheten kan antas ha inverkat på köpet, eller

3. varan är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till varans pris och övriga omständigheter med fog har kunnat förutsätta.

När en begagnad vara har sålts på auktion, anses den såld "i befintligt skick". Vid tillämpning av första stycket 3 skall hänsyn i så fall tas till utropspriset.

Undersökning av varan före köpet

20 § Köparen får inte såsom fel åberopa vad han måste antas ha känt till vid köpet.

Har köparen före köpet undersökt varan eller utan godtagbar anledning underlåtit att följa säljarens uppmaning att undersöka den, får han inte såsom fel åberopa vad han borde ha märkt vid undersökningen, om inte säljaren har handlat i strid mot tro och heder.

Andra stycket gäller även när köparen före köpet har fått tillfälle att undersöka prov på varan och felet gäller en egenskap som skulle framgå av provet.

Avgörande tidpunkt för bedömningen av om fel föreligger

21 § Frågan om varan är felaktig skall bedömas med hänsyn till dess beskaffenhet när risken för varan går över på köparen. Säljaren svarar för fel som har funnits vid denna tidpunkt även om felet visar sig först senare.

Uppkommer en försämring av varan efter det att risken har gått över på köparen, skall varan anses felaktig, om försämringen är en följd av säljarens avtalsbrott. Detsamma gäller om säljaren genom en garanti eller liknande utfästelse har åtagit sig att under en viss tid svara för varans användbarhet eller andra egenskaper och försämringen avser en egenskap som omfattas av utfästelsen.

Påföljderna

22 § Avlämnas inte varan eller avlämnas den för sent och beror det inte på köparen eller något förhållande på hans sida, får köparen enligt 23–29 §§ kräva fullgörelse eller häva köpet samt dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne betalningen enligt 42 §.

Fullgörelse

23 § Köparen får hålla fast vid köpet och kräva fullgörelse. Säljaren är dock inte skyldig att fullgöra köpet, om det föreligger ett hinder som han inte kan övervinna eller om fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till köparens intresse av att säljaren fullgör köpet.

Om ett förhållande som nyss nämnts upphör inom rimlig tid, får köparen dock kräva att säljaren fullgör köpet.

Köparen förlorar rätten att kräva att säljaren fullgör köpet, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

24 § Frågar säljaren om köparen trots dröjsmålet godtar avlämnande inom en viss tid eller meddelar säljaren att han kommer att fullgöra köpet inom en viss tid och svarar köparen inte inom skälig tid efter det att han har fått frågan eller meddelandet, får köparen inte häva köpet om säljaren fullgör det inom den tid som han har angett.

Hävning

25 § Köparen får häva köpet på grund av säljarens dröjsmål, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för köparen och säljaren insåg eller borde ha insett detta.

Har köparen förelagt säljaren en bestämd tilläggstid för varans avlämnande och är den inte oskäligt kort, får köparen även häva köpet om varan inte avlämnas inom tilläggstiden.

Medan tilläggstiden löper får köparen häva köpet endast om säljaren meddelar att han inte kommer att fullgöra köpet inom denna tid.

26 § Avser köpet en vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för köparen efter dennes anvisningar eller önskemål och kan säljaren inte utan väsentlig förlust tillgodogöra sig varan på annat sätt, får köparen häva köpet på grund av säljarens dröjsmål endast om hans syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet.

Skadestånd

27 § Köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom säljarens dröjsmål, om inte säljaren visar att dröjsmålet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror dröjsmålet på någon som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet, är säljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt första stycket. Detsam-

ma gäller om dröjsmålet beror på en leverantör som säljaren har anlitat eller någon annan i tidigare säljled.

Enligt första och andra styckena ersätts inte sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket.

Köparen har alltid rätt till ersättning, om dröjsmålet eller förlusten beror på försummelse på säljarens sida.

28 § Hindras säljaren att fullgöra köpet i rätt tid, skall han lämna köparen meddelande om hindret och dess inverkan på möjligheterna till fullgörelse. Om köparen inte får ett sådant meddelande inom skälig tid efter det att säljaren har fått eller borde ha fått kännedom om hindret, har köparen rätt till ersättning för den skada som kunde ha undvikits om han hade fått meddelandet i tid.

Meddelande om hävning och skadestånd

29 § Har varan avlämnats för sent, får köparen inte häva köpet eller kräva skadestånd på grund av dröjsmålet, om han inte inom skälig tid efter det att han fick kännedom om avlämnandet meddelar säljaren att han häver eller vill kräva skadestånd. Om köparen häver köpet, behöver han dock inte lämna särskilt meddelande om att han vill kräva skadestånd.

Påföljder vid fel i varan

Påföljderna

30 § Är varan felaktig och beror det inte på köparen eller något förhållande på hans sida, får köparen enligt 31 – 40 §§ kräva avhjälpande, omleverans eller prisavdrag eller häva köpet samt dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne betalningen enligt 42 §.

Undersökning av varan efter avlämnandet

31 § När varan har avlämnats skall köparen så snart omständigheterna medger det undersöka den i enlighet med god affärssed.

Framgår det att varan skall transporteras från platsen för avlämnandet, får köparen vänta med undersökningen till dess att varan har kommit fram.

Om köparen ändrar bestämmelseorten medan varan är på väg eller sänder varan vidare utan att ha haft skälig möjlighet att undersöka den och säljaren vid köpet kände till eller borde ha känt till möjligheten av en sådan omdestinering eller vidaresändning, får undersökningen uppskjutas till dess att varan har kommit fram till den nya bestämmelseorten.

Reklamation

32 § Köparen får inte åberopa att varan är felaktig, om han inte lämnar säljaren meddelande om felet inom skälig tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet (reklamation).

Reklamerar köparen inte inom två år från det att han har tagit emot varan, förlorar han rätten att åberopa felet, om inte annat följer av en garanti eller liknande utfästelse.

33 § Utan hinder av 31 och 32 §§ får köparen åberopa att varan är felaktig, om säljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

Avhjälpande och omleverans

34 § Köparen har rätt att kräva att säljaren avhjälper felet utan kostnad för köparen, om avhjälpande kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. I stället för att avhjälpa felet får säljaren företa omleverans enligt 36 §.

Köparen har rätt att kräva omleverans, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för honom och säljaren insåg eller borde ha insett detta. Köparen har dock inte rätt att kräva omleverans, om det föreligger ett sådant förhållande som avses i 23 §. Köparen har inte heller rätt att kräva omleverans, om det är fråga om en vara som fanns vid köpet och som, med hänsyn till sina egenskaper och till vad parterna måste antas ha förutsatt, inte kan ersättas med någon annan vara.

Om säljaren inte fullgör sin skyldighet att avhjälpa felet, har köparen rätt till ersättning för försvarliga kostnader för att avhjälpa det.

35 § Köparen får inte kräva avhjälpande av fel eller omleverans, om han inte lämnar säljaren meddelande om kravet i samband med att han reklamerar eller inom skälig tid därefter. Detta gäller dock inte om säljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

36 § Även om köparen inte kräver det, har säljaren rätt att på egen bekostnad avhjälpa felet eller företa omleverans, om detta kan ske utan väsentlig olägenhet för köparen och utan risk för att köparen inte får sina egna kostnader ersatta av säljaren.

Säljaren får ej åberopa att han inte har beretts tillfälle att avhjälpa felet eller företa omleverans, om köparen har avhjälpt felet och det med hänsyn till omständigheterna inte skäligen kunde krävas att köparen skulle avvakta avhjälpande eller omleverans från säljarens sida.

Prisavdrag och hävning

37 § Om avhjälpande eller omleverans inte kommer i fråga eller inte sker inom skälig tid efter reklamationen, får köparen kräva prisavdrag beräknat enligt 38 § eller häva köpet enligt 39 §.

Köparen har dock inte rätt till prisavdrag vid köp av begagnade varor på auktion.

38 § Kräver köparen prisavdrag, skall det beräknas så att förhållandet mellan det nedsatta och det avtalsenliga priset svarar mot förhållandet vid tidpunkten för avlämnandet mellan varans värde i felaktigt och i avtalsenligt skick.

39 § Köparen får häva köpet på grund av fel, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för honom och säljaren insåg eller borde ha insett detta.

Köparen får inte häva köpet på grund av felet, om han inte inom skälig tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet, eller efter den tid för avhjälpande eller omleverans som kan följa av 37 §, meddelar säljaren att han häver köpet. Detta gäller dock inte om säljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

40 § Köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom att varan är felaktig, om inte säljaren visar att det har förelegat ett sådant hinder som avses i 27 § första eller andra stycket för att avlämna felfri vara. Vad som sägs i 28 § om säljarens skyldighet att lämna köparen meddelande om hinder för att fullgöra köpet i tid gäller på motsvarande sätt, om det föreligger hinder för att avlämna felfri vara.

Enligt första stycket ersätts inte sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket.

Köparen har alltid rätt till ersättning, om felet eller förlusten beror på försummelse på säljarens sida eller om varan vid köpet avvek från vad säljaren särskilt har utfäst.

Påföljder vid rättsligt fel

41 § Om tredje man har äganderätt till varan eller har panträtt eller annan liknande rätt i den (rättsligt fel) och det inte följer av avtalet att köparen skall överta varan med den begränsning som tredje mans rätt medför, gäller bestämmelserna om reklamation i 32 § första stycket och 33 §, om avhjälpande och omleverans i 34–36 §§, om prisavdrag och hävning i 37–39 §§, om skadestånd i 40 § samt om köparens rätt att hålla inne betalningen i 42 §.

Köparen har alltid rätt till ersättning för den skada han lider genom ett rättsligt fel som förelåg vid köpet, om han varken kände till eller borde ha känt till felet.

Påföljder av rättsligt fel får även göras gällande, om tredje man påstår att han har en sådan rätt som avses i första stycket och det finns sannolika skäl för påståendet.

Gemensamma bestämmelser om påföljder vid säljarens avtalsbrott

Rätt att hålla inne betalningen

42 § Har köparen krav på grund av säljarens dröjsmål eller på grund av att varan är felaktig, får köparen hålla inne så mycket av betalningen som motsvarar kravet.

Partiellt avtalsbrott

43 § Är endast en del av leveransen försenad eller felaktig, tillämpas bestämmelserna om ifrågavarande avtalsbrott på denna del. Köparen får häva köpet i dess helhet, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för honom i fråga om hela köpet och säljaren insåg eller borde ha insett detta.

Om det kan antas att säljaren anser sig ha fullgjort köpet i dess helhet trots att allt inte har avlämnats, tillämpas bestämmelserna om fel.

Hävning vid successiv leverans

44 § Skall avlämnande ske efter hand och är någon delleverans försenad eller felaktig, får köparen häva köpet i fråga om denna enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning.

Om dröjsmålet eller felet ger anledning att anta att ett avtalsbrott som ger rätt till hävning kommer att inträffa beträffande någon senare delleverans, får köparen på denna grund häva köpet i fråga om en sådan senare leverans, om det sker inom skälig tid.

Häver köparen i fråga om en delleverans, får han samtidigt häva i fråga om tidigare eller senare leveranser om han på grund av sammanhanget mellan dem skulla ha betydande olägenhet av att stå fast vid köpet beträffande dessa leveranser.

Köparens skyldigheter

Prisets bestämmande

45 § Följer priset inte av avtalet, skall köparen betala vad som är skäligt med hänsyn till varans art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.

46 § Skall priset beräknas efter antal, mått eller vikt, skall varans mängd vid den tidpunkt då risken för varan går över på köparen läggas till grund för beräkningen.

Om priset skall beräknas efter varans vikt, avräknas först förpackningens vikt.

47 § Har köparen fått en räkning, är han bunden av det pris som har angetts i räkningen. Detta gäller dock inte, om han inom skälig tid meddelar säljaren att han inte godkänner priset, om ett lägre pris följer av avtalet eller om det fordrade beloppet är oskäligt.

Betalningen

48 § Betalning skall ske hos säljaren. Om betalning skall ske mot överlämnande av varan eller dokument avseende varan, skall den dock ske där överlämnandet äger rum.

Skyldigheten att betala omfattar även skyldighet att i enlighet med avtalet acceptera växel och ställa remburs, bankgaranti eller annan säkerhet samt att vidta de andra åtgärder som behövs för att möjliggöra betalning.

49 § Följer tidpunkten för betalningen inte av avtalet, skall köparen betala när säljaren kräver det. Köparen är dock inte skyldig att betala förrän varan hålls honom till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet.

Innan köparen betalar har han rätt att undersöka varan på det sätt som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna, om inte det avtalade sättet för avlämnandet och betalningen är oförenligt med en sådan undersökning.

Har konossement utfärdats för varans transport till bestämmelseorten eller transporteras varan i övrigt på sådana villkor att säljaren inte sedan betalning har skett får förfoga över varan, får utan hinder av första eller andra stycket betalning krävas mot konossement eller när köparen har tagit emot fraktsedel eller annat bevis för att varan transporteras på sådana villkor.

50 § Köparen skall

1. medverka till köpet på ett sådant sätt som skäligen kan förväntas av honom för att säljaren skall kunna fullgöra köpet, och

2. hämta eller ta emot varan.

Påföljder vid köparens avtalsbrott

Påföljderna

51 § Betalar köparen inte i rätt tid eller medverkar han inte till köpet enligt 50 § 1 och beror detta inte på säljaren eller något förhållande på dennes sida, får säljaren enligt 52–59 §§ kräva betalning eller annan fullgörelse eller häva köpet samt dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne varan enligt 10 § och kräva ränta enligt 71 §.

Uppfyller köparen inte sin skyldighet att hämta eller ta emot varan och beror detta inte på säljaren eller något förhållande på dennes sida, gäller 55 §, 57 § andra – fjärde styckena och 58 §.

Krav på betalning och annan fullgörelse

52 § Säljaren får hålla fast vid köpet och kräva betalning.

Om köparen avbeställer en vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för honom, får säljaren dock inte hålla fast vid köpet genom att fullfölja tillverkningen, vidta andra förberedelser för avlämnandet och kräva betalning. Detta gäller dock inte, om ett avbrott skulle medföra en väsentlig olägenhet för säljaren eller risk för att hans förlust till följd av avbeställningen inte blir ersatt. Skadestånd på grund av avbeställningen beräknas enligt 67–70 §§.

Har varan ännu inte avlämnats, förlorar säljaren rätten att kräva betalning, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

53 § Säljaren får hålla fast vid köpet och kräva att köparen medverkar till köpet enligt 50 § 1. Köparen är dock inte skyldig att medverka till köpet, om det föreligger ett hinder som han inte kan övervinna eller om hans medverkan skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till säljarens intresse av köparens medverkan.

Om ett förhållande som nyss nämnts upphör inom rimlig tid, får säljaren dock kräva att köparen medverkar till köpet.

Säljaren förlorar rätten att kräva att köparen medverkar till köpet, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

Hävning på grund av dröjsmål med betalningen

54 § Säljaren får häva köpet på grund av köparens dröjsmål med betalningen, om dröjsmålet utgör ett väsentligt avtalsbrott.

Har säljaren förelagt köparen en bestämd tilläggstid för betalningen och är den inte är oskäligt kort, får köpet även hävas om köparen inte betalar inom tilläggstiden.

Medan tilläggstiden löper får säljaren häva köpet endast om köparen meddelar att han inte kommer att betala inom denna tid.

Har varan kommit i köparens besittning, får säljaren häva köpet endast om han har förbehållit sig rätt till detta eller köparen avvisar varan.

Hävning på grund av bristande medverkan

55 § Säljaren får häva köpet, om köparen inte medverkar till köpet enligt 50 § 1 och avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för säljaren samt köparen insåg eller borde ha insett detta. Säljaren får under samma förutsättningar häva köpet, om köparen inte i rätt tid hämtar eller tar emot varan i fall då det framgår av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt.

Säljaren får vidare häva köpet, om köparen inte inom en bestämd tilläggstid som säljaren har förelagt köparen och som inte är oskäligt kort

1. medverkar till köpet enligt 50 § 1, eller

2. hämtar eller tar emot varan i fall då det framgår av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt.

Medan en tilläggstid löper får säljaren häva köpet endast om köparen meddelar att han inte kommer att fullgöra sina skyldigheter inom tilläggstiden.

Hävning vid successiv leverans

56 § Skall betalning ske efter hand i särskilda poster allteftersom avlämnande sker och föreligger det dröjsmål med betalningen av någon delleverans, får säljaren häva köpet i fråga om denna delleverans enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning.

Säljaren får häva köpet även i fråga om en senare delleverans, om det inte saknas anledning att anta att dröjsmål med betalningen som ger rätt till hävning kommer att upprepas.

Skadestånd

57 § Säljaren har rätt till ersättning för den skada han lider genom köparens dröjsmål med betalningen, om inte köparen visar att dröjsmålet beror på lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller betalningsförmedlingen eller annat liknande hinder som köparen inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Säljaren har också rätt till ersättning för den skada han lider genom att köparen inte medverkar till köpet enligt 50 § 1 eller genom att köparen inte i rätt tid hämtar eller tar emot varan i fall då det framgår av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt. Rätt till ersättning i dessa fall föreligger dock inte, om köparen visar att det har funnits ett hinder av det slag som anges i 27 § första eller andra stycket för att medverka till köpet eller för att hämta eller ta emot varan.

Enligt andra stycket ersätts inte sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket.

Säljaren har alltid rätt till ersättning, om avtalsbrottet eller förlusten beror på försummelse på köparens sida.

58 § Hindras köparen att fullgöra köpet i rätt tid, skall han lämna säljaren meddelande om hindret och dess inverkan på möjligheterna till fullgörelse. Om säljaren inte får ett sådant meddelande inom skälig tid efter det att köparen har fått eller borde ha fått kännedom om hindret, har

säljaren rätt till ersättning för den skada som kunde ha undvikits om han hade fått meddelandet i tid.

Meddelande om hävning och skadestånd

59 § Säljaren får inte häva köpet på grund av köparens dröjsmål med att betala eller med att hämta eller ta emot varan, om han inte innan fullgörelse har skett meddelar köparen att han häver.

Om köparen har lämnat medverkan enligt 50 § 1 men detta har skett för sent, får säljaren inte häva köpet eller kräva skadestånd på grund av dröjsmålet, om han inte inom skälig tid efter det att fick kännedom om att medverkan har lämnats meddelar köparen att han häver eller vill kräva skadestånd. Om säljaren häver köpet, behöver han dock inte lämna särskilt meddelande om att han vill kräva skadestånd.

Specifikation

60 § Skall köparen specificera varans form, mått eller andra egenskaper och underlåter han att göra det vid avtalad tid eller inom skälig tid efter det han har fått begäran om detta från säljaren, får säljaren göra specifikationen i överenstämmelse med vad som kan antas vara i köparens intresse. Detta hindrar inte säljaren från att göra gällande andra påföljder.

Säljaren skall underrätta köparen om den specifikation han gör och förelägga köparen en skälig tid inom vilken denne kan ändra specifikationen. Ändrar köparen inte specifikationen inom den tid som har förelagts honom, blir säljarens specifikation bindande.

Befarat avtalsbrott

Stoppningsrätt

61 § Visar det sig efter köpet att en parts handlingssätt eller ekonomiska förhållanden är sådana, att det finns starka skäl att anta att han inte kommer att uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser, får motparten för sin del inställa fullgörelsen och hålla inne sin prestation.

Har säljaren redan avsänt varan och visar det sig att sådana förhållanden som avses i första stycket föreligger på köparens sida, får säljaren hindra att varan lämnas ut till köparen. Detta gäller även om köparen har tagit emot transportdokument avseende varan.

Den som inställer fullgörelsen eller hindrar att varan lämnas ut skall genast meddela motparten detta. Om han inte gör det, har motparten rätt till ersättning för den skada som han lider genom att ett sådant meddelande inte har lämnats i tid.

Den som har inställt sin fullgörelse eller hindrat att varan lämnas ut skall fortsätta fullgörelsen, om motparten ställer godtagbar säkerhet för sin fullgörelse.

Hävning

62 § Står det klart att det kommer att inträffa ett avtalsbrott som ger en part rätt att häva köpet, får denne häva redan före tiden för fullgörelsen. Hävningen är dock utan verkan, om motparten genast ställer godtagbar säkerhet för sin fullgörelse.

63 § Har en part försatts i konkurs, får konkursboet inträda i avtalet. Motparten får kräva att boet inom skälig tid ger besked om det vill inträda.

Inträder konkursboet i avtalet och är tiden för motpartens fullgörelse inne, får denne kräva att boet fullgör sin prestation eller, om anstånd har medgetts, utan oskäligt uppehåll ställer godtagbar säkerhet för sin fullgörelse. Är tiden för motpartens fullgörelse inte inne, får denne kräva säkerhet om det av särskild anledning är nödvändigt för att skydda honom mot förlust.

Om boet inte inom skälig tid efter motpartens krav enligt första stycket inträder i avtalet eller inte efterkommer motpartens krav enligt andra stycket, får motparten häva köpet.

Överlämnas varan till köparen eller hans konkursbo efter det att köparen har ansökt om förordnande av god man enligt ackordslagen (1970:847) eller försatts i konkurs och har betalning inte skett, får säljaren kräva att varan lämnas tillbaka. Varan behöver dock inte lämnas tillbaka, om betalning sker genast eller, i fall då köpesumman inte ännu har förfallit till betalning, köparen eller konkursboet inom skälig tid efter uppmaning ställer godtagbar säkerhet för betalningen.

Om konkursboet har sålt varan eller på annat sätt har förfogat över den så att den inte kan lämnas tillbaka väsentligen oförändrad och oförminskad, skall konkursboet anses ha inträtt i avtalet.

Gemensamma bestämmelser om hävning och omleverans

Verkningar av hävning och omleverans

64 § Hävs köpet, bortfaller säljarens skyldighet att överlämna varan och köparens skyldighet att betala och medverka till köpet.

I den mån köpet har fullgjorts får vardera parten kräva att motparten lämnar tillbaka vad han har tagit emot. Var och en får därvid hålla inne vad han har tagit emot till dess att den andre ger ut vad han skall lämna tillbaka samt betalar eller ställer godtagbar säkerhet för skadestånd och ränta som han kan vara skyldig att erlägga.

Om säljaren skall företa omleverans, får köparen hålla inne vad han har tagit emot till dess att omleverans sker.

65 § Hävs köpet, skall köparen ge ut den avkastning av varan som han har fått samt betala skälig ersättning om han har haft annan nytta av varan.

Om säljaren skall lämna tillbaka betalningen, skall han betala ränta från den dag han tog emot betalningen.

Bortfall av rätt till hävning och omleverans

66 § Köparen får häva köpet eller kräva omleverans endast om han kan lämna tillbaka varan väsentligen oförändrad och oförminskad.

Rätten att häva köpet eller kräva omleverans går dock inte förlorad, om

1. varan har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat genom sin egen beskaffenhet eller något annat förhållande som inte beror på köparen,

2. varan har förstörts, försämrats eller minskat till följd av en åtgärd som har varit behövlig för att undersöka om varan är felfri, eller

3. varan helt eller delvis har sålts vidare i vanlig ordning eller använts av

köparen för förutsatt bruk innan han märkte eller borde ha märkt det fel på grund av vilket han vill häva köpet eller kräva omleverans.

Rätten att häva köpet eller kräva omleverans går inte heller förlorad, om köparen ersätter säljaren den minskning i varans värde som är en följd av att varan har försämrats eller minskat.

Skadeståndets omfattning

Allmänt

67 § Skadestånd på grund av avtalsbrott omfattar ersättning för utgifter, prisskillnad, utebliven vinst och annan direkt eller indirekt förlust med anledning av avtalsbrottet. Skadestånd enligt denna lag omfattar dock inte ersättning för förlust som köparen tillfogas genom skada på annat än den sålda varan.

Som indirekt förlust anses

1. förlust till följd av minskning eller bortfall av produktion eller omsättning,
2. annan förlust till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett sätt,
3. utebliven vinst till följd av att ett avtal med tredje man har fallit bort eller inte har blivit riktigt uppfyllt, och
4. annan liknande förlust, om den varit svår att förutse.

Som indirekt förlust enligt andra stycket anses dock inte en sådan förlust som den skadelidande har haft för att begränsa en förlust av annat slag än som anges i andra stycket.

Prisskillnad

68 § Har köpet hävts och köparen gjort ett täckningsköp eller säljaren sålt varan på nytt, och har åtgärden vidtagits med omsorg och inom skälig tid efter det att köpet hävdes, läggs priset enligt köpet och priset vid täckningsköpet eller försäljningen till grund för beräkningen av prisskillnaden.

69 § Har köpet hävts utan att täckningsköp eller försäljning enligt 68 § har skett och finns det ett gängse pris för sådana varor som köpet avser, läggs priset enligt köpet och varans gängse pris vid tiden för hävningen till grund för beräkning av prisskillnaden.

Begränsning av skadan och nedsättning av skadeståndet

70 § Den skadelidande parten skall vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin skada. Försummar han det, får han själv bära en motsvarande del av förlusten.

Om skadeståndet är oskäligt med hänsyn till den skadeståndsskyldiges möjligheter att förutse och hindra skadans uppkomst samt omständigheterna i övrigt, kan skadeståndet jämkas.

Ränta

71 § I fråga om ränta på priset och andra fordringar som inte betalas i tid gäller räntelagen (1975:635).

I fall då säljaren får kräva betalning mot tillhandahållande av varan

utgår dock ränta enligt 6 § räntelagen redan från den dag säljaren framställer ett sådant krav även om förfallodagen ej är bestämd i förväg. Detsamma gäller i fall då säljaren får kräva betalning mot sådant dokument eller bevis som innebär att säljaren inte får förfoga över varan när det har lämnats ut till köparen.

Andra stycket gäller dock inte om säljaren ger ut varan, dokumentet eller beviset trots att betalning inte sker.

Vård av varan

Säljarens vårdplikt

72 § Om varan inte hämtas eller tas emot i rätt tid eller om den inte överlämnas till köparen till följd av något annat förhållande på hans sida, skall säljaren för köparens räkning vidta skäliga åtgärder för vård av varan, om han har den i sin besittning eller annars kan ta hand om den.

Köparens vårdplikt

73 § Vill köparen avvisa en vara som han har tagit emot, skall han för säljarens räkning vidta skäliga åtgärder för vård av varan.

Vill köparen avvisa en vara som har sänts till honom och hålls honom tillhanda på bestämmelseorten, skall han ta hand om den för säljarens räkning, om det kan ske utan att betalning sker och utan oskälig kostnad eller olägenhet. Sådan skyldighet föreligger dock inte, om säljaren eller någon som på hans vägnar kan ta hand om varan finns på bestämmelseorten.

Förvaring hos tredje man

74 § Har den part som skall ta vård om varan överlämnat den till tredje man för förvaring för motpartens räkning och har förvararen valts med omsorg, är den vårdpliktige parten fri från ansvar för varan när förvararen har tagit emot den.

Ersättning för vårdkostnader

75 § Den part som skall ta vård om varan för motpartens räkning har rätt till ersättning för försvarliga utgifter och kostnader på grund av vården. Han får hålla inne varan till dess att ersättningen betalas eller godtagbar säkerhet ställs för den.

Försäljning av varan

76 § Den part som skall ta vård om varan får sälja den, om han inte utan väsentlig kostnad eller olägenhet kan fortsätta med vården eller om motparten dröjer oskäligt länge med att ta hand om varan eller med att betala varan eller ersätta kostnader för vården.

Om varan är utsatt för snabb förstörelse eller försämring eller om den fordrar alltför kostsam vård, skall den säljas om det kan ske.

Varan skall säljas med omsorg. Motparten skall om möjligt underrättas före försäljningen.

77 § Har en part rätt att sälja varan enligt 76 § men kan den inte säljas eller är det uppenbart att priset inte skulle täcka kostnaderna för en försäljning, får parten förfoga över varan på annat sätt som är försvarligt. Innan det sker, skall motparten om möjligt underrättas.

78 § Vad en försäljning har inbringat och vad en part på annat sätt har fått ut av varan skall, liksom uppkomna kostnader, redovisas för motparten. Överskott tillfaller motparten.

Avkastning

79 § Avkastning som varan ger före avtalad tid för avlämnandet tillfaller säljaren, om det inte med fog kunde beräknas att den skulle utfalla senare. Avkastning som varan ger efter det att den skall avlämnas tillfaller köparen, om det inte med fog kunde beräknas att den skulle utfalla tidigare.

80 § I köp av aktier ingår utdelning som inte har förfallit till betalning före köpet och sådan företrädesrätt för aktieägare att delta i emission som inte har kunnat utövas före köpet.

81 § I köp av räntebärande fordringar ingår ränta som är upplupen men ännu inte förfallen till betalning vid den tidpunkt som har avtalats för avlämnandet. Vad som svarar mot sådan ränta skall köparen betala till säljaren utöver priset, om inte fordringen har sålts som osäker.

Vissa meddelanden

82 § Har ett meddelande som köparen skall lämna säljaren enligt 23, 24, 29, 32, 35, 39, 47 eller 61 § avsänts på ett ändamålsenligt sätt, får meddelandet åberopas även om det försenas, förvanskas eller inte kommer fram. Detsamma gäller beträffande ett meddelande som säljaren skall lämna köparen enligt 52, 53, 59 eller 61 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Genom lagen upphävs lagen (1905:38 s. 1) om köp och byte av lös egendom med den begränsningen att de hänvisningar till den lagen som finns i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande skall fortsätta att gälla.

I fråga om avtal som har ingåtts före ikraftträdandet gäller dock äldre bestämmelser.

2 Förslag till

Lag om ändring i räntelagen (1975:635)

Härigenom föreskrivs att 2 § räntelagen (1975:635) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Ränta på fordran utgår ej för tid innan fordringen är förfallen till betalning.	
På fordran som avser återgång av betalning då avtal hävts till följd av *betalningsmottagarens* kontraktsbrott eller på likande grund utgår dock ränta för tiden från den dag betalningen erlades till och med den dag återbetalning sker eller, om återbetalning ej sker i rätt tid, den dag från vilken ränta börjar utgå enligt 3 eller 4 §.	På fordran som avser återgång av betalning då avtal hävts till följd av kontraktsbrott eller på likande grund utgår dock ränta för tiden från den dag betalningen erlades till och med den dag återbetalning sker eller, om återbetalning ej sker i rätt tid, den dag från vilken ränta börjar utgå enligt 3 eller 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 oktober 1988.

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdsen, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds och Wallström.

Föredragande: statsrådet Freivalds

Lagrådsremiss om ny köplag

1 Inledning

Lagen (1905:38 s.1) om köp och byte av lös egendom utgör ett av de äldsta exemplen på lagstiftning som har tillkommit i nordiskt samarbete. Motsvarande lagar antogs i Danmark år 1907 och i Norge år 1908. Den isländska köplagen från år 1922 anknyter nära till de skandinaviska köplagarna.

Finland stod den gången utanför det nordiska köplagssamarbetet. År 1961 inleddes emellertid ett arbete på en finsk köplag. Ett syfte med det arbetet var att åstadkomma en modern köplagstiftning. Samtidigt framhölls från finsk sida vikten av en enhetlig nordisk lagstiftning på detta område. Detta kom att bilda upptakten till ett nordiskt reformarbete på köprättens område. Danmark, Norge och Sverige utsåg sakkunniga som fick i uppdrag att följa det finska arbetet. Senare utvidgades de sakkunnigas uppdrag till att avse en översyn av köplagarna i Danmark, Norge och Sverige. Förslag eller utkast till (nya) köplagar lades i de fyra länderna fram under åren 1976–1978.

Sedan lagförslagen remissbehandlats låg arbetet på en revision av köprätten nere i avvaktan på att Förenta Nationernas kommission för internationell handelsrätt (UNCITRAL) slutförde arbetet på en konvention om internationella köp. Vid en diplomatkonferens i Wien den 11 april 1980 antogs en sådan konvention.

Den 10 juni 1980 beslöt justitieministrarna i Danmark, Norge, Finland och Sverige att tillsätta en arbetsgrupp med uppdrag att undersöka möjligheterna att åstadkomma samordnade köplagar för de fyra länderna.

Arbetsgruppen avlämnade i oktober 1984 betänkandet (NU 1984:5) Nordiska köplagar. Betänkandet innehåller förslag till nya köplagar i Danmark, Norge och Sverige samt förslag till köplag i Finland. Det svenska betänkandet har remissbehandlats.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av betänkandet som *bilaga 1*, dels det svenska lagförslag som läggs fram i betänkandet som *bilaga 2*, dels en förteckning över remissinstanserna och en remissammanställning som *bilaga 3*.

Under lagstiftningsärendets beredning i justitiedepartementet har överläggningar hållits med företrädare för justitiedepartementen i Danmark, Finland och Norge. Därefter har en köplag antagits i Finland den 27 mars 1987 och en ny köplag antagits i Norge den 13 maj 1988. I Danmark är siktet inställt på att lägga fram förslag till en ny köplag under år 1989.

I Sverige har de lösningar som diskuterats vid de nordiska departementsöverläggningarna behandlats vid särskilda överläggningar med företrädare för Svea hovrätt, konsumentverket, juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Lantbrukarnas Riksförbund, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, SHIO/Familjeföretagen, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Svenska handelskammarförbundet, Kooperativa förbundet och Sveriges Mekanförbund samt med professor emeritus Jan Hellner.

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna utgångspunkter

2.1.1 Behovet av en reform på köprättens område

Köplagen har fortfarande väsentligen samma innehåll som när den infördes för drygt 80 år sedan. Lagen präglas av de värderingar och förhållanden som rådde då. Det är naturligt att samhällsutvecklingen medfört att köplagen med tiden har kommit att framstå som allt mera föråldrad.

Handeln med jordbruksprodukter, råvaror och basprodukter spelade ännu vid seklets början en dominerande roll. Det var till stor del fråga om varor som var allmänt tillgängliga på den inhemska eller utländska marknaden och som ofta var utsatta för betydande prisförändringar. Vid sidan av sådana köp var köp av kreatur och hantverksprodukter viktiga. Industriprodukternas andel i handeln var däremot betydligt mindre.

I dag spelar handeln med industriellt tillverkade varor en central roll. Detta gäller såväl massproducerade varor som verkstadsindustrins produkter. Beställningsköp, dvs. köp som förutsätter att varan tillverkas sedan köpeavtalet har ingåtts, ofta i enlighet med köparens anvisningar eller önskemål, har blivit allt vanligare och viktigare vid sidan om köp som avser standardiserade industriprodukter. I båda fallen är det ofta fråga om tekniskt komplicerad utrustning, som dessutom är specifik för en viss tillverkare och som därför inte finns allmänt tillgänglig på marknaden. Också i fråga om andra industriellt tillverkade varor är det vanligt att det endast finns en eller ett fåtal producenter och säljare av en särskild modell, märke eller typ av en bestämd vara. Produkterna kan med andra ord vara differentierade även när det gäller serietillverkade varor.

Även i marknadsförhållandena har betydande förändringar skett. Distributionskedjan består i många branscher av flera led som dock kan vara starkt integrerade sinsemellan, bl. a. genom ensamförsäljningsavtal och andra liknande arrangemang.

Dessa faktorer medför att en köpare redan från början kan vara mer eller mindre hänvisad till en viss eller ett fåtal leveranskällor och sedan är

beroende av den säljare som köparen har valt att ingå avtal med, t. ex. vad gäller rättelse av fel, service och leverans av reservdelar och tillbehör. Situationen vid köp av industriprodukter avviker betydligt från köp av sådana råvaror och andra motsvarande nyttigheter som är allmänt tillgängliga på marknaden och ofta utsatta för prisförändringar.

Marknadsföringen spelar numera också en betydande roll som underlag för köpet, i synnerhet i handeln med industriprodukter. Speciellt när det gäller tekniskt komplicerade produkter har de uppgifter som för säljarens räkning lämnas om varan i många fall en avsevärd betydelse för köparen.

Kommunikationerna har under de senaste årtiondena utvecklats väsentligt. Detta har bl. a. inverkat på sättet att ingå och avveckla avtal, framför allt i den internationella handeln, och har över huvud taget ökat avtalsparternas möjligheter till snabba kontakter med varandra.

Också när det gäller transportförhållandena har det skett en betydande teknisk utveckling, som delvis förändrat förutsättningarna för t. ex. den internordiska handeln. Handeln med andra länder spelar också en helt annan roll i dag än vid köplagens tillkomst.

Bestämmelserna i 1905 års lag är på många punkter elastiskt utformade. Detta har möjliggjort för rättspraxis att i viss utsträckning anpassa lagen till den utveckling som har skett. Lagens dispositiva karaktär har dessutom öppnat dörren för en utveckling av köprätten genom avtalspraxis. Men detta har samtidigt minskat lagens betydelse som grundläggande rättskälla på området.

Sverige och Finland har i december 1987 med vissa reservationer ratificerat Förenta Nationernas konvention den 11 april 1980 angående avtal om internationella köp av varor (FN-konventionen). Norge har ratificerat konventionen i juli 1988. Danmark väntas ratificera den i slutet av år 1988. Självfallet medför det ett behov av att de nationella köplagarna i dessa länder anpassas till FN-konventionen så långt det är möjligt och lämpligt.

Det råder alltså ingen tvekan om att utvecklingen på flera områden definitivt har sprungit förbi 1905 års lag. I likhet med arbetsgruppen och det alldeles övervägande antalet remissinstanser anser jag därför att det föreligger ett klart behov av en ny lagstiftning avseende köp av lös egendom.

2.1.2 Riktlinjer för en ny köplagstiftning

En ny köplagstiftning skall självfallet innehålla de grundläggande reglerna om förhållandet mellan köpare och säljare. Den skall bl. a. ge ändamålsenliga anvisningar om hur praktiskt viktiga problem som kommer upp i samband med köp bör lösas. En köplag som knyter an till moderna förhållanden kan minska behovet av särskilda avtalsvillkor mellan parterna, vilket är ägnat att underlätta avtalsförhandlingarna och därmed den allmänna handeln. I den mån det i det enskilda fallet behövs en avtalsreglering, kan köplagen tjäna som utgångspunkt för avtalsskrivningen.

Köplagen måste täcka köp av mycket skiftande slag. Variationerna gäller till en början föremålet för köpet. Det kan vara fråga om varor av

högst olika slag och värde – råvaror, konsumtionsvaror, verkstadsprodukter, begagnade föremål, konst, värdepapper m. m. Också variationer i partsförhållandet kan innebära att olika krav bör ställas på de köprättsliga reglerna. Regleringen bör vara utformad med hänsyn till vad som framstår som en önskvärd och lämplig normallösning. I vissa fall kan en normallösning inte anvisas och reglerna får i sådana fall utformas så att de inbjuder till erforderliga avvikelser i avtalet. De köprättsliga reglerna bör bygga på vad som är en rimlig avvägning mellan parternas intressen så som dessa ter sig vid en generell bedömning.

Med tanke på det stora antal varierande situationer som de köprättsliga reglerna skall gälla måste de på många punkter oundvikligen bli relativt allmänt hållna. I flera avseenden får det snarast bli fråga om riktlinjer för bedömningen av de problem som kan komma upp i praktiken. Rättsområdets vidd gör också att parterna i princip måste ha möjlighet att komma överens om en annan reglering i ett eller annat avseende. Att lagens regler kan behöva fyllas ut och preciseras genom avtal har redan berörts.

Det sagda innebär att en ny köplag – i likhet med den gällande – bör bygga på avtalsfrihet mellan parterna. Detta betyder dock inte att fullständig avtalsfrihet råder. Bl. a. ger bestämmelserna om oskäliga avtalsvillkor i 36 § avtalslagen möjlighet att i ett enskilt fall bortse från eller modifiera villkor i ett köpeavtal som på ett eller annat sätt missgynnar den ena avtalsparten. Den dispositiva rätten utgör härvid en viktig jämförelsepunkt för bedömningen. Marknadsrättsliga lösningar ger också möjlighet för det allmänna att påverka handelsvanorna i affärslivet. De båda avtalsvillkorslagarna, dvs. lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden och lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare, syftar exempelvis till att tillgodose behovet av att mera generellt kunna ingripa mot standardiserade avtalsformulär som innehåller oskäliga villkor.

Den gällande köplagen präglas i viss mån av tanken att parterna i ett köpeavtal skall betraktas, inte som motståndare vilka var och en på sin sida uteslutande försöker tillgodose sina särskilda intressen utan som medarbetare vilka gemensamt verkar för något som är till fördel för dem båda. Ett sådant synsätt bör enligt min mening ligga till grund även för en modern köplag.

Samhället blir allt mer komplicerat. Den tekniska utvecklingen går snabbt. Allt fler varor kräver specifik anpassning till den individuelle köparen för att svara mot dennes behov. Detta för med sig att kraven på samverkan mellan köpare och säljare växer. Många gånger kan en sådan samverkan vara nödvändig för att ett köpeavtal över huvud taget skall vara praktiskt genomförbart. Man får räkna med att dessa förhållanden kommer att vara än mer uttalade i morgondagens samhälle. Den gällande köplagen har kommit att fylla en viktig uppgift utöver att ge svar på köprättsliga problem. Eftersom det saknas en allmän civillag har rättstillämpningen och rättsvetenskapen i stor utsträckning sökt ledning i köplagen vid avgörandet av allmänna kontraktsrättsliga frågor som inte är särskilt reglerade i annan lag. Den köprättsliga lagstiftningen har därför genom analogier fått betydelse långt utanför dess egentliga tillämpnings-

område. Det kan dock inte gärna komma i fråga att direkt utforma en köplag så att den skall fungera som en allmän civillag, låt vara att det vid utformningen av köplagstiftningen finns anledning att på många punkter anlägga ett brett civilrättsligt perspektiv. Huruvida köprätten skall tjäna till ledning för andra rättsområden måste liksom för närvarande huvudsakligen bli en fråga för rättstillämpningen. Det får också ankomma på domstolarna att ta ställning till frågan om den nya köplagens betydelse på områden där gällande rätt bygger på en analog tillämpning av principerna bakom 1905 års lag.

2.1.3 Förhållandet till FN-konventionen

Som jag redan har nämnt har Norge, Finland och Sverige med vissa reservationer ratificerat FN-konventionen angående avtal om internationella köp av varor. Danmark väntas göra det före utgången av år 1988. I fråga om sättet att införa konventionens regler i svensk rätt har valts modellen med en s. k. blankettlag. Det innebär att det i en särskild lag, lagen (1987:822) om internationella köp, har angivits att vissa av bestämmelserna i FN-konventionen skall i originaltexternas lydelse gälla som lag i Sverige. Lagen om internationella köp träder i kraft den 1 januari 1989 (se SFS 1988:843).

Det är naturligtvis en fördel om reglerna för nationella och internationella köp blir så lika varandra som möjligt. Handeln med andra länder spelar en stor roll för svenskt näringsliv. Allt fler köpare och säljare kommer i kontakt med såväl nationella som internationella transaktioner. Arbetsgruppen har också haft som målsättning att närma de nationella köpreglerna till reglerna i FN-konventionen. Gruppen har emellertid ansett att en lösning som går ut på en fullständig anpassning av de nya köplagarna till FN-konventionen inte är realistisk. De remissinstanser som har uttalat sig i denna fråga har genomgående ställt sig på samma linje. För egen del instämmer jag också i den bedömningen.

Konventionens tillämpningsområde är mer begränsat än som är och bör vara fallet med de nationella nordiska köplagarna. FN-konventionen ger inte heller några tillfredsställande lösningar på alla de frågor som bör täckas av en nationell lag. Helt naturligt utgör också konventionen en balans mellan olika rättssystem – något som är en förutsättning för att den skall kunna få en bred anslutning. Den nordiska köprätten har på olika sätt påverkat konventionens innehåll men det är givet att man från nordiskt håll inte har kunnat få gehör för alla de synpunkter som man fört fram. Det går inte att komma ifrån att det på vissa punkter finns ett behov av avvikande lösningar på det nationella planet.

Det finns alltså inte skäl att fullständigt anpassa den nya svenska köplagen till FN-konventionen. En strävan bör dock vara att beakta konventionens reglering så långt det går. Detta gäller både beträffande systematik och i fråga om innehåll. Från praktisk synvinkel är det en fördel om den nationella och internationella regleringen till sin systematik inte avviker alltför radikalt. Om strukturen i den nationella köplagen i vissa grundläggande drag motsvarar konventionen torde detta nämligen göra det lättare

för läsaren att jämföra de två regelsystemen och se vilka olikheter som föreligger i bestämmelsernas innehåll. Även beträffande de materiella frågorna finns det skäl att – oavsett sättet för konventionens genomförande – beakta dess bestämmelser vid utformningen av de nya nationella köplagarna. Man bör undvika onödiga skillnader mellan de regler som gäller vid internationella köp, å ena sidan, och vid nationella och nordiska köp, å den andra.

2.1.4 Förhållandet till konsumentköp

I alla de nordiska länderna utom Island har under 1970- talet genomförts tvingande lagstiftning om köp mellan näringsidkare och konsumenter, konsumentköp. Regleringen av konsumentköpen har emellertid genomförts på olika sätt. I Danmark och Norge infördes tvingande bestämmelser om konsumentköp i de gällande allmänna köplagarna. I Finland finns en konsumentskyddslag som innehåller grundläggande tvingande bestämmelser om konsumentköp.

I Sverige finns en särskild konsumentköplag (1973:129) vars bestämmelser är tvingande till konsumentens förmån. Detta innebär att avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter enligt lagen blir ogiltiga. Däremot är det inget som hindrar att parterna avtalar om villkor som är gynnsammare för konsumenten. Lagen ger med andra ord ett minimiskydd för denne.

Vid sidan av konsumentköplagen är också reglerna i den allmänna köplagen tillämpliga på konsumentköp. Detta gäller inte bara frågor som är oreglerade i konsumentköplagen utan också frågor som behandlas i båda lagarna. Den allmänna köplagens bestämmelser är dispositiva, dvs. gäller endast när något annat inte har avtalats. I vissa avseenden är den allmänna köplagens regler förmånligare för köparen än konsumentköplagens regler. I sådana fall kan den allmänna köplagens regler bli tillämpliga även på konsumentköp.

Det rådande systemet har kritiserats som svårt att förstå och överblicka. Konsumentköplagen har också varit föremål för en översyn. Denna har resulterat i ett förslag till en ny konsumentköplag (se SOU 1984:25) som innehåller utförligare bestämmelser än den gällande.

Förslaget till ny konsumentköplag har remissbehandlats. Remissinstanserna har genomgående uttalat att det behövs en ny lagreglering för konsumentköpen.

Under remissbehandlingen av förslaget till ny allmän köplag har emellertid frågan kommit upp om en reglering av konsumentköpen bör ske i en särskild konsumentköplag eller om regleringen av dessa köp bör integreras i den allmänna köplagen. Flera remissinstanser har ansett att konsumentreglerna bör arbetas in i den allmänna köplagen.

Jag kan i och för sig ha förståelse för ett sådant synsätt. Flera skäl kan anföras till förmån för en enda lag som gäller såväl vid allmänna köp som vid konsumentköp. De materiella reglerna torde i viss omfattning komma att överensstämma med varandra. För säljare som avtalar både med konsumenter och med näringsidkare blir det lättare att se vilka regler som

gäller i de olika fallen. Man undviker också de gränsdragningsproblem som kan uppstå om man har två regelsystem. Den föreslagna nya konsumentköplagen lämnar vidare vissa luckor som ändå måste fyllas ut av de regler som gäller för köp i allmänhet.

Som andra remissinstanser har pekat på finns det emellertid också goda skäl som talar för ett system med dels en allmän köplag, dels en konsumentköplag. Det är givetvis av värde att samlat och i en enda lag kunna finna de regler som gäller just för konsumentköp. Konsumenter, konsumentvägledare och andra som har behov av att lätt hitta bestämmelser om konsumentköp slipper att söka i en omfattande allmän lag som med nödvändighet måste innehålla åtskilligt som är av inget eller mycket ringa intresse för konsumentköp. Dessutom skulle en enda lag för såväl allmänna köp som konsumentköp kräva vissa modifikationer, tillägg och undantag för konsumentköp. Det ligger också mera i linje med konsumentreglernas allmänna syfte att värna om konsumentintresset, om bestämmelserna rent tekniskt ges en utformning som är lättillgänglig för konsumenter.

Med en särskild konsumentköplag blir det vidare enklare att med avvikelse från den allmänna köplagen införa lösningar som särskilt tar hänsyn till konsumenternas förhållanden. Sålunda kan det t. ex. på vissa punkter vara motiverat att låta konsumentköpsreglerna följa konsumenttjänstreglerna i stället för reglerna i den allmänna köplagen. Det kan också vara lättare att i framtiden genomföra reformer i konsumentskyddet vid köp om detta inte kräver ingrepp i den allmänna köplagen. Den allmänna köplagen kan dessutom ges en bättre anpassning till näringslivet om man där inte behöver ta hänsyn till särskilda konsumentskyddsaspekter.

Med hänvisning till det nu anförda anser jag att konsumentköpen bör regleras i en särskild och fristående konsumentköplag. Inom justitiedepartementet pågår arbete med en lagrådsremiss med förslag till en sådan lag. Avsikten är att förslag om en sådan lag skall föreligga i sådan tid att det när den lagstiftning som nu föreslås behandlas av riksdagen skall gå att få en samlad bild av hur lagstiftningen på köprättens område är avsedd att utformas samt att de båda lagarna också skall kunna träda i kraft samtidigt.

2.1.5 Nordisk rättslikhet

Arbetsgruppen understryker på flera ställen i sitt betänkande önskemålet att man i möjligaste mån bevarar den nordiska rättslikheten på köprättens område. För egen del vill jag starkt instämma i detta. Den internordiska handelns del av utrikeshandeln är betydande för alla de nordiska länderna. Det är en avsevärd fördel om en gemensam köplagstiftning kan ligga till grund för denna handel. Att den nya köplagstiftningen blir så enhetlig som möjligt i de nordiska länderna är därför viktigt inte minst av praktiska skäl.

Med nordiska köplagar som sinsemellan är i allt väsentligt överensstämmande kan man undgå eller i varje fall minska behovet av att bestämma vilket lands lag som skall tillämpas. Därigenom underlättar man avtalsförhandlingarna och förbättrar parternas möjligheter att överblicka och förut-

se rättsläget vid sådana köp. Dessa synpunkter har särskilt stor betydelse för de små och medelstora företagen som ofta inte har omedelbar tillgång till juridisk sakkunskap. En enhetlig köplagstiftning är dessutom av betydelse när det gäller att utveckla Norden som hemmamarknad. Möjligheterna att uppnå nordisk enhetlighet är dock beroende av flera omständigheter. En är hur FN- konventionen skall införlivas med nationell rätt. Jag har tidigare nämnt att FN-konventionen har införlivats med svensk rätt genom en s.k. blankettlag. Konventionen kommer att gälla som lag här i riket i dess originaltexter. Ett motsvarande förfarande har tillämpats i Finland och torde komma att tillämpas i Danmark. I Norge har man däremot införlivat konventionen med norsk rätt genom att arbeta in den i den allmänna köplagen.

Möjligheten att uppnå nordisk enhetlighet är också beroende av hur regleringen av konsumentköp blir i de olika nordiska länderna. Jag har tidigare redogjort för skälen till att enligt min mening konsumentreglerna bör samlas i en fristående konsumentköplag. I Finland har man valt samma lösning som i Sverige. I Norge har konsumentköpreglerna tagits in i den allmänna köplagen. En särskild utredning skall emellertid tillsättas för att överväga möjligheterna att bryta ut dem och samla dem i en särskild lag. I Danmark har man ännu inte tagit slutlig ställning. I både Norge och Danmark kan det alltså på sikt bli samma lösning som i Sverige och Finland.

Ytterligare en omständighet som påverkar möjligheten att uppnå nordisk enhetlighet på köprättsområdet är att rättspraxis i de olika länderna, trots den gemensamma grunden, delvis har glidit isär. Arbetsgruppen har uttalat att den försökt att överbrygga sådana skillnader men att det likväl visat sig nödvändigt att godta vissa olikheter mellan förslagen till följd av en något olika praxis som man inte har velat överge.

Arbetsgruppen pekar också på en annan omständighet av betydelse för möjligheten att uppnå överensstämmelse mellan de nordiska köplagarna. Under arbetsgruppens arbete visade det sig att man från norsk sida önskade en något mer utförlig reglering än de andra länderna. Och från dansk sida önskade man formuleringar som mera anknyter till dem som förekommer i de gällande köplagarna.

Skillnaderna i arbetsgruppens förslag är minst mellan de finska och svenska förslagen. Det finska förslagets svenskspråkiga version och det svenska förslaget är nästan identiska.

Frågan om nordisk rättslikhet har tillmätts stor betydelse av remissinstanserna. Många har starkt betonat vikten av att reglerna blir mera överensstämmande i de nordiska länderna.

Enligt min mening bildar arbetsgruppens betänkande en god utgångspunkt för att bevara och utveckla den nordiska rättslikheten på köprättens område. Redan det faktum att Finland får en köplag som svarar mot de övriga ländernas köplagar är ett betydande framsteg. Jag ser det också som positivt att det i arbetsgruppen har kunnat uppnås enighet om det reella innehållet i de flesta bestämmelserna.

Vid de nordiska departementsöverläggningarna som nämnts i avsnitt 1 har det emellertid visat sig möjligt att få en ännu större överensstämmelse

mellan köpreglerna i de nordiska länderna. Enighet har sålunda uppnåtts om lösningar i sak som innebär en ökad nordisk rättslikhet jämfört med arbetsgruppens förslag. Denna enighet om det materiella innehållet har också kunnat slå igenom i de enskilda formuleringarna, låt vara att de språkliga skillnaderna sätter vissa gränser. En sådan ökad harmonisering av formuleringarna är särskilt värdefull genom att den kan förebygga tolkningstvister och motverka att rätts- och avtalspraxis utvecklas olika i de nordiska länderna.

De nordiska departementsöverläggningarna har alltså resulterat i en betydande grad av harmonisering mellan lagförslagen. Att skilda lösningar har valts för genomförandet av FN-konventionen och placeringen av konsumentköpsreglerna har inte hindrat att många av de skillnader som förelåg i arbetsgruppens betänkande har arbetats bort. Enligt min mening är det lagförslag som nu läggs fram väl ägnat att bevara och t. o. m. stärka den nordiska rättslikheten på köprättens område.

2.1.6 Olika typer av köp

I 1905 års lag görs en grundläggande skillnad mellan å ena sidan specieskköp och å andra sidan genuskköp eller leveransavtal. Med specieskköp avses köp av bestämt gods, dvs. köp vid vilket säljarens prestationsskyldighet från början är koncentrerad till ett visst föremål. Med genuskköp avses däremot köp som inte avser bestämt gods utan en viss myckenhet av angivet slag. Även s. k. halvgeneriska köp, dvs. fall där en "viss myckenhet" har sålts för att "ur bestämt gods uttagas", behandlas på samma sätt som genuskköp i trängre bemärkelse.

Grunden till distinktionen mellan specieskköp och genuskköp är att säljaren vid den senare typen av köp har frihet – eller i varje fall större frihet än vid specieskköp – att välja den egendom med vilken köpet fullgörs. Denna skillnad utgör anledningen till att bestämmelserna om genuskköp i många avseenden är strängare mot säljaren än bestämmelserna om specieskköp.

Som arbetsgruppen har anfört har emellertid distinktionen mellan specieskköp och genuskköp i sin nuvarande form kommit att bli mindre ändamålsenlig. Den är visserligen användbar för typiska specieskköp, såsom köp av begagnade bilar och unika föremål som existerar vid avtalsslutet. Likaså är den brukbar för utpräglat generiska köp såsom köp av spannmål, råvaror e. d. Däremot är distinktionen inte särskilt lämplig i fråga om industriellt tillverkade varor vare sig det är fråga om serietillverkade produkter eller om varor som skall tillverkas särskilt efter köparens beställning.

Om köpet avser en ny serietillverkad vara finns det ingen anledning att t. ex. i fråga om säljarens skadeståndsskyldighet göra någon principiell skillnad mellan det fallet att köpet i avtalet har angetts avse en vara av en viss typ och det fallet att köpet avser ett bestämt exemplar av produkten. När det är fråga om industriellt tillverkade varor med standardiserade egenskaper är en distinktion som bygger på det sätt på vilket köpeobjektet beskrivits i avtalet alltför schematisk.

Den nuvarande distinktionen mellan speciesköp och genusköp passar inte heller särskilt väl i fråga om varor som skall tillverkas efter köparens beställning. Ibland avser beställningen en vara av mer eller mindre individuell beskaffenhet, ibland en utpräglat standardiserad vara. I båda fallen består tillverkningen normalt till stor del av genusartade prestationer. Säljaren skall anskaffa råvaror, komponenter och annat material för tillverkningen, bedöma hur tillverkningen skall genomföras osv. Den uppdelning i species- och genusköp som görs i den gällande köplagen passar inte som kriterium för utformningen av påföljdssystemet vid avtal av här avsett slag.

Jag anser därför att distinktionen mellan speciesköp och genusköp i dess nuvarande form bör avskaffas. Detta betyder dock inte att det helt bör sakna betydelse vilket slags vara som köpet avser. Påföljdssystemet bör utformas på ett sådant sätt att det vid varje enskild påföljd finns utrymme för de nyanseringar som behövs i sammanhanget. Detta behov kan tillgodoses genom att en i och för sig generell regel utformas så att varans beskaffenhet kan tillmätas betydelse inom ramen för regeln.

1905 års lag innehåller också en del specialbestämmelser om handelsköp. Med handelsköp förstås köp som ingås mellan köpmän i och för deras rörelse. Särregleringen av handelsköp innebär strängare reklamationsregler för detta slags köp än för andra köp – s.k. civila köp – och en strängare undersökningsplikt för köpare som är köpmän. Vid handelsköp gäller dessutom att varje dröjsmål ger motparten rätt till hävning. Det finns ytterligare någon mindre skillnad mellan handelsköp och civila köp. I likhet med arbetsgruppen menar jag att de gällande reglerna för handelsköp i vissa avseenden är alldeles för trubbiga. Reklamationsskyldigheten framstår ofta som alltför sträng, och rätten att häva ett köp vid varje försening passar sällan så bra in i det moderna samhället. Man bör därför inte ha med särregler om handelsköp i en ny allmän köplag. De nyanseringar som kan vara nödvändiga bör, på motsvarande sätt som i fråga om speciesköp respektive genusköp, göras inom ramen för de enskilda bestämmelserna.

2.1.7 Leveransklausuler

Säljarens skyldigheter i samband med avlämnandet av varan anges ofta i avtalet genom en hänvisning till en leveransklausul, t.ex. "fob" (fritt ombord). Detta gäller i synnerhet vid internationella och kommersiella köp. I de gällande köplagarna finns särskilda bestämmelser som anger vad vissa vanliga leveransklausuler innebär i fråga om t.ex. tidpunkten för avlämnandet och ansvaret för transportkostnaderna.

Arbetsgruppen har övervägt huruvida också en ny köplagstiftning bör innehålla regler om innebörden av leveransklausuler. Arbetsgruppen har emellertid stannat för att – med ett undantag – inte föreslå några sådana regler. Enligt min mening är arbetsgruppens bedömning väl underbyggd. På den internationella köprättens område har leveransklausulerna och deras innebörd särskilt utvecklats genom de av Internationella handelskammaren fastställda definitionerna i de s.k. INCOTERMS. Utveckling-

en av transportförhållandena medför ett fortlöpande behov av att revidera leveransklausulerna. Då man inte gärna kan möta behovet av en sådan kontinuerlig anpassning med successiva ändringar av köplagarna är alternativet att bara ha vissa mycket allmänna regler om de viktigaste punkterna i de vanligaste klausulerna. Behovet liksom betydelsen av sådana regler torde dock vara begränsat. Detta gäller särskilt utrikeshandeln.

I fråga om klausuler som är vanliga i inrikeshandeln är situationen kanske något annorlunda. Här skulle det kunna vara skäl att i köplagen göra vissa preciseringar beträffande klausulernas innebörd. Även på detta område är en lagreglering dock problematisk. Någon klar gruppering av leveransklausulerna kan knappast göras. Samma klausuler kan förekomma såväl i inrikes- som i utrikeshandeln. Det måste därför anses tveksamt om man i en ny köplagstiftning skall definiera klausuler vars gängse innebörd på utrikeshandelns område kan vara eller bli en annan. Svårigheten att anpassa lagens regler efter förändrade praktiska behov gör sig gällande också här.

I ett fall finns det emellertid behov av ett klarläggande i lagtexten. Det gäller klausulen "fritt" ("fritt levererad", "levererad"). Denna klausul finns inte definierad i INCOTERMS, och den har huvudsakligen betydelse för inrikeshandeln. Innebörden av denna klausul är för närvarande att varan inte skall anses avlämnad förrän den har kommit fram till den ort som nämns i samband med klausulen. Detta kan inte tolkningsvis anses framgå av klausulen. Eftersom huvudregeln om avlämnande vid transportköp föreslås bli att avlämnandet sker då varan avlämnas till den som har åtagit sig transporten från avsändningsorten, är det alltså motiverat med en särskild bestämmelse om innebörden av den nämnda klausulen.

2.1.8 Allmänt om köplagens innehåll

Liksom 1905 års lag bör den nya köplagen framför allt ge svar på vissa frågor som typiskt sett uppkommer vid köp av varor. Lagen bör sålunda klargöra när en vara skall avlämnas från säljaren till köparen, hur det skall ske, vilken betydelse detta avlämnande har och i vilket skick varan då skall befinna sig. Lagen bör också reglera vad som gäller om säljaren inte avlämnar varan i rätt tid eller om varan är behäftad med fel. I samband med detta bör regleras under vilka förutsättningar varan skall anses vara behäftad med fel. Lagen bör vidare innehålla regler om vad som gäller beträffande betalning och beträffande fall då köparen är i dröjsmål med betalningen. En ny köplag bör också innehålla regler om köparens medverkan till köpet.

Det är naturligt att huvudintresset vid utformningen av en ny köplag knyts till de situationer då avtalsrelationerna inte har utvecklat sig på det sätt som parterna har haft anledning att förvänta sig. För de väl fungerande situationerna behövs ingen eller i vart fall ringa lagstiftning. Den nya lagen bör alltså till större delen koncentreras på frågorna om när avtalsbrott kan anses föreligga och vilka påföljder som då kan bli aktuella.

De förslag som jag nu lägger fram innebär i sina huvuddrag en reglering som svarar mot 1905 års köplag. I en del betydelsefulla avseenden görs

dock avvikelser. I det följande kommer jag i återstående delar av den allmänna motiveringen att ta upp vissa större frågor där jag förordar sådana avvikelser, medan jag återkommer till övriga avvikelser i specialmotiveringen (avsnitt 4).

2.1.9 Dispositionen av den följande framställningen

Jag har härmed avslutat min redogörelse för de allmänna utgångspunkter som enligt min mening bör gälla för en ny lagstiftning om köp. I det följande avser jag att närmare behandla frågan om

varans beskaffenhet i avsnitt 2.2,
avhjälpande och omleverans i avsnitt 2.3,
hävning i avsnitt 2.4,
skadestånd i avsnitt 2.5,
avbeställning i avsnitt 2.6,
prisets bestämmande i avsnitt 2.7,
ikraftträdande i avsnitt 2.8,
kostnader i avsnitt 2.9.

Mina kommentarer till de enskilda lagbestämmelserna återfinns i specialmotiveringen (avsnitt 4).

Mitt förslag: Köplagen skall innehålla regler som ger vägledning för bedömningen av om en vara är behäftad med fel. Enligt huvudregeln föreligger fel, om varan i fråga om art, mängd, kvalitet, andra egenskaper eller förpackning inte överensstämmer med avtalet. Ger avtalet inte besked om hur en vara skall vara beskaffad skall den normalt anses felaktig, om den inte är ägnad för det ändamål för vilket varor av samma slag i allmänhet används eller för sitt särskilda ändamål eller om den inte är förpackad på vanligt eller annars försvarligt sätt då förpackning behövs för att bevara eller skydda varan. En vara skall vidare anses vara felaktig, om den inte överensstämmer med sådana uppgifter om dess egenskaper eller användning som säljaren eller någon annan har lämnat. Detsamma gäller i de flesta fall när säljaren har underlåtit att lämna väsentliga uppgifter om varan. Även om en vara har sålts i "befintligt skick" skall fel anses föreligga om den inte uppfyller en viss minimistandard.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag. Arbetsgruppen har dock inte föreslagit några regler rörande felbedömningen i sådana fall då avtalet inte ger besked om hur varan skall vara beskaffad (se betänkandet s. 175–178; jfr det norska förslaget som innehåller sådana regler).

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser ställer sig positiva till arbetsgruppens förslag. Förslaget att fel skall anses föreligga i vissa fall då säljaren har underlåtit att upplysa köparen om vissa förhållanden beträffande varan har dock kritiserats för att vara alltför strängt mot säljaren. Några remissinstanser har vidare ansett att reglerna om varans skick inte bör omfatta förpackning. En del remissinstanser har förordat att den svenska köplagen skall i likhet med det norska förslaget innehålla regler för bedömning av om fel föreligger även för sådana fall då parternas avtal inte ger något besked om hur varan skall vara beskaffad. Andra remissinstanser ställer sig negativa till sådana regler.

Skälen för mitt förslag: En säljare är skyldig att leverera en felfri vara. Är varan behäftad med fel kan köparen göra gällande de påföljder som köplagen eller avtalet tillhandahåller. Det är därför av stor betydelse att kunna avgöra när ett fel föreligger.

1905 års köplag innehåller inte några regler om hur en vara skall vara beskaffad och inte heller några upplysningar om vad som skall anses utgöra fel. Kanske är det bl.a. av den orsaken som olika åsikter om en varas skick är den oftast förekommande anledningen till tvister mellan säljare och köpare.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört anser jag det angeläget att köplagen tillhandahåller regler som ger vägledning för bedömningen av om en vara är behäftad med fel.

När det gäller utformningen av sådana regler vill jag till en början

framhålla att dessa av naturliga skäl måste ges en allmän utformning. De skall tjäna som vägledning för bedömningen av enskilda fall men måste fyllas ut av omständigheterna i det enskilda fallet.

Vid utformningen av felbegreppet kommer först sådana fall i blickpunkten då en varas fysiska egenskaper avviker från vad köparen har rätt att kräva. Det är alltså fråga om avvikelser vad gäller varans art, kvalitet eller egenskaper. Felreglerna bör emellertid också ta sikte på vissa fall då varans mängd avviker från vad köparen har rätt att kräva. Om säljaren har levererat för liten kvantitet bör detta visserligen normalt bedömas som ett dröjsmål med leveransen, men felreglerna bör bli tillämpliga i sådana fall om säljaren anser sig ha fullgjort sin prestation i dess helhet.

Utgångspunkten för felbedömningen måste – i enlighet med lagens dispositiva karaktär – vara det enskilda avtalet och förhållandena i anslutning till detta. Den angivna utgångspunkten bör framgå direkt av lagen genom att det klart anges att en vara i fråga om art, mängd, kvalitet och andra egenskaper skall överensstämma med avtalet. Om en vara inte uppfyller dessa krav, bör ett fel anses föreligga.

I den moderna omsättningen av industrivaror av de mest skiftande slag kan varans förpackning ofta nog vara lika viktig för köparen som egenskaper hos själva varan. Detta är fallet både när varan är avsedd att vidareförsäljas i originalförpackning och när förpackningen är avsedd att skydda eller bevara varan. Enligt min mening bör därför fel eller brist i förpackningen i påföljdshänseende bedömas på samma sätt som fel i varan. Felreglerna bör därför utformas så att även varans förpackning skall överensstämma med vad som framgår av avtalet.

Moderna industriprodukter marknadsförs ofta kraftfullt och inte sällan genom insatser av olika säljled. En köpares kunskap om en vara grundas därför i stor utsträckning på uppgifter som han har inhämtat före köpet inte bara från säljaren utan också från andra, såsom tillverkare, importör eller grossist. Ofta kan det vara fråga om uppgifter av teknisk natur som den enskilde köparen har små möjligheter att kontrollera. Eftersom uppgifter vid marknadsföringen ofta är av avgörande betydelse inte bara för köparens möjligheter att bedöma en vara utan också för köpeavtalet över huvud taget, är det angeläget att även denna typ av uppgifter beaktas vid felbedömningen. I köplagens felregler bör därför anges att fel skall anses föreligga om varan inte överensstämmer med information om varan som köparen har erhållit före köpet.

Det sagda innebär att säljaren bör åläggas ett marknadsföringsansvar. När det gäller uppgifter som har lämnats av säljaren eller hans företrädare bör det innebära att varan skall anses felaktig, om den inte överensstämmer med uppgifter om dess egenskaper eller användning som har lämnats vid marknadsföringen av varan eller i övrigt före köpet. Det bör inte vara nödvändigt att uppgifterna har lämnats direkt till köparen. Felansvaret bör i stället omfatta också uppgifter som har förekommit i säljarens allmänna marknadsföring, såsom vid annonsering och i annan reklam. Felansvaret bör emellertid inte vara generellt vid alla sådana avvikelser från lämnade uppgifter, utan en förutsättning bör vara att uppgifterna kan antas ha inverkat på köpet. Den förutsättningen innebär dessutom att

säljaren bör kunna undgå felansvaret genom att i tillräcklig tid rätta felaktiga uppgifter på ett tydligt sätt.

Ett sätt som en säljare kan använda för att ge information om en vara är att presentera varuprov eller modeller. Felansvaret bör omfatta även den situationen. En vara bör alltså anses vara behäftad med fel, om den avviker från en egenskap som säljaren har hänvisat till genom att förete ett prov eller en modell.

Som jag redan har nämnt erhåller köparen ofta viktig information om en vara från någon annan än säljaren. Ibland kan det dessutom vara svårt att avgöra från vem informationen kommer, då en varas hela distributionskedja kan framstå som en kommersiell enhet. Jag anser därför att det inte finns någon rimlig anledning att begränsa säljarens ansvar för marknadsföringsuppgifter till uppgifter som han själv har lämnat, utan hans ansvar bör omfatta också sådana för köpet betydelsefulla uppgifter som någon annan än säljaren, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, har lämnat vid marknadsföringen av varan. Fel bör således anses föreligga när en vara inte överensstämmer med uppgifter som har lämnats i broschyrer, annonser eller annan reklam från exempelvis varans tillverkare eller distributör även när dessa inte har sålt varan till den ifrågavarande köparen.

Felansvaret med avseende på uppgifter som har lämnats av någon annan än säljaren bör inte förutsätta att uppgifterna skall ha åberopats av säljaren. Om säljaren inte har känt till eller ens bort känna till att uppgifterna lämnats – och därför också har saknat möjlighet att rätta dem – bör han däremot inte behöva ansvara för dem.

Vid en felbedömning som tar sikte på uppgifter som har lämnats av säljaren eller någon annan bör det emellertid inte ha någon betydelse om säljaren känt till eller bort känna till att uppgiften var felaktig. Lämnas ingen reservation för uppgifternas riktighet skall säljaren därför bära ansvaret för dessas innehåll även om han var i god tro. Det bör inte heller vara tillräckligt att åberopa ett allmänt förbehåll, såsom att varan sålts "i befintligt skick" eller liknande, för att undgå ansvaret för uppgifter som lämnats. Ett förbehåll måste för att beaktas vara konkret till sitt innehåll och tydligt ange vilka uppgifter som förbehållet avser.

Lika betydelsefullt som det är för köparen att den information som lämnas är riktig, lika betydelsefullt är det att inte väsentliga förhållanden rörande varan förtigs. I vart fall för vissa fall är det således angeläget att säljaren åläggs en viss upplysningsplikt. Ett fall är när säljaren tillämpar avtalsvillkor som i allmänna ordalag gör förbehåll för varans skick, t. ex. om det anges att varan säljs i befintligt skick. För att ett sådant allmänt formulerat förbehåll inte skall vara ägnat att tjäna otillbörliga syften bör en vara även om den säljs med ett sådant förbehåll anses felaktig, om säljaren före köpet har underlåtit att upplysa köparen om ett sådant väsentligt förhållande rörande varans egenskaper eller användning som säljaren måste antas ha känt till och som köparen med fog kunde räkna med att bli upplyst om, allt under förutsättning att underlåtenheten kan antas ha inverkat på köpet.

För det fall att avtalet inte innehåller något sådant allmänt utformat förbehåll beträffande varans skick, behövs inte någon motsvarande ut-

trycklig regel om upplysningsplikt. Som jag strax återkommer till kommer jag nämligen att förorda en sådan utformning av de allmänna reglerna för den felbedömning som skall ske i dessa fall att säljaren får en indirekt upplysningsplikt. Säljaren måste för att undgå felansvaret i viss utsträckning ge köparen upplysning om relevanta brister hos varan.

I många fall ger varken avtalet eller omständigheterna kring avtalet någon ledning för bedömningen av en varas avtalsenliga skick. Den omständigheten får naturligtvis inte innebära att köparen skall behöva acceptera vilken standard på varan som helst. I den beskrivna situationen får en bedömning av om varan är felfri ske utifrån en jämförelse med likvärdiga varor. Enligt min mening bör detta framgå av köplagen. I den svenska köplagen bör därför – liksom har skett i den finska lagen och i det norska lagförslaget – tas in en regel om att varan skall anses vara behäftad med fel, om den inte är ägnad för det ändamål för vilket varor av samma slag i allmänhet används. Varan skall med andra ord ha minst sådana egenskaper att den kan användas i normalt bruk på alla de sätt som man vanligen använder varor av samma slag. En tillämpning av enbart den grova måttstock som denna abstrakta bedömningsmodell utgör är dock inte ägnad att fastställa vilka kvalitativa krav som i det enskilda fallet bör ställas på varan. Bedömningen kan inte heller i varje detalj utföras på det abstrakta planet. Andra omständigheter, såsom varans pris, måste också vägas in och kan då påverka utfallet av den abstrakta bedömningen, exempelvis så att priset och andra omständigheter leder till att köparen bör acceptera en kvalitet som ligger under gängse standard.

Vid felbedömningen bör vidare köparens konkreta syfte med köpet ges betydelse. Kan det antas att säljaren måste ha insett att köparen avsett att tillgodose ett särskilt ändamål med den köpta varan, framstår det som rimligt att varan anses felaktig om den inte är ägnad för det ändamålet. Detta gäller dock inte generellt, utan säljarens ansvar i detta hänseende bör förutsätta att köparen har haft rimlig anledning att förlita sig på säljarens sakkunskap.

Vad jag nu har anfört innebär också att säljaren för att undgå felansvaret måste före köpet upplysa köparen om eventuella brister hos varan som gör att den inte är ägnad för sitt ändamål.

Jag har tidigare framhållit att varan även med avseende på förpackning skall överensstämma med avtalet. Förpackningen är ofta en så väsentlig förutsättning för varans skick att varan, även när frågan om förpackning inte regleras i avtalet, bör vara förpackad på vanligt eller annars försvarligt sätt om en förpackning behövs för att bevara eller skydda den. Det är således inte fråga om något allmänt krav på att varan skall vara förpackad. Är en vara avsedd för vidareförsäljning i originalförpackning, bör det emellertid anses föreligga ett fel om förpackning saknas. Likaså bör varan anses felaktig om den inte är förpackad på det sätt som är brukligt inom ifrågavarande bransch eller – om något sådant bruk inte har utvecklats – på det sätt som är försvarligt för att bevara eller skydda den. Detta innebär att en köpare skall kunnna göra felpåföljder gällande när en vara har skadats på grund av bristande förpackning, även när skadan har inträffat efter den tidpunkt då risken för varan övergick på köparen.

Då en vara har sålts i "befintligt skick" eller med liknande allmänt förbehåll sänks naturligtvis de krav som kan ställas även vid en abstrakt bedömning. Som jag tidigare har framhållit bör ett sådant allmänt förbehåll inte kunna tilläggas den betydelsen att en köpare skall behöva acceptera vilken standard som helst. En bedömningsregel bör därför ges som i dessa fall anger en minimistandard, som förbehåll av ifrågavarande typ inte skall kunna påverka. Jag förordar därför en regel av innehåll att fel skall anses föreligga när en vara sålts med ett allmänt formulerat förbehåll beträffande varans skick, om varan visar sig vara i ett väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till varans pris och övriga omständigheter med fog haft anledning att förutsätta.

2.3 Avhjälpande och omleverans

Mitt förslag: Köparen skall ha rätt att kräva att säljaren utan kostnad för köparen avhjälper ett fel i varan, om ett avhjälpande kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. Om felet är av väsentlig betydelse för köparen och säljaren insåg eller borde ha insett detta, skall köparen ha rätt att kräva omleverans. Säljaren skall å sin sida ha rätt att på egen bekostnad avhjälpa ett fel eller företa omleverans, om det kan ske utan väsentlig olägenhet för köparen och utan risk för att denne inte får sina egna kostnader ersatta av säljaren.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se betänkandet s. 179 ff).

Remissinstanserna: Remissinstanserna godtar med ett undantag arbetsgruppens förslag om införande av påföljderna avhjälpande och omleverans. En remissinstans anser att införandet av en rätt för köparen att kräva avhjälpande är ägnat att komplicera affärsförhållandena utan motsvarande nytta. Några remissinstanser menar att regeln om avhjälpande är alltför allmänt hållen och att den bör begränsas till beställningsköp, där själva avtalet förutsätter att säljaren utför arbete på varan, och till fall där säljaren yrkesmässigt utför reparationer.

Skälen för mitt förslag: När det föreligger fel i en vara gäller enligt 1905 års lag att köparen har rätt till prisavdrag eller, om felet inte är ringa, rätt att häva köpet (se 42 § första stycket). I fråga om leveransavtal kan köparen, om felet är sådant att han i och för sig har rätt att häva köpet, välja att kräva omleverans i stället för att häva köpet (se 43 § första stycket). Under vissa mycket begränsade förutsättningar har säljaren rätt att avhjälpa ett fel för att därigenom avvärja krav på hävning eller prisavdrag (jfr 49 §). Någon skyldighet för säljaren att avhjälpa fel föreligger inte enligt 1905 års lag.

Vid fel i en vara har köparen också under vissa förutsättningar rätt till skadestånd (se 42 § andra stycket och 43 § andra stycket). Till den frågan återkommer jag senare (se avsnitt 2.5).

Liksom hittills bör köparen vid fel i varan även i fortsättningen ha möjlighet till prisavdrag och – om felet inte är ringa – hävning. Till frågan om förutsättningarna för hävning återkommer jag i det följande (se avsnitt 2.4).

En av de mera besvärande bristerna i påföljdssystemet enligt gällande lag är att det finns ett alltför snävt utrymme för rättelse av fel i varan. En sådan rättelse kan ske antingen genom att säljaren på egen bekostnad avhjälper felet eller genom att säljaren företar omleverans, dvs. förser köparen med en ny, felfri vara. I den moderna handeln är avhjälpande av fel och omleverans oftast de för båda parter mest ändamålsenliga påföljdsalternativen, inte minst ur ekonomisk synvinkel. Om köpet avser en komplicerad teknisk produkt, kan det vidare vara av stor betydelse för köparen att just säljaren avhjälper felet. Säljaren är kanske den ende som besitter det nödvändiga tekniska kunnandet och som har tillgång till de reservdelar, specialverktyg m. m. som behövs för att utföra reparationen. Har en produkt tillverkats särskilt för ett av köparen angivet, speciellt ändamål, kan onödig värdeförstöring undvikas om felet avhjälps i stället för att köpet hävs. Att avhjälpande är en påföljd som oftast ligger i linje med båda parters intressen framgår också av förekommande standardavtalsvillkor, i vilka avhjälpande intar en central plats i påföljdssystemet vid fel i varan.

Jag anser därför i likhet med arbetsgruppen att den nya köplagen bör ge ökade möjligheter att använda rättelse som påföljd vid fel i varan. I själva verket är det önskvärt att påföljdsformerna avhjälpande och omleverans blir de primära och alltså får en central plats i påföljdssystemet.

Ofta kan de båda rättelseformerna användas alternativt. I en del fall ligger dock den ena formen närmare till hands. Om köpet t. ex. gäller varor som tillverkats speciellt för köparen, är ett avhjälpande av felet ofta den ekonomiskt mest försvarliga lösningen vid fel i varan. Omleverans framstår i sådana fall som en mindre lämplig lösning i fall då felet kan avhjälpas. Vid fel i köpta standardvaror är däremot omleverans ofta det enklaste och mest ekonomiska sättet att företa rättelse. Ibland bör båda rättelseformerna kunna komma i fråga vid samma fel genom att omleverans sker efter det att försök att avhjälpa felet inte har lett till ett godtagbart resultat.

Jag går nu in på de närmare förutsättningar som bör gälla beträffande avhjälpande resp. omleverans.

Vad först gäller avhjälpande vill jag framhålla att köparen inte bör tillerkännas någon ovillkorlig rätt att få ett fel avhjälpt. Det kan förekomma fall då ett avhjälpande kan ske bara till kostnader som framstår som orimliga i förhållande till varans värde eller i övrigt. Det kan också finnas fall där kostnaderna för att avhjälpa felet visserligen inte är så höga att de framstår som orimliga men där en skyldighet att avhjälpa felet skulle leda till beaktansvärda olägenheter för säljaren. Att en säljare tvingas avhjälpa ett fel på en standardvara när säljaren saknar egna reparationsresurser kan vara ett exempel på det.

På grund av det anförda delar jag arbetsgruppens uppfattning att köparen bör ha rätt att få felet avhjälpt bara om avhjälpandet kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. Ibland kan det också inträffa

att säljaren i en situation, då köparen begär att ett fel skall avhjälpas, hellre vill leverera en ny, felfri vara. Jag delar arbetsgruppens uppfattning att säljaren då bör ha rätt att göra en omleverans. För köparen kan det i sådana fall knappast spela någon roll om säljaren väljer det ena eller andra alternativet. Köparens primära intresse är att få tillgång till en felfri vara.

Under remissbehandlingen har som redan nämnts framförts uppfattningen att den av arbetsgruppen föreslagna avhjälpandeskyldigheten skulle vara alltför allmänt utformad. Jag kan inte dela den uppfattningen. Enligt de regler om avhjälpandeskyldigheten som jag nyss har förordat skall det vara en förutsättning för skyldigheten att avhjälpandet kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. En mera inskränkt avgränsning, exempelvis att säljarens skyldighet skulle vara begränsad till beställningsköp och fall där säljaren yrkesmässigt ombesörjer reparationer, skulle vara alltför stelbent och inte omfatta de situationer där ett avhjälpande av fel även i andra fall framstår som en naturlig och ändamålsenlig påföljd. En avgränsning av den typen skulle t.ex. innebära att köparen inte skulle ha rätt att ställa krav på avhjälpande när säljaren inte tillhör den angivna kategorin men trots det har inrättat sin verksamhet så att han regelmässigt låter reparera felaktiga produkter hos t.ex. tillverkaren eller genom en särskild serviceorganisation.

Jag går nu över till frågan om köparens rätt att få omleverans. En omleverans är utan tvekan en mera ingripande påföljd än ett avhjälpande av felet. Det framstår därför som naturligt att rätten att få omleverans är mera begränsad än rätten att kräva avhjälpande. Redan i gällande lag utesluts rätt till omleverans vid fel som är av ringa betydelse.

På grund av vad jag nu har anfört biträder jag arbetsgruppens förslag att rätt till omleverans skall föreligga bara om felet är av väsentlig betydelse för köparen och säljaren insåg eller borde ha insett detta.

Vad jag hittills har berört har avsett fall i vilka köparen har tagit initiativet till rättelse av fel i varan. En annan fråga är om säljaren skall ha rätt att på egen bekostnad avhjälpa ett fel eller företa en omleverans utan att detta påkallas av köparen; denne kanske hellre vill häva köpet och kräva skadestånd eller begära nedsättning av priset.

Det framstår enligt min mening som rimligt att säljaren genom att på eget initiativ rätta fel i varan ges möjlighet att undgå de mera ingripande påföljder som köparen kan aktualisera. Vissa begränsningar måste dock ställas upp av hänsyn till köparen. Denne bör inte behöva acceptera en rättelse som innebär en avsevärd olägenhet för honom eller som gör att han riskerar att inte få sina egna kostnader ersatta av säljaren.

På grund av det anförda förordar jag i likhet med arbetsgruppen att säljaren skall ges rätt att på egen bekostnad avhjälpa ett fel i varan eller företa en omleverans, om det kan ske utan väsentlig olägenhet för köparen och utan risk för att denne inte får sina egna kostnader ersatta av säljaren.

2.4 Hävning

2.4.1 Huvudregeln

Mitt förslag: Vid säljarens dröjsmål och fel i varan får köparen häva köpet, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för köparen och säljaren insåg eller borde ha insett detta. Vid köparens bristande medverkan får säljaren häva köpet under motsvarande förutsättningar; vid underlåtenhet att ta emot eller hämta varan dock endast om säljaren dessutom har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt. Vid köparens dröjsmål med betalningen får säljaren häva köpet om dröjsmålet utgör ett väsentligt avtalsbrott.

Arbetsgruppens förslag: Hävning får ske om säljarens dröjsmål, felet i varan, köparens dröjsmål med betalningen samt köparens bristande medverkan i fall då säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han sålt utgör ett väsentligt avtalsbrott (se betänkandet s. 181–182, 191 och 193).

Remissinstanserna: Remissinstanserna ställer sig genomgående positiva till arbetsgruppens förslag att ett väsentlighetskrav skall uppställas som huvudregel för hävning. Flera remissinstanser menar dock att regeln bör utformas så att den tar sikte på avtalsbrottets betydelse för den part som utsätts för det samt att den förutsätter att den part som begår avtalsbrottet insåg eller borde ha insett betydelsen därav för motparten.

Skälen för mitt förslag: Det utmärkande för hävning av ett avtal kan något förenklat sägas vara att en part på grund av den andra partens avtalsbrott ställer in såväl sin egen som motpartens prestation. Hävning innebär inte att parten går miste om rätten att kräva skadestånd.

Enligt 1905 års lag förutsätter hävning vanligen att avtalsbrottet är väsentligt eller, såsom det uttrycks i lagen, "ej ringa" (se 21 § andra stycket, 28 § första stycket, 42 § första stycket och 43 § första stycket). Vissa undantag finns dock. Vid säljarens dröjsmål får köparen häva köpet även om dröjsmålet är ringa när han har "betingat sig noggrant iakttagande av tiden för godsets avlämnande". Vid handelsköp medför också varje dröjsmål med avlämnandet rätt till hävning av köpet "med mindre det som fördröjt är utgör allenast en ringa del av godset" (se 21 § andra stycket). Vid fel i godset äger köparen häva köpet även om felet inte är att anse som ringa när säljaren har förfarit svikligt (se 42 § första stycket). Vid leveransavtal får han dessutom häva köpet vid ringa fel, om säljaren "avvetat felet å sådan tid, att han utan oskälig kostnad eller svårighet kunnat till köpets fullgörande anskaffa felfritt gods" (se 43 § första stycket). Är köparen i dröjsmål vid handelsköp har säljaren alltid rätt att häva köpet (28 § första stycket).

Som redan den nu lämnade framställningen antyder är det rådande systemet inte särskilt lättillgängligt. Den oinskränkta rätt till hävning som 1905 års lag i en del fall ger möjlighet till har också uppfattats som alltför sträng. På de flesta andra rättsområden har utvecklingen allt mer gått mot

att man ställer upp ett generellt krav på väsentlighet för att en part skall få vidta den genomgripande och för motparten betungande påföljd som hävning innebär. I ett samhällsekonomiskt perspektiv finns det också skäl att främja en reguljär avveckling av avtalsförhållandena och undvika "onödiga" hävningar.

Arbetsgruppen har föreslagit betydande förenklingar i det rådande systemet, främst bestående i att hävning vid säljarens dröjsmål och vid fel i varan som huvudregel skall förutsätta ett väsentligt avtalsbrott. För egen del är jag ense med arbetsgruppen att förenklingar är påkallade. Jag biträder också uppfattningen att man som huvudregel bör ställa upp ett väsentlighetskrav för hävning. Däremot anser jag i likhet med flera av remissinstanserna att väsentlighetsrekvisitet inte helt bör utformas enligt arbetsgruppens förslag.

Vad först gäller säljarens dröjsmål och fel i varan bör enligt min mening utgångspunkten för bedömningen vara om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för köparen. Det framstår som rimligt att man vid så ingripande påföljder som det här är fråga om låter prövningen ta sikte på avtalsbrottets betydelse för den som har drabbats av det. Är det väsentligt för köparen talar starka skäl för en hävningsrätt, medan rätten till hävning inte ter sig lika motiverad om avtalsbrottet inte är av så stor betydelse för denne.

Förutom kravet på att avtalsbrottet skall vara väsentligt för köparen bör man, i likhet med gällande rätt, kräva en viss insikt härom hos säljaren. Denne skall inse eller ha bort inse att avtalsbrottet var av väsentlig betydelse för köparen. Även om en sådan insikt saknas från början kan köparen dock bli berättigad att häva om rättelse inte sker inom en tilläggsfrist (se avsnitt 2.4.2).

Arbetsgruppens förslag innehåller vissa regler om påföljderna av köparens bristande medverkan. Regleringen av säljarens rätt att häva köpet och kräva skadestånd är begränsad till fall då säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt. Vid de nordiska departementsöverläggningarna har emellertid uppnåtts enighet om en vidgad reglering. Denna innebär att bestämmelser förs in om att köparen skall dels medverka till köpet på ett sådant sätt som skäligen kan förväntas av honom för att säljaren skall kunna fullgöra köpet, dels hämta eller ta emot varan. I fall då köparen brister i dessa avseenden är förhållandena sakligt sett ofta likartade med dem som nyss har berörts i fråga om säljarens avtalsbrott. Det finns därför anledning att även för dessa fall ställa upp motsvarande krav som i fråga om säljarens dröjsmål och fel i varan för att hävning skall få ske. Vid underlåtenhet att hämta eller ta emot varan bör dessutom krävas att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han sålt, såsom om köpet avser ett hus för rivning. I andra fall skyddas nämligen säljaren av bl. a. regler om vård av varan som ger honom rätt till ersättning för vårdkostnaderna, rätt att placera varan hos tredje man samt möjlighet att sälja varan för köparens räkning.

Även när det gäller köparens dröjsmål med betalningen finns det anledning att ställa upp ett väsentlighetskrav. Vid väsentlighetsbedömningen bör emellertid, till skillnad från vad som gäller vid de förut behandlade

situationerna, inte krävas att dröjsmålet är av väsentlig betydelse för motparten. Detta betyder inte att bedömningen skall vara schematisk exempelvis så att ett dröjsmål alltid blir att anse som väsentligt efter ett visst antal dagar, utan hänsyn får tas till sådana omständigheter som transaktionens karaktär, betydelsen av att förfallotiden noga följs o. d. Däremot bör man inte beakta säljarens ekonomiska ställning. Även om denna i det enskilda fallet skulle vara så god att det inte har någon större betydelse om betalning sker i tid, bör detta inte komma köparen till godo. Vid köparens dröjsmål med betalningen bör således prövningen ta sikte på avtalsbrottet mera allmänt.

Huruvida köparen har insett eller bort inse att dröjsmålet är väsentligt bör inte heller tillmätas någon betydelse. Även om köparen har anledning att anta att dröjsmålet inte spelar någon större roll för säljaren, bör denne kunna häva köpet när avtalsbrottet efter den mer allmänna bedömning som har nämnts framstår som väsentligt.

2.4.2 Tilläggstid

Mitt förslag: Vid säljarens dröjsmål samt vid köparens dröjsmål med betalningen och bristande medverkan, får motparten även häva köpet om han har satt ut en tilläggstid som inte är oskäligt kort och prestation inte sker inom denna tid.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag såvitt gäller säljarens dröjsmål och köparens dröjsmål med betalningen (se betänkandet s. 181, 182 och 191). Vid bristande medverkan föreslås ingen motsvarande regel.

Remissinstanserna: Arbetsgruppens förslag godtas allmänt.

Skälen för mitt förslag: I flera utländska rättsordningar finns ett förfarande med s. k. tilläggstid. Innebörden av det kan beskrivas så att en part får göra även ett icke väsentligt avtalsbrott till hävningsanledning genom att sätta ut en tilläggstid för fullgörande. Sker fullgörande inte inom tiden blir parten berättigad att häva köpet. Förfarandet med tilläggstid verkar alltså till förmån för den part som vill åberopa ett avtalsbrott genom att han inte behöver styrka att väsentlighetskravet är uppfyllt i det enskilda fallet.

Det finns goda skäl att införa en möjlighet till tilläggstid i köplagen. Utsättandet av en tilläggstid kan vara ett sätt att undgå bevissvårigheter om det framstår som tveksamt ifall väsentlighetskravet är uppfyllt eller om parten har svårt att styrka detta. Parten kan då sätta ut en frist vars längd är anpassad till omständigheterna i det aktuella fallet. I det praktiska livet är det för övrigt vanligt förekommande att en avtalspart som blir utsatt för ett avtalsbrott inte häver avtalet förrän han uppmanat motparten att fullgöra sin prestation. Även den part som har begått avtalsbrottet kan vara betjänt av att hans motpart sätter ut en tilläggstid. Han vet då att om han presterar inom den utsatta tiden undgår han hävning.

De skäl som talar för en möjlighet till tilläggstid äger naturligen giltighet även i fall då köparen inte medverkar till köpet på ett sådant sätt som skäligen kan förväntas av honom för att säljaren skall kunna fullgöra köpet och fall då köparen inte hämtar eller tar emot varan när säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt. Regler om tilläggstid bör därför införas även för dessa fall.

2.5 Skadestånd

2.5.1 Allmänt om skadeståndsansvaret

Mitt förslag: Vid säljarens dröjsmål och fel i varan är säljaren skadeståndsansvarig för sådant som ligger inom hans kontrollsfär (kontrollansvar). Vid köparens bristande medverkan skall denne på motsvarande sätt ha ett kontrollansvar medan vid köparens dröjsmål med betalningen möjligheterna till befrielse från skadeståndsskyldighet skall förutsätta ett kvalificerat betalningshinder.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag såvitt gäller säljarens dröjsmål. Vid fel bygger ansvaret också primärt på kontrollansvaret men det är modifierat i flera avseenden. För varor som har tillverkats särskilt för köparen och varor som fanns vid köpet och som inte kan ersättas med andra varor föreslås ett differentierat ansvarssystem, som i princip bygger på vållande. Vidare föreslås att köparen alltid skall ha rätt till skadestånd om varan avviker från vad säljaren särskilt utfäst samt om varan inte svarar mot uppgifter om varans egenskaper eller användning och säljaren insåg eller borde ha insett att uppgiften var oriktig eller vilseledande. Säljaren skall också ha ett ansvar för försummelse att lämna vissa för köparen betydelsefulla upplysningar om en vara samt ett ansvar för handlande i strid mot tro och heder. Regleringen av köparens skadeståndsskyldighet på grund av betalningsdröjsmål och bristande medverkan överensstämmer – i tillämpliga delar – med mitt förslag (se betänkandet s. 183–187, 192–193).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran utom såvitt gäller reglerna om felansvaret. Flera remissinstanser menar att dessa är både onödigt komplicerade och svårtillämpade.

Skälen för mitt förslag: I 1905 års lag är reglerna om säljarens skadeståndsansvar vid dröjsmål olika vid speciesköp och genusköp. Vid speciesköp gäller att säljaren är skyldig att ersätta köparen skada på grund av dröjsmål, om dröjsmålet beror på att säljaren har varit försumlig. Säljaren har emellertid bevisbördan för att någon försummelse inte har förelegat. Han bär ett s. k. presumtionsansvar (se 23 §).

Vid genusköp är utgångspunkten att säljaren bär ett strikt skadeståndsansvar. Han svarar alltså oberoende av försummelse (se 24 §). Säljaren går dock fri från ansvar under vissa förutsättningar. Dels krävs det att dröjs-

målet beror på ett hinder som gör det objektivt omöjligt att fullgöra köpet. Objektiv omöjlighet föreligger om det är omöjligt att fullgöra köpet inte bara för den ifrågavarande säljaren utan också för varje annan person. Som exempel på sådana hinder anges i lagen förstörelse av allt gods av det slag eller det parti som köpet avser, eller krig, införselförbud eller därmed jämförlig händelse. Dels måste situationen vara sådan att säljaren vid köpslutet inte borde ha räknat med att hindret kunde uppstå.

Också vid fel gör 1905 års lag skillnad mellan specieköp och genuköp. Vid specieköp har köparen rätt till skadestånd om godset vid köpet saknade egenskap som kan anses tillförsäkrad. Sådan rätt föreligger vidare om felet efter köpet har uppkommit till följd av säljarens vanvård eller försummelse eller när svikligt förfarande ligger säljaren till last (se 42 § andra stycket). Vid genuköp är säljaren skadeståndsskyldig oberoende av försummelse; dock kan – på samma sätt som vid säljarens dröjsmål – objektiv omöjlighet befria säljaren från skadeståndsansvar på grund av fel (se 43 § andra stycket).

Vid tillämpning av reglerna svarar säljaren för oaktsamhet också av sina anställda samt, som huvudregel, av självständiga företagare som har anlitats för att fullgöra avtalet.

Enligt min mening finns det anledning att i flera avseenden sätta i fråga det gällande regelsystemet. Till en början synes det vara en allmän uppfattning att det skadeståndsansvar vid genuköp som grundas på den s. k. omöjlighetsläran är alltför strängt. I själva verket torde bestämmelsen därom numera tillämpas endast undantagsvis; avsteg görs regelmässigt i avtalet. Vidare är, som jag i ett tidigare sammanhang har framhållit, uppdelningen mellan specieköp och genuköp alltför trubbig för att lämpa sig för dagens, och morgondagens, förhållanden.

Den tekniska utveckling som har skett – och som kommer att ske – gör att det många gånger också framstår som mindre ändamålsenligt att låta prövningen utgå från om ett avtalsbrott kan läggas en part till last såsom vållande. Att det exempelvis uppstår fel och tekniska störningar i säljarens tillverkningsapparat behöver inte bero på någon försummelse av säljaren (eller någon för vilken han svarar). Men det kan ändå ligga närmare till hands att säljaren skall bära konsekvenserna av detta än att köparen skall göra det. Arbetsgruppen har valt att knyta skadeståndsansvaret till FN-konventionens regler om skadestånd vilka bygger på ett s. k. kontrollansvar. Detta kan sägas innebära att säljaren svarar för det som ligger inom hans kontrollsfär. Tekniskt är kontrollansvaret utformat så att det ställer upp fyra förutsättningar som alla måste vara uppfyllda för att säljaren skall bli befriad från skadeståndsansvar. Säljaren har bevisbördan för att förutsättningarna är uppfyllda.

För att säljaren skall gå fri från ansvar krävs för det första att det föreligger ett hinder för fullgörelse. Hindrets art är i och för sig utan betydelse. Men det måste vara ett faktiskt hinder. Det är inte tillräckligt att fullgörelsen har blivit mer besvärlig eller kostsam än förutsatt. Å andra sidan krävs det inte objektiv omöjlighet. Säljaren behöver alltså inte visa att också andra än han själv har drabbats av hindret.

För det andra skall hindret ligga utanför säljarens kontroll. Det bör

strykas under att det i detta sammanhang inte är fråga om oaktsamhet eller vållande. Säljaren kan bli ansvarig också om han inte har handlat klandervärt. Poängen med föreskriften är att förhållanden som ligger innanför det som säljaren i princip har kunnat påverka, t. ex. interna förhållanden i säljarens verksamhet eller hans ekonomiska förhållanden, inte skall kunna åberopas som befrielsegrunder.

Ett tredje villkor för ansvarsbefrielse är att säljaren inte skäligen kunde förväntas ha räknat med hindret vid köpet. Säljaren svarar med andra ord för det som var förutsebart vid avtalsslutet. Detta gäller oavsett om säljaren har förbisett hindret eller om han har chansat på att hindret inte skulle dyka upp eller att det skulle falla bort före leveransdagen.

Slutligen är det ett villkor att säljaren inte skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit hindret. Detta innebär att säljaren är skyldig att försöka tillgripa alternativa fullgörelsemöjligheter när sådana finns.

Som den nu lämnade redovisningen torde utvisa, är de skilda förutsättningarna nära sammanflätade med varandra. Exempelvis låter det sig knappast sägas att det föreligger ett hinder, om säljaren kan undvika eller övervinna följderna av det. Man får därför göra en helhetsbedömning av om förutsättningarna är uppfyllda. Ett skadeståndsansvar som utformas i enlighet med det nu sagda leder till olika resultat för säljaren beroende på vilket slags vara som köpet avser. Om köpet avser en vara av generiskt slag som är allmänt tillgänglig på marknaden, utgör t. ex. en förstörelse av ett exemplar eller ett parti av varan inte något oövervinneligt hinder för säljaren. Annorlunda förhåller det sig om köpet avser en unik vara, t. ex. ett konstföremål eller en begagnad maskin. Om en sådan vara förstörs, saknar säljaren alternativa möjligheter att fullgöra köpet. Kontrollansvaret innebär således att ansvaret blir strängare mot säljaren ju mer generisk hans förpliktelse är och lindrigare ju snävare varan har specificerats i avtalet.

I förhållande till gällande rätt innebär kontrollansvaret först och främst en nyansering av ansvaret. Vid genusköp blir ansvaret rimligare utformat än som för närvarande är fallet. Det krävs inte nödvändigtvis att omöjligheten är objektiv, och arten av de hinder som kan frita från ansvar är inte begränsade på samma sätt som enligt 1905 års lag. Å andra sidan kräver 1905 års lag bara att fullgörelse "må anses utesluten" medan utgångspunkten för kontrollansvaret är att det faktiskt föreligger ett hinder. Men om förhållandena är så extraordinärt betungande att de vid en objektiv bedömning framstår som ett hinder för fullgörelse, kan säljaren bli befriad också enligt en kontrollansvarsregel.

När det gäller speciesköp leder kontrollansvaret till ett något strängare ansvar än som följer av 1905 års lag, bl. a. därför att det inte krävs oaktsamhet av säljaren.

Enligt min mening framstår en reglering med ett kontrollansvar som en rimlig avvägning mellan parternas intressen och en lämplig anpassning till dagens samhälle. Dessutom uppnår man en önskvärd likhet med FN-konventionen. Jag förordar därför att skadeståndsansvaret utformas på det sättet. Att det för vissa typer av skador bör gälla ett mera begränsat ansvar återkommer jag till i nästa avsnitt.

En särskild fråga som uppkommer i anslutning till kontrollansvaret är i vilken utsträckning som säljaren skall vara ansvarig när orsaken till avtalsbrottet ligger hos tredje man. Huvudregeln om kontrollansvar, som jag har beskrivit i det föregående, leder i många fall till att säljaren blir ansvarig också för avtalsbrott som har sin omedelbara orsak i tredje mans handlingar. Detta följer av att organiseringen av och tillsynen över fullgörelsen ligger inom säljarens kontroll. Men situationen kan vara sådan att säljaren inte kan anses ha kontroll över tredje mans, exempelvis en leverantörs, handlingar. Om en sådan leverantör inte levererar en beställd genusvara i tid och säljaren är avskuren från möjligheten att skaffa varan från annat håll, kan fråga uppkomma vem som skall bära konsekvenserna av detta.

För att undvika oklarhet om säljarens ansvar har arbetsgruppen föreslagit en särskild reglering. Denna går ut på att om dröjsmålet kan hänföras till någon som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet, blir säljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om de ovan beskrivna förutsättningarna för ansvarsbefrielse är uppfyllda såväl för säljarens egen del som för den som har anlitats för fullgörelsen. Säljarens skadeståndsskyldighet kan med andra ord inte bli lindrigare genom att han har anlitat någon utomstående för att fullgöra avtalet. Detsamma gäller om dröjsmålet beror på en leverantör som säljaren har anlitat eller på någon annan i tidigare säljled.

För min del instämmer jag i arbetsgruppens synsätt. Det måste ligga närmare till hands i de nu avsedda fallen att säljaren skall vara skadeståndsskyldig än att dröjsmålet skall belasta köparen. Detta bör också klart komma till uttryck i lagtexten.

Som jag tidigare nämnt har arbetsgruppen inte velat låta kontrollansvaret gälla fullt ut vid fel i varan. För några situationer har föreslagits regler som i stället bygger på vållande respektive strikt ansvar. Arbetsgruppens förslag i detta avseende har emellertid mött stark kritik under remissbehandlingen. Flera remissinstanser har menat att den föreslagna regleringen är onödigt komplicerad. Man har också ifrågasatt den från sakliga utgångspunkter.

Vid bedömningen av om det kan anses motiverat att särreglera skadeståndsansvaret vid vissa fall av fel i varan är det enligt min mening viktigt att göra klart för sig det samband som finns mellan dröjsmålsreglerna och felreglerna. Antag att en säljare har åtagit sig att leverera en vara av en viss kvalitet vid en viss tidpunkt. Antag vidare att säljaren på leveransdagen märker att han inte kan leverera en avtalsenlig vara. Frågan om säljarens skadeståndsansvar måste då rimligen bygga på samma grund oavsett om säljaren sänder iväg varan i halvfärdigt skick eller om han förskjuter leveransen för att göra varan avtalsenlig.

Utifrån det nu anförda finner jag inte tillräckliga skäl föreligga att, utom för det fall att varan avviker från vad säljaren särskilt har utfäst, ta in särregler av det slag som arbetsgruppen har föreslagit. Utgångspunkten för säljarens skadeståndsskyldighet såväl vid dröjsmål som vid fel bör således vara ett kontrollansvar. Vid de nordiska departementsöverläggningarna

har det förelegat enighet om att man bör göra denna avvikelse från arbetsgruppens förslag.

När det gäller köparens skadeståndsskyldighet anser jag i likhet med vad arbetsgruppen i tillämpliga delar har föreslagit att ett kontrollansvar bör gälla i fråga om bristande medverkan. Som arbetsgruppen också har föreslagit – utan erinran från remissinstanserna – bör däremot ansvaret för dröjsmål med betalningen vara något strängare med tanke på att det rör sig om en förpliktelse av utpräglad generisk karaktär. Befrielse från skadeståndsskyldighet vid betalningsdröjsmål bör förutsätta att dröjsmålet beror på ett betalningshinder av kvalificerat slag – lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller annat liknande hinder – som köparen inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

2.5.2 Direkt och indirekt skada

Mitt förslag: Den skadeståndsskyldighet som följer av kontrollansvaret skall omfatta näraliggande och typiska förluster på grund av avtalsbrottet, medan ansvar för övriga förluster skall förutsätta vållande på den skadeståndsskyldiges sida.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppens förslag innehåller ingen differentiering av skadeståndsansvaret med avseende på skadetyp.

Remissinstanserna: Har inte uttalat sig i frågan.

Skälen för mitt förslag: Skadeståndsansvaret enligt 1905 års lag är differentierat så till vida att det är strängare för generiska prestationer än för speciesprestationer. Det är däremot inte differentierat med avseende på olika skadetyper. Om skadeståndsskyldighet föreligger, har den berättigade i princip samma rätt till ersättning för skador vilka är en mera avlägsen följd av avtalsbrottet som för skador vilka är en omedelbar följd därav, förutsatt att skadorna är en adekvat följd av avtalsbrottet.

Av skäl som jag redovisat i föregående avsnitt, skall säljarens skadeståndsskyldighet på grund av dröjsmål och vid fel grundas på ett s. k. kontrollansvar. Samma principer skall gälla också för köparens skadeståndsskyldighet vid underlåtenhet att hämta en vara eller att ta emot den i tid. Om skyldigheten att ersätta en förlust på grund av avtalsbrott skulle omfatta hela förlusten när den faller inom ramen för kontrollansvaret, men oavsett vållande, skulle det emellertid innebära en alltför sträng skadeståndsskyldighet.

Vid utformning av kontraktsvillkor är det vanligt att frågan om skadeståndsskyldighet behandlas med avseende på ansvaret för särskilt angivna skador och inte generellt som i den gällande dispositiva lagstiftningen. Det är visserligen då oftast inte fråga om en differentiering av ansvaret på det sättet att strängare ansvar föreskrivs för vissa skador och ett lindrigare ansvar för andra. Differentieringen sker i stället mellan skador för vilka ersättning skall utgå och skador som inte skall ersättas. De skador för vilka

ersättning skall utgå är ofta föremål för en ganska ingående reglering, medan de skador som inte skall ersättas anges i mera allmänt formulerade termer som "indirekta skador" eller "följdskador". Beträffande de båda sistnämnda typerna förekommer dock att kontrakten föreskriver ett ansvar vid grov vårdslöshet.

Det köprättsliga skadeståndsansvaret omfattar liksom det allmänna skadeståndsansvaret i princip alla skador som faller inom adekvansens ram, dvs. såväl skador vilka till art och omfattning är typiska följder av avtalsbrottet som skador vilka är betingade av den skadelidande partens individuella förhållanden. Det är av naturliga skäl så, att den skadeståndsskyldige parten som regel har lättare att förutse och kalkylera med sådana skador som är en typisk följd av avtalsbrottet än med sådana skador som är betingade av motpartens individuella förhållanden. Den skadelidande torde som regel ha lättare att både hindra och begränsa sådana skador som vid ett eventuellt avtalsbrott inträffar som en följd av hans speciella förhållanden. Mot denna bakgrund är det inte orimligt att den skadeståndsskyldige åläggs ett strängare ansvar för skador som är en typisk och förutsebar följd av avtalsbrottet än för sådana skador som är mer oberäkneliga.

Den differentiering som i kommersiella sammanhang i stor omfattning förekommer enligt allmänna leveransbestämmelser och som innebär ansvar för näraliggande skador, medan ansvaret för indirekta skador är mycket begränsat eller helt uteslutet genom olika former av friskrivningsklausuler, får ses som uttryck för en ordning som parterna på marknaden anser rimlig. Att kontraktspraxis är sådan beror inte bara på att säljarsidan ofta är dominerande. Starka köpare som stat och kommuner godtar också en begränsning av säljarens ansvar.

Även om allmänna leveransbestämmelser ligger till grund för ett stort antal köp ingås många köp utan stöd av sådana bestämmelser, och i dessa fall blir den dispositiva rätten bestämmande för vad som skall gälla. Det är då inte rimligt att den dispositiva rätten, dvs. köplagen, leder till ett resultat som i alltför hög grad avviker från kontraktspraxis. Det finns anledning att räkna med att det är mindre företag och privatpersoner som ingår försäljningsavtal utan att hänvisa till leveransbestämmelser eller på annat sätt begränsa sitt skadeståndsansvar. I dessa fall skulle ett strängt ansvar för indirekta skador innebära en oskälig belastning för den skadeståndsskyldige.

De omständigheter som jag nu har pekat på talar för en ordning som innebär ett strängare ansvar för direkta eller näraliggande skador än för indirekta.

De nämnda skälen talar med särskild styrka för en differentiering av säljarens ansvar. Enligt vad jag förordat i föregående avsnitt skall dock kontrollansvaret omfatta också köparen. Detta gäller dels köparens skyldighet att medverka till köpet på sådant sätt som skäligen kan förväntas av honom för att säljaren skall kunna fullfölja köpet, dels köparens skyldighet att i rätt tid hämta eller ta emot varan. Även bland de skador som en köpares avtalsbrott i de angivna hänseendena kan förorsaka kan det förekomma skador som inte är typiska eller förutsebara följder av avtalsbrot-

tet. Differentieringen bör därför gälla också de skador med anledning av köparens avtalsbrott för vilka denne är ersättningsskyldig enligt reglerna om kontrollansvar.

Mot bakgrund av det anförda anser jag att direkta förluster – med vilket begrepp jag avser förluster som till sin typ och omfattning är vanliga och förutsebara vid det aktuella avtalsbrottet – bör ersättas enligt den strängare ansvarsgrund som kontrollansvaret innebär, medan mera avlägsna och svårförutsebara förluster bör ersättas enligt en lindrigare ansvarsgrund. Denna lindrigare ansvarsgrund bör utformas så, att skadeståndsskyldigheten skall förutsätta att avtalsbrottet eller förlusten är en följd av vållande på den skadeståndsskyldiges sida. Om en sådan differentiering skall vara meningsfull bör skillnaden mellan det strängare ansvaret och det lindrigare inte vara alltför obetydlig. Därför bör det beträffande de indirekta skadorna inte vara fråga om ett culpansvar med omvänd bevisbörda (presumtionsansvar), utan bevisbördan bör vara placerad hos den part som till stöd för sitt skadeståndsyrkande åberopar motpartens vållande.

Vid bestämmandet av hur gränsen mellan direkta och indirekta skador skall dras är det några synpunkter som särskilt gör sig gällande. För det första bör till de direkta förlusterna som omfattas av kontrollansvaret hänföras – vilket redan principen för gränsdragningen i förhållande till de indirekta skadorna utvisar – endast sådana förluster som till förekomst och omfattning är en normal och beräknelig följd av det skadeståndsgrundande avtalsbrottet. Det är vidare angeläget att reglerna utformas så att den skadelidande partens rätt till ersättning är huvudsakligen densamma oavsett vilket handlingsalternativ han väljer för att kompensera sig för avtalsbrottet. Den utgångspunkten är nödvändig för att en konflikt inte skall uppstå i förhållande till lagens regler om den skadelidande partens skyldighet att begränsa sin skada. Den part som har drabbats av ett avtalsbrott kan nämligen ofta välja mellan olika alternativ för att kompensera sig för avtalsbrottet. Skadeståndsreglerna får då inte vara så utformade att köparen för att ha rätt till skadestånd enligt reglerna om kontrollansvaret är hänvisad till att välja en lösning som innebär en mer omfattande skada än som i och för sig motiveras av avtalsbrottet.

Rent tekniskt kan uppdelningen mellan direkta och indirekta förluster ske genom en uttömmande beskrivning av antingen de direkta eller de indirekta förlusterna. Enligt min mening finns det goda skäl för att välja den senare metoden som innebär att alla de förluster som inte i lagen uttryckligen anges som indirekta skall ersättas som direkta förluster enligt den strängare ansvarsgrunden. Som jag tidigare nämnt förekommer ofta i allmänt tillämpade standardvillkor ansvarsfriskrivning med avseende på indirekt förlust och utan att innebörden av det valda begreppet närmare klargörs. En lagtext som definierar begreppets innebörd kan i de fallen tjäna som hjälpmedel vid bestämmandet av friskrivningens omfattning. Om ingenting annat har angivits i avtalet får en sådan friskrivning nämligen antas gälla för förluster som motsvarar de som i lagen definierats som indirekta förluster.

Viktigare än den valda metoden är emellertid hur gränsen dras i sak. I det följande skall jag beröra huvuddragen i den indelning som jag förordar.

I specialmotiveringen (avsnitt 4) kommer jag att lämna ytterligare vägledning för gränsdragningen.

För det första bör de direkta utgifter som en part har haft som en omedelbar följd av avtalsbrottet ersättas som *direkt förlust*. Det kan vara fråga om utgifter för telefon, telex, porton och resor som föranletts av avtalsbrottet. Vid fel i en vara bör vidare t. ex. kostnaderna för undersökning av varan och utredning med anledning av avtalsbrottet ersättas som direkt förlust. Vid köparens hävning efter säljarens avtalsbrott bör ersättningen för direkt förlust också omfatta t. ex. tullar, skatter och avgifter som erlagts utan nytta, i den mån sådana kostnader inte återfås när avtalet hävs.

Klart är att förlusten med anledning av täckningsköp, dvs. köp av en motsvarande vara från annat håll efter köparens hävning, måste ersättas enligt den strängare ansvarsgrunden. Detta är en förutsättning bl. a. för att det skall vara meningsfullt för köparen att häva ett köp som han har ingått på fördelaktiga villkor. Får han inte prisskillnaden ersatt enligt reglerna om kontrollansvaret, är det ju oftast meningslöst för honom att häva efter ett sådant köp. Det skulle i så fall vara bättre att tåla skadan. Motsvarande gäller situationen för en säljare som har gjort en god affär.

Om hävningsförutsättningar inte föreligger, eller om det inte finns någon vara som lämpar sig för täckningsköp, är köparen hänvisad till andra åtgärder för att kompensera sig för säljarens försenade eller felaktiga prestation. Det kan vara fråga om att under en tid hyra en ersättningsvara eller att utnyttja någon utomståendes tjänster. Köparen kan också kompensera sig för förluster till följd av säljarens avtalsbrott genom helt interna åtgärder, såsom att låta anställda arbeta på övertid för att kompensera den bristande produktionskapaciteten som avtalsbrottet kan innebära. Kostnaderna för dessa och liknande åtgärder som den skadelidande parten vidtar för att helt eller delvis kompensera sig för motpartens avtalsbrott bör räknas som direkt förlust.

Även köparens avhjälpningskostnader som uppkommer sedan säljaren misslyckats med att under skälig tid avhjälpa fel bör ersättas enligt den strängare ansvarsgrunden. Detsamma bör gälla utgifter som en part har haft som en omedelbar följd av motpartens avtalsbrott. Till direkta förluster bör hänföras också utgifter och kostnader som den skadelidande parten har haft för avtalet men som har blivit onyttiga på grund av avtalsbrottet. Det kan vara fråga om kostnader eller utgifter för att förbereda fullgörelsen av avtalet.

Som direkt förlust bör slutligen bedömas belopp som köparen på grund av dröjsmål eller fel tvingas betala till sin avtalspart i senare led i form av prisavdrag eller ersättning för avtalspartens direkta förlust och som ger honom ett regresskrav mot säljaren. Detsamma gäller köparens regresskrav på grund av kostnader för rättelse av fel efter reklamation av en köpare i nästa led. Säljaren bör således vara skyldig att ersätta köparens regresskrav även om det är fråga om ett dolt fel som uppkommit i ett tidigare säljled. Härigenom möjliggörs en kanalisering av skadeståndsansvaret till det säljled från vilket felet härstammar.

Till kategorin *indirekta förluster* bör som jag tidigare nämnt hänföras

sådana som är i hög grad beroende av den individuelle köparens sätt att organisera sin verksamhet och som därför typiskt sett är svåra för säljaren att förutse. Förlust till följd av minskning eller bortfall av produktion eller omsättning och annan förlust till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett sätt är exempel på sådana skador som en säljare typiskt sett har svårt att förutse och som i hög grad är beroende av den individuelle köparens förhållanden. Köparen, som löper en generell risk för driftsstörningar av olika slag i sin verksamhet, kan däremot ofta skydda sig mot denna risk genom egna interna åtgärder, såsom betryggande lagerhållning och genom försäkring. Han bör därför kunna bära risken för driftsstörningar utan större extrakostnader eller olägenheter även när driftsstörningarna beror på säljaren. För säljaren är det däremot i regel svårt att försäkra sig eller på annat sätt gardera sig mot denna risk.

På grund av det anförda anser jag att förlust till följd av minskning eller bortfall av produktion eller omsättning bör ersättas som indirekt förlust. Ersättningsskyldigheten förutsätter alltså i dessa fall vållande på säljarens sida. Detsamma bör gälla andra förluster till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett sätt, liksom förluster på grund av utebliven vinst i köparens kontraktsförhållande med tredje man.

Givetvis är det inte möjligt att uttömmande och på ett konkret sätt ange alla de typer av förluster som är sådana att de skall hänföras till indirekta förluster. Uppräkningen i lagen av de olika poster som skall ersättas som indirekt skada bör därför avslutas med posten annan liknande svårförutsebar förlust. Det får sedan ankomma på rättstillämpningen att i varje enskilt fall ta ställning till vilka förluster som till sin art är sådana att de, enligt de principer som jag har angett för avgränsningen till indirekta skador, bör hänföras till denna särskilda ersättningspost.

Den angivna uppdelningen av de olika skadetyperna på de skilda ansvarsgrunderna kontrollansvar respektive vållande kan emellertid inte gälla generellt i alla situationer. Om den skadelidande parten i enlighet med sin skyldighet att genom skäliga åtgärder begränsa sin skada handlar så att en indirekt förlust uppkommer för honom samtidigt som hans direkta förlust minskar, framstår det som orimligt att hans rätt till skadestånd skulle försämras på grund av att han vidtagit åtgärder för att begränsa skadan. I sådana fall bör han därför ha rätt att få ersättning för den indirekta förlusten såsom om den vore en direkt förlust.

2.5.3 Förhållandet till produktansvaret

Mitt förslag: Säljarens köprättsliga skadeståndsskyldighet skall inte omfatta s.k. produktansvar, dvs. sådana skador på annat än den försålda varan som beror på skadebringande egenskaper hos den försålda varan.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i princip med mitt förslag (se betänkandet s. 187).

Remissinstanserna: Har inte haft någon erinran mot arbetsgruppens förslag.

Skälen för mitt förslag: En särskild fråga som rör säljarens skadeståndsskyldighet är hans ansvar för produktskador, dvs. skador som skadebringande egenskaper hos den sålda varan orsakar på annat än denna vara. Ibland kan sådana skador uppstå till följd av att varan är behäftad med ett fel i köplagens mening, men så behöver inte alltid vara fallet. Den sålda varan kan vara helt avtalsenlig men ändå ha skadebringande egenskaper som orsakar skador på person eller på annan egendom än den sålda varan.

Vid utarbetandet av 1905 års köplag togs inte ställning till i vad mån ansvaret för produktskador skulle bedömas enligt de köprättsliga reglerna. I ett tidigt rättsfall, NJA 1918 s. 156, fastslog emellertid högsta domstolen att köplagens regler inte är tillämpliga i fråga om produktskador samt att säljaren på annan grund har ett ansvar gentemot köparen för skadebringande egenskaper endast om säljaren har garanterat frånvaron av sådana eller om han har varit försumlig. Denna ståndpunkt har därefter ansetts vara den svenska rättens, även om den genom några senare rättsfall (se t. ex. NJA 1935 s. 577 och 1960 s. 441) i någon mån har modifierats genom att köplagen har tillämpats på skador som uppstår genom att felet i en produkt sprider sig och skadar delar av köparens egendom som blandas eller på annat sätt förenas med den felaktiga produkten (ingrediensskador).

Särskilda lagregler om produktansvar saknas för närvarande. I stället är allmänna skadeståndsrättsliga regler tillämpliga, i första hand skadeståndslagens culparegel (se 2 kap. 1 § skadeståndslagen). Det innebär att ansvar för produktskador som regel inträder bara när en skada kan härledas till någon form av oaktsamhet (försummelse) hos den som har tillhandahållit varan. Varje tillverknings- och försäljningsled svarar som regel för försummelser endast i det egna ledet. Dock har i rättspraxis en tillverkare blivit skadeståndsskyldig i visst fall för en underleverantörs oaktsamhet (NJA 1986 s. 712) och en svensk importör för en utländsk tillverkares oaktsamhet (NJA 1977 s. 538).

Om avtalet mellan säljare och köpare inte reglerar ansvaret för produktskador gäller således att köparen har rätt till ersättning för sådana skador bara om det föreligger en oaktsamhet som säljaren svarar för. Om säljaren har tillhandahållit en vara under former som kan anses jämförliga med att han har garanterat en varas egenskaper, kan han dock ha ett längre gående skadeståndsansvar. Om varan saknar dessa egenskaper och detta medför en skada för köparen, kan säljaren bli ansvarig för den skadan även om det inte föreligger en oaktsamhet som han svarar för (jfr NJA 1985 s. 641).

Vad saken nu gäller är om produktskador även i fortsättningen bör hållas utanför den köprättsliga regleringen.

När det gäller personskador har produktansvarskommittén i betänkandet (SOU 1979:79) Produktansvar II föreslagit att sådana skador skall omfattas av en särskild produktansvarslagstiftning och därför vara undantagna från köprättens skadeståndsreglering. Jag delar den uppfattningen. Personskador bör behandlas lika oavsett om den som drabbas av skadan är någon som står i ett köprättsligt avtalsförhållande till den ansvarige eller

ej. Jag kan nämna att inte heller konsumentköplagen (1973:877) är tillämplig på förlust som köparen lider genom personskada (se 19 §).

En annan fråga är om produktskador på egendom bör omfattas av den köprättsliga regleringen.

Den finska köplagen, som är i kraft sedan den 1 januari 1988, innehåller en bestämmelse om produktansvar som innebär att en förlust till följd av en produktskada skall utgöra indirekt förlust. Som jag har nämnt i avsnitt 2.5.2, bör ansvaret för indirekt förlust förutsätta oaktsamhet. I förarbetena till den finska lagen anförs att det saknas klara principer för att avgöra i vilken utsträckning produktskador skall bedömas enligt de köprättsliga skadeståndsreglerna och att bestämmelsen inte är avsedd att reglera den frågan. Syftet med bestämmelsen anges i stället vara att slå fast att förlust till följd av produktskada – i den mån köprättens regler skall tillämpas på ersättning för sådana skador – skall bedömas som en indirekt förlust.

Den norska propositionen med förslag till ny köplag innehåller en mer omfattande köprättslig reglering av produktansvaret. Förslaget sägs i princip inte vara avsett att reglera förhållandet mellan de köprättsliga reglerna och allmänna regler om produktansvar. I motiven uttalas dock att det är naturligt att vissa skador på annat än den sålda varan regleras av köplagen men att huvudregeln bör vara att ansvaret för produktskador skall bygga på de allmänna reglerna om produktansvar. Enligt förslaget differentieras det köprättsliga ansvaret för produktskador på det sättet att förlust till följd av skador på föremål som tillverkas av den sålda varan och skador på andra föremål som har nära och direkt samband med varans förutsatta bruk skall ersättas som direkt förlust. Förlust till följd av skada på andra föremål som befinner sig i närheten av varan skall ersättas som indirekt förlust, såvida föremålen inte har ett klart funktionellt samband med den sålda varan.

I justitiedepartementet förbereds för närvarande lagstiftning om produktansvar. Avsikten är att en departementspromemoria med förslag om en produktskadelag skall läggas fram inom den närmaste tiden. En produktskadelag bör kunna träda i kraft samtidigt med den nya köplagen.

De nya produktansvarsreglerna kan antas komma att innebära att bl. a. tillverkare får ett strikt ansvar för vissa produktskador. Det strikta ansvaret kommer dock knappast att gälla för andra sakskador än sådana som drabbar egendom som vid skadetillfället används huvudsakligen för enskilt ändamål.

Som jag nämnde inledningsvis är produktskador ofta ett slags följdskador av fel som omfattas av det köprättsliga felbegreppet. Det kunde därför förefalla naturligt att skadeståndsskyldigheten i sådana fall följer de köprättsliga reglerna. En ordning av detta slag är emellertid inte problemfri. I förhållande till vad som gäller för närvarande skulle en reglering av produktansvaret enligt de köprättsliga reglerna nämligen i vissa fall kunna innebära begränsningar i den skadelidandes möjligheter att få ersättning.

I rättspraxis har den skadelidande parten ofta åberopat de köprättsliga felreglerna till stöd för ett skadeståndsyrkande. Orsaken till det har varit den skadelidandes strävan att – i stället för att behöva styrka att det föreligger en oaktsamhet som säljaren svarar för – kunna stödja sina

ersättningskrav på de mot säljaren stränga reglerna i 1905 års köplag om skadestånd för fel vid leveransavtal.

Som jag har berört i avsnitt 2.5.2 bör skadeståndsansvaret i den nya köplagen differentieras med avseende på skadetyp på det sättet att skadeståndsskyldighet enligt en nära nog strikt ansvarsgrund (ett s. k. kontrollansvar) skall omfatta näraliggande och typiska förluster på grund av ett avtalsbrott, medan ansvar för övriga förluster skall förutsätta vållande på den skadeståndsskyldiges sida.

Vid en köprättslig reglering av produktansvaret bör det enligt min mening inte komma i fråga med ersättning enligt den strängare ansvarsgrunden. Om en köprättslig reglering av produktansvaret skall övervägas, bör därför enligt min mening utgångspunkten vara att produktansvar skall komma i fråga endast enligt den lindrigare ansvarsgrunden, dvs. under förutsättning av vållande på den skadeståndsskyldiges sida. Ansvarsgrunden skulle därmed sammanfalla med vad som för närvarande gäller enligt de allmänna reglerna om produktansvar. Köplagens felregler föreskriver för närvarande en absolut reklamationsfrist om två år i stället för den allmänna tioårspreskription som gäller för de allmänna reglerna om produktansvar. Om ingen ändring görs i köplagens reklamationsfrister, skulle därmed en köprättslig reglering av produktansvaret vara till nackdel för den skadelidande. En köprättslig reglering av produktansvaret skulle då innebära att olika regler i viss utsträckning skulle gälla, beroende på om köparen står i kontraktsförhållande till den skadeståndsskyldige eller ej. I förhållandet till den skadelidandes säljare skulle köplagens regler gälla. I förhållandet mellan den skadelidande och tidigare säljled skulle däremot allmänna skadeståndsrättsliga regler gälla.

Som jag redan har berört i avsnitt 2.5.2 förekommer ofta i allmänt tillämpade standardvillkor en ansvarsfriskrivning med avseende på indirekt förlust eller följdförlust utan att innebörden av det valda begreppet närmare klargörs. Om lagtexten anger att en produktskada skall utgöra en indirekt förlust, ligger det nära till hands att anta att en sådan ansvarsfriskrivning – om inte annat framgår av avtalet eller omständigheterna i det särskilda fallet – gäller även ansvar för produktskador. Därigenom skulle produktansvar i stor utsträckning vara uteslutet i kontraktsförhållanden mellan näringsidkare på grund av innehållet i allmänna leveransbestämmelser.

Konsumentköplagen är för närvarande inte tillämplig på förlust som köparen lider genom skador på annan egendom än den sålda varan. I sitt förslag till ny konsumentköplag (SOU 1984:25) har konsumentköpsutredningen dock förordat att säljarens skadeståndsskyldighet skall omfatta även sådana skador som till följd av ett fel i den sålda varan uppkommer på annan egendom som tillhör köparen eller någon medlem av dennes hushåll och är avsedd huvudsakligen för enskilt ändamål. Frågan om en sådan regel bör införas för konsumentköp får behandlas i det kommande lagstiftningsärendet rörande ny konsumentköplag (se avsnitt 2.1.3). De särskilda konsumentskyddsaspekter som kan motivera en sådan regel i konsumentköplagen gör sig emellertid inte gällande i fråga om den allmänna köplagen.

Mot bakgrund av det anförda framstår det enligt min mening som lämpligast att låta de allmänna köprättsliga skadeståndsreglerna tillämpas endast på skador på den sålda varan. Om en såld varas skadebringande egenskaper orsakar skador på annan egendom, får rätten till ersättning för den skadan i stället bedömas enligt de allmänna skadeståndsrättsliga regler som gäller för produktansvar, såvida inte fråga är om garanti eller utfästelse.

2.6 Avbeställning

Mitt förslag: Avbeställer köparen en vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för honom, är säljaren skyldig att avbryta fortsatta förberedelser, om inte ett avbrott skulle medföra en väsentlig olägenhet för säljaren eller risk för att hans förlust till följd av avbeställningen inte blir ersatt. Avbryter säljaren sina förberedelser får han rätt till skadestånd som beräknas enligt de allmänna skadeståndsreglerna.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag utom så till vida att avbeställningsregeln i arbetsgruppens förslag tar sikte endast på varor som skall tillverkas särskilt för köparen (se betänkandet s. 193–194).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser godtar förslaget om en avbeställningsregel eller lämnar det utan erinran. Några instanser menar dock att en regel av det slaget inte bör införas. Flera remissinstanser anser att frågan hur skadeståndet skall beräknas om köparen avbeställer en vara bör komma till direkt uttryck i lagtexten.

Skälen för mitt förslag: 1905 års lag innehåller inte några regler om avbeställning. I 60 § finns dock bestämmelser som kan sägas tangera ämnet. De handlar om öppet köp. Om öppet köp är avtalat innebär dessa bestämmelser bl. a. att en köpare som har fått en vara från säljaren inom viss tid kan lämna tillbaka varan och därmed i praktiken inställa köpet.

Om en köpare i ett fall då det inte är fråga om ett öppet köp avbeställer köpet får det enligt gällande rätt betraktas som ett avtalsbrott. Enligt 1905 års lag kan säljaren då välja mellan att häva köpet och att kräva att köpet fullgörs. I det förra fallet är han berättigad till skadestånd. I det senare är han – åtminstone formellt enligt bestämmelserna i 1905 års lag – berättigad att fullfölja tillverkningen även om denna inte har påbörjats samt kräva att köparen mot erhållande av den färdiga produkten betalar priset.

Att en köpare som har gått in i ett köpeavtal sedermera önskar dra sig tillbaka från detta kan ha skilda orsaker. Köpet kan ha varit mindre välbetänkt. Syftet med köpet kan kanske tillgodoses på ett annat billigare sätt. Köparens förhållanden kan också ha ändrats på ett sätt som inte kunde förutses när köpet ingicks. Det kan vara så att köparen hade tänkt använda varan för en vidareförsäljning som visar sig inte vara möjlig att

genomföra. Det kan också vara så att den verksamhet i vilken den beställda varan skulle ha kommit till användning måste läggas ned.

Från den enskilde köparens synpunkt är det givetvis en fördel att kunna dra sig tillbaka från ett köp som har varit mindre välbetänkt eller som på grund av ändrade förhållanden inte längre är förenligt med hans intressen. För säljaren innebär en avbeställning att han går miste om en affär. Nackdelarna av detta varierar naturligen åtskilligt beroende på vad slags vara som köpet avser, hur långt förberedelserna har kommit osv.

Man kan säga att det väsentligen är två aspekter som här gör sig gällande. Den ena är hänsynen till avtalssäkerheten. En möjlighet för köparen att avbeställa ett köp innebär ett avsteg från principen att avtal skall hållas. Den andra aspekten rör samhällsekonomiska hänsyn. Det innebär en från samhällets synpunkt olycklig förstörelse av ekonomiska värden om en säljare kan tilltvinga sig en rätt att tillverka en vara som över huvud taget inte kan nyttiggöras eller som köparen i vart fall inte längre vill ha.

Principen att avtal skall hållas har länge betraktats som en hörnpelare inom avtalsrätten. Attityden att till varje pris upprätthålla ett avtal enligt sitt innehåll, bortsett från fall av särskilda ogiltighetsanledningar, har emellertid i viss utsträckning fått ge vika för ett mera nyanserat synsätt. Ett utslag av detta är de jämkningsmöjligheter som bestämmelserna i 36 § avtalslagen ger möjlighet till. Ett annat är att omförhandlingar i allt större utsträckning ses som en lämplig väg när ett avtal inte längre fungerar som det var planerat. Det förekommer också att det direkt i avtal anges att omförhandlingar kan påkallas under vissa förutsättningar. Avtalsbundenheten kan således vara mer eller mindre rigorös. Förtroende och det framtida samarbetet mellan parterna kan vara viktigare än avtalets bokstav.

Den andra aspekten som gör sig gällande i fråga om avbeställningar – att det från allmän ekonomisk synpunkt måste betraktas som olämpligt om en tillverkning som inte är önskad av den som har beställt den likväl kommer till stånd – utgör enligt min mening ett mycket viktigt skäl för att införa regler om avbeställning. Även om en avbeställning av ett tillverkningsavtal i praktiken ofta leder till att tillverkningen ställs in, bör köplagens regler inte lämna stöd för att en ekonomiskt icke önskvärd tillverkning genomförs.

Mot bakgrund av det nu anförda anser jag att övervägande skäl talar för att köplagen bör innehålla regler om avbeställning.

En första fråga som då uppkommer är hur vidsträckt en sådan regel bör vara. Av min tidigare framställning torde ha framgått att det framför allt är vid tillverkningsavtal som en möjlighet till avbeställning har någon större praktisk betydelse. Arbetsgruppen har stannat för att låta den föreslagna avbeställningsrätten avse sådana köp. Enligt min mening bör emellertid en avbeställningsregel även omfatta varor som skall skaffas särskilt för köparen. Om köparen i ett sådant fall förklarar att han inte längre vill ha varan, är det ekonomiskt meningslöst att likväl transportera den till honom. En möjlighet till avbeställning kan medföra att onödiga transportkostnader undviks.

De slags köpeavtal som jag nu har berört, tillverkningsavtal och avtal

om varor som skall skaffas särskilt för köparen, kännetecknas bl. a. av att köparen inte utan vidare kan avyttra varan på annat håll eftersom den är anpassad eller anskaffad just för honom. Även i fråga om andra varor, också rena standardvaror, är naturligtvis en avbeställningsmöjlighet ekonomiskt fördelaktig för köparen. Många gånger måste en köpare av standardvaror som han inte vill behålla sälja varorna vidare till betydligt reducerade priser. Hade köparen kunnat avbeställa varan innan han tog emot den, skulle däremot säljaren fortfarande ha kunnat sälja dem som nya. Eftersom sådana standardvaror ändå kan säljas vidare till någon som kan ha nytta av dem, föreligger emellertid i dessa fall inte det viktigaste motivet för en avbeställningsregel, nämligen att förhindra en från allmän ekonomisk synpunkt olycklig värdeförstöring. Jag förordar därför att avbeställningsregeln utformas så att den begränsas till att avse tillverkningsköp och köp av varor som skall skaffas särskilt för köparen.

Man kan ställa frågan om en förutsättning för regelns tillämpning bör vara att köparen visar sig ha något särskilt skäl för att göra avbeställningen, t. ex. att han på grund av ändrade förhållanden inte längre har behov av varan. Ett sådant krav skulle emellertid starkt inskränka betydelsen av regeln. En begränsning av det slaget kan också befaras ge upphov till svårbedömda tvister. Härtill kommer att begränsningsregeln skulle stå i strid med det grundläggande skälet för en avbeställningsregel, nämligen att motverka den värdeförstöring som blir följden av att varor som beställaren inte längre önskar ha tillverkade ändå kommer att tillverkas. Jag anser därför att någon sådan begränsning inte bör gälla.

I övrigt är det framför allt två spörsmål som har kommit i blickpunkten. Det ena är vad som skall gälla i fråga om säljarens fortsatta arbete på att fullgöra avtalet om köparen avbeställer varan, det andra är hur säljaren skall ersättas om avtalet inte kommer att fullgöras.

Arbetsgruppens förslag i den förra frågan går ut på att säljaren som huvudregel inte skall få fullfölja tillverkningen av en vara om köparen avbeställer köpet. Detta kan jag biträda med det tillägget att säljaren inte heller bör få vidta andra förberedelser för varans avlämnande (såsom i fall där varan skall skaffas särskilt för köparen). Det sagda innebär att säljaren blir tvungen att finna sig i köparens besked att köpet inte längre skall fullföljas. Säljaren kan inte påfordra att få leverera den beställda varan och uppbära den överenskomna köpeskillingen.

Som också arbetsgruppen är inne på måste emellertid en huvudregel av det slaget underkastas vissa modifikationer. En sådan hänger samman med hur långt tillverkningen eller andra förberedelser för avlämnandet har hunnit. Det är givet att möjligheten att avbeställa ett tillverkningsavtal ter sig mera motiverad om tillverkningen inte alls eller endast till en ringa del har kommit i gång än om en betydande del av arbetet redan har utförts. I det senare fallet är det inte sällan ofördelaktigt att avbryta tillverkningen. Nedlagda kostnader kan bli tillspillogivna och den ekonomiska fördel som avbeställningsregeln avser att medföra inträder inte. Motsvarande gäller om en vara som skall skaffas särskilt redan har transporterats till köparens ort. Ett sätt att beakta den nu berörda aspekten är att knyta avbeställningsregeln just till hur långt tillverkningen (eller andra förberedelser) har

kommit. En sådan regel skulle emellertid bli trubbig och inte alltid ge ett tilltalande resultat i det enskilda fallet. Ett bättre alternativ är att införa en mer övergripande prövningsregel som lämnar utrymme för en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Då kan man ta hänsyn exempelvis till hur långt tillverkningen har kommit. Men man kan också väga in andra aspekter som kan vara av betydelse. En sådan mera generell regel bör kunna tillgodose säljarintresset samtidigt som den inte stänger dörren för avbeställning i fall där en sådan inte är till någon större nackdel för säljaren även om denne skulle ha kommit en bit på vägen mot avtalets fullgörelse.

En regel av detta slag kan lämpligen utformas så att man uppställer som en förutsättning för att säljaren skall vara skyldig att ställa in vidare förberedelser, att avbrottet inte medför en väsentlig olägenhet för säljaren. Det kan visserligen sägas att olägenheter för säljaren kompenseras genom att ersättningen till honom ökas. I denna mening har en regel av nu avsett slag mindre betydelse. Men det kan finnas fall där kostnaderna för avbrytandet blir så betydande att de skulle överstiga det avtalade priset. Det kan även finnas andra olägenheter som säljaren kan lida genom att ställa in tillverkningen eller avbryta andra förberedelser för avlämnandet. Säljaren kanske inte kan sysselsätta sina anställda utan måste säga upp dessa om han inte får fullfölja tillverkningen. Färdigställandet av en vara kan ha betydelse för säljaren som ett referensarbete, vilket kan leda till nya beställningar. Om säljaren drabbas av olägenheter av sådant slag på grund av en avbeställning, bör han inte vara skyldig att ställa in arbetet. Det kan tänkas att säljarens ekonomiska risk blir större om han avbryter arbetet och helt litar till den rätt till ersättning som han förvärvar mot köparen än om han väljer att gå vidare med tillverkningen eller annat förberedelsearbete. Det bör givetvis inte komma i fråga att säljaren skall vara skyldig att avbryta arbetet, om detta sätter honom i en sämre ekonomisk situation än om han hade fullföljt sin prestation. Även om denna risk i och för sig bör kunna betraktas som en sådan olägenhet för säljaren som jag nyss har talat om anser jag att saken är så viktig att den bör komma till direkt uttryck i lagtexten.

Den andra frågan som har rönt särskild uppmärksamhet bland remissinstanserna gäller ersättningen till säljaren. Utgångspunkten för arbetsgruppen har varit att köparen skall ersätta säljarens förlust i enlighet med de regler för skadeståndsberäkning som generellt föreslås. Däremot har arbetsgruppen inte funnit anledning att i lagtexten ta uttrycklig ställning till de närmare beräkningsmetoderna.

Man brukar, närmast i fråga om avbeställning av tillverkningsköp, tala om en subtraktionsmetod och en additionsmetod. Enligt subtraktionsmetoden skall säljarens ersättning normalt utgöra det avtalade priset med avdrag för de kostnader som säljaren besparar sig genom att avbryta tillverkningen. Säljaren får med denna metod samma vinst som om avtalet hade fullgjorts. Additionsmetoden innebär i stället att man summerar de olika posterna i säljarens förlust varjämte säljaren ges en skälig ersättning för vinst. Denna metod leder i vissa fall till en lägre ersättning än om

subtraktionsmetoden tillämpas. Detta gäller särskilt när avbeställningen sker innan tillverkningen har påbörjats.

Flera remissinstanser har riktat kritik mot att arbetsgruppen har lämnat frågan om den närmare beräkningen öppen. De menar att en avbeställningsregel också bör lämna anvisningar hur ersättningen till säljaren skall beräknas. För egen del är jag dock närmast benägen att instämma i arbetsgruppens bedömning att det inte finns anledning att i lagtexten särskilt ta ställning till hur just denna skadeståndsfråga skall regleras. Frågan får avgöras med utgångspunkt i de allmänna skadeståndsbestämmelser som jag förut har förordat.

2.7 Prisets bestämmande

Mitt förslag: Om priset inte följer av avtalet, är köparen skyldig att betala vad som är skäligt med hänsyn till varans art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se betänkandet s. 308–310).

Remissinstanserna: Arbetsgruppens förslag godtas allmänt.

Skälen för mitt förslag: I överensstämmelse med gällande rätt bör köplagen bygga på principen att det står parterna fritt att träffa avtal om priset. Har ett sådant avtal träffats skall det alltså normalt gälla enligt sitt innehåll. Om ett avtalsvillkor rörande priset för en vara är oskäligt, kan det dock jämkas med stöd av 36 § avtalslagen. En viktig fråga är vad som skall gälla, om priset för en vara inte följer av avtalet mellan parterna. Enligt 5 § i 1905 års lag gäller att köparen är skyldig att betala vad säljaren fordrar, om det inte kan anses oskäligt. Detta innebär att den övre gränsen för vad säljaren äger kräva är att priset inte är oskäligt. Denna regel har från skilda utgångspunkter kritiserats i den rättsvetenskapliga litteraturen. Som jag ser det bör köplagen bygga på att köparen, när priset inte följer av avtalet, skall betala ett pris som är skäligt. Vad som är ett skäligt pris får bedömas efter omständigheterna.

Till en början bör beaktas *varans art och beskaffenhet*. Utgångspunkten måste alltid vara vad för slag av vara som köpet avser. Kvaliteten har betydelse för bedömningen av vad som är ett skäligt pris vid både nya och begagnade varor.

Vidare bör man ta hänsyn till *gängse pris vid tiden för köpet*. Det kunde måhända tyckas naturligt att när priset inte följer av avtalet låta det gängse priset för motsvarande varor vara avgörande. En regel av det slaget skulle emellertid vara komplicerad att tillämpa. Det kan finnas olika prisnivåer för samma vara. Och leveranstidpunkten kan ligga mer eller mindre långt fram i tiden. Om man i stället låter det gängse priset för motsvarande varor vid avtalstillfället – om ett sådant pris finns – utgöra en av flera omständigheter som skall beaktas vid skälighetsbedömningen, lämnar man utrymme för rättstillämpningen att fästa tillräcklig och lämplig vikt vid vad

som kan konstateras i fråga om gängse prissättning inom branschen e. d., samtidigt som regeln i detta avseende inte blir onödigt stel och besvärlig att tillämpa.

Utöver de faktorer som jag nu har nämnt bör en regel om prisets bestämmande också hänvisa till *omständigheterna i övrigt*. Som exempel på en omständighet som kan verka kostnadshöjande kan nämnas att köparen har begärt leverans vid en för säljaren obekväm tidpunkt. I kostnadssänkande riktning kan verka att köparen har hämtat varan på tillverkningsorten och därigenom besparat säljaren kostnader som denne vanligen har.

2.8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Som jag tidigare har berört har det köprättsliga reformarbetet nått långt i både Finland och Norge och det framstår som angeläget att en motsvarande reformering i Sverige inte kommer allt för långt efter. Såvitt nu kan bedömas bör köplagen träda i kraft den 1 januari 1990.

Lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande (kommissionslagen) ansluter nära till 1905 års köplag och den innehåller i 21, 26 och 37 §§ hänvisningar till bestämmelser i 1905 års köplag. Kommissionslagen är numera föremål för särskild översyn. Jag vill därför inte i detta sammanhang föreslå några följdändringar i den lagen. I avvaktan på ny lagstiftning bör i stället hänvisningarna till 1905 års köplag fortsätta att gälla.

2.9 Kostnader och resursbehov

Den nya köplagen kan knappast medföra några större kostnadsökningar inom näringslivet. Givetvis får man räkna med vissa initialkostnader avseende översyn av standardavtal m. m. Man får också räkna med att branschorganisationer kan behöva sprida information om de nya reglerna och om dess praktiska följder för näringsidkare. Dessa kostnader bör dock bli ganska marginella. Köplagens regler anknyter i stor utsträckning till den standardavtalspraxis som redan finns. Att köpreglerna anpassas till moderna förhållanden bör också allmänt sett kunna bli till avsevärd nytta för näringslivet.

Genomförandet av den nya köplagen medför ett informationsbehov också från det allmännas sida. Detta torde emellertid kunna tillgodoses inom ramen för befintliga anslag. Det finns inte anledning att räkna med att den nya lagstiftningen kommer att medföra andra kostnader och resursbehov för det allmänna som bör beaktas i förevarande sammanhang.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. köplag
2. lag om ändring i räntelagen (1975:635)

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga* 4.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till köplag

Köplagen är indelad i olika huvudavsnitt vilka i sin tur ibland innehåller några underavsnitt. Köplagens inledande bestämmelser behandlar lagens tillämpningsområde (1 och 2 §§), reglernas dispositiva karaktär (3 §) samt förhållandet till konsumentköplagen och lagen om internationella köp (4 och 5 §§). Därefter följer regler om varans avlämnande (6–11 §§). Bestämmelser om risken för varan finns i 12–16 §§. Regler om varans beskaffenhet finns i 17–21 §§. Därefter följer regler om påföljder vid dröjsmål med varans avlämnande (22–29 §§) och påföljder vid fel i varan (30–41 §§). Vissa gemensamma bestämmelser om påföljder vid säljarens avtalsbrott finns i 42–44 §§. I lagen behandlas därefter köparens skyldigheter (45–50 §§) och påföljder vid köparens avtalsbrott (51–60 §§). I 61–63 §§ regleras vad som gäller vid ett ännu inte inträffat men befarat avtalsbrott. Vissa bestämmelser som är gemensamma för fall då köpet hävs och då omleverans skall ske finns i 64–66 §§. Regler om skadeståndets omfattning finns i 67 –70 §§. Köplagen avslutas sedan med regler om ränta (71 §), vård av varan (72–78 §§), avkastning av varan (79–81 §§) och vissa meddelanden (82 §).

Inledande bestämmelser

Tillämpningsområde

1 §

Denna lag gäller köp av lös egendom.
Lagen gäller i tillämpliga delar även byte av lös egendom.
Lagen gäller inte överlåtelse av tomträtt.

(Jfr 1 § i arbetsgruppens förslag)

Första stycket

I förhållande till 1905 års lag innebär första stycket inte någon förändring i sak (se rubriken till 1905 års lag). I bestämmelsen anges att lagen gäller köp av lös egendom.

Lagtexten innehåller inte någon definition av vare sig köp eller lös egendom. Begreppet *lös egendom* bestäms enligt svensk rätt negativt på det sättet att det omfattar alla förmögenhetsrättigheter som inte är att hänföra till fast egendom. För att avgöra vad som är fast egendom får man gå till 1 och 2 kap. jordabalken. I 1 kap. 1 § slås fast att fast egendom är jord och att denna är indelad i fastigheter. Till fastighet hör bl. a. byggnad (2 kap. 1 §) och till denna hör i sin tur fast inredning och annat som fastigheten har blivit försedd med, om det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller en del av denna (2 kap. 2 §). Till fastighet som helt eller delvis är inrättad för industriell verksamhet hör även s. k. industritillbehör (2 kap. 3 §). Köplagen kan alltså inte tillämpas på köp av en fastighet med byggnad och tillbehör. Om emellertid byggnad och tillbehör inte skulle tillhöra fastighetsägaren utan exempelvis en arrendator, ingår de inte i den fasta

egendomen (2 kap. 4 §). Byggnad på annans mark är således lös egendom och köp därav faller under köplagen.

Beteckningen lös egendom är med andra ord den gemensamma beteckningen på egendom som inte är fast egendom. Till lös egendom är därför att hänföra tillgångar av högst skiftande art; lösa saker (lösöre), byggnader på annans mark, arrende- och hyresrätter, andra nyttjanderätter, panträtter, fordringar, aktier och andra värdepapper m. m. Köplagens regler är dock i första hand utformade med tanke på köp av lösa saker. Köpeobjektets speciella karaktär kan därför motivera avsteg från de regler som gäller i fråga om köp av lös egendom i allmänhet. I vissa fall kan också andra lagregler träda in i stället för eller jämte köplagens regler; se t. ex. 9 § lagen (1936:81) om skuldebrev.

Föremålet för köpet betecknas i lagen med uttrycket "varan".

Karakteristiskt för *köp* är att det avser överlåtelse av en rättighet, inte upplåtelse av en begränsad rätt till egendomen. Om någon hyr ut sin egendom eller upplåter en panträtt i den, faller transaktionen följaktligen inte under köplagen. Man får således skilja mellan å ena sidan upplåtelse av en sådan begränsad rätt från ägaren till en första innehavare och å andra sidan denne innehavares överlåtelse av sin rätt till en ny innehavare. Den senare transaktionen men inte den förra blir köp om den sker mot vederlag. Däremot är det inte köp om den som hyrt egendom i sin tur – alltså utan att överlåta sin egen hyresrätt – hyr ut egendomen.

Om en överlåtelse sker utan vederlag är den en gåva, inte ett köp. För gåva gäller andra regler som får sin prägel av det benefika förhållandet.

Köplagen gäller endast säljarens och köparens rättigheter och skyldigheter. Den reglerar inte parternas förhållande till tredje man, såsom köparens förhållande till säljarens borgenärer eller till den person från vilken säljaren har förvärvat varan eller till vilken säljaren i strid med köpet har överlåtit den. Lagen gäller inte heller säljarens förhållande till köparens borgenärer.

Andra stycket

Bestämmelsen överensstämmer med 1 § andra stycket i 1905 års lag.

Om båda parter överlåter annat än pengar avser avtalet byte, inte köp. Många företeelser som i dagligt tal kallas för byte är inte byte utan en kombination av två köp, såsom då en åkare vid köp av en ny lastbil lämnar sin gamla lastbil som dellikvid. Gränsen mellan köp och byte har dock mindre betydelse. Enligt andra stycket gäller nämligen köplagen i tillämpliga delar även för byte av lös egendom. Vid byte får man tillämpa regler om säljarens prestation på båda parternas prestationer.

Tredje stycket

Tomträtt är att betrakta som lös egendom och faller formellt under 1905 års lag. Enligt 13 kap. 7 § jordabalken gäller emellertid samma regler vid överlåtelse av tomträtt som vid överlåtelse av fast egendom. I tredje stycket av förevarande paragraf görs därför ett uttryckligt undantag från köplagen för överlåtelse av tomträtt.

Undantaget avser förutom själva tomträtten även tillbehör till denna,

t.ex. en byggnad som tillhör tomträttshavaren (jfr 13 kap. 9 § andra stycket jordabalken). Köp av en byggnad från fastighetsägaren som sker i samband med att tomträtten upplåts bedöms däremot i princip enligt reglerna om köp av lös egendom (jfr NJA 1977 s. 138). Sådan försäljning omfattas därför inte av undantaget i tredje stycket.

2 §[1]

Lagen gäller beställning av en vara som skall tillverkas endast om beställaren inte skall tillhandahålla en väsentlig del av materialet. Lagen gäller inte avtal om uppförande av byggnad eller annan fast anläggning på mark eller i vatten.

Lagen gäller inte avtal som innebär att den som skall leverera en vara även skall utföra arbete eller någon annan tjänst, om tjänsten utgör den övervägande delen av hans förpliktelse.

(Jfr 2 § i arbetsgruppens förslag)

I paragrafen regleras avgränsningen av köplagens tillämpningsområde mot avtal om tjänster o.d. Första stycket behandlar prestationer som tar sikte på tillverkning av själva varan. Andra stycket avser prestationer som typiskt sett sker i samband med eller efter leveransen av varan och som går ut på något annat än tillverkning av själva varan. Förekommer båda dessa slag av prestationer måste man beakta såväl första som andra stycket.

Första stycket

Bestämmelsen motsvarar i huvudsak 2 § i 1905 års lag.

Utvecklingen inom ekonomi och samhällsliv har gjort det allt mer vanligt med avtal om varor som skall tillverkas först efter avtalsslutet. Det kan många gånger vara tveksamt om ett avtal av sådant slag bör uppfattas som ett köp eller som en tjänst (arbetsbeting). Riktar man uppmärksamheten på förpliktelsen att avlämna den färdiga produkten framstår avtalet som ett köp. Fäster man sig i stället vid det arbete som erfordras för att åstadkomma produkten ligger det närmare till hands att betrakta avtalet som ett arbetsbeting. Även om i många avseenden samma rättsgrundsatser gäller i fråga om båda avtalstyperna, kan det bli nödvändigt att avgöra huruvida det i ett särskilt fall föreligger ett köp eller en tjänst. I förevarande stycke görs den avgränsningen att köplagen skall tillämpas bara i sådana fall då beställaren inte skall tillhandahålla en väsentlig del av materialet (ämnet). Frågan om ett avtal om tillverkning av en vara faller under köplagen eller skall anses som ett avtal om en tjänst blir således i princip beroende på vad avtalet mellan parterna innebär i fråga om tillhandahållande av det material som behövs för att tillverka varan. Skall beställaren inte tillhandahålla en väsentlig del av materialet, blir avtalet att bedöma som ett köp. Om däremot den som beställer varan själv tillhandahåller en väsentlig del av materialet, består tillverkarens prestation huvudsakligen av arbete eller annan tjänst. Avtalet skall då inte bedömas enligt köplagen utan enligt de principer som gäller för avtal om tjänster. Om exempelvis

[1] Ändrad lydelse i propositionsförslaget.

ett konfektionsföretag skall tillverka uniformer och beställaren tillhandahåller emblem och gradbeteckningar till uniformerna, medför detta inte att avtalet förlorar sin karaktär av köp. Skulle emellertid beställaren tillhandahålla det tyg som uniformerna skall sys av, blir köpreglerna inte tillämpliga.

Bedömningen av vad som är en väsentlig del av materialet varierar naturligen beroende på de föreliggande omständigheterna. En faktor av betydelse är värdet. Om emellertid tillverkaren tillhandahåller en från funktionell synpunkt väsentlig del av materialet, kan den omständigheten att beställaren kanske anskaffar vissa värdemässigt dyra tillbehör i regel inte tillmätas avgörande betydelse. Om beställaren i det förutnämnda exemplet tillhandahåller emblem i ädla metaller som betingar ett högre pris än tyget, föranleder denna omständighet i sig inte att avtalet förlorar sin karaktär av köp.

Ordet "tillverka", som används i lagtexten, tar i första hand sikte på sådana beställningsköp som avser t. ex. hantverksmässigt förfärdigande av individuella föremål eller industriell masstillverkning av varor. Det är emellertid avsett att omfatta även avtal om varor som framställs t. ex. med hjälp av kemiska eller naturliga processer, exempelvis odling av växter e. d.

Köplagen är under de förutsättningar som anges i första stycket tillämplig på tillverkning av alla slag av lösa saker. Lagen gäller således t. ex. avtal om skeppsbyggnad.

I andra meningen i första stycket görs en avgränsning av lagens tillämpningsområde i förhållande till byggnadsentreprenader m. m. Köplagen skall inte tillämpas på avtal om uppförande av byggnad eller annan fast anläggning på mark eller i vatten. Detta gäller oberoende av hur stor del av materialet som tillhandahålls av den som uppför byggnaden eller anläggningen. Köplagens regler är på flera punkter, bl. a. vad gäller hävning, mindre lämpade att reglera konfliktsituationer som kan uppkomma vid avtal av ifrågavarande slag. I praktiken regleras avtal om byggnads- och anläggningsentreprenader ofta genom utförliga standardvillkor.

Motsvarande undantag i 1905 års lag avser "uppförande av hus, vattenverk eller byggnad". Det undantaget knyter an till formuleringar i tidigare lagstiftning från år 1895 respektive år 1966 om vad som är fast egendom. Det nu valda uttrycket ansluter till beskrivningen i 2 kap. 1 § jordabalken av fastighetstillbehör. Där har "hus" och "vattenverk" hänförts till begreppet "byggnad", som i sin tur har förts in under det vidare begreppet "anläggning".

Beträffande uttrycket "uppförande av byggnad" kan hänvisas till prop. 1984/85:110 s. 146. Med *annan fast anläggning på mark eller i vatten* avses en konstruktion eller anordning med fast eller tämligen fast anknytning till marken eller sjöbotten. Undantagsbestämmelsen omfattar t. ex. en stationär installation på kontinentalsockeln men inte en oljeplattform som inte vilar på sjöbotten.

Köplagen är tillämplig även om ett avtal avser tillverkning av en lös sak som efter tillverkningen skall förenas med marken eller med en byggnad e. d. på ett sådant sätt att det blir att anse som fast egendom. Om någon

beställer tillverkning av dörrar eller fönster eller av ett monteringsfärdigt hus, är det alltså fråga om ett tillverkningsavtal som enligt första stycket faller under köplagen, om beställaren inte skall tillhandahålla en väsentlig del av materialet. I sådana fall torde emellertid ofta också montering ingå. Då måste man även beakta andra stycket. Det är däremot inte fråga om ett s. k. beställningsköp utan om en tjänst ifall motparten förfärdigar något som i och med tillverkningen antar karaktär av fast egendom.

Andra stycket

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i 1905 års lag.

I första stycket behandlas prestationer som tar sikte på tillverkning av själva varan. Andra stycket avser däremot fall då säljaren inte bara skall leverera en vara utan också utföra arbete eller annan tjänst som inte består i tillverkning av själva saken. Sådana kombinerade avtal är mycket vanliga i praktiken. Någon gång kan avtalet bestå av två så självständiga delar, den ena avseende köp och den andra avseende en tjänst, att det är naturligt att betrakta dem var för sig. Många gånger är det emellertid svårt eller ogörligt att hålla avtalets olika delar isär från varandra. Avtalet måste klassificeras antingen som ett köp eller som en tjänst. Den frågan behandlas i andra stycket.

I bestämmelsen anges att köplagen inte gäller avtal som innebär att den som skall leverera en vara även skall utföra arbete eller någon annan tjänst, om tjänsten utgör den övervägande delen av hans förpliktelse. Med hjälp av den regeln får man exempelvis bedöma om ett avtal som innefattar leverans av maskiner eller annan utrustning samt installation, montering eller andra tjänster i anslutning till leveransen skall betraktas som ett köp eller inte. Så länge leveransen av varan – och inte tjänsten – framstår som den övervägande delen av leverantörens prestation betraktas avtalet som ett köp.

Vid bedömningen av vad som skall anses utgöra den övervägande delen av partens förpliktelse är värdet en faktor av betydelse. Men även andra omständigheter måste beaktas. Arbetet kan på grund av erforderlig fackkunskap, skicklighet eller särskild utrustning utgöra det viktigaste inslaget i den ena partens prestationsskyldighet. Ett avtal som går ut på leverans och montering av reservdelar till komplicerad teknisk utrustning är t. ex. i regel att bedömas som en tjänst även om reservdelarna är av större värde än arbetet. Arbetsåtagandet framstår i sådana fall som den övervägande delen av den ena partens prestation och avtalet bör då normalt betraktas som en tjänst och inte som ett köp.

I andra fall kan inslaget av köp framstå som så dominerande att det är naturligt att se arbetsåtagandet som en biförpliktelse till köpeavtalet. Går arbetet ut på leverans av tillbehör som särskilt har angetts vid beställningen eller av lätt utbytbara reservdelar samt installation av dessa, t. ex. nya hjul på en bil, kan man ofta anse att det är fråga om ett köp. Om man återvänder till de förut nämnda exemplen där någon på beställning tillverkat dörrar och fönster torde också vanligen avtalet i sin helhet böra bedömas som ett köp även om det innefattar inmontering av dörrarna och fönstren. Detsamma kan i vissa fall gälla, om leverans av en färdig bygg-

nad även innefattar uppsättning av byggnaden. Gränsdragningen kan dock knappast anges entydigt.

Bestämmelsen utgår från att förpliktelsen är att betrakta som odelbar. Den besvarar inte frågan huruvida olika delar i ett avtal som lämpligen kan delas upp bör – i stället för att betraktas som en helhet – bedömas enligt skilda regelsystem. Bestämmelsen utgör således inte hinder mot att man i situationer där den avtalade prestationen består av två tillräckligt självständiga delar, den ena avseende ett köp och den andra avseende en tjänst, tillämpar de köprättsliga reglerna på den ena delen och tjänsteregler på den andra. Det kan exempelvis vara naturligt att se ett avtal om leverans av teknisk utrustning och om årlig service på utrustningen som dels ett köpeavtal och dels ett tjänsteavtal.

Med arbete eller annan tjänst avses i andra stycket prestationer som typiskt sett sker i samband med eller efter leveransen av varan och som går ut på något annat än tillverkning av själva varan. I första stycket berörs däremot prestationer som går ut på tillverkning av själva varan. Första och andra styckena är således självständiga stadganden som tar sikte på olika situationer. Om ett avtal enbart går ut på tillverkning av en vara enligt köparens beställning, skall det bedömas bara enligt första stycket. Om emellertid tillverkaren också skall montera varan åt beställaren måste man även beakta andra stycket. Beroende på monteringsarbetets omfattning och karaktär kan i ett sådant fall ett avtal som enligt första stycket skulle betraktas som ett köp falla utanför köplagen till följd av regleringen i andra stycket.

Av 3 § följer att frågan om vilka regler som skall tillämpas på avtalet eller dess olika delar kan regleras i avtalet och att parterna således kan precisera eller avvika från de principer som lagen anger för gränsdragningen.

Avtalsfrihet

3 §

Lagens bestämmelser tillämpas inte i den mån annat följer av avtalet, av praxis som har utbildats mellan parterna eller av handelsbruk eller annan sedvänja som måste anses bindande för parterna.

(Jfr 3 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen behandlar samma frågor som 1 § första stycket i 1905 års lag. Enligt bestämmelsen blir köplagens bestämmelser för det första inte tillämpliga om annat följer av avtalet. Här uttalas den viktiga principen att köplagens bestämmelser är dispositiva och kan sättas ur kraft genom avtal. Denna princip utgör sedan gammalt den allmänna utgångspunkten inom köprätten. Vidare kan praxis som har utbildats mellan parterna samt handelsbruk och annan sedvänja sätta köplagens regler ur funktion.

För att fastställa vad som skall gälla mellan parterna i ett köpeavtal har man således i första hand att undersöka vad som följer av parternas avtal. Innehållet däri får bestämmas enligt allmänna avtalsrättsliga principer.

Inte bara det som kan anses ha blivit avtalat vid köpet utan även senare överenskomna villkor sätter köplagens bestämmelser åt sidan.

Att köplagens bestämmelser är dispositiva innebär inte att full avtalsfrihet råder i varje avseende vid ett köp. Bl. a. ger bestämmelsen om oskäliga avtalsvillkor i 36 § avtalslagen möjlighet att i ett enskilt fall bortse från eller modifiera villkor i ett köpeavtal som på ett eller annat sätt missgynnar den ena avtalsparten. Den dispositiva rätten utgör härvid en viktig jämförelsepunkt för bedömningen.

Ett exempel på fall då det kan finnas anledning att tillämpa 36 § kan vara att en producent av en vara i avtal med en styrkemässigt underlägsen köpare, som avser att sälja varan vidare till konsumenter, har friskrivit sig från allt ansvar för varans skick m. m. I sådana fall gäller nämligen till skydd för konsumenten tvingande regler för det ansvar som mellanhanden har vid vidareförsäljningen. Det framstår då ofta som oskäligt att mellanhanden inte skall ha möjlighet att regressvis utkräva samma ansvar av producenten.

Marknadsrättsliga lösningar ger också möjlighet för det allmänna att påverka handelsvanorna i affärslivet. Exempelvis de båda avtalsvillkorslagarna, dvs. lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden och lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare, syftar till att tillgodose behovet av att mer generellt kunna ingripa mot standardiserade avtalsformulär som innehåller oskäliga villkor.

Köplagens bestämmelser tillämpas inte heller i den mån annat följer av praxis som har utbildats mellan parterna eller av handelsbruk eller annan sedvänja som måste anses bindande mellan parterna.

Vad som skall erfordras för att en sådan privat praxis som avses i stadgandet skall anses föreligga kan inte anges generellt. Formuleringen "följer av praxis" avser att lämna ett visst utrymme för en skönsmässig bedömning av t. ex. det privata brukets skälighet. Inte heller när det gäller handelsbruk eller annan sedvänja kan i lagtexten anges vilka krav som bör ställas därpå (jfr NJA II 1936 s. 302). En allmän förutsättning för att exempelvis ett handelsbruk skall få företräde framför lagen är att det generellt har godtagits och efterföljs inom den aktuella branschen. Den närmare bedömningen måste överlåtas åt rättstillämpningen. Detsamma gäller sådana dithörande spörsmål som lösningen av den konflikt som kan uppstå då flera olika handelsbruk på olika orter eller inom olika marknader kan komma ifråga.

Handelsbruk eller annan sedvänja har företräde framför lagens regler endast om det är fråga om ett bruk eller en sedvänja som måste anses bindande för parterna. Handelsbruk och andra sedvänjor kan inte under alla förhållanden tillerkännas bindande verkan, utan domstolarna torde ha möjlighet att pröva om ett handelsbruk eller en annan sedvänja skall tillämpas eller inte (se t. ex. Grönfors, Sjölagens bestämmelser om godsbefordran, 1982, s. 37 f, Hellner, Speciell avtalsrätt I, 1982, s. 45, Ramberg, Spedition och fraktavtal, 1984, s. 40). Skulle det förekomma att handelsbruk eller annan sedvänja i ett enskilt fall framstår som oskälig, bör domstolarna således kunna sätta åt sidan eller jämka sedvänjan.

4 §

Lagen gäller inte i fall då konsumentköplagen (1900:000) är tillämplig.

(Jfr 4 § i arbetsgruppens förslag)

Den gällande konsumentköplagen behandlar ett antal frågor som är av central betydelse från konsumentskyddssynpunkt men innehåller inte någon fullständig reglering rörande konsumentköp. Vid sidan av konsumentköplagen är 1905 års allmänna köplag tillämplig på konsumentköp. Systemet med två delvis parallella lagar som gäller förhållandet mellan säljare och köpare vid konsumentköp har kritiserats som svårt att förstå och överblicka.

Som har framhållits i avsnitt 2.1.4 är avsikten att ett förslag till en ny fristående konsumentköplag skall läggas fram i sådan tid att den kan träda i kraft samtidigt med den nya allmänna köplagen. I konsumentköplagen skall lagreglerna om konsumentköp samlas. Den allmänna köplagen skall således inte gälla sådana köp. I den allmänna köplagen bör därför göras ett undantag för köp på vilka den nya konsumentköplagen blir tillämplig.

Internationella köp

5 §

Lagen gäller inte i fall då lagen (1987:822) om internationella köp är tillämplig.

(Jfr 5 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen gäller regleringen av internationella köp i den nationella köplagen. I de fall då den internationella köplagen är tillämplig gäller inte den nationella köplagen.

Enligt den internationella köplagen skall vissa angivna artiklar i Förenta nationernas konvention den 11 april 1980 angående avtal om internationella köp av varor gälla som lag här i landet. Den internationella köplagen tillämpas dock inte i fall då både säljaren och köparen har sina affärsställen i olika nordiska länder (nordiska köp). På nordiska köp är den nationella köplagen tillämplig. Vilken av de nordiska nationella köplagarna som blir tillämplig får avgöras enligt allmänna internationellt privaträttsliga regler. Men eftersom de nordiska köplagarna på det hela taget har samma innehåll, får det sällan någon större betydelse vilken lag som skall tillämpas.

Den nationella köplagen tillämpas även på sådana internationella köp som har undantagits från FN- konventionen, t. ex. köp av fartyg och luftfartyg, köp av värdepapper och köp på auktion. Vidare kan den nationella köplagen bli tillämplig även på andra internationella köp. Parterna i ett köp som faller under FN-konventionens tillämpningsområde kan t. ex. komma överens om att den nationella köplagen i Sverige skall tillämpas på avtalet i stället för konventionen. En lagvalsklausul som utan precisering hänvisar till svensk rätt torde dock som regel böra tolkas så att den svenska

internationella köplagen (och därmed i de flesta avseenden konventionen) blir tillämplig.

Varans avlämnande

Hämtningsköp

6 §

Varan skall hållas tillgänglig för avhämtning där säljaren vid köpet hade sitt affärsställe eller, om han saknade affärsställe som hade samband med köpet, sitt hemvist. Visste parterna vid köpet att varan eller det parti ur vilket den skall tas fanns på en annan plats, skall varan hållas tillgänglig för avhämtning på denna plats.

Varan är avlämnad när köparen har tagit hand om den.

(Jfr 6 § i arbetsgruppens förslag)

Ett köp ger upphov till förpliktelser för båda parter. Säljarens främsta skyldighet är att avlämna varan, köparens att betala den. Begreppet "avlämnande" är en juridisk fackterm vars betydelse framgår av dess funktion i ett antal regler.

Närmast anknyter avlämnandet till ett annat begrepp, nämligen säljarens dröjsmål. Om varan inte avlämnas i rätt tid innebär det som regel att säljaren är i dröjsmål. Även andra regler än de om dröjsmål knyter an till avlämnandet. Risken för varan övergår i allmänhet på köparen när varan avlämnas. Härigenom får avlämnandet betydelse för köparens ställning bl. a. i det fallet att varan har förstörts eller försämrats genom en olyckshändelse. Genom reglerna om riskens övergång får avlämnandet även betydelse i fråga om den tidpunkt som skall läggas till grund för felbedömningen. Ytterligare har avlämnandet betydelse för fördelningen mellan säljaren och köparen av vissa kostnader för varan.

Den förevarande paragrafen innehåller regler om varans avlämnande vid hämtningsköp, dvs. köp då köparen skall avhämta varan. Om inte annat har avtalats eller följer av praxis mellan parterna eller av handelsbruk eller annan sedvänja skall köpet betraktas som ett hämtningsköp. Parterna kan emellertid t. ex. ha avtalat att säljaren skall transportera varan till köparen eller till annan plats där avlämnandet skall ske. För sådana transportköp finns regler om avlämnandet i 7 §.

Första stycket

Bestämmelsen motsvarar i huvudsak 9 § i 1905 års lag.

Huvudregeln är att varan skall avlämnas hos säljaren. Säljaren är alltså inte skyldig att sända varan till köparen. Detta gäller både om köparen och säljaren är bosatta på samma ort och om de bor på skilda orter. Säljaren skall hålla varan tillgänglig där han vid köpslutet hade sitt affärsställe eller, om han saknade affärsställe som hade samband med köpet, sitt hemvist. Skulle säljaren ha mer än ett affärsställe torde det ställe böra beaktas till vilket avtalet och dess fullgörande har sin närmaste anknytning.

Någon definition av affärsställe görs inte i lagtexten. Med affärsställe bör

i regel förstås ett ställe där någon stadigvarande driver affärsverksamhet. Ett utrymme som tillfälligtvis hyrs i t. ex. ett hotell för att användas som förhandlingslokal kan sålunda normalt inte anses som ett affärsställe. I allmänhet kan inte heller en plats där säljaren endast har en produktionsinrättning utan någon försäljningsverksamhet betraktas som ett affärsställe enligt köplagen.

Andra meningen gäller den situationen att varan vid köpslutet fanns på en annan plats än hos säljaren och parterna visste detta. Då skall varan avlämnas där den fanns och säljarens skyldighet i samband med köpet består i att hålla varan tillgänglig på denna plats. Regeln i andra meningen vilar på samma grundsats som regeln i första meningen, nämligen att säljaren inte på grund av köpeavtalet som sådant har någon transportskyldighet beträffande varan.

Tillämpningen av andra meningen förutsätter att båda parter vet inte bara *att* varan finns på en annan plats än hos säljaren utan också *var* den finns. Varan kan t. ex. befinna sig i ett lager på en annan ort än säljarens affärsställe eller hos tredje man. Vid ett köp som ingås i samband med säljarens affärsverksamhet kan varan finnas hemma hos säljaren. Även om köpet saknar samband med säljarens affärsverksamhet kan varan finnas på säljarens affärsställe.

Med att varan redan vid köpslutet fanns på ett annat ställe än hos säljaren jämställs den situationen att det varuparti varifrån varan skall tas fanns på en annan plats än hos säljaren.

Andra stycket

I 1905 års lag finns ingen motsvarande bestämmelse.

Varan anses avlämnad när köparen har tagit hand om den. Detta innebär att det inte är tillräckligt att varan ligger redo i säljarens magasin och att denne är beredd att låta köparen få den när köparen kommer för att hämta varan eller att t. ex. massaved har lagts upp i skog för att hämtas utan säljarens medverkan. Varan är inte avlämnad förrän köparen verkligen har tagit hand om den.

I lagtexten talas om att köparen tar hand om varan. Mottagandet kan givetvis ske även av någon som handlar för köparens räkning, en representant. I kommersiella sammanhang torde detta för övrigt snarare vara regel än motsatsen. Fråga om vem som äger handla på köparens vägnar får avgöras enligt allmänna regler om handlande genom representant.

Bestämmelsen anger inte exakt när en vara skall anses avlämnad. Man kan exempelvis tänka sig att varan skadas i samband med lastning på den lastbil som köparen har sänt för att hämta varan. Frågan om vem som skall svara för en sådan skada kan inte besvaras generellt utan måste bli beroende på omständigheterna i det enskilda fallet.

Av senare bestämmelser framgår att den tidpunkt som avses i föreliggande stycke, dvs. tidpunkten för varans faktiska omhändertagande, inte undantagslöst är avgörande för de rättsverkningar som normalt är knutna till varans avlämnande. I bestämmelserna om kostnaderna för varan (11 §), riskens övergång (13 § andra stycket) och säljarens dröjsmål (22 §)

görs nämligen en reservation för den situationen att avlämnandet försenas beroende på köparen eller ett förhållande på dennes sida, exempelvis att köparen försummar att avhämta varan inom överenskommen tid. I stadgandena om riskens övergång görs vidare en reservation särskilt för det fallet att köparen skall hämta varan på en annan plats än hos säljaren, t. ex. i ett magasin som tillhör en tredje man. Risken går då över när tiden för avlämnandet är inne och köparen har fått veta att varan finns tillgänglig för avhämtning (13 § tredje stycket).

Transportköp

7 §

Skall varan transporteras till köparen inom en och samma ort eller inom ett område där säljaren vanligen ombesörjer transporten av liknande varor, sker avlämnandet när varan överlämnas till köparen.

Om varan i annat fall skall transporteras till köparen och annat inte följer av en leveransklausul eller av avtalet i övrigt, sker avlämnandet när varan överlämnas till den transportör som har åtagit sig transporten från avsändningsorten. Om säljaren själv utför transporten, sker avlämnandet först när varan överlämnas till köparen.

Har varan sålts "fritt", "levererad" eller "fritt levererad" med angivande av en viss ort, anses den inte avlämnad förrän den har kommit fram till denna ort.

(Jfr 7 § i arbetsgruppens förslag)

Som har framhållits vid 6 § har säljaren inte på grund av köpet som sådant någon skyldighet att sända varan till köparen. Den grundsatsen gäller såväl när säljaren och köparen är bosatta på samma ort som när de bor på skilda orter. Av avtalet, eller av exempelvis handelsbruk, kan emellertid följa att säljaren är skyldig att sända varan till köparen. För sådana fall finns regler i 7 §.

Första stycket

Bestämmelserna i första stycket motsvarar i huvudsak 11 § i 1905 års lag.

Första stycket gäller platsköp, dvs. köp där det på grund av avtalet, sedvänja eller annan omständighet åvilar säljaren att sända eller transportera varan till köparen på samma ort eller inom ett område där säljaren vanligen sköter om transporten av liknande varor. I sådana fall sker avlämnandet då varan överlämnas till köparen. Den praktiska betydelsen härav är att säljaren bär risken för den lokala transporten och att han kan råka i dröjsmål på grund av att transporten försenas. Likaså svarar säljaren för fel som uppkommit under transporten. Av 11 § framgår att kostnaderna för transporten i dessa fall skall bäras av säljaren. Vad som nu har sagts gäller oavsett om säljaren själv utför transporten, om han anlitar en självständig transportör (jfr andra stycket om distansköp), om varan sänds med post eller om den transporteras på annat sätt.

Första stycket blir alltid tillämpligt när varan skall transporteras till en köpare på samma ort. En begränsning av regeln till transport inom samma

ort skulle dock vara otillfredsställande med hänsyn till bl. a. fall där säljaren vanligen ombesörjer transporten av liknande varor inom ett större område. Det kan t. ex. omfatta flera närliggande kommuner. Bestämmelsen har därför utformats så att den även täcker situationer där avtalet förutsätter att säljaren skall ombesörja varans transport till köparen och transporten framstår som lokal trots att den sträcker sig utanför ortsgränsen.

Det förutsätts därvid inte att det är vanligt inom branschen i allmänhet att säljare ombesörjer transport av ifrågavarande varor inom ett visst område. Vad som krävs är att den aktuella säljaren brukar göra det. Avlämnandet sker då när varan överlämnas till köparen oavsett om säljaren i det särskilda fallet använder sitt eget folk för transporten eller låter sända varan på annat sätt.

Första stycket handlar enligt sin lydelse endast om sådana fall där varan skall sändas till "köparen", men bestämmelsen är givetvis tillämplig även om varan skall sändas till någon person eller något företag e. d. som köparen har angett.

Andra stycket

Andra stycket gäller varans avlämnande vid distansköp, dvs. köp där varan skall sändas till köparen och detta förutsätter en transport från en ort till en annan eller i övrigt en transport som inte kan betraktas som lokal enligt första stycket. Andra stycket omfattar således köp som förutsätter att varan transporteras till köparen och som inte faller under första stycket.

I 1905 års lag finns en bestämmelse om avlämnande vid distansköp i 10 §.

Första meningen av förevarande stycke tar sikte på det fallet att säljaren anlitar en eller flera självständiga transportörer för transporten. Har en sådan transportör åtagit sig hela transporten från avsändningsorten sker avlämnandet då varan överlämnas till denne. Om i stället varan skall transporteras successivt av flera självständiga transportörer sker avlämnandet då varan överlämnas till den första transportör vars åtagande är att transportera varan från avsändningsorten, t. ex. ett lastbilsföretag som skall transportera varan från säljarens ort till en hamnort varifrån sjötransport skall ske. Däremot är varan inte avlämnad om den överlämnas till en transportör som endast har åtagit sig en transport inom säljarens ort, exempelvis från säljarens affärsställe till järnvägsstationen. Först då varan omhändertagits av en transportör som skall transportera den från avsändningsorten sker avlämnandet.

Om säljaren själv utför hela transporten gäller enligt andra meningen att avlämnandet sker först när varan överlämnas till köparen. Skulle säljaren utföra en del av transporten från avsändningsorten till bestämmelseorten, synes det vara mest förenligt med de principer som ligger bakom bestämmelserna i denna paragraf att avlämnandet anses ske när varan överlämnas till en självständig transportör för vidaretransport (utanför avsändningsorten).

Med avsändningsorten avses den ort från vilken varan avsänds men inte ett sådant större område som beskrivs i första stycket.

I andra stycket anges särskilt att annat kan följa av en leveransklausul eller av avtalet i övrigt. Detta följer visserligen redan av 3 §. Föreskriften har emellertid lagts till i klargörande syfte med tanke på det omfattande bruk av leveransklausuler och andra avtalsregler för transporter som förekommer inom bl. a. storhandeln.

Det är vanligt att det av en leveransklausul som anger en viss ort framgår att säljarens förpliktelse går ut på att avlämna varan på den inlastnings- eller bestämmelseort som framgår av klausulen. Av leveransklausulen kan även följa att varan skall anses avlämnad då den kommit innanför ett fartygs sida. Om säljaren exempelvis skall tillhandahålla köparen ombordkonossement torde det få anses följa av vederbörande leveransklausul eller av avtalet i övrigt att varan är avlämnad först när den kommit innanför fartygets sida.

Om det inte följer av en leveransklausul eller annars, förutsätter avlämnandet enligt andra stycket att varan har överlämnats till en transportör (om inte säljaren själv utför transporten). Det fordras inte att varan har blivit inlastad i det transportmedel med vilket det skall avsändas eller att varan t. ex. har kommit innanför fartygets sida. Det är tillräckligt att transportören har mottagit varan exempelvis i en godsterminal. Vid fartygs-, flyg- eller järnvägstransporter krävs inte att denna terminal ligger i utskeppningshamnen, på avsändningsflygplatsen eller vid avsändningsstationen.

Termen överlämna, som används i lagtexten, är inte helt entydig. Bedömningen av vem som skall svara för t. ex. skador som drabbar varan i samband med lastning och lossning, dvs. medan överlämnande till transportören (eller köparen) håller på att ske, måste bli beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Motsvarande problematik har berörts under 6 §.

En särskild fråga är huruvida varans överlämnande till en speditör skall anses som ett avlämnande vilket förutsätter att speditören är att betrakta som en självständig transportör. Detta är vanligen inte fallet. En speditörs uppgift begränsar sig sålunda ofta till att ordna varans transport för uppdragsgivarens räkning. Avlämnande kan därför i allmänhet inte anses ha skett i och med att varan överlämnas till den speditör som sedan skall lämna den vidare till transportören.

Det är dock inte uteslutet att speditören på grund av de avtalsvillkor under vilka han omhändertar varan kan anses som en transportör med den verkan att avlämnandet sker genom att varan överlämnas till speditören. Ett indicium på att speditören uppträder som självständig transportör kan vara att han har frihet gentemot sin kund att välja befordringssätt och ombesörja utförandet och att han debiterar ett enhetspris för transporten. Om speditören är anvisad av köparen torde ofta överlämnande till honom medföra att varan kan anses avlämnad. Vidare är det möjligt att speditören kan anses ha tagit emot varan på transportörens vägnar.

Tredje stycket

Bestämmelsen motsvarar 65 § i 1905 års lag.

En klausul enligt vilken varan har sålts "fritt", "levererad" eller "fritt levererad" med angivande av en viss ort, innebär att varan inte anses ha blivit avlämnad förrän den har kommit fram till den angivna orten. I lagtexten har inte exakt preciserats när varan i dessa fall skall anses ha blivit avlämnad. Avsikten är t. ex. inte att det avgörande skall vara att varan har passerat ortsgränsen. Normalt fordras i stället att varan är tillgänglig för köparen t. ex. på hans affärsställe, i en terminal eller hos säljarens ombud på orten. Den närmare preciseringen av när avlämnande skall anses ha ägt rum måste dock bli beroende på tolkningen av det individuella avtalet och omständigheterna i övrigt.

Uttrycken "fritt", "levererad" och "fritt levererad" används ofta i samband med andra leveransklausuler, t. ex. "levererad fraktfritt", "levererad cif". När dessa uttryck används i sådana sammanhang medför det inte att varan anses avlämnad först när den har kommit fram till köparen. En klausul "levererad cif" bör således ges samma innehåll som klausulen "cif" (cost, insurance, freight).

Ibland används uttrycken "fritt", "levererad" och "fritt levererad" vid andra köp än distansköp. De kan t. ex. förekomma i sammanhanget "fritt säljarens lager" när varan redan finns där. Föreliggande bestämmelse gäller inte tolkningen av sådana klausuler.

Bestämmelsen gäller frågan när varan skall anses avlämnad. Genom att man på andra ställen i köplagen hänvisar till avlämnandet, får emellertid bestämmelsen betydelse för t. ex. riskens övergång, kostnadsfördelningen mellan parterna och bedömningen av huruvida varan är felfri. Om parterna vill tillmäta bestämmelseorten betydelse endast för t. ex. kostnadsfördelningen, bör detta därför ske på ett annat sätt än genom att använda klausulerna "fritt", "levererad" och "fritt levererad".

8 §

Skall säljaren ordna transporten av varan, skall han ingå avtal om transporten till bestämmelseorten med lämpligt transportmedel och på sedvanliga villkor för en sådan transport.

(Jfr 8 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen saknar motsvarighet i 1905 års lag.

För det fall att säljaren på grund av leveransklausul (t. ex. cif), en särskild överenskommelse mellan parterna eller annars är skyldig att ordna med varans transport ges i förevarande paragraf vissa allmänna föreskrifter. Säljaren skall ingå avtal om transporten till bestämmelseorten. Om det är fråga om en successiv transport, skall alltså säljaren träffa avtal rörande alla enskilda avsnitt av transporten till den avtalsenliga bestämmelseorten. Han skall se till att varan sänds med lämpliga transportmedel och på sedvanliga villkor. Med tanke på den skyldighet som här avses saknar det betydelse huruvida säljaren ingår avtalet i eget namn eller som ombud för köparen.

Köplagen reglerar inte påföljderna av att säljaren försummar de skyldig-

heter som framgår av denna paragraf. Avtalsbrottet får därför bedömas enligt allmänna avtalsrättsliga principer. Främst torde skadestånd komma i fråga men även andra påföljder kan bli aktuella.

Tiden för avlämnandet

9 §

Skall varan inte avlämnas efter anfordran eller utan uppskov och följer tiden för avlämnandet inte heller annars av avtalet, skall varan avlämnas inom skälig tid från köpet.

Skall varan avlämnas inom en viss tidrymd och framgår det inte av omständigheterna att det ankommer på köparen att bestämma tidpunkten för avlämnandet, skall denna bestämmas av säljaren.

Om säljaren vid hämtningsköp skall bestämma tidpunkten för avlämnandet, skall han i tid underrätta köparen om när varan finns tillgänglig för avhämtning.

(Jfr 9 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen gäller tidpunkten för varans avlämnande.

Första stycket

Bestämmelsen motsvarar 12 § i 1905 års lag.

I de flesta fall då varan inte avlämnas i direkt samband med själva köpet torde tiden för avlämnandet följa av avtalet. Tiden för avlämnandet kan framgå direkt i form av en exakt tidpunkt, tidrymd eller liknande. Den kan också vara angiven på ett mera obestämt sätt, varvid den får bestämmas genom tolkning. Av avtalet kan följa att avlämnande skall ske efter anfordran eller utan uppskov. Någon gång kan ett avtal tänkas ha den innebörden att säljaren får avlämna varan efter sin bekvämlighet, låt vara att en sådan föreskrift torde få antas vara förenad med en kompletterande bestämmelse av innehåll att efter en viss längre tids förlopp säljaren inte längre kan dra sig undan avtalets fullgörande med hänvisning till att det ännu inte stämmer med hans bekvämlighet att leverans äger rum.

I de sannolikt få fall då inte avtalet (och inte heller bruk eller sedvana som enligt 3 § tar över lagregleringen) utvisar när varan skall avlämnas, blir regeln i första stycket tilllämplig. Den innebär att varan skall avlämnas inom skälig tid efter köpet. Vad som är en skälig tid varierar naturligen beroende på omständigheterna, bl. a. på huruvida varan skall tillverkas först efter köpslutet, anskaffas från en tredje man eller tas från säljarens lager. En skälig tid kan vara en relativt kort tidsperiod.

Andra stycket

Bestämmelsen överensstämmer i sak med 13 § i 1905 års lag.

Andra stycket ger en specialregel för sådana fall då tiden för varans avlämmnande endast är relativt bestämd. För att bestämmelsen skall bli tillämplig förutsätts att varan skall avlämnas inom en viss tidrymd. Hit hör inte bara avtal om leverans t. ex. "nästa vecka", "i oktober", "under hösten", utan även sådana fall där säljaren har förbundit sig att avlämna

varan före en viss dag eller senast en viss dag. Även då är en tidrymd angiven som börjar löpa omedelbart efter avtalets ingående.

Huruvida det i sådana fall är säljaren eller köparen som får bestämma den exakta tidpunkten för varans avlämnande beror i första hand på avtalet, handelsbruk e. d. Huvudregeln är annars att säljaren får bestämma den exakta tidpunkten för avlämnandet inom den avtalade perioden. Regeln är baserad på antagandet att en sådan tidrymd oftast avtalas med hänsyn till säljarens intresse. Omständigheterna kan dock tyda på motsatsen och i så fall får den exakta tidpunkten bestämmas av köparen. Av avtalet kan framgå t. ex. att köparen skall anskaffa transportlägenhet för varans transport eller att varan skall levereras inom viss tid, allt efter köparens behov. Man får således undersöka i vems intresse det har legat att tiden inte har blivit närmare bestämd.

Tredje stycket

I 1905 års lag finns ingen motsvarighet till bestämmelsen i tredje stycket. Skall varan hämtas av köparen och ankommer det på säljaren att bestämma tidpunkten för avlämnandet, skall säljaren enligt förevarande bestämmelse underrätta köparen om när varan finns tillgänglig för avhämtning. Säljaren är skyldig att lämna köparen ett sådant meddelande i tid. Detta innebär att köparen bör få en efter omständigheterna skälig möjlighet att ordna med varans mottagande eller göra sig beredd för det.

Om en sådan underrättelse som ovan har sagts inte lämnas i tid och detta leder till att avhämtande inte kan ske vid den tidpunkt som säljaren tänkt sig, innebär detta att förseningen inte kan anses bero på köparen. Detta får betydelse när det gäller kostnaderna för varan, riskens övergång m. m.

Köplagen reglerar inte frågan om skyldighet att lämna underrättelse i andra fall, t. ex. av säljaren när varan inte skall hämtas av köparen och av köparen när denne skall bestämma tidpunkten för varans avlämnande. Oftast är det självklart att köparen måste meddela säljaren när han vill att varan skall avlämnas. Likaså är det klart att köparen inte får åberopa en sådan försening av avlämnandet som beror på att säljaren inte i tid blivit underrättad om den tidpunkt som köparen valt för avlämnandet. Ifall någon underrättelse inte behövs, t. ex. om varan skall hållas tillgänglig för avhämtning från och med en viss dag för att köparen skall kunna hämta den när han vill, framgår detta i regel av avtalet eller omständigheterna i övrigt.

Rätt att hålla inne varan

10 §

Har säljaren inte gett kredit eller anstånd med betalningen, är han inte skyldig att lämna ut varan eller, genom överlåtelse av dokument eller på annat sätt, frånhända sig förfoganderätten över den förrän betalning sker.

Skall säljaren sända varan från den ort där den skall avlämnas, får han inte med stöd av första stycket underlåta att avsända den. Han får dock hindra att varan eller dokument avseende varan lämnas ut till köparen innan betalning sker.

(Jfr 10 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen gäller säljarens rätt att hålla inne varan tills köparen betalar priset. Denna rätt utgör den ena sidan av principen att parternas prestationer skall utväxlas samtidigt. Principen innebär att varje part får en viss säkerhet för att även den andra parten fullgör sin del av avtalet innan han fullgör avtalet för sin del.

Första stycket

I 1905 års lag finns motsvarande bestämmelse i 14 §.

Säljaren är inte skyldig att lämna ut varan eller, genom överlåtelse av dokument eller på annat sätt, frånhända sig förfoganderätten över den förrän köparen betalar priset. Utgångspunkten är således att köpet förutsätter kontantbetalning. Om köparen vid köpslutet har fått kredit av säljaren eller om säljaren efter avtalsslutet har beviljat honom anstånd med betalningen, innebär detta att säljaren har avstått från rätten att göra varans avlämnande avhängig av prisets betalning. Om avsikten enligt avtalet är att bevilja köparen kredit mot växel, skall accept av växeln jämställas med betalning av priset (se 48 §). Detta innebär att säljaren trots en sådan kreditöverenskommelse har rätt att hålla inne varan eller dokumentet tills köparen accepterar växeln.

Säljarens prestation består inte alltid i att lämna ut varan. Den kan bestå i att lämna ut ett dokument som representerar varan. Om t. ex. den som har köpt en vara under transport vill överlåta varan medan den fortfarande är under transport och transportdokumentet är ett konossement, kan en överlåtelse med rättslig verkan i förhållande till var och en åstadkommas genom överlåtelse av dokumentet. Har i ett sådant fall säljaren inte gett kredit eller anstånd med betalningen, är han inte skyldig att lämna ifrån sig konossementet förrän betalning sker.

En säljare som inte har gett kredit eller anstånd med betalningen, är inte heller skyldig att på annat sätt, t. ex. genom dataregistrering, överföra förfoganderätten över varan så länge köparen inte fullgör sin betalningsskyldighet. Däremot kan säljaren givetvis vara skyldig att tillhandahålla köparen sådana dokument som inte är avgörande för förfoganderätten men som köparen behöver för att kunna fullgöra betalningsskyldigheten, t. ex. ursprungscertifikat.

Vilken av parterna som skall ta initiativ till avvecklingen av avtalsförhållandet framgår indirekt av reglerna om varans avlämnande.

Andra stycket

Bestämmelsen motsvarar 15 § i 1905 års lag.

Principen om samtidig utväxling av prestationerna kan inte tillämpas som sådan vid distansköp där varan skall sändas från den ort där den skall avlämnas. Avlämnandet sker ju då när varan överlämnas till en självständig transportör, och om man skulle tillämpa principen i första stycket om ömsesidig utväxling av prestationerna på dessa fall skulle säljaren aldrig bli skyldig att avlämna varan. Därför måste principen i första stycket av förevarande paragraf modifieras. Detta sker i andra stycket på ett sätt som

åtminstone delvis tillgodoser de intressen som första stycket avser att skydda. Säljaren får inte underlåta att avsända varan, men han får hindra att varan eller dokument avseende den lämnas ut till köparen innan betalning sker.

I vissa fall kan säljaren ha rätt att hålla inne varan på bestämmelseorten med stöd av de frakträttsliga reglerna. Detta kommenteras närmare i anslutning till bestämmelsen i 49 § tredje stycket.

I likhet med första stycket blir andra stycket inte tillämpligt om köparen har beviljats kredit eller anstånd med betalningen.

För köparens del framgår principen om prestationernas inbördes avhängighet av 49 §. Av den paragrafen framgår dessutom att köparen under vissa förutsättningar inte är skyldig att betala priset förrän han haft tillfälle att undersöka varan.

Kostnaderna för varan

11 §

Säljaren svarar för sådana kostnader för varan som uppkommer före avlämnandet och som inte beror på att avlämnandet har försenats till följd av något förhållande på köparens sida.

(Jfr 11 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen som saknar motsvarighet i 1905 års lag reglerar hur de kostnader för varan som har uppkommit före avlämnandet skall fördelas mellan parterna i fall då fördelningen inte följer av avtal eller t. ex. handelsbruk. Paragrafen avser den slutliga kostnadsfördelningen mellan parterna, inte frågan om vem som i första hand skall betala de kostnader som är förenade med varans avlämnande.

Enligt bestämmelsen svarar säljaren som huvudregel för sådana kostnader för varan som har uppkommit före avlämnandet. Det kan röra sig om kostnader för varans transport, försäkring och lagring samt anskaffande av olika tillstånd. Kostnader som uppstår efter det att avlämnande har skett skall i allmänhet bäras av köparen.

Från huvudregeln att säljaren svarar för kostnaderna för varan tills den är avlämnad, görs undantag för kostnader som beror på att avlämnandet har försenats till följd av något förhållande på köparens sida. Undantaget avser alltså bara sådana tilläggskostnader som förseningen har medfört.

Det centrala med bestämmelsen är att slå fast den grundläggande regeln om säljarens kostnadsansvar. Syftet med undantaget för kostnader som beror på något förhållande på köparens sida är däremot inte att avgöra vem som skall svara för dessa kostnader. Även om det i allmänhet ter sig rimligt att köparen svarar för sådana kostnader kan det inte uteslutas att det kan uppkomma situationer där kostnaderna bör fördelas på ett annat sätt. I regel torde emellertid frågan om kostnader av här avsett slag kunna lösas utifrån bestämmelsen i 75 § om ersättning för vårdkostnader samt bestämmelsen i 57 § om köparens skadeståndsansvar vid bristande medverkan.

Ett köp syftar typiskt sett till att en vara skall övergå från en säljare till en köpare. Ibland sker övergången i direkt samband med själva köpet. Många gånger dröjer det emellertid en tid från köpeavtalets ingående till dess att köparen får varan i sin besittning. Om varan under den tiden drabbas av en olyckshändelse eller av en annan händelse som inte beror på någon av parterna, uppkommer fråga vem av dem som skall bära följderna av det inträffade.

I 12 § behandlas innebörden av att köparen bär risken för varan. 13 och 14 §§ reglerar när risken går över på köparen vid köp i allmänhet. I 15 § finns en motsvarande regel för köp av varor som är under transport när köpet sker. 16 § behandlar s. k. öppet köp.

Vad risken innebär

12 §

Bär köparen risken för varan, är han skyldig att betala varan även om den har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat genom en händelse som inte beror på säljaren.

(Jfr 12 § i arbetsgruppens förslag)

Innebörden av att köparen bär risken för varan framgår i 1905 års lag av 17 §.

Förevarande paragraf innebär att om varan skulle försämras eller minskas genom en händelse för vilken köparen bär risken är denne skyldig att betala priset fullt ut trots att den vara som han erhåller inte är kontraktsenlig. Skulle varan ha förstörts eller kommit bort måste köparen betala priset trots att han inte får något utbyte alls för sina pengar.

Paragrafen får betydelse framför allt i fråga om olyckshändelser, t. ex. eldsvådor och åsknedslag, men även handlingar av utomstående personer som varken säljaren eller köparen svarar för faller under paragrafen. Det kan exempelvis röra sig om skadegörelse av tredje man eller om att varan har blivit stulen och man inte vet var den är.

Om den händelse varigenom varan t. ex. har försämrats beror på säljaren, kan denne däremot inte kräva betalning av köparen med hänvisning till att köparen bär risken för varan. Även om köparen bär risken för varan är han således inte betalningsskyldig om varan exempelvis har försämrats genom att säljaren har förpackat den felaktigt.

Skulle varan ha förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat genom en händelse som beror på köparen påverkas givetvis inte betalningsskyldigheten.

Innebörden av att säljaren – i stället för köparen – bär risken för varan framgår inte av förevarande paragraf utan av de bestämmelser som gäller säljarens avtalsbrott och påföljderna av dem. Om varan t. ex. blir helt förstörd av en olyckshändelse innan risken har gått över på köparen, medför detta ofta att varan inte kan avlämnas och att säljaren således kommer i dröjsmål. Ifall varan kommer fram till köparen i skadat skick på

grund av en olyckshändelse som inträffat medan säljaren bär risken för varan, blir åter bestämmelserna om fel tillämpliga. Skulle säljaren lyckas ersätta den försenade eller skadade varan i tid med en som är avtalsenlig, undgår han påföljderna av avtalsbrott. Men han kan inte kräva betalning för den försenade eller skadade varan.

Avlämnandet av varan kan ibland hindras av andra omständigheter än att varan har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat. Exempelvis kan det inträffa att varans avlämnande hindras av export- eller importförbud. Sådana fall omfattas inte av 12 §. Ofta, såsom beträffande det nyssnämnda exemplet, får man i stället lösa uppkommande tvister med hjälp av reglerna om säljarens dröjsmål.

Riskens övergång

13 §

Risken går över på köparen, när varan avlämnas enligt avtalet eller enligt 6 eller 7 §.

Avlämnas varan inte i rätt tid och beror det på köparen eller något förhållande på hans sida, går risken över på köparen när säljaren har gjort vad som ankommer på honom för att avlämnandet skall kunna ske.

Skall köparen hämta varan på en annan plats än hos säljaren, går risken över när tiden för avlämnandet är inne och köparen har fått veta att varan finns tillgänglig för avhämtning.

(Jfr 13 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen innehåller regler om tidpunkten för riskens övergång på köparen.

Första stycket

Första stycket motsvarar del av 17 § i 1905 års lag.

Som huvudregel gäller att risken för varan går över på köparen vid avlämnandet (det faktiska avlämnandet, inte den tidpunkt då avlämnandet skulle ha skett). Har parterna i avtalet angett när varan skall anses avlämnad, blir denna tidpunkt avgörande även för riskens övergång. Om parterna i avtalet har reglerat tidpunkten för riskens övergång gäller i stället det. Avtalet kan alltså innebära att det finns olika tidpunkter för avlämnandet och riskens övergång.

Är inget bestämt om när varan skall anses avlämnad, blir bestämmelserna i 6 och 7 §§ tillämpliga. Vid hämtningsköp (6 §) övergår följaktligen risken när köparen omhändertar varan hos säljaren. För det fallet att varan skall hämtas av köparen på en annan plats än hos säljaren och utan dennes medverkan, innehåller föreliggande paragraf dock en specialregel i tredje stycket.

Vid platsköp (se 7 § första stycket) övergår risken när varan överlämnas till köparen. Vid distansköp (se 7 § andra stycket) övergår risken när varan överlämnas till en transportör som har åtagit sig varans transport från avsändningsorten. Utför säljaren själv transporten övergår risken också vid distansköp när varan överlämnas till köparen på den plats där enligt

avtalet avlämnandet skall ske. Om varan har sålts "fritt", "levererad" eller "fritt levererad" med angivande av en viss ort, går risken för varan inte över förrän varan har kommit fram till den ort som har angetts i klausulen.

Bestämmelsen i första stycket tar sikte på fall där avlämnandet sker enligt avtalet eller enligt 6 eller 7 §. Skulle det inträffa att varan avlämnas vid en tidpunkt som följer av bruk eller sedvänja (jfr 3 §), bör principen i första stycket kunna tillämpas analogt. Det kan dock inte uteslutas att omständigheterna i dylika fall kan vara sådana att risken bör gå över på köparen vid en annan tidpunkt än när varan avlämnas. Bedömningen härav får överlämnas till rättstillämpningen.

Av 14 § följer att varan skall ha avskilts för köparens räkning för att risken skall gå över på denne. Den närmare innebörden av detta behandlas i specialmotiveringen till den paragrafen.

Andra stycket

Andra stycket innehåller ett undantag från huvudregeln om tidpunkten för riskens övergång. En liknande regel finns i 37 § i 1905 års lag. Undantaget avser det fallet att varan inte avlämnas i rätt tid och detta beror på köparen eller på något förhållande på dennes sida. Då går risken över på köparen när säljaren har gjort det som ankommer på honom för att varan skall kunna avlämnas.

Om varans avlämnande försenas till följd av något förhållande på köparens sida innebär detta således inte att säljaren fortsättningsvis skulle bära risken för varan tills avlämnandet faktiskt sker, utan risken kan i dessa fall gå över på köparen redan tidigare. Som anges i lagtexten förutsätter riskens övergång att säljaren för sin del har fullgjort det som ankommer på honom för att avlämnande kan ske. Risken går dock inte över förrän den tid som köparen kan ha på sig för att avhämta varan eller ta emot den har gått ut. Om det t. ex. följer av avtalet att köparen skulle hämta varan den 15 juli men han kommer först en vecka senare, övergår risken för varan på honom den 15 juli även om säljaren för sin del hade varan färdig och tillgänglig för avhämtning redan den 10 juli.

Andra stycket blir tillämpligt inte bara i det fallet att köparen underlåter att hämta eller ta emot varan utan också t. ex. när varan inte avlämnas av den orsaken att säljaren håller den inne med stöd av 10 § eller då avlämnandet försenas därför att köparen har underlåtit att ge säljaren anvisningar som denne behöver för att kunna avlämna varan som avtalet föreskriver. Om säljaren vid distansköp vill åberopa regeln i 10 § andra stycket och hålla inne varan genom att hindra dess överlämnande till köparen, har avlämnande enligt 7 § ofta skett redan tidigare. Risken för varan har då gått över enligt första stycket av förevarande paragraf. Andra stycket blir därför inte tillämpligt i sådana fall.

Av 14 § framgår att också om situationen är sådan som avses i andra stycket av förevarande paragraf, går risken för varan inte över förrän varan har blivit avskild för köparens räkning. Även om varan redan tidigare har ställts till köparens förfogande, går risken således över först när varan har avskilts för köparen.

Tredje stycket

I tredje stycket finns en speciabestämmelse om tidpunkten för riskens övergång i det fallet att köparen enligt avtalet skall hämta varan på annan plats än hos säljaren. I 1905 års lag finns i 17 § andra meningen en bestämmelse som liknar den nu berörda bestämmelsen. I fall som nu avses övergår risken för varan när tiden för avlämnandet är inne och köparen har fått veta att varan finns tillgänglig för avhämtning. Om köparen enligt avtalet skall hämta varan t. ex. från ett lager hos tredje man, övergår risken på honom genast när han har fått veta att varan finns tillgänglig för honom, förutsatt att tiden för avlämnandet är inne. Riskens övergång förutsätter således inte att köparen t. ex. har haft en rimlig tid på sig för att hämta varan eller att den tid inom vilken varan skulle avlämnas har löpt ut. Däremot förutsätter riskens övergång att köparen faktiskt har fått veta att varan finns tillgänglig för avhämtning. Köparens vetskap behöver emellertid inte nödvändigtvis grunda sig på ett meddelande från säljaren. Det är t. ex. möjligt att tredje man som förvarar varan har lämnat köparen ett meddelande om att varan är färdig att avhämtas. Köparens vetskap om att varan kan avhämtas kan också grunda sig på andra omständigheter än ett meddelande från säljaren eller tredje man.

Bestämmelsen i tredje stycket gäller alla typer av köp. När köpet avser något annat än ett individuellt föremål följer dock av 14 § att risken inte går över på köparen förrän varan har avskilts för honom.

Bestämmelsen avser bara det fallet att köparen skall hämta varan på annan plats än hos säljaren. Skall köparen hämta varan hos säljaren går risken över först när köparen faktiskt hämtar varan, förutsatt att detta sker i tid (jfr 13 § andra stycket). Anledningen till detta är att säljaren har bättre möjligheter att avvärja skador som kan drabba varan och att upprätta försäkringsskydd mot skador så länge varan är i hans besittning.

14 §

Risken går aldrig över på köparen förrän det genom märkning, anteckning i transportdokument eller på annat sätt har gjorts klart att varan är avsedd för köparen.

(Jämför 14 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen innehåller en bestämmelse som kompletterar de föregående reglerna om riskens övergång. I 37 § i 1905 års lag finns en bestämmelse med liknande innehåll.

Förevarande paragraf innebär att risken för varan inte går över på köparen förrän varan har individualiserats för dennes räkning. Detta får betydelse vid köp av annat än individuellt beskaffade varor. Då krävs att varan avskiljs för köparen. I paragrafen anges att avskiljandet kan ske genom märkning eller anteckning i transportdokument, vilket torde vara de vanligaste fallen, eller på annat sätt. Varan bör kunna identifieras så att det framgår att den är avsedd för den ifrågavarande köparen.

Kravet på att varan skall vara avskild för köparen modifierar för det första huvudregeln om att risken för varan övergår på köparen då varan avlämnas. Om avlämnandet skett utan att varan dessförinnan har blivit

avskild för köparen, t. ex. då vara som transporteras som bulklast i enlighet med 7 § andra stycket skall anses ha blivit avlämnad när den överlämnats till transportören, övergår risken på köparen först när det parti som avtalet avser har blivit avskilt för honom. På motsvarande sätt modifierar kravet på avskiljande den princip som framgår av 13 § andra stycket. Även om varans avlämnande försenas av orsaker som beror på köparen övergår risken för varan inte på köparen såsom sägs i nämnda bestämmelse om varan inte har blivit avskild för honom. Motsvarande gäller för de situationer som avses i 13 § tredje stycket. Även om tiden för avlämnandet är inne och köparen har fått veta att han kan hämta varan är detta inte tillräckligt för att risken skall gå över på honom om varan inte har blivit avskild för honom.

Varor under transport

15 §

Avser köpet en vara under transport, går risken över på köparen vid köpet, om det inte framgår av omständigheterna att köparen har åtagit sig att bära risken från den tidpunkt då varan överlämnades till den transportör som har utfärdat transportdokumentet. Säljaren bär dock alltid risken för att varan vid köpet har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat, om han kände till eller borde ha känt till detta men inte har upplyst köparen om det.

(Jfr 15 § i arbetsgruppens förslag)

I paragrafen, som saknar motsvarighet i 1905 års lag, ges vissa allmänna regler om riskens övergång i det specialfallet att köpet avser en vara som – med parternas vetskap – befinner sig under transport. Det kan t. ex. vara fråga om försäljning av en oljelast.

Huvudregeln är i sådana fall att risken går över på köparen vid köpet. Från denna huvudregel görs undantag för det fall det framgår av omständigheterna att köparen har åtagit sig att bära risken från den tidpunkt då varan överlämnades till den transportör som har utfärdat transportdokumentet. Undantaget skall ses mot bakgrund av att det inom främst storhandeln är vanligt att köparen av en vara under transport får bära risken för händelser som har inträffat redan före köpet (jfr även Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom, 1960, s. 177 not 20, Hellner, Köprätt, 3 uppl., s. 72, Nörager-Nielsen og Theilgaard, Købeloven 1, 1979, s. 220 ff). Detta beror framför allt på att det inte sällan kan vara svårt att utreda exakt när en skada har inträffat, t. ex. om varan är lastad i en container. Genom försäkring har köparen vanligen skydd för skada som har inträffat före avtalsslutet. Vid bedömningen av om undantagsregeln är tillämplig blir det ofta av betydelse just om köpet har ingåtts på sådana villkor att transportförsäkringen har överförts på köparen, såsom vid cif-köp.

Även om det skulle framgå av omständigheterna att köparen har åtagit sig att bära risken för varan från det att varan överlämnades till den transportör som har utfärdat transportdokumentet, bär enligt andra meningen säljaren dock ändå risken för att varan vid köpet har förstörts,

kommit bort, försämrats eller minskat, om han kände till eller borde ha känt till detta men inte har upplyst köparen om det.

Att köparen exempelvis har möjlighet att göra anspråk på försäkringsersättning är naturligtvis inte likvärdigt med mottagandet av en avtalsenlig vara. Om säljaren kände till eller borde ha känt till att varan t. ex. hade försämrats under transporten, borde han ha meddelat köparen detta så att denne fått möjlighet att ta ställning till om han i den situationen velat ingå köpeavtalet. Gör säljaren inte detta bär han risken för försämringen.

Öppet köp

16 §

Har öppet köp avtalats och varan avlämnats, bär köparen risken till dess att varan lämnas tillbaka.

(Jfr 16 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag framgår motsvarande princip om farans övergång vid öppet köp av 60 §.

Paragrafen innehåller ett specialstadgande om risken för varan vid öppet köp. Vid ett sådant köp har köparen en viss tid på sig att överväga om han vill stå fast vid köpet eller inte.

Vid öppet köp övergår risken för varan på köparen på normalt sätt i enlighet med de föregående bestämmelserna, dvs. som huvudregel vid varans avlämnande. Om köparen bestämmer sig för att inte behålla varan, går risken för varan tillbaka på säljaren först när varan lämnas tillbaka till denne. Köparen bär således risken för händelser som drabbar varan medan han har den i sin besittning och medan varan är på väg tillbaka till säljaren. Detta gäller även om den t. ex. avsänts med post eller transporteras av en självständig fraktförare.

I paragrafen tas inte ställning till om köparen har rätt att t. ex. öppna varans förpackning eller prova varan.

Varans beskaffenhet

Överensstämmelse med avtalet m. m.

17 §[1]

Varan skall i fråga om art, mängd, kvalitet, andra egenskaper och förpackning stämma överens med vad som följer av avtalet.

Om inte annat följer av avtalet, skall varan

1. vara ägnad för det ändamål för vilket varor av samma slag i allmänhet används,

2. vara ägnad för det särskilda ändamål för vilket varan var avsedd att användas, om säljaren vid köpet måste ha insett detta särskilda ändamål och köparen har haft rimlig anledning att förlita sig på säljarens sakkunskap och bedömning,

3. ha egenskaper som säljaren har hänvisat till genom att lägga fram prov eller modell, och

[1] Ändrad lydelse i propositionsförslaget.

4. vara förpackad på vanligt eller annars försvarligt sätt, om förpackning behövs för att bevara eller skydda varan.

Varan skall anses felaktig, om den avviker från vad som föreskrivs i första eller andra stycket.

(Jfr 17 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen som saknar motsvarighet i 1905 års lag innehåller de grundläggande bestämmelserna om varans egenskaper och utgör därmed utgångspunkten för bedömningen av om en vara skall anses vara behäftad med fel. Påföljderna vid fel i varan regleras i 30–40 §§.

Första stycket

Bestämmelsen ger uttryck för den – i enlighet med lagens dispositiva karaktär – grundläggande principen att bedömningen av frågan huruvida fel i varan föreligger i första hand skall ske med utgångspunkt i vad som beträffande varans beskaffenhet kan anses avtalat mellan parterna. Från den utgångspunkten föreligger fel i varan när den – utan att den i något hänseende behöver vara sämre – avviker från vad som är avtalat. Att varan skall överensstämma med vad som följer av avtalet syftar inte bara på avtalstexten, utan även omständigheterna vid köpet kan vara betydelsefulla fakta vid bestämmandet av avtalsinnehållet.

Även om parterna inte uttryckligen specificerat varan, kan det av avtalet indirekt framgå vad som har avtalats. Om varan exempelvis har angetts genom hänvisning till beteckning eller motsvarande, får det härav anses följa att varan skall motsvara den beskaffenhet som varor av det slaget vanligtvis har. Av omständigheterna kring köpet framgår ofta vad som kan anses avtalat om varans egenskaper. Exempelvis är priset en omständighet som i allmänhet kan ge vägledning om vilken kvalitet som är förutsatt. Även handelsbruk och annan sedvänja kan vara relevant vid bedömningen av hurudan vara säljaren är skyldig att leverera.

Första styckets hänvisning till varans mängd korresponderar med bestämmelsen i 43 § andra stycket, som anger att bestämmelserna om fel i vissa fall blir tillämpliga även då en leverans brister i kvantitativt hänseende.

Av första stycket framgår vidare att varan även beträffande förpackningen bör överensstämma med vad som följer av avtalet. Varan kan således anses vara felaktig om den inte har förpackats på det sätt som avtalet förutsätter. Orsaken till att varans förpackning har berörts i avtalet kan vara att förpackningen är viktig för att skydda varan eller bevara dess egenskaper. Orsaken kan också vara att köparen avser att sälja varan vidare i en förpackning av viss design eller med bestämda kännetecken, uppgifter eller dylikt. Köparen kan således göra gällande påföljder av fel beträffande en vara som skall hämtas hos säljaren, om det följer av avtalet att säljaren skall förpacka varan för transport men han inte har gjort det. Å andra sidan är det klart att köparen inte kan göra gällande några påföljder av fel i varan på den grunden att en transportförpackning är skadad efter en transport, om inte själva varan är skadad. Förpackningen, vars enda syfte är att skydda varan under transport, har i ett sådant fall endast fyllt

sin funktion. Däremot kan påföljder av fel göras gällande om varans försäljningsförpackning är defekt och varan exempelvis är avsedd för vidareförsäljning i obruten originalförpackning.

Andra stycket

I andra stycket anges vissa allmänna regler om varans beskaffenhet vilka kommer till användning om avtalet inte ger besked om hur en vara skall vara beskaffad. Stadgandet är inte avsett som en uttömmande beskrivning av felsituationer utan har en närmast klargörande funktion genom att ange vissa centrala principer som bör ligga till grund för felbedömningen. Även andra omständigheter än de som nämns kan därför i det enskilda fallet vara relevanta.

Punkt 1. Varan skall ha egenskaper som gör den lämpad för sådan användning som är normal för varor av samma slag. En sådan bedömning skall i första hand avse varans ändamålsenlighet och inte dess kvalitet. Att kvalitetsskillnader förekommer inom vida ramar mellan varor av samma slag innebär inte att en vara endast på grund av dess sämre kvalitet skall anses felaktig. Andra omständigheter, såsom varans pris, får vara vägledande när det gäller att fastställa vilken standard en köpare har rätt att kräva.

Regeln i punkt 1 tar sikte på alla de egenskaper som är relevanta med hänsyn till det eller de ändamål som varor av samma slag i allmänhet används för. Om köpet avser en vara som allmänt används för flera olika ändamål, skall den anses felaktig om den inte är lämpad för alla dessa ändamål.

Även om en vara är användbar för det särskilda ändamål som köparen har avsett att utnyttja den för, kan bestämmelsen i förevarande punkt ändå leda till att varan anses felaktig. Detta blir – om inte annat har avtalats – fallet, om varan inte är lämplig för sådana andra ändamål för vilka varor av samma slag i allmänhet används. Således behöver en köpare inte nöja sig med exempelvis en maskin, som i och för sig är användbar för avsett ändamål, om den förbrukar avsevärt mer energi än vad som är normalt i fråga om motsvarande maskiner. Den som säljer varor som inte har samma brukbarhet som motsvarande varor i allmänhet, bör se till att detta blir känt för köparen.

Den bedömningsprincip som följer av regeln i punkt 1 är avsedd att tillämpas även i det fallet att en vara skall säljas vidare, om vidareförsäljning är det normala vid köp av liknande slag. Varan skall då vara sådan att den kan vidareförsäljas i normal ordning och på sedvanliga villkor.

Punkt 2. Denna punkt avser det fallet att säljaren måste ha insett att köparen avser att använda varan för ett särskilt ändamål som i något hänseende skiljer sig från vad liknande varor vanligtvis används till. Att säljaren "måste ha insett" vilket särskilt ändamål köparen avsåg att använda varan för innebär att situationen skall ha varit sådan att det inte kan finnas någon rimlig anledning att anta att säljaren har kunnat undgå att inse köparens avsikt med varan. Det är således inte tillräckligt att säljaren "borde" ha känt till köparens avsikt. Regeln får betydelse till exempel i situationer där köparen inte har angett sina önskemål om varans egenska-

per på annat sätt än att han har beskrivit för vilket ändamål han behöver den. Sådana fall torde inte vara ovanliga, eftersom det ofta är säljaren som har den särskilda sakkunskap som behövs för att välja den vara som bäst passar för den avsedda användningen.

Om säljaren har känt till eller efter omständigheterna måste ha insett att köparen har avsett att använda varan för ett bestämt ändamål, svarar säljaren för att varan är ägnad för detta ändamål. Det är vad säljaren kände till när avtalet ingicks som är avgörande. Om säljaren när avtalet skall ingås inte kan erbjuda någon vara som motsvarar köparens behov, bör han upplysa köparen om det.

Säljaren svarar dock inte för att varan är ägnad för köparens speciella ändamål i alla de situationer där han känner till dessa ändamål. Om det framgår av omständigheterna att köparen inte förlitade sig på eller inte hade rimlig anledning att förlita sig på säljarens sakkunskap och bedömning, bär köparen själv risken för varans bristande ändamålsenlighet. Så kan vara fallet om köparen själv har bättre förutsättningar att bedöma varans lämplighet på grund av att han har större sakkunskap av varor av ifrågavarande slag eller har bättre kännedom om de förhållanden under vilka varan kommer att användas.

Punkt 3. En vara skall ha de egenskaper som säljaren hänvisat till genom att lägga fram prov eller modell. Redan gällande rätt får anses innebära att säljaren vid försäljning efter prov utfäst sig att varan helt, eller i de delar som provet har varit avsett att tjäna som ledning för, skall överensstämma med provet. Som framgår av ordalagen tar bestämmelsen sikte på blott de egenskaper som säljaren kan anses ha hänvisat till genom att visa fram ett prov, eftersom ett prov kan vara avsett att illustrera varans egenskaper endast i vissa avseenden. Ifall det kan förekomma avvikelser i varan i förhållande till de egenskaper som framgår av provet och dessa avvikelser är sådana att köparen inte hade anledning att räkna med dem, bör säljaren upplysa om det förhållandet. Särskilt beträffande prov i mindre format, t. ex. varor i trämaterial, bör köparen i allmänhet få räkna med de variationer som förekommer i naturmaterial.

Punkt 3 gäller som framgår av ordalydelsen endast säljarens prov. Ett prov som köparen har förevisat kan inte i alla situationer tillmätas samma betydelse vid felbedömningen som ett prov som säljare har visat.

Punkt 4. Varan skall vara förpackad på vanligt eller annars försvarligt sätt, om förpackningen behövs för att skydda eller bevara varan. Vissa typer av varor, såsom bilar och sådana varor som transporteras i bulk, leveras normalt utan förpackning. Stadgandet innebär emellertid inte något krav på att varor i andra fall alltid skall levereras i förpackning. Säljaren är skyldig att förpacka varan endast om det behövs för att skydda eller bevara den. I sådant fall skall den förpackas på ett sätt som är vanligt för varor av det slaget. I många fall kan det förekomma flera förpackningssätt som är brukliga och därför acceptabla.

Tillägget för det fallet att något vanligt förpackningssätt inte finns tar sikte i första hand på nya typer av produkter för vilka något bruk i fråga om förpackning ännu inte har utvecklat sig. I ett sådant fall skall varan, om

det behövs för att bevara eller skydda den, förpackas på ett för ändamålet försvarligt sätt.

Tredje stycket

Genom att en vara skall anses felaktig, om den avviker från vad som föreskrivs i första och andra styckena, knyts feldefinitionen direkt till de krav med avseende på varans beskaffenhet som dessa bestämmelser innehåller. En vara skall således anses felaktig när den avviker från vad som anges i de båda första styckena. Som redan har framhållits är bestämmelserna i andra stycket inte någon uttömmande beskrivning av vad som – bortsett från vad som följer av avtalet – krävs för att en vara skall vara felfri. En vara kan alltså vara felaktig även i andra fall än då den avviker från vad som anges i första och andra styckena. Det får överlämnas åt rättstillämpningen att avgöra när sådana ytterligare felfall kan anses föreligga.

Att en vara även i andra fall skall anses felaktig på grund av särskilda åtgärder av bl. a. säljaren framgår av 18 §.

18 §[1]

Även om det inte följer av 17 § skall varan anses felaktig, om den inte överensstämmer med sådana uppgifter om varans egenskaper eller användning som säljaren har lämnat vid marknadsföringen av varan eller annars före köpet och som kan antas ha inverkat på köpet.

Varan skall även anses felaktig, om den inte överensstämmer med sådana uppgifter om dess egenskaper eller användning som någon annan än säljaren, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, före köpet har lämnat vid marknadsföringen av varan och som kan antas ha inverkat på köpet. Varan skall dock inte anses felaktig, om säljaren varken kände till eller borde ha känt till uppgifterna.

Första och andra styckena gäller inte, om uppgifterna har rättats i tid på ett tydligt sätt.

(Jfr 18 och 19 §§ i arbetsgruppens förslag)

1905 års lag innehåller inga regler om säljarens ansvar för oriktiga uppgifter.

Bestämmelserna i förevarande paragraf kompletterar reglerna i 17 § genom att ange att reglerna om fel blir tillämpliga när köparen förlitat sig på oriktiga uppgifter. Paragrafen omfattar säljarens ansvar för uppgifter om varan före köpet som har lämnats av honom själv (första stycket) eller av någon annan i tidigare säljled eller för säljarens räkning (andra stycket). Det felansvar som följer av bestämmelserna kan i och för sig i viss utsträckning härledas ur principen att varan skall överensstämma med vad som har avtalats.

Första stycket

I första stycket anges att varan skall anses felaktig, om den inte överensstämmer med uppgifter om dess egenskaper eller användning som säljaren

[1] Ändrad lydelse i propositionsförslaget.

har lämnat vid marknadsföringen av varan eller på annat sätt före köpet och det kan antas att uppgifterna har inverkat på köpet. Med uppgifter som säljaren har lämnat avses även uppgifter som har lämnats av någon som har fullmakt att i detta avseende handla på säljarens vägnar. Vanligen är det då fråga om personer med s. k. ställningsfullmakt enligt 10 § andra stycket avtalslagen, t. ex. försäljare och andra anställda, vars ställning medför behörighet att lämna uppgifter om varan. En person som är anställd hos säljaren kan vara behörig att lämna uppgifter om varan även om han inte är behörig att sluta avtal på säljarens vägnar.

Felansvar på grund av att varan inte motsvarar uppgifter som lämnats om den kan inträda oavsett om den lämnats i skriftlig form eller muntligen. Bestämmelsen avser såväl att det enskilda exemplaret av produkten avviker från de uppgifter som lämnats som att produkten som sådan inte motsvarar uppgifterna.

För att det skall vara fråga om en uppgift av betydelse i förevarande sammanhang, fordras att uppgiften är tillräckligt konkret och inte innebär endast ett allmänt lovprisande. Ju mer allmänt hållen en uppgift om varan är, desto svårare är det för köparen att grunda något anspråk med anledning av uppgiften. Mycket allmänt hållna uppgifter av säljfrämjande natur kan således inte grunda något felansvar för säljaren. Inte heller andra s. k. kringuppgifter, dvs. uppgifter som visserligen rör en varas egenskaper men som i likhet med uppgifter av den nyss berörda typen mer allmänt har till syfte att främja avsättningen, kan i allmänhet grunda felansvar.

Ansvar enligt bestämmelsen förutsätter inte vållande hos säljaren. Varan kan således anses felaktig, även om säljaren inte visste eller ens borde ha känt till att en uppgift som han lämnat var oriktig. Inte heller spelar det någon roll om hans avsikt varit att vilseleda köparen eller ej. När det däremot gäller följderna av ett fel, t. ex. vad gäller skadeståndsansvaret, har säljarens eventuella vållande samma betydelse som vid fel i allmänhet.

En förutsättning för felansvar är att den uppgift som har lämnats kan antas ha inverkat på köpet. Köparen kan således inte åberopa en uppgift som uppenbarligen har varit irrelevant för honom vid köpslutet. Inte heller kan han åberopa en uppgift som han då inte kände till. Kravet på kausalitet är utformat så, att det får ankomma på köparen att göra antagligt att en uppgift av ifrågavarande slag har haft inverkan på köpet.

Att säljaren har ett ansvar för att de uppgifter som har lämnats om varans egenskaper är riktiga innebär att en säljare som är osäker på någon omständighet rörande varan bör avhålla sig från att lämna några uppgifter om den omständigheten innan han har försäkrat sig om att uppgifterna är riktiga; annars kan han drabbas av felansvar i det hänseendet. Eftersom säljaren själv avgör innehållet i de uppgifter som han lämnar om varan kan han också se till att osäkra uppgifter inte presenteras som säkra utan att de förses med tillräckliga reservationer eller att det i vart fall framgår att uppgiften är osäker.

Andra stycket

I paragrafens andra stycke föreskrivs att varan skall anses felaktig om den inte överensstämmer med uppgifter om dess egenskaper eller använd-

ning som någon annan än säljaren, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, före köpet har lämnat vid marknadsföringen av varan. Förutsättningen härför är, att säljaren har känt till eller borde ha känt till uppgifterna och att, liksom förutsätts i första stycket, uppgifterna kan antas ha inverkat på köpet. Typiska exempel är uppgifter som har lämnats i broschyrer, i annonser eller på varans förpackning. Bestämmelsen omfattar dock alla marknadsföringsuppgifter om varans egenskaper eller användning, oavsett på vilket sätt uppgifterna har lämnats och oberoende av vilket medium som använts vid marknadsföringen.

Bestämmelsen innebär en utvidgning av felansvaret i första stycket genom att säljaren enligt stadgandet i vissa fall har att bära felansvaret även för marknadsföringsuppgifter som har lämnats av annan. Hänvisningen till tidigare säljled innebär t. ex. att en detaljist inte behöver svara för uppgifter som konkurrerande detaljister har lämnat till kunden. Är säljaren en detaljist, avses med tidigare säljled den som har levererat varan till detaljisten (t. ex. en importör eller grossist), hans leverantör osv. bakåt till tillverkaren. Vidare görs enligt regeln säljaren ansvarig för uppgifter som lämnas av någon annan för säljarens räkning. Det är inte fråga om ett handlande på grund av fullmakt. Om en fullmakt föreligger gäller i stället, som tidigare framhållits, vad som anges i första stycket. I nu förevarande fall är det alltså tillräckligt att vederbörande får anses ha handlat för säljarens räkning. Det avgörande får i tveksamma fall vara, hur en köpare objektivt sett har anledning att uppfatta situationen. Vad som avses är exempelvis när en reklambyrå hjälper säljaren med dennes marknadsföring och när en branschorganisation eller en företagskedjas gemensamma organisation bedriver marknadsföring för sina medlemmars räkning.

Betydelsen av marknadsföringsuppgifter som har lämnats av någon annan än säljaren är inte beroende av att säljaren för egen del hänvisat till eller åberopat uppgifterna. Enligt bestämmelsen fordras endast att uppgifterna kan antas ha inverkat på köpet. Beträffande den närmare innebörden av den förutsättningen hänvisas till vad som anförts i anslutning till första stycket.

En betydelsefull avgränsning av säljarens felansvar innebär undantaget för sådana uppgifter som säljaren varken känt till eller borde ha känt till. Denna avgränsning avser att från uppgifter som omfattas av säljarens felansvar avskilja sådana fall där det inte är rimligt att anta att säljaren fått kännedom om uppgifterna. Utan att känna till uppgifterna saknar han ju möjlighet att undgå felansvaret genom att rätta uppgifterna. Som exempel på situationer där det inte är rimligt att förlita sig på att säljaren känner till uppgifter som lämnats om varan kan nämnas att en säljare på köparens begäran skaffar fram en vara som normalt inte ingår i hans sortiment. Det kan också, vid importerade produkter, vara fråga om marknadsföringsuppgifter som har lämnats utomlands.

Att säljarens ansvar för uppgifter som har lämnats av annan på angivet sätt begränsas, betyder emellertid inte att risken för vissa marknadsföringsuppgifter på ett otillbörligt sätt drabbar köparen. De former under vilka uppgifter av här avsett slag har lämnats, och övriga omständigheter, torde vara sådana, att köparen, om uppgifterna som sådana eller i något

hänseende är särskilt betydelsefulla för honom, finner anledning att kontrollera dem hos säljaren. Om säljaren därvid vitsordar uppgifterna, påtar han sig ett sådant ansvar för uppgifternas riktighet som följer av första stycket.

Tredje stycket

Enligt tredje stycket skall sådana uppgifter som avses i första och andra styckena inte påverka felbedömningen om de rättas i tid på ett tydligt sätt. En oriktig uppgift som har rättats på ett sätt som är ägnat att eliminera uppgiftens inverkan på det enskilda köpet förlorar sin betydelse för felbedömningen. Vad som bör krävas för att rättelsen skall anses ha skett på ett tillräckligt tydligt och effektivt sätt får bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet och beroende på hur uppgiften har lämnats, uppgiftens innebörd och betydelse etc. Som ett allmänt krav bör uppställas att uppgiften måste rättas på ett sätt som är minst lika tydligt som det sätt på vilket uppgiften ursprungligen lämnats. I detta ligger också att rättelsen skall vara ägnad att nå samma krets av presumtiva kunder som har nåtts av den ursprungliga marknadsföringen. Då det i praktiken torde vara omöjligt att med en rättelse nå samtliga presumtiva köpare som har fått del av felaktiga uppgifter, vore det orimligt betungande för säljaren att bära ansvaret för varje fall där rättelsen faktiskt förbigått den enskilde köparen. Det avgörande får här i stället vara om rättelsen har skett med sådan omsorg att den typiskt sett varit ägnad att nå de presumtiva köpare som fått del av den ursprungliga uppgiften. Det får överlämnas åt rättstillämpningen att med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet närmare precisera de krav som bör ställas på rättelsemeddelandets spridning.

Om rättelsemeddelandet, trots att det uppfyllt kraven enligt tredje stycket, har förbigått en köpare men säljaren har insett eller på grund av omständigheterna hade bort inse att köparen förlitade sig på den ursprungliga uppgiften och att denna hade betydelse för köparens handlande, torde det följa av allmänna avtalsrättsliga regler att näringsidkaren blir bunden av uppgiften om han inte rättar den i det enskilda fallet. I den nu berörda situationen är emellertid förevarande bestämmelse inte tillämplig.

Det bör framhållas att rättelsen av en uppgift inte behöver vara gjord av den som har lämnat uppgiften, men det skall tydligt framgå av meddelandet att det är fråga om rättelse av en viss tidigare uppgift. Säljaren kan sålunda alltid rätta en uppgift som har lämnats av någon annan, t. ex. en tillverkare eller en branschorganisation. Ett annat sätt att undgå ansvar för en uppgift i ett sådant fall är att säljaren klargör att han inte kan stå för riktigheten av uppgiften. För att en sådan förklaring skall få samma effekt som en sådan rättelse av en tidigare lämnad uppgift måste det krävas att förklaringen tar direkt sikte på den tidigare uppgiften.

Befintligt skick

19 §

Även om varan har sålts i "befintligt skick" eller med ett liknande allmänt förbehåll skall den anses felaktig, om

1. varan inte överensstämmer med sådana uppgifter om dess egenskaper eller användning som säljaren har lämnat före köpet och som kan antas ha inverkat på köpet,

2. säljaren före köpet har underlåtit att upplysa köparen om ett sådant väsentligt förhållande rörande varans egenskaper eller användning som han måste antas ha känt till och som köparen med fog kunde räkna med att bli upplyst om, under förutsättning att underlåtenheten kan antas ha inverkat på köpet, eller

3. varan är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till varans pris och övriga omständigheter med fog har kunnat förutsätta.

När en begagnad vara har sålts på auktion, anses den såld "i befintligt skick". Vid tillämpning av första stycket 3 skall hänsyn i så fall tas till utropspriset.

(Jfr 20 § i arbetsgruppens förslag)

1905 års lag innehåller inga särskilda regler om förbehåll av det slag som förevarande paragraf behandlar. I fråga om auktionsköp innehåller 1905 års lag i 48 § en bestämmelse som ålägger säljaren ett begränsat felansvar.

Paragrafen behandlar de fall då en vara sålts i befintligt skick eller under åberopande av något liknande allmänt formulerat förbehåll. Enligt stadgandet begränsas räckvidden av sådana friskrivningar i tre olika hänseenden, nämligen dels om varan inte överensstämmer med lämnade uppgifter, dels om säljaren har underlåtit att lämna köparen vissa upplysningar om varan, dels om varan är i väsentligt sämre skick än köparen har haft befogad anledning att förutsätta. Bestämmelsen kan givetvis, enligt vad som framgår av 3 §, jämkas eller åsidosättas genom uttryckliga eller underförstådda villkor i parternas avtal eller genom handelsbruk eller annan sedvänja. Det bör understrykas att bestämmelsen blir tillämplig endast i det fall att säljaren faktiskt har gjort ett förbehåll. Om en vara säljs utan sådant förbehåll tillämpas således de allmänna felreglerna (jfr 17 och 18 §§), vilka medför ansvar för säljaren i alla de fall där reglerna i förevarande paragraf skulle kunna medföra ansvar.

Förbehåll av den typ som avses i paragrafen är utanför konsumentförhållanden i princip bindande mellan parterna. I rättspraxis har dock villkor av detta slag inte uppfattats som undantagslöst bindande. De har sålunda bland annat ansetts vara underkastade de begränsningar som följer av den grundsats som uttrycks i 48 § i 1905 års köplag i fråga om köp på auktion.

Utgångspunkten för en reglering av frågan vilken verkan som skall tillmätas klausulen "i befintligt skick" och liknande bör vara, att dylika förbehåll även i fortsättningen i princip skall tillerkännas giltighet mellan parterna. Det är emellertid angeläget att motverka uppfattningen att en säljare genom en sådan klausul undgår allt ansvar för varan, oavsett omständigheterna. Förevarande paragraf är avsedd att ange vilken ansvarsfriskrivning som ett sådant allmänt förbehåll av säljare medför.

Första stycket

Punkt 1 gäller fall där säljaren har lämnat oriktiga uppgifter om varan och uppgifterna kan antas ha inverkat på köpet. Som framgår av 18 § bär

säljaren ett vidsträckt ansvar för sina uppgifter om varans beskaffenhet eller användning. Ett sådant ansvar kan utkrävas även om varan har sålts i befintligt skick. En sådan allmän friskrivning inverkar inte på säljarens ansvar för de speciella uppgifter som han har lämnat om varan. Det motsatta förhållandet skulle nämligen innebära att säljaren kunde lämna uppgifter om varan på köparens risk. Att verkan av ett allmänt förbehåll får vidkännas nu angivna begränsningar torde i huvudsak överensstämma med den ståndpunkt som har intagits i hittillsvarande rättspraxis.

Är säljaren osäker på en uppgift som han har lämnat om varan, kan han inte freda sig från ansvar för uppgiften genom att stödja sig på ett förbehåll om befintligt skick eller liknande. Han måste även i ett sådant fall tydligt reservera sig i fråga om uppgiftens riktighet eller på annat sätt göra klart för köparen att uppgiften är osäker. I punkt 1 avses alla uppgifter om varan som har lämnats av säljaren, dvs. både uppgifter som har lämnats vid köpslutet som sådana som dessförinnan har lämnats vid marknadsföringen av varan.

Det ligger i sakens natur att säljaren även i sådana fall som avses i förevarande paragraf har samma möjligheter som följer av 18 § tredje stycket att rätta felaktiga uppgifter. Genom en tillräckligt tydlig och i tid gjord rättelse kan säljaren undvika att de felaktiga uppgifterna inverkar på köpet och han undgår därigenom det felansvar som annars skulle ha drabbat honom.

Punkt 2. Lagen innehåller ingen allmän regel om verkan av att säljaren underlåter att lämna upplysningar om varan. Däremot talar starka skäl för att den frågan regleras när det gäller att precisera räckvidden av klausuler om befintligt skick och liknande förbehåll. De tvister som uppstår till följd av dylika klausuler gäller ofta fall då säljaren för köparen har förtigit väsentliga uppgifter om varan och därefter till sitt fredande åberopat att han genom den berörda klausulen har generellt friskrivit sig från ansvar för varans beskaffenhet.

En säljare som vill åberopa en klausul om befintligt skick eller liknande får enligt förevarande bestämmelse finna sig i en viss upplysningsplikt mot köparen. Upplysningsplikten omfattar dock inte andra egenskaper hos varan än sådana som köparen med hänsyn till omständigheterna med fog haft anledning att räkna med att bli upplyst om och som säljaren faktiskt haft vetskap om. Det är alltså inte tillräckligt att säljaren – enligt vad som kan bedömas – bort ha sådan vetskap. Den valda formuleringen i lagtexten – "måste antas ha känt till" – avser att medge en viss lättnad i kravet på bevis om säljarens kunskap.

Omfattningen av säljarens upplysningsplikt enligt förevarande regel får bedömas mot bakgrund av bestämmelserna i 20 § om köparens skyldighet att undersöka varan. I fråga om förhållanden som köparen hade kunnat upptäcka vid en undersökning som han genomfört eller som han efter omständigheterna rimligen borde ha kunnat genomföra blir säljarens upplysningsplikt normalt inte aktuell. Däremot har den betydelse i fråga om förhållanden som kan antas vara av betydelse för köparen men som inte kan uppdagas vid en normal undersökning av varan eller som köparen i övrigt inte har anledning att själv vara uppmärksam på.

Punkt 3 är avsedd att tillämpas endast i sådana fall då varans skick står i ett uppenbart missförhållande till varans pris och övriga omständigheter. Den frågan skall bedömas objektivt. Stadgandets tillämpning förutsätter inte nödvändigtvis vållande på säljarens sida.

Andra stycket

Enligt andra stycket skall en begagnad vara som har sålts på auktion anses såld i "befintligt skick". Det innebär att bestämmelserna i första stycket blir tillämpliga även på auktionsköp utan att säljaren gör något särskilt förbehåll om att varan säljs i "befintligt skick". Bestämmelsen gäller dock bara begagnade varor. Nya varor skall således, även vid auktionsförsäljning, bedömas enligt de allmänna felreglerna, såvida varorna inte utbjudits under uttryckligt förbehåll om befintligt skick eller liknande.

Enligt första stycket punkt 3 skall bedömningen av om en i "befintligt skick" såld vara är felaktig bl.a. ske mot bakgrund av varans pris. I auktionsfallen kan det emellertid ske bara då säljaren har angett ett utropspris. När så har skett, får det anses betyda att säljaren har gjort en värdering av varan på grundval av sina speciella kunskaper om varor av samma slag.

Undersökning av varan före köpet

20 §

Köparen får inte såsom fel åberopa vad han måste antas ha känt till vid köpet.

Har köparen före köpet undersökt varan eller utan godtagbar anledning underlåtit att följa säljarens uppmaning att undersöka den, får han inte såsom fel åberopa vad han borde ha märkt vid undersökningen, om inte säljaren har handlat i strid mot tro och heder.

Andra stycket gäller även när köparen före köpet har fått tillfälle att undersöka prov på varan och felet gäller en egenskap som skulle framgå av provet.

(Jfr 21 § i arbetsgruppens förslag)

Första stycket

Bestämmelsen saknar motsvarighet i 1905 års lag.

Paragrafen anger vissa förutsättningar för köparens rätt att göra gällande påföljder på grund av fel.

Om köparen när han ingick köpeavtalet var medveten om en viss egenskap hos varan, kan han inte senare göra gällande att den egenskapen utgör ett fel. För att köparen skall förlora sin rätt att åberopa felet krävs emellertid att köparen inte bara var medveten om den faktiska omständigheten som felet hänför sig till utan också har haft en uppfattning om omständighetens betydelse. Om säljaren exempelvis före köpet har nämnt en omständighet som utgör fel i varan, men köparen som saknar nödvändiga fackkunskaper inte rimligen kan antas ha insett vilken betydelse den påpekade omständigheten har, förlorar köparen inte rätten att åberopa felreglerna. Bedömningen får bli beroende av varuslag, köparens kunska-

per på det aktuella området och andra omständigheter i det enskilda fallet.

Bestämmelsen är självfallet inte tillämplig på situationer där det har avtalats eller annars har varit förutsatt att säljaren skulle avhjälpa felet efter köpet.

Lagtextens hänvisning till omständigheter som köparen måste antas ha känt till innebär att man principiellt förutsätter en faktisk kunskap hos köparen om den ifrågavarande omständigheten. Samtidigt avser formuleringen att medge en viss lättnad i kravet på bevis om köparens vetskap.

Andra stycket

Bestämmelsen motsvarar, tillsammans med tredje stycket, 47 § i 1905 års lag.

Andra stycket reglerar betydelsen av köparens undersökning av varan före köpet. Huvudregeln är att köparen inte såsom fel får åberopa vad han borde ha märkt vid undersökningen.

Köparen har inte, såvida inte annat följer av avtal, av handelsbruk eller av annan sedvänja, någon skyldighet att på eget initiativ undersöka en vara före köpet, inte ens om det kan ske utan större besvär. Har köparen emellertid gjort en sådan undersökning, eller trots uppmaning från säljaren underlåtit det, kan det inverka på hans rätt att göra gällande påföljder av fel.

En uppmaning från säljaren att undersöka varan behöver inte i varje situation vara given i klara ordalag, utan den kan efter omständigheterna anses lämnad indirekt, exempelvis genom att varan vid förhandlingar om köpet har förevisats eller hållits tillgänglig för undersökning av köparen. Bland omständigheter som kan utgöra en godtagbar anledning för köparen att underlåta att trots uppmaning undersöka varan kan nämnas att det i det särskilda fallet skulle vara alltför kostsamt eller besvärligt för honom. Varan kan exempelvis befinna sig på en för köparen avlägsen ort. Säljarens uppträdande kan vidare på olika sätt ge köparen anledning att begränsa sin undersökning eller att helt avstå från den. Den vanligaste situationen torde vara att säljaren har lämnat vissa uppgifter om varan eller utfästelser. Köparen torde då vara berättigad att uppfatta säljarens uppgifter och uttalanden som en omständighet som befriar honom från skyldigheten att undersöka varan i de hänseenden som uppgifterna avser.

Att en undersökning har ägt rum eller har underlåtits utan godtagbar anledning innebär, såsom framgår av lagtexten, inte att köparen senare är betagen alla möjligheter att åberopa fel. Han förlorar endast rätten att göra gällande sådana fel som han borde ha märkt vid undersökningen. Det betyder att omfattningen av köparens undersökningsplikt blir beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Bedömningen får därvid ske med utgångspunkt i den grad av omsorg som kan krävas av en person i köparens ställning.

Av lagtexten framgår att de begränsningar av köparens rätt att åberopa fel som regleras i förevarande paragraf inte aktualiseras i de fall då säljaren har handlat i strid mot tro och heder. Om säljaren har förfarit så, kan alltså köparen ändå åberopa ett fel som han borde ha märkt då han undersökte varan.

Tredje stycket

Tredje stycket motsvarar, tillsammans med andra stycket, 47 § i 1905 års lag.

Enligt tredje stycket får en köpare som har fått tillfälle att undersöka ett prov av en vara inte göra gällande påföljder av fel som hänför sig till egenskaper som har framgått av provet och som köparen borde ha märkt vid undersökningen. Som prov anses såväl en mindre kvantitet ur ett parti, varur leveransen skall fullgöras, som ett föremål av samma typ som köpet avser och som säljaren har ställt till köparens förfogande. Det är tillräckligt att köparen har satts i tillfälle att undersöka proven, och det fordras inte att säljaren dessutom har uppmanat honom särskilt till det. Underlåtenhet att fästa avseende vid provets egenskaper får emellertid läggas köparen till last endast med avseende på egenskaper som provet varit avsett att illustrera.

Hänvisningen till andra stycket medför att köparen har kvar sin rätt att åberopa felet, om säljare har handlat i strid mot tro och heder.

Avgörande tidpunkt för bedömningen av om fel föreligger

21 §

Frågan om varan är felaktig skall bedömas med hänsyn till dess beskaffenhet när risken för varan går över på köparen. Säljaren svarar för fel som har funnits vid denna tidpunkt även om felet visar sig först senare.

Uppkommer en försämring av varan efter det att risken har gått över på köparen, skall varan anses felaktig, om försämringen är en följd av säljarens avtalsbrott. Detsamma gäller om säljaren genom en garanti eller liknande utfästelse har åtagit sig att under en viss tid svara för varans användbarhet eller andra egenskaper och försämringen avser en egenskap som omfattas av utfästelsen.

(Jfr 22 § i arbetsgruppens förslag)

1905 års lag innehåller regler om tidpunkten för felbedömningen i 44 §.

Första stycket

Enligt huvudregeln i första stycket skall frågan om varan är behäftad med fel bedömas med utgångspunkt i förhållandena vid den tidpunkt då risken för varan övergår på köparen. Frågan om tidpunkten för riskens övergång regleras i 13–16 §§. Enligt huvudregeln i 13 § övergår risken för varan på köparen när varan avlämnas. För tydlighets skull anges uttryckligen i lagtexten att säljaren ansvarar för fel som har funnits vid tidpunkten för riskens övergång även om felet visar sig först senare. Det avgörande är således om felet har sin grund i en omständighet som förelåg vid den tidpunkt som enligt stadgandet skall läggas till grund för felbedömningen. När en vara visar sig felaktig redan en kort tid efter det att den har tagits i bruk, beror det ofta på att den redan från början var behäftad med fel, vilket således ger köparen rätt att göra gällande felpåföljder. Särskilt i fråga om tillverkade varor av mer komplicerad natur, såsom maskiner och liknande, torde det inte vara ovanligt att ett tillverkningsfel visar sig först efter det att varan har tagits i bruk (dolda fel).

Andra stycket

I andra stycket behandlas två fall där fel skall anses föreligga också när en försämring av varan uppkommer först efter det att risken för varan har övergått på köparen.

Det första fallet gäller om försämringen är en följd av ett avtalsbrott på säljarens sida. Säljaren kan enligt avtalet eller på grund av handelsbruk eller annan sedvänja ha skyldigheter även i tiden efter riskens övergång, exempelvis när han har åtagit sig att efter varans överlämnande installera eller montera den hos köparen. En försämring av varan som uppkommer till följd av säljarens vållande eller annat avtalsbrott i samband med uppfyllelsen av ett sådant åtagande, medför enligt andra stycket felansvar för säljaren trots att försämringen har uppkommit först efter det att risken har övergått på köparen.

Den andra situationen då säljarens felansvar sträcker sig tidsmässigt längre än vad som framgår av första stycket avser fall då säljaren har lämnat något slags tidsbestämd garanti. Enligt andra stycket skall en vara anses felaktig om säljaren genom en garanti eller liknande utfästelse har åtagit sig att under viss tid svara för varans användbarhet eller andra egenskaper och varan under den utfästa tiden försämras i fråga om en egenskap som omfattas av utfästelsen. Det kan således vara fråga om antingen en s. k. funktionsgaranti, som innebär att säljaren åtar sig ett ansvar för varans funktionsduglighet under garantitiden, eller en garanti varigenom säljaren garanterar en egenskaps bestånd under en viss tid. Varan skall vid en funktionsgaranti ha sådan kvalitet att den vid avsett bruk förblir användbar för sitt huvudsakliga ändamål i vart fall under garantitiden.

Alla tidsbestämda garantier är emellertid inte funktionsgarantier eller sådana garantier som avser en egenskaps fortbestånd under en närmare angiven tid. Ibland förekommer också en mer begränsad form av garanti, nämligen en som i fråga om tidpunkten för felbedömningen bara innebär detsamma som huvudregeln i första stycket. Vid sådana garantiåtaganden presumeras visserligen ett fel som upptäcks under garantitiden ha funnits vid tiden för riskens övergång på köparen. Säljaren kan emellertid undgå ansvar för felet om han gör sannolikt att avvikelsen inte fanns när risken övergick på köparen.

Det är således bara i fråga om funktionsgarantier och garantier med avseende på någon egenskaps bestånd under viss tid som stadgandet är avsett att flytta fram tidpunkten för felbedömningen. Vid garantier av mer begränsat slag sker felbedömningen enligt huvudregeln i första stycket med hänsyn till varans beskaffenhet vid riskens övergång.

Vilka rättsverkningar som följer av en garanti eller liknande utfästelse beror på dess innehåll. Förevarande bestämmelser avser inte att reglera garantiutfästelsernas innebörd.

Påföljderna

22 §

Avlämnas inte varan eller avlämnas den för sent och beror det inte på köparen eller något förhållande på hans sida, får köparen enligt 23–29 §§ kräva fullgörelse eller häva köpet samt dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne betalningen enligt 42 §.

(Jfr 24 § i arbetsgruppens förslag)

Den närmaste motsvarigheten till denna paragraf i 1905 års lag är 21 §.

Av paragrafen framgår när dröjsmål med varans avlämnande anses föreligga. Dessutom innehåller paragrafen en uppräkning av de påföljder som köparen kan göra gällande på grund av dröjsmålet.

Som anförts under specialmotiveringen till 6 § hänger begreppet säljarens dröjsmål samman med begreppet avlämnande. För att ett dröjsmål på säljarens sida skall föreligga krävs först och främst att varan inte avlämnas eller avlämnas för sent. Dröjsmål kan således föreligga både då varan avlämnas en timme senare än överenskommet och då den aldrig levereras. Om avlämnande däremot sker i tid är det definitionsmässigt uteslutet att tala om dröjsmål.

För att ett dröjsmål på säljarens sida skall föreligga krävs vidare att det försenade eller uteblivna avlämnandet inte beror på köparen eller något förhållande på dennes sida.

Exempel på att förseningen med varans avlämnande beror på köparen är att denne underlåter att hämta varan när avtalet förutsätter att han gör det eller att köparen underlåter att lämna säljaren de uppgifter som denne behöver för att kunna sända varan till köparen. Som exempel kan även nämnas att köparen enligt avtalet skall skaffa transportlägenhet men att han misslyckas med detta vilket leder till att avlämnandet inte kan ske i tid.

Hänvisningen till ett förhållande på köparens sida avser situationer där varans avlämnande försenas eller uteblir på grund av en omständighet som visserligen inte direkt beror på köparens förfarande men som ändå bör hänföras till hans risksfär. En sådan situation kan uppkomma exempelvis när det enligt avtalet åligger köparen att skaffa transportlägenhet men säljaren sköter de praktiska arrangemangen på köparens vägnar och misslyckas utan att detta beror på säljarens fel eller försummelse. Ett annat exempel är att varans avlämnande försenas på grund av att köparen till följd av en olyckshändelse eller annat hinder som drabbat honom inte kan ta emot varan i rätt tid. Ett ytterligare exempel är att köparen inte får erforderligt importtillstånd.

I paragrafen anges de påföljder som köparen kan göra gällande på grund av dröjsmål med varans avlämnande. Det framgår att köparen får kräva köpets fullgörelse eller häva köpet samt kräva skadestånd enligt de efterföljande paragraferna. Dessutom får han hålla inne betalningen enligt 42 §. Syftet med denna uppräkning av påföljderna är informativt. Uppräkningen är inte helt uttömmande i och med att stadgandena om successiv

leverans i 44 § och befarat avtalsbrott i 61–63 §§ inte nämns. Dessa paragrafer utgör dock närmast ett komplement till paragraferna om hävning i 25 och 26 §§. Av 43 §, som inte heller ingår i uppräkningen, framgår i sin tur hur bestämmelserna om avtalsbrott skall tillämpas i det fallet att endast en del av leveransen avlämnas.

Fullgörelse

23 §[1]

Köparen får hålla fast vid köpet och kräva fullgörelse. Säljaren är dock inte skyldig att fullgöra köpet, om det föreligger ett hinder som han inte kan övervinna eller om fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till köparens intresse av att säljaren fullgör köpet.

Om hindret eller missförhållandet upphör inom rimlig tid, får köparen dock kräva att säljaren fullgör köpet.

Köparen förlorar rätten att kräva att säljaren fullgör köpet, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

(Jfr 25 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag framgår köparens rätt att kräva fullgörelse av köpet av 21 §. Bestämmelserna i förevarande paragraf om inskränkningarna i rätten att kräva fullgörelse saknar motsvarighet i 1905 års lag.

I 26 § andra meningen i 1905 års lag finns en bestämmelse som i huvudsak svarar mot tredje stycket i förevarande paragraf.

Första stycket

Om dröjsmål inträffar får köparen i regel kräva att säljaren fullgör köpet. Är förutsättningarna för hävning också uppfyllda, har köparen rätt att välja mellan krav på fullgörelse och hävning. Av tredje stycket framgår dock att köparen förlorar rätten att kräva fullgörelse om han väntar orimligt länge med att framställa kravet. Då blir han hänvisad till hävningsrätten.

I andra meningen regleras de förhållanden under vilka säljaren undantagsvis inte är skyldig att fullgöra köpet. Även om en sådan befrielsegrund är för handen, föreligger det enligt 22 § ett avtalsbrott. Befrielsegrunderna har således betydelse endast i fråga om säljarens förpliktelse att fullgöra köpet genom att avlämna varan. Däremot inverkar dessa befrielsegrunder inte på köparens rätt att göra gällande andra påföljder på grund av dröjsmålet, dvs. att häva köpet, kräva skadestånd eller hålla inne betalningen. Dessa påföljder regleras självständigt i 24–29 §§ och i 42 §. Rätten till hävning är helt oberoende av orsaken till avtalsbrottet. Förutsättningarna för befrielse från skadeståndsskyldighet är strängare än de förutsättningar som ställs upp i förevarande paragraf för befrielse från skyldigheten att fullgöra köpet "in natura".

Om köparen utnyttjar sin rätt att kräva köpets fullgörande men säljaren trots detta inte fullgör köpet, inverkar detta så till vida på köparens rätt till skadestånd att den tidpunkt vars prisläge läggs till grund för skadestånds-

[1] Ändrad lydelse i propositionsförslaget

beräkningen förskjuts framåt. Beräkningen av skadestånd för prisskillnad behandlas närmare i 68 och 69 §§.

Enligt andra meningen är säljaren till en början inte skyldig att fullgöra köpet om det föreligger ett hinder för fullgörelsen som han inte kan övervinna. Bestämmelsen är tillämplig oavsett om varan finns vid köpslutet eller om den skall tillverkas först därefter. Vad först gäller frågan om vilka omständigheter som kan utgöra hinder för fullgörelsen, kan alla omständigheter som rent faktiskt hindrar köpets fullgörande vara av betydelse. Orsaken till hindret har således i och för sig inte någon betydelse. Ett typiskt exempel på ett hinder som avses i detta sammanhang är att köpet avser ett unikt föremål och detta har blivit förstört efter köpslutet eller att det varuparti från vilket varan enligt avtalet eller annars skulle tas har förstörts. Då bortfaller säljarens skyldighet att avlämna varan oberoende av vad som är orsaken till att varan har förstörts; avlämnandet har ju blivit omöjligt. Som exempel på andra omständigheter vilka kan utgöra hinder för varans avlämnande kan nämnas export- och importförbud och förbud att saluhålla varor av ifrågavarande slag.

Alla motgångar utgör inte hinder för avtalets uppfyllelse. Inträffar det någonting som inverkar eller kan inverka på säljarens möjligheter att i tid fullgöra köpet, ingår det i säljarens normala förpliktelser på grund av avtalet att försöka eliminera dessa omständigheter eller dess konsekvenser för avtalets uppfyllelse. Om det efter köpslutet visar sig att avtalet inte kan fullgöras på det sätt som säljaren tänkt sig, måste säljaren försöka utnyttja alternativa möjligheter att fullgöra avtalet. Så länge prestationssvårigheterna kan övervinnas genom att tillgripa andra alternativ som står till buds för att uppfylla avtalet, föreligger det inte något hinder för fullgörelsen.

Om sålunda den leverantör som säljaren tänkt anlita för att anskaffa en vara drabbas av ett hinder som medför att han inte kan leverera varan till säljaren, utgör detta inte något prestationshinder för säljarens del ifall samma vara kan erhållas hos andra leverantörer på marknaden. På motsvarande sätt föreligger det inte något hinder för fullgörelse om det vid tiden för avlämnandet visar sig omöjligt att få varan transporterad till köparen på det sätt som säljaren förutsatt, så länge det finns andra möjligheter att genomföra transporten t. ex. genom att använda andra transportmedel eller utnyttja en annan rutt. Den senare delen av förevarande bestämmelse kan dock ibland leda till att säljaren inte är skyldig att fullgöra köpet genom att utnyttja alternativ som i princip skulle vara tänkbara. Detta är fallet om förhållandet mellan de uppoffringar som fullgörelsen skulle innebära och det intresse som köparen har av att säljaren fullgör köpet inte framstår som rimligt. Denna fråga behandlas närmare i det följande.

Att köpets fullgörande kan bli mera kostsamt för säljaren än vad han beräknat saknar i regel betydelse. Den allmänna utgångspunkten är att säljaren är skyldig att fullgöra avtalet trots att besväret eller kostnaderna för detta blir större än han har räknat med. Även i detta fall kan dock den senare delen av bestämmelsen leda till att kostnaderna för fullgörelse i vissa fall kan ha betydelse vid bedömningen av säljarens prestationsskyldighet.

Vad som utgör ett hinder för fullgörande måste bedömas i relation till säljarens förpliktelse, dvs. med hänsyn till avtalets innehåll. Om det sätt på vilket köpet skall fullgöras har specificerats i avtalet i syfte att begränsa säljarens åtagande, kan omständigheter till följd av vilka fullgörelse inte kan ske på detta sätt utgöra ett relevant hinder. Det kan t. ex. vara avtalat att säljaren skall leverera en bestämd slags vara från en bestämd källa, exempelvis en viss skörd av säd från säljarens eget jordbruk. Om då skörden från detta jordbruk förstörs, föreligger ett hinder för att fullgöra köpet. Däremot skulle motsvarande omständighet inte utgöra ett hinder om säljarens åtagande vore mera ospecificerat.

För att de svårigheter som säljaren har drabbats av skall kunna betecknas som hinder måste de alltså vara av kvalificerat slag. Det är inte tillräckligt att fullgörelsen försvåras eller blir mer kostsam än säljaren räknat med.

Även om det i och för sig kunde anses ingå i själva begreppet hinder att det är fråga om omständigheter som inte kan övervinnas, har denna förutsättning uttryckligen angetts i lagtexten. Också när det har inträffat omständigheter som hindrar att köpet fullgörs på det sätt som avtalet förutsätter är säljaren skyldig att försöka övervinna hindret. Vilka åtgärder som kan bli aktuella i detta syfte beror bl. a. på avtalets innehåll och omständigheterna i det konkreta fallet.

Att säljaren är skyldig att försöka övervinna ett prestationshinder innebär inte att han utan stöd i avtalet eller särskild överenskommelse med köparen skulle ha rätt att prestera någonting annat än det som har avtalats eller följer av handelsbruk etc. Omständigheter som hindrar säljaren att fullgöra köpet på det sätt som avtalet förutsätter inverkar med andra ord inte på köparens rätt att göra gällande påföljder på grund av att säljaren har ändrat sin prestation på ett sätt som medför att denna inte är avtalsenlig. I förevarande paragraf tas inte ställning till frågan huruvida säljaren kan vara skyldig att i stället för den avtalsenliga prestationen utföra en ändrad prestation, exempelvis genom att använda ett annat material för varans tillverkning när det har uppstått ett hinder mot att få fram ett sådant material som angetts i avtalet. Bedömningen av detta måste bli beroende bl. a. på tolkningen av säljarens åtagande, dvs. på avtalets innehåll.

Det nu behandlade prestationshindret kompletteras av en annan bestämmelse som ytterligare begränsar säljarens skyldighet att fullgöra köpet. Säljaren är inte skyldig att fullgöra köpet, om fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till det intresse köparen har av att säljaren fullgör köpet. Denna bestämmelse har en nära anknytning till principen om säljarens skyldighet att försöka övervinna prestationshinder. Skyldigheten att fullgöra köpet är inte absolut och ger inte köparen rätt att förutsätta vilka uppoffringar som helst av säljaren.

De uppoffringar som avses i bestämmelsen kan vara av fysisk eller ekonomisk art. Bedömningen av huruvida säljarens skyldighet att fullgöra köpet består trots de svårigheter som har uppkommit skall bygga på en intresseavvägning där man jämför de insatser som köpets fullgörande skulle kräva av säljaren med det intresse som köparen har av att säljaren

fullgör köpet. Bestämmelsen tar sikte på fall där avtalsbalansen har rubbats efter köpet till följd av ändrade förhållanden. Även 36 § avtalslagen är tillämplig på köpeavtal och medger en justering av avtalets innehåll både på grund av förhållanden som förelåg vid avtalsslutet och på grund av efterföljande omständigheter. I den situation som det här är fråga om utgör emellertid köplagens bestämmelse en precisering av ramen för bedömningen och något utrymme för att vid sidan härav tillämpa 36 § avtalslagen finns därför knappast.

Orsaken till att uppfyllelsen har blivit mer betungande för säljaren är i princip utan betydelse för intresseavvägningen. Det avgörande är vilket missförhållande som föreligger mellan säljarens prestation och köparens intresse av fullgörelse. Avvägningen måste bli beroende av omständigheterna i det enskilda fallet, bl. a. vilket slags vara avtalet gäller. Vid köp av konjunkturkänsliga varor eller där säljaren medvetet har tagit en risk beträffande förhållandenas utveckling bör t. ex. en tillämpning av bestämmelsen komma i fråga endast i extrema fall.

En allmän förändring i prisnivån skapar i regel inte ett sådant missförhållande som förutsätts i bestämmelsen. Köparens intresse av köpet förändras då normalt i samma utsträckning som förändring sker i den insats som säljaren måste göra för att kunna fullgöra köpet. En inhemsk devalvering berör t. ex. hela importsektorn och medför således att det intresse, som en köpare av importvaror har av att köpet fullgörs vid avtal som har ingåtts till ett fast pris före devalveringen, i allmänhet förstärks i motsvarande mån som devalveringen ökar bördan för säljaren/importören, som blir tvungen att själv betala för varan enligt de nya valutakurserna. Ett missförhållande mellan säljarens prestation och köparens intresse kan däremot ibland uppstå när köpet gäller en vara som säljaren skall importera och det sker en oväntad och mycket drastisk ändring i växelkursen för säljarens kontraktsvaluta, medan köparens behov av varan utan större olägenhet kan tillgodoses med en vara vars anskaffande inte berörs av kursändringen.

Vid bedömningen av köparens intresse av fullgörelse skall man bl. a. ta hänsyn till köparens möjligheter att få motsvarande prestation på annat håll; det är köparens intresse av att *säljaren* presterar som är av betydelse. Ifall det är jämförelsevis lätt för köparen att skaffa motsvarande vara på annat sätt till ett pris på samma nivå som det avtalade priset, finns det i allmänhet inte lika stor anledning att tvinga säljaren att stå fast vid köpet som när det är viktigt för köparen att just säljaren fullgör köpet. Exempel på det sistnämnda är att köparen på grund av säljarens ställning på marknaden eller på grund av att säljarens varor har någon unik egenskap inte alls eller endast med betydande svårigheter kan skaffa en motsvarande produkt på annat håll. Bedömningen kan därför bli varierande bl. a. beroende på huruvida köpet avser ett individuellt föremål eller leverans av standardvaror som är allmänt tillgängliga på marknaden.

Som redan har berörts i det föregående innebär det förhållandet att säljaren blir befriad från skyldighet att fullgöra köpet på grund av att fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till köparens intresse av att säljaren fullgör köpet inte nödvändigtvis att

säljaren också blir befriad från skadeståndsskyldighet (se specialmotiveringen till 27 §).

Andra stycket

Befrielse från skyldighet att fullgöra köpet gäller i allmänhet bara så länge hindret eller missförhållandet varar. När befrielsegrunden upphör får köparen kräva att säljaren fullgör köpet. En förutsättning härför är emellertid att befrielsegrunden upphör inom en rimlig tid. Har det gått en längre tid, bör säljaren inte vara skyldig att fullgöra köpet.

Vilken tid som i detta sammanhang kan vara rimlig beror bl. a. på den ifrågavarande prestationen. Vid bedömningen bör också i detta avseende beaktas hur starkt intresse köparen har av att säljaren fullgör avtalet. Ju starkare intresset är, desto längre tid bör anses rimlig. Det bör framhållas att den rimliga tid som avses i stadgandet kan vara betydligt längre än t. ex. den skäliga tid som avses i bestämmelserna om exempelvis reklamation.

Tredje stycket

Om köparen efter det att dröjsmål har inträffat på säljarens sida förhåller sig passiv under en efter omständigheterna orimligt lång tid, går han miste om rätten att kräva fullgörelse och blir i stället hänvisad till hävningspåföljden och möjligtvis skadeståndskrav.

Den tid som avses i bestämmelsen kan variera betydligt beroende på omständigheterna i det konkreta fallet, bl. a. på vad slags vara köpet gäller samt på säljarens beteende efter det att dröjsmålet har inträffat. Om säljaren har låtit köparen förstå att han fortfarande avser att fullgöra köpet, kan detta ge köparen befogad anledning att först vänta på säljarens åtgärder utan att framställa någon uppmaning till fullgörelse. Däremot måste man förutsätta en snabbare reaktion från köparens sida, ifall omständigheterna tyder på att säljaren inte kommer att fullgöra köpet utan påminnelse eller uppmaning. Typiskt sett avses i föreliggande stadgande en längre tid än i 29 §, som gäller den tid inom vilken köparen måste lämna meddelande om hävning i det fallet att varan har avlämnats men detta har skett för sent.

24 §

Frågar säljaren om köparen trots dröjsmålet godtar avlämnande inom en viss tid eller meddelar säljaren att han kommer att fullgöra köpet inom en viss tid och svarar köparen inte inom skälig tid efter det att han har fått frågan eller meddelandet, får köparen inte häva köpet om säljaren fullgör det inom den tid som han har angett.

(Jfr 26 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag finns i 26 § en bestämmelse med liknande innehåll som i förevarande paragraf.

Paragrafen gäller den situationen att säljaren, när dröjsmål har inträffat eller kommer att inträffa, föreslår en ny tid för köpets fullgörande. Om säljaren frågar köparen huruvida denne trots dröjsmålet godtar att varan avlämnas inom en viss tid som säljaren anger, skall köparen svara på

säljarens fråga inom skälig tid efter det att han fått frågan. Gör han inte det får säljaren avlämna varan inom den tid han angett. Som framgår av lagtexten innebär detta att köparen inte får häva köpet, om avlämnande sker inom den angivna tiden. Motsvarande gäller om säljaren i stället för en förfrågan meddelar köparen att han kommer att avlämna varan inom en viss tid.

Paragrafen kan bli tillämplig också när köparen har förelagt säljaren en tilläggstid (se 25 § andra stycket). Om köparen har meddelat säljaren att tilläggsfristen utgår den sista mars men säljaren bemöter detta genom att meddela att han kan avlämna varan den 15 april eller frågar huruvida köparen kan godta denna längre frist, bör i allmänhet säljarens fråga tillmätas den verkan som framgår av föreliggande paragraf om inte köparen meddelar säljaren att han motsätter sig säljarens förslag. Om däremot köparen redan i samband med att han förelade en tilläggstid har gjort klart att avlämnande efter tilläggstiden är uteslutet, har säljaren inte längre möjlighet att få fristen förlängd genom en förfrågan eller ett meddelande, vilket skulle tvinga köparen att ännu en gång svara och framhålla att han håller fast vid den tilläggstid som han själv förelagt. Under sådana omständigheter kan säljarens fråga eller meddelande således inte tillmätas den verkan som framgår av bestämmelsen.

I bestämmelsen förutsätts att säljaren i sin förfrågan eller i sitt meddelande har angett en bestämd tidpunkt eller frist för fullgörelsen. Det är således inte tillräckligt att säljaren har lämnat ett opreciserat meddelande om att han trots dröjsmålet avser att leverera varan eller på ett ospecificerat sätt frågar köparen om denne ännu vill ta emot varan.

Köparen förlorar rätten att häva köpet om han inte reagerar på säljarens fråga eller meddelande som avses i paragrafen inom en skälig tid och varan avlämnas inom den tid som säljaren har angett. Vad som är en skälig tid beror även i detta sammanhang på omständigheterna i det enskilda fallet samt på den tid som säljaren har angett. I regel kan man kräva en relativt snabb reaktion av köparen i dessa situationer.

Hävning

25 §

Köparen får häva köpet på grund av säljarens dröjsmål, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för köparen och säljaren insåg eller borde ha insett detta.

Har köparen förelagt säljaren en bestämd tilläggstid för varans avlämnande och är den inte oskäligt kort, får köparen även häva köpet om varan inte avlämnas inom tilläggstiden.

Medan tilläggstiden löper får köparen häva köpet endast om säljaren meddelar att han inte kommer att fullgöra köpet inom denna tid.

(Jfr 27 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen gäller köparens rätt att häva köpet på grund av säljarens dröjsmål. I 1905 års lag regleras motsvarande fråga i 21 §. Bestämmelser om tilläggstid saknas i 1905 års lag.

Första stycket

Enligt första stycket får köparen häva köpet om säljarens avtalsbrott är av väsentlig betydelse för köparen och säljaren insåg eller borde ha insett detta. Bedömningen av dröjsmålets väsentlighet skall alltså ske ur köparens synpunkt. Det avgörande är om leverans vid en fastställd tid har stor betydelse för köparen, medan det inte spelar någon roll om det för säljaren är mer eller mindre betungande att iaktta tiden. Det är dock inte köparens subjektiva uppfattning som är av betydelse vid bedömningen av om väsentlighetskravet är uppfyllt. Det avgörande är om dröjsmålet objektivt sett kan anses vara av väsentlig betydelse för honom.

Vid många köp, t. ex. av maskiner som skall användas i köparens rörelse, är tidsfaktorn inte alltid så viktig. I andra fall, t. ex. inom handeln med råvaror och värdepapper där priset på varan kan variera kraftigt från dag till dag eller till och med från timme till timme, kan även mycket kortvariga dröjsmål vara av väsentlig betydelse för köparen.

För att köparen skall ha rätt att häva köpet med hänvisning till säljarens dröjsmål är det inte tillräckligt att avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för honom. Det krävs ytterligare en viss subjektiv täckning härför hos säljaren. Denne skall ha insett eller bort inse att dröjsmålet var av väsentlig betydelse för köparen. Om sålunda i fråga om leverans av ett visst slags vara ett kortvarigt dröjsmål allmänt sett inte anses vara väsentligt för köparen men det på grund av särskilda förhållanden hos den aktuelle köparen är av stor betydelse att leveranstiden hålls, har denne inte rätt att häva köpet med mindre säljaren insåg vilken betydelse det hade för köparen att köpet fullgjordes i rätt tid eller säljaren på grund av omständigheterna borde ha insett det.

Hävningsrätten är oberoende av om säljaren varit vållande eller inte. Att säljaren hade en i och för sig fullgod ursäkt för förseningen inverkar alltså inte.

Om säljaren avlämnar varan för sent och den dessutom visar sig vara behäftad med fel, är det ofta skäl att beakta den sammanlagda betydelsen av säljarens avtalsbrott vid bedömningen av om förutsättningar föreligger för köparen att häva köpet.

Andra stycket

Enligt andra stycket får köpet även hävas om köparen har förelagt säljaren en bestämd tilläggstid för varans avlämnande som inte är oskäligt kort men avlämnande inte sker inom tilläggstiden. Denna regel innebär att hävningsförfarandet uppdelas i två etapper. I den första utsätter köparen en frist, i den andra häver han på grund av att fristen har gått ut utan att avlämnande har skett. När en tilläggstid har förelagts krävs inte någon ytterligare utredning om dröjsmålets väsentlighet. Å andra sidan får köparen, frånsett den situation som regleras i tredje stycket, inte häva köpet under åberopande av väsentligt dröjsmål så länge tilläggstiden löper.

I lagtexten används uttrycket "bestämd tilläggstid". Det skall alltså vara fråga om en tämligen exakt tidsangivelse. Om köparen uppmanar säljaren att fullgöra köpet "snart" e. d., är tidsangivelsen alltför vag för att kunna betraktas som en tilläggstid i här avsedd mening. Detta innebär dock inte

att ett sådant meddelande skulle sakna all betydelse. Även uppmaningar där någon bestämd tid inte anges kan vara relevanta vid bedömningen av dröjsmålets väsentlighet.

När en tilläggstid föreläggs, bör det dessutom framgå att den utsatta tiden innebär en definitiv frist för fullgörelse. Om köparen bara uttrycker en mera obestämd önskan om att få varan under nästa vecka, kan han inte anses ha förelagt tilläggstid som avses i föreliggande stycke.

Tilläggstid kan i allmänhet föreläggas först när säljaren redan har kommit i dröjsmål. Om det emellertid redan före tidpunkten för fullgörelsen framgår antingen av ett meddelande från säljaren eller av omständigheterna i övrigt att dröjsmål kommer att inträffa, är det inte uteslutet att förelägga en tilläggstid redan i detta skede.

Tilläggstiden får inte vara oskäligt kort. Vad detta närmare innebär måste avgöras med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Omständigheter av betydelse för den bedömningen är bl. a. vilket slags vara det är fråga om, vilka som är parter i köpet samt köparens behov av varan. Om varan är utsatt för snabba prisförändringar, kan tilläggstiden vara mycket kort. Vid andra varor kan fristen böra vara längre. Bedömningen av att fristen inte är oskäligt kort kan däremot inte utgå från att säljaren skall ha rådrum efter det att han har mottagit köparens krav för att vidta åtgärder för leverans och genomföra denna inom fristen. Liksom vid väsentlighetsbedömningen skall man nämligen utgå från köparens situation, inte från säljarens. Kravet på en skälig tid innebär att ett dröjsmål som är oväsentligt för köparen inte kan göras till hävningsgrund.

Som har nämnts i det föregående krävs det inte någon ytterligare utredning om dröjsmålets väsentlighet när en tilläggstid har förelagts. Det kan dock bli nödvändigt att bedöma om den tilläggstid som köparen har föreslagit är oskäligt kort ifall säljaren gör gällande detta. Utgångspunkten är att köparen har rätt att häva köpet efter tilläggstiden om varan inte dessförinnan har avlämnats. Om säljaren anser att den tilläggstid som köparen har förelagt är oskäligt kort, ankommer det på säljaren att meddela köparen detta. Gör han inte detta äger köparen i princip häva köpet om varan inte avlämnas inom tilläggstiden. Skulle säljaren meddela köparen att han anser att tilläggstiden är oskäligt kort och att varan inte kommer att avlämnas inom tilläggstiden, blir köparens hävningsrätt betingad av att han kan motivera fristens längd eller visa att dröjsmålet utgör ett avtalsbrott av väsentlig betydelse för honom och att säljaren insåg eller borde ha insett detta.

Om säljaren meddelar köparen att varan inte kommer att avlämnas inom förelagd tilläggstid men kombinerar meddelandet med ett förslag om en ny längre leveranstid, kan 24 § bli tillämplig. Som berörts i specialmotiveringen till den paragrafen kan köparen då vara skyldig att svara på säljarens meddelande, ifall han inte vill godta leverans efter utgången av den frist som han själv har förelagt. I ett sådant fall kan köparens passivitet med andra ord leda till att han inte får häva köpet, om varan avlämnas inom den tid som framgår av säljarens meddelande.

Att köparen har förelagt säljaren en tilläggstid innebär inte att han är tvungen att häva köpet om varan inte avlämnas under tilläggstiden. Köpa-

ren kan t.ex. kräva fullgörelse i stället, om han i övrigt är berättigad till det.

Tredje stycket

Som ovan anförts är utgångspunkten att köparen inte får häva köpet med hänvisning till ett sådant väsentligt dröjsmål som avses i första stycket så länge tilläggsfristen löper. Om emellertid säljaren under tilläggstiden meddelar köparen att han inte kommer att fullgöra köpet, finns det inte anledning att tvinga köparen att vänta med hävningen tills tilläggstiden har löpt ut. Motsvarande gäller om säljarens meddelande att han inte kommer att fullgöra köpet är föranlett av att han anser att tilläggstiden är oskäligt kort. Om köparen då inte vill förlänga tilläggstiden saknas det anledning att tvinga honom att vänta med hävning tills den förelagda tilläggstiden har löpt ut. Huruvida köparen i sådant fall har hävningsrätt beror, som förut nämnts, på om han kan motivera fristens längd eller visa att dröjsmålet är sådant som avses i första stycket.

I specialmotiveringen till andra stycket har framhållits att köparens passivitet i en situation, där säljaren meddelar att han inte kommer att fullgöra köpet inom tilläggstiden men föreslår en längre frist än vad köparen har förelagt, kan leda till att köparen inte får häva köpet om varan avlämnas inom den tid som framgår av säljarens meddelande.

Om det under tilläggstiden kommer fram omständigheter som gör det klart att varan inte kommer att avlämnas inom tilläggstiden, kan köparen ha rätt att häva köpet före tilläggstidens utgång med stöd av 62 §.

26 §

Avser köpet en vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för köparen efter dennes anvisningar eller önskemål och kan säljaren inte utan väsentlig förlust tillgodogöra sig varan på annat sätt, får köparen häva köpet på grund av säljarens dröjsmål endast om hans syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet.

(jfr 28 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen innehåller regler som begränsar köparens rätt att häva köpet på grund av säljarens dröjsmål, när köpet avser en vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för köparen efter dennes anvisningar eller önskemål. Om säljaren inte utan väsentlig förlust kan tillgodogöra sig varan på annat sätt, får köparen häva köpet på grund av säljarens dröjsmål endast om hans syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet. Liknande bestämmelser saknas i 1905 års lag.

När varan skall tillverkas särskilt enligt köparens specifikationer eller skaffas särskilt på köparens begäran för att tillgodose hans särskilda behov, innebär detta ofta att säljaren inte har möjlighet att på rimliga villkor sälja varan till någon annan än just denne köpare. Å andra sidan har köparen i sådana fall inte lika stort behov av att kunna häva köpet på grund av säljarens dröjsmål eftersom han i regel inte snabbt kan få tag på någon motsvarande vara på annat håll. Med hänsyn till säljarens intressen är det

därför rimligt att ställa högre krav på dröjsmålets betydelse för köparen än vad de allmänna hävningsförutsättningarna i 25 § innebär.

Med uttrycket "vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för köparen efter dennes anvisningar eller önskemål" avses exempelvis en maskin som skall tillverkas speciellt för köparens räkning eller en växt av ovanligt slag som på köparens begäran skall importeras från utlandet. Att en vara skall tillverkas särskilt förutsätter att den är "unik" i den meningen att den i ett eller flera avseenden avviker från standardvaror av motsvarande kategori (om sådana finns), liksom att varans speciella beskaffenhet rör dess konstruktion eller väsentliga egenskaper i övrigt. Enbart den omständigheten att köparen har beställt en maskin i ett visst utförande som ingår i fabrikantens sortiment men som inte tillhandahålls av säljaren annat än på särskild beställning bör således i regel inte föranleda att föreliggande bestämmelse blir tillämplig. Inte heller den omständigheten att en standardvara skall färdigställas efter köparens beställning bör tillmätas sådan betydelse. Sålunda bör inte exempelvis köp av en heltäckande matta som skall tillskäras efter köparens önskemål för att passa dennes kontor omfattas av de strängare hävningsförutsättningar som förevarande paragraf uppställer.

Paragrafen förutsätter att säljaren inte utan väsentlig förlust skall kunna tillgodogöra sig varan på annat sätt. Förutsättningen kan inte anses uppfylld om säljaren varken har lagt ned arbete eller kostnader som blir onyttiga vid en hävning. Situationen kan exempelvis vara den att säljaren ännu inte har påbörjat tillverkningen av varan eller, om varan skall skaffas särskilt för köparen, ännu inte har ingått ett bindande avtal om leverans med tredje man. Förutsättningen är inte heller uppfylld enbart därför att säljaren nödgas avbryta ett pågående arbete med verkan att nedlagda kostnader blir onyttiga eller därför att han saknar möjlighet att avyttra en färdigtillverkad vara för det avtalade priset. Endast om säljaren skulle komma att lida en väsentlig förlust, exempelvis genom att han måste sälja varan till "skrotpris", äger han göra gällande den inskränkning i hävningsrätten som föreliggande paragraf innehåller.

Begränsningen i hävningsrätten innebär att köparen får häva köpet på grund av säljarens dröjsmål endast om hans syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet. Om köparen har beställt en vara för att användas vid ett speciellt tillfälle, exempelvis vid invigning av en ny fabrik, och den uteblivna leveransen medför att varan blir utan nytta för honom, äger köparen således häva köpet.

Frågan huruvida syftet med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet skall i princip bedömas utifrån köparens synpunkt. Härvid bör hänsyn dock inte tas till ett mer speciellt syfte med köpet, vilket inte varit synbart för säljaren. Köparen bör således inte ha rätt att häva avtalet, om säljaren varken insett eller bort inse ett speciellt syfte med köpet. Det har inte ansetts nödvändigt att låta detta komma till särskilt uttryck i lagtexten. Principen överensstämmer nämligen med vad som allmänt gäller för hävning enligt 25 § och den förevarande paragrafen innebär en skärpning av hävningsförutsättningarna i förhållande till den nyssnämnda paragrafen.

Köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom säljarens dröjsmål, om inte säljaren visar att dröjsmålet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror dröjsmålet på någon som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet, är säljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt första stycket. Detsamma gäller om dröjsmålet beror på en leverantör som säljaren har anlitat eller någon annan i tidigare säljled.

Enligt första och andra styckena ersätts inte sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket.

Köparen har alltid rätt till ersättning, om dröjsmålet eller förlusten beror på försummelse på säljarens sida.

(Jfr 29 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen gäller säljarens skadeståndsskyldighet på grund av dröjsmål. Den reglerar förutsättningarna för skyldigheten att betala skadestånd. Paragrafen bygger som huvudregel på ett s. k. kontrollansvar. Detta regleras i första och andra styckena. Tredje stycket knyter an till reglerna i 67 § om skadeståndets omfattning vilka gör en uppdelning mellan direkta och indirekta skador. Av tredje stycket i förevarande paragraf framgår att kontrollansvaret endast gäller direkta skador. För att köparen skall vara berättigad till ersättning för indirekt skada krävs försummelse på säljarens sida. Detta följer av fjärde stycket.

I 1905 års lag regleras säljarens skadeståndsskyldighet på grund av säljarens dröjsmål i 23 och 24 §§.

Första stycket

Första stycket gäller rätten till ersättning för direkta skador (jfr 67 §). Huvudregeln är att köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom säljarens dröjsmål. För att säljaren skall undgå skadeståndsskyldighet krävs enligt första stycket att fyra förutsättningar föreligger. För det första skall det föreligga ett hinder för avtalsenlig uppfyllelse. För det andra skall hindret ligga utanför säljarens kontroll. För det tredje skall hindret vara sådant att köparen inte skäligen kunde förväntas ha räknat med det vid köpet. Och för det fjärde skall säljaren inte skäligen ha kunnat undvika eller övervinna hindret.

För att säljaren skall undgå skadeståndsskyldighet måste samtliga fyra förutsättningar vara uppfyllda. Säljaren har bevisbördan för att så är fallet.

Den *första* förutsättningen innebär alltså att dröjsmålet beror på omständigheter som utgör hinder för fullgörelse i rätt tid. Det är inte tillräckligt att fullgörelsen försvåras eller blir mer kostsam än säljaren räknat med. Däremot krävs det inte att det föreligger en s. k. objektiv omöjlighet, dvs. att fullgörelse i rätt tid är utesluten inte bara för säljaren utan också för varje annan person. Inte heller är det en helt nödvändig förutsättning att fullgörelsen är absolut omöjlig för säljaren. Det kan föreligga sådana

extraordinärt betungande omständigheter att de enligt en objektiv bedömning rent faktiskt måste anses utgöra hinder. De övriga förutsättningar för befrielse från skadeståndsskyldighet vilka behandlas nedan innebär å andra sidan att endast vissa typer av hinder med framgång kan åberopas för att undgå skadeståndsskyldighet.

Ett hinder för fullgörande kan ha olika orsaker. En naturkatastrof kan t. ex. medföra hinder för transporter eller förorsaka elavbrott som leder till produktionsstopp. En olyckshändelse, såsom en eldsvåda eller explosion, eller en strejk kan likaså hindra säljarens verksamhet. Även en åtgärd av en myndighet kan utgöra hinder för fullgörelsen, t. ex. om det är fråga om export- eller importförbud som gäller ifrågavarande varor eller en råvara som behövs för att tillverka den beställda varan.

Händelser av nu nämnt slag utgör dock inte i och för sig befrielsegrunder. De kan befria säljaren från skadeståndsskyldighet endast under förutsättning att de faktiskt hindrar säljaren att fullgöra köpet. En strejk eller en eldsvåda kan t. ex. beröra endast en del av säljarens tillverkningsprocess eller övriga verksamhet och drabba fullgörelsen av olika köp på olika sätt beroende på hur stort lager av färdiga produkter som finns hos säljaren osv. På motsvarande sätt utgör t. ex. ett importförbud hinder för avtalets fullgörande endast ifall en vara av ifrågavarande slag inte kan erhållas på den inhemska marknaden.

Säljaren kan i regel inte med framgång åberopa omständigheter av ekonomisk natur. Den allmänna utgångspunkten är att säljaren är skyldig att fullgöra avtalet trots att kostnaderna för detta blir större än han har räknat med. Inte ens det förhållandet att säljaren enligt 23 § antas bli fri från skyldigheten att fullgöra köpet på grund av att fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som är orimliga med hänsyn till det intresse köparen har av fullgörelsen innebär nödvändigtvis att säljaren också blir befriad från skadeståndsskyldigheten. Å andra sidan är prestationshinder i grunden ofta av ekonomisk art. I många fall är det inte fråga om att avtalets fullgörande skulle ha blivit helt omöjligt utan om att kostnaderna för att övervinna den inträffade händelsen eller dess inverkan klart skulle överstiga gränsen för vad som objektivt sett kan anses vara en tänkbar insats vid ett köp av ifrågavarande slag.

Det avgörande är därför inte så mycket själva orsaken till att säljaren inte kan fullgöra avtalet i tid – förutsatt att orsaken är sådan att den uppfyller de övriga kriterier vilka anges i bestämmelsen – som de inträffade omständigheternas inverkan på säljarens rent faktiska möjligheter att fullgöra köpet.

När det är fråga om dröjsmål får tidsfaktorn stor betydelse även för frågan om vad som kan utgöra hinder för rättidig fullgörelse av avtalet. Tidsaspekten innebär att inverkan av händelser som drabbar säljarens förberedelser för fullgörelsen i många fall beror på i vilket skede händelsen inträffar. Om köpet avser en standardvara och det exemplar eller parti som säljaren avsänt till köparen förstörs genom en olyckshändelse som inträffar under varans transport till platsen för avlämnandet, kan detta innebära att säljaren inte har möjlighet att i tid få fram en ny vara för att ersätta det förstörda exemplaret eller partiet. Olycksfallet utgör då ett

hinder för fullgörelsen under den tid som är nödvändig för att få fram en ny leverans. En olyckshändelse som inträffar i ett tidigare skede och förstör det exemplar som säljaren tänkt avlämna till köparen utgör däremot inte något hinder för rättidig fullgörelse, om säljaren har flera exemplar av samma vara i lager eller i övrigt har möjlighet att i tid skaffa fram en ny vara för leverans till köparen. Men om säljaren inte har tillgång till ytterligare exemplar av varan föreligger det ett hinder.

Vad som kan utgöra prestationshinder beror även på avtalets innehåll. Om köpet avser en vara som skall levereras från ett visst parti och hela partiet förstörs genom en olyckshändelse, förcligger det ett hinder för att fullgöra köpet. Det kan exempelvis röra sig om köp av en viss mängd potatis från säljarens egen skörd eller köp av olja från ett bestämt fartyg. Om köpet däremot avser en viss mängd varor av bestämd art, t.ex. förstklassig potatis eller en viss typ av olja, utan att säljarens åtagande enligt avtalet begränsats till en viss leveranskälla, utgör förstörelsen av det parti från vilket säljaren tänkt fullgöra köpet inte något hinder för fullgörelsen, så länge en avtalsenlig vara kan erhållas från annat håll. På motsvarande sätt föreligger det ett hinder för varans avlämnande, om köpet avser ett individuellt föremål med unika egenskaper och detta förstörs före avlämnandet. Däremot föreligger det inte något hinder ifall köpet avser en massproducerad standardvara som säljaren har tillgång i flera exemplar och det exemplar som säljaren har tänkt avlämna till köparen förstörs innan avlämnandet skett.

Ju mera begränsat och specificerat säljarens åtagande är, desto större är risken för att någon oberäknelig händelse får den effekten att fullgörelsen inte kan ske, eftersom de kvarstående möjligheterna till fullgörelsen då är mera begränsade. Ju mera öppet och vidsträckt säljarens leveransåtagande är, desto flera alternativa möjligheter till fullgörelse finns det och desto mera omfattande händelser måste inträffa, innan ett hinder för fullgörelsen kan anses föreligga.

Den *andra* förutsättningen för befrielse från skadeståndsskyldighet är att dröjsmålet beror på ett hinder som ligger utanför säljarens kontroll. Detta innebär att omständigheter som kan hänföras till säljarens egen kontrollsfär alltid medför skadeståndsansvar för honom, även om sådana omständigheter kan utgöra ett hinder mot att avtalet fullgörs i rätt tid.

Den bedömning som krävs för att avgöra huruvida ett prestationshinder ligger utanför säljarens kontroll skiljer sig från en culpabedömning bl.a. genom att skadeståndsskyldighet alltid inträder när orsaken till hindret kan hänföras till säljarens kontrollsfär. Det är tillräckligt att hindret beror på omständigheter som i princip är kontrollerbara för säljaren. Däremot är det utan betydelse huruvida säljarens handlande i något avseende är att betrakta som klandervärt.

Innanför säljarens kontrollsfär ligger typiskt sätt omständigheter som kan hänföras till säljarens anställda. Situationer där det föreligger en arbetskonflikt kan dock utgöra ett undantag. Om en konflikt i anslutning till allmänna kollektivavtalsförhandlingar leder till en strejk och detta medför ett prestationshinder för säljaren, är det fråga om arbetstagarnas självständiga handlande som i allmänhet inte kan anses ligga inom ramen

för säljarens kontroll. Bedömningen kan däremot bli en annan ifall det är fråga om en strejk som utlösts t. ex. på grund av att säljaren klart brutit mot bestämmelser i gällande lag eller kollektivavtal. I detta senare fall får det anses röra sig om ett förhållande som säljaren i princip har kontroll över.

Säljaren svarar också för utomstående medhjälpare i den mån deras handlande och konsekvenserna av detta kan anses vara i princip kontrollerbart för säljaren (se även andra stycket).

Förhållanden som direkt eller indirekt kan hänföras till säljarens egna åtgärder eller hans eget handlande ligger inom hans kontrollsfär. I denna ingår alltså omständigheter som kan kontrolleras eller påverkas genom planeringen, organisationen, styrningen eller övervakningen av den egna verksamheten. Säljaren är därför alltid ansvarig när orsakerna till avtalsbrottet har samband med det sätt på vilket hans verksamhet drivs. Ansvaret omfattar således avtalsbrott som är att hänföra till företagets interna förhållanden, oberoende av vad avtalsbrottet konkret beror på. Orsaken kan t. ex. ligga i bristande omsorg eller planering i fråga om fullgörelsen av det enskilda avtalet eller mera allmänt i företagets organisation, administration, resurser eller effektivitet. Att säljaren är ansvarig för det sätt på vilket verksamheten drivs innebär också att han är ansvarig för det sätt på vilket han väljer att göra de dispositioner med utomstående som behövs för att driva verksamheten.

Som en befrielsegrund kan säljaren inte åberopa ett prestationshinder som beror på att hans beräkningar av produktionskapaciteten slår fel eller att det förekommer tekniska störningar i tillverkningsmaskineriet som gör att produktionen minskar. Också rena olyckshändelser, t. ex. en brand, omfattas av ansvaret om inte orsakerna ligger utanför det som säljaren kan kontrollera. Beror en brand på kortslutning i det elektriska systemet ligger det i princip innanför säljarens kontrollsfär. Situationen blir däremot en annan om en pyroman har varit framme.

Att det uppstår råvarubrist och produktionen därför inte kan hållas på en tillräckligt hög nivå kan inte åberopas som en befrielsegrund, om bristen på råvaror beror t. ex. på att säljaren har gjort sig för beroende av en bestämd råvaruleverantör. Säljaren kan inte heller bli befriad från skadeståndsansvar, om det visar sig att de leveranser som han har beställt från tidigare distributionsled inte räcker till för att fullgöra alla de avtal som han har ingått eller om den som skall utföra service och reparationer på säljarens produktionsanläggning bryter sitt åtagande med följd att anläggningen inte fungerar. Produktionsstörningar som beror på utifrån kommande orsaker, t. ex. en översvämning som stoppar transporterna av råvaror eller ett allmänt importförbud för ett visst ämne som gör att köpet inte kan genomföras, kan däremot utgöra en befrielsegrund eftersom det då är fråga om ett förhållande som ligger utanför säljarens kontrollsfär.

Inom säljarens kontrollsfär hör hans egna ekonomiska förhållanden. Om säljaren råkar i dröjsmål därför att han inte kan finansiera de leveranser från tredje man vilka behövs för att han skall kunna fullgöra köpet, kan säljaren inte undgå skadeståndsansvar. Om säljarens förberedelser för fullgörelse däremot hindras till följd av en strejk bland bankpersonal som

medför avbrott i betalnings- och finansieringsrörelsen, kan detta utgöra en befrielsegrund, eftersom orsaken till hindret ligger utanför säljarens kontroll.

Den *tredje* förutsättningen för befrielse från skadeståndsskyldighet är att hindret är sådant att säljaren inte skäligen kunde förväntas ha räknat med det vid köpslutet. Om en export- eller importbegränsning eller en strejk som kan drabba fullgörelsen av köpet kunde förutses redan då avtalet ingicks, kan en sådan händelse inte åberopas som grund för befrielse från skadeståndsskyldighet. Förutsebara prestationssvårigheter bör, också om de ligger utanför säljarens kontroll, beaktas vid avtalets utformning, exempelvis genom att säljaren förbehåller sig en längre leveranstid som ger möjlighet att undgå konsekvenserna av ett temporärt hinder som väntas inträffa före tiden för avlämnandet.

Vilka händelser som bör tas i beräkning redan vid köpslutet är givetvis i hög grad beroende av de föreliggande omständigheterna. Det kan finnas risker som är ofta förekommande och typiska för den aktuella verksamheten så att säljaren regelmässigt bör räkna med dem, medan mera ovanliga och avlägsna händelser bör beaktas endast om det kan anses föreligga en aktuell risk för att en sådan händelse kommer att inträffa och medföra prestationshinder. Som exempel på en typisk risk vilken säljaren bör beakta kan nämnas den situationen att möjligheterna att fullgöra ett avtal av ett visst slag är beroende av väderleksförhållandena. Säljaren bör då räkna med förekomsten av olämpligt väder och beakta detta vid avtalets utformning, t. ex. genom att förbehålla sig en tillräckligt lång leveranstid som lämnar skäligt utrymme även för väderlekshinder. Exceptionellt dåliga väderleksförhållanden kan däremot tänkas utgöra ett hinder som säljaren inte skäligen kan förväntas räkna med och som således kan medföra befrielse från skadeståndsansvar.

I lagtexten hänvisas till ett hinder som säljaren inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpslutet. Det kan emellertid hända att ett prestationshinder – som inte kunde förutses vid den tidpunkt då avtalet ingicks – kunde förutses senare men före tidpunkten för avlämnandet. Också då måste säljaren inrätta sig efter vad som kan antas hända. Detta krav ingår i den fjärde förutsättningen för befrielse från skadeståndsskyldighet.

Denna *fjärde* förutsättning är att säljaren inte skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit hindrets följder. Ett prestationshinder kan undgås genom att säljaren på förhand vidtar åtgärder för att avvärja den händelse som kan utgöra ett hinder eller för att undvika dess följder eller genom att säljaren efter det att en sådan händelse redan har inträffat försöker undanröja händelsens följder. I lagtexten omnämns endast hindrets följder, men säljaren blir självfallet inte befriad från skadeståndsskyldighet om han kunde ha undanröjt själva den omständighet som utgör orsaken till avtalsbrottet. Detta följer redan av att det skall föreligga ett hinder utanför säljarens kontroll.

Säljarens möjligheter att undvika följderna av ett hinder kan ligga i att han bygger upp ett lager som är tillräckligt stort för att möta tillfälliga leveransproblem. Efter det att ett hinder har uppkommit kan följderna av

det övervinnas genom att säljaren utnyttjar sådana alternativa möjligheter som kan finnas för att uppfylla åtagandet enligt avtalet. Om varan t. ex. inte kan transporteras till den ort där avlämnandet skall ske på det sätt som säljaren tänkt sig, måste han om möjligt utnyttja andra transportmedel eller transportvägar.

Som tidigare har framhållits är det i regel utan betydelse att fullgörelsen till följd av omständigheter som inträffat efter köpslutet blir mera kostsam för säljaren än beräknat. Detsamma gäller i fråga om skyldigheten att försöka undvika eller övervinna följderna av ett hinder. En sådan skyldighet åligger säljaren trots att den ofta medför ökade kostnader. Som också påpekats tidigare kan ett hinder emellertid ibland anses föreligga även om avtalets fullgörelse inte har blivit direkt omöjlig men dock så extraordinärt betungande att det objektivt sett är orimligt att kräva en sådan insats som skulle vara nödvändig för att fullgöra köpet. På motsvarande sätt förutsätts det inte heller att det måste vara direkt omöjligt att undvika eller övervinna hindrets inverkan på avtalets fullgörelse. Vad som krävs är att säljaren inte *skäligen* kan undvika eller övervinna hindrets följder.

Ett prestationshinder som har inträffat först efter det att säljaren av någon annan orsak redan har råkat i dröjsmål medför inte befrielse från skadeståndsskyldighet, såvida hindret inte hade inverkat på avtalets fullgörelse ifall fullgörelse från början skett i rätt tid.

Sådana omständigheter som hindrar avtalets fullgörelse har ofta endast en temporär inverkan på säljarens möjligheter att fullgöra köpet. Säljaren befrias från skadeståndsskyldighet endast under den tid som hindret består. Om situationen utvecklas så att förutsättningarna för ansvarsbefrielse inte längre är för handen, är säljaren befriad från skadeståndsskyldighet endast i fråga om en sådan förlust som har uppkommit för köparen under den tid då förutsättningar för befrielse förelåg.

Av framställningen ovan framgår att de fyra förutsättningar som ställs upp i första stycket inte är fristående från varandra. Tvärtom finns det ett nära samband mellan dem. I större eller mindre utsträckning griper de in i och täcker varandra. Detta gäller inte minst bedömningen av om det föreligger ett hinder och om följderna av detta hade kunnat undvikas eller övervinnas. Men det är inte bara mellan förutsättningarna i första stycket som det finns ett samband. Även gränsdragningen mellan första och andra styckena är i viss mån flytande. Detta har antytts i det föregående och kommer att ytterligare beröras nedan.

Andra stycket

Andra stycket gäller säljarens ansvar för dröjsmål som beror på tredje man. Bestämmelsen tar sikte dels på en tredje man som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet, dels på en leverantör som säljaren har anlitat eller någon annan i tidigare säljled. Beror dröjsmålet på en sådan tredje man undgår säljaren skadeståndsskyldighet endast om både han och tredje mannen skulle vara fria från skadeståndsskyldighet enligt principerna i första stycket. Detta förutsätter med andra ord att det för tredje mannens del föreligger ett hinder som avses i första stycket och att

detta i sin tur enligt första stycket utgör ett ansvarbefriande hinder för säljaren.

Bestämmelsen i andra stycket innebär en skärpning av det skadeståndsansvar som följer av första stycket. Bestämmelsen blir, som nämnts, tillämplig för det första när avtalsbrottet beror på en tredje man som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet. Detta avser fall där tredje mannens insats hänför sig till fullgörelsen av det enskilda köpeavtalet, t. ex. genom att tredje mannen har fått i uppdrag av säljaren att tillverka en viss komponent till en maskin som köparen har beställt eller genom att han har anlitats för att installera varan hos köparen eller för att transportera den till den plats där avlämnandet enligt avtalet skall ske (jfr dock principen i 7 § andra stycket enligt vilken varan vid andra köp än platsköp ofta anses avlämnad när den överlämnas till en självständig transportör).

Syftet med regleringen i andra stycket är att säkerställa att säljaren inte skall kunna undgå skadeståndsansvar enbart genom att helt eller delvis överföra avtalets fullgörande på en tredje man. I många fall leder redan första stycket till ett sådant resultat. Organiseringen och övervakningen av avtalets fullgörelse ligger inom säljarens kontroll. Säljaren svarar också för att de utomstående medhjälpare som han har anlitat för att fullgöra avtalet har valts med omsorg och att deras prestationer vederbörligen övervakas.

I vissa fall leder emellertid reglerna i första stycket inte till det resultatet. Det är i sådana fall som reglerna i andra stycket får betydelse. Antag att säljaren på ett försvarligt sätt har anlitat ett specialistföretag för framställning av en viss komponent till en maskin som han har åtagit sig att tillverka för köparen och det visar sig att den komponent som tredje man har levererat på grund av dennes misstag har gjorts enligt en oriktig specifikation. Antag vidare att detta upptäcks så sent att en riktig komponent inte längre kan erhållas i tid varför varans avlämnande försenas. Det är då tänkbart att en tillämpning av första stycket skulle leda till att det för säljaren förelåg ett ansvarsbefriande hinder i fråga om den tid som det tar att göra en ny komponent och därefter slutföra tillverkningen av maskinen. Om säljaren däremot själv hade tillverkat komponenten leder ett dröjsmål med leveransen till följd av motsvarande misstag inte till befrielse från skadeståndsskyldighet.

Regleringen i andra stycket innebär att säljaren kan undgå skadeståndsskyldighet endast om ett hinder som avses i första stycket föreligger såväl för tredje man som för säljaren. I det nyss beskrivna fallet blir säljaren således inte befriad från skadeståndsskyldighet gentemot köparen, eftersom tredje mannens avtalsbrott inte beror på ett hinder som uppfyller förutsättningarna enligt första stycket. Även om det skulle föreligga ett sådant hinder för tredje man blir säljaren å andra sidan inte befriad från skadeståndsskyldighet gentemot köparen ifall tredje mannens avtalsbrott inte utgör ett sådant hinder för säljaren som förutsätts i första stycket. Detta kan t. ex. vara fallet om tredje mannens avtalsbrott har inträffat i ett så tidigt skede att säljaren skäligen kan eliminera dess inverkan på möjligheterna att fullgöra köpet i tid. Om motsvarande prestation kan utföras av någon annan eller av säljaren själv, kan säljaren bli befriad från skadeståndsskyldighet endast beträffande den försening som eventuellt inte kan

undvikas ens vid utnyttjandet av sådana alternativa fullgörelsemöjligheter.

Det talas i lagtexten om någon som *säljaren* har anlitat. Om säljaren i avtalet har anvisats att vända sig till en bestämd tredje man för att fullgöra avtalet får frågan om den utomstående kan anses ha anlitats av säljaren avgöras med hänsyn till avtalets innehåll och omständigheterna i övrigt. Om det är fråga om en tredje man som säljaren regelmässigt anlitar eller som har utsetts med hänsyn till säljarens intressen, torde i regel andra stycket få anses tillämpligt. Om i stället en bestämd tredje man har anvisats av köparen i hans intresse, bör detta i allmänhet medföra att andra stycket inte tillämpas i fråga om avtalsbrott av en sådan tredje man. Då kan det nämligen inte anses vara fråga om en tredje man som säljaren har anlitat. Den omständigheten att säljaren rent faktiskt, t.ex. på grund av den rådande marknadsstrukturen, saknar möjlighet att välja mellan flera tredje män, medför däremot inte att andra stycket inte skall tillämpas.

Bestämmelsen i andra stycket gäller även det fallet att dröjsmålet beror på säljarens leverantör eller någon annan i tidigare säljled. Med leverantör avses den från vilken säljaren anskaffar varan eller, om säljaren själv tillverkar eller framställer varan, den från vilken han anskaffar råvaror, halvfabrikat eller komponenter för sin produktion. Den som levererar t.ex. elektricitet till säljarens anläggningar betraktas däremot inte som leverantör i föreliggande sammanhang. Begreppet leverantör syftar på säljarens avtalspart, dvs. det första bakomliggande ledet, medan uttrycket "någon annan i tidigare säljled" avser t.ex. varans tillverkare eller importör, när säljaren är en detaljist som anskaffar varan från grossist eller ett annat bakomliggande led.

På motsvarande sätt som i fråga om en tredje man som säljaren har anlitat för att fullgöra avtalet kan det följa redan av första stycket att säljaren inte kan undgå skadeståndsansvar på grund av ett avtalsbrott som beror på hans leverantör. Eftersom valet av leverantör, på samma sätt som organiseringen av avtalets fullgörelse i övrigt, ligger inom säljarens kontroll svarar säljaren enligt första stycket om han redan från början borde ha räknat med att den den valda leverantörens resurser är otillräckliga för att fullgöra ett åtagande av den storleksordning som det är fråga om eller om konsekvenserna av ett avtalsbrott från leverantörens sida kan övervinnas genom att säljaren vänder sig till en annan leverantör.

Regleringen i andra stycket innebär att säljaren även utanför området för första stycket kan ådra sig ett skadeståndsansvar för dröjsmål som beror på hans leverantör eller på någon annan i tidigare säljled. Säljaren undgår ansvar endast om de förutsättningar som anges i första stycket är uppfyllda både för säljarens egen och för tredje mannens del. Om en leverantör bryter sitt avtal med säljaren på grund av att affären har blivit olönsam för honom och detta sker i ett så sent skede samt i övrigt under sådana omständigheter att leverantörens avtalsbrott utgör ett sådant hinder för säljaren som avses i första stycket, blir alltså säljaren ändå skadeståndsskyldig mot köparen eftersom orsaken till leverantörens avtalsbrott inte är ett sådant hinder som avses i första stycket. Säljaren får då täcka sin förlust genom att själv rikta ett skadeståndskrav mot leverantören. Om

leverantörens avtalsbrott däremot beror på en branschomfattande strejk som har stoppat produktionen hos leverantören och detta utgör ett hinder som säljaren saknar möjlighet att övervinna inom den tid som återstår, blir säljaren befriad från skadeståndsskyldighet för den tid som krävs för att få fram en ny vara.

Om orsaken till säljarens dröjsmål är att hänföra till någon annan i tidigare säljled, t. ex. om säljarens dröjsmål beror på importörens dröjsmål, vilket i sin tur beror på tillverkarens dröjsmål, och omständigheterna är sådana att detta utgör ett sådant hinder som avses i första stycket såväl för säljaren som för importören, blir säljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om även tillverkarens avtalsbrott berodde på ett motsvarande hinder. I annat fall får säljaren kompensera sin ersättningsskyldighet gentemot köparen genom skadeståndskrav mot importören som i sin tur får rikta skadeståndkrav mot tillverkaren.

Å andra sidan innebär den föreliggande bestämmelsen att säljaren under de förutsättningar som anges i andra stycket får åberopa ett hinder som beror på hinder i tidigare led, även om säljaren i och för sig har haft möjlighet att välja mellan flera leverantörer. Hans ansvar för valet av leverantör är således inte absolut. Om köpet avser en vara som kan erhållas från flera olika håll på marknaden och säljaren på ett försvarligt sätt har placerat sin beställning hos en av de tänkbara leverantörerna, kan ett hinder som drabbar denne leverantör ibland medföra ett temporärt hinder även för säljaren. Detta kan vara fallet om leverantörens hinder inträffar i ett så sent skede att säljaren inte i tid hinner kompensera den uteblivna leveransen genom att vända sig till någon av de övriga leverantörerna. Som exempel kan nämnas att säljarens leverantör skall avlämna ett parti färskvaror hos säljaren dagen innan köparen enligt avtalet skall avhämta sin andel av varan hos säljaren och hela partiet förstörs i en olycka som drabbar leverantörens lastbil under transporten till säljaren. Om säljaren inte i tid kan få fram en ny motsvarande leverans, kan han beträffande den försening som då är oundviklig åberopa befrielsegrunderna enligt andra stycket, trots att han i utgångsläget i och för sig hade möjlighet att välja sin leverantör.

Tredje stycket

Enligt tredje stycket gäller första och andra styckena inte säljarens skyldighet att ersätta en sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket. Kontrollansvaret gäller alltså bara direkta skador. Rätten till ersättning för indirekta skador regleras i fjärde stycket.

Fjärde stycket

Enligt fjärde stycket har köparen alltid rätt till skadestånd, om dröjsmålet eller förlusten beror på försummelse på säljarens sida. Försummelse på säljarens sida är alltså en tillräcklig förutsättning för att säljaren skall bli skadeståndsskyldig. Att försummelse inte är en nödvändig förutsättning för skadeståndsskyldighet har framgått av första och andra styckena.

Säljaren är i regel ansvarig enligt första och andra styckena om förlusten kan tillskrivas någon på hans sida. Som framgår av tredje stycket omfattar

emellertid kontrollansvaret inte ersättning för indirekt förlust. Bestämmelsen i fjärde stycket får därför betydelse i första hand som den regel på vilken skadeståndsansvar för indirekt förlust kan grundas.

I bestämmelsen talas om försummelse på säljarens sida. Inte bara säljaren själv och hans anställda utan också självständiga företagare som säljaren – genom avtal med honom själv eller via en eller flera mellanhänder – har anlitat för att utföra sin prestation enligt köpeavtalet eller en del därav kan ådra säljaren skadeståndsskyldighet. Om säljaren har anlitat en underentreprenör och denne i sin tur har engagerat en underentreprenör, svarar säljaren enligt förevarande bestämmelse för båda underentreprenörernas eventuella försummelse i samband med utförandet av prestationen.

Även försummelse av en självständig företagare som säljaren har anlitat för att verkställa transport faller under säljarens ansvar enligt förevarande bestämmelse. Härvid måste man emellertid beakta reglerna om varans avlämnande. Har varan överlämnats till en självständig transportör är varan ofta att anse som avlämnad (jfr 7 §). En försummelse av transportören varigenom varan försenas efter avlämnandet medför då inte skadeståndsskyldighet för säljaren.

En sådan försummelse som leder till skadeståndsansvar för säljaren kan förekomma såväl vid ingåendet av avtalet som vid fullgörandet av det. Säljaren eller någon av dem som han svarar för kan t. ex. ha brustit i omsorg genom att inte ta i beaktande omständigheter som påverkar möjligheten att leverera varan i tid eller genom att ingå avtal om underleveranser med företag som saknar ekonomiska eller tekniska resurser för att kunna fullgöra sin leveransskyldighet eller genom att ge uppdraget att transportera varan till den ort där den skall avlämnas till en transportör som saknar lämpliga transportmedel.

Försummelse vid fullgörandet av avtalet kan förekomma t. ex. i form av underlåtenhet att i god tid göra erforderliga materialanskaffningar eller genom bristande övervakning av anställdas eller underleverantörers prestationer eller genom undermålig förvaring av en unik vara så att den förstörs med verkan att köpet inte kan fullgöras.

Enligt fjärde stycket blir säljaren skadeståndsskyldig också om dröjsmålet i och för sig inte beror på försummelse på säljarens sida men detta är fallet med den förlust som uppkommer för köparen. Ett exempel kan vara att säljaren i en dröjsmålssituation som han inte kan lastas för försummar att underrätta köparen om den nya tidpunkten för avlämnandet vilket leder till en förlust för köparen (jfr även 28 §).

Säljaren svarar för att han är solvent. Av allmänna regler torde följa att säljaren inte med framgång kan göra gällande att han inte varit försumlig därför att dröjsmålet beror på hans bristande betalningsförmåga. Om sålunda säljaren t. ex. saknar tillräckliga ekonomiska resurser eller kreditvärdighet för att kunna finansiera de anskaffningar som fullgörelsen av avtalet förutsätter och varans avlämnande därför försenas, får han svara även för indirekt förlust.

Bevisbördan för att förutsättningarna för befrielse från skadeståndsskyldighet enligt första och andra styckena är uppfyllda åvilar säljaren. När det däremot gäller köparens rätt till ersättning enligt fjärde stycket finns ingen

motsvarande regel. Avsikten är att den princip som i allmänhet gäller vid culpaansvar, dvs. att den som påstår att motparten har varit försumlig har bevisbördan härför, skall gälla. Beviskravet får bli beroende av omständigheterna i det enskilda fallet, bl. a. köparens möjlighet att förebringa bevisning om ett visst förhållande.

28 §

Hindras säljaren att fullgöra köpet i rätt tid, skall han lämna köparen meddelande om hindret och dess inverkan på möjligheterna till fullgörelse. Om köparen inte får ett sådant meddelande inom skälig tid efter det att säljaren har fått eller borde ha fått kännedom om hindret, har köparen rätt till ersättning för den skada som kunde ha undvikits om han hade fått meddelandet i tid.

(Jfr 30 § i arbetsgruppens förslag)

Någon motsvarighet till denna paragraf finns inte i 1905 års lag.

Det kan ha stor betydelse för köparen att bli underrättad om hinder för rättidig fullgörelse. Många gånger kan köparen vidta åtgärder som begränsar de för honom negativa följderna av att varans avlämnande försenas om han bara får vetskap om förseningen. Förevarande paragraf ålägger därför säljaren att underrätta köparen om hindret. Underrättelsen skall innehålla upplysning om hindret och dess inverkan på möjligheterna till fullgörelse.

Påföljden av att säljaren inte inom skälig tid underrättar köparen om hindret är att säljaren blir skyldig att ersätta köparen för den skada som kunde ha undvikits, ifall köparen i tid fått ett meddelande om hindret. Den skadeståndsskyldighet som avses i förevarande paragraf är oberoende av bestämmelserna i 27 §. Är det fråga om ett hinder som enligt 27 § medför befrielse från skadeståndsskyldighet, blir säljaren trots detta skyldig att ersätta köparen för den skada som avses i föreliggande paragraf, om han efter att ha fått kännedom om hindret underlåter att underrätta köparen om det. Däremot blir han då enligt 27 § befriad från skyldigheten att ersätta sådana skador som inte kunde ha undvikits även om meddelande om hindret hade lämnats i tid. Om hindret är sådant att det inte uppfyller förutsättningarna för ansvarsbefrielse enligt 27 §, har föreliggande paragraf mindre självständig betydelse. I sådana fall ligger det dock i säljarens eget intresse att underrätta köparen så att denne kan begränsa skadan.

Utgångspunkten för fristen är den tid då säljaren fick eller borde ha fått vetskap om hindret. Vad som är en skälig tid måste bli beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Typiskt sett måste dock krävas en förhållandevis snabb reaktion.

Bestämmelserna i denna paragraf omfattar både direkta och indirekta skador.

Meddelande om hävning och skadestånd

29 §

Har varan avlämnats för sent, får köparen inte häva köpet eller kräva

skadestånd på grund av dröjsmålet, om han inte inom skälig tid efter det att han fick kännedom om avlämnandet meddelar säljaren att han häver eller vill kräva skadestånd. Om köparen häver köpet, behöver han dock inte lämna särskilt meddelande om att han vill kräva skadestånd.

(Jfr 31 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen motsvaras av 27 § i 1905 års lag.

Bestämmelserna i förevarande paragraf är tillämpliga i de fall då varan har avlämnats för sent. Så länge varan inte har avlämnats kan köparen således förhålla sig passiv utan att förlora rätten till hävning eller skadestånd. En s. k. neutral reklamation krävs således inte i samband med dröjsmål såsom fallet är vid fel (jfr 32 § andra stycket).

Reklamationsfristen löper inte från själva avlämnandet utan från den tidpunkt då köparen fick kännedom om avlämnandet. Hur köparen har fått veta detta är utan betydelse.

Vad som är en skälig tid i föreliggande sammanhang beror bl. a. på vilket slags vara köpet avser. Ofta är det viktigt för säljaren att snart få besked om hävningen. Man bör också ta hänsyn till vem som är säljarens avtalspart. Om köparen är näringsidkare eller någon därmed jämförbar person, t. ex. en myndighet, kan det ställas strängare krav på honom än när köparen är en privatperson. I fråga om skadeståndskrav blir bedömningen av vad som är en skälig tid beroende bl. a. på hur snart köparen har förutsättningar att avgöra om det finns anledning att framställa ett sådant krav.

Om köparen vill både häva köpet och begära skadestånd behöver han inte lämna ett särskilt meddelande om kravet på skadestånd. Om köparen har hävt köpet kan han således senare återkomma med ett skadeståndskrav även om han inte har nämnt något om ett sådant krav i samband med hävningsförklaringen. Det framstår i dessa fall som onödigt att fordra ett särskilt meddelande om skadeståndskrav, eftersom säljaren efter det att han har fått meddelande om hävning i allmänhet har anledning att även räkna med krav på skadestånd.

Påföljder vid fel i varan

Påföljderna

30 §

Är varan felaktig och beror det inte på köparen eller något förhållande på hans sida, får köparen enligt 31 – 40 §§ kräva avhjälpande, omleverans eller prisavdrag eller häva köpet samt dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne betalningen enligt 42 §.

(Jfr 32 § i arbetsgruppens förslag)

Av paragrafen framgår vilka påföljder som kan komma i fråga när en vara är behäftad med fel. Paragrafen motsvarar delvis 42 och 43 §§ i 1905 års lag.

Bedömningen av frågan huruvida fel föreligger görs med utgångspunkt i

avtalet och reglerna i 17 – 21 §§. För att köparen skall få göra gällande några påföljder av fel räcker det emellertid inte med att konstatera att fel föreligger. Som framgår av förevarande paragraf krävs det därutöver att felet inte beror på köparen eller något förhållande på hans sida. Som exempel på situationer då felet får anses bero på köparen eller ett förhållande på dennes sida kan nämnas – utöver vållande på köparens sida – att köparen enligt avtalet skall tillhandahålla material för varans tillverkning och materialet visar sig vara behäftat med ett dolt fel som inte har kunnat upptäckas av säljaren samt det dolda felet leder till att varan inte fungerar på avtalsenligt sätt. Ett annat exempel kan vara en olyckshändelse som inträffar efter det att risken för varan har gått över på köparen.

De påföljder som köparen enligt denna paragraf får göra gällande när varan är behäftad med fel är avhjälpande av felet eller omleverans (se 34 – 36 §§), prisavdrag (37 och 38 §§) eller hävning av köpet (39 §). Vidare kan köparen ha rätt till skadestånd på grund av felet (40 §). Han har också rätt att hålla inne så mycket av betalningen att hans krav på grund av felet säkerställs (42 §).

De regler om hävning och om rätt att hålla inne betalning som nämns i denna paragraf kompletteras med bestämmelserna om hävning vid successiv leverans (44 §) och vid befarat avtalsbrott (65 och 66 §§). I 49 § regleras det fallet att endast en del av leveransen är felaktig.

Bestämmelserna i förevarande paragraf avser endast faktiska fel i varan. En vara kan emellertid också vara behäftad med rättsliga fel. Rätten att göra gällande felpåföljder vid rättsliga fel regleras i 41 §.

Undersökning av varan efter avlämnandet

31 §

När varan har avlämnats skall köparen så snart omständigheterna medger det undersöka den i enlighet med god affärssed.

Framgår det att varan skall transporteras från platsen för avlämnandet, får köparen vänta med undersökningen till dess att varan har kommit fram.

Om köparen ändrar bestämmelseorten medan varan är på väg eller sänder varan vidare utan att ha haft skälig möjlighet att undersöka den och säljaren vid köpet kände till eller borde ha känt till möjligheten av en sådan omdestinering eller vidaresändning, får undersökningen uppskjutas till dess att varan har kommit fram till den nya bestämmelseorten.

(Jfr 33 § i arbetsgruppens förslag)

1905 års lag innehåller i 51 § bestämmelser om köparens skyldighet att vid handelsköp undersöka godset.

I 20 § finns regler om köparens undersökning av varan före köpet. Den paragrafen innehåller inte någon generell plikt för köparen att vid den tidpunkten undersöka varan. Bestämmelserna i förevarande paragraf ger däremot köparen en generell skyldighet att undersöka varan när den har avlämnats. Undersökningsplikten har samband med köparens reklamationsskyldighet, dvs. skyldigheten att meddela säljaren om fel i varan (32 §). En köpare som försummar sin undersökningsplikt drabbas inte av

någon direkt påföljd för det. Har underlåtenheten att undersöka varan fått till följd att reklamationsskyldigheten har åsidosatts, kan det enligt 32 § medföra att köparen går miste om rätten att göra gällande påföljder på grund av fel. Undersökningsplikten har således ingen självständig betydelse vid sidan av reglerna om reklamation i 32 §.

Av 49 § andra stycket framgår att köparen har rätt att innan han betalar för en vara undersöka den på det sätt som följer av sedvänja eller som med hänsyn till omständigheterna bör medges, om inte det avtalade sättet för avlämnande och betalning är oförenligt med en sådan undersökning.

Första stycket

Genom hänvisningen i första stycket till god affärssed blir undersökningspliktens innehåll beroende av olika förhållanden i det enskilda fallet, såsom varutyp, användningsområde, förpackningssätt och parternas placering i distributionsledet. Skall köparen sälja varan vidare i obruten förpackning, får det betydelse för kravet på undersökningens omfattning. Det kan t.o.m. förekomma att god affärssed över huvud taget inte påkallar några särskilda åtgärder för att undersöka varan. Om en varas förpackning är utformad för att skydda eller bevara varan under lagringstiden, kan det vara kutym att varan lagras hos köparen i den ursprungliga förpackningen innan den tas i bruk eller säljs vidare. I sådana fall kan undersökningsplikten vara begränsad till att omfatta endast yttre omständigheter som kan bedömas utan att förpackningen bryts.

Vid köp av maskiner och annan teknisk utrustning kan sedvänjan vid undersökningen variera inom vida gränser. I vissa fall, särskilt vid köp av mer komplicerad eller specialutformad teknisk utrustning, kan det krävas att varans egenskaper testas vid realistisk provdrift, medan det i andra fall kan vara tillräckligt att varans tekniska funktion provas i samband med dess normala användning utan att några särskilda tester anordnas.

Undersökningens omfattning får bedömas mot bakgrund av köparens förutsättningar. Kraven på en köpare som har ingått avtal i sin yrkesverksamhet och som därför har särskild sakkunskap och erfarenhet av liknande köp måste bli strängare än de som kan ställas på en privatperson. Även beträffande en köpare som uppträder som näringsidkare kan kraven på undersökningspliktens omfattning bli helt olika, beroende på om köpet avser varor som han omsätter eller tillgodogör sig i den affärsmässiga verksamheten eller om det är fråga om inköp av varor av annat slag, exempelvis kontorsutrustning.

Om någon undersökningsplikt enligt god affärssed inte skall anses föreligga, får frågan huruvida köparen har försummat vad som skäligen kan ankomma på honom för att vara bevarad vid rätten att göra gällande fel bedömas med utgångspunkt enbart i reklamationsreglerna i 32 §. Dessa föreskriver att meddelande om felet skall lämnas utan oskäligt uppehåll efter det att köparen bort märka felet.

Huvudregeln enligt första stycket, enligt vilken undersökningsplikten är knuten till varans avlämnande, blir tillämplig bl. a. vid hämtningsköp (6 §) och vid sådana transportköp som regleras i 7 § första stycket. Om varan skall hämtas från säljarens affärsställe eller en transportterminal på köpa-

rens ort där avlämnandet sker, innebär första stycket i förevarande paragraf att köparen i allmänhet kan vänta med undersökningen tills även den lokala transporten har utförts och varan har kommit fram till köparens affärsställe eller hemvist. Om köparen dröjer med att hämta varan efter det att den har avlämnats, kan detta emellertid läggas honom till last vid bedömningen huruvida undersökningsplikten har fullgjorts i tid.

Andra stycket

Om varan skall sändas eller annars transporteras från platsen för avlämnandet, kan undersökningen anstå tills varan har kommit fram. Detta avser främst sådana transportköp där avlämnandet skall anses ske i samband med att varan överlämnas till en självständig transportör som har åtagit sig att transportera varan från avsändningsorten. Bestämmelsen i andra stycket kompletterar således huvudregeln i första stycket genom att ange att undersökningen av en vara vid transportköp kan uppskjutas tills varan har kommit fram till bestämmelseorten, även om avlämnandet har skett tidigare. När varan har kommit fram till bestämmelseorten behöver undersökningen i allmänhet inte ske i direkt anslutning till att huvudtransporten avslutas, exempelvis vid en transportterminal, utan den kan även i fall som avses här ske när varan efter den lokala transporten har kommit fram till köparens affärsställe eller hemvist.

Tredje stycket

Enligt tredje stycket får köparens undersökning av en vara uppskjutas tills dess att den kommit fram till ny bestämmelseort om köparen ändrar bestämmelseorten medan varan är på väg eller sänder varan vidare utan att ha haft skälig möjlighet att undersöka den. Förutsättningen härför är att säljaren vid köpet kände till eller borde ha känt till möjligheten av en sådan omdestinering eller vidaresändning. Att köparen inte haft skälig möjlighet att undersöka varan innan den har kommit fram till den nya bestämmelseorten kan bero på att den har förpackats på ett sådant sätt att det skulle vara förenat med besvär och kostnader att bryta förpackningen eller, såsom vid containertransporterade varor, att göra varorna åtkomliga för undersökning. I det fall att en vara omdestineras medan transport pågår är det vanligtvis inte ens möjligt att undersöka varan innan den har nått fram till den nya bestämmelseorten. Det är tillräckligt att säljaren, på grund av vad han vet om köparens förhållanden, har kunnat räkna med möjligheten att denne ändrar bestämmelseorten eller sänder varan vidare utan föregående undersökning. Säljaren kan t. ex. veta att köparen har ett affärsställe på annan ort än bestämmelseorten och att varan med hänsyn till omständigheterna sannolikt är avsedd att användas på detta ställe. Säljaren kan också veta att köparen inte är detaljist utan säljer varan vidare i stora kvantiteter och att detta kan föranleda sådana åtgärder som avses i tredje stycket.

32 §

Köparen får inte åberopa att varan är felaktig, om han inte lämnar säljaren meddelande om felet inom skälig tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet (reklamation).

Reklamerar köparen inte inom två år från det att han har tagit emot varan, förlorar han rätten att åberopa felet, om inte annat följer av en garanti eller liknande utfästelse.

(Jfr 34 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen innehåller regler om köparens skyldighet att meddela säljaren att en vara är behäftad med ett fel (reklamera). Påföljden av att köparen underlåter att reklamera är att han förlorar rätten att åberopa att varan är felaktig. Reklamation måste enligt paragrafen ske inom viss tid. I första stycket anges den tid inom vilken köparen måste reklamera sedan han märkt eller borde ha märkt felet. Detta kompletteras i andra stycket av en regel om en tvåårig reklamationsfrist som räknas från det att köparen har tagit emot varan.

Med reklamation avses här endast s. k. neutral reklamation, dvs. ett meddelande om att varan är behäftad med fel som köparen vill åberopa. Köparen kan senare precisera den eller de påföljder han vill göra gällande, om han inte är beredd att göra det redan i samband med reklamationen. Den tid inom vilken köparen skall framställa krav på avhjälpande av felet eller omleverans eller lämna meddelande om hävning regleras i 35 respektive 39 §.

I 1905 års lag innehåller 52 § första stycket regler om reklamation, medan preskriptionsregler återfinns i 54 §.

Första stycket

Enligt första stycket skall köparen, om han vill åberopa att varan är felaktig, reklamera inom skälig tid efter det att han har märkt eller borde ha märkt felet. Den tidpunkt, då köparen bort märka felet, följer oftast av reglerna i 31 § om köparens undersökningsplikt. Felet kan emellertid vara sådant att det inte kan upptäckas vid en normal undersökning utan visar sig först senare efter det att varan har tagits i bruk eller sålts vidare (s. k. dolda fel). I sådana fall räknas reklamationsfristen från det att felet visar sig eller, vid vidareförsäljning, har kommit till köparens kännedom exempelvis på grund av en senare köpares reklamation. Frågan om när köparen borde ha märkt felet kan även vara beroende av hans sakkunskap. Skyldigheten att reklamera inträder nämligen inte nödvändigtvis redan då t. ex. de funktionsstörningar som felet förorsakar först kunde konstateras, utan man bör dessutom förutsätta att köparen borde ha insett att störningarna kan bero på fel i varan och inte något annat, såsom felaktig användning e. d. Någon viss form för reklamation fordras inte, men uttrycket "meddelande om felet" innebär att köparen måste ange antingen vari felet huvudsakligen består, hur det visar sig, eller i vilket avseende varan enligt köparens uppfattning avviker från avtalad standard. Någon detaljerad beskrivning av felets beskaffenhet krävs inte, men det är inte heller till-

räckligt att köparen endast i allmänna ordalag klagar på varan eller hävdar att den är felaktig.

Den tid inom vilken meddelande om ett fel bör lämnas efter det att det upptäckts kan variera beroende bl. a. på vem som är köpare. Att meddelande skall lämnas inom skälig tid avser således att medge en bedömning som tar hänsyn till de omständigheter som föreligger i det särskilda fallet. Som regel bör bedömningen vara strängare om köparen är en näringsidkare, och särskilt om köpet har samband med dennes ordinarie näringsverksamhet, än om köparen är en privatperson. När köparen är näringsidkare kan man oftast kräva att meddelande om felet lämnas inom kort tid, i regel någon eller några dagar efter det att felet har observerats. Vilket mått av sakkunskap köparen har är också en omständighet som bör beaktas. En köpare kan behöva biträde av en sakkunnig person för att bedöma huruvida ett fel föreligger som kan göras gällande mot säljaren. Varuslaget inverkar också på vilket mått av skyndsamhet som kan begäras. I vissa fall, såsom beträffande färskvaror, måste köparen reagera mycket snabbt om varan visar sig vara behäftad med fel.

Det bör anmärkas att – i enlighet med vad som framgår av 17 § – en vara skall anses felaktig när en kvantitativ brist i säljarens prestation föreligger. Detta innebär att tillämpningen av förevarande paragraf medför att en köpare som underlåter att reklamera måste betala för den avtalade och fakturerade varumängden, trots att en del därav aldrig levererats.

Om köparen inte reklamerar inom den tid som framgår av första stycket, förlorar han – såvida inte 33 § blir tillämplig – all rätt att göra gällande påföljder på grund av felet. Detta gäller även beträffande rätten till invändning mot säljarens krav på betalning.

Av 82 § följer att det är säljaren som står risken för att ett meddelande om reklamation inte kommer fram.

Andra stycket

Andra stycket innehåller en regel om preskriptionstid för anspråk på grund av fel i varan. Reklamerar inte köparen inom två år från det att han har tagit emot varan, förlorar han rätten att åberopa felet. För fel som visar sig eller reklameras först efter utgången av denna tvåårsperiod svarar säljaren således inte, såvida inte annat följer av 33 § på grund av att säljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

I och för sig följer redan av 3 § att regeln i första stycket inte gäller när annat är avtalat, men i andra stycket har likväl markerats att en garanti eller liknande utfästelse som avser längre tid än två år naturligtvis innebär att köparens rätt att göra gällande påföljder i enlighet med utfästelsen inte begränsas av den lagstadgade tvåårsfristen, även om ingenting uttryckligen sagts om köparens reklamationsskyldighet. Å andra sidan följer av lagens dispositiva karaktär att en garanti som lämnats för kortare tid än två år kan innebära en förkortning av preskriptionstiden.

Om säljaren har lämnat en utfästelse att under viss tid svara för en varas funktion eller någon egenskaps bestånd, kan köparen i vissa fall ha rätt att reklamera även efter denna tids utgång. En bedömning av reklamations-

fristen enligt reglerna i första stycket kan leda till sådant resultat, om ett fel som omfattas av utfästelsen upptäcks först i slutskedet av den utfästa tiden. En sådan möjlighet får anses följa av utfästelsen, såvida det inte uttryckligen angetts att utfästelsen enbart gäller fel som reklamerats inom den utsatta tiden.

Frågan om den tidpunkt som skall läggas till grund för bedömningen av huruvida varan är felaktig regleras i 21 §.

33 §

Utan hinder av 31 och 32 §§ får köparen åberopa att varan är felaktig, om säljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

(Jfr 35 § i arbetsgruppens förslag)

Regler av liknande slag men med annan utformning finns i 53 och 54 §§ i 1905 års lag.

Paragrafen innehåller vissa undantag från reglerna om köparens reklamationsskyldighet i 32 §. De reglerna tillgodoser säljarens intresse att inom rimlig tid få vetskap om huruvida köparen anser avtalet rätteligen fullgjort eller huruvida köparen vill göra gällande någon påföljd på grund av fel i varan. Det saknas emellertid anledning att låta en illojalt handlande säljare åberopa reklamationsreglerna för att freda sig mot köparens anspråk på grund av fel. Därför föreskrivs i förevarande paragraf att om säljaren handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder får köparen åberopa ett fel i varan utan hinder av att reklamation inte har skett inom den i 32 § första stycket angivna tiden eller att den i andra stycket av samma paragraf angivna preskriptionsfristen har löpt ut.

Föreskriften att köparen "utan hinder av 31 och 32 §§" får åberopa att varan är felaktig innebär vidare att den i 31 § föreskrivna undersökningsplikten saknar betydelse i dessa fall.

I de fall som avses i förevarande paragraf behöver alltså reklamationsreglerna i 32 § inte iakttas. Detta innebär dock inte att köparen kan dröja i obegränsad tid med att lämna meddelande om felet efter det att han märkt det. En sådan passivitet kan enligt allmänna principer medföra förlust av rätten att åberopa felet. Vidare gäller även i här avsedda fall de allmänna reglerna om preskription av fordringar.

Avhjälpande och omleverans

34 §[1]

Köparen har rätt att kräva att säljaren avhjälper felet utan kostnad för köparen, om avhjälpande kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. I stället för att avhjälpa felet får säljaren företa omleverans enligt 36 §.

Köparen har rätt att kräva omleverans, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för honom och säljaren insåg eller borde ha insett detta. Köparen har dock inte rätt att kräva omleverans, om det föreligger ett sådant hinder eller missförhållande som avses i 23 §. Köparen har inte heller rätt att

[1] Ändrad lydelse i propositionsförslaget.

kräva omleverans, om det är fråga om en vara som fanns vid köpet och som, med hänsyn till sina egenskaper och till vad parterna måste antas ha förutsatt, inte kan ersättas med någon annan vara.

Om säljaren inte fullgör sin skyldighet att avhjälpa felet, har köparen rätt till ersättning för försvarliga kostnader för att avhjälpa det.

(Jfr 36 § och 45 § första stycket i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen reglerar köparens rätt att vid fel i varan kräva avhjälpande av felet eller omleverans.

Första stycket

Bestämmelsen om köparens rätt att kräva att felet avhjälps saknar motsvarighet i 1905 års lag.

Om varan är felaktig, får köparen enligt första stycket kräva att säljaren utan kostnad avhjälper felet, förutsatt att avhjälpandet kan ske utan att säljaren åsamkas oskälig kostnad eller oskälig olägenhet. Skulle avhjälpandet medföra oskälig kostnad eller oskälig olägenhet för säljaren, får han alltså avvisa köparens krav. Denne är då hänvisad till de andra påföljder som kan stå till buds vid det fel i varan som det är fråga om.

Säljarens resurser att själv utföra en reparation har ingen avgörande betydelse för hans skyldighet att avhjälpa ett fel. En säljare inrättar ofta sin verksamhet så, att han låter avhjälpa fel genom tillverkaren eller annan. Det förekommer också ofta att en tillverkare antingen själv eller genom ett serviceföretag reparerar fel på de produkter som saluförs genom försäljningsbolag eller annan fristående försäljningsorganisation. En säljare kan också ha möjlighet att för avhjälpande av fel i levererade varor anlita hantverkare eller en verkstad som han vanligen anlitar i den egna verksamheten. Även om en säljare inte själv kan avhjälpa ett fel, är det sålunda ofta möjligt för honom att åstadkomma avhjälpandet.

Köparens rätt att kräva avhjälpande är inte beroende av att felet är väsentligt. Felets art kan emellertid, bland andra omständigheter, inverka på bedömningen av om avhjälpandet kan ske "utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren". Skyldighet att avhjälpa felet kan vara oskäligt betungande för säljaren exempelvis om han saknar tekniska eller organisatoriska resurser för ändamålet eller om anskaffandet av erforderliga reservdelar skulle vara mycket kostsamt. Därför torde avhjälpandeskyldighet inte utan vidare komma i fråga för exempelvis en detaljhandlare som endast bedriver återförsäljning. Att varan finns på en avlägsen ort kan också utgöra skäl mot en skyldighet för säljaren att avhjälpa fel. Vidare bör viss hänsyn tas till köparens intresse av att få felet undanröjt. Härvidlag kommer felets betydelse för köparen in i bedömningen.

När säljaren inte är näringsidkare torde oftast en skyldighet att avhjälpa fel få anses vara oskäligt betungande, särskilt om avhjälpandet förutsätter reparation av varan. Är säljaren privatperson torde därför skyldighet att avhjälpa ett fel endast undantagsvis komma i fråga.

Regeln om säljarens skyldighet att avhjälpa fel innebär enligt dess lydelse att avhjälpandet skall ske på säljarens bekostnad. Skulle kostnaderna bli höga, t. ex. på grund av att en dyrbar transport till en utländsk tillverkare

erfordras, får den omständigheten beaktas i anslutning till frågan huruvida säljaren över huvud skall vara skyldig att avhjälpa felet.

Att avhjälpandet skall ske utan kostnad för köparen innebär emellertid inte att denne skall kunna fordra att avhjälpandet skall ske helt utan varje olägenhet för honom. Köparen kan således inte med stöd av förevarande bestämmelse fordra att säljaren i alla situationer skall låta hämta varan, alternativt reparera den på plats, utan han kan, beroende på omständigheterna, vara skyldig att själv avlämna varan till säljaren eller till någon som säljaren anvisat. Innebörden av skyldigheten att avhjälpa felet måste nämligen bestämmas efter en allmän bedömning av vad som är ekonomiskt rimligt i det enskilda fallet. Köparen blir dock, enligt vad som framgår av ordalydelsen, berättigad till ersättning för de utlägg som han ådrar sig i sammanhanget.

Av 37 § första stycket framgår att säljaren, sedan köparen har framställt krav på avhjälpande, har en efter omständigheterna skälig tid att efterkomma kravet. Köparen kan således inte utan vidare ändra sig och häva köpet, såvida det inte av säljarens meddelande eller på annat sätt står klart att säljaren inte kommer att efterkomma köparens krav. Om å andra sidan felet inte avhjälps inom skälig tid, får köparen göra gällande de övriga påföljder som enligt lagen kan komma i fråga på grund av fel. Vid bedömningen om avtalsbrottet är väsentligt, vilket är en förutsättning för hävning och omleverans, bör man även beakta betydelsen av att köparens krav på avhjälpande inte har efterkommits.

I stället för att avhjälpa ett fel får säljaren välja att företa omleverans, dvs. leverera en ny, felfri vara. Genom hänvisningen till 36 § blir denna säljarens valfrihet beroende av att sådan omleverans kan ske utan väsentlig olägenhet för köparen och utan risk för att köparen inte får sina egna kostnader ersatta av säljaren. Är denna förutsättning inte för handen, får köparen således enligt 36 § vägra godta omleverans.

Andra stycket

I 1905 års lag finns regler om köparens rätt att kräva omleverans i 43 §.

Enligt andra stycket i förevarande paragraf har köparen rätt att kräva omleverans, om avtalsbrottet är av väsentligt betydelse för honom och säljaren insåg eller borde ha insett detta. Utgångspunkten för väsentlighetsbedömningen skall således vara felets betydelse för köparen. I stället för en abstrakt väsentlighetsbedömning blir det fråga om vad som är väsentligt för den individuelle köparen. Från den utgångspunkten får ett avtalsbrott i allmänhet anses vara väsentligt, om det medför en sådan olägenhet för köparen att det i huvudsak berövar honom vad han hade rätt att vänta sig av avtalet. För att köparen skall ha rätt att kräva omleverans fordras vidare att säljaren skall ha insett eller i vart fall borde ha insett att avtalsbrottet skulle leda till att köparen i huvudsak gick miste om vad han hade rätt att förvänta sig till följd av avtalet.

Köparens rätt att kräva omleverans är förenad med vissa undantag. Säljaren är befriad från omleverans om det föreligger ett sådant hinder eller missförhållande som avses i 23 §, d. v. s. om det föreligger hinder som han inte kan övervinna eller om omleverans skulle innebära uppoffringar

som inte står i rimlig proportion till köparens intresse av att erhålla felfri vara. Skyldigheten att avlämna felfri vara är således förenad med samma undantag som skyldigheten att fullgöra köpet när ingen vara har levererats. Beträffande den närmare innebörden av dessa undantag hänvisas till vad som har anförts i specialmotiveringen till 23 §.

Säljaren är också befriad från skyldigheten att omleverera i fråga om en vara som fanns vid köptillfället, om den, med hänsyn till sina egenskaper och vad parterna måste anses ha förutsatt, inte kan ersättas av en annan vara. Sistnämnda undantag grundar sig på att det i regel skulle vara oskäligt betungande eller till och med omöjligt för säljaren att leverera ny vara om den är unik eller har utpräglat individuella egenskaper. Däremot kan köparen även i de fall som avses med undantagen från rätten att kräva omleverans kräva att säljaren avhjälper felet.

Säljaren har i samband med omleverans rätt att återfå den felaktiga varan. Köparen har, enligt 64 § tredje stycket, rätt att hålla inne den mottagna varan till dess att omleverans sker.

Tredje stycket

Bestämmelsen i tredje stycket om köparens rätt till ersättning för egna kostnader för att avhjälpa ett fel saknar motsvarighet i 1905 års lag.

Om säljaren enligt första stycket är skyldig att avhjälpa ett fel men underlåter att göra det, har köparen enligt tredje stycket rätt till ersättning för försvarliga kostnader för att själv avhjälpa felet. En sådan skyldighet skulle i de flesta fall följa redan av de allmänna bestämmelserna i 40 § om skadestånd vid fel, eftersom kostnaderna för felets avhjälpande kan ingå i de skadeposter som enligt 67 § skall ersättas av säljaren i sådana fall då han enligt 40 § har ådragit sig skadeståndsansvar på grund av felet. Genom att i förevarande stycke särreglera den skadeståndsskyldighet som anknyter till säljarens skyldighet att avhjälpa fel i varan kommer emellertid sådan skadeståndsskyldighet att föreligga även i sådana fall då det enligt 40 § finns grund för att säljaren skall undgå skadeståndsskyldighet.

Förutsättningen för skadeståndsskyldighet enligt tredje stycket är således att säljaren är skyldig att avhjälpa fel i varan och att denna skyldighet inte har fullgjorts. Regeln blir tillämplig vare sig skyldigheten beror på föreskriften i första stycket eller säljaren har åtagit sig att avhjälpa felet utan att avtalet anger vad som skall gälla om felet inte avhjälps. I det senare fallet kan dock en tolkning av avtalet leda till annat resultat.

Av 37 § följer att avhjälpandet skall ske inom skälig tid efter reklamation. Om en skyldighet att avhjälpa fel föreligger och skyldigheten inte fullgörs inom skälig tid efter reklamation, är köparen berättigad till ersättning enligt förevarande stycke. Det saknar därvid betydelse om säljaren har varit helt passiv eller om han visserligen har försökt att avhjälpa felet men inte lyckats med det inom skälig tid. Orsaken till att felet inte har avhjälpts saknar också betydelse.

Vad som är skälig tid kan naturligtvis variera inom vida ramar beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Vid exempelvis leverans av komplicerade maskiner kan man få räkna med en relativt lång tid för

intrimning, medan fel av tekniskt enkel beskaffenhet påkallar avhjälpande med större skyndsamhet.

Köparens rätt till skadestånd enligt tredje stycket avser endast ersättning för den direkta kostnaden för felets avhjälpande. Köparens rätt till ersättning för andra förluster får bedömas enligt 40 §. Ersättningen är vidare begränsad till vad som kan anses försvarligt. Har köparen exempelvis låtit utföra en onödigt kostsam reparation eller eljest vidtagit åtgärder som inte varit befogade, kan han få kostnaderna för avhjälpandet ersatta endast i den utsträckning som motsvaras av försvarliga åtgärder.

35 §

Köparen får inte kräva avhjälpande av fel eller omleverans, om han inte lämnar säljaren meddelande om kravet i samband med att han reklamerar eller inom skälig tid därefter. Detta gäller dock inte om säljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

(Jfr 37 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag finns liknande bestämmelser i 52 och 53 §§.

Paragrafen behandlar köparens skyldighet att meddela säljaren om krav på avhjälpande av fel eller omleverans. Köparen behöver inte redan i samband med reklamation enligt 32 § ta ställning till vilken påföljd han vill göra gällande på grund av felet. Om han inte då kräver avhjälpande eller omleverans, måste han emellertid göra det inom skälig tid därefter. Vad som skall utgöra skälig tid får bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, t. ex. om parterna är näringsidkare eller privatpersoner, vilket behov av skäligt rådrum för att överväga sina krav som köparen har och vilket intresse säljaren har att få veta vilken påföljd som köparen avser att göra gällande. Om köparen försummar att inom skälig tid lämna säljaren meddelande om sitt krav, går han miste om möjligheten att vidare kräva avhjälpande eller omleverans.

Vid grovt vårdslöst handlande eller handlande i strid mot tro och heder från säljarens sida har köparen – i likhet med vad som gäller enligt 33 § beträffande skyldigheten att reklamera felet – rätt att framställa krav på avhjälpande eller omleverans utan hinder av att köparen inte har lämnat säljaren meddelande om sitt krav inom skälig tid.

Liksom vid reklamation enligt 32 § är det säljaren som står risken för att köparens meddelande om hävning eller omleverans inte kommer fram (jfr 82 §).

36 §

Även om köparen inte kräver det, har säljaren rätt att på egen bekostnad avhjälpa felet eller företa omleverans, om detta kan ske utan väsentlig olägenhet för köparen och utan risk för att köparen inte får sina egna kostnader ersatta av säljaren.

Säljaren får ej åberopa att han inte har beretts tillfälle att avhjälpa felet eller företa omleverans, om köparen har avhjälpt felet och det med hänsyn till omständigheterna inte skäligen kunde krävas att köparen skulle avvakta avhjälpande eller omleverans från säljarens sida.

(Jfr 38 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag finns bestämmelser av liknande slag i 49 §.

Förevarande paragrafs första stycke innehåller en bestämmelse som under vissa förutsättningar ger säljaren rätt att avhjälpa fel i varan eller företa omleverans i syfte att undvika andra påföljder från köparens sida.

Andra stycket anger förutsättningarna för att köparen skall ha rätt att avhjälpa fel på säljarens bekostnad utan att först avvakta avhjälpande eller omleverans från säljarens sida.

Första stycket

Enligt första stycket får säljaren efter tidpunkten för avlämnandet, och även om köparen inte kräver det, avhjälpa fel i varan eller företa omleverans, om det kan ske utan väsentlig olägenhet för köparen och utan risk för att köparen inte får sina egna kostnader ersatta av säljaren. Genom att säljaren avhjälper ett fel eller lämnar en felfri vara kan han undgå påföljderna hävning och prisavdrag på grund av felet, förutsatt att avhjälpandet eller omleveransen sker inom skälig tid efter reklamationen. Detta framgår av 37 §.

Om säljaren efter reklamation erbjuder sig att avhjälpa felet eller leverera felfri vara, är köparen således skyldig att bereda säljaren tillfälle till sådan rättelse om den kan ske utan väsentlig olägenhet och utan kostnadsrisk för honom. Detta gäller även om köparen i samband med reklamationen har framställt krav på annan påföljd med anledning av felet. Bestämmelsen innebär också att säljaren fritt kan välja om han vill avhjälpa felet eller om han vill leverera ny vara, förutsatt att intetdera sättet för rättelse innebär någon väsentlig olägenhet eller kostnadsrisk för köparen. Om säljaren i ett sådant fall erbjuder sig att avhjälpa felet, kan köparen inte tvinga fram en omleverans. Han får i stället nöja sig med att felet avhjälps, om det kan ske inom skälig tid efter reklamation.

Vad som utgör en sådan olägenhet som enligt paragrafen ger köparen rätt att avböja rättelse får bedömas med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet och med utgångspunkt i köparens befogade intresse. Felets art får i allmänhet tillmätas stor betydelse, liksom om parterna är näringsidkare eller privatpersoner. Skulle det för köparen vara förenat med svårigheter att inte kunna använda varan under den tid som säljaren behöver för reparation eller för att anskaffa en ny vara, bör köparen ha rätt att häva köpet och skaffa en ny vara på annat håll. Är emellertid felet av mindre omfattning och inverkar det inte på varans huvudsakliga användning, kan det vara skäligt att köparen får nöja sig med den felaktiga varan i
avvaktan på att säljaren lämnar en ny. Om en rättelse skulle ta så lång tid i anspråk, att det vid dröjsmål med leverans skulle vara fråga om ett väsentligt dröjsmål, kan köparen inte göra anspråk på att företa rättelse enligt förevarande bestämmelse. Köparen kan avvisa säljarens krav på att företa rättelse också om förutsättningarna är sådana att det på förhand är klart att säljarens åtgärder inte skulle leda till godtagbart resultat.

Att säljaren tidigare har rättat fel på varan innebär inte i och för sig att köparen kan vägra att låta säljaren vidta rättelse med avseende på nya fel som visar sig senare. Är det fråga om upprepade fel, kan emellertid den

samlade olägenhet för köparen som upprepade rättelser kan medföra bli så stor att han kan avvisa ytterligare åtgärder från säljarens sida och i stället enligt 37 § kräva prisavdrag eller häva köpet.

Att avhjälpande eller omleverans medför kostnader för köparen utgör i och för sig inget hinder för säljarens rätt att företa rättelse. Endast i det fall att det föreligger en risk för att köparen inte får ersättning för de kostnader han till följd av säljarens rättelse åsamkas, kan köparen vägra att godta säljarens erbjudande. Säljaren kan i den situationen givetvis motverka köparens invändning genom att ställa säkerhet för dennes kostnader. De kostnader som kan bli aktuella är exempelvis kostnaden för varans transport till säljaren i samband med reparation eller hyra för ersättningsvara under reparationstiden eller i avvaktan på att omleverans sker.

Skulle köparen emellertid i samband med rättelse vara tvungen att lägga ut betydande belopp, kan detta dock innebära en sådan olägenhet för honom att han på den grunden kan vägra att acceptera säljarens erbjudande.

Säljarens rätt till avhjälpande eller omleverans inverkar i och för sig inte på köparens rätt till skadestånd på grund av felet. Säljarens rätt att enligt förevarande bestämmelse vidta rättelse får i fråga om skadestånd den betydelsen att säljaren ges en möjlighet att, under de förutsättningar som anges, på eget initiativ och oberoende av köparens medgivande begränsa köparens skada och därigenom sitt eget skadeståndsansvar.

Andra stycket

Paragrafens andra stycke reglerar det fall att köparen själv har låtit avhjälpa fel utan att dessförinnan ha berett säljaren tillfälle att vidta rättelse enligt första stycket. Huvudregeln är att köparen, när han upptäckt fel, skall reklamera för att därigenom bereda säljaren tillfälle att vidta rättelse genom att avhjälpa felet eller företa omleverans enligt första stycket. Det är emellertid inte i alla situationer rimligt eller ens möjligt för köparen att förfara på det sättet. Omständigheterna kan vara sådana att köparen av praktiska skäl måste låta avhjälpa felet utan att först bereda säljaren tillfälle till rättelse eller utan att ens kunna meddela säljaren om felet före avhjälpandet. Det kan vara fråga om ett fel som kräver ett snabbt avhjälpande och som visar sig när säljaren inte kan nås eller när det är uppenbart att säljaren inte skulle kunna åstadkomma rättelse tillräckligt snabbt. Säljaren kan i sådana situationer inte kräva att köparen skall avvakta att säljaren blir i tillfälle att avhjälpa felet eller att företa omleverans. Denna inskränkning av säljarens rätt att själv företa rättelse följer i och för sig av vad som redan framgår av första stycket i denna paragraf. I de fall som avses här måste det nämligen också vara fråga om en situation där kravet att säljaren skall kunna avhjälpa felet utan väsentlig olägenhet för köparen inte har uppfyllts. I klarläggande syfte har en uttrycklig bestämmelse om köparens rätt att i vissa fall själv låta avhjälpa fel på säljarens bekostnad emellertid tagits in i andra stycket.

37 §

Om avhjälpande eller omleverans inte kommer i fråga eller inte sker inom skälig tid efter reklamationen, får köparen kräva prisavdrag beräknat enligt 38 § eller häva köpet enligt 39 §.

Köparen har dock inte rätt till prisavdrag vid köp av begagnade varor på auktion.

(Jfr 39 § i arbetsgruppens förslag)

Första stycket

I 1905 års lag behandlas köparens rätt till prisavdrag och hävning i 42 § första stycket och 43 § första stycket.

Förevarande paragraf anger under vilka förutsättningar som prisavdrag och hävning kommer i fråga som påföljder på grund av fel. När det gäller hävning finns dock ytterligare förutsättningar i 39 §. Av förevarande paragraf framgår också förhållandet mellan å ena sidan påföljderna avhjälpande och omleverans och å andra sidan prisavdrag och hävning. De senare påföljderna är i regel subsidiärt tillämpliga. Om köparen har krävt avhjälpande eller omleverans eller om säljaren har erbjudit sig att vidtaga sådan rättelse och köparen enligt 36 § första stycket är skyldig att acceptera erbjudandet, kommer prisavdrag eller hävning således i fråga först i den mån rättelse inte har skett inom skälig tid. Att rättelse inte har skett kan bero antingen på att säljaren helt har underlåtit att vidta rättelse eller att han har försökt att avhjälpa felet utan att lyckas med det på ett godtagbart sätt.

Krav på prisavdrag och hävning kan dock göras gällande även när rättelse av felet inte alls har varit på tal. Om köparen inte har framställt eller inte har haft rätt att framställa krav på rättelse och säljaren inte heller har erbjudit sig att företa sådan rättelse eller om köparen har haft rätt att vägra godta rättelse från säljarens sida, kan både prisavdrag och hävning komma i fråga också som primära påföljder på grund av felet.

Om köparen utan godtagbara skäl skulle vägra att godta rättelse, kan han därefter inte göra anspråk på prisavdrag eller hävning.

Prisavdrag är ett alternativ till hävning och kan göras gällande om köparen väljer att behålla varan. Prisavdrag är avsett främst att kompensera köparen för mindre fel och har därför i de fall påföljden kommer till användning den effekten att den begränsar behovet av hävning. Syftet med prisavdrag är att återställa balansen mellan säljarens felaktiga prestation och det vederlag som köparen skall betala. Orsaken till felet är utan betydelse för köparens rätt till prisavdrag. Avdraget utgår på helt objektiv grund.

Prisavdragets beräkning behandlas i 38 §.

För att rätt till prisavdrag eller hävning skall föreligga krävs att köparen har iakttagit reglerna om reklamation i 32 § när 33 § inte befriar honom härifrån.

Andra stycket

Andra stycket anger att rätt till prisavdrag inte föreligger vid köp av

begagnade varor på auktion. Det vore inte rimligt att köparen i sådana fall skulle ha rätt att kräva prisavdrag, eftersom det rör sig om en speciell form av försäljning av varor i befintligt skick där köparen bestämmer priset.

Undantaget för prisavdrag vid auktionsköp avser endast försäljning av begagnade varor. I det fall då ett lager nya varor säljs genom auktionsförfarande i stället för på sedvanligt sätt innebär således inte formen för försäljningen någon skillnad i köparens rätt att göra gällande påföljder på grund av fel.

38 §

Kräver köparen prisavdrag, skall det beräknas så att förhållandet mellan det nedsatta och det avtalsenliga priset svarar mot förhållandet vid tidpunkten för avlämnandet mellan varans värde i felaktigt och i avtalsenligt skick.

(Jfr 40 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag finns bestämmelser om prisavdragets storlek i 42 § första stycket och 43 § första stycket.

Om köparen enligt 37 § har rätt till prisavdrag, skall detta beräknas enligt 38 §. Prisavdraget skall bestämmas så, att förhållandet mellan det avtalsenliga och det nedsatta priset svarar mot förhållandet mellan varans värde i avtalsenligt och felaktigt skick. Beräkningen skall göras med utgångspunkt i värdena vid tiden för varans avlämnande. Om det inträffar en prisstegring efter köpslutet som leder till att varan i felfritt skick har ett högre värde vid avlämnandet, innebär det att köparens kompensation blir större än om beräkningen skulle ha grundats på de värden som var aktuella vid köpslutet. Vid motsatt prisutveckling påverkas prisavdraget i motsatt riktning.

I många fall kan beräkningen av prisavdragets storlek inte baseras på marknadsvärden. Detta gäller särskilt varor som är tillverkade eller i något hänseende speciellt utformade enligt köparens särskilda önskemål. Beräkningen får då göras på mer skönsmässiga grunder med utgångspunkt i felets betydelse för köparen. Också när felet har sin grund i att säljaren har lämnat oriktiga upplysningar om varans egenskaper kan det bli fråga om en mer skönsmässig bedömning av prisavdraget.

Termen prisavdrag utgår – enligt ordets betydelse – från att köpeskillingen inte är erlagd när köparen gör gällande sin rätt till prisavdrag. Emellertid spelar det för bestämmelsens tillämpning ingen roll om köpeskillingen är erlagd. I det fallet får köparen i stället återkräva så stor del av köpeskillingen som han annars skulle vara berättigad att tillgodogöra sig som avdrag.

Ersättning för prisavdrag utesluter inte att köparen dessutom kräver skadestånd på grund av felet. Skadeståndet får dock i det fallet inte omfatta förlust till den del som kompenseras genom prisavdrag.

39 §

Köparen får häva köpet på grund av fel, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för honom och säljaren insåg eller borde ha insett detta.

Köparen får inte häva köpet på grund av felet, om han inte inom skälig tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet, eller efter den tid för avhjälpande eller omleverans som kan följa av 37 §, meddelar säljaren att han häver köpet. Detta gäller dock inte om säljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

(Jfr 41 § i arbetsgruppens förslag.

Regler om hävning finns i 1905 års lag i 42 § första stycket och 43 § första stycket.

I förevarande paragraf anges de förutsättningar som, utöver vad som krävs enligt 37 §, skall vara uppfyllda för att köparen skall ha rätt att häva köpet på grund av fel i varan. I paragrafen behandlas också köparens skyldighet att lämna säljaren meddelande om hävning.

Första stycket

Enligt första stycket får köparen häva köpet på grund av fel, om avtalsbrott är av väsentlig betydelse för honom och säljaren insåg eller borde ha insett detta. Liksom i fråga om rätten att kräva omleverans (se 34 § andra stycket) skall avtalsbrottet bedömas med avseende på dess betydelse för köparen. Det är således inte en abstrakt väsentlighetsbedömning som skall göras utan en bedömning av vad som med hänsyn till den enskilde köparens förutsättningar framstår som ett väsentligt avtalsbrott. Ett avtalsbrott torde generellt kunna sägas vara av väsentlig betydelse för köparen, om det berövar honom den huvudsakliga nyttan av vad han hade anledning att vänta sig av avtalet.

I likhet med vad som gäller vid omleverans uppställs även för rätten att häva köpet kravet att säljaren skall ha insett eller med hänsyn till omständigheterna borde ha insett att avtalsbrottet var av väsentlig betydelse för köparen.

Ett fel som för den ene köparen har liten betydelse kan spela en stor roll för en annan köpare. Således torde ett i och för sig obetydligt fel, såsom en smärre färgavvikelse, ofta vara väsentligt om det är fråga om ett kompletteringsköp som förutsätter överensstämmelse med tidigare köpta produkter.

Väsentlighetsbedömningen tar naturligen i första hand sikte på avvikelsens storlek i förhållande till en felfri vara men kan påverkas också av tidsfaktorn. En betydande avvikelse behöver därför inte nödvändigtvis anses som ett väsentligt fel om den avhjälps inom skälig tid.

Förutsättningarna för rätten till hävning skall prövas vid en helhetsbedömning av avtalsbrottets betydelse för köparen med beaktande av möjligheten att rätta felet eller kompensera köparen för det genom övriga påföljder. Kan felet åtgärdas genom avhjälpande eller omleverans enligt 34–36 §§, kan det vara en omständighet som talar för att väsentlighetsrekvisitet inte är uppfyllt. Att köparens krav på avhjälpande eller omleverans inte har efterkommits inom skälig tid, eller att en sådan påföljd inte kommer i fråga, är däremot omständigheter som talar för det motsatta förhållandet. Om en vara som är behäftad med fel dessutom har avlämnats för sent,

finns det anledning att vid bedömningen av hävningsförutsättningarna ta hänsyn till den sammanlagda betydelsen av avtalsbrotten.

När det gäller en vara som har tillverkats särskilt för köparen efter dennes anvisningar eller önskemål, finns det ofta skäl att med avseende på köparens hävningsrätt särskilt beakta möjligheten att avhjälpa felet eller att kompensera det på annat sätt. I dessa fall medför en hävning oftast större olägenhet för säljaren än när köpet avser en masstillverkad vara. Säljaren kan ha gjort en betydande insats för att tillverka varan, och en hävning kan innebära att hela denna insats går förlorad om inte varan kan realiseras på annat sätt. Tyngst väger dock självfallet köparens intresse att till slut få en felfri vara. Emellertid finns i allmänhet skäl att ställa något högre krav på de omständigheter som skall föranleda att ett avtalsbrott bedöms som väsentligt vid köp av denna typ. Denna något strängare väsentlighetsbedömning följer nämligen i regel av den bedömning som enligt bestämmelsen skall ske med avseende på avtalsbrottets betydelse för köparen. Denne torde nämligen vara beredd att finna sig i olägenheter av större omfattning, exempelvis i samband med felets avhjälpande, när det gäller en vara som är anpassad efter köparens speciella önskemål och vilken han inte utan vidare kan ersätta genom köp från annat håll.

Andra stycket

I andra stycket anges den tid inom vilken köparen har rätt att framställa krav på hävning. Den tid inom vilken ett sådant krav skall framställas beror på om köparen vill eller kan göra gällande hävning som första påföljd eller om hävningspåföljden framställs först sedan köparen dessförinnan har krävt avhjälpande eller omleverans eller säljaren själv har åtagit sig att vidta rättelse. Enligt andra stycket skall köparen, i det fall han avser att tillgripa hävning som första påföljd, lämna meddelande till säljaren inom skälig tid efter det att han har märkt eller borde ha märkt felet. I övriga fall skall hävningsmeddelandet lämnas inom skälig tid efter den tid som enligt 37 § står säljaren till buds för rättelse genom avhjälpande eller omleverans.

Några generella riktlinjer för vad som skall anses vara skälig tid för att framställa krav på hävning torde inte vara möjligt att ge. Det får överlämnas åt rättstillämpningen att i detta sammanhang ge begreppet dess närmare innehåll. Klart är emellertid att bedömningen måste anpassas till situationen i det enskilda fallet och vara beroende av en rad olika faktorer, såsom typ av vara, vem som är köpare och köparens behov av rådrum för att överväga situationen. Inte minst säljarens intresse av att i tid få meddelande om hävningen måste beaktas, eftersom han, när .hävningsgrund föreligger, enligt 66 § står risken för att varan förstörs eller skadas av någon orsak som inte beror på köparen.

I vissa fall kan rätten att häva köpet falla bort. Detta regleras i 66 §.

Skadestånd

40 §

Köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom att varan

är felaktig, om inte säljaren visar att det har förelegat ett sådant hinder som avses i 27 § första eller andra stycket för att avlämna felfri vara. Vad som sägs i 28 § om säljarens skyldighet att lämna köparen meddelande om hinder för att fullgöra köpet i tid gäller på motsvarande sätt, om det föreligger hinder för att avlämna felfri vara.

Enligt första stycket ersätts inte sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket.

Köparen har alltid rätt till ersättning, om felet eller förlusten beror på försummelse på säljarens sida eller om varan vid köpet avvek från vad säljaren särskilt har utfäst.

(Jfr 42 – 44 §§ i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag finns bestämmelser om skadestånd vid fel i varan i 42 § andra stycket och 43 § andra stycket.

Paragrafen behandlar säljarens skadeståndsskyldighet på grund av fel i varan. Förutsättningarna för att säljaren skall vara skadeståndeskyldig framgår av 30 § i förening med förevarande paragraf, medan regler om skadeståndets omfattning finns i 67 §. Liksom när det gäller skadestånd vid dröjsmål (se 27 §) har säljaren ett s. k. kontrollansvar för direkta skador. Detta regleras i första stycket av förevarande paragraf. Köparens rätt till ersättning för indirekta skador förutsätter däremot enligt andra och tredje styckena antingen försummelse från säljarens sida eller att varan avviker från vad säljaren särskilt har utfäst.

I paragrafen föreskrivs vidare, genom hänvisning till 28 §, dels en skyldighet för säljaren att lämna köparen meddelande när det föreligger hinder för att lämna felfri vara, dels – om sådant meddelande inte lämnas på det sätt som föreskrivs – en skyldighet att ersätta köparen för den skada som kunde ha undvikits om köparen i tid hade meddelats om hindret.

Första stycket

Huvudregeln är att säljaren är skyldig att ersätta köparen för skada som denne lider på grund av fel i varan. Köparens rätt till skadestånd faller bort endast om det förelegat något sådant hinder som avses i 27 § för att avlämna felfri vara. Av hänvisningen till 27 §, som gäller säljarens skadeståndsskyldighet vid dröjsmål, följer att säljaren kan bli fri från skadeståndsskyldighet på grund av fel i varan under förutsättning att samtliga de i 27 § första stycket angivna förutsättningarna föreligger. Det skall för det första vara fråga om ett sådant hinder att leverera varan i avtalsenligt skick som ligger utanför säljarens kontroll. Vidare skall hindret vara sådant att säljaren inte skäligen kunde förväntas ha räknat med det vid köpet. Slutligen skall köparen inte heller skäligen ha kunnat undvika eller övervinna hindret. Tillämpade på felsituationen innebär dessa förutsättningar att utrymmet för befrielse från skadeståndsskyldigheten i praktiken torde vara mycket begränsat.

Bestämmelsen avser den situationen att en vara som har avlämnats visar sig vara behäftad med fel. Om avlämnandet försenas därför att säljaren i ett sent skede upptäcker att den vara som han avser att leverera är felaktig och därför för sent ersätter den med en felfri vara, skall den situationen

bedömas enligt bestämmelserna i 27 § om skadestånd på grund av dröjsmål.

Felet som sådant kan naturligtvis inte åberopas som ansvarsbefriande hinder. Om varan visar sig ha ett dolt fel, kan säljaren inte undgå skadeståndsskyldighet genom att hänvisa till att han inte har kunnat upptäcka felet före avlämnandet eller att han inte har haft någon anledning att misstänka att varan skulle vara felaktig.

Det är inte heller tillräckligt att orsaken till felet ligger utanför säljarens kontroll, utan orsaken skall dessutom ha inneburit ett faktiskt hinder mot att leverera felfri vara. Även om säljaren kan visa att felet i den avlämnade varan har uppkommit till följd av en omständighet utanför hans kontroll, blir han därför inte fri från skadeståndsskyldighet i sådana fall när det bara är fråga om ett fel i det enskilda exemplar eller parti av varan som säljaren råkat välja eller som råkat vara tillgängligt för leverans till köparen. I ett sådant fall har det inte förelegat något hinder av det slag som avses i bestämmelsen, eftersom säljaren hade kunnat välja att fullgöra köpet med en annan, felfri vara. Den omständigheten att felet inte har kunnat upptäckas av säljaren före avlämnandet skall inte tillmätas någon betydelse i sammanhanget.

Om en vara exempelvis visar sig ha ett dolt fel som härstammar från tillverkningsprocessen och orsaken till felet ligger utanför säljarens kontroll, kan säljaren bli fri från skadeståndsskyldighet endast ifall det vid tiden för avlämnandet inte fanns någon felfri vara att tillgå med vilken köpet skulle ha kunnat fullgöras. Ett hinder mot att avlämna felfri vara kan ha förelegat, om hela det parti ur vilket varan enligt avtalet skulle tas var behäftat med ett dolt fel, vars orsak ligger utanför säljarens kontroll, eller om alla de varor av ifrågavarande beskaffenhet som vid tiden för avlämnandet fanns tillgängliga i säljarens lager eller på marknaden var behäftade med sådant fel. Som exempel kan nämnas att köpet avser en vara från säljarens egen produktion och att en olyckshändelse – vars orsak ligger utanför säljarens kontrollsfär – skadat hela hans lager utan att detta har kunnat upptäckas av säljaren innan varan avlämnades.

Ett hinder med ansvarsbefriande verkan kan ibland uppkomma även i samband med säljarens åtgärder för att avlämna varan. Varan kan exempelvis skadas genom en olyckshändelse utanför säljarens kontroll under transport från säljaren till orten för avlämnandet, dvs. före riskens övergång. Det kan också inträffa att varans avlämnande försenas till följd av en sådan händelse och att detta leder till att varan vid den tidpunkt som är avgörande för felbedömningen försämras på grund av sin egen beskaffenhet.

Befrielse från skadeståndsskyldigheten förutsätter inte bara att hindret ligger utanför säljarens kontroll utan även att säljaren inte skäligen kunde förväntas ha räknat med hindret vid köpslutet och att han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit dess följder. Beträffande innebörden av dessa krav hänvisas till vad som har anförts i anslutning till specialmotiveringen till 27 §. Konstruktionsfel som berör alla varor av ett visst slag som säljaren tillverkar är att hänföra till säljarens kontrollsfär och medför därför alltid skadeståndsansvar för honom. I fråga om fel i

enskilda exemplar av en produkt föreligger, som ovan sagts, inte något ansvarsbefriande hinder som säljaren kan hänvisa till, även om orsaken till felet i och för sig skulle ligga utanför hans kontrollsfär.

Hänvisningen till 27 § andra stycket avser det fallet att felet beror på någon tredje man som säljaren har anlitat. Detta innebär att säljaren blir fri från skadeståndsskyldighet endast om något sådant hinder som avses i 27 § har förelegat såväl för tredje mannen som för säljaren själv. Säljaren befrias således inte från skadeståndsskyldighet på den grunden att felet är hänförligt till dolda fel i komponenter som tillverkas av en tredje man för att ingå i säljarens produkt. På motsvarande sätt kan inte heller en säljare i grossist- eller detaljistledet som befrielsegrund åberopa att det är fråga om ett fel som finns på alla produkter av ifrågavarande slag och att det därför förelegat hinder för honom att leverera felfri vara.

Säljaren har bevisbördan för att en befrielsegrund som han åberopar föreligger.

Enligt en uttrycklig hänvisning till 28 § gäller vad som föreskrivs där om säljarens skyldighet att underrätta köparen om hinder för köpets fullgörande på motsvarande sätt när det föreligger ett hinder mot att avlämna en felfri vara. En sådan underrättelseskyldighet kan bli aktuell om varan skadas vid en händelse under transport till orten för avlämnandet och varan avlämnas i skadat skick. Även om felet i och för sig har uppkommit under sådana omständigheter att hinder som avses i 27 § har förelegat, kan säljaren bli ersättningsskyldig för skada som kunde ha undvikits om köparen hade fått meddelandet i tid. Om säljaren i ett sent skede upptäcker att varan har ett fel, kan det å andra sidan följa av 27 § att han blir fri från skadeståndsskyldighet i fråga om sådan skada som köparen lider till följd av det dröjsmål som kan uppstå därför att säljaren måste anskaffa en ny felfri vara innan avlämnandet kan ske.

Andra stycket

Bestämmelsen om skadeståndsskyldighet i första stycket gäller inte sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket. Säljarens kontrollansvar omfattar således primärt endast ersättning för direkt förlust såsom den definieras i nämnda lagrum.

Förutsättningarna för ersättning även för indirekt förlust framgår av tredje stycket.

Tredje stycket

Enligt tredje stycket har köparen alltid rätt till ersättning, om felet eller förlusten beror på försummelse på säljarens sida. Säljaren är likaså alltid ersättningsskyldig, om varan vid köpet avvek från vad säljaren särskilt har utfäst.

Som framgår av andra stycket omfattar säljarens skadeståndsansvar inom ramen för kontrollansvaret inte indirekt förlust. Bestämmelsen i tredje stycket är därför av betydelse främst genom att den anger grunderna för skadeståndsansvaret i fråga om indirekta förluster. En motsvarande bestämmelse, som gäller vid dröjsmål, återfinns i 27 § fjärde stycket.

Regeln om säljarens skyldighet att ersätta skador på grund av vad han särskilt har utfäst saknar däremot motsvarighet i 27 §.

Som framgår av motiven till 27 § omfattar säljarens ansvar enligt bestämmelsen – förutom egna försummelser – försummelser dels av personer i hans tjänst, dels av självständiga medhjälpare eller företagare som säljaren har anlitat för att uppfylla åtagandet enligt köpeavtalet. Om säljaren anlitar en underentreprenör, som i sin tur lämnar uppdraget eller del därav vidare till en underentreprenör, svarar säljaren enligt bestämmelsen för eventuell försummelse från båda underentreprenörernas sida.

Säljarens ansvar omfattar försummelser såväl vid avtalsslutet som vid fullgörandet av avtalet. Det innebär att en skadeståndsgrundande försummelse kan förekomma även efter varans avlämnande, exempelvis i samband med installation eller intrimmning av en maskin eller i samband med avhjälpande av fel.

En försummelse vid avtalets ingående kan bestå i att säljaren vid marknadsföringen av varan eller i samband med köpeavtalet har lämnat uppgifter om varan eller dess användning som han har insett eller borde ha insett var oriktiga eller vilseledande. Han kan exempelvis ha underlåtit att kontrollera uppgifter som har lämnats, trots att omständigheterna har varit sådana att det skäligen kunde krävas av honom att han kontrollerat dem eller i vart fall gjort förbehåll för deras riktighet. Detta ansvar omfattar inte blott oriktiga uppgifter som säljaren själv har lämnat utan även sådana uppgifter som någon annan, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, har lämnat och som kan antas ha inverkat på köpet (jfr 18 §). För bedömningen av om fel i varan föreligger med hänsyn till de uppgifter som lämnats om varan saknar det enligt 18 § betydelse om säljaren har känt till eller borde ha känt till att uppgifterna var oriktiga. För att säljaren skall kunna anses ha varit försumlig och därmed skadeståndsskyldig enligt förevarande bestämmelse krävs däremot att säljaren har haft eller med hänsyn till den föreliggande situationen borde ha haft en sådan insikt.

Säljaren kan vidare bli skadeståndsskyldig enligt tredje stycket om han har underlåtit att lämna köparen sådana uppgifter om varans egenskaper eller användning som han har varit eller borde ha varit medveten om och som han har förstått eller borde ha förstått var viktiga för köparen. Säljarens primära felansvar föreligger i regel oberoende av om han har känt till eller borde ha känt till att varan inte motsvarar vad köparen hade rätt att räkna med. Däremot kan skadeståndsansvaret enligt förevarande bestämmelse, som grundas på försummelse på säljarens sida, uppkomma endast i fråga om omständigheter som säljaren har känt till eller borde ha känt till.

Säljarens ansvar enligt tredje stycket för särskilda utfästelser föreligger oberoende av om säljaren har känt till eller borde ha känt till att varan avviker från det skick som han har lämnat utfästelse om. Säljaren får nämligen anses ha varit försumlig genom att han utan att vara säker på det rätta förhållandet har lämnat en särskild utfästelse om varans egenskaper eller användning.

En sådan särskild utfästelse som avses med bestämmelsen grundar sig i allmänhet på vad säljaren uttryckligen har meddelat. Han kan exempelvis ha lämnat en försäkran om att varan har en viss egenskap som är central

för köparen. En uppgift som med fog kan uppfattas som en särskild utfästelse kan emellertid föreligga även utan att säljaren uttryckligen har lämnat den. Så kan exempelvis vara fallet om köparen uttryckligen har meddelat säljaren att han köper varan under förutsättning att varan har en viss närmare angiven egenskap och säljaren ingår köpeavtalet med denna vetskap.

Alla uppgifter som säljaren lämnar om en vara kan naturligtvis inte uppfattas som särskilda utfästelser. För att en ansvarsgrundande utfästelse skall föreligga måste det krävas att köparen med beaktande av det sätt på vilket den lämnats har haft särskild anledning att förutsätta att varan inte avviker från vad som har uppgetts. Om säljaren vid avtalsförhandlingar särskilt understryker en egenskap hos varan eller annars använder ett uttryckssätt som är ägnat att hos köparen skapa en särskild tillit till att den uppgift som har lämnats är riktig, bör det i allmänhet vara fråga om en sådan utfästelse som bestämmelsen avser. Om köpet avser en maskin som enligt vad säljaren har försäkrat skall medföra en energibesparing i köparens produktionsprocess eller som enligt vad som har understrukits i marknadsföringen eller vid avtalsförhandlingarna skall ha den egenskapen, kan det anses föreligga en sådan särskild utfästelse att säljaren på den grunden är skyldig att ersätta köparen för den uteblivna kostnadsbesparingen på grund av felet även om säljaren varken kände till eller borde ha känt till bristen i maskinen.

Ersättningsskyldighet som grundas på en särskild utfästelse enligt bestämmelsen omfattar endast sådana fall då varan redan vid köpet avvek från vad som utfästs. Om varan däremot skadas efter köpet utan att det beror på någon försumlighet hos säljaren och varan därför inte vid tiden för riskens övergång överensstämmer med vad som har blivit utfäst, blir säljaren inte skadeståndsskyldig på grund av den föreliggande specialbestämmelsen. Frågan om säljarens skyldighet att ersätta skadan får i stället prövas enligt reglerna i första stycket.

Försummelse vid fullgörandet av avtalet kan förekomma vid val av material till varan eller till del av den eller vid kontroll av materialets kvalitet. Försummelse kan också, i en eller annan form, förekomma under produktionen av varan eller genom underlåtenhet att avhjälpa fel som uppstått under tillverkningen och som borde ha upptäckts innan varan levererades.

I fråga om varor som säljaren inte själv har tillverkat kan försummelse vid fullgörelsen av avtalet förekomma vid lagring eller annan förvaring av varan eller vid förpackning eller vid transport av varan till platsen för avlämnandet.

Säljaren kan bli skadeståndsskyldig enligt tredje stycket även om felet i och för sig inte är sådant att det medför skadeståndsskyldighet, nämligen när en skada som uppkommer för köparen till följd av felet beror på försummelse från säljarens sida. En sådan situation kan föreligga när en säljare försummar att underrätta köparen om ett fel som har uppkommit efter köpet och som han känner till men som i och för sig inte beror på någon omständighet som ligger inom ramen för säljarens skadeståndsansvar. Säljaren kan således bli skyldig att ersätta en skada som uppkommer

för köparen till följd av att säljaren inte i tid har underrättat köparen om en olyckshändelse som har inträffat under transport av varan och som har lett till att varan har skadats innan risken för varan gick över på köparen. Om köparen hade kunnat undvika skadan ifall han fått kännedom om den innan varan kom fram, kan säljaren bli skyldig att ersätta sådan skada även om han inte annars skulle vara skadeståndsskyldig på grund av felet.

Skadeståndsskyldighet för säljaren enligt tredje stycket kan vidare uppkomma om säljaren orsakar skada för köparen i samband med att han avhjälper ett fel i varan. Om säljaren därvid av oaktsamhet skadar varan, blir han skyldig att ersätta köparen för den skada som härigenom uppkommer för denne. Skadeståndsskyldigheten kan också uppkomma för säljaren om han av oaktsamhet dröjer med att avhjälpa ett fel.

I fråga om bevisbördan är avsikten att den princip som i allmänhet gäller vid culpaansvar, dvs. att den som påstår att motparten har varit försumlig har bevisbördan härför, skall gälla. Beviskravet får bli beroende av omständigheterna i det enskilda fallet, bl. a. köparens möjligheter att förebringa bevisning om ett visst förhållande.

Påföljder vid rättsligt fel

41 §

Om tredje man har äganderätt till varan eller har panträtt eller annan liknande rätt i den (rättsligt fel) och det inte följer av avtalet att köparen skall överta varan med den begränsning som tredje mans rätt medför, gäller bestämmelserna om reklamation i 32 § första stycket och 33 §, om avhjälpande och omleverans i 34– 36 §§, om prisavdrag och hävning i 37–39 §§, om skadestånd i 40 § samt om köparens rätt att hålla inne betalningen i 42 §.

Köparen har alltid rätt till ersättning för den skada han lider genom ett rättsligt fel som förelåg vid köpet, om han varken kände till eller borde ha känt till felet.

Påföljder av rättsligt fel får även göras gällande, om tredje man påstår att han har en sådan rätt som avses i första stycket och det finns sannolika skäl för påståendet.

(Jfr 23, 46 och 47 §§ i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen anger vad som i köplagens mening skall anses som rättsligt fel och påföljderna vid sådana fel.

I 1905 års lag behandlas rättsliga fel i 59 §.

Första stycket

Av första stycket framgår att ett rättsligt fel föreligger, om tredje man äger varan eller har panträtt eller någon annan liknande rätt i den.

Uttrycket "liknande rätt" är avsett att begränsa bestämmelsens räckvidd. Köplagens reglering beträffande rättsliga fel är nämligen inte avsedd att tillämpas med avseende på tredje mans immaterialrätt. Om varans användning eller vidareförsäljning skulle strida mot tredje mans patent-, varumärkes- eller upphovsrätt, skall föreliggande bestämmelse inte tilläm-

pas. Vilken inverkan som tredje mans immaterialrätt skall ha på förhållandet mellan säljare och köpare får bedömas enligt allmänna regler.

Att en vara ägs av tredje man kan bero på t. ex. att säljaren har stulit den, att den är överlåten till säljaren med giltigt äganderättsförbehåll eller att den innehas av säljaren med nyttjanderätt på grund av hyres- eller leasingavtal.

Ur köpeavtalets synvinkel har de rättsliga felen den egenskapen att de i vissa fall bortfaller helt eller delvis om köparen är i god tro. Reglerna om godtrosförvärv kan sålunda medföra att köparen förvärvar äganderätten till en vara, trots att den vid köpet tillhörde annan än säljaren. Om köparen av ett löpande skuldebrev, som tillhör annan än säljaren, i god tro får skuldebrevet i sin besittning, har han gjort ett exstinktivt godtrosförvärv. Det rättsliga felet bortfaller då i förhållande till den godtroende köparen. Vid köp av lösöre gör köparen visserligen på motsvarande sätt ett exstinktivt godtrosförvärv. Han löper emellertid då risken att enligt särskilda regler tvingas lämna ifrån sig varan till den tidigare ägaren mot lösen. I ett sådant fall kvarstår det rättsliga felet, men i en speciell form; se lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre.

Även en mera begränsad rättighet för tredje man än äganderätt, exempelvis panträtt eller retentionsrätt, kan medföra att varan anses behäftad med ett rättsligt fel. Detta förutsätter dock att det är fråga om en rättighet av sådant slag som tredje man kan göra gällande även mot den som genom köp har förvärvat äganderätten till varan. Om tredje mannens rättighet är av sådant slag att den inte kan få sakrättsligt skydd gentemot den nye ägaren till varan, blir reglerna om rättsligt fel inte aktuella. Exempelvis är tredje mans nyttjanderätt till lös egendom i allmänhet inte bindande för en ny ägare och innebär därför inget rättsligt fel.

Ett rättsligt fel kan bestå i att en rättighet belastade varan redan vid köpet, men ett sådant fel kan uppstå även efter köpet. Varan kan exempelvis vara föremål för tredje mans retentionsrätt eller panträtt som har uppkommit efter köpet. Det kan exempelvis vara avtalat att köparen skall hämta varan hos tredje man, där den befinner sig. Om tredje man därvid gör gällande retentionsrätt i varan på grund av en fordran mot säljaren till följd av att han har haft varan i förvar eller utfört arbete på den, kan köparen inte få ut varan utan att betala tredje mannens fordran mot säljaren.

Reglerna om rättsligt fel tillämpas således när en vara har avlämnats till köparen med den belastning som tredje mans rätt innebär. Skulle däremot varans avlämnande till köparen förhindras därför att tredje mannen har gjort gällande sin rätt till varan, blir det i allmänhet fråga om att tillämpa reglerna om dröjsmål. Dessa blir tillämpliga även när en säljare efter köpet men innan varan har avlämnats till köparen har sålt varan till en tredje man som i god tro har fått den i sin besittning och därigenom har förvärvat äganderätten till den.

Eftersom köparens skydd mot säljarens borgenärer i enlighet med traditionsprincipen i allmänhet förutsätter att varan har kommit i köparens besittning, kan varan efter köpslutet men före avlämnandet komma att

utmätas för säljarens skulder eller bli indragen i hans konkursbo. Även i dessa situationer blir reglerna om dröjsmål tillämpliga.

Säljarens åtgärder för att avlämna en vara kan i vissa situationer förhindras genom någon myndighets åtgärd. Det kan vara fråga om import- eller exportförbud eller förbud mot försäljning av en viss vara. Även i dessa fall ligger det närmast till hands att tillämpa reglerna om dröjsmål. Om ett myndighetsingripande leder till att varan kan levereras endast i ett avvikande utförande eller utan vissa delar, kan det antingen vara fråga om en felsituation eller om ett dröjsmål med avseende på en del av varan (jfr 43 §).

Även om varan belastas av en rättighet för tredje man, följer det av 3 § att köparen inte kan åberopa ett rättsligt fel om det kan anses vara avtalat att köparen skall ta emot varan med en sådan belastning. Detta kan vara fallet när tredje mannen har en mera begränsad rättighet än äganderätt till varan. Det är inte tillräckligt att köparen har känt till eller borde ha känt till att varan belastas av en rättighet för tredje man, utan det bör framgå av avtalet eller omständigheterna vid dess tillkomst att köparen har samtyckt till att varan avlämnas med denna belastning. Även om köparen vid köpslutet känner till att en tredje man har panträtt i varan, kan han – om inte annat har avtalats – ha grundad anledning att förutsätta att säljaren före avlämnandet skall se till att panträtten upphör att belasta varan. Om köparen vid köpslutet kände till att varan belastas av en rättighet för tredje man och omständigheterna är sådana att det inte kan anses vara förutsatt att säljaren skall eliminera belastningen, bör situationen dock ofta uppfattas så att köparen har samtyckt till att tredje mannens rättighet består även efter avlämnandet. En omständighet som kan tyda på att köpet har ingåtts under förutsättning att tredje mans rätt skall bestå är prisets storlek. Om avsikten är att köparen skall överta varan med den belastning som tredje mans rätt innebär, inverkar det i allmänhet på det avtalade priset.

När ett rättsligt fel föreligger, tillämpas med vissa undantag reglerna om påföljder vid fel i varan. Sålunda gäller även vid rättsliga fel bestämmelserna om reklamation i 32 § första stycket och 33 §. Däremot gäller inte 32 § andra stycket vid rättsliga fel. Vid sådana fel räcker det alltså med att reklamera inom skälig tid efter det att köparen har märkt eller borde ha märkt det rättsliga felet (se 32 § första stycket).

Inte heller 31 §, som innehåller regler om köparens undersökningsplikt, är tillämplig vid rättsliga fel.

Reglerna om avhjälpande och omleverans (34–35 §§), om prisavdrag och hävning (37–39 §§) och om skadestånd (40 §) gäller även vid rättsliga fel. Reglerna om skadestånd i 40 § får dock vid rättsliga fel i regel betydelse endast i fråga om fel som har uppkommit efter köpet. Andra stycket i förevarande paragraf innehåller nämligen en specialbestämmelse om säljarens skadeståndsskyldighet bl.a. när ett rättsligt fel föreligger redan vid köpet.

Avhjälpande med avseende på ett rättsligt fel betyder att säljaren får vidta den åtgärd som kan vara erforderlig för att eliminera felet, exempelvis genom att han träffar någon form av överenskommelse med tredje man som innebär att dennes äganderätt upphör eller genom att säljaren åstad-

kommer att tredje mans panträtt i varan upphör genom att betala eller ställa annan säkerhet.

Omleverans i samband med rättsliga fel torde komma i fråga endast i mera sällsynta fall, eftersom förutsättningarna härför i fråga om en vara av individuell beskaffenhet enligt 34 § andra stycket är begränsad och rättsliga fel i fråga om råvaror eller varor av standardiserad typ sällan torde förekomma.

Prisavdrag vid rättsliga fel kan komma i fråga t.ex. om felet belastar endast en del av varan.

Andra stycket

Andra stycket innehåller en särskild regel om ersättning för skada på grund av ett rättsligt fel som förelåg redan vid köpet och som köparen varken kände till eller borde ha känt till. För en sådan skada blir säljaren ersättningsskyldig oberoende av om förlusten enligt 67 § skall bedömas som direkt eller indirekt. Har felet däremot uppträtt efter köpet eller var köparen inte i god tro med avseende på ett fel som förelåg vid köpet, skall säljarens skadeståndsskyldighet, som anges i första stycket, bedömas enligt reglerna i 40 §.

Tredje stycket

Enligt tredje stycket får påföljder av rättsligt fel i vissa fall göras gällande redan på den grunden att tredje man gör anspråk på att han har äganderätt till varan eller panträtt eller annan likande rätt i den. Tredje mannen hävdar alltså att ett rättsligt fel belastar varan. Förutsättningen för att påföljder får göras gällande redan på grund av dennes anspråk är att det finns sannolika skäl för anspråket. Tredje mannens anspråk kan göra köparens ställning osäker och medföra en väsentlig belastning för honom även om det senare skulle visa sig att anspråket var ogrundat. Tredje mannens krav kan också begränsa köparens rådighet över varan tills tvisten har avgjorts.

Köparen kan enligt bestämmelsen göra gällande samma påföljder som om tredje mannens rätt enligt kravet var odiskutabelt. Köparen skall således inte behöva löpa risken att bli indragen i en besvärlig tvist mellan säljaren och en utanförstående tredje man som han inte har räknat med.

För att köparen skall kunna göra felpåföljder gällande mot säljaren krävs emellertid – som redan har nämnts – att det finns sannolika skäl för tredje mannens anspråk. Kan tredje mannen inte anföra några beaktansvärda skäl för sin rätt till varan, uppkommer sannolikt varken någon större svårighet för köparen att bestrida tredje mannens anspråk eller någon sådan belastning att det skulle motivera en rätt för köparen att åberopa påföljder av rättsligt fel mot säljaren. Kravet på sannolika skäl för tredje mannens anspråk är inte avsett att innebära några högt ställda krav på sannolikhet, eftersom det i sådana fall där dennes rätt inte är uppenbar utan grunden för den är oklar kan fordras ett både kostsamt och tidsödande förfarande att genom rättegång eller på annat sätt klarlägga läget. Det måste emellertid föreligga någon beaktansvärd grund som ger anledning att räkna med att tredje mannen kan ha fog för sina krav för att köparen

skall ha rätt att rikta krav mot säljaren och göra gällande påföljder av rättsligt fel.

Om en tredje man efter köpet har framställt anspråk på att varan tillhör honom eller hävdat att han har panträtt eller annan liknande rätt i varan, kan köparen inte kräva skadestånd enligt andra stycket innan det har fastställts att tredje mannens anspråk var riktigt och att denne har en rätt som förelåg redan vid köpet. Däremot är det inget som hindrar att köparen med stöd av 40 § tillerkänns ersättning för skador till följd av anspråket, t. ex. när köparen har hävt köpet på den grunden att tredje mannens anspråk gör hans ställning osäker.

Gemensamma bestämmelser om påföljder vid säljarens avtalsbrott

Rätt att hålla inne betalningen

42 §

Har köparen krav på grund av säljarens dröjsmål eller på grund av att varan är felaktig, får köparen hålla inne så mycket av betalningen som motsvarar kravet.

(Jfr 48 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag finns ingen direkt motsvarighet till föreliggande bestämmelse. Den lagen innehåller dock i 14 § en regel om att köparen har rätt att hålla köpeskillingen inne till dess godset hålls honom till handa.

Köparen har enligt förevarande paragraf rätt att hålla inne betalningen för varan eller del därav för att säkerställa sitt krav mot säljaren på grund av säljarens dröjsmål eller fel i varan. Denna rätt är av betydelse för köparen som ett påtryckningsmedel för att förmå säljaren att avhjälpa fel och som ett medel för att göra rätten till prisavdrag eller hävning effektiv för den händelse felet inte avhjälps.

Om köparen har krav på grund av säljarens dröjsmål eller fel i varan, får köparen hålla inne så mycket av betalningen som motsvarar hans krav på grund av dröjsmålet eller felet. Detta innebär att säljaren inte får göra gällande dröjsmålspåföljder mot köparen för att denne med stöd av bestämmelsen låter bli att erlägga betalning vid den tidpunkt då betalningsskyldigheten annars skulle inträda. Eftersom något dröjsmål med köparens prestation inte uppkommer i den mån han har rätt att hålla inne betalningen, är inte bara de påföljder som regleras i köplagen uteslutna utan även rätten att kräva dröjsmålsränta på det belopp som har hållits inne.

Rätten att hålla inne betalning förutsätter att köparen har rätt att göra gällande krav på grund av säljarens dröjsmål eller på grund av fel i varan. Köparen måste själv bedöma om förutsättningar föreligger att med tillämpning av föreliggande bestämmelse hålla inne betalningen. Skulle det i efterhand konstateras att köparen har hållit inne betalning utan fog, kan säljaren göra gällande påföljder på grund av att köparen inte har betalat i tid.

Köparen får hålla inne så mycket av betalningen som svarar mot hans

krav. Med krav avses därvid inte köparens yrkande som sådant utan det som han har rätt att göra gällande mot säljaren på grund av felet eller dröjsmålet. Köparen får uppskatta storleken av sina befogade krav och bestämma det belopp han håller inne med hänsyn till detta. Skulle han hålla inne ett för stort belopp riskerar han att själv drabbas av dröjsmålspåföljder.

Vilka belopp som det blir fråga om att hålla inne blir beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Är det fråga om ett fel och är felet av sådan beskaffenhet att hävning kan komma i fråga, bör köparen kunna hålla inne hela betalningen. I andra fall av fel i varan kan det bli fråga om att hålla inne ett belopp motsvarande prisavdrag och skadestånd. Går kravet i första hand ut på en naturaprestation, avhjälpande eller omleverans, får beloppet bestämmas med utgångspunkt i de påföljder som kan komma i fråga i andra hand, t.ex. just prisavdrag. Rör det sig om ett dröjsmål, torde det i regel bli fråga om att köparen håller inne en del av betalningen för anspråk på skadestånd för ett avslutat dröjsmål. Innan varan hålls köparen till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet, är han nämligen enligt 49 § i regel inte skyldig att betala för den.

Har köparen med stöd av paragrafen hållit inne ett belopp, får han fortsättningsvis hålla inne detta endast i den mån han alltjämt har ett utestående anspråk mot säljaren på grund av dröjsmålet eller felet. Om säljaren helt eller delvis avhjälper ett fel, får köparen alltså därefter hålla inne endast ett belopp som kan beräknas svara mot hans eventuellt kvarstående och nytillkomna krav osv. till dess att parterna når en slutreglering.

Om betalning skall erläggas vid olika tidpunkter och köparen har rätt att hålla inne en viss del av priset, får han utnyttja denna rätt genom att hålla inne de poster som närmast förfaller till betalning. Han behöver alltså inte fortsätta att erlägga förfallande poster tills skulden motsvarar det belopp har han rätt att hålla inne.

Partiellt avtalsbrott

43 §

Är endast en del av leveransen försenad eller felaktig, tillämpas bestämmelserna om ifrågavarande avtalsbrott på denna del. Köparen får häva köpet i dess helhet, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för honom i fråga om hela köpet och säljaren insåg eller borde ha insett detta.

Om det kan antas att säljaren anser sig ha fullgjort köpet i dess helhet trots att allt inte har avlämnats, tillämpas bestämmelserna om fel.

(Jfr 49 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen gäller tillämpningen av påföljdsreglerna i situationer där dröjsmål eller fel föreligger endast beträffande en del av leveransen. Paragrafen avser fall där varan skall avlämnas på en gång. För fall då varan skall avlämnas efter hand i flera poster finns bestämmelser om köparens hävningsrätt i 44 §.

Första stycket

I 1905 års lag finns inga bestämmelser som svarar mot första stycket (jfr Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom, 1960, s. 267 ff och 616 ff).

Första meningen avser fall där en viss mängd eller vissa exemplar av ett visst parti varor försenas eller är felaktiga. Däremot avser bestämmelsen inte fall där ett fel kan hänföras till en viss del av varan som har ett så nära fysiskt eller funktionellt samband med hela varan att en uppdelning inte lämpligen kan ske; det talas i lagtexten om en del av leveransen och inte om en del av varan. Om det föreligger ett fel i en del i en maskin, måste man som regel se det som ett fel i hela varan. Bestämmelsen kan i allmänhet inte heller tillämpas om t. ex. en maskin som skall monteras hos köparen levereras i flera lådor och en av lådorna är försenad. Om köpet däremot avser 100 lådor frukt och tio av dem är felaktiga eller försenade, blir bestämmelsen tillämplig (för så vitt inte avvikelsen skall anses som en brist enligt andra stycket). Köparen kan då ha rätt att t. ex. häva köpet såvitt avser de tio lådorna.

Den största praktiska betydelsen har regeln i första meningen i fråga om köparens hävningsrätt. Enligt 25 och 39 §§ har köparen rätt att under vissa förutsättningar häva köpet om varan är försenad eller felaktig. Av förevarande bestämmelse följer att köparen kan häva köpet såvitt gäller en del av leveransen, om de allmänna förutsättningarna för hävning är uppfyllda beträffande denna del. Delvis samma sak sägs i 44 §, men där är det fråga om avtal om successiva leveranser. Den förevarande bestämmelsen medger partiell hävning trots att det inte är förutsatt i köpeavtalet att fullgörelsen skall ske genom delprestationer.

Väsentlighetskravet i 25 och 39 §§ får i de fall som nu avses bedömas i förhållande till den försenade eller felaktiga delen och inte i förhållande till hela avtalet. Vid dröjsmål har köparen även i denna situation möjlighet att uppnå en hävningsgrund genom att sätta ut en tilläggstid för avlämnandet enligt 25 § andra stycket. Den förevarande bestämmelsen innebär å andra sidan att påföljder kan göras gällande endast beträffande den del av leveransen som avtalsbrottet hänför sig till. För att köparen skall ha rätt att häva köpet i dess helhet måste de förutsättningar som anges i andra meningen vara uppfyllda.

Andra meningen gäller köparens möjlighet att häva köpet i dess helhet när det föreligger ett partiellt avtalsbrott. Köparen får häva köpet i dess helhet, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för honom i fråga om hela köpet och säljaren insåg eller borde ha insett detta. Det är alltså bara när det allmänna väsentlighetskravet för hävning är uppfyllt med avseende på hela köpet som rätt till total hävning föreligger. Så kan vara fallet om det med tanke på det ändamål för vilket varan är avsedd skulle orsaka köparen betydande olägenhet att behöva nöja sig med en del av leveransen. Däremot kan köparen vid partiellt avtalsbrott från säljarens sida inte uppnå en hävningsgrund för köpet i dess helhet genom tilläggstidsförfarandet.

Andra stycket

I 1905 års lag finns en liknande bestämelse i 50 §.

Om säljaren har fullgjort endast en del av leveransen har man i vissa fall att tillämpa reglerna om dröjsmål. Detta framgår av första stycket av förevarande paragraf. Man talar i sådana fall om partiellt dröjsmål. Av andra stycket framgår emellertid att man i andra fall skall tillämpa felreglerna när köpet inte har fullgjorts i dess helhet. För dessa fall brukar man tala om brist.

Gränsen mellan brist och partiellt dröjsmål dras så att, om det kan antas att säljaren anser sig har fullgjort köpet i dess helhet, reglerna om brist är tillämpliga. Omständigheterna kan ge vid handen att säljaren troligen av misstag har gjort en icke fullständig leverans. Av beställda 100 artiklar levereras endast 99, men på följesedeln anges att 100 har levererats. Omständigheterna kan också tyda på att en del av leveransen har förkommit under transporten. Exempelvis kan emballaget vara trasigt. I sådana fall blir reglerna om brist tillämpliga. I andra fall kan annat inte antas än att säljaren har varit medveten om att han endast har fullgjort en del av sin skyldighet. Ett indicium på detta kan vara avvikelsens storlek. Då blir reglerna om dröjsmål tillämpliga.

Den viktigaste konsekvensen av att man skall tillämpa bestämmelserna om fel i de situationer som avses i stycket är att köparens reklamationsskyldighet bestäms enligt 32 §. Detta innebär att köparen helt förlorar sin rätt att göra gällande påföljder på grund av bristen, om han inte har lämnat säljaren meddelande om bristen inom skälig tid efter det att han har märkt eller borde ha märkt den. Om köparen inte reklamerar i tid, blir han således trots bristen skyldig att betala hela priset. Enligt dröjsmålsreglerna skulle köparen däremot endast förlora rätten att kräva ut den uteblivna delen av leveransen, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet. Även beträffande rätten att häva köpet innebär bestämmelserna om fel en strängare reglering för köparen än vad som gäller i fråga om dröjsmål, där något krav på s. k. neutral reklamation inte uppställs.

En tillämpning av felreglerna innebär att köparens rätt att kräva ut den del av leveransen som saknas bestäms enligt bestämmelserna om avhjälpande av fel (34 § första stycket). Också krav på omleverans i fråga om hela leveransen kan komma i fråga (34 § andra stycket). Köparen kan ha intresse av detta om det är viktigt för honom att hela leveransen t. ex. har precis samma färgnyans och detta förutsätter att allt material tas ur samma tillverkningsparti.

Hävning vid successiv leverans

44 §

Skall avlämnande ske efter hand och är någon delleverans försenad eller felaktig, får köparen häva köpet i fråga om denna enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning.

Om dröjsmålet eller felet ger anledning att anta att ett avtalsbrott som ger rätt till hävning kommer att inträffa beträffande någon senare delleverans, får köparen på denna grund häva köpet i fråga om en sådan senare leverans, om det sker inom skälig tid.

Häver köparen i fråga om en delleverans, får han samtidigt häva i fråga om tidigare eller senare leveranser om han på grund av sammanhanget mellan dem skulla ha betydande olägenhet av att stå fast vid köpet beträffande dessa leveranser.

(Jfr 50 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen gäller köparens hävningsrätt i fall där varan skall avlämnas efter hand i flera poster.

I 1905 års lag finns bestämmelser om hävning vid succesiv leverans i 22 § beträffande dröjsmål och i 46 § beträffande fel.

Första stycket

Huvudregeln är att hävning får ske endast i fråga om den enskilda delleverans som avtalsbrottet gäller och att de olika leveranserna således betraktas som om det vore fråga om flera självständiga köp. Huvudregeln modifieras emellertid genom reglerna i andra och tredje stycket.

Det är alltså köplagens allmänna bestämmelser om hävning som skall tillämpas beträffande en enskild delleverans. Vid dröjsmål med en delleverans får således köparen häva köpet beträffande denna, om avtalsbrottet uppfyller väsentlighetskravet i 25 § första stycket eller om avlämnande inte har skett inom en tilläggstid som köparen har förelagt enligt 25 § andra stycket. Om varan har tillverkats eller skaffats särskilt för köparen efter dennes anvisningar eller önskemål, är hävningsrätten enligt 26 § dock mera begränsad. När det föreligger fel i en delleverans, får köpet hävas beträffande denna om det är fråga om ett sådant avtalsbrott som sägs i 39 § första stycket. Då de enskilda delleveranserna enligt huvudregeln betraktas som om de vore flera självständiga köp, får hävningsförutsättningarna bedömas i förhållande till den ifrågavarande delleveransen och inte i förhållande till hela avtalet.

Även de bestämmelser som reglerar köparens skyldighet att underrätta om avtalsbrottet och hävningen (se 29, 32 och 33 samt 39 § andra stycket) samt att svara på säljarens förfrågan (se 24 §) måste iakttas, om köpet hävs beträffande en delleverans.

Andra stycket

Andra stycket gäller den situationen att ett avtalsbrott som har inträffat i fråga om någon delleverans ger anledning att befara ytterligare avtalsbrott. Skulle något avtalsbrott ännu inte ha inträffat men finns det skäl att förvänta ett sådant – säljaren har exempelvis nätt och jämt lyckats fullgöra den första delleveransen i tid men det står ändå klart att han inte kommer att hinna fullgöra senare leveranser i tid – blir inte andra stycket utan reglerna om befarat avtalsbrott i 61 och 62 §§ tillämpliga.

Enligt andra stycket gäller att om det föreligger ett avtalsbrott beträffande en delleverans och detta ger anledning att anta att dröjsmål eller fel som ger rätt till hävning kommer att inträffa beträffande någon senare delleverans, får köparen på denna grund häva köpet i fråga om en sådan senare delleverans. I detta specialfall av befarat avtalsbrott efter det att ett avtalsbrott redan har inträffat i fråga om någon delleverans är förutsättning-

arna för att köparen skall kunna häva köpet beträffande återstående delleveranser lindrigare än enligt den allmänna regeln i 62 § om hävning på grund av befarat avtalsbrott. Den senare förutsätter nämligen att det står klart att säljaren inte kommer att fullgöra avtalet på rätt sätt.

För rätten att häva en senare delleverans är det i och för sig utan betydelse om det redan inträffade avtalsbrottet ger rätt till hävning. Och i fall då det inträffade avtalsbrottet ger rätt till hävning får köparen häva köpet beträffande senare delleveranser även om han inte enligt första stycket häver köpet i fråga om den delleverans som det inträffade avtalsbrottet gäller.

Rätten att häva beträffande senare delleveranser avser samtliga delleveranser i fråga om vilka det föreligger anledning att anta att ett avtalsbrott av det slag som ger rätt till hävning kommer att inträffa. Det är inte nödvändigt att det första avtalsbrottet ger anledning att förvänta ett nytt avtalsbrott av samma slag. Hävning beträffande senare delleveranser kan också komma i fråga t. ex. om ett fel i en delleverans ger anledning att anta att senare delleveranser inte kommer att avlämnas i tid. Så kan vara fallet om det föreligger ett materialfel och det kan antas att säljaren inte hinner få fram felfritt material tillräckligt snabbt för att i tid kunna fullgöra senare delleveranser.

Tredje stycket

I tredje stycket görs ett ytterligare undantag från huvudregeln att hävning får ske endast i fråga om den enskilda delleverans som avtalsbrottet gäller. Undantaget förutsätter att det finns ett sådant sammanhang mellan särskilda delleveranser att köparen skulle ha betydande olägenhet av att stå fast vid köpet beträffande dessa delleveranser. Sammanhanget mellan de olika delleveranserna kan bero på att de skall användas för samma ändamål, exempelvis för att fullgöra ett tillverkningsavtal mellan köparen och tredje man.

Till skillnad från regleringen i andra stycket förutsätter hävningsrätten enligt tredje stycket att köparen häver i fråga om den delleverans som avtalsbrottet gäller. Gör han detta får han häva även i fråga om delleveranser beträffande vilka det finns ett sådant sammanhang som nyss angetts. Det kan vara fråga om leveranser som har skett tidigare och i rätt tid liksom om kommande leveranser beträffande vilka dröjsmål inte behöver befaras. Det är också möjligt att köparen enligt tredje stycket kan ha rätt att häva köpet i dess helhet.

Köparens skyldigheter

Prisets bestämmande

45 §

Följer priset inte av avtalet, skall köparen betala vad som är skäligt med hänsyn till varans art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.

(Jfr 51 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag finns en bestämmelse om prisets bestämmande i 5 §.

Förevarande paragraf reglerar den situationen att ett avtal om köp har slutits utan att priset följer av avtalet (att bruk eller sedvänja kan ta över lagregleringen följer av 3 §). Köparen skall då betala vad som är skäligt med hänsyn till varans art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.

Priset kan vara bestämt på olika sätt i avtalet. Det kan framgå direkt av ett totalbelopp eller genom angivande av ett enhetspris, såsom pris per styck eller per viss kvantitet. Priset kan också framgå indirekt genom hänvisning till en bestämd notering e. d. Även om parterna inte uttryckligen har kommit överens om ett visst pris, kan priset "följa av avtalet" enligt allmänna principer för tolkning av avtal.

Priset kan vara reglerat i avtalet beträffande en del av varan men inte beträffande hela varan. I så fall tillämpas förevarande paragraf när det gäller den eller de delar beträffande vilka priset inte följer av avtalet.

Om priset inte följer av avtalet är det säljarens sak att avgöra vilket pris han skall begära. Enligt förevarande paragraf är köparen dock inte skyldig att betala mer än som är ett med hänsyn till omständigheterna skäligt pris.

Vid bedömningen av vad som är ett skäligt pris skall hänsyn för det första tas till *varans art och beskaffenhet* . Utgångspunkten är alltså vad slags vara som köpet avser. Kvaliteten har betydelse för bedömningen av vad som är ett skäligt pris både vid köp av nya och vid köp av begagnade varor. Den omständigheten att varan till äventyrs är felaktig påverkar däremot i princip inte beräkningen av prisets skälighet. En annan sak är att köparen i sådana fall kan bli berättigad till prisavdrag.

Vid skälighetsbedömningen skall för det andra hänsyn tas till *gängse pris vid tiden för köpet*. Med gängse pris avses det pris som säljare i allmänhet tillämpar för samma slags vara under motsvarande omständigheter. Den prisnivå som skall beaktas är prisnivån i det distributionsled i vilket köpet har ingåtts. Alla säljare i samma led kan dock inte alltid jämställas med varandra i detta avseende. Gängse pris kan sålunda variera mellan olika typer av distributionskanaler beroende på t. ex. betalningsvillkor, servicenivå och försäljningsställenas mer eller mindre centrala läge. Dessutom finns det ofta lokala variationer i den gängse prisnivån.

Varierar det gängse priset mellan olika orter och är det inte givet vilket pris som bör vara utslagsgivande, ter det sig ofta naturligt att beakta priset på säljarens ort, om köparen har beställt varan där. Har säljaren å andra sidan marknadsfört varan på köparens ort, ligger det närmare till hands att beakta priset på denna ort vid bedömningen av vad som skall anses vara gängse pris med tanke på det aktuella köpet. Hänsyn bör också tas till var varan skall avlämnas och vem som svarar för transportkostnaderna.

Den tidpunkt som bedömningsgrunden gängse pris hänför sig till är avtalstillfället. Undantagsvis kan dock även någon annan tidpunkt tänkas få betydelse. En ytterligare bedömningsgrund vid prövningen av prisets skälighet är nämligen *omständigheterna i övrigt* . Om det efter avtalstillfället har inträffat en oförutsedd och påtaglig prisutveckling – uppåt eller nedåt – fram till tidpunkten för varans avlämnande, kan det ibland finnas

skäl att ta hänsyn också till en sådan omständighet. Detta förutsätter dock att köpet inte har karaktär av spekulation.

Hänvisningen till omständigheterna i övrigt innebär att man också kan beakta t. ex. särskilda kostnader eller besvär som köpets fullgörande medför för säljaren och som köparen vid köpet har varit medveten om eller, på motsvarande sätt, en eventuell minskning av säljarens normala kostnader t. ex. på grund av att köparen på egen bekostnad hämtar varan på tillverkningsorten.

Om det inte finns något gängse pris, vilket särskilt får antas vara fallet med unika eller ovanliga varor och med specialtillverkade varor, får priset bestämmas mer fritt genom en skälighetsbedömning. Ofta torde säljarens kostnader kunna bilda en utgångspunkt för bedömningen. Hänsyn bör dock inte tas till exceptionella kostnader som har uppkommit i det särskilda fallet, exempelvis genom att säljaren har råkat förstöra det exemplar som han skulle tillverka och därför måste tillverka ett nytt.

Bestämmelsen tar bara sikte på det fallet att priset inte följer av avtalet. Den ger alltså inte utrymme för någon skälighetsprövning av ett avtalat pris. Om ett sådant pris är oskäligt kan dock – liksom i fråga om andra avtalsvillkor – jämkning komma i fråga med stöd av 36 § avtalslagen.

46 §

Skall priset beräknas efter antal, mått eller vikt, skall varans mängd vid den tidpunkt då risken för varan går över på köparen läggas till grund för beräkningen.

Om priset skall beräknas efter varans vikt, avräknas först förpackningens vikt.

(Jfr 52 § i arbetsgruppens förslag)

Första stycket

Bestämmelsen, som överensstämmer med 7 § i 1905 års lag, avser beräkning av priset efter kvantitet. Regeln är att kvantiteten vid tidpunkten för riskens övergång är avgörande.

Andra stycket

Bestämmelsen, som överensstämmer med 8 § i 1905 års lag, ställer upp en presumtion för prisets beräkning efter varans nettovikt. Skall priset beräknas efter varans vikt, skall förpackningens vikt (taravikt) först avräknas.

47 §

Har köparen fått en räkning, är han bunden av det pris som har angetts i räkningen. Detta gäller dock inte, om han inom skälig tid meddelar säljaren att han inte godkänner priset, om ett lägre pris följer av avtalet eller om det fordrade beloppet är oskäligt.

(Jfr 53 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag finns motsvarande bestämmelser i 6 §.

Paragrafen gäller köparens skyldighet att göra invändning mot en räk-

ning som han har mottagit från säljaren. Om köparen inte godkänner det pris som anges i räkningen, skall han lämna säljaren ett meddelande om detta inom skälig tid. Gör köparen inte detta är han – utom i två undantagsfall – bunden av det pris som anges i räkningen. Bestämmelsen innebär ingen inskränkning i köparens rätt att kräva prisavdrag vid fel. Meningen är endast att den köpare som inte reklamerar inom skälig tid skall vara avskuren från möjligheten att göra gällande att det debiterade priset är för högt för en leveransgill vara.

Den köpare som inte vill godkänna det pris som har angetts i räkningen utan finner detta för högt, skall meddela säljaren detta inom skälig tid. Utgångspunkten är därvid naturligen räkningens mottagande. Huruvida köparen har reklamerat inom skälig tid därefter får såväl i detta som i andra liknande sammanhang bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. I kommersiella och därmed jämförbara förhållanden får man förutsätta en snabbare reaktion än när köparen är en privatperson eller en ideell förening utan sådana fasta betalningsrutiner som ett företag har.

Om köparen inte inom skälig tid meddelar säljaren att han inte godkänner det pris som har angetts i räkningen, blir han bunden av priset. Detta gäller dock inte i två fall. Det ena är om ett lägre pris följer av avtalet. Det andra är om det fordrade priset är oskäligt. I dessa två fall blir köparen inte genom underlåten reklamation bunden av det pris som anges i räkningen.

Betalningen

48 §

Betalning skall ske hos säljaren. Om betalning skall ske mot överlämnande av varan eller dokument avseende varan, skall den dock ske där överlämnandet äger rum.

Skyldigheten att betala omfattar även skyldighet att i enlighet med avtalet acceptera växel och ställa remburs, bankgaranti eller annan säkerhet samt att vidta de andra åtgärder som behövs för att möjliggöra betalning.

(Jfr 54 § i arbetsgruppens förslag)

Första stycket

Bestämmelsen gäller platsen för betalningen. I 1905 års lag finns inte någon sådan bestämmelse.

Huvudregeln är att betalning skall ske hos säljaren. Med detta uttryck avses säljarens affärsställe eller, om säljaren inte har något affärsställe som har samband med köpet, hans hemvist. Så långt stämmer bestämmelsen överens med den i 6 § första stycket första meningen. I ett annat avseende skiljer den sig emellertid från vad som föreskrivs där, nämligen i det fallet att säljaren har bytt affärsställe eller hemvist sedan avtalet slöts. Enligt 6 § är leveransstället likväl säljarens affärsställe eller hemvist vid tidpunkten för köpets ingående. Enligt förevarande paragraf är det däremot säljarens affärsställe eller hemvist vid tidpunkten för betalningen – och inte vid köpets ingående – som är avgörande. Bestämmelsen torde överensstäm-

ma med allmänna rättsgrundsatser angående var penningförpliktelser skall presteras, jfr 3 § lagen (1936:81) om skuldebrev.

Ofta förekommer andra betalningsmedel än reda pengar, s. k. bokbetalning. Vad särskilt gäller post- och bankgiroinbetalning torde enligt allmänna principer gälla att innehav av post- eller bankgirokonto in dubio får anses innefatta en förklaring att betalning kan ske på kontot (jfr Tiberg, Fordringsrätt, 1986, s. 42 och Walin, Lagen om skuldebrev m. m., 1977, s. 33).

Om betalning inte sker hos säljaren utan genom post- eller bankgiro eller i övrigt genom förmedling av en penninginrättning, har platsen för betalningen inte samma betydelse som när priset skall betalas i reda pengar direkt till säljaren. Principen att betalning skall ske hos säljaren har dock även i dessa fall betydelse vid avgörandet av huruvida betalningen sker i rätt tid, dvs. vid tolkningen av 51 § som gäller frågan när dröjsmål med betalningen föreligger.

Vid köp som ingås mellan parter i olika länder kan platsen för betalningen ha särskild betydelse bl. a. med hänsyn till valutarestriktioner. Enligt 7 § skuldebrevslagen kan betalningsorten ha betydelse för frågan i vilken valuta betalning får ske.

I andra meningen ges en särskild regel för de fall betalning skall ske mot överlämnande av varan eller dokument avseende varan (t. ex. konossement, järnvägs- och flygfraktsedlar). I så fall skall betalning ske där överlämnandet äger rum. Om säljaren enligt avtalet skall transportera varan till köparen och andra betalningsvillkor inte har avtalats, får säljaren enligt 49 § kräva betalning mot att varan överlämnas till köparen, dock med beaktande av köparens rätt att undersöka varan. Detta innebär att betalningen skall ske där överlämnandet sker, dvs. hos köparen. Motsvarande gäller om varan enligt avtalet skall sändas till köparen mot efterkrav eller postförskott. Även detta innebär att betalningen skall ske där varan överlämnas till köparen. En ytterligare situation är att säljaren sänder dokument avseende varan till inkasso hos en bank på köparens ort där betalning då skall ske.

Andra stycket

I 1905 års lag finns den närmaste motsvarigheten till förevarande bestämmelse i 28 §.

Köparens skyldighet att betala priset omfattar även skyldighet att i enlighet med avtalet acceptera växel och ställa remburs, bankgaranti eller annan säkerhet samt att vidta de andra åtgärder som behövs för att möjliggöra betalning. Underlåtenhet att vidta åtgärder som här nämns skall alltså inte behandlas enligt reglerna om befarat dröjsmål utan som fullbordat dröjsmål. Säljaren behöver därför inte gå in på någon bedömning huruvida den slutliga betalningen kommer att ske i tid eller inte, utan han har rätt att behandla köparens underlåtenhet att t. ex. acceptera växel när skyldighet därtill föreligger som ett fullbordat avtalsbrott.

I lagtexten nämns, förutom accept av växel och ställande av remburs, bankgaranti eller annan säkerhet, skyldighet för säljaren att vidta de andra åtgärder som behövs för att möjliggöra betalning. Dessa åtgärder behöver

inte nödvändigtvis ha angetts i avtalet, utan det kan vara fråga om åtgärder som rent faktiskt är en förutsättning för att betalning skall kunna ske i enlighet med avtalet. Som exempel kan nämnas varans avhämtande i fall där betalningen har knutits till avlämnandet och varan skall hämtas av köparen.

49 §

Följer tidpunkten för betalningen inte av avtalet, skall köparen betala när säljaren kräver det. Köparen är dock inte skyldig att betala förrän varan hålls honom till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet.

Innan köparen betalar har han rätt att undersöka varan på det sätt som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna, om inte det avtalade sättet för avlämnandet och betalningen är oförenligt med en sådan undersökning.

Har konossement utfärdats för varans transport till bestämmelsecorten eller transporteras varan i övrigt på sådana villkor att säljaren inte sedan betalning har skett får förfoga över varan, får utan hinder av första eller andra stycket betalning krävas mot konossement eller när köparen har tagit emot fraktsedel eller annat bevis för att varan transporteras på sådana villkor.

(Jfr 55 § i arbetsgruppens förslag)

Första stycket

I 1905 års lag finns motsvarande bestämmelser i 12 och 14 §§.

I de flesta fall då ett köpeavtal inte direkt fullgörs från någondera sidan brukar parterna komma överens om när varan skall avlämnas och priset betalas eller åtminstone när en av prestationerna skall fullgöras. Även i de fall då den ena parten direkt fullgör vad som åligger honom enligt köpeavtalet brukar avtalet innehålla bestämmelser om när den andra parten skall prestera. För de fall då betalningstidpunkten inte följer av avtalet (och inte heller av bruk eller sedvana, jfr 3 §) blir lagregeln i första stycket tillämplig.

Utgångspunkten är att köparen är skyldig att betala när säljaren kräver det. Detta sker ofta genom att köparen i samband med varans avlämnande eller därefter får en räkning på grund av vilken betalning skall erläggas. I princip är köparen då skyldig att betala omgående, om han inte enligt räkningen får en betalningsfrist.

Enligt andra meningen har dock köparen rätt att hålla inne betalningen tills varan hålls honom till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet. Denna rätt utgör den ena sidan av principen att parternas prestationer skall utväxlas samtidigt (jfr 10 § angående säljarens rätt att hålla inne varan tills köparen betalar priset). Principen innebär att varje part får en viss säkerhet för att även motparten fullgör sin del av avtalet innan han fullgör avtalet för sin del. Den rätt att hålla inne betalningen som här föreskrivs tar sikte på fall där tiden för betalningen inte är bestämd i avtalet och betalning sålunda skall ske när säljaren kräver det. Bestämmelser om rätt att hålla inne betalningen vid säljarens dröjsmål respektive fel i varan finns i 42 §.

Andra stycket

I 1905 års lag framgår köparens rätt till undersökning av varan indirekt av 71 § första stycket.

Enligt andra stycket av förevarande paragraf är köparen inte skyldig att betala för varan innan han har haft tillfälle att undersöka den på det sätt som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna. Även om priset enligt första stycket skall betalas mot att varan ställs till köparens förfogande, kan denne således ha rätt att undersöka varan innan han betalar.

Skulle avtalet innehålla en föreskrift om undersökningen, blir denna givetvis gällande framför lagens regler. I förevarande bestämmelse hänvisas i övrigt i första hand till sedvänja. När inte sedvänja lämnar ett tillräckligt besked får undersökningsrätten bero av omständigheterna. Individuellt utformade varor torde normalt få undersökas i större utsträckning än märkesvaror av standardkaraktär. När varan är emballerad får köparen i regel bryta förpackningen och kontrollera varans skick innan han erlägger betalning, förutsatt att detta med hänsyn till varans beskaffenhet, förpackning och andra omständigheter kan ske utan oskälig tidsutdräkt eller annan olägenhet för säljaren. Den preliminära undersökning som avses i förevarande paragraf kan ofta vara mindre grundlig och noggrann än den som krävs enligt 31 §.

Köparen har dock inte rätt att undersöka varan innan betalning sker, om det avtalade sättet för varans avlämnande och prisets betalning är oförenligt med en sådan undersökning. Om det följer av avtalet att varan t.ex. skall sändas mot postförskott, medför detta att köparen måste erlägga betalningen utan att dessförinnan bryta varans förpackning för att undersöka varan. Denna undantagsbestämmelse har närmast ett klargörande syfte. Det torde nämligen i och för sig få anses följa redan av den grundläggande regeln, att sedvänja eller omständigheterna inte medger någon undersökning före köpet, ifall en sådan undersökning är oförenlig med det avtalade sättet för varans avlämnande och betalning.

Tredje stycket

Detta stycke gäller säljarens rätt att kräva betalning mot dokument eller i övrigt utan att köparen samtidigt kan ta emot varan eller undersöka den. I 1905 års lag ingår regler om betalning mot dokument i 16 och 71 §§.

Bestämmelsen i förevarande stycke gäller inte bara fall där varan skall sändas från den ort där avlämnandet sker utan kan bli tillämplig också när varan t.ex. skall levereras fritt på köparens ort.

Säljaren får för det första kräva betalning mot konossement som har utfärdats för varans transport, under förutsättning att konossementet avser transporten ända fram till varans bestämmelseort. Huruvida det är fråga om ombord- eller mottagningskonossement saknar betydelse. Även "destination bills of lading", dvs. konossement som har utfärdats av rederiet på bestämmelseorten, faller under bestämmelsen.

För det andra får betalning krävas mot bevis om att varan transporteras på sådana villkor att säljaren inte längre får förfoga över varan sedan betalning har skett. Som exempel på sådana dokument kan nämnas frakt-

sedeldupletten vid järnvägstransport samt avsändarexemplaret vid lufttransport och internationell vägtransport. Det centrala kravet att varan transporteras på sådana villkor att säljaren inte efter betalningen får förfoga över varan förutsätter att varan enligt dokumentet är destinerad till köparen eller till dennes representant, t. ex. en speditör som köparen har anvisat. Däremot är kravet inte uppfyllt om varan är sänd till en av säljaren utsedd speditör eller bank på köparens ort, eftersom destinatören i sådana fall får anses vara en säljarens representant och det inte är uteslutet att säljaren fortfarande kan förfoga över varan när den har anlänt till destinatören.

I moderna transportförhållanden har man anledning att i allt större utsträckning räkna med s. k. dokumentlösa transporter. Utvecklingen i transportpraxis torde gå i riktning mot att transportdokumenten i betydelsen av fysiska papper i ökad omfattning försvinner och att deras funktioner i stället övertas av datorer i kombination med teleförbindelser. Sådana transportformer har beaktats i lagtexten i och med att det stadgas att säljaren får kräva betalning mot "annat bevis" för att varan transporteras på sådana villkor att säljaren inte sedan betalning har skett får förfoga över varan. Även vid dokumentlösa transporter skall köparen således erhålla bevis för att varan är destinerad till honom eller hans representant. Däremot tar bestämmelsen inte ställning till vilka uppgifter som skall framgå av beviset, t. ex. i fråga om tiden då varan har avsänts eller i fråga om dess mängd eller skick.

I bestämmelsen sägs "Har konossement utfärdats ..." och "transporteras varan ...". Häri ligger att bestämmelsen skall kunna tillämpas även om det inte är särskilt avtalat att betalning skall ske mot dokument, om bara de förutsättningar som anges i bestämmelsen är uppfyllda.

I fall som avses i bestämmelsen skall priset betalas mot transportdokument eller annat bevis som uppfyller de angivna kraven, även om varan inte ännu har kommit fram eller inte kan undersökas av köparen. Huruvida köparen kan ha rätt att vägra betalning mot dokument på den grund att det föreligger eller kan antas föreligga avtalsbrott på säljarens sida, t. ex. fel i varan, är ett spörsmål som förevarande bestämmelse inte tar ställning till. Angående detta kan hänvisas till 42 § och till övriga bestämmelser om påföljder av säljarens avtalsbrott och befarat avtalsbrott.

Köparens medverkan m. m.

50 §

Köparen skall

1. medverka till köpet på ett sådant sätt som skäligen kan förväntas av honom för att säljaren skall kunna fullgöra köpet, och

2. hämta eller ta emot varan

(Paragrafen saknar motsvarighet i arbetsgruppens (svenska) förslag).

I 1905 års lag finns det inte någon motsvarighet till föreliggande paragraf.

Paragrafen gäller köparens förpliktelser vid sidan av hans skyldighet att betala för varan.

Punkt 1. Bestämmelsen avser en sådan medverkan av köparen som hänför sig till tiden före avlämnandet av varan och som utgör en förutsättning för att säljaren skall kunna fullgöra sin egen prestation. En sådan medverkan av köparen kan vara nödvändig närmast när köpet avser en vara som skall tillverkas eller skaffas efter köparens beställning.

Det kan vara fråga om att köparen till säljaren skall leverera material eller komponenter som behövs för tillverkningen av varan. Köparens skyldighet kan bestå i att skaffa fram materialet eller delarna från någon utomstående leverantör eller i att själv tillverka dem. I andra fall kan köparen vara skyldig att för ett visst arbetsskede som kräver särskild sakkunskap ställa personal till säljarens förfogande. Köparens skyldighet att medverka till köpet kan också bestå i att tillhandahålla säljaren ritningar eller andra anvisningar eller en modell eller prototyp avseende den vara som köpet gäller. Skyldigheten kan vidare bestå i att skaffa tillstånd eller licenser som fullgörelsen av avtalet kan förutsätta. Ibland kan köparen vara skyldig att fortlöpande undersöka och godkänna delprestationer. Den medverkan som krävs av köparen definieras ofta i avtalet. Att så har skett är emellertid inte en förutsättning för att förevarande bestämmelse skall kunna bli tillämplig. Innehållet i förpliktelsen att medverka till köpet kan också framgå indirekt av avtalets innehåll eller av omständigheterna i övrigt.

Köparens skyldighet att medverka är begränsad till vad som skäligen kan förväntas av honom. Hur långt skyldigheten sträcker sig i det enskilda fallet blir därför beroende av de föreliggande omständigheterna i just det fallet.

Medverkar köparen inte till köpet enligt bestämmelsen, kan säljaren ha rätt att göra gällande olika påföljder (se 51 § första stycket).

Av bestämmelsens ordalydelse framgår att den endast avser sådan medverkan som utgör en förutsättning för att säljaren skall kunna fullgöra sin egen prestation. Andra biförpliktelser som köparen kan ha – och som inte går in under punkt 2 – faller däremot utanför bestämmelsen och därmed utanför påföljdssystemet i köplagen.

Punkt 2. I köparens förpliktelser ingår även att hämta eller ta emot varan. I och för sig är detta också en form av medverkan. Den går dock inte ut på att göra det möjligt för säljaren att uppfylla sina egentliga förpliktelser, även om köparens handlande kan vara nödvändigt för att varan skall kunna avlämnas. Köparens skyldighet enligt punkt 2 rör sig mera om att uppfylla vad som kan vara ett av säljarens ändamål med försäljningen, nämligen att frånhända sig varan. Egentliga påföljder vid brott mot denna köparens förpliktelse kan emellertid göras gällande endast i vissa speciella fall, nämligen om det framgår av avtalet eller omständigheterna i övrigt att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt (55 § och 57 § andra stycket). I första hand blir stadgandena om vård av varan (72–78 §§) tillämpliga, om köparen inte hämtar eller tar ut varan.

Påföljderna

51 §

Betalar köparen inte i rätt tid eller medverkar han inte till köpet enligt 50 § 1 och beror detta inte på säljaren eller något förhållande på dennes sida, får säljaren enligt 52–59 §§ kräva betalning eller annan fullgörelse eller häva köpet samt dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne varan enligt 10 § och kräva ränta enligt 71 §.

Uppfyller köparen inte sin skyldighet att hämta eller ta emot varan och beror detta inte på säljaren eller något förhållande på dennes sida, gäller 55 §, 57 § andra – fjärde styckena och 58 §.

(Jfr 56 och 57 §§ i arbetsgruppens förslag)

Den närmaste motsvarigheten i 1905 års lag till föreliggande bestämmelse är 28 § första stycket.

Första stycket

I inledningen till första stycket ges en allmän beskrivning av vad som skall förstås med dröjsmål med betalningen. Sådant dröjsmål föreligger, om köparen inte betalar i rätt tid och detta inte beror på säljaren eller något förhållande på dennes sida.

För att avgöra om betalning har skett i rätt tid får man i första hand gå till avtalets bestämmelser. Skulle avtalet inte innehålla något härom gäller enligt 49 § att betalning skall ske när säljaren kräver det. Och som framgår av 48 § andra stycket omfattar skyldigheten att betala inte bara den egentliga betalningen (med sedlar eller mynt, bankgiro e. d.) utan även skyldighet att vidta vissa andra åtgärder som behövs för att möjliggöra betalning i enlighet med avtalet. Underlåtenhet att vidta en sådan åtgärd kan alltså medföra att betalningsdröjsmål föreligger. De åtgärder som avses är accepterande av växel, ställande av remburs, bankgaranti eller annan säkerhet samt vidtagande av andra åtgärder som behövs för att möjliggöra betalning, t. ex. avhämtande av varan i de fall där betalningen har knutits till avlämnandet och varan skall hämtas av köparen.

Dröjsmål med betalningen föreligger inte, om förseningen beror på säljaren eller något förhållande på dennes sida. Exempel på det förra är att köparen underlåter att betala därför att säljaren inte avsänt varan i tid där detta åligger honom eller levererat en felaktig vara. Hänvisningen till ett förhållande på säljarens sida avser situationer där förseningen har sin grund i en omständighet som visserligen inte direkt beror på säljarens förfarande men som ändå bör hänföras till hans risksfär.

Detta kan vara fallet exempelvis om varan förstörs medan säljaren bär risken för den. Som ytterligare exempel kan nämnas vissa förseningar vid betalningstransaktioner. Om betalning skall ske genom bankgiro från köparens bank till ett av säljaren anvisat konto i säljarens bank, torde av allmänna regler följa att betalning har skett i rätt tid om beloppet kommer in på säljarens konto senast på förfallodagen. Det är således utan betydelse att säljaren kanske först flera dagar senare nås av ett meddelande om att

betalningen har skett (jfr NJA 1988 s. 312). Om beloppet kommer in på säljarens konto först efter förfallodagen och orsaken till detta ligger hos säljarens bank, är det fråga om ett förhållande på säljarens sida. Köparen är då inte i dröjsmål. Är det i stället så att förseningen beror på den bank som köparen har anlitat eller på att köparen har angett fel kontonummer, är det inte fråga om ett förhållande på säljarens sida utan på köparens. Denne kan då drabbas av dröjsmålspåföljder.

Om betalning enligt 48 § skall ske där varan eller transportdokument avseende den överlämnas till köparen, sker en eventuell vidarebefordring av betalningen från betalningsorten till säljarens ort på säljarens risk. Skulle säljaren t. ex. ha översänt dokument till inkasso hos en bank på köparens ort, skall betalningen ske där. En försening vid överföringen av medlen från denna bank till säljarens bank utgör inte dröjsmål, eftersom betalningen anses ha skett redan före överföringen. Motsvarande gäller om betalningen sker mot efterkrav.

Om köparen har kommit i dröjsmål med betalningen, får säljaren kräva betalning enligt 52 § eller häva köpet enligt 54 och 59 §§. Om inte annat följer av 54 § fjärde stycket får säljaren välja mellan krav på betalning och hävning. Säljarens hävningsrätt vid successiv leverans behandlas i 56 §. Säljaren får också kräva skadestånd på grund av dröjsmålet. Denna rätt regleras i 57 och 58 §§. Säljarens rätt till dröjsmålsränta på betalning som erlagts för sent regleras i räntelagen (1975:635), till vilken 71 § hänvisar. Säljarens rätt att hålla inne varan eller i övrigt låta bli att frånhända sig förfoganderätten över varan regleras i 10 §.

På motsvarande sätt som i 22 § är syftet med uppräkningen av påföljderna informativt. Uppräkningen är inte helt uttömmande. Säljarens rätt att hålla inne sin prestation och att häva köpet på grund av ett befarat betalningsdröjsmål från köparens sida behandlas i 61 och 62 §§. I 63 § finns bestämmelser bl. a. om det fallet att köparen har gått i konkurs och varan har överlämnats till honom eller konkursboet efter det att konkursen har inletts.

Det hittills sagda har tagit sikte på försening med betalningen. I första stycket i den föreliggande paragrafen nämns också att köparen inte medverkar till köpet enligt 50 § punkt 1. Beror detta inte på säljaren eller något förhållande på dennes sida, får säljaren kräva fullgörelse av skyldigheten att medverka till köpet (53 §) eller häva köpet (55 och 59 §§). Dessutom har säljaren rätt att kräva skadestånd (57 och 58 §§). Också stadgandena i 61 och 62 §§ om befarat avtalsbrott kan bli tillämpliga.

Exempel på fall där dröjsmål med köparens medverkan till köpet beror på säljaren och det således inte är fråga om ett avtalsbrott av köparen utgör den situationen att köparen skall skaffa material för tillverkning av varan men inte kan göra det i tid därför att säljaren inte har underrättat köparen om vilken mängd material som behövs. Också i de fall där köparen enligt 61 § har rätt att hålla inne sin prestation är det fråga om ett dröjsmål som beror på säljaren.

Bestämmelserna om köparens bristande medverkan före avlämnandet har tillkommit i första hand med tanke på sådana situationer där köparen råkar i dröjsmål med uppfyllelsen av sin skyldighet att medverka till köpet,

dvs. inte alls fullgör skyldigheten eller fullgör den senare än som bort ske. Bestämmelserna är emellertid tillämpliga också om köparens medverkan sker på fel sätt, t. ex. när det föreligger ett fel i det material som köparen har levererat för tillverkning av varan. Även i dessa fall kan således bestämmelserna om fullgörelse av skyldigheten att medverka, om hävning och om skadestånd bli aktuella.

Andra stycket

I andra stycket anges genom paragrafhänvisningar vilka påföljder som säljaren kan göra gällande, om köparen inte uppfyller sin skyldighet att hämta eller ta emot varan i tid. Också i dessa fall kan påföljder göras gällande endast om det inte beror på säljaren eller något förhållande på dennes sida att köparen inte har uppfyllt sina förpliktelser. Säljaren kan i dessa fall ha rätt att häva köpet enligt 55 §. Han kan också ha rätt till skadestånd enligt 57 och 58 §§. Dessa påföljder kan emellertid – med undantag för skadeståndspåföljden enligt 58 § – göras gällande endast om det framgår av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt. Också 61 och 62 §§ om befarat avtalsbrott kan bli tillämpliga. I motsats till de fall som avses i första stycket har säljaren emellertid inte rätt att kräva naturafullgörelse av skyldigheten att hämta eller ta emot varan.

Som nämnts är möjligheterna att göra gällande hävning och skadestånd begränsade till de situationer där det är av särskild vikt för säljaren att bli av med varan. Detta hänger samman med att det endast är i dessa speciella situationer som behov av hävning och skadestånd typiskt sett kan anses föreligga. I andra fall torde nämligen bestämmelserna om vård av varan vara tillräckliga för att tillgodose säljarens intressen när köparen inte hämtar eller tar emot varan. Dessa bestämmelser (72 – 78 §§) kan ge säljaren rätt till ersättning för vårdkostnaderna, rätt att placera varan hos tredje man samt möjlighet att sälja varan för köparens räkning.

Krav på betalning och annan fullgörelse

52 §

Säljaren får hålla fast vid köpet och kräva betalning.

Om köparen avbeställer en vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för honom, får säljaren dock inte hålla fast vid köpet genom att fullfölja tillverkningen, vidta andra förberedelser för avlämnandet och kräva betalning. Detta gäller dock inte, om ett avbrott skulle medföra en väsentlig olägenhet för säljaren eller risk för att hans förlust till följd av avbeställningen inte blir ersatt. Skadestånd på grund av avbeställningen beräknas enligt 67 – 70 §§.

Har varan ännu inte avlämnats, förlorar säljaren rätten att kräva betalning, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

(Jfr 58 och 59 §§ i arbetsgruppens förslag)

Första stycket

I 1905 års lag finns i 28 § en regel om rätt att kräva fullgörande av köpet.

Av bestämmelsen i förevarande stycke framgår att säljaren, när köparen har kommit i dröjsmål med betalningen, har rätt att hålla fast vid köpet och kräva betalning. Hänvisningen till att säljaren får hålla fast vid köpet antyder att betalningskravet förutsätter att säljaren för egen del fullgör köpet.

Bestämmelsen innehåller inte några inskränkningar i säljarens rätt att kräva betalning, bortsett från det fallet att köparen avbeställer köpet (se andra stycket). Beträffande säljarens rätt att kräva fullgörelse av köparens betalningsförpliktelse gäller således inte någon begränsning av den typ som följer av 23 § angående köparens rätt att kräva att säljaren fullgör köpet. Detta hänger samman med olikheten i förpliktelsernas natur.

Andra stycket

I 1905 års lag saknas bestämmelser om avbeställning.

Bestämmelsen innehåller ett undantag från principen i första stycket om att säljaren får hålla fast vid köpet och därmed fullgöra köpet för sin del. Undantaget avser den situationen att köparen avbeställer en vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för honom. Säljaren får då enligt första meningen i andra stycket inte hålla fast vid köpet genom att fullfölja tillverkningen, vidta andra förberedelser för avlämnandet och kräva betalning. Han får alltså inte vidta åtgärder för att fullfölja det ifrågavarande köpet. Däremot kan det följa av säljarens skyldighet att begränsa skadan (se 70 §) att han t. ex. bör utnyttja redan utfört arbete och anpassa varan till en annan köpare.

Om köparen avbeställer en vara och säljaren inte får hålla fast vid köpet och kräva betalning, är han i stället berättigad till skadestånd. Den frågan behandlas i det följande.

Enligt andra meningen gäller undantagsbestämmelsen i första meningen inte om det skulle medföra väsentlig olägenhet för säljaren att inte fullfölja köpet eller om det skulle medföra risk för att hans förlust till följd av avbeställningen inte blir ersatt. I sådana fall får alltså säljaren trots avbeställningen hålla fast vid köpet genom att fullfölja tillverkningen, vidta andra åtgärder för avlämnandet och kräva betalning.

En sådan väsentlig olägenhet som avses här kan bero på att säljaren åsamkas betydande sysselsättningssvårigheter eller på att han har gjort särskilda investeringar för att kunna genomföra produktionen eller på att han har ett särskilt intresse av beställningen såsom ett referensarbete. Ju längre tillverkningen eller andra förberedelser för avlämnandet har framskridit, desto större olägenhet innebär det ofta för säljaren att inte fullfölja köpet. Ju senare avbeställningen inträffar, desto större anledning finns det också att vid bedömningen av den skada som tillfogas säljaren ta hänsyn även till köparens möjligheter att själv utnyttja varan på ett annat sätt än det som från början var avsikten.

Risk för att säljarens förlust till följd av avbeställningen inte blir ersatt kan föreligga t. ex. på grund av köparens dåliga betalningsförmåga. Om i ett sådant fall säljarens ställning med hänsyn till det säkerhetsvärde som varan kan representera förbättras genom att tillverkningen fullföljs, är han således inte skyldig att ställa in tillverkningen. Motsvarande gäller om det

av någon annan anledning måste antas att säljarens förlust på grund av avbeställningen inte blir ersatt. Som exempel kan nämnas att köparen inte är beredd att frivilligt betala skadestånd med anledning av avbeställningen och att möjligheten att få en verkställbar dom mot honom är utesluten eller alltför besvärlig och osäker.

Frågan om vilka förluster för säljaren som skall ersättas, när köpet till följd av köparens avbeställning inte får fullföljas, skall bedömas enligt de allmänna principer för skadeståndsberäkning som anges i 67–70 §§. Skadeståndet omfattar således bl. a. de kostnader som säljaren har lagt ned på varans tillverkning eller för de övriga åtgärder som han har vidtagit i syfte att förbereda varans avlämnande samt kostnader som förorsakas av att tillverkningen och andra förberedelser ställs in. Ytterligare har säljaren rätt till ersättning för vinst som han förlorar på grund av avbeställningen. Bestämmelsen tar inte ställning till vilken beräkningsmetod som skall användas för att bestämma ersättningens storlek.

Frågan om säljarens rätt till skadestånd kan någon gång böra bedömas utifrån stadgandet i 57 § första stycket (se specialmotiveringen till den paragrafen).

Tredje stycket

I 1905 års lag finns i 31 § en regel motsvarande den föreliggande.

Vid dröjsmål på köparens sida får säljaren enligt första stycket kräva betalning för varan. Är förutsättningarna för hävning också uppfyllda, har säljaren rätt att välja mellan krav på betalning och hävning. Enligt bestämmelsen i tredje stycket förlorar emellertid säljaren rätten att kräva betalning om han väntar orimligt länge med att framställa kravet. Bestämmelsen gäller endast för sådana fall då varan ännu inte har avlämnats. Har säljaren fullgjort den egna prestationen genom att avlämna varan, går han inte enligt förevarande stadgande miste om sin rätt att kräva betalning för varan av köparen. Däremot kan denna rätt gå förlorad enligt allmänna regler om preskription av fordran.

Bestämmelsen motsvarar 23 § tredje stycket, enligt vilken köparen genom sin passivitet kan förlora rätten att kräva fullgörelse av köpet. Vad som där sägs om tidsfaktorn gäller i tillämpliga delar även förevarande bestämmelse.

53 §[1]

Säljaren får hålla fast vid köpet och kräva att köparen medverkar till köpet enligt 50 § 1. Köparen är dock inte skyldig att medverka till köpet, om det föreligger ett hinder som han inte kan övervinna eller om hans medverkan skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till säljarens intresse av köparens medverkan.

Om hindret eller missförhållandet upphör inom rimlig tid, får säljaren dock kräva att köparen medverkar till köpet.

Säljaren förlorar rätten att kräva att köparen medverkar till köpet, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

(Paragrafen saknar motsvarighet i arbetsgruppens förslag)

[1] Ändrad lydelse i propositionsförslaget.

Paragrafen har ingen motsvarighet i 1905 års lag. Den gäller säljarens rätt att kräva att köparen medverkar till köpet enligt 50 § 1.

Bestämmelsen i första stycket är en motsvarighet till 23 § första stycket och ställer liksom den bestämmelsen upp vissa förutsättningar för att fullgörelse, här i form av medverkan, skall kunna krävas. Rörande den närmare innebörden av dessa förutsättningar gäller i tillämpliga delar vad som har anförts under 23 §. Vid en avvägning mellan parternas intressen bör uppmärksamhet fästas vid det förhållandet att köparens medverkan ofta är helt nödvändig för att säljaren skall kunna uppfylla sina förpliktelser.

På motsvarande sätt som enligt 23 § medför det förhållandet att köparen blir befriad från skyldigheten att medverka till köpet inte nödvändigtvis att köparen också blir befriad från skadeståndsskyldigheten.

När det gäller bestämmelserna i andra och tredje styckena kan hänvisas till vad som har anförts under motsvarande bestämmelser i 23 § andra och tredje styckena.

Hävning på grund av dröjsmål med betalningen

54 §

Säljaren får häva köpet på grund av köparens dröjsmål med betalningen, om dröjsmålet utgör ett väsentligt avtalsbrott.

Har säljaren förelagt köparen en bestämd tilläggstid för betalningen och är den inte är oskäligt kort, får köpet även hävas om köparen inte betalar inom tilläggstiden.

Medan tilläggstiden löper får säljaren häva köpet endast om köparen meddelar att han inte kommer att betala inom denna tid.

Har varan kommit i köparens besittning, får säljaren häva köpet endast om han har förbehållit sig rätt till detta eller köparen avvisar varan.

(Jfr 60 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen gäller säljarens rätt att häva köpet på grund av köparens dröjsmål med betalningen. Hävning på grund av ett befarat avtalsbrott regleras i 62 §. I 56 § ingår särskilda bestämmelser om hävning i fall där varan skall avlämnas och priset betalas i flera poster.

Första stycket

I 1905 års lag finns regler om hävning på grund av köparens dröjsmål med betalningen i 28 § första stycket.

Bestämmelsen i förevarande stycke innehåller att säljaren får häva köpet om köparens dröjsmål utgör ett väsentligt avtalsbrott. Formuleringen skiljer sig från motsvarande bestämmelser i 25 och 39 §§ genom att en hänvisning till avtalsbrottets betydelse för motparten saknas. Det krävs alltså vid tillämpningen av förevarande stycke inte att avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för säljaren. Detta hänger samman med att säljarens tillgångar eller finansiella läge inte bör tillmätas någon avgörande betydelse för bedömningen av om han skall ha rätt att häva köpet på grund av köparens dröjsmål med betalningen. Prövningen skall i stället utgå från avtalsbrottet som sådant.

Vid bedömningen av om ett dröjsmål med betalningen utgör ett väsentligt avtalsbrott bör hänsyn tas bl. a. till köpets karaktär och betydelsen vid ifrågavarande förhållanden av att betalningen försenas. Vid vissa transaktioner kan ett mycket kort dröjsmål vara väsentligt, medan man i andra fall bör kräva mer innan hävning kan ske. Väsentlighetsbedömningen kan dock inte göras enbart utifrån dröjsmålets längd. Man måste också beakta t. ex. huruvida dröjsmålet gäller hela betalningen eller endast en mindre del av betalningen. Däremot saknar orsaken till köparens dröjsmål med betalningen betydelse för säljarens rätt att häva köpet.

Kravet på att avtalsbrottet skall vara väsentligt är detsamma oavsett om betalning skall ske i reda pengar mot utfående av varan eller t. ex. mot överlämnande av dokument. Men betalningsvillkoren kan givetvis ha betydelse för utfallet av väsentlighetsbedömningen i det enskilda fallet.

Bestämmelsen förutsätter inte att köparen skall ha insett eller bort inse att avtalsbrottet var väsentligt. Även om köparen har anledning att anta att dröjsmålet inte spelar någon större roll för säljaren, har denne rätt att häva köpet när avtalsbrottet är väsentligt enligt den mera allmänna bedömning som har nämnts.

Andra stycket

1905 års lag saknar motsvarande bestämmelse.

Bestämmelsen gäller säljarens rätt att häva köpet efter utgången av en tilläggstid som säljaren har förelagt köparen. Om tiden inte är oskäligt kort får säljaren häva köpet om köparen inte betalar inom tiden. Bestämmelsen svarar mot 25 § andra stycket som gäller köparens rätt att häva köpet efter utgången av en tilläggstid som han har förelagt säljaren, om varan inte avlämnas inom tilläggstiden.

Tilläggstiden får inte vara oskäligt kort. Köparen måste få en reell möjlighet att erlägga betalningen inom tilläggstiden. Däremot behöver säljaren inte ta hänsyn till köparens individuella möjligheter att få fram de medel som krävs för betalningen. Rörande den närmare innebörden av bestämmelsen kan i tillämpliga delar hänvisas till vad som har anförts i specialmotiveringen till 25 § andra stycket.

Tredje stycket

1905 års lag innehåller ingen motsvarighet till förevarande stycke. Bestämmelsen svarar mot 25 § tredje stycket vartill kan hänvisas.

Fjärde stycket

Bestämmelsen överensstämmer med 28 § andra stycket i 1905 års lag.

Bestämmelsen innehåller den mest betydelsefulla inskränkningen i säljarens hävningsrätt. Säljaren saknar i regel hävningsrätt då han har låtit köparen komma i besittning av varan. Någon motsvarighet till denna princip förekommer inte i fråga om köparens hävningsrätt. Denna begränsas sålunda inte av att avtalet har blivit fullgjort genom betalning av priset.

För att rätten att häva köpet på grund av dröjsmål med betalningen skall vara utesluten fordras att varan har kommit i köparens besittning. Att varan är avlämnad avskär således inte hävningsrätten i andra fall än då

avlämnandet och mottagandet sammanfaller. Vid distansköp är detta i regel inte fallet, och säljaren har då enligt 10 § andra stycket rätt att förhindra att varan lämnas ut annat än mot betalning. Begagnar sig säljaren av denna rätt kommer varan aldrig i köparens besittning, och säljaren kan då, om betalning inte sker, häva köpet utan hinder av förevarande bestämmelse.

Den inskränkning i hävningsrätten som avses i bestämmelsen gäller inte i sådana fall då säljaren förbehållit sig rätt att häva köpet trots att varan har kommit i köparens besittning. Det vanligaste fallet är att varan har sålts med ett giltigt äganderättsförbehåll.

Ett andra undantagsfall då säljaren är berättigad att häva köpet, trots att varan har kommit i köparens besittning, är då köparen har avvisat varan. Detta undantagsfall tar sikte på de situationer då avvisandet har skett utan fog. Har köparen haft rätt att avvisa varan är det han och inte säljaren som har en hävningsrätt.

Hävning på grund av bristande medverkan

55 §

Säljaren får häva köpet, om köparen inte medverkar till köpet enligt 50 § 1 och avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för säljaren samt köparen insåg eller borde ha insett detta. Säljaren får under samma förutsättningar häva köpet, om köparen inte i rätt tid hämtar eller tar emot varan i fall då det framgår av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt.

Säljaren får vidare häva köpet, om köparen inte inom en bestämd tilläggstid som säljaren har förelagt köparen och som inte är oskäligt kort

1. medverkar till köpet enligt 50 § 1, eller
2. hämtar eller tar emot varan i fall då det framgår av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt.

Medan en tilläggstid löper får säljaren häva köpet endast om köparen meddelar att han inte kommer att fullgöra sina skyldigheter inom tilläggstiden.

(Jfr 60 § fjärde stycket i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag saknas motsvarande bestämmelser.

I 50 § regleras köparens skyldighet att medverka till köpet och att hämta eller ta emot varan. Om köparen inte uppfyller sina förpliktelser i dessa avseenden har säljaren rätt att häva köpet enligt vad som föreskrivs i förevarande paragraf.

Köparens underlåtenhet att hämta eller ta emot varan eller i övrigt medverka till köpet kan ofta i förening med andra omständigheter vara ett tecken på att köparen inte kommer att fullgöra sin betalningsförpliktelse. Om det står klart att det kommer att inträffa ett betalningsdröjsmål som ger säljaren rätt till hävning, får säljaren enligt 62 § häva köpet på denna grund även om dröjsmålet ännu inte har fullbordats. I den mån omständigheterna är sådana att rätt till hävning på grund av ett befarat eller fullbor-

dat betalningsdröjsmål inte föreligger, kan rätten till hävning på grund av bristande medverkan däremot ha en självständig betydelse.

Första stycket

En förutsättning för att säljaren skall ha rätt att häva köpet på grund av bristande medverkan från köparen är att avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för säljaren och att köparen insåg eller borde ha insett detta. Vid bedömningen av om väsentlighetskravet är uppfyllt måste man ha i minnet att det här rör sig om köparens biförpliktelser. Många gånger kan köparens bristande medverkan inte anses ha sådan betydelse för säljaren att underlåtenheten bör medföra hävningsrätt. Ett avtalsbrott som består i bristande medverkan är således i regel inte lika allvarligt som ett avtalsbrott som består i bristande betalning.

Hävning av köpet i fall då köparen inte har medverkat till det kan bli aktuellt t. ex. om det med tanke på säljarens övriga verksamhet kan uppkomma en betydande olägenhet eller skada för honom om fullgörelsen av avtalet drar ut på tiden därför att köparen inte medverkar till köpet i tid. Det kan exempelvis röra sig om att ett fartyg eller en maskin som är under byggnad tar utrymme på säljarens varv eller i hans produktionshall och förhindrar eller försvårar fullgörelsen av säljarens övriga åtaganden.

Skulle köparen såväl brista i medverkan som underlåta att göra delbetalningar, kan det ofta finnas skäl att bedöma frågan om hävningsrätt föreligger i förhållande till den sammanlagda verkan av köparens avtalsbrott för säljaren. Säljaren kan således bli berättigad att häva köpet även om avtalsbrotten var för sig inte är så betydande att de skulle ge säljaren en sådan rätt.

Säljarens rätt att häva köpet enligt förevarande paragraf är oberoende av orsaken till avtalsbrottet. Hävning kan således komma i fråga också i sådana fall där köparens dröjsmål med att medverka till köpet beror på omständigheter utanför köparens kontroll.

Består avtalsbrottet i att köparen inte i rätt tid har hämtat eller tagit emot varan, krävs – utöver väsentlighetskravet – att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt. Det är endast i sådana fall som en hävningsrätt i nu avsedda fall framstår som motiverad. Om köparen inte i rätt tid hämtar eller tar emot varan, föreligger det ofta samtidigt ett dröjsmål med betalningen eller ett befarat sådant. Då skyddas säljaren av andra regler, nämligen de om betalningsdröjsmål och de om befarat avtalsbrott. I många fall kan säljaren också få ett tillräckligt skydd genom reglerna om vård av varan i 72–78 §§. Dessa ger honom rätt till ersättning för vårdkostnaderna, rätt att placera varan hos tredje man samt möjlighet att sälja varan för köparens räkning. Reglerna om vård av varan blir tillämpliga t. ex. om köpet gäller en lastbil som köparen har betalt men inte tagit emot. I allmänhet har säljaren i en sådan situation inte intresse av att kunna häva köpet.

I vissa fall kan emellertid säljaren ha ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt. Som exempel kan nämnas att säljaren har sålt ett hus för rivning eller att köpet avser överblivet byggnadsmaterial från ett bygge eller varor från ett lager som måste tömmas. Som ytterligare exem-

pel kan nämnas att köpet avser giftigt industriavfall från säljarens verksamhet som säljs för att återanvändas. I sådana fall kan köparens underlåtenhet att hämta eller ta emot varan ha en så stor betydelse för säljaren att han har ett särskilt intresse av att kunna häva köpet. Den möjlighet som ges därtill i första stycket medför också att säljaren enligt 62 § kan frigöra sig från avtalet redan före tiden för fullgörelsen, om det står klart att köparen inte kommer att ta emot varan.

Andra stycket

Andra stycket innehåller en bestämmelse om ett tilläggstidsförfarande som i princip motsvarar bestämmelsen i 25 § andra stycket. Vid bedömningen av tilläggstidens längd bör beaktas det slag av förpliktelse som det är fråga om. Tilläggstiden bör innebära en faktisk möjlighet att uppfylla förpliktelsen. Säljaren är dock inte skyldig att beakta köparens individuella behov och förhållanden när han sätter ut tilläggstiden. Kravet på en skälig tid innebär emellertid att ett dröjsmål som är oväsentligt för säljaren inte kan åberopas som hävningsgrund. Det kan framhållas att, i de fall då köparen inte har hämtat eller tagit emot varan, säljaren inte genom tilläggstidsförfarandet kan sätta ur spel den hävningsförutsättning som består i att säljaren skall ha ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt.

Tredje stycket

På sätt som motsvarar vad som föreskrivs i 25 § tredje stycket gäller att säljarens rätt att häva köpet under tilläggstiden är begränsad till de fall då köparen meddelar att han inte kommer att fullgöra sina skyldigheter inom tilläggstiden.

Hävning vid successiv leverans

56 §[1]

Skall betalning ske efter hand i särskilda poster allteftersom avlämnande sker och föreligger det dröjsmål med betalningen av någon post, får säljaren häva köpet i fråga om denna post enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning.

Säljaren får häva köpet även i fråga om en senare post, om det inte saknas anledning att anta att dröjsmål med betalningen som ger rätt till hävning kommer att upprepas.

(Jfr 62 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen innehåller specialregler om hävning i de fall då varan skall avlämnas och betalas efter hand i särskilda poster (successiv leverans).

Första stycket

I 1905 års lag saknas en uttrycklig motsvarighet till första stycket.

Om varan skall avlämnas successivt och även betalningen skall ske i flera poster allteftersom varan avlämnas, får säljaren vid dröjsmål med

[1] Ändrad lydelse i propositionsförslaget.

betalningen av en post häva köpet beträffande denna post enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning. De enskilda posterna betraktas med andra ord i detta avseende som om det vore fråga om flera självständiga köp. Det är alltså köplagens allmänna regler om hävning som skall tillämpas beträffande en enskild post. Vid dröjsmål med en post får således säljaren häva köpet beträffande denna, om avtalsbrottet uppfyller väsentlighetskravet i 54 § första stycket eller om betalning inte har skett inom en tilläggstid som säljaren har förelagt enligt 54 § andra stycket. Då de enskilda posterna betraktas som om det vore fråga om flera självständiga köp, får hävningsförutsättningarna bedömas i förhållande till den ifrågavarande posten och inte i förhållande till hela avtalet. Bestämmelsen har sin motsvarighet i fråga om avtalsbrott av säljaren i 44 § första stycket.

Andra stycket

I 1905 års lag finns en motsvarighet till förevarande bestämmelse i 29 §.

Bestämmelsen gäller säljarens rätt att på grund av ett betalningsdröjsmål som har inträffat beträffande en post häva köpet beträffande en senare post. Utgångspunkten är att köpet får hävas även i fråga om en senare post. Undantag görs dock för det fall att det saknas anledning att anta att dröjsmål med betalningen som ger rätt till hävning kommer att upprepas. I jämförelse med motsvarande bestämmelse om säljarens avtalsbrott (44 §) är den föreliggande bestämmelsen något strängare mot köparen i det att presumtionen för hävningsrätt är den omvända. Även i förhållande till vad som annars gäller vid befarat avtalsbrott (62 §) är förutsättningarna för hävning strängare mot köparen.

Som exempel på fall där hävning enligt bestämmelsen inte bör komma i fråga kan nämnas att det inträffade dröjsmålet uppenbarligen har berott på ett misstag från köparens sida, ett tillfälligt betalningshinder eller någon annan liknande orsak som inte har samband med köparens betalningsförmåga och som inte heller annars ger anledning att befara dröjsmål i fortsättningen. Hänvisningen till dröjsmål som ger rätt till hävning innebär att det skall saknas anledning att förvänta ett sådant dröjsmål med betalningen av kommande post eller poster som utgör ett väsentligt avtalsbrott.

Hävning beträffande senare poster kan komma i fråga oberoende av huruvida säljaren häver köpet i fråga om den post vars betalning redan har försenats. Hävning på grund av det redan inträffade dröjsmålet kan vara utesluten t. ex. därför att varan redan har kommit i köparens besittning (jfr 54 § fjärde stycket). Detta hindrar dock inte säljaren att häva köpet beträffande kommande poster.

Hävning enligt andra stycket torde ofta komma att omfatta alla de återstående posterna. Detta är dock i princip inte nödvändigt, utan hävning kan även komma i fråga beträffande bara någon eller några av de senare posterna. De förutsättningar som anges i andra stycket måste nämligen föreligga beträffande varje post som hävningen avser.

Bestämmelsen i andra stycket innehåller inte någon uttrycklig reglering av frågan inom vilken tid säljaren måste utöva sin hävningsrätt. Frågan

huruvida hävningsrätten kan förloras genom passivitet får bedömas utifrån allmänna principer.

Skadestånd

57 §[1]

Säljaren har rätt till ersättning för den skada han lider genom köparens dröjsmål med betalningen, om inte köparen visar att dröjsmålet beror på lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller betalningsförmedlingen eller annat liknande hinder som köparen inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Säljaren har också rätt till ersättning för den skada han lider genom att köparen inte medverkar till köpet enligt 50 § 1 eller inte i rätt tid hämtar eller tar emot varan i fall då det framgår av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt. Rätt till ersättning i dessa fall föreligger dock inte, om köparen visar att det har funnits ett hinder av det slag som anges i 27 § första eller andra stycket för att medverka till köpet eller för att hämta eller ta emot varan.

Enligt andra stycket ersätts inte sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket.

Säljaren har alltid rätt till ersättning, om avtalsbrottet eller förlusten beror på försummelse på köparens sida.

(Jfr 63 § i arbetsgruppens förslag).

Paragrafen gäller köparens skadeståndsskyldighet på grund av köparens betalningsdröjsmål och bristande medverkan. Paragrafens första stycke har i 1905 års lag sin närmaste motsvarighet i 30 §. Andra – fjärde styckena saknar motsvarighet i den lagen.

Första stycket

Bestämmelsen gäller köparens skadeståndsskyldighet på grund av dröjsmål med betalningen. Utgångspunkten är att köparens betalningsdröjsmål medför skyldighet för honom att ersätta säljarens skada. Även om det föreligger ett dröjsmål, kan köparen dock under vissa förutsättningar vara befriad från skadeståndsansvar.

Befrielse från skadeståndsskyldighet på grund av dröjsmål med betalningen förutsätter att dröjsmålet beror på ett betalningshinder av kvalificerat slag, som köparen inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpslutet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit. I lagtexten nämns några exempel på sådana hinder som kan utgöra befrielsegrund. Det talas om att dröjsmålet beror på lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller betalningsförmedlingen eller annat liknande hinder.

Exemplen är huvudsakligen desamma som i 7 § andra stycket lagen (1936:81) om skuldebrev. Där talas om dröjsmål som beror på lagbud, avbrott i den allmänna samfärdseln eller liknande oöverstigligt hinder som gäldenären inte borde ha tagit i beräkning vid skuldebrevets utfärdande.

[1] Ändrad lydelse i propositionsförslaget.

Skuldebrevslagens krav på att hindret skall vara "oöverstigligt" motsvaras i förevarande bestämmelse av kravet på att köparen inte skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit följderna av hindret.

I förevarande bestämmelse talas om "annat liknande hinder". Däremot nämns inte – såsom i 27 § – att hindret skall ligga utanför köparens kontroll. Ett sådant krav gäller emellertid även i förevarande sammanhang. Det framgår av de exempel som nämns i lagtexten samt av ordet "liknande". Formuleringen i förevarande bestämmelse är emellertid mer tänkt att betona parallelliteten med den förutnämnda bestämmelsen i skuldebrevslagen än med reglerna i 27 § om säljarens dröjsmål. Dessa gäller en förpliktelse av en helt annan typ. De exempel som ingår i förevarande bestämmelse utvisar att möjligheterna till befrielse från skadeståndsskyldighet på grund av köparens betalningsdröjsmål är mera begränsade än motsvarande befrielsegrunder vid säljarens dröjsmål.

Föreligger ett hinder av avsett slag kan det likväl inte åberopas som befrielsegrund, om köparen skäligen kunde förväntas ha räknat med det vid köpet. Förutsebara svårigheter bör beaktas vid avtalets utformning, t.ex. genom att köparen förbehåller sig alternativa betalningssätt eller betalningsvägar (jfr vad som anförts i specialmotiveringen till 27 §).

Om svårigheten inte kunde förutses vid den tidpunkt då avtalet ingicks men före betalningstidpunkten, måste köparen inrätta sig efter vad som kan antas hända. Ett hinder kan således inte heller åberopas som befrielsegrund, om köparen skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit dess följder. Om t.ex. ett avbrott i betalningsförmedlingen har blivit förutsebart efter köpslutet men före förfallodagen och dess följder kunde ha undvikits genom att betalningen hade erlagts någon dag tidigare, kan detta innebära att köparen inte får åberopa hindret till befrielse från skadeståndsskyldighet.

Om avtalet förutsätter att betalning sker mot att eller efter det att varan har avlämnats, kan man dock inte kräva att köparen för att undvika betalningshindret skall erlägga betalningen redan innan han har fått varan. Däremot kan det även då vara möjligt för köparen att erlägga betalningen på ett annat sätt än genom bank eller post – exempelvis kontant – och på det sättet undvika det hinder som förutses inträffa. Huruvida man skäligen kan begära kontantbetalning i en sådan situation får bli beroende på bl.a. var säljaren bor och hur stort belopp det är fråga om. Beror ett betalningshinder på valutalagstiftningen i köparens land, kan det vara rimligt att kräva att köparen försöker övervinna det genom att utnyttja möjligheter att få licens eller dispens.

Bristande betalningsförmåga kan inte utgöra en sådan befrielsegrund som avses i föreliggande stycke.

Enligt 48 § andra stycket omfattar köparens skyldighet att betala priset även skyldighet att i enlighet med avtalet acceptera växel, ställa remburs eller bankgaranti eller vidta någon annan åtgärd som behövs för att möjliggöra betalning. Ett hinder som medför att köparen inte i tid kan vidta en sådan åtgärd måste vara av samma kvalificerade slag som har nämnts ovan för att köparen skall befrias från skadeståndsskyldighet.

Bestämmelsen gäller såväl när köpet har hävts som när så inte har skett.

Ett specialfall där säljarens rätt till skadestånd blir aktuell är att köparen avbeställer varan. Som framgår av 52 § andra stycket innebär detta att säljaren i vissa fall inte får hålla fast vid köpet genom att kräva ut köpesumman. I stället får han kräva skadestånd av köparen. I fråga om beräkningen av skadeståndet hänvisas till 67–70 §§. I den förevarande bestämmelsen finns det vissa grunder som köparen kan åberopa för att undgå skadeståndsskyldighet, nämligen de nyss angivna hindren mot fullgörandet av betalningsförpliktelsen. Orsaken till att köparen avbeställer en vara ligger vanligtvis inte i att det föreligger ett sådant betalningshinder. Men om detta någon gång skulle vara fallet, bör frågan om skadestånd skall utgå bedömas enligt den förevarande bestämmelsen. Undantagsvis kan det således tänkas att en köpare som avbeställer en vara kan bli befriad från skadeståndsskyldighet enligt förevarande bestämmelse. Säljaren har dock rätt till ersättning för varans vård enligt bestämmelserna i 75 §.

Andra stycket

Om köparen inte medverkar till köpet enligt 50 § 1 eller inte i rätt tid hämtar eller tar emot en vara som säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med, har säljaren rätt till skadestånd enligt motsvarande grunder som i 27 § första eller andra stycket. Genom hänvisningen till 27 § första stycket förutsätter befrielse från skadeståndsskyldighet att köparens bristande medverkan till köpet eller underlåtenhet att hämta eller ta emot varan beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit. Genom hänvisningen till 27 § andra stycket har köparen också ett visst ansvar för dröjsmål som beror på tredje man.

Tredje stycket

Bestämmelsen svarar mot 27 § tredje stycket. Den skadeståndsskyldighet som följer av kontrollansvaret enligt andra stycket omfattar inte indirekt förlust. För att säljaren skall ha rätt till sådan ersättning fordras försummelse enligt vad som stadgas i fjärde stycket. När det däremot gäller köparens skadeståndsskyldighet enligt första stycket finns ingen motsvarande begränsning. Vid betalningsdröjsmål har alltså säljaren samma ansvar för direkt som för indirekt förlust.

Fjärde stycket

Bestämmelsen svarar mot 27 § fjärde stycket. Beror avtalsbrottet eller förlusten på försummelse från köparens sida, är detta en tillräcklig förutsättning för att köparen skall bli skadeståndsskyldig. Att försummelse inte är en nödvändig förutsättning för skadeståndsskyldighet framgår av första och andra styckena.

I de flesta fall torde köparen vara skadeståndsansvarig enligt första eller andra stycket. Ansvaret enligt första stycket avser såväl direkt som indirekt förlust. Ansvaret enligt andra stycket avser däremot inte indirekt förlust. Detta framgår av tredje stycket. Bestämmelsen i fjärde stycket får därför betydelse främst som den regel på vilken skadeståndsansvar för

indirekt förlust kan grundas i fall där köparens avtalsbrott är sådant som avses i andra stycket.

Säljaren har i princip bevisbördan för att försummelse föreligger.

58 §

Hindras köparen att fullgöra köpet i rätt tid, skall han lämna säljaren meddelande om hindret och dess inverkan på möjligheterna till fullgörelse. Om säljaren inte får ett sådant meddelande inom skälig tid efter det att köparen har fått eller borde ha fått kännedom om hindret, har säljaren rätt till ersättning för den skada som kunde ha undvikits om han hade fått meddelandet i tid.

(Jfr 63 § tredje stycket i arbetsgruppens förslag)

Bestämmelsen saknar motsvarighet i 1905 års lag.

Om köparen hindras att – helt eller delvis – fullgöra köpet i rätt tid, skall han lämna säljaren ett meddelande om hindret. Detta gäller vid hinder för betalningen liksom vid hinder vilka innebär att köparen inte kan medverka till köpet enligt 50 §. Meddelandet skall innehålla uppgift om hindret och dess inverkan på möjligheterna till fullgörelse och tillställas säljaren inom skälig tid efter det att köparen fått eller borde ha fått kännedom om hindret. Får säljaren inte ett sådant meddelande har han rätt till ersättning för den skada som kunde ha undvikits om han hade fått meddelandet i tid. Paragrafen motsvarar bestämmelsen i 28 §, och det kan i fråga om dess närmare innebörd hänvisas dit.

Till skillnad från vad som gäller enligt 57 § andra stycket är det inte en förutsättning för skadeståndsskyldighet enligt förevarande paragraf att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt.

Meddelande om hävning och skadestånd

59 §

Säljaren får inte häva köpet på grund av köparens dröjsmål med att betala eller med att hämta eller ta emot varan, om han inte innan fullgörelse har skett meddelar köparen att han häver.

Om köparen har lämnat medverkan enligt 50 § 1 men detta har skett för sent, får säljaren inte häva köpet eller kräva skadestånd på grund av dröjsmålet, om han inte inom skälig tid efter det att fick kännedom om att medverkan har lämnats meddelar köparen att han häver eller vill kräva skadestånd. Om säljaren häver köpet, behöver han dock inte lämna särskilt meddelande om att han vill kräva skadestånd.

(Jfr 61 § i arbetsgruppens förslag).

Paragrafen gäller säljarens skyldighet att lämna köparen meddelande om att han häver köpet eller, i fall som avses i andra stycket, om krav på skadestånd.

I 1905 års lag är den närmaste motsvarigheten till förevarande paragraf 32 §.

Första stycket

Bestämmelsen gäller hävning av köpet på grund av köparens dröjsmål med betalningen eller med att hämta eller ta emot varan. I dessa fall måste säljaren, om han vill utöva sin rätt att häva köpet, göra detta innan köparen fullgör den ifrågavarande förpliktelsen. Har betalning väl skett eller har köparen hämtat eller tagit emot varan, låt vara för sent, får säljaren inte längre häva köpet på grund av avtalsbrottet. Den avgörande tidpunkten är då köparens prestation har ägt rum. Inte ens om säljaren först senare har fått kännedom om fullgörelsen får han häva köpet efter det att köparen har fullgjort sin förpliktelse.

Bestämmelsen innebär att säljaren förlorar hävningsrätten. Däremot kan han vara berättigad till skadestånd på grund av dröjsmålet.

Andra stycket

Dessa bestämmelser gäller det fallet att köparen har medverkat till köpet enligt 50 § 1 men detta har skett för sent. Bestämmelserna motsvarar till sitt innehåll 29 § som rör säljarens dröjsmål.

Så länge köparen inte fullgör sin skyldighet att medverka har säljaren rätten att häva köpet och kräva skadestånd i behåll. Om säljaren efter det att medverkan har lämnats vill utöva sin hävningsrätt eller kräva skadestånd därför att köparen inte har medverkat till köpet i tid, skall han göra detta inom skälig tid efter det att han fick kännedom om att medverkan har lämnats. Om säljaren häver köpet behöver han dock inte lämna något särskilt meddelande om att han vill kräva skadestånd.

Specifikation

60 §

Skall köparen specificera varans form, mått eller andra egenskaper och underlåter han att göra det vid avtalad tid eller inom skälig tid efter det han har fått begäran om detta från säljaren, får säljaren göra specifikationen i överenstämmelse med vad som kan antas vara i köparens intresse. Detta hindrar inte säljaren från att göra gällande andra påföljder.

Säljaren skall underrätta köparen om den specifikation han gör och förelägga köparen en skälig tid inom vilken denne kan ändra specifikationen. Ändrar köparen inte specifikationen inom den tid som har förelagts honom, blir säljarens specifikation bindande.

(Jfr 64 § i arbetsgruppens förslag).

I 1905 års lag finns inte någon motsvarighet till förevarande paragraf.

Paragrafen behandlar det särskilda fallet att köparen skall specificera varans form, mått eller andra egenskaper men inte gör det i tid. Under vissa förutsättningar kan säljaren i så fall göra specifikationen i köparens ställe.

Första stycket

En förutsättning för att första stycket skall bli tillämpligt är att köparen enligt avtalet eller annars, t. ex. handelsbruk, skall göra den ifrågavarande

specifikationen. Avtalet kan t. ex. avse tillverkning eller leverans av säsongvaror beträffande vilka köparen kan bedöma sina närmare önskemål i fråga om färg, form osv. först efter köpslutet. Ett annat exempel är att avtalet avser tillverkning av varor vilkas tekniska detaljer köparen inte kan slå fast i det skede då avtalet ingås på grund av att de är beroende av önskemål från hans egna kunder. Däremot kan en säljare som skall tillverka en vara och som märker att han saknar vissa specifikationer som behövs för att han skall kunna fullfölja tillverkningen inte utan vidare åberopa bestämmelsen för att själv göra de närmare bestämningarna av varans egenskaper.

Om köparen underlåter att göra specifikationen vid den överenskomna tidpunkten eller inom en skälig tid efter det att han har mottagit en begäran från säljaren, får säljaren själv företa specifikationen. Denna måste dock överensstämma med vad som kan antas vara i köparens intresse. Hur varan skall vara närmare beskaffad för att överensstämma med köparens intresse kan t. ex. framgå av tidigare beställningar eller av att säljaren känner till de ändamål för vilka varan skall användas.

Bestämmelsen i första meningen ger säljaren *rätt att göra* specifikationen men den förpliktar honom inte att göra den. Om säljaren föredrar att häva avtalet på grund av köparens underlåtenhet att specificera, kan han göra detta om förutsättningarna för hävning föreligger (jfr 50 § 1 och 55 §). Även om han väljer att själv göra specifikationen, har han kvar sina övriga rättigheter, t. ex. rätten till skadestånd (57 § andra stycket).

Andra stycket

Om säljaren med stöd av första stycket gör en specifikation skall han enligt andra stycket underrätta köparen om den och förelägga köparen en skälig tid inom vilken denne kan ändra specifikationen. Ifall köparen har fått en sådan underrättelse och *inte* ändrar specifikationen inom utsatt tid, blir säljarens specifikation bindande.

Att specifikationen blir bindande innebär bl. a. att varan skall anses avtalsenlig om den överenstämmer med den av säljaren gjorde specifikationen. Köparen kan inte heller bli fri från avtalet genom att hävda att avtalets fullgörande, dvs. säljarens leveransskyldighet och hans egen betalningsskyldighet, har varit beroende av att köparen faktiskt lämnat den specifikation som avtalet förutsätter. Bestämmelserna ger därför säljaren en möjlighet att hålla fast vid köpet också i de fall då köparens underlåtenhet att lämna specifikation beror på en önskan att köpet inte fullföljs.

Om köparen ändrar specifikationen inom förelagd tid blir säljarens specifikation inte bindande för honom. Skulle säljaren likväl avlämna en vara som har tillverkats enligt hans egen specifikation är varan inte avtalsenlig. Köparen kan då ha rätt att göra gällande felpåföljder.

Ifall köparen avbeställer varan och säljaren enligt 52 § andra stycket inte får hålla fast vid köpet utan måste nöja sig med skadestånd, sätts bestämmelserna i förevarande paragraf åt sidan. Då blir säljaren även enligt 70 § skyldig att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin skada. Den skyldigheten inträder när säljaren får veta om avbeställningen.

Bestämmelserna i 61 och 62 §§ reglerar vilka befogenheter en part i köpeavtal har om det kan befaras att motparten kommer att göra sig skyldig till ett avtalsbrott. Det rör sig alltså om situationer där något avtalsbrott från motpartens sida ännu inte har inträffat men kan förväntas komma att inträffa. I den rättsvetenskapliga litteraturen används termen anteciperat avtalsbrott för att beskriva en sådan situation. I förevarande lag används uttrycket befarat avtalsbrott. Bestämmelserna om befarat avtalsbrott är tillämpliga på samtliga de typer av avtalsbrott som regleras i lagen, oberoende av från vilken parts sida som ett avtalsbrott är att vänta.

I anslutning till dessa bestämmelser om befarat avtalsbrott finns i 63 § vissa bestämmelser om följderna av att en part har försatts i konkurs och konkursboets rätt till inträde i konkursgäldenärens avtal.

Stoppningsrätt

61 §

Visar det sig efter köpet att en parts handlingssätt eller ekonomiska förhållanden är sådana, att det finns starka skäl att anta att han inte kommer att uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser, får motparten för sin del inställa fullgörelsen och hålla inne sin prestation.

Har säljaren redan avsänt varan och visar det sig att sådana förhållanden som avses i första stycket föreligger på köparens sida, får säljaren hindra att varan lämnas ut till köparen. Detta gäller även om köparen har tagit emot transportdokument avseende varan.

Den som inställer fullgörelsen eller hindrar att varan lämnas ut skall genast meddela motparten detta. Om han inte gör det, har motparten rätt till ersättning för den skada som han lider genom att ett sådant meddelande inte har lämnats i tid.

Den som har inställt sin fullgörelse eller hindrat att varan lämnas ut skall fortsätta fullgörelsen, om motparten ställer godtagbar säkerhet för sin fullgörelse.

(jfr 65 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag finns liknande regler av mera begränsad räckvidd i 39 §.

Förevarande paragraf innehåller regler om stoppningsrätt, dvs. en parts rätt att avbryta åtgärder för att fullgöra köpeavtalet och hålla inne den egna prestationen när ett avtalsbrott från motpartens sida kan befaras.

Att en part har rätt att ställa in fullgörelsen av sina skyldigheter innebär för säljarens del att han inte behöver avlämna varan och för köparens del att han inte behöver betala. Stoppningsrätten medger emellertid också att förberedelserna för fullgörelsen får avbrytas. Säljaren kan t.ex. avbryta tillverkningen av varan, och köparen behöver inte vidta de förberedande åtgärder som kan behövas för att betalning skall kunna ske.

Vid kontantköp skyddas säljaren redan av reglerna i 10 §, enligt vilka han vid sådant köp inte är skyldig att lämna ut varan eller genom överlåtelse av dokument eller på annat sätt frånhända sig förfoganderätten över den förrän köparen betalar priset. Den rätten har säljaren oberoende av orsaken till att betalningen dröjer. Säljaren är naturligtvis oförhindrad att även

vid kontantköp åberopa bestämmelserna i förevarande paragraf som ger honom rätt att, om han enligt avtalet är skyldig att skicka varan till annan ort, underlåta att sända den.

På motsvarande sätt skyddas köparen redan genom reglerna i 49 §, som föreskriver att köparen inte är skyldig att betala förrän varan hålls tillgänglig för honom eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet.

Stoppningsrätten enligt föreliggande paragraf är underkastad vissa kvalificerade förutsättningar. Dessa innebär att det måste föreligga starka skäl att befara ett avtalsbrott från motpartens sida.

Första stycket

Utgångspunkten i första stycket är att det bara är sådana förhållanden som visar sig efter avtalsslutet som får betydelse för rätten att ställa in fullgörelsen. En part kan således inte åberopa bestämmelsen i första stycket till stöd för att ställa in en fullgörelse under hänvisning till förhållanden på motpartens sida kända för honom redan när köpeavtalet träffades. Det är i och för sig inte nödvändigt att det skall ha inträffat en förändring i motpartens förhållanden efter avtalsslutet, men det skall vara fråga om förhållanden som har visat sig först efter den tidpunkten.

På köparens sida är det närmast fråga om omständigheter som rör köparens ekonomiska förhållanden som kan ge säljaren anledning att göra bruk av stoppningsrätten. Att köparens betalningsförmåga visar sig vara svag eller att han i något avseende har handlat så att hans betalningsvilja kan ifrågasättas är sådana omständigheter som kan ge säljaren starka skäl att anta att köparen inte kommer att fullgöra sin del av avtalet. Om köparen försätts i konkurs eller är föremål för ackordsförfarande finns det starka skäl att ifrågasätta om köparen kan fullgöra sina förpliktelser. I sådana fall är det helt klart att säljaren har stoppningsrätt. Att köparen har ställt in sina betalningar eller på annat sätt förklarat sig vara insolvent utgör också som regel tillräcklig grund för säljaren att hålla inne sin prestation.

Med hänsyn till att det i den ifrågavarande bestämmelsen ställs höga krav på graden av sannolikhet för en parts bristande uppfyllelse av sina förpliktelser kan man bli mera tveksam beträffande andra fall då det finns omständigheter som tyder på att köparen har svag ekonomi. Att en borgenär inte lyckas driva in sin fordran hos köparen tyder visserligen på bristande förmåga eller vilja hos köparen att betala, men varken en sådan omständighet eller en resultatlös utmätning behöver alltid betyda att säljaren utan vidare skall ha rätt att hålla inne sin prestation. Exempelvis innebär regeln om beneficium att viss egendom eller inkomst är undantagen från utmätning, och även om en utmätningsborgenär inte har fått sin fordran indriven i dess helhet är det fullt möjligt att köparen trots det har medel att betala säljarens fordran, särskilt om den är liten i förhållande till utmätningsborgenärens fordran. I ett enskilt fall kan det således mycket väl förhålla sig så att det trots utmätningen inte föreligger starka skäl till antagande att köparen inte kommer att fullgöra sina förpliktelser. I så fall har säljaren inte stoppningsrätt.

Motsvarande förhållande kan ofta föreligga vid situationer som upp-

kommer som en typisk följd av insolvens eller bristande betalningsvilja, såsom vräkning, handräckning eller återtagande av en vara som har sålts på avbetalning med äganderättsförbehåll. Omständigheter av angivet slag kan i allmänhet uppfattas som tecken på att en risk för avtalsbrott föreligger, men de ger inte säljaren en självklar rätt att hålla inne sin prestation. Omständigheterna i det enskilda fallet kan nämligen innebära att det trots en händelse av angivet slag inte föreligger tillräckligt starka skäl för att säljaren skall ha rätt att hålla inne sina prestationer.

Även på säljarens sida kan såväl säljarens ekonomiska förhållanden som hans handlande föranleda starka skäl till antagande att han inte kommer att fullgöra en väsentlig del av sina förpliktelser. Det kan även beträffande säljaren vara fråga såväl om att han kan antas sakna resurser eller andra möjligheter till fullgörelse som att han saknar vilja att fullgöra avtalet.

Säljarens bristande betalningsförmåga kan inverka på hans möjligheter att leverera enligt avtalet, exempelvis om han sannolikt inte kan anskaffa det material som han behöver för sin tillverkning. Skall däremot leverans ske från eget lager, har säljarens bristande betalningsförmåga inte samma betydelse för hans förmåga till fullgörelse. Säljarens ekonomiska förhållanden kan med andra ord ge köparen rätt att hålla inne sina prestationer endast om det med hänsyn till omständigheterna i det konkreta fallet finns starka skäl att anta att säljaren på grund av sitt ekonomiska läge inte kommer att fullgöra en väsentlig del av sina förpliktelser.

Som exempel på en situation där säljarens handlingssätt ger anledning till ett sådant antagande kan nämnas att säljaren efter köpslutet har underlåtit att vidta sådana åtgärder som är nödvändiga för att fullgörelsen skall kunna ske i rätt tid eller på rätt sätt. Om det t. ex. vid tillverkningsköp visar sig att säljaren inte har gjort sådana beställningar eller träffat andra sådana avtal som behövs för att leverans skall kunna ske på utsatt tid, kan detta ge köparen rätt att hålla inne avtalsenliga betalningar. Motsvarande rätt kan bli aktuell, om det före leveransen visar sig att säljarens prestation på ett väsentligt sätt avviker från avtalet och det kan antas att bristen över huvud taget inte kommer att kunna avhjälpas eller att detta i varje fall inte kan ske utan att det uppstår ett väsentligt dröjsmål med leveransen.

I vissa fall kan även fel i leveranser till andra köpare utgöra grund för rätt att hålla inne en prestation. Detta förutsätter dock att det föreligger ett sådant samband mellan de olika leveranserna att man på grundval av avtalsbrott som drabbat andra köpare kan dra slutsatser även beträffande fullgörelsen av avtalet med den ifrågavarande köparen. Så kan vara fallet om det gäller varor från samma tillverkningsparti och tidigare leveranser till andra köpare har varit behäftade med ett fel som på starka skäl kan antas drabba även den förestående leveransen till köparen.

Rätten att hålla inne en prestation gäller bara så länge motpartens ekonomiska förhållanden eller handlingssätt innebär starka skäl att anta att han inte kommer att fullgöra en väsentlig del av sina förpliktelser. Förhållandet kan också utvecklas på sådant sätt att parten får rätt att häva köpet med stöd av 62 §. Innehållandet av den egna prestationen kan således i många fall vara ett första steg mot hävning av köpet. Rätten att hålla inne en prestation kan emellertid upphöra på den grunden att förut-

sättningarna för denna faller bort, t. ex. genom att en köpare betalar priset eller, i enlighet med vad som framgår av fjärde stycket, ställer säkerhet för betalningen.

Den försening av avtalets fullgörande som uppkommer genom att en part i enlighet med ifrågavarande bestämmelse har hållit inne sin prestation ger inte motparten rätt till påföljder på grund av dröjsmål (jfr 22 och 51 §§). Den part som ställer in sin fullgörelse eller håller inne sin prestation står emellertid själv risken för att förutsättningarna för detta är för handen. Om det i efterhand visar sig att bedömningen var felaktig, kan parten drabbas av dröjsmålspåföljder.

Andra stycket

Andra stycket innehåller en specialregel som behandlar det fallet att en sådan situation på köparens sida som avses i första stycket visar sig först efter det att säljaren redan har avsänt varan till köparen. Säljaren får då hindra att varan lämnas ut till köparen.

Om köparen har mottagit ett transportdokument avseende varan ger det honom normalt rätt att erhålla varan. Säljarens stoppningsrätt enligt föreliggande stycke gäller emellertid även i sådana fall. Även om köparen redan har tillställts ett konossement eller en fraktsedel som under vanliga förhållanden skulle ge honom rätt att kräva att varan lämnas ut till honom, får således säljaren använda sig av sin stoppningsrätt.

Säljarens rätt enligt andra stycket gäller intill dess att varan kommer i köparens besittning. Har varan en gång lämnats ut till köparen, har säljaren inte med stöd av andra stycket någon rätt att få tillbaka varan, inte ens om omständigheterna som skulle ha berättigat honom att förhindra varans utlämnande förelåg redan när varan kom i köparens besittning. Underlåter säljaren att i tid tillgripa sin stoppningsrätt, eller lyckas han inte i sina försök att hindra att varan lämnas ut till köparen, förlorar han således definitivt sin rätt enligt detta stycke. Endast om köparen har försatts i konkurs eller om offentlig ackordsförhandling har inletts innan varan lämnades ut till honom kan säljaren enligt 63 § ha rätt att få tillbaka varan, trots att den redan har överlämnats till köparen eller hans konkursbo.

Tredje stycket

Tredje stycket behandlar en parts skyldighet att meddela motparten att han utövar rättigheter som enligt första eller andra stycket tillkommer honom. Den som inställer en fullgörelse eller hindrar att varan lämnas ut skall genast meddela motparten det. Försummar parten den underrättelseskyldigheten, blir han skyldig att ersätta motparten för skada som drabbar denne på grund av att ett sådant meddelande inte lämnas i tid. Sådan skada kan utgöras av de kostnader som en köpare åsamkas till följd av att han har anlitat en transportör för att hämta varan, något som han skulle ha kunnat undvika om säljaren i tid hade meddelat att han avsåg att hålla inne leveransen.

Fjärde stycket

Av fjärde stycket framgår att en parts rätt att hålla inne sin prestation upphör om motparten ställer godtagbar säkerhet för sin fullgörelse.

Vad som avses med godtagbar säkerhet torde inte vålla några problem när det gäller köparens betalningsförpliktelser. I vissa fall kan säkerheten utgöras av att betalningsvillkoren ändras till att avse kontant betalning vid leveransen i stället för leverans mot kredit eller betalning mot faktura. I de flesta fall torde emellertid den normala formen av säkerhet som en köpare måste prestera när det föreligger starka skäl att anta att han inte kommer att uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser utgöras av en bankgaranti eller något likvärdigt åtagande att svara för köparens betalningsförpliktelse.

I fråga om säljarens förpliktelser kan säkerhet inte erbjudas på samma sätt som när det gäller köparens prestation. Vad som kan krävas blir i hög grad beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Enbart en försäkran från säljaren att köpet kommer att fullföljas kan inte vara tillräckligt vid en situation enligt första stycket, eftersom en sådan försäkran inte innebär någonting utöver det åtagande som redan följer av avtalet. Säljaren måste därför prestera någonting som säkerställer att den omständighet som utgör grunden för att köparen utövar sin stoppningsrätt faller bort eller i vart fall förlorar i styrka så mycket att det inte längre kan anses föreligga starka skäl att anta att säljaren kommer att göra sig skyldig till avtalsbrott. Om det exempelvis har ifrågasatts huruvida säljaren kan leverera ett varuparti med den rätta kvaliteten, kan säljaren genom prover visa att han har skaffat sig förutsättningar för att leverera avtalad kvalitet. Förhållandena kan också vara sådana att säljaren för att undanröja de förutsättningar som ger köparen stoppningsrätt enligt förevarande paragraf måste ställa säkerhet för betalningen av den skadeståndsskyldighet som kan följa av ett kommande avtalsbrott.

Hävning

62 §[1]

Står det klart att det kommer att inträffa ett avtalsbrott som ger en part rätt att häva köpet, får denne häva redan före tiden för fullgörelsen. Hävningen är dock utan verkan, om motparten genast ställer godtagbar säkerhet för att han kommer att fullgöra köpet.

(jfr 66 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen behandlar en parts rätt att häva köpet på grund av ett befarat avtalsbrott från motpartens sida. Denna bestämmelse är, liksom reglerna om stoppningsrätt i 61 §, tillämplig på avtalsbrott såväl på säljarens som på köparens sida.

I 1905 års lag behandlas säljarens rätt att häva köpet vid vissa fall av köparens anteciperade betalningsdröjsmål i 39 §.

Om det står klart att det kommer att inträffa ett avtalsbrott som ger en

[1] Ändrad lydelse i propositionsförslaget.

part rätt att häva köpet, får denne enligt förevarande paragraf häva redan före tiden för fullgörelsen. Vid en jämförelse med kraven för stoppningsrätt i 61 § första stycket framgår att det i förevarande paragraf ställs högre krav för rätt att häva. Detta framstår som helt naturligt. 61 § första stycket gäller en parts rätt att hålla inne sin prestation på grund av ett befarat avtalsbrott från motpartens sida. Innehållandet av en prestation är ofta en första reaktion som sedan följs av hävning, om motparten inte fullgör sin del av avtalet.

En ytterligare förutsättning för att en part skall ha rätt att häva i förtid är att det väntade avtalsbrottet skulle ge rätt till hävning när det inträffar. Den förutsättningen innebär en hänvisning till lagens allmänna hävningsförutsättningar. Det primära kravet blir därigenom att det förväntade avtalsbrottet skall vara väsentligt (jfr 25, 39 och 54 §§). Vid köp som avses i 26 § – tillverkningsköp och köp av varor som har anskaffats särskilt för köparen efter dennes anvisningar – får köparen häva köpet på grund av säljarens dröjsmål bara om köparens syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet. Det kravet skall beaktas även vid hävning enligt förevarande lagrum, liksom den begränsning av säljarens hävningsrätt som följer av 54 § fjärde stycket.

Rätten till hävning enligt förevarande paragraf är inte beroende av orsaken till det väntade avtalsbrottet. Tillämpningsområdet för paragrafen är därför mer vidsträckt än för regeln i 61 § om parts rätt att hålla inne sin prestation. Står det klart att ett väsentligt avtalsbrott från motpartens sida kommer att inträffa, får köpet hävas oberoende av vilka omständigheter som ger anledning till farhågorna. Dessa omständigheter kan därför i och för sig ligga helt utanför motpartens kontroll.

Kravet på att det skall stå klart att ett hävningsgrundande avtalsbrott kommer att inträffa innebär inte att motparten behöver vara ur stånd att påverka hävningsförutsättningarna. Enligt andra meningen är således hävningen utan verkan om motparten genast ställer godtagbar säkerhet för sin fullgörelse. Likaså bör det vara möjligt för en part att avvärja en hävning genom att genast förebringa omständigheter med avseende på utsikterna för en riktig fullgörelse som visar att det inte längre kan anses stå klart att ett avtalsbrott kommer att inträffa. Det bör framhållas att vad som är tillräckligt för att avvärja hävningspåföljden, dvs. omkullkasta bedömningen att det är klart att ett avtalsbrott kommer att inträffa, inte nödvändigtvis behöver vara tillfyllest för att även förutsättningarna för att en part skall ha rätt enligt 61 § att hålla inne sin prestation skall falla bort. Sådana starka skäl som enligt den paragrafen är förutsättningen för att hålla inne en prestation kan således föreligga trots att hävningsförutsättningarna har fallit bort.

Den som häver köpet enligt förevarande paragraf står risken för att förutsättningarna för åtgärden är för handen. Visar det sig i efterhand att förutsättningar för hävning inte förelåg, kan den hävande parten bli skyldig att ersätta motpartens skada.

63 §[1]

Har en part försatts i konkurs, får konkursboet inträda i avtalet. Motparten får kräva att boet inom skälig tid ger besked om det vill inträda.

Inträder konkursboet i avtalet och är tiden för motpartens fullgörelse inne, får denne kräva att boet fullgör sin prestation eller, om anstånd har medgetts, utan oskäligt uppehåll ställer godtagbar säkerhet för sin fullgörelse. Är tiden för motpartens fullgörelse inte inne, får denne kräva säkerhet om det av särskild anledning är nödvändigt för att skydda honom mot förlust.

Om boet inte inom skälig tid efter motpartens krav enligt första stycket inträder i avtalet eller inte efterkommer motpartens krav enligt andra stycket, får motparten häva köpet.

Överlämnas varan till köparen eller hans konkursbo efter det att köparen har ansökt om förordnande av god man enligt ackordslagen (1970:847) eller försatts i konkurs och har betalning inte skett, får säljaren kräva att varan lämnas tillbaka. Varan behöver dock inte lämnas tillbaka, om betalning sker genast eller, i fall då priset inte ännu har förfallit till betalning, köparen eller konkursboet inom skälig tid efter uppmaning ställer godtagbar säkerhet för betalningen.

Om konkursboet har sålt varan eller på annat sätt har förfogat över den så att den inte kan lämnas tillbaka väsentligen oförändrad och oförminskad, skall konkursboet anses ha inträtt i avtalet.

(jfr 67 § i arbetsgruppens förslag)

1905 års lag innehåller i 39 och 40 §§ regler om säljarens rättigheter vid köparens konkurs m. m.

Paragrafen reglerar vissa frågor som blir aktuella om en part försätts i konkurs m. m. Första stycket innehåller en generell regel om ett konkursbos rätt till inträde i konkursgäldenärens köpeavtal. Andra stycket anger att motparten i vissa fall kan kräva säkerhet för konkursboets fullgörelse. Tredje stycket reglerar vad som krävs för att en part skall ha rätt att häva köpet med anledning av att den andra parten har försatts i konkurs. Fjärde stycket innebär att säljaren i vissa fall har rätt att få tillbaka varan vid köparens konkurs m. m. Av femte stycket framgår betydelsen av att konkursboet förfogat över en mottagen vara.

Första stycket

I första stycket anges att ett konkursbo har en generell rätt att träda in i konkursgäldenärens avtal. Bestämmelsen gäller såväl vid köparens som vid säljarens konkurs. Om inte boet på eget initiativ har lämnat motparten besked om sin avsikt att inträda, får motparten inte häva avtalet enligt tredje stycket förrän konkursboet beretts tillfälle att inträda i köpet.

Bestämmelsen om inträdesrätt innebär inte att en motpart vid alla typer av köp behöver finna sig i att konkursboet fullgör gäldenärens prestation. När det gäller köparens konkursbo där köparens prestation i allmänhet består enbart eller huvudsakligen i att betala pengar, är det ingen nackdel

[1] Ändrad lydelse i propositionsförslaget.

för motparten att motta köparens prestation från konkursboet. Annorlunda kan det emellertid förhålla sig när det är säljaren som har gått i konkurs. Om säljarens prestation avser leverans av standardvaror, kan ett rörelsedrivande konkursbo ofta fullgöra gäldenärens åtagande utan nackdel för motparten. Är det däremot fråga om att en viss säljares speciella förutsättningar såsom exempelvis personliga kunskaper och yrkesskicklighet är av betydelse för köpeavtalet, är det inte lika självklart att köparen bör finna sig i att motta leveransen från konkursboet. I sådana och liknande fall har motparten en möjlighet att med stöd av reglerna om anteciperat avtalsbrott i 62 § häva köpet när ett väsentligt avtalsbrott kommer att inträffa därför att konkursboet saknar förutsättningar att leverera en avtalsenlig vara.

Reglerna om inträdesrätt tar sikte på framför allt sådana fall då motparten inte har fullgjort sin prestation vid konkursutbrottet. Om motparten redan dessförinnan har presterat kan boet nämligen i regel behålla prestationen utan att fullgöra sin prestation, och motparten blir då hänvisad till att såsom övriga fordringsägare bevaka sin fordran för rätt till eventuell utdelning i konkursen. Boets intresse av att i dessa situationer träda in inskränks därför till fall då motparten kan återkräva sin prestation, vilket exempelvis är fallet när en säljares rätt till den levererade varan är sakrättsligt skyddad.

Motparten får kräva att boet inom skälig tid lämnar besked om sin avsikt att inträda. För motparten är det i allmänhet angeläget att så snart som möjligt få besked om konkursboets avsikt. För det fall att boet inte skulle önska överta konkursgäldenärens roll i avtalsförhållandet måste motparten nämligen, om han är säljare, söka en alternativ avsättning för sin vara och, om han är köpare, träffa avtal med annan leverantör.

Vid bedömningen av vilken tid som enligt bestämmelsen skäligen skall stå till konkursboets förfogande för att lämna besked om sin avsikt att träda in i avtalet får en avvägning ske mellan å ena sidan de faktorer som påverkar konkursboets behov av skäligt rådrum för överväganden och å andra sidan motpartens befogade intresse av ett snabbt besked. Faktorer som därvid bör beaktas är bl. a. köpets omfattning och den typ av vara som köpet avser. Om det är fråga om en vara som är underkastad snabba prisändringar eller som är mycket efterfrågad på marknaden eller om avtalet har begränsad ekonomisk betydelse, måste det kunna förutsättas att konkursboet skall lämna ett snabbt besked. Är det däremot fråga om exempelvis ett tillverkningsköp av större ekonomisk betydelse, måste boet kunna få en något längre tid på sig för att ta ställning till ett inträde.

Ett meddelande från konkursboet om att det avser att träda in i avtalet tillhör inte den kategori av meddelanden som enligt 82 § får åberopas utan hinder av att det försenas, förvanskas eller inte kommer fram, utan boet får stå risken i detta hänseende.

I och för sig är det inte nödvändigt att konkursboets besked lämnas genom en uttrycklig förklaring eller ett särskilt meddelande. En åtgärd som ger klart uttryck för boets avsikt kan tillmätas samma betydelse som ett uttryckligt meddelande. Ett exempel härpå är att boet sänder full betalning för en vara som har mottagits efter konkursutbrottet.

När boet utnyttjar sin inträdesrätt, inträder det i gäldenärens rättigheter och skyldigheter fullt ut i enlighet med avtalet. För de övertagna förpliktelserna ikläder sig boet massaansvar. Om konkursboet begår avtalsbrott, kan motparten i full utsträckning göra gällande påföljder mot boet. Även skadeståndskrav med anledning av boets avtalsbrott utgör en massafordran.

En situation som emellertid kan tänkas uppstå är om konkursboet inte självmant meddelar någon avsikt att inträda och motparten inte heller utnyttjar sin möjlighet att få besked om boets avsikt. En sådan passivitet innebär inte att boet har inträtt i avtalet. Ej heller är detta fallet om boet underlåter att besvara motpartens förfrågan om en eventuell avsikt att inträda. I det senare fallet inträder enligt tredje stycket en hävningsrätt för motparten.

Andra stycket

Bestämmelserna i andra stycket bygger på principen att konkursboets motpart i avtalet efter boets inträde inte skall behöva fullgöra sin prestation gentemot boet med mindre än att boet uppfyller sin del av avtalet eller ställer godtagbar säkerhet för sin fullgörelse. I och för sig anges redan i 10 § att parternas prestationer skall utväxlas samtidigt. Varje part ges därigenom en säkerhet för att också den andra parten fullgör sin del av avtalet innan han fullgör avtalet för egen del. När boet träder in, kan motparten emellertid inte utan vidare återta ett åtagande i köpeavtalet om leverans mot kredit respektive förskottsbetalning för varan. Boet övertar nämligen vid inträdet fullt ut de villkor som gällde för konkursgäldenären. Enligt andra meningen kan motparten dock, om konkursboets prestation skall ske senare, kräva säkerhet som villkor för den egna prestationen. När sådant krav har framställts, skall konkursboet ställa godtagbar säkerhet utan oskäligt uppehåll. Detta gäller oavsett boets ekonomiska ställning. Säkerheten kan utgöras av bankgaranti, pantförskrivning, borgensförbindelse eller liknande som skäligen kan godtas. För köparens del skall säkerheten trygga betalningen av köpeskillingen, medan den säkerhet som en säljare skall ställa får avse den skada som kan drabba köparen om avtalet eventuellt inte uppfylls från boets sida. I stället för att ställa säkerhet kan boet naturligtvis välja att fullgöra sin prestation.

I de flesta fall torde motparten innan tiden för hans egen fullgörelse är inne inte ha något befogat intresse av säkerhet vid sidan av det massaansvar som boet genom sitt inträde i avtalet har påtagit sig. Under vissa speciella förutsättningar kan det dock vara rimligt att krav på säkerhet kan ställas redan tidigare. En sådan situation kan föreligga när köparens konkursbo träder in i ett avtal som avser en vara som skall tillverkas speciellt för köparen och en lång leveranstid är avtalad. Om boet inte har medel att betala för produkten när leveranstiden är inne, gör säljaren en förlust om han inte kan få avsättning för varan på annat sätt. För denna och liknande situationer ges därför en möjlighet för motparten att kräva säkerhet av konkursboet redan innan prestationen till boet skall ske, nämligen om det av särskild anledning är nödvändigt för att skydda motparten mot förlust. Rätten att på detta stadium kräva säkerhet är avsedd endast för sådana

undantagsfall där det med hänsyn till boets ställning och andra omständigheter föreligger en uppenbar risk för att boets tillgångar inte skall räcka till för att boet skall kunna fullgöra sin prestation.

I den situation som avses är det inte nödvändigt att säkerheten omfattar boets fullgörelse i dess helhet. Storleken av den säkerhet som kan begäras får bedömas genom en uppskattning av dels den förlust som ett avtalsbrott kan förorsaka motparten, dels boets möjligheter att täcka en sådan förlust.

Tredje stycket

Om boet inte inom skälig tid efter motpartens krav på besked inträder i avtalet eller om det inte ställer säkerhet enligt andra stycket, får motparten häva köpet. Hävningen innebär för den hävande parten att han befrias från skyldigheten att fullgöra sin del av köpeavtalet. Har han före konkursutbrottet helt eller delvis fullgjort sin del av köpeavtalet, är hans möjligheter att återfå prestationen starkt begränsade. När köparen har försatts i konkurs kan säljaren återfå den sålda varan endast om hans rätt till den är sakrättsligt skyddad, exempelvis genom äganderättsförbehåll. Vid säljarens konkurs är köparen hänvisad till att bevaka sin fordran i konkursen och avvakta eventuell utdelning vid anspråk på betalning som har utgetts före konkursen.

Fjärde stycket

Fjärde stycket innehåller i första meningen en bestämmelse som i vissa fall ger säljaren en rätt att få tillbaka en vara som har överlämnats till köparen. Regeln blir tillämplig om varan, utan att betalning har skett, överlämnas till köparen eller dennes konkursbo *efter* det att köparen har ansökt om god man enligt ackordslagen eller har försatts i konkurs. Under angivna förutsättningar får säljaren kräva att varan lämnas tillbaka. Regeln torde bli tillämplig i första hand när säljaren vid varans utlämnande inte kände till konkursen respektive ackordsförfarandet. Dock är inte sådan ovetskap hos säljaren någon förutsättning för rätt till återtagande. Omständigheterna kan vara sådana att säljaren visserligen kände till köparens konkurstillstånd men i praktiken inte, eller endast med svårigheter eller till stora kostnader, kunde hindra att varan lämnades ut till köparen eller hans konkursbo.

Bestämmelsen förutsätter inte att varan har sålts på kredit. Tvärtom torde den vanligaste situationen vara att varan har sålts mot kontant betalning men säljaren utan vetskap om förhållandena på köparens sida medger att varan lämnas ut. Däremot är bestämmelsen inte tillämplig om köparen redan har betalat.

Enligt första meningen får säljaren kräva att varan lämnas tillbaka, men konkursboet har enligt andra meningen möjlighet att behålla varan genom att genast betala för den. Är priset inte förfallet till betalning, får boet också behålla varan om det förklarar sig villigt att betala och efter anmaning ställer godtagbar säkerhet för betalningen.

Bestämmelserna i förevarande stycke medför att det skapas ett undantag från principen i 54 § fjärde stycket om att säljaren förlorar sin rätt att häva köpet när varan har överlämnats till köparen.

Femte stycket

Detta stycke innehåller en regel för det fallet att konkursboet har förfogat över varan på sådant sätt att den inte kan återställas till säljaren i väsentligen oförändrat eller oförminskat skick. I ett sådant fall medför boets handlande att boet skall anses ha trätt in i avtalet, vilket också innebär att säljarens fordran på betalning utgör massagäld i boet.

Gemensamma bestämmelser om hävning och omleverans

Verkningar av hävning och omleverans

64 §

Hävs köpet, bortfaller säljarens skyldighet att överlämna varan och köparens skyldighet att betala och medverka till köpet.

I den mån köpet har fullgjorts får vardera parten kräva att motparten lämnar tillbaka vad han har tagit emot. Var och en får därvid hålla inne vad han har tagit emot till dess att den andre ger ut vad han skall lämna tillbaka samt betalar eller ställer godtagbar säkerhet för skadestånd och ränta som han kan vara skyldig att erlägga.

Om säljaren skall företa omleverans, får köparen hålla inne vad han har tagit emot till dess att omleverans sker.

(jfr 68 § i arbetsgruppens förslag)

Andra stycket i förevarande paragraf motsvaras av 57 § i 1905 års lag, medan bestämmelser motsvarande dem i första och tredje styckena saknas i 1905 års lag.

Första stycket

Första stycket innehåller den grundläggande regeln om vad en hävning av ett köp innebär. Regeln tar i första hand sikte på sådana fall då någon prestation ännu inte har fullgjorts. Enligt regeln innebär hävningen att säljarens skyldighet att överlämna varan liksom köparens skyldighet att betala för den upphör. Även köparens skyldighet att i övrigt medverka till köpet upphör.

Vilken inverkan hävningen får för andra förpliktelser som kan åvila en part på grund av köpeavtalet får bedömas med hänsyn till föreliggande omständigheter i det särskilda fallet. I sakens natur ligger att skadeståndsskyldighet som eventuellt belastar endera parten inte faller bort om avtalet hävs. En hävning kan också medföra att det uppstår nya skyldigheter för en part. I 73 § föreskrivs en skyldighet för köparen att vidta åtgärder för att vårda varan om han har tagit emot den eller, under vissa förutsättningar, att ta hand om en vara som har sänts till honom.

Andra stycket

Andra stycket anger principerna för genomförandet av hävning när köpet har fullgjorts. Vardera parten får kräva att motparten lämnar tillbaka vad han har tagit emot. Har köparen enligt 73 § tagit vård om varan för säljarens räkning och sålt den med stöd av 76 §, blir han i stället enligt 78 § skyldig att återställa det överskott som han därvid har uppburit.

Som framgår av 66 § är ett återställande av varan inte i alla situationer en nödvändig förutsättning för köparens rätt att häva köpet. Om köparen enligt 66 § är berättigad att häva köpet trots att han inte kan återlämna varan eller inte kan återlämna den i oförändrat skick, får säljaren givetvis inte heller kräva det. Kan emellertid köparen i andra fall än som avses i 66 § inte lämna tillbaka varan, skall han i stället utge ersättning för den. Kan han lämna tillbaka varan endast i förändrat skick, skall han utge ersättning för värdeminskningen.

Vid avbetalningsköp gäller särskilda regler om återställande av gods och om avräkning mellan säljare och köpare, se lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.

Av andra stycket framgår vidare att vardera parten har rätt att hålla inne vad han själv skall ge ut till dess att den andra parten utger vad han skall återbära. Denna rätt, detentionsrätt, får utövas även med avseende på skadestånd och ränta som motparten kan vara skyldig att erlägga. Rätten att hålla inne upphör om motparten betalar eller ställer godtagbar säkerhet för vad han är skyldig att betala.

Beträffande krav mot köparen avseende skadestånd eller ränta gäller att säljaren självfallet inte får hålla inne större del av köpesumman än som svarar mot dessa krav. Med säljarens skadeståndskrav kan i detta hänseende jämställas krav på ersättning enligt 65 § för den nytta som köparen har haft av varan. Säljarens rätt att hålla inne köpesumman till säkerhet för skadestånds- och räntekrav gäller oberoende av om det föreligger förutsättningar för kvittning.

Köparen får för sin del hålla inne varan till säkerhet för skadeståndskrav mot säljaren till dess att skadeståndet betalas eller säkerhet för kravet ställs. Denna köparens rätt gäller oberoende av om priset har betalats eller ej.

Tredje stycket

Tredje stycket innehåller en bestämmelse som ger köparen rätt att hålla inne den levererade varan i avvaktan på att omleverans sker. Denna rätt gäller både när det är fråga om en omleverans som köparen har krävt (34 §) och när säljaren med stöd av 36 § själv valt att omleverera. Att köparens rätt enligt tredje stycket gäller till dess att omleverans sker innebär att säljaren har rätt att vid omleverans få tillbaka den felaktiga varan.

65 §

Hävs köpet, skall köparen ge ut den avkastning av varan som han har fått samt betala skälig ersättning om han har haft annan nytta av varan.

Om säljaren skall lämna tillbaka betalningen, skall han betala ränta från den dag han tog emot betalningen.

(jfr 69 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafens första stycke innehåller en regel om köparens skyldighet att vid hävning ge ut avkastning av varan och betala ersättning för annan nytta som han har haft av den. Andra stycket gäller säljarens skyldighet att

utge s.k. avkastningsränta på det belopp han skall betala tillbaka till köparen.

I 1905 års lag finns ingen motsvarighet till förevarande paragraf.

Första stycket

Bestämmelsen skall ses mot bakgrund av regeln i 64 §, enligt vilken köparen vid hävning är berättigad att återfå hela det belopp som han har betalat, oavsett om han före hävningen har tillgodogjort sig avkastning av varan eller haft annan nytta av den.

Med avkastning avses i detta sammanhang inte sådan som förutsätter särskilda åtgärder eller insatser i samband med varans användning utan endast sådan avkastning som är direkt knuten till varan, såsom utdelning på aktier eller vissa hyresintäkter. Har köparen däremot använt varan på sådant sätt att den gett inkomster, är det inte fråga om avkastning i den mening som avses med bestämmelsen.

För annan nytta som köparen har haft av varan skall han betala skälig ersättning till säljaren. Denna regel skall ses mot bakgrund av att en hävning kan ske relativt lång tid efter det att köparen har mottagit varan (jfr bestämmelsen i 33 § om två års reklamationsfrist vid fel). Det skulle i många fall framstå som oskäligt om köparen inte skulle behöva lämna något vederlag för den nytta han haft av varan. Ersättning bör utgå endast i de fall då köparen annars skulle få en fördel av varan på säljarens bekostnad. Ersättningen för nyttan bör därför bestämmas vid en skälighetsbedömning, varvid hänsyn får tas till det eventuella obehag och de kostnader som vållats köparen på grund av felet. Vid den prövningen får felets ekonomiska betydelse, såsom kostnader, produktionsbortfall och andra olägenheter och besvär som felet kan ha medfört för köparen, beaktas som faktorer vilka skall minska köparens ersättningsskyldighet. Den ekonomiska nyttan som köparen har haft av en vara skall bedömas mot bakgrund av köparens situation före köpet. Om köparen har anskaffat en ny maskin för att ersätta en motsvarande av äldre typ, skall således inte hela den produktion som köparen före hävningen har uppnått med den nya maskinen anses utgöra den ekonomiska nyttan av varan utan endast den del av produktionen som har åstadkommits med hjälp av den nya maskinens högre kapacitet.

Att köparen har rätt till ersättning för försvarliga kostnader som han har lagt ned på varan framgår av 75 §.

Bestämmelsen innehåller ingen uttrycklig regel om köparens eventuella skyldighet att utge ersättning för att han, utan att ha gått miste om rätten att häva, exempelvis har förbrukat varan. Enligt 66 § andra stycket får köparen i vissa fall häva köpet trots att varan inte kan återlämnas oförändrad eller oförminskad. I sådana fall får den nytta som köparen har haft av varan ersättas enligt förevarande bestämmelse.

Om köparen avyttrar en vara för säljarens räkning därför att han inte är skyldig att ta vård om den längre, blir han enligt reglerna i 76 § skyldig att i stället redovisa för vad han uppburit.

Andra stycket

Säljarens skyldighet enligt andra stycket att utge ränta, s. k. avkastningsränta, från den dag han mottog betalningen föreligger oberoende av om det hävningsgrundande avtalsbrottet har inträffat på köparens eller säljarens sida. Räntan omfattar tiden från det betalningen mottogs och är inte beroende av leveranstidpunkten. Således skall ränta utgå även på förskottsbetalningar som skall återlämnas.

Avkastningsräntan skall löpa till och med den dag då återbetalning sker eller, om återbetalning inte sker i rätt tid, till och med den dag från vilken dröjsmålsränta skall utgå.

1905 års lag innehåller – som nyss framhållits – inga regler om avkastningsränta. I räntelagen (1975:635) finns däremot sådana bestämmelser i 2 § andra stycket. Dessa gäller endast återgång av betalning då avtal hävts till följd av betalningsmottagarens kontraktsbrott. Räntelagens regler om avkastningsränta har därför anpassats till förevarande bestämmelse i köplagen (se lagförslag 2).

Bortfall av rätt till hävning och omleverans

66 §[1]

Köparen får häva köpet eller kräva omleverans endast om han kan lämna tillbaka varan väsentligen oförändrad och oförminskad.

Rätten att häva köpet eller kräva omleverans går dock inte förlorad, om

1. varan har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat genom sin egen beskaffenhet eller något annat förhållande som inte beror på köparen,

2. varan har förstörts, försämrats eller minskat till följd av en åtgärd som har varit nödvändig för att undersöka om varan är felfri, eller

3. varan helt eller delvis har sålts vidare i vanlig ordning eller använts av köparen för förutsatt bruk innan han märkte eller borde ha märkt det fel på grund av vilket han vill häva köpet eller kräva omleverans.

Rätten att häva köpet eller kräva omleverans går inte heller förlorad, om köparen ersätter säljaren den minskning i varans värde som är en följd av att varan har försämrats eller minskat.

(jfr 70 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års köplag motsvaras föreliggande paragraf av stadganden i 57 och 58 §§, som emellertid saknar motsvarighet till punkt 3 i andra stycket och till tredje stycket.

De grundläggande bestämmelserna om köparens rätt att häva ett köp finns 22, 25, 26, 30, 37, 39 och 41 §§. Rätten till hävning vid partiellt avtalsbrott framgår av 43 §, och rätten till hävning vid successiv leverans anges i 44 §. Vissa begränsningar i köparens hävningsrätt framgår av 24 och 29 §§. I förevarande paragraf finns ytterligare begränsningar av köparens rätt att häva. Dessa begränsningar innebär att köparen normalt har rätt att häva köpet bara om han kan lämna tillbaka varan väsentligen oförändrad och oförminskad.

På motsvarande sätt finns de grundläggande bestämmelserna om köparens rätt till omleverans i 30, 34 och 41 §§. Rätten till omleverans vid

[1] Ändrad lydelse i propositionsförslaget.

partiellt avtalsbrott regleras i 43 §. Vissa begränsningar i köparens rätt till omleverans framgår av 35 §. Andra begränsningar följer av förevarande paragraf. Dessa begränsningar innebär att köparen normalt har rätt till omleverans bara om han kan lämna tillbaka varan väsentligen oförändrad och oförminskad.

Första stycket

Första stycket anger som huvudregel att köparen får häva köpet eller kräva omleverans endast om han kan lämna tillbaka varan väsentligen oförändrad eller oförminskad. Vissa särskilda undantag från huvudregeln finns i andra stycket. Som ett allmänt undantag gäller dock enligt tredje stycket att köparens rätt att häva eller kräva omleverans inte går förlorad om köparen ersätter säljaren för den minskning i varans värde som är en följd av att den har försämrats eller minskat.

Andra stycket

Andra stycket innehåller i förhållande till huvudregeln i första stycket viktiga undantag som ger köparen rätt att häva köpet eller kräva omleverans trots att han inte kan återställa varan i det skick som förutsätts i första stycket.

Andra stycket innebär härigenom en modifiering av reglerna i 12–16 §§ om risken för varan genom att säljaren, i den utsträckning som närmare anges, när hävningsgrund föreligger står risken för varan trots att den har avlämnats.

Punkt 1. Som exempel på varor som kan försämras eller minska genom sin egen beskaffenhet kan nämnas lättflyktiga vätskor som avdunstar samt färskvaror. Om köpet avser frukt som har avlämnats för sent och som hunnit ruttna då hävningen blir aktuell, kan undantaget i punkt 1 bli tillämpligt. Ofta kan det föreligga ett samband mellan hävningsgrunden och varans försämring, t. ex. när en maskin havererar på grund av materialfel. Har emellertid köparen visat oaktsamhet genom att fortsätta att använda en vara sedan den visat sig vara felaktig och därigenom skadats och har skadan till följd av den fortsatta användningen ökats, har inte förändringen skett endast på grund av varans egen beskaffenhet. Vilka krav som i detta och i liknande fall kan ställas på köparen kan variera starkt och får bli beroende på bl. a. varutyp och köparens fackkunskaper.

Rätten till hävning eller omleverans är vidare bevarad om varan förändrats till följd av ett förhållande som inte beror på köparen. Skadas varan i anslutning till säljarens befattning med den, exempelvis när säljaren avhjälper ett fel eller i samband med monteringsarbeten efter leveransen, har köparen alltså rätt att häva eller kräva omleverans. Detta är också fallet när säljaren har gett felaktiga eller bristfälliga instruktioner om varans användning med påföljd att den skadas.

Uttrycket "förhållanden som inte beror på köparen" innebär att även vådahändelser omfattas av säljarens ansvar, om det föreligger allmänna förutsättningar för hävning eller omleverans. Om exempelvis varan brinner upp eller blir stulen, utan att vare sig säljaren eller köparen kan lastas

för det, utgör det inget hinder för köparens rätt att häva köpet eller kräva omleverans.

Punkt 2. Den undersökning av varan som köparen enligt 31 § har att göra så snart omständigheterna medger det efter varans avlämnande skall enligt den bestämmelsen ske i enlighet med god affärssed. I vissa fall torde emellertid en sådan undersökning inte vara tillräcklig för att upptäcka fel. Om köparen gör en grundligare undersökning, antingen i anslutning till varans avlämnande eller senare, skall inte hävningsrätten eller rätten att kräva omleverans gå förlorad om köparen exempelvis har brutit varans förpackning eller utsatt varan för prov i samband med undersökningen. Det måste dock förutsättas att de åtgärder köparen har vidtagit vid undersökningen har varit nödvändiga eller i vart fall försvarliga med hänsyn till omständigheterna.

Vill köparen åberopa t. ex. dröjsmål med varans avlämnande, har han i regel ingen anledning att undersöka den och kan därför inte heller åberopa föreliggande bestämmelse för rätt att återlämna varan i försämrat skick.

Punkt 3. Bestämmelsen tar framför allt sikte på det fallet att varan är avsedd för vidareförsäljning, men den är tillämplig även när varan sålts vidare utan att detta ursprungligen har varit förutsatt. Efter vidareförsäljning kommer hävning och omleverans vanligen i fråga endast om den senare köparen för sin del har hävt köpet eller framställt krav på omleverans. Om den senare köparen har hävt sitt köp på grund av ett fel som förelåg redan när varan överlämnades till den förste köparen, kan denne med stöd av bestämmelsen i punkt 3 rikta samma krav mot den ursprunglige säljaren. Den grundläggande förutsättningen är givetvis att det rör sig om fel som förelåg redan vid det första köpet. Den omständigheten att den senare köparen har hunnit konsumera varan eller del av den eller på annat sätt har använt den så att den inte kan återställas i ursprungligt skick utgör inget hinder för den ursprunglige köparens rätt att häva eller kräva omleverans. Han är givetvis dock skyldig att till sin säljare återställa varan sådan han erhållit den från sin köpare (jfr 64 § andra stycket).

Köparen förlorar inte heller rätten att häva köpet eller att kräva omleverans, om varan har försämrats, minskat eller skadats medan den använts av köparen för förutsatt bruk innan köparen märkte eller borde ha märkt det fel som åberopas till stöd för hävningen eller kravet på omleverans. Med förutsatt bruk avses vad som är normalt för en vara av ifrågavarande slag men även en sådan speciell användning som var känd för säljaren. Om köpet gäller en maskin, kan säljaren således inte motsätta sig hävning eller krav på omleverans endast genom att hänvisa till att maskinen blivit sliten och inte längre är likvärdig med en ny, ifall köparen använt maskinen på avsett sätt innan den visar sig vara felaktig. Motsvarande gäller om köparen har konsumerat eller förbrukat en vara. Detta kan vara fallet om köparen har använt en felaktig råvara i sin tillverkning.

När varan trots att den är behäftad med fel har en viss användbarhet, blir köparen dock som framgår av 65 § skyldig att utge skälig ersättning för den nytta som han har haft av varan.

Både vid vidareförsäljning och vid köparens egen användning av varan är förutsättningen att försäljningen respektive användningen skall ha skett

innan köparen märkt eller borde ha märkt det fel som åberopas för hävning eller krav på omleverans. Har köparen således sålt varan vidare, trots att han kände till felet, kan han inte senare häva eller kräva omleverans på grund av det felet, om han inte kan åstadkomma att varan återlämnas till den ursprunglige säljaren. På samma sätt är hävning eller omleverans utesluten, om köparens användning efter det att han har upptäckt ett fel medför att varan inte kan återlämnas väsentligen oförändrad eller oförminskad.

Tredje stycket

Enligt tredje stycket förlorar köparen inte rätten att häva köpet eller kräva omleverans, om han ersätter säljaren den minskning i varans värde som är en följd av att varan har försämrats eller minskat. I förhållande till andra stycket innebär detta en utvidgning, eftersom köparen även vid annat hinder än som avses i andra stycket har rätt till hävning eller omleverans, förutsatt att han ersätter säljaren för minskningen i varans värde. Bestämmelsen blir tillämplig när en vara visserligen kan återlämnas men inte i det skick som förutsätts i första stycket och ingen av förutsättningarna i andra stycket föreligger. Har en vara som är behäftad med fel skadats genom köparens vållande, får han enligt regeln häva eller kräva omleverans om han återlämnar varan och ersätter säljaren för den värdeminskning som skadan har medfört.

Ett annat fall då tredje stycket blir tillämpligt är när förutsättningar enligt andra stycket i och för sig föreligger men köparen av någon anledning ser sig nödsakad att använda varan även en viss tid efter det att felet har uppdagats, exempelvis därför att han är beroende av varan i sin produktion. I ett sådant fall går köparen inte miste om rätten till hävning eller omleverans på grund av att varan genom den fortsatta användningen förlorar i värde, förutsatt att han ersätter säljaren för värdeminskningen.

Regeln i tredje stycket gäller oberoende av vad som är orsaken till värdeminskningen. Men den förutsätter naturligtvis att de grundläggande förutsättningarna för hävning respektive omleverans föreligger. Regeln ger således inte något utrymme för att "köpa" sig till hävningsrätt i varje situation där ett fel föreligger.

Av ordalydelsen framgår att regeln inte är avsedd för de fall då varan är helt förbrukad eller vidareförsåld, så att inget kan återlämnas. De fallen regleras genom undantagsbestämmelsen i andra stycket.

Skadeståndets omfattning

Grunderna för säljarens och köparens skadeståndsansvar framgår av 27–28 §§ (säljarens dröjsmål), 40 § (fel i varan), 41 § (rättsligt fel) och 57 § (köparens dröjsmål med betalningen och bristande medverkan i övrigt). Av dessa bestämmelser framgår emellertid inte vad den skadelidande kan få ersättning för eller med andra ord vad skadeståndet omfattar. Det regleras i stället i 67–70 §§. Bestämmelserna i dessa paragrafer är gemensamma för alla slag av avtalsbrott, såväl säljarens som köparens.

67 §[1]

Skadestånd på grund av avtalsbrott omfattar ersättning för utgifter, prisskillnad, utebliven vinst och annan direkt eller indirekt förlust med anledning av avtalsbrottet. Skadeståndet omfattar dock inte ersättning för förlust som köparen tillfogas genom skada på annat än den sålda varan.

Som indirekt förlust anses

1. förlust till följd av minskning eller bortfall av produktion eller omsättning,
2. annan förlust till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett sätt,
3. utebliven vinst till följd av att ett avtal med tredje man har fallit bort eller inte har blivit riktigt uppfyllt, och
4. annan liknande svårförutsebar förlust.

Som indirekt förlust enligt andra stycket anses dock inte en sådan förlust som den skadelidande har haft för att begränsa en förlust av annat slag än som anges i andra stycket.

(Jfr 71 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen innehåller de grundläggande reglerna om omfattningen av det skadestånd som kan utgå på grund av avtalsbrott. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i 1905 års lag.

Utgångspunkten för regleringen av skadeståndets omfattning är principen om fullt skadestånd, vilken i samband med avtalsbrott i allmänhet anses innebära att den skadelidande parten ekonomiskt skall sättas i samma läge som om motparten skulle ha fullgjort avtalet på rätt sätt (det positiva kontraktsintresset). Principen om full ersättning gäller emellertid inte alltid fullt ut utan begränsas av såväl generella principer som uttryckliga bestämmelser.

För det första gäller vid bestämmandet av skadeståndets omfattning enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer den s. k. adekvansregeln. Enligt denna omfattar ersättningsskyldigheten inte förluster som saknar ett adekvat kausalsammanhang med avtalsbrottet. Det innebär att mycket avlägsna, onormala och oräkneliga följder av avtalsbrottet faller utanför skadeståndsskyldigheten. Det är inte möjligt att ange några generella riktlinjer för hur gränsen mellan adekvata och icke adekvata förluster på grund av ett kontraktsbrott skall dras. Det får i stället liksom hittills överlämnas åt rättstillämpningen att avgöra denna fråga med hänsyn till de enskilda omständigheterna i varje särskilt fall.

Principen om full ersättning modifieras vidare av regeln i 70 § som anger att den skadelidande parten skall begränsa sin skada och att han, om han försummar det, själv får bära motsvarande del av förlusten. En annan princip, som kan sägas delvis ha samband med skyldigheten att begränsa en skada, är att den skadelidande partens eget medvållande till skadan kan föranleda nedsättning eller bortfall av skadeståndet.

I enlighet med vad som gäller enligt allmänna principer för ersättning i kontraktsförhållanden har den skadelidande parten rätt till ersättning bara

[1] Ändrad lydelse i propositionsförslaget.

för sin faktiska nettoförlust. Detta betyder att om den skadelidande parten med anledning av avtalsbrottet har befriats från kostnader som han skulle ha haft om köpeavtalet hade fullgjorts på ett riktigt sätt, skall detta beaktas vid beräkningen av skadeståndet genom att ersättningen minskas med motsvarande belopp.

Ett undantag från principen om att ersättning utgår för enbart faktiska förluster följer emellertid av bestämmelsen i 69 §, enligt vilken skadestånd vid hävning i vissa fall utgår med det belopp som motsvarar skillnaden mellan gängse pris och det avtalade priset, utan att den skadelidande parten behöver visa att prisskillnaden motsvaras av hans faktiska förlust.

Första stycket

Enligt första stycket omfattar skadestånd på grund av avtalsbrott ersättning för utgifter, prisskillnad, utebliven vinst och annan direkt eller indirekt förlust på grund av avtalsbrottet.

Med *utgifter* avses sådana direkta kostnader som avtalsbrottet har medfört för den skadelidande parten. Som exempel kan nämnas post-, telefon- och transportkostnader som har uppstått i samband med avtalsbrottet eller kostnader som har varit nödvändiga för att tillfälligt kompensera säljarens uteblivna eller felaktiga prestation. Ersättningsgilla utgifter kan uppkomma t. ex. genom att köparen har gjort en extra resa för att avhämta en vara som inte har varit färdig att avlämnas vid den avtalade tidpunkten eller genom att han har haft utgifter för att låta installera en vara som sedan har visat sig vara behäftad med ett väsentligt fel. Utgifter för att tillfälligt kompensera en utebliven eller felaktig prestation kan uppkomma t. ex. genom att köparen måste hyra ett substitut eller anlita utomståendes tjänster under den tid som han saknar varan.

Genom ersättning som utgår för *prisskillnad* får en part som har hävt köpet kompensation för oförmånliga prisfluktuationer och andra ändringar i prisnivån. Ersättningen för prisskillnad ger i vissa fall även kompensation för utebliven vinst. Ersättning för prisskillnad förutsätter att parten har lidit en förlust i form av prisskillnad. En sådan ersättning blir aktuell t. ex. om köparen häver köpet på grund av säljarens dröjsmål och priset för varan har stigit efter köpslutet så att köparen är tvungen att betala ett högre pris då han efter hävningen köper samma vara på annat håll. På motsvarande sätt kan säljaren få ersättning för prisskillnad, om han har hävt köpet och prisnivån för varan har sjunkit så att en ny försäljning inbringar ett lägre pris än det som har avtalats med den förste köparen.

Ersättning för prisskillnad bestäms enligt bestämmelserna i 68 eller 69 §.

Ersättning för *utebliven vinst* kan bli aktuell i den mån förlusten inte har blivit kompenserad i form av prisskillnad. Som exempel kan nämnas det fallet att en köpare som har hävt köpet med säljaren på grund av dennes dröjsmål inte har kunnat göra täckningsköp innan en senare köpare till vilken han har sålt varan vidare har hävt sitt köp. I detta fall har den förste köparen inte lidit någon förlust i form av prisskillnad. Däremot har han gått miste om den vinst som han skulle ha gjort vid vidareförsäljningen ifall leveransen från säljaren hade blivit fullgjord i rätt tid. En liknande situation kan uppkomma, om köparen inte har haft rätt att häva köpet

men säljarens avtalsbrott har lett till att varan endast har kunnat säljas vidare till ett lägre pris än om något avtalsbrott från säljarens sida inte hade inträffat. Ersättning för utebliven vinst kan också bli aktuell i det fallet att säljaren häver eller köparen avbeställer ett köp som avser en specialtillverkad vara för vilken det inte finns någon alternativ avsättningsmöjlighet. Även om köpet avser en vara för vilken det finns en marknad, kan en säljare som har hävt köpet eller som har drabbats av avbeställning i vissa fall ha rätt till ersättning för utebliven vinst. En sådan ersättning kan ibland komma i fråga, om avsättningsmöjligheterna för varor av det aktuella slaget är begränsade och säljaren därför har gått miste om ett köp genom att den andra köparen till vilken säljaren slutligen har sålt varan även annars hade ingått avtal med säljaren om köp av en motsvarande vara. I detta fall utgör den uteblivna vinsten en mera indirekt följd av köparens avtalsbrott.

Ersättning kan utgå även för *annan* förlust på grund av motpartens avtalsbrott. Som exempel kan nämnas förlust på grund av produktionsbortfall som har inträffat hos köparen till följd av säljarens dröjsmål med leveransen eller till följd av fel i varan. Ett annat exempel är att fel i varan medför ökade driftkostnader för köparen. Åtgärder som måste vidtas på grund av avtalsbrottet, t. ex. för att minska förlusten, kan förorsaka några köpare direkta utgifter, medan motsvarande åtgärder för andra köpare kan innebära ökade interna kostnader. Även andra kostnader är ersättningsgilla enligt de principer som i övrigt gäller vid skadeberäkningen.

Om en parts avtalsbrott utlöser ett avtalsbrott i förhållandet mellan den andra parten och tredje man, t. ex. om säljarens uteblivna leverans leder till att köparen inte kan fullgöra sin prestationsskyldighet gentemot köpare i nästa led, kan tredje mannnens skadeståndskrav mot sin avtalspart utgöra en ersättningsgill förlust i förhållandet mellan de förstnämnda parterna. Om köparen blir skadeståndsskyldig mot sin avtalspart i nästa led, kan han ha rätt att föra ansvaret vidare genom att rikta motsvarande krav mot säljaren, såvida inte annat följer t. ex. av hans skyldighet att begränsa förlusten. Om säljaren till följd av köparens betalningsdröjsmål har blivit oförmögen att fullgöra sin betalningsförpliktelse gentemot tredje man, är det möjligt att hans räntebetalnings- och skadeståndsskyldighet mot denne i vissa situationer kan anses utgöra en ersättningsgill förlust i förhållandet mellan säljaren och köparen. I många fall torde en sådan skada dock ligga utanför adekvansgränsen, bl. a. med hänsyn till att säljaren bör anses själv svara för att hans likviditet inte rubbas t. ex. av mindre betydande betalningsdröjsmål från köparens sida.

Om säljaren häver vid ett tillverkningsköp lönar det sig inte alltid för honom att slutföra tillverkningen för att sälja den färdiga varan till någon annan. Särskilt gäller detta om varan har tillverkats för att passa köparens speciella behov och om tillverkningen inte befinner sig i slutskedet. Säljaren har då i stället rätt till ersättning för utebliven vinst och för nedlagda kostnader, i den mån dessa inte kan komma till nytta på annat sätt i säljarens verksamhet. Ersättning vid tillverkningsköp torde ofta kunna beräknas så att från det avtalade priset dras inbesparade kostnader och värdet av produktionsinsatser och material som kan nyttiggöras på annat

sätt. Råvaror och material som visserligen har anskaffats för tillverkningen av den köpta varan men som kan komma till användning i säljarens ordinarie produktion ersätts således inte.

Om en köpare avbeställer en vara, har säljaren enligt huvudregeln i 52 § rätt att hålla fast vid köpet och kräva fullgörelse. I sådana fall kan köparen drabbas av det strikta ersättningsansvar som stadgas i 75 § för säljarens kostnader för vård av varan. Om varan inte har betalats, har säljaren vid avbeställning också rätt att enligt 62 § häva köpet. Han kan i så fall göra en kompensationsförsäljning och under de förutsättningar som framgår av 68 § kräva ersättning för eventuell prisskillnad.

Säljaren har vidare rätt till ersättning för kostnader som har samband med köparens avtalsbrott, t. ex. kostnader med anledning av kompensationsförsäljning.

I 52 § andra stycket finns en specialregel för det fallet att köparen avbeställer en vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för honom. I det fallet är säljaren under vissa förutsättningar skyldig att avbryta tillverkningen av varan och övriga förberedelser för att fullgöra avtalet. Säljaren har således inte i den situationen rätt att hålla fast vid köpet och kan därför inte göra någon kompensationsförsäljning. Skadeståndet får i dessa fall beräknas så, att det omfattar de kostnader som förberedelserna för fullgörandet av avtalet har förorsakat jämte säljarens uteblivna vinst.

I fråga om en vara som tillverkas särskilt för köparen är det inte alltid ändamålsenligt att avbryta tillverkningen med tanke på önskemålet att begränsa omfattningen av skadan. Som framhållits i specialmotiveringen till 52 § andra stycket kan skyldigheten att begränsa skadan innebära att säljaren efter köparens avbeställning bör fortsätta tillverkningen om det kan finnas andra köpare av varan och det är uppenbart att skadan skulle kunna begränsas genom en kompensationsförsäljning. Om man i sådana fall vid beräkningen av skadeståndet kan stödja sig på principen i 68 § eller om ersättningen måste beräknas på annat sätt är något som får avgöras med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Avgörandet får bero bl. a. av om kompensationsförsäljningen förutsätter avvikelser från vad den ursprungliga försäljningen avsåg och i vilken utsträckning detta i så fall har påverkat tillverkningskostnaderna och det slutliga priset.

Av första meningen i förevarande stycke framgår att de förluster som kan uppstå till följd av ett avtalsbrott delas in i två kategorier, direkta förluster och indirekta förluster. Vad som är indirekta förluster anges i andra stycket. Härav kan man motsatsvis få fram vad som är direkta förluster.

Indelningen i direkta och indirekta förluster får betydelse på två olika sätt. Det ena är att det framgår av 27, 40, 41 och 57 §§ att det s. k. kontrollansvaret vid säljarens dröjsmål, fel i varan och köparens bristande medverkan till köpet inte omfattar indirekta förluster. För att en part skall kunna få ersättning för indirekta förluster vid dessa typer av avtalsbrott krävs att avtalsbrottet eller förlusten beror på försummelse på säljarens sida eller – vid fel i varan – att varan vid köpet avvek från vad säljaren särskilt har utfäst.

Indelningen kan emellertid få betydelse också på det sättet att parter i

köpeavtal ofta tar in avtalsvillkor i avtalet vari olika regler ges för direkta och indirekta förluster utan att förlusttyperna definieras. I sådana fall får lagens indelning användas för att klargöra den närmare innebörden av avtalsvillkoren, om inte avtalet självt, handelsbruk eller andra omständigheter ger anledning till annat.

Vid köparens dröjsmål med betalningen saknar indelningen i direkta och indirekta förluster betydelse. Köparen har nämligen samma ansvar för såväl direkta som indirekta förluster med anledning av dröjsmålet (se 57 § första stycket). Vid ett sådant avtalsbrott begränsas köparens skadeståndsskyldighet bara av vissa kvalificerade hinder för betalning. Dessa hinder är närmast av force majeure-karaktär.

Även om det alltså är så att köparens skadeståndsansvar vid betalningsdröjsmål i princip är strikt, får skadeståndsansvaret inte samma betydelse vid sådana dröjsmål som vid andra slag av avtalsbrott. Eftersom möjligheterna för säljaren att häva köpet med anledning av den försenade eller uteblivna betalningen är begränsade (jfr väsentlighetskravet i 54 § första stycket; se också fjärde stycket i samma paragraf), är det framför allt dröjsmålsränta som kommer i fråga för att täcka säljarens förlust på grund av dröjsmålet (jfr 71 §).

Om däremot säljaren häver vid köparens dröjsmål med betalningen, har köparens skadeståndsskyldighet en mera reell betydelse. I fråga om varor som har en allmän efterfrågan är en försäljning till en annan köpare den åtgärd som i regel i första hand bör komma i fråga med hänsyn till säljarens skyldighet att begränsa sin skada. Vid en sådan försäljning kan det ofta inträffa att säljaren får mindre betalt för varan än enligt avtalet med den förste köparen. I sådana fall har säljaren rätt till ersättning för prisskillnaden. Denna beräknas enligt reglerna i 68 §.

I vissa fall kan emellertid en kompensationsförsäljning vara en olämplig åtgärd med hänsyn till säljarens skyldighet att begränsa sin förlust. Ibland kan en kompensationsförsäljning över huvud taget inte ske. Även i sådana fall har säljaren rätt till ersättning för prisskillnad, om varan har ett gängse pris (beträffande beräkningen av prisskillnaden, se 69 §). I annat fall har säljaren i stället rätt till ersättning för utebliven vinst.

I 34 § tredje stycket finns en regel som ger köparen rätt till ersättning för försvarliga kostnader för att avhjälpa ett fel, om inte säljaren fullgör den skyldighet att avhjälpa felet som enligt första stycket i nämnda paragraf åvilar honom. Rätten att få sådan ersättning är direkt knuten till säljarens skyldighet att avhjälpa felet. Är säljaren inte skyldig att avhjälpa felet, föreligger inte heller rätt för köparen att få ersättning med stöd av 34 § tredje stycket. I så fall kan köparen i stället använda sig av bestämmelserna i förevarande stycke för att få ersättning för sina kostnader för att avhjälpa felet. Det kan exempelvis vara fråga om fall där det på grund av säljarens förhållanden skulle förorsaka honom oskälig kostnad eller olägenhet att avhjälpa felet men där det är fullt möjligt och motiverat att köparen avhjälper felet. Köparen har då rätt till ersättning enligt 40 §, och det är fråga om en direkt förlust. Även i det fall som avses i 36 § andra stycket och i fall när köparen har rätt att vägra godta avhjälpande från säljarens sida skall kostnaden ersättas på motsvarande sätt som en direkt förlust.

Såväl när säljaren enligt 34 § första stycket är skyldig att avhjälpa ett fel som när han enligt 36 § har rätt att avhjälpa det, skall avhjälpandet ske på säljarens bekostnad. Det innebär att säljaren skall betala både de direkta kostnaderna för avhjälpandet (t. ex. reparationskostnader) och andra kostnader (t. ex. transportkostnader) som avhjälpandet föranleder. I dessa fall utgår ersättning till köparen för sådana kostnader med stöd av 34 resp. 36 §, och någon tillämpning av reglerna om skadeståndets omfattning i 67–70 §§ blir inte aktuell.

Detsamma avses gälla vid omleverans. Inte heller vid omleverans blir det därför aktuellt att tillämpa reglerna i 67–70 §§ på de kostnader som föranleds av omleveransen.

Vad som nu har angetts beträffande kostnaderna för avhjälpande och omleverans gäller även för det fallet att säljaren inte fullgör sin skyldighet att avhjälpa ett fel utan att köparen gör det i hans ställe enligt 34 § tredje stycket.

Det anförda hindrar dock inte att köparen med stöd av reglerna i 67–70 §§ kräver skadestånd av säljaren för andra förluster än sådana som utgör kostnader för avhjälpandet eller omleveransen.

En särskild fråga är i vilken utsträckning de köprättsliga reglerna skall tillämpas på s. k. produktskador. Den frågan har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen (se avsnitt 2.5.3). I andra meningen av förevarande stycke anges att skadestånd på grund av avtalsbrott inte omfattar ersättning för förlust som köparen tillfogas genom skada på annat än den sålda varan. Det innebär att förluster som hänför sig till skador på person eller annan egendom än den sålda varan inte skall ersättas enligt de köprättsliga reglerna utan enligt de regler som gäller för produktskador. Enligt gällande rätt innebär det att det i första hand är skadeståndslagens s. k. culparegel (se 2 kap. 1 § skadeståndslagen) som blir tillämplig. Som har berörts i den allmänna motiveringen kan rättsläget emellertid delvis komma att ändras på denna punkt, om det genom ny lagstiftning införs strikt ansvar för i vart fall vissa produktskador.

Utformningen av lagtexten i andra meningen medför en viss justering av rättsläget jämfört med hittills gällande rätt. Fram till nu torde säljarens skyldighet att ersätta i vart fall vissa s. k. ingrediensskador ha bedömts enligt de köprättsliga reglerna (se avsnitt 2.5.3 i den allmänna motiveringen). Bestämmelsen i andra meningen innebär emellertid att skyldigheten att ersätta sådana skador i princip inte längre skall bedömas med ledning av köprättsliga regler. Det får i stället bli de regler som gäller för produktskador i allmänhet som tillämpas om inte annat har avtalats.

Om en skadad produkt har satts samman av skilda beståndsdelar, varav en är den köpta varan som är behäftad med fel, torde frågan om köplagens regler skall tillämpas på skadan på produkten få avgöras efter en bedömning av om det finns identitet mellan den beståndsdel som utgör den köpta varan och slutprodukten eller om sådan identitet inte föreligger. Om den köpta varan utgör den helt dominerande delen av slutprodukten, kan sådan identitet ofta anses föreligga. Köplagens regler bör då tillämpas vid bedömningen av skyldigheten att ersätta skadan.

Andra stycket

Andra stycket innehåller en uttömmande uppräkning av vad som skall anses utgöra indirekta förluster. Det som inte nämns där är därför att anse som direkta förluster.

Vid bedömningen av huruvida en skada skall anses utgöra direkt eller indirekt förlust gör det ingen skillnad om den skadelidande parten har haft direkta utgifter till utomstående eller om skadan har uppkommit inom företaget som en intern extrakostnad. Har köparen t. ex. utan nytta ordnat med transportmedel för att hämta en vara som på grund av säljarens dröjsmål inte kan avlämnas vid den avtalade tidpunkten, är köparens rätt till ersättning för de extra kostnaderna i form av direkt förlust inte beroende av om han har använt egna transportmedel eller om han har anlitat en utomstående transportör.

Punkt 1. Enligt denna punkt anses som indirekt en förlust till följd av minskning eller bortfall av produktion eller omsättning. Det är fråga om en förlust som följer av att köparen på grund av säljarens kontraktsbrott har gått miste om möjligheter att i sin tur ingå avtal eller uppfylla löpande leveransåtaganden. En indirekt förlust kan också uppkomma, om omsättningen minskar på grund av brister i produktions- eller lagerkapacitet som beror på säljarens avtalsbrott. Om köparen går miste om kontrakt avseende vidareförsäljning därför att han inte kan hålla sina normala leveranstider, ersätts den skada som härigenom uppstår som en indirekt förlust.

Punkt 1 tar primärt sikte på en kvantitativ nedgång i produktion eller omsättning, men det synes naturligt att regeln även kommer till användning vid motsvarande nedgång i kvalitativt hänseende. Har exempelvis en försåld maskin fel som leder till försämrad kvalitet på den vara som produceras med hjälp av maskinen, bör detta, om ett oförändrat antal produkter kan avsättas endast med en lägre prissättning, innebära att skadan som följer av den minskade intäkten behandlas som en indirekt förlust.

En annan typ av indirekt förlust är den som uppkommer när priserna vid säljarens dröjsmål sjunker efter den avtalade leveranstiden och köparen erhåller ett lägre pris vid vidareförsäljning än han skulle ha fått om säljaren hade levererat i tid.

Köparen kan i många fall begränsa en förlust av den typ som avses under punkt 1. Han kan t. ex. hyra en vara som ersättning för den felaktiga eller ännu ej levererade, anlita utomståendes tjänster eller genom interna åtgärder kompensera effekten av säljarens avtalsbrott. Kostnader av detta slag är emellertid att betrakta som direkta förluster.

Punkt 2. Enligt denna punkt skall som indirekt förlust anses även annan förlust till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett sätt än sådan som avses i punkt 1. Bestämmelsen fångar upp faktiska förluster som inte är direkt knutna till produktion eller omsättning. Det kan exempelvis vara fråga om att en inköpt datoranläggning inte kan tas i bruk på det sätt som var avsett och att detta drabbar företagets administrativa funktioner utan att det samtidigt inverkar på produktion eller omsättning. Ett annat exempel är att en för sen leverans av en maskin utan att menligt inverka på

produktion eller omsättning medför att avsedda rationaliseringsvinster inte uppnås.

När en köpare för att bedriva sin verksamhet på det sätt som han har avsett eller för att begränsa sin förlust hyr en ersättningsvara, anlitar någon utomståendes tjänster eller vidtar interna åtgärder, utgör emellertid kostnaden härför en direkt förlust.

Punkt 3. Denna punkt gäller fall där ett kontraktsbrott får följdverkningar för motpartens avtal med tredje man. Enligt ordalydelsen anses som indirekt förlust utebliven vinst till följd av att ett avtal med tredje man har fallit bort eller inte har blivit riktigt uppfyllt. Ett typiskt exempel är att köparen har träffat avtal med en tredje man om vidareförsäljning av en vara och att säljarens kontraktsbrott orsakar att avtalet om vidareförsäljning hävs. Ersättning för indirekt förlust utgår även med avseende på den vinst som köparen går miste om på den grunden att ett planerat avtal med en tredje man inte har kommit till stånd därför att säljarens avtalsbrott har inverkat på köparens möjligheter till fullgörelse.

Det är endast den uteblivna vinsten som utgör indirekt förlust. Övriga förluster i förhållandet till en tredje man räknas som direkt förlust i den mån de inte omfattas av någon av de övriga punkterna i andra stycket. Detta betyder bl. a. att den ersättning för direkt förlust vid fel eller dröjsmål som köparen kan bli skyldig att utge till tredje mannen räknas som direkt förlust också i fråga om säljarens ansvar.

Punkt 4. Enligt denna punkt skall också andra förluster än de som avses i punkterna 1 – 3 anses som indirekta, om de är svårförutsebara och de till sin art kan jämställas med de som anges i de nämnda punkterna. Eftersom det inte är möjligt att uttömmande räkna upp alla tänkbara indirekta förlustposter, är denna kompletterande bestämmelse nödvändig för att medge en nyanserad avgränsning och förhindra att inte alla de förlustposter som inte uttryckligen har behandlats i de föregående punkterna skall utgöra direkta skador. Det får överlämnas till rättstillämpningen att närmare precisera vilken typ av förluster som bör jämställas med de i andra stycket angivna och som därigenom skall vara ersättningsgilla enligt reglerna om indirekta förluster.

Tredje stycket

Tredje stycket innehåller en bestämmelse som begränsar området för de indirekta förluster som definieras i andra stycket.

Den skadelidande parten har enligt 70 § en generell skyldighet att genom skäliga åtgärder begränsa sin skada. Om han därvid handlar så att en förlust av den typ som omfattas av andra stycket uppkommer för honom samtidigt som hans direkta förlust minskar, skall enligt bestämmelsen den ifrågavarande förlusten ersättas som en direkt förlust trots att den i och för sig är hänförlig till en sådan indirekt förlust som avses i andra stycket.

Den skadelidande skall således inte komma i ett sämre läge när han för att begränsa en direkt förlust väljer ett handlingsalternativ som medför en förlust som enligt andra stycket skall anses vara indirekt.

Om en köpare i stället för att häva ett köp och företa täckningsköp eller hyra en ersättningsvara minskar sin produktion, skall således förlusten till

följd av produktionsbortfallet ersättas som direkt förlust trots att en sådan förlust enligt andra stycket i och för sig utgör en indirekt förlust.

Av bestämmelsens ordalag följer att de kostnader som avses skall ha lett till en begränsning av den direkta förlusten. Den skadelidande parten kan alltså inte få ersatt kostnader såsom en direkt förlust om inte det alternativet är det för motparten förmånligaste. Detta innebär att ersättning enligt bestämmelsen för förluster, som enligt andra stycket i och för sig anses som indirekta, aldrig kan överstiga minskningen av den direkta förlusten.

Den indelning i direkta och indirekta förluster som görs i förevarande paragraf kan behöva kommenteras ytterligare såvitt gäller vissa särskilda situationer. Det görs i det följande.

Om köparen har hävt köpet och gjort ett täckningsköp på annat håll till ett högre pris (jfr 68 §), utgör fördyringen av varan, liksom de kostnader som är förenade med täckningsköpet, en direkt förlust. Detsamma gäller en prisskillnad som har beräknats enligt reglerna om gängse pris i 69 §.

När köpet gäller en vara, avsedd att användas i köparens verksamhet eller produktion eller på något motsvarande sätt, kan vid dröjsmål från säljarens sida eller vid fel i varan olika åtgärder komma i fråga för att kompensera säljarens försenade eller felaktiga prestation. Vilken åtgärd som blir aktuell är beroende av de speciella förutsättningar som kan föreligga i det enskilda fallet. Ofta kan köparen ha två eller flera alternativa möjligheter att välja mellan.

En åtgärd som köparen kan vidta för att kompensera sig för säljarens dröjsmål eller fel i varan är att hyra en ersättande vara för att upprätthålla produktion eller annan verksamhet på den nivå som var avsedd med den köpta varan. Om köparen genom att hyra en ersättningsvara kan begränsa den skada som säljarens avtalsbrott förorsakar, är utgiften för hyran en direkt förlust. Hyra av ersättningsvara för att begränsa skadan av säljarens avtalsbrott kan bli aktuell dels under tid intill dess att säljaren levererar varan, avhjälper fel i den eller omlevererar, dels efter hävning under tid som åtgår för täckningsköp och leverans av varan från annat håll.

Ett annat sätt för köparen att kompensera sig för säljarens avtalsbrott är att anlita ett utomstående företags tjänster. Har köparen beställt en maskin för tillverkning av en komponent som ingår i den produkt som köparen tillverkar, kan han vid dröjsmål med leveransen eller vid fel anlita ett annat företag för tillverkning av komponenten. Kostnaderna härför utgör en direkt förlust.

Köparen kan också parera säljarens leveransförsening eller fel i varan med egna åtgärder, exempelvis interna omdispositioner. Gäller köpet en maskin, kan han kanske genom övertidsarbete bedriva produktionen med den gamla maskinen på den nivå som var avsedd med den köpta. De extra kostnader som ett sådant arrangemang medför, t.ex. ersättning till de anställda för övertidsarbete, är att betrakta som en direkt förlust.

Kostnaderna för täckningsköp, för hyra av ersättningsvara, för anlitande av utomståendes tjänster och för egna interna åtgärder är utgifter som är jämförbara i den meningen att de är föranledda av att köparen på något sätt kompenserar sig för säljarens avtalsbrott. Samtliga dessa kostnader ersätts som direkt förlust. I de fall köparen kan välja mellan olika alterna-

tiv för att kompensera sig för säljarens bristande prestation, är han skyldig att välja det alternativ som kan bedömas vara mest förenligt med skyldigheten att begränsa skadan. Har köparen hyrt en ersättningsvara till högre kostnad än ett övertidsuttag i det egna företaget skulle medföra, skall den utgående ersättningen sättas ned i motsvarande mån.

Om köparen i förhållande till sin avtalspart blir tvungen att utge ersättning för förlust som är hänförlig till säljarens avtalsbrott, blir säljaren ersättningsskyldig gentemot köparen för dennes kostnader. Har köparen vid vidareförsäljning ådragit sig kostnader på grund av fel i varan, vilka förelåg redan när risken för varan övergick på honom, har han sålunda rätt till ersättning för kostnader som uppkommit på grund av avhjälpande eller omleverans enligt 34–36 §§. Detsamma gäller ersättning som köparen blir skyldig att utge till sin avtalspart såsom prisavdrag eller skadestånd på grund av omständighet som är hänförlig till säljarens avtalsbrott. Dessa kostnader utgör direkt förlust.

En förutsättning för att sådan ersättningsskyldighet skall uppkomma är givetvis att skadan är en följd av säljarens avtalsbrott och inte beror på något förhållande som köparen bär ansvaret för. Även med avseende på regressituationen är köparen skyldig att handla på ett sätt som är förenligt med skyldigheten att begränsa en förlust. Om en skada som uppkommit för köparens avtalspart kunde ha undvikits eller begränsats, om köparen hade fullgjort sin skyldighet att avhjälpa felet eller hade företagit omleverans eller hade utövat sin rätt att företa sådan rättelse, bortfaller köparens regressrätt mot säljaren till den del som skadan beror på köparens handlande.

Om köparen på grund av säljarens avtalsbrott har råkat i dröjsmål och blivit skyldig att utge avtalsvite i nästa led, skall en sådan förlust i allmänhet betraktas som indirekt. Utgångspunkten är att en avtalspart, som själv åtar sig att vid dröjsmål betala vite till sin medkontrahent, har möjlighet att i eget intresse trygga sin egen ställning gentemot leverantören genom att betinga sig motsvarande vitesklausul i avtalet med denne.

När säljarens regressansvar kommer i fråga på grund av att köparen har nödgats medge prisavdrag i förhållande till sin avtalspart på grund av ett fel som förelåg redan när risken för varan gick över till köparen, skall ersättningen på grund av säljarens regressansvar bestämmas på grundval av priset enligt avtalet mellan säljare och köpare och inte priset vid vidareförsäljningen. Har köparen nödgats medge ett prisavdrag om tio procent av sitt återförsäljningspris, skall säljaren som direkt förlust ersätta köparen med tio procent av det pris som han själv betingade sig av köparen.

Prisskillnad

68 §

Har köpet hävts och köparen gjort ett täckningsköp eller säljaren sålt varan på nytt, och har åtgärden vidtagits med omsorg och inom skälig tid efter det att köpet hävdes, läggs priset enligt köpet och priset vid täckningsköpet eller försäljningen till grund för beräkningen av prisskillnaden.

(Jfr 72 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen saknar motsvarighet i 1905 års lag.

Enligt 67 § omfattar skadestånd på grund av avtalsbrott bl. a. ersättning för prisskillnad. Förevarande paragraf anger hur beräkningen av ersättningen för prisskillnad skall göras i sådana fall då den skadelidande parten har hävt köpet och gjort en täckningstransaktion (kompensationsavtal).

För att paragrafens regler om beräkning av prisskillnad skall tillämpas krävs först och främst att den hävande parten faktiskt har företagit en täckningstransaktion, dvs. ett köp eller en försäljning som sakligt och tidsmässigt har samband med det köp som hävts och vars syfte är att kompensera bortfallet av den avtalade transaktionen. Det innebär t. ex. att den vara som införskaffas genom ett täckningsköp skall vara likvärdig med den som avsågs med det ursprungliga köpet.

Om köpet avser ett unikt eller starkt särpräglat föremål, blir bestämmelsen tillämplig endast i fråga om täckningsförsäljning. Något täckningsköp av en vara som till sina egenskaper och i fråga om prissättning skulle vara tillräckligt jämförbar med den vara som ursprungligen köptes är i sådana fall inte möjligt. Som exempel på dylika varor kan nämnas vissa begagnade varor, varor som har framställts i enstaka exemplar och varor som har tillverkats särskilt efter köparens anvisningar.

En ytterligare förutsättning för att prisskillnaden skall beräknas enligt föreliggande paragraf är vidare att täckningstransaktionen sker med omsorg. Detta innebär att en köpare exempelvis inte kan kräva ersättning för prisskillnad på grund av ett täckningsköp till ett onödigt högt pris. Å andra sidan kan det inte krävas att köparen alltid skall välja det utifrån enbart ekonomiska synpunkter fördelaktigaste alternativet. Även andra faktorer än rent ekonomiska måste beaktas, t. ex. kvalitet och tillgänglighet. Vad som kan krävas av en köpare är att han inte väljer det dyrare av två eller flera alternativ som vid en samlad bedömning av samtliga omständigheter i övrigt framstår som likvärdiga. Frågan huruvida ett täckningsköp har skett med den omsorg som kan krävas får alltså avgöras efter en samlad bedömning av framför allt pris, kvalitet, tänkbara inköpsställen, kostnaderna vid köpet och inte minst den tid som står parten till buds. Tidsaspekten kan ofta leda till att köparen för att undvika ytterligare skada måste vända sig till den leverantör som kan leverera snabbt, även om det innebär ett högre pris och sämre villkor i övrigt än vad andra leverantörer kan erbjuda. En sådan situation innebär att alternativen inte är likvärdiga, varför omsorgskravet får anses uppfyllt även vid köp till det högre priset.

För säljarens del innebär kravet på omsorg vid täckningsförsäljningen att han skall försöka uppnå samma pris för varan som vid det ursprungliga avtalet eller ett pris som ligger så nära som det med hänsyn till de föreliggande omständigheterna är möjligt.

För att bestämmelsen om beräkning av prisskillnad i förevarande paragraf skall vara tillämplig krävs vidare att täckningstransaktionen sker inom skälig tid efter hävningen. Detta innebär att en köpare inte kan spekulera på säljarens bekostnad genom att vid stigande priser dröja med täckningsköpet för att försöka uppnå en högre ersättning för prisskillna-

den. Bedömningen av om täckningsköpet har gjorts inom skälig tid får göras från fall till fall med hänsynstagande till bl. a. prisutvecklingen och köparens möjligheter att företa ett lämpligt täckningsköp. Bedömningen påverkas även av principen i 70 § första stycket, enligt vilken den skadelidande parten är skyldig att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust.

För säljare innebär kravet att täckningsförsäljningen skall ske inom skälig tid efter hävningen, att han inte kan på motpartens bekostnad dröja med täckningsförsäljningen i syfte att vid fallande priser överföra hela förlusten på den första köparen. Även här får man vid bedömningen av om täckningstransaktionen har vidtagits inom skälig tid beakta säljarens skyldighet enligt 70 § att begränsa förlusten.

Täckningsköpet eller täckningsförsäljningen behöver inte nödvändigtvis ske på samma villkor som det ursprungliga köpet. Om t. ex. transportkostnaderna eller fördelningen av dem mellan köpare och säljare är olika vid de två avtalen, kan den ersättningsgilla prisskillnaden inte beräknas direkt på grund av priserna vid det första köpet och täckningstransaktionen, utan en justering för andra villkor som påverkar den totala differensen får då göras.

Om täckningstransaktionen inte har gjorts med tillräcklig omsorg eller inom skälig tid efter hävningen, kan priset vid den transaktionen inte läggas till grund för beräkningen av prisskillnaden. I sådana fall får i stället reglerna i 69 § tillämpas, vilket innebär att prisskillnaden får beräknas med utgångspunkt från vad som kan anses vara ett gängse pris på motsvarande vara.

69 §

Har köpet hävts utan att täckningsköp eller försäljning enligt 68 § har skett och finns det ett gängse pris för sådana varor som köpet avser, läggs priset enligt köpet och varans gängse pris vid tiden för hävningen till grund för beräkning av prisskillnaden.

(Jfr 73 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag finns liknande bestämmelser i 25, 30 och 45 §§.

Paragrafen anger hur beräkningen av prisskillnad skall ske när köpet har hävts utan att någon täckningstransaktion enligt 68 § har kommit till stånd.

För att bestämmelsen skall kunna användas förutsätts att köpet avser en vara som omsätts i sådan omfattning att det på marknaden finns ett pris för den som kan betecknas som varans gängse pris.

Att det är gängse pris vid tiden för hävningen som det avtalade priset skall jämföras med innebär att köparen vid dröjsmål på säljarens sida som första alternativ kan kräva fullgörelse av köpet enligt 23 § utan att han i skadeståndshänseende blir lidande ifall prisnivån för jämförbara varor stiger medan han i avvaktan på säljarens fullgörelse väntar med att häva köpet. Även säljaren är på motsvarande sätt skyddad, om han till en

början uppmanar köparen att fullgöra sina förpliktelser och häver först när kraven på betalning visar sig bli resultatlösa.

Förevarande paragraf kan också tillämpas i fall då den part som har hävt köpet visserligen har ingått ett kompensationsavtal men det avtalet inte uppfyller de krav på täckningsköp eller täckningsförsäljning som ställs upp i 68 §, därför att transaktionen inte har vidtagits med den omsorg eller inom den tid efter hävningen som föreskrivs i den paragrafen.

För många varor förekommer en och samma prisnivå över ett större område eller över hela landet. Prisnivån kan emellertid i vissa fall uppvisa regionala eller rent av lokala variationer. I sådana fall bör priset på orten för avlämnandet läggas till grund för beräkningen av prisskillnaden.

Reglerna om platsen för varans avlämnande finns i 6 och 7 §§. Enligt huvudregeln i 6 § är varan avlämnad när köparen har tagit hand om den, antingen vid säljarens affärsställe eller hemvist eller på annan plats där säljaren har hållit den tillgänglig för avhämtning. Av 7 §, som behandlar transportköp, framgår att varan är avlämnad antingen när den avlämnas till en självständig transportör eller – om säljaren själv utför transporten – när den överlämnas till köparen.

Vid transportköp torde det vara vanligast att en självständig transportör anlitas. Vid beräkningen av prisskillnaden får i sådana fall prisnivån på den ort där transportören har mottagit varan användas.

I en del fall kan det naturligtvis förekomma att det på orten för avlämnandet saknas ett gängse pris för den typ av vara som det är fråga om. Finns ett sådant pris på varan på någon annan jämförbar ort, bör i stället det priset läggas till grund för beräkningen. Korrigering bör därvid göras för skillnaden i transportkostnaderna i de båda fallen.

Begränsning av skadan och nedsättning av skadeståndet

70 §

Den skadelidande parten skall vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin skada. Försummar han det, får han själv bära en motsvarande del av förlusten.

Om skadeståndet är oskäligt med hänsyn till den skadeståndsskyldiges möjligheter att förutse och hindra skadans uppkomst samt omständigheterna i övrigt, kan skadeståndet jämkas.

(Jfr 74 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen, som saknar motsvarighet i 1905 års lag, innehåller dels en generell regel som ålägger den skadelidande parten att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin skada, dels en bestämmelse om jämkning av skadeståndsskyldigheten.

Första stycket

Regeln ger uttryck för principen att den skadelidande parten är skyldig att vara aktivt verksam för att begränsa sin förlust.

Vilka skadeståndsbegränsande åtgärder som kan krävas av den skadelidande parten får bero av omständigheterna i det konkreta fallet. Skyldig-

heten att vidta sådana åtgärder anknyter bl. a. till reglerna om täckningstransaktion i 68 §. Att häva köpet och företa en täckningstransaktion kan i många fall vara en åtgärd som den skadelidande parten kan förutsättas vidta för att begränsa förlusten, särskilt när parterna är näringsidkare. Detta gäller i synnerhet om köpet avser en vara som det finns en fungerande marknad för. Emellertid får partens individuella förutsättningar att genomföra en täckningstransaktion, t. ex. en köpares möjligheter att finansiera köpet, beaktas vid bedömningen av huruvida transaktionen är en skälig åtgärd i syfte att begränsa förlusten.

Den skadelidande parten kan också vara skyldig att vidta rent interna åtgärder med avseende på sin egen verksamhet eller att avveckla avtal med andra på sådant sätt att skadan på grund av motpartens avtalsbrott begränsas.

Vid bedömningen av vilka skadebegränsande åtgärder som den skadelidande parten bör vidta skall utgångspunkten vara vad som skäligen kunde förväntas av honom vid tiden för avtalsbrottet. Man har således att utgå från den situation som han befann sig i när avtalsbrottet inträffade. Avgörande är med andra ord vilka möjligheter att begränsa förlusten som den skadelidande hade och i vilken utsträckning den skadelidande kände till dessa möjligheter.

Den skadelidande parten bör ha ett efter förhållandena och med hänsyn till varuslag skäligt rådrum för att bedöma läget och överväga konsekvenserna av olika tänkbara handlingsalternativ. Det torde ofta kunna förutsättas att den skadelidande parten tar kontakt med motparten för att samråda om möjligheterna att begränsa skadan.

Andra stycket

Förutsättningarna för att jämka ett skadestånd med stöd av bestämmelsen får bedömas med utgångspunkt i omständigheterna i det enskilda fallet. Jämkning kan ske oberoende av om det är fråga om en direkt eller en indirekt förlust. Som framgår av bestämmelsens ordalag kommer jämkning i fråga närmast vid mera oförutsebara följder av avtalsbrottet. Jämkning blir därför aktuell främst vid skador som är en mera indirekt följd av avtalsbrottet och som är är beroende av den skadelidandes individuella förhållanden, vilka motparten inte har anledning att räkna med eller inte har möjlighet att påverka. Typiskt sett onormala skador kan emellertid i det enskilda fallet vara förutsebara för den skadeståndsskyldige parten och därför föranleda en annan bedömning än vid motsvarande skador i andra situationer. Det bör påpekas att även skador, som enligt 67 § skall anses som indirekta, i och för sig väl kan vara normala och förutsebara följder av ett avtalsbrott.

Förekomsten av oförutsedda skador innebär inte i och för sig att skadeståndet regelmässigt bör jämkas. Andra omständigheter måste vägas in, såsom köpets karaktär, vilka parterna är, avtalsbrottets karaktär och orsak, arten och graden av försummelse på den skadeståndsskyldige partens sida och hans uppträdande i övrigt samt den skadelidande partens förfarande.

Om avtalsbrottet beror på grovt vållande från den skadeståndsskyldiges

sida, bör jämkning inte komma i fråga annat än undantagsvis och då endast vid särskilt tungt vägande skäl.

Förutsättningarna för jämkning kan även variera beroende på vilket avtalsbrott som föreligger. Oförutsedda förluster som uppgår till stora belopp men som ändå ligger inom adekvansens ram är exempelvis vanligare i samband med säljarens avtalsbrott än vid köparens.

Jämkning kommer i fråga först på det belopp som är ersättningsbart enligt andra regler. I motiven till 67 § har angetts att ersättningsskyldigheten begränsas av adekvansprincipen, som förutsätter att det skall föreligga ett tillräckligt orsakssamband mellan avtalsbrottet och den uppkomna skadan. En annan begränsning ligger i att ersättning inte skall utgå för en skada i den mån den överstiger den skadelidande partens faktiska förlust, vilket innebär att avdrag skall göras för de kostnader som den skadelidande kan ha besparats genom avtalsbrottet. Vidare skall, enligt bestämmelsen i första stycket, skadeståndet sättas ned i den mån den skadelidande har försummat att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin skada. En nedsättning av skadeståndet kan även betingas av att den skadelidande parten själv har medverkat till skadans uppkomst eller omfattning. I praktiken torde det dock vara svårt att dra en gräns mellan en tillämpning av dessa principer och en jämkning, eftersom liknande bedömningsgrunder kan göra sig gällande i båda fallen.

Ränta

71 §

I fråga om ränta på priset och andra fordringar som inte betalas i tid gäller räntelagen (1975:635).

I fall då säljaren får kräva betalning mot tillhandahållande av varan utgår dock ränta enligt 6 § räntelagen redan från den dag säljaren framställer ett sådant krav även om förfallodagen ej är bestämd i förväg. Detsamma gäller i fall då säljaren får kräva betalning mot sådant dokument eller bevis som innebär att säljaren inte får förfoga över varan när det har lämnats ut till köparen.

Andra stycket gäller dock inte om säljaren ger ut varan, dokumentet eller beviset trots att betalning inte sker.

(Jfr 75 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen, som reglerar förutsättningarna för ränta på priset, överensstämmer i huvudsak innehållsmässigt med 38 § i 1905 års lag. Den paragrafen ändrades i samband med räntelagens tillkomst (se prop. 1975:102, s. 132 ff och SOU 1974:23, s. 142 ff).

En mindre ändring bör dock uppmärksammas. Eftersom köparen enligt 49 § tredje stycket är skyldig att betala priset för varan inte bara mot sådana dokument som anges där utan även mot vissa andra bevis om hur varan transporteras, bör underlåtenhet att betala mot sådant bevis medföra samma konsekvenser i räntehänseende som underlåtenhet att betala mot dokument.

Säljarens vårdplikt

72 §

Om varan inte hämtas eller tas emot i rätt tid eller om den inte överlämnas till köparen till följd av något annat förhållande på hans sida, skall säljaren för köparens räkning vidta skäliga åtgärder för vård av varan, om han har den i sin besittning eller annars kan ta hand om den.

(Jfr 76 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen motsvarar 33 § i 1905 års lag.

Den vårdplikt som åläggs säljaren enligt förevarande paragraf inträder i första hand när köparen inte hämtar eller mottar varan i rätt tid, men den omfattar också fall då varan inte överlämnas till köparen på grund av något annat förhållande på dennes sida. Det kan vara fråga om att varans avlämnande är beroende av att priset betalas. Om varan skall överlämnas till köparen mot att priset betalas men varan enligt 10 § hålls inne till följd av att betalningen inte sker i rätt tid, blir säljaren enligt förevarande bestämmelse skyldig att ta vård om varan.Detsamma blir fallet om avlämnandet blir försenat exempelvis på grund av att köparen inte såsom förutsatts parterna emellan har medverkat vid varans tillverkning eller transport.

Om säljaren har varan i sin besittning, blir han alltid skyldig att vidta skäliga åtgärder för att vårda den. I andra fall får vårdplikten vara beroende av om säljaren har möjlighet att ta hand om varan. Om varan finns på annan ort än säljarens, kan denne oftast anses ha möjligheter att ta hand om den, om han har en filial på den orten eller en speditör eller annan som representerar honom där och denne också har faktiska förutsättningar att ta hand om varan för säljarens räkning.

Säljarens åtgärder för vården av varan sker helt och hållet för köparens räkning. Säljaren har därför, enligt reglerna i 75 §, rätt till ersättning för försvarliga kostnader på grund av vården och även rätt att hålla inne varan till säkerhet för betalningen av de kostnaderna. Bestämmelsen innehåller ingen tidsbegränsning av säljarens vårdplikt. Han kan emellertid välja att häva köpet med stöd av 55 § eller använda sig av rätten enligt 76 eller 77 § att sälja varan eller på annat sätt förfoga över den.

Av 13 § andra stycket framgår att risken för varan i de fall då vårdplikt uppkommer för säljaren i allmänhet övergår på köparen, eftersom förutsättningarna för vårdpliktens inträde respektive riskens övergång i huvudsak sammanfaller. Men även om köparen således bär risken för varan medan den befinner sig i säljarens vård, kan vårdplikten exempelvis innebära en skyldighet för säljaren att hålla varan försäkrad.

I paragrafen anges ingen påföljd för säljaren när denne inte uppfyller sin vårdplikt. Om köpet inte hävs och varan till följd av säljarens försummelse försämras, kan köparen i samband med säljarens krav på betalning av priset göra gällande att varan är behäftad med fel. Detta framgår av 21 § andra stycket, enligt vilken bestämmelse en försämring av varan efter riskens övergång utgör fel om försämringen är en följd av säljarens avtals-

brott. Den regeln bör omfatta även här avsedda situationer, där säljaren har försummat en skyldighet som åligger honom enligt lagen. Köparen kan också rikta invändningar mot säljarens redovisning enligt 78 §, om varan har sålts och försäljningen till följd av säljarens försumlighet i samband med vården av varan har inbringat ett lägre pris än som annars skulle ha kunnat uppnås. Köparens invändning kan då medföra att avräkningen mellan parterna måste justeras med hänsyn till minskningen i varans värde. Om säljaren i ett senare skede häver köpet, kan hans försumlighet i samband med varans vård på motsvarande sätt inskränka hans rätt till skadestånd.

Köparens vårdplikt

73 §

Vill köparen avvisa en vara som han har tagit emot, skall han för säljarens räkning vidta skäliga åtgärder för vård av varan.

Vill köparen avvisa en vara som har sänts till honom och hålls honom tillhanda på bestämmelseorten, skall han ta hand om den för säljarens räkning, om det kan ske utan att betalning sker och utan oskälig kostnad eller olägenhet. Sådan skyldighet föreligger dock inte, om säljaren eller någon som på hans vägnar kan ta hand om varan finns på bestämmelseorten.

(Jfr 77 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen motsvarar delvis 55 och 56 §§ i 1905 års lag och behandlar köparens skyldighet att ta vård om varan.

Första stycket

Om köparen vill avvisa en vara som han har tagit emot, är han skyldig att vidta skäliga åtgärder för varans vård. Eftersom det är fråga om vård av varan för säljarens räkning, förutsätts att köparen har rätt att avvisa varan. Bestämmelsen avser således situationer där köparen antingen vill häva köpet eller kräva omleverans på grund av säljarens avtalsbrott. Formuleringen av kravet på köparens vårdplikt – "skäliga åtgärder" – är densamma som i 72 §, och det är också avsett att vårdpliktens innehåll skall vara detsamma för säljare och köpare. Köparens omhändertagande av godset sker för säljarens räkning, och köparen har enligt 75 § samma rätt till ersättning för försvarliga utgifter och kostnader som säljaren har med anledning av ett omhändertagande av varan enligt 72 §.

Eftersom första stycket avser varor som köparen har tagit emot, är det också köparen – utom i fall som avses i 74 § – som står risken för att varan försämras.

Andra stycket

Andra stycket behandlar den situationen att köparen vill avvisa en vara som han visserligen inte har tagit emot, men som har sänts till honom och hålls honom tillhanda på bestämmelseorten. Vid distansköp är köparen inte bara skyldig att vårda en vara som han har tagit emot, utan han måste

under vissa förutsättningar ta hand om en vara som är på väg till honom och som kommer fram först efter det att köparen har fått anledning att avvisa den. Har säljaren, genom någon representant eller på annat sätt, möjligheter att ta hand om varan på bestämmelsecorten, uppkommer däremot ingen vårdplikt för köparen. Detta förutsätter dock att köparen utan dröjsmål meddelar säljaren eller säljarens representant att han vill avvisa varan.

I de situationer som avses i andra stycket har avlämnande i regel redan skett vid den tidpunkt då varan avvisas. Även i dessa fall bär köparen således vanligtvis risken för varan medan han har den i sin vård, bortsett från det fall att han enligt 74 § har lämnat över varan för förvaring hos tredje man.

Varken i första eller andra stycket anges verkningarna av att köparen försummar sin vårdplikt. Enligt 66 § kan sådan försummelse medföra att köparen går miste om sin hävningsrätt eller rätten att kräva omleverans. Han kan också bli skadeståndsskyldig gentemot säljaren.

Förvaring hos tredje man

74 §

Har den part som skall ta vård om varan överlämnat den till tredje man för förvaring för motpartens räkning och har förvararen valts med omsorg, är den vårdpliktige parten fri från ansvar för varan när förvararen har tagit emot den.

(Jfr 78 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen, som saknar motsvarighet i 1905 års lag, ger en part som enligt 72 eller 73 § är skyldig att ta vård om varan rätt att överlämna den till en tredje man för förvaring för motpartens räkning. Har förvararen valts med omsorg, befrias den vårdpliktige parten från ansvaret för varan när förvararen har tagit emot den. Att ordna förvaringen på det sättet kan ofta vara det praktiskt lämpligaste alternativet, exempelvis om varan kräver förvaring under speciella förhållanden som den vårdpliktige parten inte alls eller endast med svårighet kan ordna. Eftersom vården av varan, hur den än ordnas, sker för motpartens räkning och aktualiseras först vid avtalsbrott på motpartens sida, uppställs inga särskilda krav för rätten att frånhända sig ansvaret för varan genom att överlämna den till förvaring hos en tredje man. Den vårdpliktige parten kan således, under de förutsättningar som bestämmelsen ställer upp, efter fritt val befria sig från ansvar för varan om han överlämnar den till annan för förvaring.

Enligt paragrafen skall förvararen väljas med omsorg, vilket innebär att förvaringen hos tredje man skall ske med samma omsorg som enligt 72 och 73 §§ förutsätts för den vårdpliktiges vård av varan i egen regi. Vid valet av förvarare bör den vårdpliktige även beakta att förvaringen ordnas så, att kostnaderna hålls på en försvarlig nivå. Om så inte sker, blir han nämligen enligt 75 § utan ersättning för den del av kostnaden som överstiger vad som kan anses försvarligt.

Verkan av att förvaringen hos en tredje man ordnas på det sätt som

bestämmelsen föreskriver är att den vårdpliktige befrias från ansvaret för varan sedan den tagits emot av förvararen. Detta innebär att den vårdpliktige parten blir skyldig att ersätta motparten för skada som drabbat varan medan den är i förvar hos tredje mannen endast om det kan anses att han har brustit i omsorg vid valet av förvarare. Den vårdpliktige parten är med andra ord inte skadeståndsskyldig även om förvararen förorsakat skadan genom vållande, såvida förvararen kan anses ha blivit vald med tillbörlig omsorg.

Ersättning för vårdkostnader

75 §

Den part som skall ta vård om varan för motpartens räkning har rätt till ersättning för försvarliga utgifter och kostnader på grund av vården. Han får hålla inne varan till dess att ersättningen betalas eller godtagbar säkerhet ställs för den.

(Jfr 79 § i arbetsgruppens förslag)

Bestämmelser som delvis motsvarar förevarande paragraf finns i 1905 års lag i 36, 55 och 56 §§.

Förevarande paragraf ger den vårdpliktige parten rätt till ersättning för försvarliga utgifter och kostnader på grund av vården av en vara som omhändertagits för motpartens räkning. Motpartens ansvar för sådana kostnader är helt strikt, och de befrielsegrunder som enligt 27, 40 och 57 §§ gäller vid skadeståndsansvar är inte tillämpliga när det är fråga om betalningsskyldighet för vårdkostnader.

Det ersättningsansvar som omfattas av paragrafen avser endast sådana kostnader som en part åsamkas på grund av åtgärder för att fullgöra den vårdplikt som följer av 72 och 73 §§. Andra kostnader som beror på det kontraktsbrott som har utlöst vårdplikten men som inte beror på vården av varan ersätts enligt skadeståndsreglerna i 27, 40 och 57 §§.

Exempel på utgifter som här avses är – förutom kostnaderna för sådana med hänsyn till varuslaget skiftande åtgärder som kan vara nödvändiga för att bevara varan i ursprungligt skick – kostnaden för lagring av varan och transport till en tredje man som enligt 74 § skall förvara varan för motpartens räkning. I fall då säljaren har transporterat varan till en köpare utan att avlämnande har kommit till stånd kan det också vara fråga om kostnader för att återtransportera varan.

Ersättningsskyldigheten enligt denna paragraf är uttryckligen begränsad till utgifter och kostnader som är försvarliga. Vad som utgör försvarliga kostnader får bedömas med ledning av vad som i det konkreta fallet kan anses som erforderligt för att uppfylla kravet på vårdplikten. En part som har dragit på sig en större kostnad än som vid en sådan bedömning kan anses försvarlig står alltså själv risken för det. Detsamma gäller om förvaring hos en tredje man har valts utan iakttagande av den omsorg som förutsätts enligt 74 §, med påföljd att kostnaden för förvaringen blir högre än vad som kan anses vara försvarligt (jfr vad som anförts i anslutning till 74 §).

Den vårdpliktige har rätt att hålla inne varan till säkerhet för den ersättning för vården av varan som han enligt förevarande bestämmelse har rätt till. Detta betyder att en säljare som har rätt att få ersättning för vårdkostnader inte är skyldig att lämna ut varan till köparen även om denne erbjuder sig att betala priset för den, om inte vårdkostnaden samtidigt ersätts. En köpare är i motsvarande fall inte skyldig att i samband med hävning eller krav på omleverans återlämna varan till säljaren förrän han får ersättning för vårdkostnaderna.

Den ersättningsskyldige parten kan hindra motparten från att hålla inne varan genom att ställa godtagbar säkerhet. Detta kan vara ett alternativ exempelvis när det är tvist om vad som är en försvarlig kostnad för vården av varan.

Försäljning av varan

76 §

Den part som skall ta vård om varan får sälja den, om han inte utan väsentlig kostnad eller olägenhet kan fortsätta med vården eller om motparten dröjer oskäligt länge med att ta hand om varan eller med att betala varan eller ersätta kostnader för vården.

Om varan är utsatt för snabb förstörelse eller försämring eller om den fordrar alltför kostsam vård, skall den säljas om det kan ske.

Varan skall säljas med omsorg. Motparten skall om möjligt underrättas före försäljningen.

(Jfr 80 § i arbetsgruppens förslag)

I 1905 års lag finns liknande bestämmelser i 34–36 §§.

Paragrafen behandlar försäljning av en vara som parten enligt 72 eller 73 § är skyldig att ta vård om. Första stycket anger förutsättningarna för att en part skall ha rätt att sälja varan, medan i andra stycket föreskrivs att den vårdpliktige parten i vissa fall är skyldig att sälja varan för motpartens räkning.

Första stycket

I första stycket anges i vilka fall den som skall ta vård om varan får sälja den. Ett sådant fall är om den vårdpliktige parten inte utan väsentlig kostnad eller olägenhet kan fortsätta med vården. Eftersom den parten enligt 75 § har rätt att av motparten erhålla ersättning för försvarliga utgifter och kostnader på grund av vården, är det främst utläggen för kostnaderna som kan anses så betungande för den vårdpliktige att han enligt bestämmelsen har rätt att sälja varan. Även om motparten successivt ersätter vårdkostnaderna, får den vårdpliktige partens utlägg för dessa efter hand karaktären av en löpande kredit som han inte i längden skall behöva stå för. Även om utläggen för vårdkostnaderna i och för sig inte skulle vara särskilt betungande för parten, gäller dock enligt 75 § att motparten blir ersättningsskyldig endast för utgifter och kostnader som varit försvarliga. En part kan därför inte vara skyldig att fortsätta med vården, om kostnaderna härför skulle överstiga vad motparten enligt 75 § kan bli ersättningsskyldig för.

Varan får vidare säljas, om motparten väntar oskäligt länge med att ta hand om den. Vad som skall anses vara en oskäligt lång tid får bedömas med hänsyn till varuslaget, vem den vårdpliktige parten är och dennes förutsättningar att ta vård om varan. En säljare har ofta större praktiska möjligheter och den specialkompetens som ibland kan krävas för att på rätt sätt ta hand om den vara han sålt, och han har också anledning att räkna med risken för att emellanåt, på grund av köparens kontraktsbrott, drabbas av den vårdplikt som följer av 72 §. En köpare kan däremot typiskt sett inte förutsättas ha samma beredskap eller förutsättningar att ta hand om en vara som han vill avvisa.

Den vårdpliktige ges vidare rätt att sälja varan, om motparten dröjer oskäligt länge med att betala för den eller ersätta kostnaden för vården. Dröjsmål med betalningen för varan som grund för rätt till försäljning kan bli aktuellt endast när det är säljaren som har varan i sin vård.

När köparen är i dröjsmål med att ta hand om varan har säljaren i allmänhet, utöver rätten att sälja den enligt förevarande bestämmelse, även rätt att häva köpet enligt 55 §. Förhållandet är detsamma vid köparens dröjsmål med betalning av priset genom att 54 § ger säljaren hävningsrätt i den situationen. För rätten till hävning förutsätts enligt 54 § att köparens dröjsmål utgör ett väsentligt avtalsbrott. För rätt till hävning enligt 55 § krävs att avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för säljaren och att köparen borde ha insett detta. Vidare krävs att det framgår av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt. När en säljare har varan i sin besittning till följd av reglerna om vårdplikt kan han således, även när förutsättningar för hävning i och för sig föreligger, i stället välja att hålla fast vid köpet och därefter sälja varan enligt reglerna i förevarande paragraf.

I motsats till vad som gäller i 34 § i 1905 års lag innehåller inte förevarande bestämmelse något krav på att motparten skall uppmanas att ta hand om varan (förfoga över den). Har en sådan uppmaning ändå getts, kan det bli av betydelse för bedömningen av huruvida motparten väntat oskäligt länge med att ta hand om varan.

Andra stycket

Andra stycket innehåller en specialbestämmelse om försäljningsplikt för den vårdpliktige parten i vissa undantagsfall. Syftet med reglerna i 72 och 73 §§ om vårdnadsplikt är att förhindra att en part skall lida skada därför att en vara som befinner sig i motpartens besittning lämnas utan vård. Dessa regler kompletteras av förevarande bestämmelse, som ålägger den vårdpliktige parten att sälja en vara dels om den är utsatt för snabb förstörelse eller försämring, dels om varan fordrar alltför kostsam vård. Det första fallet avser framför allt färskvaror, där ett fortsatt omhändertagande inte är i motpartens intresse. Den åtgärd som behövs för att rädda varans värde åt motparten är i stället en snabb försäljning.

Bakgrunden till det andra fallet är att motparten enligt 75 § är ersättningsskyldig för försvarliga kostnader på grund av vården. Stiger dessa kostnader till ett i förhållande till varans värde betydande belopp, ligger

det i motpartens intresse att varan säljs innan kostnaden för vården har tagit en alltför stor andel av varuvärdet i anspråk.

I de fall som avses med andra stycket skall varan säljas om det kan ske, vilket innebär att försäljningsplikten är beroende av att det finns avsättningsmöjligheter för varan. Saknas sådana möjligheter, får den vårdpliktige parten förfoga över varan på det sätt som framgår av 77 §.

Tredje stycket

Utöver det allmänna omsorgskrav som föreskrivs i tredje stycket ges ingen föreskrift om hur försäljningen skall ske. Bedömningen får variera beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. I många fall kan det bästa möjliga resultatet för säljarens del uppnås om han använder sig av sina normala försäljningskanaler. Också för köparens del kan det vara mest förenligt med omsorgskravet att varan säljs under hand genom existerande affärskontakter. Försäljning på offentlig auktion kan däremot ofta leda till ett så oförmånligt pris att den försäljningsmetoden i många fall inte kan anses förenlig med omsorgskravet. I vissa branscher kan förhållandena emellertid vara annorlunda.

Innan varan säljs skall motparten om det är möjligt underrättas om den förestående försäljningen. I de flesta fall torde det vara möjligt att lämna sådan underrättelse, exempelvis per telefon. Men om tidsfaktorn är viktig, exempelvis i fall som avses i andra stycket, skall försäljningen inte uppehållas på grund av svårigheter att underrätta motparten.

77 §

Har en part rätt att sälja varan enligt 76 § men kan den inte säljas eller är det uppenbart att priset inte skulle täcka kostnaderna för en försäljning, får parten förfoga över varan på annat sätt som är försvarligt. Innan det sker, skall motparten om möjligt underrättas.

(Jfr 81 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen, som i 1905 års lag motsvaras av regler i 34, 55 och 56 §§, ger den vårdpliktige parten rätt att i vissa fall förfoga över varan på annat sätt än genom att sälja den.

Den första förutsättningen för ett sådant förfogande är att parten enligt 76 § har rätt att sälja varan. Den förutsättningen är givetvis uppfylld också i sådana fall då en part är skyldig att sälja varan (se 76 § andra stycket).

Den andra förutsättningen är att försäljning inte är möjlig eller att det är uppenbart att priset vid en försäljning inte skulle täcka kostnaderna för försäljningen. Det är alltså inte tillräckligt att det förefaller mindre sannolikt att försäljningspriset skall komma att uppväga kostnaderna för försäljningen. Endast om det kan anses uppenbart att försäljningskostnaderna inte kommer att täckas av försäljningspriset, föreligger rätt att enligt bestämmelsen förfoga över varan på annat sätt. Det måste dock beaktas att det många gånger kan vara förenat med svårigheter att med större exakthet förutsäga lönsamheten vid en försäljning.

Bestämmelsen anger inte vilka typer av förfoganden som kan komma i fråga som alternativ till en försäljning, endast att det förfogandet skall ske på ett försvarligt sätt. Det kan vara fråga om att använda varan i den egna

verksamheten, hyra ut den, låna ut den eller – som sista utväg – kassera den.

Innan ett förfogande som avses med denna bestämmelse sker, skall motparten – i likhet med vad som enligt 76 § gäller inför en försäljning – såvitt möjligt underrättas.

78 §

Vad en försäljning har inbringat och vad en part på annat sätt har fått ut av varan skall, liksom uppkomna kostnader, redovisas för motparten. Överskott tillfaller motparten.

(Jfr 82 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen, som saknar motsvarighet i 1905 års lag, behandlar den vårdpliktige partens redovisningsskyldighet gentemot motparten.

Den vårdpliktige parten skall enligt bestämmelsen redovisa för vad han uppburit vid försäljning av varan och vad han på annat sätt fått ut av varan, dvs. avkastning eller annan nytta som den vårdpliktige haft exempelvis då han i enlighet med 77 § förfogat över den på annat sätt än genom att sälja den.

Även uppkomna kostnader skall redovisas. De kostnader som här avses är omkostnader för vården enligt 75 §, kostnader för sådan försäljning som avses i 76 § och kostnader på grund av annan disposition som har skett med stöd av 77 §.

Ett eventuellt överskott tillfaller motparten. Detta överskott kan emellertid enligt allmänna regler avräknas mot den andre partens skuld till den vårdpliktige parten, t. ex. säljarens krav på betalning av priset för varan eller köparens krav på ersättning på grund av fel.

Avkastning

79 §

Avkastning som varan ger före avtalad tid för avlämnandet tillfaller säljaren, om det inte med fog kunde beräknas att den skulle utfalla senare. Avkastning som varan ger efter det att den skall avlämnas tillfaller köparen, om det inte med fog kunde beräknas att den skulle utfalla tidigare.

(Jfr 83 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen motsvarar 18 § i 1905 års lag och reglerar fördelningen mellan parterna av varans avkastning. Fördelningen av avkastningen vid köp av aktier och räntebärande värdepapper regleras dock särskilt i 80 och 81 §§.

Paragrafen innehåller en generell regel om fördelningen av varans avkastning. Den avgörande tidpunkten är den avtalsenliga tidpunkten för varans avlämnande. Om det faktiska avlämnandet försenas eller sker tidigare än avtalat inverkar det inte på fördelningen av varans avkastning.

Avkastning som varan ger upphov till innan den skall avlämnas till köparen tillfaller säljaren, såvida det inte med fog kunde beräknas att avkastningen skulle utfalla först senare. På motsvarande sätt tillfaller avkastning som utfaller efter den avtalade tidpunkten för varans avläm-

nandet köparen, såvida det inte med fog kunde beräknas att avkastningen skulle utfalla tidigare. Det avgörande är således när avkastningen utfaller eller med fog kan beräknas utfalla. Vill parterna fördela avkastningen annorlunda, måste de således avtala särskilt om det.

80 §

I köp av aktier ingår utdelning som inte har förfallit till betalning före köpet och sådan företrädesrätt för aktieägare att delta i emission som inte har kunnat utövas före köpet.

(Jfr 84 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen motsvarar 19 § i 1905 års lag.

Till skillnad från vad som enligt 79 § gäller avkastning i allmänhet skall enligt förevarande bestämmelse den utdelning som vid köpet ännu inte har förfallit till betalning ingå i köpet. Den avgörande tidpunkten är således en annan än enligt 79 §, och den framgår av innehållet i bolagsordning eller av beslut av behörigt organ, i regel bolagsstämman.

I köp av aktier ingår vidare i förekommande fall rätten att teckna nya aktier, om den rätten inte har kunnat utnyttjas före köpet. Detta överensstämmer med den praxis som för närvarande råder beträffande börsnoterade aktier, vilka noteras utan värdet av teckningsrätt så snart rätten att teckna aktier kan utövas. Den som köper aktie efter den tidpunkten kan således inte räkna med att teckningsrätten skall åtfölja aktien. I första hand avses teckningsrätt vid ny- och fondemission. Enligt 5 kap. 2 § aktiebolagslagen (1975:1385) har aktieägarna i vissa fall rätt att teckna sig för förvärv av konvertibla skuldebrev och av skuldebrev som är förenade med optionsrätt till nyteckning. Även sådan teckningsrätt omfattas av paragrafen.

81 §

I köp av räntebärande fordringar ingår ränta som är upplupen men ännu inte förfallen till betalning vid den tidpunkt som har avtalats för avlämnandet. Vad som svarar mot sådan ränta skall köparen betala till säljaren utöver priset, om inte fordringen har sålts som osäker.

(Jfr 85 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen motsvaras av 20 § i 1905 års lag. Den paragrafen omfattar endast räntebärande värdepapper.

Bestämmelserna i förevarande paragraf omfattar däremot räntebärande fordringar oavsett om dessa är knutna till ett värdepapper eller inte.

Köp av räntebärande fordringar omfattar upplupen ränta som förfaller till betalning först efter den tidpunkt som avtalats för avlämnandet. Den avgörande tidpunkten är således densamma som enligt 79 §. Vidare anges att värdet av den upplupna ränta som ej förfallit till betalning före avlämnandet skall betalas av köparen utöver priset. Detta gäller emellertid inte om fordringen har sålts som osäker.

Ränta på räntebärande fordringar förfaller i allmänhet i fasta terminer. Normalt är det därför inga problem att vid varje tid fastställa värdet av

den upplupna räntan. När värdet av den räntan fram till den avtalade avlämningstiden läggs till köpesumman, kompenseras köparen härför genom att han får rätt till räntan för hela ränteterminen när den förfaller till betalning.

Vissa meddelanden

82 §

Har ett meddelande som köparen skall lämna säljaren enligt 23, 24, 29, 32, 35, 39, 47 eller 61 § avsänts på ett ändamålsenligt sätt, får meddelandet åberopas även om det försenas, förvanskas eller inte kommer fram. Detsamma gäller beträffande ett meddelande som säljaren skall lämna köparen enligt 52, 53, 59 eller 61 §.

(Jfr 86 § i arbetsgruppens förslag)

Paragrafen, som i 1905 års lag delvis motsvaras av 61 § (jfr även 26 och 31 §§ samma lag), anger vilken av partena som bär risken för att vissa meddelanden som berörs i lagen försenas eller förvanskas vid befordran eller inte alls kommer fram.

Den generella utgångspunkten inom avtalsrätten är att avsändaren står risken för att hans meddelande inte kommer fram i tid eller på rätt sätt. Många av de meddelanden mellan parterna som behandlas i köplagen skall likväl enligt vad som framgår av bestämmelserna i förevarande paragraf befordras på mottagarens risk under förutsättning att meddelandet har avsänts på ett ändamålsenligt sätt. De meddelanden som det är fråga om är sådana där lagen ålägger en part att reklamera eller på annat sätt ge tillkänna när han anser att motparten har brustit i sina åtaganden eller skyldigheter på grund av köpeavtalet.

Bestämmelserna innebär att avsändaren får åberopa meddelandet även om det på grund av ett missöde vid befordran har försenats, förvanskats till sitt innehåll eller inte alls kommit fram.

Kravet på att meddelandet skall avsändas på ett ändamålsenligt sätt innebär att ett sådant befordringssätt skall väljas som är försvarligt med hänsyn till den föreliggande situationen. De faktiska omständigheterna får således bli avgörande när det gäller att avgöra om en muntlig underrättelse är tillräcklig eller om det krävs skriftlig underrättelse, och omvänt om en skriftlig underrättelse är tillfyllest i en brådskande situation.

De meddelanden som befordras på mottagarens risk räknas upp i lagrummet. De meddelanden från köparen till säljaren som går på säljarens risk är köparens krav på fullgörelse (23 §), köparens svar på säljarens förfrågan om för sen leverans godtas (24 §), köparens hävningsförklaring eller krav på skadestånd vid säljarens dröjsmål (29 §), köparens reklamation vid fel i varan (32 §), köparens krav på rättelse (35 §), köparens hävningsförklaring vid fel i varan (39 §), köparens meddelande om att han inte godkänner säljarens räkning (47 §) och köparens meddelande om att han vill åberopa rätten att hålla inne sin prestation på grund av säljarens befarade avtalsbrott (61 §).

De meddelanden från säljaren till köparen som går på köparens risk är

säljarens krav på fullgörelse, dvs. i regel betalning (52 §), säljarens krav på köparens medverkan enligt 50 § första stycket (53 §), säljarens hävningsförklaring (59 §) och säljarens meddelande om att han avser att hålla inne sin prestation på grund av köparens befarade avtalsbrott (61 §).

Uppräkningen i paragrafen är uttömmande, vilket betyder att övriga meddelanden enligt köplagen befordras på avsändarens risk. Bland sådana märks säljarens förfrågan till köparen i samband med säljarens dröjsmål (24 §), säljarens begäran om specifikation och hans meddelande om specifikation (60 §) samt parternas meddelanden om prestationshinder (jfr 25 § tredje stycket, 28 §, 40 § första stycket, 54 § tredje stycket, 55 § tredje stycket och 58 §).

4.2 Förslaget till lag om ändring i räntelagen (1975:635)

2 §

Ränta på fordran utgår ej för tid innan fordringen är förfallen till betalning.

På fordran som avser återgång av betalning då avtal hävts till följd av kontraktsbrott eller på liknande grund utgår dock ränta för tiden från den dag betalningen erlades till och med den dag återbetalning sker eller, om återbetalning ej sker i rätt tid, den dag från vilken ränta börjar utgå enligt 3 eller 4 §.

Förslaget till ny köplag innehåller i 65 § andra stycket regeln att säljaren, om betalning skall återgå till följd av att köpet har hävts, skall betala avkastningsränta på beloppet. Regeln har sin förebild i artikel 84 i Förenta nationernas konvention den 11 april 1980 angående avtal om internationella köp av varor. En nyhet i förhållande till gällande rätt är att avkastningsränta enligt förslaget skall utgå även i det fallet att det är köparen som har gjort sig skyldig till ett avtalsbrott.

1905 års köplag innehåller inga regler om avkastningsränta. Enligt 2 § andra stycket räntelagen utgår avkastningsränta när betalning går åter vid hävning av ett avtal till följd av betalningsmottagarens kontraktsbrott eller på liknande grund. Räntan utgår från den dag betalningen erlades till och med den dag återbetalning sker eller, om återbetalning inte görs i rätt tid, till och med den dag från vilken dröjsmålsränta skall utgå.

Bestämmelsen har tillkommit i första hand med avseende på köp, men tillämpningsområdet är inte begränsat till denna avtalstyp. Vid sidan av köp av fast eller lös egendom kan regeln komma att tillämpas på alla andra slag av avtal där återgång av erlagd betalning kommer i fråga, t. ex. när hävning sker av entreprenadavtal, hyresavtal eller fraktavtal. Vid köp av lös egendom blir regeln tillämplig vid hävning på grund av säljarens dröjsmål eller på grund av fel i godset.

Räntelagens bestämmelser om avkastningsränta är således inte tillämpliga när betalningen går åter på grund av något förhållande som hänför sig till den betalande. Om säljaren häver köpet på grund av ett kontraktsbrott på köparens sida med påföljd att köpeskillingen skall återbäras, utgår därför enligt bestämmelsen ingen ränta på beloppet. I förarbetena till

räntelagen har anförts att säljaren i den situationen i många fall blir berättigad till skadestånd, varvid hans förmån av att ha uppburit och åtnjutit betalningen innan hävning sker kan beaktas vid beräkningen av skadeståndet, medan säljaren – åtminstone som huvudregel – inte torde behöva utge ränta när han betalar tillbaka köpeskillingen efter att ha hävt ett köp på grund av köparens förhållande. Vid köp på avbetalning blir konsumentkreditlagen (1977:981) eller lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. tillämplig, och avräkning sker då enligt reglerna i någon av dessa lagar. För övriga fall har det överlämnats åt rättstillämpningen att avgöra när omständigheterna motiverar ett avsteg från den nämnda huvudregeln (se prop. 1975:102 s. 116).

I samband med den översyn av räntelagens regler om dröjsmålsränta som gjordes i departementspromemorian (Ds Ju 1983:16) Ändringar i räntelagen förordades en anpassning av reglerna om avkastningsränta till FN- konventionens bestämmelser så att sådan ränta skulle utgå på en köpeskilling som återbärs även när återbetalningen är en följd av den betalandes kontraktsbrott eller liknande.

Huvuddelen av remissinstanserna tillstyrkte eller lämnade förslaget utan erinran. Några instanser ansåg emellertid att förslaget borde övervägas inom ramen för det pågående arbetet med ny köplag. Den bedömningen delades av departementschefen, som uttalade att frågan hade sådant samband med den pågående översynen av köplagen att den borde behandlas i det sammanhanget och inte tas upp vid den begränsade översyn av räntelagen som då var aktuell (prop. 1983/84:138 s. 9).

Regler om ränta på betalning som återbärs till följd av den betalandes kontraktsbrott torde visserligen ha mindre betydelse än när det är fråga om betalningsmottagarens kontraktsbrott. Reglerna i den föreslagna nya köplagen om avkastningsränta innebär emellertid att samma regler skall gälla i båda fallen. Skälet för denna lösning är att det inte kan anses motiverat att en säljare i vissa fall skall få inneha köpeskillingen räntefritt. Köparen kan i vilket fall som helst bli skyldig att utge ersättning för avkastning av varan eller för annan nytta som han har haft av den (se 65 § första stycket i den föreslagna nya köplagen). I dessa fall är det rimligt att ränta på köpeskillingen får kvittas mot sådana ersättningskrav. Om säljaren blir berättigad till skadestånd, får rätten till avkastningsränta beaktas vid beräkningen av skadeståndet.

Avgörande skäl talar således för att avkastningsränta skall utgå även när det är köparen som är orsak till återgången. Med hänsyn härtill har räntelagens regler anpassats till köplagens bestämmelser om avkastningsränta.

I likhet med vad som gäller i fråga om räntelagens nuvarande regler om avkastningsränta saknas det anledning att begränsa tillämpningsområdet till återgång av köp. Den nya regeln har därför gjorts tillämplig på de övriga avtalstyper som berörs av räntelagens regler om avkastningsränta.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. köplag,
2. lag om ändring i räntelagen (1975:635).

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Lagrådet

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1988-12-15

Närvarande: justitierådet Nils Mannerfelt, justitierådet Bertil Freyschuss, regeringsrådet Åke Bouvin.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 13 oktober 1988 har regeringen på hemställan av statsrådet Laila Freivalds beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. köplag,
2. lag om ändring i räntelagen (1975:635).

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorerna Lars Jansson och Göran Karlstedt.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till köplag

Inledning

Det föreliggande köplagsförslaget har en osedvanligt gedigen underbyggnad. På sätt som närmare skildras i remissprotokollet har, väsentligen i nordiska samarbete, utredningsverksamhet på området bedrivits sedan 1962. Ett vidare perspektiv än det nordiska har kommit in i övervägandena genom att man i lagstiftningsärendet tagit hänsyn till 1980 års FN-konvention om internationella köp (vilken såvitt angår köp av internationell art är införlivad med svensk rätt). Remissförfarandena, kompletterade i det svenska förberedelsearbetets slutfas med muntliga samråd på kvalificerad nivå, borgar för att skilda intressen inom samhället fått komma till uttryck inför skedet då det tilltänkta lagverket gavs den utformning som regeringen nu har presenterat för lagrådsgranskning.

Utifrån de granskningsuppgifter lagrådet har att företräda kan allmänt sägas, att här förcligger en lagstiftningsprodukt som är så väl genomarbetad att både dess grundlinjer och dess lösningar i flertalet delfrågor otvivelaktigt förtjänar anslutning. Att i det väsentliga uppnås nordisk samstämmighet i den köprättsliga lagstiftningen är synnerligen tillfredställande; de olikheter som kommer att föreligga i de olika ländernas regleringar gör dock att frågan om lagval ej blir alldeles betydelselös vid internordiska avtal.

I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.1.1) redogör departementschefen för en del huvuddrag i handelslivets och köprättens utveckling efter tillkomsten av 1905 års lag, en redogörelse som leder till slutomdömet att utvecklingen definitivt har sprungit förbi denna lag. Det bör enligt lagrådets mening kompletteringsvis framhållas att vad som i hög grad berättigar till det nämnda slutomdömet är den rättsutveckling som under 1970- och 1980-talen förekommit på konsumenträttsområdet. Den utvecklingen kommer i blickpunkten först i remissprotokollets senare diskussion huruvida konsumentköpen bör omfattas av en ny allmän köplag (avsnitt 2.1.4),

ett spörsmål som med anknytning till gällande lagstiftning besvaras nekande.

Det sist gjorda påpekandet har lagrådet velat göra för att det skall poängteras, att redan gällande köplag i det väsentliga har blivit en *näringslivets köprättsliga reglering*. En sådan prägel accentueras om, såsom tämligen tydligt förutskickas i remissprotokollet, en framtida konsumentköplag görs i princip heltäckande och ej i vissa delar replierar på en underliggande allmän köplags reglering. Det nu angivna förhållandet gör att särskild uppmärksamhet måste fästas vid om den nya regleringen kan anses väl anpassad till näringslivets typiskt sett mer storskaliga förhållanden. Samtidigt bör inte lämnas obeaktat, att en allmän köplag får genomslag på en del typer av gemene mans transaktioner, nämligen framför allt när båda avtalsparterna hör till konsumentkategorin; lagen skall passa även då.

En biprodukt av det nu anförda är följande. Av stort principiellt intresse är det i remissprotokollet (avsnitt 2.1.2 sista stycket) berörda spörsmålet i vad mån en köplags reglering bör – med vår avsaknad av en allmän civillag – anses ge vägledning vid avgörandet av allmänna kontraktsrättsliga frågor utanför köplagens tillämpningsområde i kraft av analogier. Departementschefen uttalar, att det får ankomma på domstolarna att ta ställning till frågan om den nya köplagens betydelse på områden där gällande rätt bygger på en analogisk tillämpning av principerna i 1905 års lag. Lagrådet vill härtill anmärka, att redan gällande köplags roll som källa för analogislut i allmänna kontraktsrättsliga frågor är väsentligen minskad i följd av rättsutvecklingen på det konsumenträttsliga området, och samma förhållande är att förutse för en ny köplags vidkommande.

Vad som i remissprotokollet allmänt anförs om vad en ny köplag bör innehålla (avsnitt 2.1.8) utmynnar i uttalandet, att för de väl fungerade situationerna det behövs ingen eller ringa lagstiftning och att den nya lagen alltså till större delen bör koncentreras på frågorna om när avtalsbrott kan anses föreligga och vilka påföljder som då kan bli aktuella. En sådan bedömning är i sak välbefogad. Det kan nämnas, att på ett helt väsensskilt rättsområde (äktenskapsbalken) det då tjänstgörande lagrådet gav uttryck för samma filosofi: bestående äktenskap behöver ringa lagstiftning – det är i upplösningssituationen som problemen hopar sig (prop. 1986/87:1 s. 274).

I den allmänna motiveringen övergår departementschefen härefter till vissa större frågor där det förordas mer betydelsefulla nyheter i jämförelse med 1905 års lag (avsnitt 2.2.–2.7). I det följande kommer lagrådet att under enskilda paragrafnummer anföra en del synpunkter i vissa hithörande frågor. I denna inledning begränsar sig lagrådet till några reflexioner i anslutning till det nya kontrollansvaret och skadeståndsbestämmelserna.

Beträffande *skadeståndsansvaret* lämnar departementschefen (avsnitt 2.5.1) en ur skilda synvinklar kritisk redogörelse för 1905 års lags regelsystem i det ämnet med udden riktad särskilt mot omöjlighetsläran och det mindre ändamålsenliga i att i vissa fall tillämpa culpabedömningar. Mot detta ställs innebörden och konsekvenserna av sådant kontrollansvar som FN-konventionen baserats på och som enligt huvudprincipen innebär att skadeståndsansvaret utlöses av ett faktum som ligger inom vederböran-

de parts kontrollsfär. Slutsatsen i huvudsaken blir på anförda skäl att en reglering med ett kontrollansvar medför en rimlig avvägning mellan parternas intressen och är lämplig i övrigt.

Lagrådet delar departementschefens uppfattning att regleringen innebär en lämplig avvägning parterna emellan.Förslaget medför enligt lagrådets mening en värdefull förenkling i jämförelse med 1905 års lag. Förslagets positionsförflyttningar synes, jämfört med nuläget, inte innebära någon påfallande förskjutning i det jämviktsläge som naturligen bör råda i ett köprättsligt partsförhållande. Lagrådet kan i enlighet med det anförda godta den principiella uppläggning förslaget har i denna del.

I frågan om *skadeståndets omfattning* skiljer lagförslaget (avsnitt 2.5.2) mellan fall av direkt och indirekt skada. Innebörden är i korthet att skadeståndsbedömningen skall bli olika när fråga är om skadetyper som innefattar en typisk och förutsebar följd av avtalsbrottet (de direkta) eller skador som är mer avlägsna och oberäkneliga (de indirekta). För de förstnämnda inträder ersättningsskyldighet när kontrollansvaret ger utslag, medan ansvar för de senare inträder när vållande är för handen på skadeorsakarens sida. Denna principiella distinktion finner lagrådet vara rimlig och lämplig. Den anknyter också enligt vad som framgår av remissen till den praxis som framvuxit när formulärrättsliga allmänna leveransbestämmelser tillämpats mellan parterna.

Från lagrådets synpunkt blir av särskilt intresse hur lagtexten genomför distinktionen mellan de direkta och indirekta skadorna. Tekniken som valts är att de indirekta skadetyperna uppräknats (med en säkerhetsventil som slutpunkt i uppräkningen, 67 § andra stycket 4) medan övriga skador (inom adekvansens ram) betraktas som direkta.

Lagrådet anser att det är goda skäl som i remissprotokollet har anförts för den valda metoden. Sedan är det en sak för sig att även med den metoden vissa gränsdragningsproblem är att förutse i tillämpningen. Tolkningsspörsmålen underlättas i viss mån genom att protokollet i angivet avsnitt ger en mångskiftande flora med exempel främst på vad som bör hänföras till de direkta skadorna (exempel finns också i specialmotiveringen till 67 § tredje stycket).

Vad angår *produktansvaret* innebär lagförslaget (avsnitt 2.5.3.) att, om en såld varas skadebringande egenskaper orsakar skador på annat än den försålda varan, rätten till ersättning får bedömas enligt de allmänna skadeståndsrättsliga regler som gäller för produktansvar och sålunda inte skall omfattas av säljarens köprättsliga skadeståndsskyldighet. Lagrådet finner att förslaget i denna del kan godtas. Det kan inte hjälpas att de nordiska ländernas lagstiftning beträffande produktansvar blir reglerad på olikartat sätt; övriga nordiska länder har andra utgångspunkter för sin reglering på detta rättsområde.

Avslutningsvis anför lagrådet här ett par formella aspekter som har avseende på flera spridda paragrafer.

I en del paragrafer utsägs att någonting "aldrig" gäller (14 §) eller "alltid" gäller (15, 27, 40, 41 och 57 §§). Syftet med dessa kategoriska uttrycksätt är att ge uttryck för att vissa föregående särregler inte slår till i de sammanhang där de citerade orden används. Tekniken får anses god-

tagbar. Man torde kunna förutsätta att varje läsare av lagen är medveten om dess i allo dispositiva natur (3 §) och inte förleds till tron att "aldrig-" resp. "alltid-reglerna" skall läsas bokstavligen med giltighet i rättsområdets alla situationer.

I en del formuleringsfrågor har lagrådet funnit anledning att ge uttryck för en eller annan synpunkt som talar för att ordalagen i det svenska lagförslaget bör jämkas; jämkningarna ligger därvid ofta på den nivå som i det svenska lagrådsarbetet brukar betecknas som "blåkrite-ändringar", dvs. omformuleringsförslag som utan skrivna kommentarer brukar i samförstånd anammas i det slutliga regeringsförslaget. Lagrådet är medvetet om att i följd av den samordningsvilja som måste prägla en nordisk strävan mot likformighet jämkningsförslag av angiven art måste mötas av motvind. Icke desto mindre har vissa ändringspropåer ansetts värda att nämna.

2 §

Föreskriften i paragrafens första stycke första meningen har konstruktionen att i tillverkningsfall lagen gäller "endast om ... inte ...". Även om meningen inte kan missförstås, är avfattningen språkligt mindre tilltalande. Bättre vore om man, med närmande till den norska textens avfattning, skrev "gäller... en vara som skall tillverkas, utom när beställaren skall...." (ev: frånsett fall, då beställaren skall ...). Man får då fram det positiva beskedet först och därefter begränsningen i detta.

Specialmotiveringen till 2 § andra stycket klargör att, medan första stycket tar sikte på tillverkningen av själva varan, andra stycket avser att säljaren – utöver leverans av färdig vara – skall utföra arbete eller tjänst som *inte* består i tillverkning. Ordet "även" i sagda stycke får väl anses ge tillräcklig ledtråd för förstående av att här åsyftas arbete eller tjänst som förekommer efter det att leverans skett av färdigtillverkad vara. Följaktligen saknar andra stycket betydelse för det fall att redan i själva tillverkningsmomentet *arbetet* är det väsentliga.

Paragrafens andra stycke tilldrar sig vidare särskilt intresse genom vad bestämmelsena motsättningsvis utsäger, nämligen att lagen skall bli gällande när en leverantör visserligen skall utföra arbetet eller annan tjänst, med tjänsten *inte* utgör den övervägande delen av hans förpliktelse. Ett påfallande förhållande är att lagens sanktionssystem inte innehåller något om vad som skall gälla när dröjsmål eller fel förekommer med avseende på en sådan, i själva köpeavtalet inrymd sidoförpliktelse.

I den nordiska arbetsgruppen ansågs från norsk sida att köplagen borde omfatta alla förpliktelser som följer av köpet. Från dansk, finsk och svensk sida förespråkades däremot, att lagen borde gälla bara brott mot parternas viktigaste förpliktelser efter köpet, dvs. dröjsmål med leveransen, fysiska fel, rättsliga fel och dröjsmål med betalningen.

I den norska propositionen till köplag fann justisdepartementet att en modern köplag borde också reglera parternas sidoförpliktelser. Även om sådana förpliktelser kunde vara av varierande art och omfång, var det enligt departementet inte skäl att överlåta lösningarna av problemen till

rättspraxis. Utan att föreslå en detaljreglering av ansvaret för sidoförpliktelserna fann departementet att behovet av reglering tillgodsågs genom att lagens regler för huvudförpliktelser gjordes tillämpliga på sidoförpliktelserna.

Som en konsekvens av det sagda har § 22 (2) i den norska lagen fått den lydelse att, om säljaren inte uppfyller sina förpliktelser i övrigt efter köpet, bestämmelserna om dröjsmål gäller "tilsvarende så langt de passer"; bl. a. gäller bestämmelsen § 25 (1) om hävning vid väsentligt kontraktsbrott.

Justisdepartementet pekar i de norska motiven på att hävning är en drastisk reaktion och bör bara kunna användas vid ett väsentligt dröjsmål. Enligt departementet kan det inte vara rimligt att köparen utan vidare kan häva ett köp efter utgången av tilläggsfristen, om dröjsmålet är bagarellartat, utan hävningsrätten bör vid brott mot sidoförpliktelser alltid värderas i förhållande till huvudregeln i § 25 (1), även om säljaren har gått över tilläggsfristen. Detta stämmer överens med reglerna i FN-konvention, jfr art 49 nr 1 (b).

Bestämmelsen i § 22 (2) i norska lagen motsvaras av § 30 (2) när det gäller fel i varan. I det svenska remissförslaget och i den finska lagen finns inga motsvarigheter till dessa regler.

I motiven till 2 § andra stycket i det svenska lagförslaget uttalas visserligen, att den avtalade prestationen "någon gång" kan bestå av två tillräckligt självständiga delar, den ena avseende ett köp och den andra en tjänst, och att de köprättsliga reglerna kan tillämpas på den ena delen och tjänsteregler på den andra. En del avtalstyper berörs också där tjänsteinslaget är det övervägande och avtalet därför faller utanför köplagen. Men vad lagrådet nu vill uppmärksamma är de avtalstyper som i följd av 2 § andra stycket faller under lagen till följd av att köpelementet är det övervägande och sidoförpliktelsen ett bihang samt att avtalsförhållandet – enligt remissprotokollets riktiga och viktiga huvudtes om att säljarförpliktelsen i regel bör betraktas som odelbar – skall bedömas som *ett köpavtal*.

I remissprotokollet exemplifieras transaktioner som har övervägande köprättslig karaktär och där arbetsåtagandet betraktas som en sidoförpliktelse till köpeavtalet. Enligt förslaget är det sålunda ofta fråga om köp om arbetet gäller en leverans av tillbehör som särskilt har angetts vid beställningen, exempelvis lätt utbytbara reservdelar samt installation av dessa, eller om någon exempelvis på beställning tillverkat dörrar och fönster och avtalet även innefattar inmontering av dessa. Vidare sägs att det i vissa fall kan vara fråga om köp då en leverans av en färdig byggnad även innefattar uppsättning av byggnaden.

I det svenska förslaget har man inte löst frågan om hur man skall se på fall av försummelser när det gäller tjänstebetonade sidoförpliktelser som inryms i ett avtal som är att rubricera som ett köpeavtal. I motiven till det norska förslaget tas som exempel att säljaren kan bli ansvarig för brott mot sidoförpliktelser på grund av allmänna obligationsrättsliga regler eller på grund av analogitillämpning av köplagens bestämmelser. Om säljaren till exempel efter leveransen skall svara för montering av varan, kan han enligt motiven troligen bli ansvarig för dröjsmålet med monteringen oavsett att varan levererats i rätt tid.

Rättsläget har alltså för svensk del lämnats öppet i denna del. I stor utsträckning torde dock köplagens sanktionsprinciper böra betraktas som vägledande för bedömning av sådana avtalsbrott mot köpeavtalet som lämnats oreglerade (jfr NU 1984:5 s. 166). Vid försummelse beträffande sidoförpliktelser av tjänstekaraktär bör det därför anses naturligt att dra analogislut utifrån vad som gäller för varan. Som ett ovisst spörsmål får dock betecknas om dröjsmål eller fel beträffande sidoförpliktelse kan utgöra skäl för hävning av köpet av själva varan.

Beträffande fall som i följd av 2 § andra stycket faller utanför köplagens tillämpningsområde (sådana uppdelbara avtal resp. övervägande tjänstebetonade avtal som omnämns i remissprotokollet) får man falla tillbaka på en sådan mer allmän bedömning som antyds i lagrådets inledning när det gäller frågan om en köplag berättigar till analogislut med avseende på kontrakträttsliga frågor som ligger utanför lagens tillämpningsområde.

3 §

Paragrafen ger uttryck för att inskränkningar i lagens tillämplighet och avvikelser i övrigt kan följa av det särskilda avtalet, av handelsbruk etc.

I särskilda fall kan, i följd av lagens egna gränsdragningar i främst 2 §, individuella transaktioner komma att falla *utanför* lagens formella tillämpningsområde.

Allmänna grundsatser om avtalsfrihet kan dock föranleda att även avtal, som i följd av främst 2 §:s avgränsning faller utanför lagens tillämpningsområde, skall bedömas enligt lagens grundsatser när sådana förhållanden som åsyftas i 3 § föreligger. Bl. a. innebär detta att, i fall där köplagen inte är formellt tillämplig, parterna ändå genom avtalsföreskrift kan åstadkomma att lagens reglering blir normerande för det interna avtalsförhållandet. I anslutning till det sagda må erinras om uttalandena i sista stycket av remissprotokollets specialmotivering till 2 §.

6–8 §§

Genom 6 § jämte dess omedelbart föregående rubrik "Hämtningsköp" ges ett exempel på att numera i en ej kapitelindelad lagstiftning en *rubrik* anses få ha en konstitutiv betydelse beträffande efterföljande paragrafs räckvidd: paragrafens egen text upplyser ju inte om att vad som där sägs har avseende blott på den rubricerade transaktionstypen. Tekniken får enligt lagrådets mening anses godtagbar.

Att det förekommer kategoriindelade rubriker före 6 § resp. 7–8 §§ kan – även om de två sistnämnda är villkorade – för läsaren undanskymma den tanke som uttrycks i tredje stycket av specialmotiveringen till 6 §,nämligen i sak att det in dubio skall råda en presumtion för att ett köp skall betraktas som ett hämtningsköp.

Spörsmålet synes dock inte vara av beskaffenhet att behöva föranleda

förtydligande i lagtexten. Att hämtningsköp är grundformen och i presumtionshänseende skall ha försteg i in-dubio-situationer kan nog sägas vara ett så självklart inslag i köprätten att förhållandet inte behöver komma till klarare uttryck i lagtext.

17 och 18 §§

Föreskriften i 17 § reglerar vilka anspråk som en köpt vara skall motsvara. I första stycket anges att varan skall stämma överens med vad som följer av avtalet. Andra stycket, som här särskilt kommer i blickfältet, uppräknar i fyra punkter vissa grundkrav som, när annat inte följer av avtalet, måste vara uppfyllda. I tredje stycket följer så konklusionen att varan skall anses felaktig, om den avviker från vad som föreskrivs i första eller andra stycket.

Av specialmotiveringen till paragrafen framgår otvedtydigt, att paragrafens andra stycke *ej* är avsett att vara en uttömmande beskrivning (jfr allmänna motiveringens avsnitt 2.2. sjunde stycket). Det förutsätts m. a. o. att det kan förekomma andra ofullkomligheter än de särskilt uppräknade som skall kunna ge grund för omdömet att varan är felaktig (med alla de rättsföljder som detta utlöser).

Det måste anses lagtekniskt olyckligt att lagtexten inte antyder att 17 § andra stycket är tänkt som en icke heltäckande uppräkning utan som exemplifiering. Paragrafens tredje stycket ger fastmer intrycket att felbegreppet är strikt anknutet till första och andra styckenas bestämningar. Intrycket förstärks av ingressen till 18 §, vari markeras att där följer något som utgör en tilläggsfälla till 17 §:s avgränsade tillämpningsfält.

Ord behöver inte spillas på argumentation för att lagtext, när så är möjligt, skall avspegla den verkliga tanken bakom lagtexten. Den bakomliggande tanken kan här lagtextmässig signaleras på följande sätt.

Bestämmelsen i 17 § tredje stycket ges lydelsen: "Om varan avviker från vad som föreskrivs i första eller andra stycket eller eljest i något väsentligt avseende avviker från vad köparen med fog kunnat förutsätta, är varan att anse som felaktig".

Även med en omformulering av 17 § synes det lämpligt att man i svensk köplag anknyter till den finländska lagens ordval i 18 §:s ingress och låter denna paragraf få inledningen: "Fel föreligger även om (eller hellre: när) varan inte överensstämmer....." I paragrafens andra stycke kan ordet "även" utbytas mot "vidare", om man vill undvika upprepning.

I anslutning till 17 och 18 §§ må ytterligare anmärkas, att lagförslaget i sig laborerar med en feltyp som tydligen anses falla utanför 17 och 18 §§:s räckvidd, nämligen rättsligt fel. Lagrådet behandlar den frågan under 41 §.

Vad särskilt angår 17 § kan slutligen som en tilläggsaspekt påpekas, att fel i varan kan tänkas föreligga på den grunden att varan är "för fin". Som exempel kan tas det fallet att på köparsidan finns en företagare som bedriver en industri av måhända tämligen blygsam omfattning. För att rationalisera driften önskar han anlita datorteknik i produktionsförloppet och vänder sig till ett specialistföretag i den branschen med förtroende för att detta är bäst väpnat att erbjuda honom en datortyp som är lämplig för

hans behov. Antag sedan att datorfirman då erbjuder och levererar en dator med konstruktion och funktioner som vida överstiger vad småföretagaren egentligen har behov och nytta av, med i motsvarande mån ett onödigt överpris. En sådan företeelse synes vara att hänföra till felområdet. Någon tvekan kan man hysa i frågan om felet hör hemma i 17 § andra stycket punkt 2 eller bör ses som en avvikelse från vad som som tolkningsvis måste anses följa av avtalet.

23 §

Enligt paragrafens första stycke andra meningen är säljaren inte skyldig att fullgöra köpet, om det föreligger ett hinder som han inte kan övervinna eller om fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till det intresse köparen har av att säljaren fullgör köpet. Köparen får dock, enligt andra stycket, kräva att säljaren fullgör köpet, om hindret eller missförhållandet upphör inom rimlig tid.

Bestämmelsen i andra stycket hör sakligt sett ihop med bestämmelsen i första stycket andra meningen. Enligt lagrådets mening skulle lagtexten vinna i tydlighet om de båda bestämmelserna inte var styckeåtskilda.

Frågan om säljarens skyldighet att fullgöra köpet bygger på en intresseavvägning, där man jämför de insatser som köpet skulle kräva av säljaren med det intresse som köparen har av att säljaren fullgör köpet. Om en föreliggande disproportion mellan säljarens och köparens intressen upphör, får köparen kräva att säljaren fullgör köpet. Att kalla denna disproportion för "missförhållande" är språkligt sett mindre tillfredsställande; jfr riksdagens lagutskotts promemoria angående prop. 1987/88:155 om skydd för företagshemligheter (prot. 1988/89:6), i vilken promemoria ordet missförhållande förekommer i den vanligaste betydelsen (se 2 §). Lagrådet förbiser i detta sammanhang inte att ordet missförhållande i betydelsen disproportion förekommer i avtalslagens 31 § och brottsbalkens 9 kap. 5 §, men där är satsbyggnaden sådan att betydelsen blir självklar.

Den nu särskilt uppmärksammade föreskriften kan med hänsyn till det anförda ges följande lydelse: "Om hindret eller annat förhållande som nyss nämnts upphör inom rimlig tid, får köparen dock kräva att säljaren fullgör köpet." Alternativt kan lagrådet väl tänka sig att använda ordet "disproportion" i lagtexten. Sistnämnda lösning är till fördel med tanke på att åsyftad företeelse återkommer i 24 och 53 §§ och dessa bestämmelser blir mer lättillgängliga om läsaren genast får klart för sig att det är ett disproportionsförhållande som är i fråga. Varför skulle man för övrigt väja för det i och för sig latinklingande ordet disproportion, när remissförslaget i sin rubrik före 60 § och i texten till samma paragraf använder det egentligen mer svårtillgängliga ordet "specifikation"?

32 §

I anslutning till de i paragrafen omnämnda reklamationsfristerna bör noteras den i doktrin och rättsstillämpning uppmärksammade frågan i vad

mån en säljare vid reklamation från en köpare i anledning av felaktig vara genom sitt uppträdande utom rätta går förlustig möjligheten att åberopa eventuella brister i köparens reklamation. Rättspraxis synes ha intagit den ståndpunkten att, om säljaren utan att rikta anmärkning mot en sådan reklamation inlåtit sig i förhandlingar med köparen, säljaren i allmänhet sedermera inte kan göra gällande att den blivit för sent framställd eller av annan anledning skulle vara utan verkan.

34 §

I anslutning till paragrafens andra stycke vill lagrådet erinra om vad som anförts ovan beträffande 23 §, där lagrådet väckt tanken att utbyta ordet "missförhållande" mot "disproportion".

41 §

Denna bestämmelse, som gäller påföljder vid rättsligt fel, står under avdelningsrubriken "Påföljder vid fel i varan" (före 30 §). Beträffande de tidigare paragraferna vet läsaren att, när i dessa paragrafer (30–40 §§) talas om fel eller felaktig vara, så är det fråga om sådana bristfälligheter som lagen tidigare har beskrivit och i övrigt berört i 17–21 §§. I 41 § ställs läsaren inför nyheten att det utanför ramen för 17–21 §§ finns en ytterligare feltyp, det rättsliga felet. Detta fel får inte sin beskrivning, förrän man redan har avverkat felbegreppet och är framme i påföljdsdelen. I den logiska uppbyggnaden av lagen kan detta sägas vara en onöjaktighet (tydligen observerad under lagförfattandet, eftersom man sett sig föranlåten att uppräkna ett antal paragrafer från fel-avsnittet som skall tilllämpas också vid rättsligt fel). Lagrådet anser dock att förhållandet inte ger anledning till jämkningspropåer; utrymme måste finnas för vissa tekniska genvägar.

45 §

Av paragrafen framgår att om priset inte följer av avtalet är det säljarens sak att avgöra vilket pris han skall begära. Köparen är dock inte skyldig betala mer än skäligt pris, vilket får bestämmas med hänsyn till varans art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt. Enligt 5 § 1905 års lag skall köparen, då köp ingåtts utan att pris blivit bestämt, betala vad säljaren fordrar där det ej kan anses oskäligt. Inom doktrinen har sistnämnda paragrafs formulering varit föremål för en del diskussioner. Rättspraxis synes ha givit paragrafen en tolkning som ansluter till den grundtanke som nu kommer till uttryck i lagförslaget. För sin del finner lagrådet att omformuleringen är ändamålsenlig och ger uttryck för en lämplig avvägning mellan partsintressena.

50 §

I sista stycket av specialmotiveringen till paragrafens punkt 1 görs ett kategoriskt uttalande om att en köpares sidoförpliktelser (underförstått i

vad dessa uttrycks i ett avtal som är att vid en helhetssyn beteckna som ett köpeavtal) faller utanför bestämmelsen och därmed utanför påföljdssystemet.

Lagrådet vill i det sammanhanget erinra om vad som sagts under 2 § i fråga om sidoförpliktelser på säljarsidan, nämligen att, när fråga är om avtal som i följd av 2 § andra stycket faller under lagen, starka skäl talar för en analogitillämpning av lagens sanktionsbestämmelser vid eftersättande av sidoförpliktelsen. Motsvarande synsätt bör i princip anläggas, om det är på köparsidan som en i ett köpeavtal fastslagen sidoförpliktelse gäller. Samtidigt erkänns gärna att det torde vara ett ganska opraktiskt fall att sidoförpliktelser av nu åsyftad art åvilar köparen.

52 §

I motsats till vad som gäller enligt 1905 års lag innehåller förslaget till ny köplag regler om avbeställning. Dessa regler grundas på en av departementschefen gjord avvägning mellan hänsynen till å ena sidan avtalssäkerheten och å andra sidan samhällsekonomin. Till stöd för att införa de nya reglerna anför departementschefen, att principen om att avtalet skall hållas enligt sitt innehåll i ökad utsträckning fått ge vika – som exempel näms bl. a. 36 § avtalslagen – och vidare att det från allmän ekonomisk synpunkt måste anses som olämpligt om en tillverkning som inte är önskad av beställaren och som inte kan nyttiggöras ändå kommer till stånd. Enligt lagrådets mening är det en riktig bedömning att köplagens regler inte skall bidra till en icke önskvärd förstörelse av ekonomiska värden och att det därför är befogat att på föreslaget sätt frångå principen om avtalsbundenhet. Vad departementschefen i övrigt föreslår om säljarens fortsatta arbete på att fullgöra avtalet, när köparen avbeställer varan, och på vilket sätt säljaren skall ersättas om fullgörelsen inte kommer till stånd har lagrådet inte heller någon erinran mot.

53 §

På samma sätt som lagrådet gjort vid 34 § hänvisar lagrådet till vad som anförts beträffande 23 §, där tanken väckts att utbyta ordet "missförhållande" mot "disproportion".

Lagrådet noterar att, enligt vad som kan utläsas av remissprotokollet, undantaget i paragrafens första stycke andra meningen inte innebär, att där avsett förhållande skulle falla utanför avtalsbrottens krets utan endast att avtalsbrottet ej utlöser den rättsföljd som paragrafen handlar om. Konstaterandet får betydelse för förståendet av att även i hindersfallen hävning och skadestånd enligt de följande paragraferna kan förekomma som rättsföljder.

Sammanhanget i saken framgår klart vid läsning av specialmotiveringen till 23 §.

54 §

I paragrafens fjärde stycke anges två fall, då säljaren får häva köpet trots att varan har kommit i köparens besittning. Enligt vad som uttalas i specialmotiveringen till 63 § fjärde stycket innebär det lagrummet, att ytterligare fall föreligger där säljaren har hävningsrätt trots att varan kommit i köparens besittning. I klarhetens intresse synes detta ytterligare fall böra anges i lagtexten, exempelvis på följande sätt:

"Har varan.... förbehållit sig rätt till detta eller om köparen avvisar varan eller om sådant fall föreligger som avses i 63 § fjärde stycket."

56 §

I paragrafen används orden post och poster i olika betydelser. I det ena fallet liktydigt med delleverans och i det andra synonymt med delbetalning. Därför föreslår lagrådet, att man på de tre sista ställena i paragrafen där ordet post förekommer i stället använder ordet delleverans. Detta ord anknyter närmare till det norska ordvalet i motsvarande paragraf och ansluter också till ordvalet i 44 §. På grund av det anförda förordar lagrådet att paragrafen får följande lydelse:

"Skall betalning ske efter hand i särskilda poster allteftersom avlämnande sker och föreligger det dröjsmål med betalningen för någon delleverans, får säljaren häva köpet i fråga om denna delleverans enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning.

Säljaren får häva köpet även i fråga om en senare delleverans, om det inte saknas anledning att anta att dröjsmål med betalningen som ger rätt till hävning kommer att upprepas."

57 §

Enligt andra stycket har säljaren rätt till skadestånd för den skada han lider genom att köparen inte medverkar till köpet enligt 50 § 1 eller inte i rätt tid hämtar eller tar emot varan "i fall då det framgår av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt". För att det klarare skall framgå att den citerade satsen tar sikte enbart på det fallet att köparen inte i rätt tid hämtar eller tar emot varan (jfr avfattningen av 55 § första och andra styckena) bör orden "genom att köparen" inskjutas mellan "50 § 1 eller" och "inte i rätt tid".

61–64 §§

Den rätt som föreligger för köpare eller säljare att för sin del inställa fullgörelsen och hålla inne sin prestation föreligger enligt *61 § första stycket* när det efter köpet visar sig att en motparts handlingssätt eller ekonomiska förhållanden är sådana att det finns starka skäl att anta att han inte kommer att fullgöra sina förpliktelser.

Fråga uppkommer när det skall anses föreligga "starka skäl" för antagande om bristande fullgörelse. I remissprotokollet har lämnats en del

exempel på när så bör anses vara fallet. Av dessa exempel framgår att köparens eller säljarens slutsats skall grundas på de föreliggande objektiva omständigheterna. Den bedömning parten gör sker på hans egen risk och är den felaktig blir han skadeståndsskyldig för såväl den direkta som den indirekta skada motparten lider till följd av hans åtgärd.

Fråga är i detta sammanhang om en beviskravsregel av specifik natur: rätten skall i efterhand bedöma om vederbörande part vid en tidpunkt i förfluten tid byggde sin bedömning på acceptabelt underlag. Kravet på partens underlag uttrycks på andra håll i förslaget med att parten "med fog kunnat räkna med (förutsätta, kunde beräkna)"; se 19 § första stycket 1 och 2 samt 79 §, jfr lagrådets förslag under 17 §. I annat sammanhang ligger kravet högre än på sistnämnda ställen, nämligen i 62 §, där det sägs "Står det klart att det kommer att inträffa ett avtalsbrott – – –". Avfattningen av 63 § lär få uppfattas så, att beviskravet avsetts ligga något högre än i "med-fog-fallen" men lägre än i "det-står-klart- fallet". Det kan verkligen ifrågasättas om man inte genom denna mellannivå har hamnat i en språklig övernyansering utan egentligt värde för rättstillämparna (jfr Ekelöf, Rättegång IV, 1982, s. 87 f där det förordas användning av ett fåtal standardiserade uttryck i beviskravsfrågor). Eftersom det svenska förslaget i behandlad del anknyter till övriga nordiska lagars uttryckssätt, finner sig dock lagrådet inte ha tillräcklig anledning att framföra någon ändringspropå.

Enligt *61 § fjärde stycket, 62 §* och *64 § andra stycket* kan part ställa "godtagbar säkerhet" för att uppnå vissa i paragraferna närmare angivna rättsverkningar och enligt *63 § andra stycket* kan part kräva sådan säkerhet när konkursbos prestation skall ske senare. I dessa paragrafer används alltså orden "godtagbar säkerhet" medan det i 1905 års lag och i den norska lagen talas om "betryggande säkerhet". Även i exempelvis 4 kap. 23 § jordabalken, 2 kap. 13 § bankrörelselagen och 11 § lagen om tryggande av pensionsutfästelser återfinns orden "betryggande säkerhet".

I de situationer som avses i den föreslagna svenska köplagen ankommer det på säljare och köpare att utan myndighetsprövning söka nå en överenskommelse om säkerheten. Enligt lagrådets mening bör för sådant fall uttrycket "godtagbar säkerhet" kunna användas. Detta uttryck används också i en motsvarande situation enligt 11 kap. 9 § äktenskapsbalken (se prop. 1986/87:1 s. 182).

Vad som avses med "godtagbar säkerhet" berörs i specialmotiveringen till 61 § fjärde stycket och 63 § andra stycket.

Det anförda äger tillämpning också beträffande 75 §.

I 61 § fjärde stycket och 63 § andra stycket talas om att part "ställer godtagbar säkerhet för sin fullgörelse" medan i 62 § saken uttrycks så, att motparten "ställer godtagbar säkerhet för att han kommer att fullgöra köpet". Sistnämnda text bör ändras så att den överensstämmer med den först angivna lydelsen.

Vad särskilt angår *63 §* behandlas däri de spörsmål som ur en köplags perspektiv uppkommer, när en avtalspart kommer i konkurs. Lagförslagets huvudprincip är därvid att konkursboet får inträda i avtalet. Då den föreslagna liksom den gällande köplagen är i allo dispositiv ges i denna

lagstiftning inte något svar på frågan om avtalsparterna i ett köpförhållande kan avtala bort den i 63 § angivna befogenheten för konkursbo att inträda som part i avtalsförhållandet, dvs. ta med en avtalsklausul som är till nackdel för tredje man. Svaret på den frågan är i stället att söka inom ett vidsträcktare avtalsrättsligt rättsområde än det nu aktuella, varvid är att beakta att här spelar in även konkursrättsliga och i övrigt exekutionsrättsliga aspekter (jfr 2 kap. 3 § konkurslagen och 5 kap. 5 § utsökningsbalken). Det lagförslag lagrådet nu har att granska väcker alltså i sig inte något nytt problem i berört avseende, ett förhållnade som gör det ganska naturligt att remissprotokollet lämnar frågan utan behandling.

Lagrådet konstaterar, att spörsmålet är föremål för uppmärksamhet inom ramen för den rättsvetenskapliga debatten, då det behandlats i en ganska färsk doktorsavhandling (Mikael Möller, Konkurs och kontrakt, särskilt s. 58 ff och 92 ff, som i den delen, enligt vad lagrådet erfarit, inte förblev oemotsagd vid disputationen). En del uttalanden i ämnet förekommer i den norska propostionen (s. 113 f).

Från språklig synpunkt förefaller det riktigare att i 63 § fjärde stycket tala om att "köpesumman" ännu inte har förfallit till betalning än att så är förhållandet beträffande "priset". – Även på annat håll (71 §) förekommer termen "pris" där man hellre borde ha använt "köpesumma", men ordvalet är därvid inte lika störande som i förevarande paragraf.

66 §

Enligt förslaget gäller som huvudregel att köparen får häva köpet eller kräva omleverans endast om han kan lämna tillbaka varan väsentligen oförändrad eller oförminskad (första stycket). Köparens rätt går dock inte förlorad om varan har förstörts, försämrats eller minskat till följd av en åtgärd som har varit *nödvändig* för att undersöka om varan är felfri (andra stycket punkt 2). Enligt motiven till förslaget förutsätts att de åtgärder köparen har vidtagit vid undersökningen har varit *nödvändiga* eller i vart fall *försvarliga* med hänsyn till omständigheterna. För att nå bättre överensstämmelse mellan lagtext och motiv bör i lagtexten talan om "åtgärd som har varit *behövlig* för att undersöka om varan är felfri" (jfr norska lagförslagets uttryckssätt "handling som *trengs* ").

67 §

I *första stycket* anges i en första mening den omfattning ett på avtalsbrott grundat skadestånd skall ha. I andra meningen följer så ett undantag som går ut på att produktskador inte ersätts, underförstått: enligt den föreliggande lagen. Bakom ligger tanken, att såsom närmare utvecklas i motiven, sistnämnda skador avses bli ersatta enligt andra grunder.

Det torde vara en fördel om lagtextläsaren fick en antydan om den bakomliggande tanken, så att han ej kan vilseledas att tro att andra meningens fall överhuvudtaget inte är ersättningsgilla. Tillräcklig antydan synes bli given om andra meningen inleds med orden "Skadestånd enligt denna lag omfattar dock inte – – –."

I specialmotiveringen till första stycket berörs s.k. ingrediensskador, beträffande vilka remissförslagets avsikt är att de i princip inte längre skall bedömas enligt köprättsliga regler. I anslutning härtill behandlas det fallet att en skadad produkt har satts samman av skilda beståndsdelar, varav en är den köpta varan som är behäftad med fel. Utslagsgivande i den situationen sägs böra vara om det finns "identitet" mellan den beståndsdel som utgör den köpta varan och slutprodukten, i vilket fall ersättningsfrågan ofta vore att bedöma enligt köprättsliga regler. Identitet borde anses föreligga, om den köpta varan utgör "den helt dominerande delen av slutprodukten".

Ett exempel på identitetsfall kan måhända vara att en bagare förvärvat mjöl som senare visat sig otjänligt, med effekten att slutprodukten, brödet, blev misslyckat; brödets ingredienser vid sidan av mjölet kunde ofta betraktas som försumbara i en helhetsbedömning.

Det kan ifrågasättas om det köpta behöver vara det kvantitativt helt dominerande. Dominansen kan ju tänkas ligga i att den köpta varan är det värdemässigt och funktionellt centrala för slutprodukten (t.ex. doftämnet vid parfymtillverkning).

I *andra stycket* sker en uppräkning av de fyra fallen som konstituterar indirekt förlust. Uppräkningen avslutas i punkt 4 med "annan liknande svårförutsebar förlust". Uttryckssättet ger intrycket att lagstiftaren betraktat även punkterna 1–3 som "svårförutsägbara". Emellertid kan dessa punkters fall ibland ha varit klart förutsebara vid tiden för det ersättningsutlösande avtalsbrottet (jfr remissprotokollets uttalanden i specialmotiveringen till 70 §). Med fördel kan därför punkt 4 ges lydelsen "annan liknande förlust, om den varit svår att förutse".

Beträffande *tredje stycket* måste en reflexion inställa sig. Remissprotokollet laborerar i anslutning till andra och tredje styckena med konstruktionen att alla förlustfall som ej faller under andra styckets uttömmande uppräkning av de indirekta skadefallen är att betrakta som direkta förluster; något tredje gives inte i det resonemanget. Mot nu angiven bakgrund synes tredje stycket kunna formuleras enligt följande:

"Som indirekt förlust – – – haft för att begränsa en direkt förlust."

75 §

Beträffande begreppet "godtagbar säkerhet" hänvisas till vad lagrådet uttalat under 61–64 §§.

Förslag till lag om ändring i räntelagen (1975:635)

Förslaget lämnas utan erinran.

Justitiedepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 26 januari 1989

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdsen, Hjelm-Wallén, S. Andersson, Bodström, Gradin, Dahl, Hellström, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Freivalds och Wallström

Föredragande: statsrådet Freivalds

Proposition om ny köplag

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande (beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 13 november 1988) över förslag till

1. köplag,
2. lag om ändring i räntelagen (1975:635).

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har i allt väsentligt godtagit den föreslagna lagstiftningen. På några punkter har lagrådet dock fört fram synpunkter och förslag till ändringar av lagtexten. Jag kan i allt väsentligt ansluta mig till de uppfattningar som lagrådet därvid gett uttryck för och också, med ett par undantag, biträda lagrådets ändringsförslag, även om jag på några punkter förordar en delvis annorlunda formulering av lagtexten.

I det följande uppehåller jag mig endast vid de delar av lagrådets yttrande där lagrådets uttalanden föranleder särskilda kommentarer från min sida.

Först vill jag ta upp ett par frågor beträffande vilka lagrådet har gjort vissa principiella uttalanden. En sådan rör parternas sidoförpliktelser, t. ex. skyldighet för säljaren att montera en köpt vara.

I 1905 års lag, liksom i de danska och norska lagarna från samma tid, regleras endast parternas huvudförpliktelser på grund av köpet och påföljderna av avtalsbrott mot sådana förpliktelser. I övrigt lämnas öppet vad som skall gälla. Med undantag för vissa regler om köparens medverkan bygger det föreliggande förslaget till ny köplag på samma princip. Detsamma gäller i fråga om den finska köplagen och torde komma att gälla i fråga om en ny dansk köplag. Den nya norska köplagen innehåller däremot en bredare reglering, som tar sikte även på sidoförpliktelser.

Lagrådet har i anslutning till 2 och 50 §§ utförligt uppehållit sig vid frågan om sidoförpliktelser. Lagrådet har därvid gjort vissa uttalanden om vad som bör gälla när ett avtal i enlighet med den föreslagna regleringen i 2 § andra stycket skall i sin helhet anses som ett köp trots att det innehåller moment av tjänstekaraktär.

När det gäller sidoförpliktelser rör man sig på ett område där variationen och mångfalden av de olika situationer som kan tänkas förekomma är

betydande. Det går knappast att i en enkel och för alla fall verkande formel fånga in lämpliga påföljder. Som lagrådet har anfört bör i de flesta situationer köplagens principer kunna bli vägledande även för bedömningen av sådana avtalsbrott som har lämnats oreglerade. Enligt min mening finns det dock anledning att understryka att den omständigheten att köpregler skall tillämpas på avtalet inte utesluter att en analogisering av reglerna om tjänster kan vara att föredra på någon punkt (jfr SOU 1976:66 s. 207).

Lagrådet har också berört frågan huruvida dröjsmål eller fel beträffande en sidoförpliktelse kan utgöra skäl för hävning av köpet. Med anledning härav vill jag framhålla att brott mot sidoförpliktelser sällan kan anses ha sådan betydelse för motparten att denne bör ha rätt att häva hela köpet (jfr vad som anförts i remissprotokollet under specialmotiveringen till 55 §).

En annan fråga gäller de köprättsliga reglernas tillämpning på s. k. produktskador. Lagrådet har i anslutning till 67 § med exempel avsett att belysa ett par situationer där det kan anses föreligga en sådan identitet mellan den skadade produkten och den sålda varan att ersättningsfrågan skall bedömas efter de köprättsliga reglerna.

Jag kan inte förorda att de av lagrådet anförda exemplen tas som utgångspunkt för den bedömningen. I båda exemplen föreligger ett alltför stort tillverknings- eller förädlingsmoment för att det skall kunna sägas vara fråga om identitet mellan den sålda varan och den färdiga produkten. Enligt min mening är de bara vid mera obetydliga förändringar av den sålda varan som slutprodukten kan anses vara – i den mening som här avses – identisk med den sålda varan.

När det gäller lagrådets förslag till ändringar i lagtexten vill jag först beröra 54 §. Lagrådet har anfört att den paragrafen bör kompletteras med en föreskrift om att hävning i den angivna situationen får ske också om sådant fall föreligger som avses i 63 § fjärde stycket.

Den föreslagna nya köplagen har utformats så att den i de inledande avsnitten innehåller dels regler om säljarens förpliktelser och om påföljder för brott mot dessa, dels regler om köparens förpliktelser och om påföljder för brott mot dessa. I 61–63 §§ ges därefter vissa regler om befarat avtalsbrott, konkurs m. m., vilka är gemensamma för både säljaren och köparen. Vid befarat avtalsbrott och konkurs kompletterar och modifierar dessa senare regler sålunda de tidigare.

Det anförda kan exemplifieras med reglerna om tilläggstid i 25 §. Om säljaren är i dröjsmål med avlämnandet, kan köparen enligt 25 § andra stycket förelägga säljaren en tilläggstid för varans avlämnande. Är tilläggstiden inte oskäligt kort, får köparen häva köpet om säljaren inte avlämnar varan inom tilläggstiden. Enligt vad som föreskrivs i 25 § tredje stycket får köparen medan tilläggstiden löper häva köpet endast om säljaren meddelar att han inte kommer att fullgöra köpet inom denna tid. Men alldeles oberoende av den sistnämnda föreskriften kan köparen ha rätt att häva köpet före tilläggstidens utgång med stöd av 62 § under där angivna förutsättningar, dvs. om det står klart att varan inte kommer att avlämnas inom tilläggstiden.

På motsvarande sätt gäller i en konkurssituation att reglerna i bl. a. 54 § kan kompletteras eller modifieras av vad som sägs i 63 §. Att särskilt

utsäga detta i 54 § skulle emellertid inte öka klarheten utan i stället bryta lagens struktur. Detta skulle skapa osäkerhet om förhållandet mellan å ena sidan reglerna i 61–63 §§ och å andra sidan de tidigare reglerna om säljarens respektive köparens förpliktelser och om påföljder för brott mot dessa regler. Jag är därför inte beredd att godta lagrådets förslag i denna del.

Beträffande 67 § tredje stycket har lagrådet förordat en något annorlunda formulering än som föreslagits i remissprotokollet. Någon saklig förändring är inte avsedd med lagrådets förslag. Jag har i och för sig förståelse för de synpunkter som ligger bakom lagrådets ändringsförslag. Intresset av nordisk överensstämmelse gör sig emellertid särskilt starkt gällande i fråga om så centrala bestämmelser som den i 67 § om skadeståndets beräkning. Jag är därför inte beredd att ansluta mig till lagrådets förslag i denna del.

Beträffande 23 § har lagrådet förordat att bestämmelsen i andra stycket och bestämmelsen i första stycket andra meningen inte styckeåtskils. Även om det finns fördelar med lagrådets förslag, anser jag också i denna fråga att intresset av nordisk överensstämmelse väger tyngre. Jag vill därför inte godta lagrådets förslag i denna del.

I ett par avseenden vill jag förorda en delvis annorlunda formulering av lagtexten än den som föreslagits av lagrådet. Det gäller dels 17 §, dels 23, 34 och 53 §§.

Vad gäller 17 § innebär lagrådets förslag att – vid sidan av avvikelser från sådana krav på varan som följer av paragrafens första eller andra stycke – bara väsentliga avvikelser från vad köparen med fog har kunnat förutsätta beträffande varans skick skall medföra att varan anses felaktig. Det remitterade lagförslaget innehåller däremot inte något krav på att sistnämnda avvikelser skall vara väsentliga. Lagrådets förslag innebär således en saklig skillnad gentemot det remitterade förslaget. Det torde emellertid inte ha varit avsikten. Jag förordar därför att något väsentlighetskrav inte skall gälla.

I fråga om 23, 34 och 53 §§ har lagrådet väckt tanken att byta ut ordet "missförhållande" mot ordet "disproportion". Jag delar lagrådets uppfattning att ordet "missförhållande" bör bytas ut. Enligt min mening är emellertid ordet "disproportion" inte heller lämpligt. Jag förordar därför att lagtexten – som lagrådet beträffande 23 § har föreslagit såsom ett alternativ – omformuleras på ett sätt som gör att de ifrågavarande orden inte behöver användas.

I remissprotokollet (avsnitt 2.1.4) har jag framhållit att köplagen bör träda i kraft samtidigt med en ny konsumentköplag. En proposition med förslag till ny konsumentköplag beräknas kunna läggas fram först under senhösten 1989. Jag föreslår därför att köplagen skall träda i kraft den 1 juli 1990.

2 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att anta de av lagrådet granskade lagförslagen med vidtagna ändringar.

3 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Propositionens huvudsakliga innehåll ... 1
Propositionens lagförslag ... 3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 oktober 1988 20
1 Inledning ... 20
2 Allmän motivering ... 21
2.1 Allmänna utgångspunkter ... 21
2.1.1 Behovet av en reform på köprättens område ... 21
2.1.2 Riktlinjer för en ny köplagstiftning ... 22
2.1.3 Förhållandet till FN-konventionen ... 24
2.1.4 Förhållandet till konsumentköp ... 25
2.1.5 Nordisk rättslikhet ... 26
2.1.6 Olika typer av köp ... 28
2.1.7 Leveransklausuler ... 29
2.1.8 Allmänt om köplagens innehåll ... 30
2.1.9 Dispositionen av den följande framställningen ... 31
2.2 Varans beskaffenhet ... 32
2.3 Avhjälpande och omleverans ... 36
2.4 Hävning ... 39
2.4.1 Huvudregeln ... 39
2.4.2 Tilläggstid ... 41
2.5 Skadestånd ... 42
2.5.1 Allmänt om skadeståndsansvaret ... 42
2.5.2 Direkt och indirekt skada ... 46
2.5.3 Förhållandet till produktansvaret ... 50
2.6 Avbeställning ... 54
2.7 Prisets bestämmande ... 58
2.8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser ... 59
2.9 Kostnader och resursbehov ... 59
3 Upprättade lagförslag ... 59
4 Specialmotivering ... 60
4.1 Förslaget till köplag ... 60
4.2 Förslaget till lag om ändring i räntelagen (1975:635) ... 218
5 Hemställan ... 220
6 Beslut ... 220
Utdrag ur lagrådets protokoll den 15 december 1988 ... 221
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 26 januari 1989 235

Bilagor, se separat bilagedel

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1989

Sammanfattning av betänkandet

Bakgrund

Köp av lös egendom regleras i Danmark, Norge och Sverige i köplagar som tillkommit efter gemensamt beredningsarbete. Lagarna infördes i Danmark år 1906, i Norge år 1907 och i Sverige år 1905. De har i det närmaste samma innehåll men de är inte helt och hållet överensstämmande och de har i några avseenden kommit att tillämpas olika i rättspraxis. Island har en köplag från 1922 som inte nämnvärt skiljer sig från den danska lagen. I Finland saknas en särskild köplag. Köprätten i Finland har emellertid utvecklats i nära anslutning till köplagarna i de övriga nordiska länderna.

Justitieministrarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige tillsatte år 1980 en nordisk arbetsgrupp med uppdrag att bl. a. undersöka möjligheterna att åstadkomma samordnade köplagar för de fyra länderna. Uppdraget utvidgades senare så, att arbetsgruppen skulle utarbeta förslag till lagtexter.

Den nordiska köplagsgruppen föreslår nu att köplagarna i Danmark, Norge och Sverige skall ersättas av nya köplagar och att en köplag skall införas i Finland. De föreslagna lagarna bygger till stor del på det utredningsarbete som inleddes år 1961 och som 1976–79 resulterade i förslag till ändringar av köplagarna i Danmark (Betaenkning 845/1978, Bilag 5), Norge (NOU 1976:34) och Sverige (SOU 1976:66) samt till en finsk köplag (Kom. bet. 1973:12, Lagstiftningsavdelningens vid justitieministeriet publikation 13/1977 och ett propositionsförslag från år 1979). Betydande hänsyn har också tagits till 1980 års FN-konvention om internationella köp.

Förslagens uppbyggnad och tillämplighet på olika köp

De föreslagna köplagarna avviker till sin uppbyggnad och i flera avseenden också till sitt innehåll från de gällande köplagarna.

Förslagen innehåller först allmänna bestämmelser om tillämpningsområdet. Efter detta följer bestämmelser om säljarens förpliktelser och påföljderna (misligholdsbeføyelsene) av säljarens avtalsbrott. Här behandlas bl. a. varans avlämnande och riskens övergång, varans beskaffenhet samt påföljderna av säljarens dröjsmål (forsinkelse) och av fel (mangler). I det följande avsnittet behandlas köparens skyldighet att betala priset m. m. och därefter påföljderna av köparens avtalsbrott. Efter detta följer regler som är gemensamma för säljaren och köparen såsom bestämmelser om betydelsen av motpartens obestånd (insolvens), verkan av hävning och omleverans, beräkning av skadestånd (erstatning), skyldighet att ta vård om varan (dra omsorg for tingen) och rätten till avkastning samt risken för vissa meddelanden. Det norska förslaget innehåller ytterligare stadganden bl. a. om köparens rätt att framställa krav mot tidigare försäljningsled.

Det danska och det norska förslaget gäller även *konsumentköp/forbrukerkjøp*. De finska och svenska förslagen är däremot tillämpliga på sådana köp endast där det inte finns särskilda lagregler om konsumentköp.

Det norska förslaget är även tillämpligt på sådana *köp som avses i FN-konventionen*. I de övriga ländernas förslag lämnas däremot sådana köp utanför lagen. Denna olikhet i tillämpningsområdet återspeglas i ett särskilt kapitel om internationella köp i det norska förslaget.

De föreslagna lagarna skall liksom gällande lagar vara tillämpliga på köp och byte av egendom som *inte* är att hänföra till *fast egendom*, dvs. enligt finsk och svensk terminologi *lös egendom*. Detta innebär att lagarna blir tillämpliga inte bara på köp av saker och varor i sedvanlig mening utan även på överlåtelse av t. ex. fordringar och andra rättigheter. Föremålet för köpet anges i lagtexterna som salgsgenstanden (D), tingen (N) och varan (F o S).

Förslagen avviker från de gällande köplagarna såtillvida att de inte innehåller specialregler om *handelsköp*. Detta innebär emellertid inte att det skulle sakna betydelse för lagens tillämpning att en part är näringsidkare (köpman, handlande). Sålunda finns det anledning att tillämpa en del bestämmelser strängare mot en part som är näringsidkare. Detta är fallet t. ex. med reglerna om undersökningsplikt och reklamationsskyldighet.

I de gällande köplagarna skiljer man mellan *köp av bestämt gods* och *leveransavtal* (specieköp och genusköp). Distinktionen är av betydelse bl. a. med hänsyn till riskens övergång samt säljarens skadeståndsskyldighet på grund av dröjsmål och fel (erstatningsansvar p. g. a. forsinkelse og mangler). Denna begreppsbestämning återfinns inte i förslagen. Varans beskaffenhet får emellertid fortfarande betydelse i en del situationer, t. ex. i fråga om säljarens skadeståndsskyldighet på grund av dröjsmål och fel.

Liksom gällande köplagar är förslagen tillämpliga även på *beställningsköp/tilvirkingskjøp*. För det fallet att varan skall tillverkas särskilt för köparen efter dennes anvisningar eller önskemål innehåller det finska, norska och svenska förslaget särskilda bestämmelser om säljarens skadeståndsansvar och köparens rätt att häva köpet och att kräva omleverans.

De föreslagna bestämmelserna är *dispositiva (fravikelige)*. Detta innebär att de blir tillämpliga endast i den mån inte annat följer av avtalet, praxis som utbildats mellan parterna eller av handelsbruk eller annan sedvänja. Det danska och det norska förslagets bestämmelser skall dock vara tvingande vid konsumentköp i väsentligen samma utsträckning som gällande bestämmelser är det.

Varans avlämnande och riskens övergång

Bestämmelserna om varans avlämnande har såvitt gäller *hämtningsköp (hentekjøp)* utformats i nära anslutning till regleringen i gällande köplagar. Beträffande *transportköp* föreslås några sakliga ändringar. Den nuvarande regeln för platsköp att varan inte är avlämnad förrän den överlämnats till köparen föreslås sålunda bli tillämplig också när säljaren distribuerar varan utanför sin egen ort men inom sitt normala distributionsområde. Vid distansköp är huvudregeln liksom f. n. att varan avlämnas i och med att den överlämnas till den förste transportören. Den nuvarande särregeln om avlämnandet vid vissa fartygstransporter har utgått. Förslagen innehåller inte heller – med ett undantag – några regler om tolkning av

leveransklausuler. Om *tiden* för avlämnandet inte framgår av avtalet, skall varan enligt gällande lagar avlämnas vid anfordran. Enligt förslagen skall varan i ett sådant fall avlämnas inom skälig tid.

Risken för att varan förstörs övergår enligt förslagen i regel när varan avlämnas. För finländsk del innebär detta en ändring i gällande rätt enligt vilken risken vid specieskköp går över vid avtalsslutet och vid leveransavtal när säljaren gjort vad som ankommer på honom med tanke på varans avlämnande. Också för övriga länder innebär det en ändring såtillvida att nuvarande särregel upphävs enligt vilken risken i vissa fall vid specieskköp går över på köparen redan när han har rätt att hämta varan.

Varans beskaffenhet (fel i varan/mangel ved tingen)

Förslagen har regler om varans beskaffenhet och om när fel skall anses föreligga som – såvitt gäller andra köp än konsumentköp – saknar motsvarighet i nuvarande lagar. Såsom huvudregel fastslås att varan skall överensstämma med vad som avtalats. Det norska förslaget innehåller dessutom ett antal bestämmelser om vilka krav köparen kan ställa på varan när parterna inte avtalat om dess beskaffenhet. Vidare innehåller förslagen bestämmelser om verkan av att varan inte överensstämmer med uppgifter som säljaren eller någon annan lämnat om den vid marknadsföringen eller annars före köpet samt av att säljaren före köpet försummat att lämna betydelsefulla uppgifter om varan.

Som utvecklas närmare i det följande innehåller förslagen också fullständigare och mera omfattande regler om *rättsligt fel (rettsmangel)* än gällande köplagar.

Påföljder av säljarens dröjsmål (forsinkelse)

Vid dröjsmål med avlämnandet kan köparen enligt förslagen liksom enligt gällande rätt kräva att säljaren fullgör (oppfyller) köpet eller häva köpet. Dessutom kan han kräva ersättning för den skada som dröjsmålet förorsakat honom. Han kan också hålla inne betalningen utan att detta betraktas som ett dröjsmål på hans sida. Enligt det norska förslaget kan de angivna påföljderna göras gällande också när säljaren är i dröjsmål med att fullgöra någon annan förpliktelse än att avlämna varan.

I förslagen har intagits en uttrycklig bestämmelse om att köparen inte får kräva att säljaren fullgör köpet så länge det föreligger ett hinder för fullgörelsen som säljaren inte kan övervinna eller om fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till det intresse som köparen har av köpet. Att köparen inte får kräva fullgörelse utesluter dock inte att säljaren i en sådan situation kan bli skyldig att betala skadestånd.

Enligt gällande bestämmelser om *hävning* på grund av säljarens dröjsmål kan köparen inte häva köpet om dröjsmålet är av ringa betydelse för köparen eller säljaren hade grundad anledning att anta att detta var fallet. Vidare innehåller de gällande lagarna en bestämmelse om att köparen vid handelsköp kan häva köpet vid varje dröjsmål. I förslagen har dessa bestämmelser förenklats. Huvudregeln innebär att köparen får häva köpet,

om dröjsmålet utgör ett väsentligt avtalsbrott. Avtalsbrottets väsentlighet skall bedömas med hänsyn till omständigheterna. I exempelvis förhållanden mellan näringsidkare kan också ett mycket kortvarigt dröjsmål ibland utgöra ett väsentligt avtalsbrott. Vidare föreslås att om köparen har utsatt en bestämd tilläggstid av skälig längd för fullgörelsen, han alltid får häva köpet om säljaren inte fullgör köpet inom denna tid. För vissa beställningsköp föreslås för finsk, norsk och svensk del att köparen får rätt att häva köpet endast om hans syfte med avtalet väsentligen förfelas genom dröjsmålet.

Enligt de gällande köplagarna har köparen vid speciesköp rätt till *skadestånd/erstatning* på grund av dröjsmål med varans avlämnande, om det inte visas att försummelse inte ligger säljaren till last (ikke kan tilregnes selgeren). Vid leveransavtal (genusköp) är säljaren skadeståndsskyldig, om inte möjligheten att fullgöra köpet är utesluten till följd av någon omständighet som säljaren inte bort ta i beräkning vid köpslutet. Enligt förslagen är säljaren skadeståndsskyldig, såvida inte dröjsmålet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit. Om dröjsmålet beror på tredje man som anlitats för avtalets fullgörande, måste dessa kriterier för ansvarsbefrielse vara uppfyllda också för dennes del.

Den föreslagna skadeståndsregeln skall tillämpas antingen köpet gäller en vara av generiskt slag, t. ex. olja, eller en i köpeavtalet specificerad vara såsom t. ex. en viss begagnad (brukt) maskin. Det har ansetts vara en fördel att man inte som nu behöver klassificera ett köp som antingen genus- eller speciesköp för att veta vilken skadeståndsbestämmelse som blir tillämplig, i synnerhet som många köp i praktiken inte utan svårighet kan klassificeras på det sättet. Den nya enhetliga regeln är emellertid avsedd att tillämpas strängare mot säljaren ju mer generisk förpliktelsen är. Detta innebär att skillnaden mellan skadeståndsansvaret enligt denna regel och ansvaret enligt gällande köplagar i praktiken inte är så stor.

Påföljder av fel i varan (mangel ved tingen)

De påföljder som enligt förslagen kan komma ifråga vid fel i varan är avhjälpande (retting), omleverans, prisavdrag och hävning. Oavsett vilken av dessa påföljder köparen gör gällande, kan han kräva skadestånd för den förlust som inte ersatts på annat sätt. Dessutom kan han hålla inne betalningen. Säljaren kan avvärja krav på bl. a. prisavdrag och hävning genom att själv – utan att köparen begär det – avhjälpa felet eller företa omleverans.

I de gällande köplagarna ingår inte stadganden om säljarens skyldighet att *avhjälpa (rette) fel* i varan. I många standardvillkor intar emellertid avhjälpande en central plats i påföljdssystemet. Avhjälpande av felet är ur ekonomisk synvinkel ofta den mest ändamålsenliga påföljden. Det föreslås därför att säljaren skall vara skyldig att avhjälpa felet, om det kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för honom. Avhjälpandet skall ske på

säljarens bekostnad. I stället för att avhjälpa felet får säljaren välja att företa omleverans.

Köparens rätt att kräva *omleverans* förutsätter att felet är väsentligt. Han har dock inte rätt till omleverans, om det föreligger ett sådant hinder som befriar säljaren från skyldigheten att avlämna varan eller om det är fråga om vissa beställningsköp eller andra köp som avser varor av individuell beskaffenhet.

Om felet inte avhjälps och inte heller omleverans sker inom skälig tid efter det att köparen har reklamerat, aktualiseras hans rätt att kräva *prisavdrag* eller att *häva* köpet. I förslagen anges utförligare än f. n. hur prisavdrag skall beräknas. Liksom enligt gällande rätt förutsätter hävning på grund av fel i princip att felet utgör ett väsentligt avtalsbrott.

Enligt de gällande köplagarna har köparen vid speciesköp rätt till *skadestånd* på grund av fel, om varan saknar en egenskap som kan anses tillförsäkrad, om felet efter köpslutet uppkommit genom säljarens vanvård eller försummelse eller om svikligt förfarande ligger säljaren till last. Vid leveransavtal (genusköp) har säljaren ett strikt skadeståndsansvar, dock med samma undantag som vid dröjsmål (objektiv omöjlighet). Enligt förslagen är huvudregeln att säljaren är skadeståndsskyldig, om det inte förelegat ett hinder utanför hans kontroll för att avlämna en felfri vara eller – enligt det norska förslaget – om det förhållandet att en felaktig vara avlämnats beror på ett hinder utanför säljarens kontroll. På samma sätt som vid dröjsmål skall det vara fråga om ett hinder som säljaren inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpslutet och vars följder han inte skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit. I likhet med vad som är fallet vid leveransavtal enligt gällande rätt innebär denna regel att säljaren sällan kan undgå skadeståndsansvar om det är fel i varan.

För vissa beställningsköp (tilvirkingskjøp) och andra köp av varor av mera individuell beskaffenhet är dock skadeståndsansvaret mindre strängt mot säljaren. När det är fråga om vissa beställningsköp gäller sålunda enligt det finska, svenska och norska förslaget att säljaren är skadeståndsskyldig såvida han inte kan visa att skadan inte beror på fel eller försummelse på hans sida. Om köpet avser en vara som fanns vid köpet och som enligt vad parterna kan antas ha förutsatt inte kan ersättas med någon annan vara, har köparen rätt till skadestånd om felet efter köpet uppkommit till följd av försummelse på säljarens sida. Enligt det danska förslaget gäller sistnämnda regel också för det fallet att varan inte existerade vid köpet, och regeln skall därför enligt det förslaget tillämpas även på vissa beställningsköp.

Skadeståndsreglerna kompletteras av stadganden enligt vilka köparen – oavsett varans beskaffenhet – har rätt till skadestånd bl. a. om varan avviker från det som säljaren särskilt har utfäst, om säljaren vid köpet eller i övrigt vid marknadsföringen har lämnat en uppgift rörande varan och han insåg eller borde ha insett att uppgiften var oriktig eller vilseledande, eller om säljaren har försummat sin upplysningsplikt enligt lagen.

Köparen har enligt förslagen också rätt till ersättning för försvarliga kostnader för att avhjälpa ett fel, om säljaren försummat sin skyldighet att avhjälpa felet. Detta gäller även om säljaren skulle vara fri från skade-

ståndsansvar på grund av själva felet. Enligt det norska förslaget gäller regeln även om säljaren inte "försummat" sin skyldighet att avhjälpa, när det efter förhållandena skulle vara orimligt att kräva att köparen skulle avvakta säljarens avhjälpande.

Enligt gällande köplagar förlorar köparen rätten att åberopa ett fel i varan, om han inte *reklamerar* utan oskäligt uppehåll. Samma regel finns i det finska och svenska förslaget. Enligt det danska och norska förslaget måste köparen reklamera inom skälig tid (rimelig tid). Vidare gäller f. n. att reklamationen måste ske inom en viss bestämd tid från varans mottagande – ett år i Danmark och Sverige, två år i Norge. I finsk rätt saknas en motsvarande regel. Enligt förslagen till finska, norska och svenska köplagar måste reklamationen ske senast inom två år. I det danska förslaget behålls dock ettårsregeln. I huvudsaklig överensstämmelse med gällande rätt är säljaren förhindrad att göra invändning om att reklamationen skett för sent, bl. a. om säljaren har handlat i strid mot tro och heder.

Om köparen vill kräva avhjälpande eller omleverans eller häva köpet, räcker det inte att han har framställt den s. k. neutrala reklamationen i tid. Han måste dessutom inom skälig tid meddela säljaren att han vill göra gällande den ifrågavarande påföljden. F. n. gäller att köparen, om han vill häva eller kräva omleverans, måste meddela säljaren detta utan oskäligt uppehåll.

Påföljder av rättsligt fel (rettsmangel)

Som redan antytts innehåller förslagen fullständigare och mera omfattande regler om rättsliga fel än gällande köplagar. Nuvarande lagar har inte några andra bestämmelser om rättsligt fel än en skadeståndsregel för det fallet att varan vid köpet tillhörde någon annan än säljaren. Enligt förslagen skall varan anses ha ett rättsligt fel, om tredje man har äganderätt, panträtt eller någon annan liknande rätt till varan. Vidare föreslås huvudsakligen samma påföljdssystem som vid faktiskt fel. Bestämmelsen om att reklamation skall ske senast inom två (ett) år gäller emellertid inte vid rättsligt fel. Enligt det danska, finska och svenska förslaget gäller inte heller bestämmelsen om köparens undersökningsplikt vid rättsligt fel. Enligt dessa förslag kan köparen inte heller kräva prisavdrag på grund av ett rättsligt fel. Om det rättsliga felet förelåg redan vid köpslutet, har köparen rätt till skadestånd oberoende av säljarens vållande under förutsättning att köparen varken kände till eller borde ha känt till felet.

Påföljder av rättsligt fel får också göras gällande om tredje man framställer ett anspråk (krav) på äganderätt e. d., under förutsättning att anspråket begränsar köparens möjligheter att förfoga över varan och inte är uppenbart ogrundat. Köparen skall således i princip inte behöva ta på sig en process om rätten till varan.

Enligt regeln om *prisets bestämmande* i de gällande köplagarna skall köparen, ifall priset inte avtalats, betala det som säljaren fordrar om det inte kan anses oskäligt. Regeln föreslås ersatt av en bestämmelse att köparen skall betala vad som är skäligt med hänsyn till varans art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet och omständigheterna i övrigt. I det norska förslaget anges dock som den primära regeln att köparen skall betala gängse pris om ett sådant pris finns.

Vid *dröjsmål (forsinkelse) med betalningen* kan säljaren – enligt förslagen liksom enligt gällande rätt – välja mellan att kräva betalning eller att häva köpet. I bägge fallen kan han även kräva skadestånd. Om betalningen sker för sent, har säljaren också rätt till dröjsmålsränta. Köparens dröjsmål kan även ge säljaren rätt att hålla inne sin egen prestation.

För vissa fall av *köparens bristande medverkan* uttryckligen angivits att säljaren har rätt att häva köpet och kräva skadestånd. Så är fallet om säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det han sålt. Detta torde överensstämma med gällande rätt men framgår inte direkt av nuvarande köplagar. Enligt det norska förslaget kan säljaren vid varje form av bristande medverkan från köparens sida göra gällande i huvudsak samma påföljder som vid köparens dröjsmål med betalningen.

Förslagen innehåller också regler utan motsvarighet i gällande rätt för det fallet att köparen *avbeställer* vara som skall tillverkas för hans räkning. Det föreslås att säljaren i så fall skall vara skyldig att inställa tillverkningen, såvida inte detta skulle medföra väsentlig olägenhet för honom eller risk för att hans förlust till följd av avbeställningen inte blir ersatt. Köparens avbeställning inskränker alltså under de angivna förutsättningarna säljarens rätt att hålla fast vid köpet och kräva betalning av priset. Däremot inskränks inte säljarens rätt att kräva skadestånd. Genom en uttrycklig hänvisning till reglerna om skadeståndets beräkning framgår bl. a. att säljaren är skyldig att begränsa sin skada.

Säljaren har enligt förslagen rätt att *häva* köpet, om köparens dröjsmål med betalningen utgör ett väsentligt avtalsbrott. Han har vidare rätt att häva, om han förelagt köparen en viss tilläggstid och denne inte betalar inom denna tid. I dessa avseenden innebär förslagen samma förändringar gentemot gällande rätt som när det gäller köparens rätt att häva på grund av säljarens dröjsmål. Den nuvarande regeln att säljaren inte får häva, om varan har kommit i köparens besittning, föreslås bibehållen.

Vid köparens dröjsmål med betalningen äger f. n. bestämmelserna om *skadestånd* på grund av säljarens dröjsmål vid leveransavtal (genusköp) motsvarande tillämpning. I de danska, finska och svenska köplagsförslagen blir köparens skadeståndsansvar vid dröjsmål med betalningen något strängare än vid säljarens dröjsmål med varans avlämnande. Det norska förslaget håller sig inom samma ram som bestämmelsen om säljarens ansvar för dröjsmål (forsinkelse), även om avbrott i samfärdseln eller betalningsförmedlingen nämns som exempel på ansvarsbefriande hinder.

Förslagen innehåller bestämmelser utan motsvarighet i nuvarande lagar

om säljarens rätt att göra en *specifikation* beträffande varans egenskaper när köparen själv underlåter att göra den.

Övriga bestämmelser

I gällande köplagar finns inte några allmänna bestämmelser om *befarat (förventet) avtalsbrott*. För det fallet att köparen har försatts i konkurs eller annars kommit på obestånd (insolvens) ges dock vissa, ganska invecklade regler bl. a. om säljarens rätt att stoppa leveransen, häva köpet och kräva tillbaka varan. Enligt förslagen har såväl säljaren som köparen rätt att stoppa fullgörelsen av avtalet och hålla inne sin prestation, om det visar sig att motparten på grund av t. ex. sina ekonomiska förhållanden inte kan antas uppfylla sina förpliktelser. Vidare innehåller förslagen en allmän regel om hävning på grund av befarat avtalsbrott. Om det står klart att det kommer att inträffa ett avtalsbrott som ger ena parten rätt att häva, får denne sålunda häva köpet redan före tiden för fullgörandet.

Förslagen innehåller bestämmelser om *verkningarna av hävning och omleverans* som systematiskt skiljer sig från motsvarande bestämmelser i nuvarande köplagar men sakligt sett inte innebär några större förändringar i förhållande till gällande rätt. Inte heller reglerna om *bortfall av köparens rätt till hävning och omleverans* innebär några väsentliga förändringar. Enligt förslagen har köparen dock kvar rätten att avvisa varan trots att den inte kan lämnas tillbaka oförändrad – inte bara som f. n. om den förstörts genom någon särskilt angiven ursäktlig händelse utan även annars om köparen ersätter säljaren för minskningen i varans värde.

Förslagen har bestämmelser om *beräkning av skadestånd* som är gemensamma för alla avtalsbrott. Dessa bestämmelser är betydligt utförligare än de regler om skadeståndets beräkning som finns i nuvarande köplagar. Enligt huvudregeln i förslagen omfattar skadestånd ersättning för utgifter, prisskillnad, förlorad vinst och annan förlust med anledning av avtalsbrottet. I särskilda bestämmelser anges hur prisskillnaden skall beräknas dels om den part som hävt köpet har gjort en s. k. täckningstransaktion, dels om hävning skett utan att en sådan transaktion är aktuell. Den abstrakta beräkning som skall ske i det senare fallet skiljer sig från vad som föreskrivs i gällande lagar genom att det är varans gängse pris vid hävningen eller det faktiska mottagandet – och inte som f. n. vid den avtalade tiden för avlämnande – som skall läggas till grund för beräkningen.

Förslagen har vidare uttryckliga regler om den skadelidande partens skyldighet att begränsa sin förlust. Alla förslag utom det danska medger också jämkning av ett för den skadeståndsskyldige oskäligt betungande skadestånd. En specialregel i det norska förslaget ger en legaldefinition av vad som skall förstås med indirekt skada när en part friskrivit sig i det hänseendet.

I huvudsaklig överensstämmelse med gällande rätt innehåller förslagen regler om skyldighet att ta *vård om varan (omsorg för tingen)*. Skyldigheten gäller säljaren, när denne beroende på köparens förhållanden inte blir av med varan i rätt tid, och köparen, när denne vill avvisa en vara som han har tagit emot. Enligt förslagen har den som skall ta vård om varan rätt till

viss ersättning för vården. Motpartens skyldighet att utge denna ersättning är helt strikt, dvs. inte underkastad de begränsningar som gäller för skadeståndsskyldighet på grund av avtalsbrott. Under i stort sett samma förutsättningar som f. n. får den som har varan i sin vård sälja varan och han kan i vissa fall vara skyldig att sälja den för motpartens räkning. Det nuvarande kravet att försäljningen skall ske på offentlig auktion har inte behållits. Enligt förslagen gäller i stället ett allmänt krav på att varan skall säljas med omsorg.

Slutligen innehåller förslagen bestämmelser om rätt till *avkastning*, t. ex. utdelning på aktier och ränta på värdepapper. Bestämmelserna överensstämmer i allt väsentligt med motsvarande regler i nuvarande köplagar.

Det *norska* förslaget innehåller ytterligare bestämmelser om köparens rätt att göra gällande *krav mot tidigare distributionsled*. Köparen kan göra gällande att sådant krav om säljaren i sin tur skulle kunna göra gällande motsvarande krav mot sin säljare. Bestämmelserna har utformats något olika beroende på om köparen är konsument eller inte.

Till sist innehåller det *norska* förslaget bestämmelser om *internationella köp*. Dessa bestämmelser, skall tillsammans med de bestämmelser i de tidigare avsnitten som också är tillämpliga på internationella köp, motsvara FN-konventionen.

Betänkandets lagförslag

Inledande bestämmelser

Tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller köp av lös egendom.
Lagen gäller i tillämpliga delar även byte av lös egendom.
Lagen gäller inte överlåtelse av tomträtt.

2 § Beställning av en vara som skall tillverkas anses som köp, om inte beställaren skall tillhandahålla en väsentlig del av materialet. Avtal om uppförande av byggnad eller annan fast anläggning på mark eller i vatten anses dock inte som köp.

Ett avtal enligt vilket den som skall leverera en vara även skall utföra arbete eller någon annan tjänst anses inte som köp, om tjänsten utgör den övervägande delen av hans förpliktelse.

Avtalsfrihet

3 § Lagen tillämpas inte i den mån annat får anses avtalat eller följer av handelsbruk eller annan sedvänja, som måste anses bindande för parterna. Sådan sedvänja anses som en del av avtalet.

Konsumentköp

4 § Lagen tillämpas inte i den mån annat följer av konsumentköplagen (1973:877) eller i övrigt är särskilt föreskrivet.

Internationella köp

5 § Lagen tillämpas inte i fall då lagen (1900:00) om internationella köp av lösa saker är tillämplig.

Varans avlämnande

Hämtningsköp

6 § Varan skall hållas tillgänglig för avhämtning där säljaren vid köpet hade sitt affärsställe eller, om han saknade affärsställe som hade samband med köpet, sitt hemvist.

Om varan, eller det parti ur vilket den skall tas, vid köpet fanns på en annan plats och parterna visste detta, skall varan hållas tillgänglig för avhämtning där den fanns.

Varan är avlämnad när den har tagits om hand av köparen eller av någon för hans räkning.

Transportköp

7 § Skall varan transporteras till köparen på samma ort eller inom ett område där säljaren vanligen svarar för transporten av liknande varor, sker avlämnandet då varan överlämnas till köparen.

Skall varan i annat fall transporteras till köparen och anlitas en transpor-

tör som har åtagit sig transporten från avsändningsorten, sker avlämnandet då varan överlämnas till denne. Om säljaren själv utför transporten, sker avlämnandet först då varan överlämnas till köparen.

Har varan sålts "fritt", "levererad" eller "fritt levererad" med angivande av viss ort, anses den inte avlämnad förrän den har kommit fram till denna ort.

8 § Skall säljaren ordna transporten av varan, skall han ingå avtal om transporten till bestämmelseorten med lämpligt transportmedel och på sedvanliga villkor för en sådan transport.

Tiden för avlämnandet

9 § Om det inte får anses avtalat att varan skall avlämnas vid en viss tidpunkt, utan uppskov eller först efter anfordran, skall den avlämnas inom skälig tid.

Skall varan avlämnas inom en viss tidrymd och framgår det inte av omständigheterna att det ankommer på köparen att välja tidpunkten för avlämnandet, skall denna bestämmas av säljaren. Om varan skall hämtas av köparen, skall säljaren i tid underrätta köparen om när varan finns tillgänglig för avhämtning. Om det i annat fall kan antas vara av betydelse för köparen att få veta vilken tidpunkt säljaren har valt för avlämnandet, skall säljaren i tid underrätta köparen om denna tidpunkt.

Rätt att hålla inne varan

10 § Säljaren är inte skyldig att lämna ut varan eller, genom överlåtelse av dokument eller på annat sätt, frånhända sig förfoganderätten över den förrän köparen betalar priset. Detta gäller dock inte vid kreditköp eller när köparen har fått anstånd med betalningen.

Skall varan sändas från den ort där den skall avlämnas, får säljaren inte med stöd av första stycket underlåta att avsända den. Han får dock sända den på sådana villkor att varan eller dokument avseende varan inte lämnas ut till köparen förrän denne har betalat priset.

Kostnader för varan

11 § Säljaren svarar för de kostnader för varan som uppkommer före avlämnandet. Detta gäller inte kostnader på grund av att avlämnandet har försenats till följd av ett förhållande på köparens sida.

Risken för varan

12 § Bär köparen risken för varan, skall han betala priset även om varan har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat av våda.

Riskens övergång

13 § Risken går över på köparen, när varan avlämnas.

Avlämnas varan inte i rätt tid och beror det på köparen eller ett förhållande på hans sida, går risken över på köparen när säljaren har gjort det som ankommer på honom för att avlämnandet skall kunna ske.

Skall köparen hämta varan på en annan plats än hos säljaren och utan dennes medverkan, går risken över när tiden för avlämnandet är inne och köparen har fått veta att varan finns tillgänglig för avhämtning.

14 § Risken går inte över på köparen förrän varan genom märkning, transportdokument eller på annat sätt har skilts av för hans räkning.

Varor under transport

15 § Avser köpet en vara under transport, går risken över på köparen vid köpet, om det inte framgår av omständigheterna att köparen har åtagit sig att bära risken från det att varan överlämnades till den transportör som har utfärdat transportdokumentet. Säljaren bär dock även i sistnämnda fall risken för förlust eller skada som han vid köpet kände till eller borde ha känt till men inte upplyst köparen om.

Öppet köp

16 § Har öppet köp avtalats och varan avlämnats, bär köparen risken tills varan lämnas tillbaka.

Varans beskaffenhet

Överensstämmelse med avtalet m. m.

17 § Varan skall i fråga om art, mängd, kvalitet och andra egenskaper samt förpackning överensstämma med vad som får anses avtalat. I annat fall är den felaktig.

18 § Även om det inte följer av 17 § anses varan felaktig,

1. om den inte överensstämmer med en uppgift om varans egenskaper eller användning, som säljaren har lämnat vid marknadsföringen av varan eller annars före köpet, och uppgiften kan antas ha inverkat på köpet, eller
2. om säljaren före köpet har försummat att upplysa köparen om ett sådant förhållande rörande varans egenskaper eller användning, som han kände till eller borde ha känt till och som han insåg eller borde ha insett var av betydelse för köparen, och försummelsen kan antas ha inverkat på köpet.

19 § Varan är även felaktig, om den inte överensstämmer med en uppgift om dess egenskaper eller användning som någon annan än säljaren, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, före köpet har lämnat vid marknadsföringen av varan, och uppgiften kan antas ha inverkat på köpet. Detta gäller dock inte om uppgiften har rättats i tid på ett tydligt sätt.

Befintligt skick

20 § Har varan sålts i befintligt skick eller med ett liknande allmänt förbehåll, anses den trots detta felaktig,

1. om den inte överensstämmer med en uppgift om varans egenskaper eller användning, som säljaren har lämnat före köpet, och uppgiften kan antas ha inverkat på köpet,
2. om säljaren före köpet har försummat att upplysa köparen om ett

sådant förhållande rörande varans egenskaper eller användning, som han måste antas ha känt till och som han insåg eller borde ha insett var av betydelse för köparen, och försummelsen kan antas ha inverkat på köpet, eller

3. om varan är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till varans pris och övriga omständigheter har haft anledning att förutsätta.

Undersökning av varan före köpet

21 § Köparen får inte såsom fel åberopa vad han vid köpet måste antas ha känt till.

Om köparen före köpet har undersökt varan eller om han utan godtagbar anledning har underlåtit att följa säljarens uppmaning att undersöka varan, får han inte såsom fel åberopa det som han borde ha märkt vid undersökningen. Har säljaren å sin sida försummat sin upplysningsskyldighet eller annars handlat i strid mot tro och heder, skall köparens försummelse dock endast tillmätas betydelse i den mån det är skäligt.

Andra stycket gäller även när köparen har fått tillfälle att undersöka prov på varan och felet gäller en egenskap som skulle framgå av provet.

Avgörande tidpunkt för felbedömningen

22 § Frågan om varan är felaktig skall bedömas med hänsyn till dess beskaffenhet när risken för varan går över på köparen. Säljaren svarar för fel som har funnits vid denna tidpunkt även om felet visar sig först senare.

Uppkommer en försämring av varan efter det att risken har gått över på köparen, skall fel anses föreligga, om försämringen är en följd av säljarens avtalsbrott eller om säljaren genom en garanti eller liknande utfästelse har åtagit sig att under en viss tid svara för varans användbarhet eller andra egenskaper och försämringen avser en egenskap som omfattas av utfästelsen.

Rättsligt fel

23 § Rättsligt fel föreligger, om tredje man har äganderätt, panträtt eller annan liknande rätt till varan.

Det som sägs om rättsliga fel tillämpas också, om tredje man gör anspråk på att varan tillhör honom eller att han har panträtt eller annan liknande rätt till varan och detta begränsar köparens möjlighet att förfoga över varan. Detta gäller dock endast om anspråket inte är uppenbart ogrundat.

Påföljder av dröjsmål med varans avlämnande

24 § Avlämnas inte varan eller avlämnas den för sent och beror det inte på köparen eller något förhållande på hans sida, får köparen enligt 25–31 §§ kräva fullgörelse eller häva köpet och dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne betalningen enligt 48 §.

Krav på fullgörelse

25 § Har varan inte avlämnats, får köparen kräva att säljaren fullgör köpet. Säljaren är dock inte skyldig att fullgöra köpet så länge det föreligger

ett hinder som säljaren inte kan övervinna eller fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till köparens intresse av att säljaren fullgör köpet.

Köparen förlorar rätten att kräva att säljaren fullgör köpet, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

26 § Frågar säljaren om köparen trots dröjsmålet godtar avlämnande inom en viss tid, eller meddelar säljaren att han kommer att fullgöra köpet inom en viss tid och svarar köparen inte inom skälig tid efter det att han har fått frågan eller meddelandet, får köparen inte häva köpet, om säljaren fullgör det inom den tid som han har angett.

Hävning

27 § Köparen får häva köpet, om säljarens dröjsmål utgör ett väsentligt avtalsbrott.

Har köparen förelagt säljaren en bestämd tilläggstid för varans avlämnande och är den inte oskäligt kort, får köpet även hävas, om varan inte avlämnas inom tilläggstiden eller om säljaren meddelar att han inte kommer att fullgöra köpet inom denna tid.

28 § Har varan tillverkats eller anskaffats särskilt för köparen efter dennes anvisningar eller önskemål, får köparen häva på grund av säljarens dröjsmål endast om hans syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet.

Skadestånd

29 § Lider köparen skada genom säljarens dröjsmål, har han rätt till skadestånd. Rätt till skadestånd föreligger dock inte i den mån dröjsmålet beror på hinder utanför säljarens kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han heller inte skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror dröjsmålet på någon som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet, är säljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt första stycket. Detsamma gäller om dröjsmålet beror på en leverantör som säljaren har anlitat eller någon annan i tidigare säljled.

30 § Hindras säljaren att fullgöra köpet i tid, skall han lämna köparen meddelande om hindret och dess inverkan på möjligheterna till fullgörelse. Om köparen inte har fått ett sådant meddelande inom skälig tid efter det att säljaren fått eller borde ha fått kännedom om hindret, har köparen rätt till ersättning för den skada som kunde ha undvikits om han hade fått meddelandet i tid.

Reklamation som förutsättning för hävning och skadestånd

31 § Har varan avlämnats för sent och vill köparen häva köpet eller kräva skadestånd på grund av dröjsmålet, måste han inom skälig tid efter det att han fick kännedom om avlämnandet meddela säljaren att han vill göra gällande en sådan påföljd (reklamera). Om köparen häver köpet,

behöver han dock inte lämna särskilt meddelande om att han vill kräva skadestånd.

Påföljder av fel i varan

32 § Är varan felaktig och beror det inte på köparen eller något förhållande på hans sida, får köparen enligt 33–45 §§ kräva avhjälpande, omleverans eller prisavdrag eller häva köpet och dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne betalningen enligt 48 §.

Av 46 och 47 §§ framgår vilka påföljder köparen får göra gällande, om det föreligger ett rättsligt fel.

Undersökning av varan efter avlämnandet

33 § När varan har avlämnats skall köparen så snart omständigheterna medger undersöka den i enlighet med god affärssed.

Framgår det av avtalet att varan skall transporteras från platsen för avlämnandet, får undersökningen uppskjutas tills varan har kommit fram.

Bestämmer köparen en ny bestämmelseort för varan medan den är på väg eller sänder han den vidare utan att ha haft skälig möjlighet att undersöka den och kände eller borde säljaren vid köpet ha känt till möjligheten av sådan omdestinering eller vidaresändning, får undersökningen uppskjutas tills varan har nått den nya bestämmelseorten.

Reklamation

34 § Vill köparen åberopa att varan är felaktig, skall han lämna säljaren meddelande om felet (reklamera). Om inte köparen reklamerar utan oskäligt uppehåll efter det att han märkt eller borde ha märkt felet, får han inte åberopa felet.

Reklamerar köparen inte inom två år från det att han har tagit emot varan, förlorar han rätten att åberopa felet, såvida inte annat följer av en garanti eller liknande utfästelse.

35 § Utan hinder av 34 § får köparen åberopa att varan är felaktig, om säljaren har handlat i strid mot tro och heder. Vidare får köparen utan hinder av 34 § första stycket åberopa att varan är felaktig, om säljaren har handlat grovt vårdslöst.

Avhjälpande och omleverans

36 § Köparen får kräva att säljaren på egen bekostnad avhjälper felet, om avhjälpande kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. I stället för att avhjälpa felet får säljaren företa omleverans enligt 38 §.

Är felet väsentligt, får köparen kräva omleverans. Detta gäller dock inte om det föreligger ett sådant hinder eller missförhållande som avses i 25 § eller det är fråga om en vara som har tillverkats särskilt för köparen efter hans anvisningar eller önskemål eller som annars, med hänsyn till varans egenskaper och till vad parterna måste antas ha förutsatt, inte kan ersättas med någon annan vara.

37 § Vill köparen kräva avhjälpande av fel eller omleverans, skall han meddela säljaren detta i samband med att han reklamerar eller inom skälig

tid därefter. Om han inte gör det, får han inte framställa ett sådant krav, såvida inte säljaren har handlat i strid mot tro och heder eller grovt vårdslöst.

38 § Även om köparen inte kräver det, får säljaren på egen bekostnad avhjälpa felet eller företa omleverans, om detta kan ske utan väsentlig olägenhet för köparen och utan risk för att köparen inte får sina egna kostnader ersatta av säljaren.

Har köparen låtit avhjälpa felet utan att säljaren beretts tillfälle att själv ombesörja rättelse, får säljaren inte åberopa det som sägs i första stycket, om det med hänsyn till omständigheterna inte skäligen kunde krävas att köparen skulle avvakta avhjälpande eller omleverans från säljarens sida.

Prisavdrag och hävning

39 § Om inte felet avhjälps och inte heller omleverans sker inom skälig tid efter reklamation, får köparen kräva prisavdrag beräknat enligt 40 § eller häva köpet enligt 41 §.

40 § Kräver köparen prisavdrag, skall det beräknas så att förhållandet mellan det avtalsenliga och det nedsatta priset svarar mot förhållandet vid tidpunkten för avlämnandet mellan varans värde i avtalsenligt och i felaktigt skick.

41 § Köparen får häva köpet, om felet utgör ett väsentligt avtalsbrott. Har varan tillverkats särskilt för köparen efter dennes anvisningar eller önskemål, skall vid bedömningen av köparens rätt att häva köpet särskild hänsyn tas till möjligheten att avhjälpa eller på annat sätt gottgöra felet.

Vill köparen häva köpet på grund av felet, skall han meddela säljaren detta inom skälig tid. Om han inte gör det, får han inte häva, såvida inte säljaren har handlat i strid mot tro och heder eller grovt vårdslöst.

Skadestånd

42 § Lider köparen skada genom att varan är felaktig och är det inte fråga om en vara som avses i 43 §, har köparen rätt till skadestånd, såvida det inte har förelegat ett sådant hinder som avses i 29 § för att avlämna felfri vara. Det som sägs i 30 § om säljarens skyldighet att lämna köparen meddelande om hinder för att fullgöra köpet i tid gäller på motsvarande sätt, om det föreligger hinder för att avlämna felfri vara.

Om det föreligger fel på grund av att varan inte överensstämmer med en uppgift som har lämnats av någon annan än säljaren, är säljaren dock fri från skadeståndsskyldighet, om han varken kände till eller borde ha känt till uppgiften.

43 § Avser köpet en vara som har tillverkats särskilt för köparen efter hans anvisningar eller önskemål, har köparen rätt till skadestånd på grund av fel, såvida inte säljaren visar att felet inte beror på försummelse på hans sida.

Avser köpet en vara som fanns vid köpet och som med hänsyn till varans egenskaper och till vad parterna måste antas ha förutsatt inte kan ersättas med någon annan vara, har köparen rätt till skadestånd på grund av fel, om felet har uppkommit efter köpet till följd av säljarens försummelse.

Har säljaren efter köpet försummat att upplysa köparen om fel som han

kände till eller borde ha känt till, har köparen rätt till ersättning för den skada som kunde ha undvikits genom en sådan upplysning.

44 § Även om det inte följer av 42 eller 43 §, har köparen rätt till skadestånd på grund av fel,

1. om varan vid köpet avvek från vad säljaren särskilt utfäst,
2. om säljaren har lämnat en uppgift som avses i 18 § 1 eller 20 § 1 och säljaren insåg eller borde ha insett att uppgiften var oriktig eller vilseledande, eller
3. om säljaren har försummat att lämna en sådan upplysning som avses i 18 § 2 eller 20 § 2 eller annars har handlat i strid mot tro och heder.

45 § Fullgör säljaren inte sin skyldighet att avhjälpa ett fel, har köparen även utan stöd av 42–44 §§ rätt till ersättning för kostnaderna för att avhjälpa felet i den mån han därvid har handlat försvarligt.

Köparen har även rätt till ersättning för den skada som han lider genom säljarens försummelse vid avhjälpandet.

Påföljder av rättsligt fel

46 § Föreligger det ett rättsligt fel, gäller bestämmelserna om reklamation i 34 § första stycket och 35 §, om avhjälpande och omleverans i 36–38 §§, om hävning i 39 och 41 §§ samt om köparens rätt att hålla inne betalningen i 48 §.

47 § Lider köparen skada genom ett rättsligt fel som förelåg vid köpet, har han rätt till skadestånd, om han varken kände till eller borde ha känt till felet.

Även om första stycket inte är tillämpligt, har köparen rätt till skadestånd på grund av rättsligt fel enligt 42-45 §§.

Gemensamma bestämmelser om påföljder av säljarens avtalsbrott

Rätt att hålla inne betalningen

48 § Har köparen krav på grund av säljarens dröjsmål eller på grund av att varan är felaktig och skall priset helt eller delvis betalas vid eller efter tiden för varans avlämnande, får köparen hålla inne så mycket av betalningen som motsvarar kravet.

Partiellt avtalsbrott

49 § Är endast en del av leveransen försenad eller felaktig, tillämpas bestämmelserna om ifrågavarande avtalsbrott på denna del. Köparen får häva köpet i dess helhet, om avtalsbrottet är väsentligt för hela köpet.

Om det kan antas att säljaren anser sig ha fullgjort köpet i dess helhet trots att allt inte har avlämnats, tillämpas bestämmelserna om fel.

Hävning vid successiv leverans

50 § Skall varan avlämnas efter hand i särskilda poster och föreligger det dröjsmål eller fel beträffande någon post, får köparen häva köpet i fråga om denna post enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning.

Om dröjsmålet eller felet ger anledning att anta att ett avtalsbrott, som ger rätt till hävning, kommer att inträffa beträffande någon senare post, får hävning ske i fråga om denna.

Häver köparen i fråga om en post, får han samtidigt häva i fråga om tidigare eller senare poster, om han på grund av sammanhanget mellan posterna skulle ha betydande olägenhet av att stå fast vid köpet beträffande dessa poster.

Priset för varan

Prisets bestämmande

51 § Om priset inte får anses avtalat, skall köparen betala vad som är skäligt med hänsyn till varans art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.

52 § Skall priset beräknas efter antal, mått eller vikt, skall förhållandena vid den tidpunkt då risken för varan går över på köparen läggas till grund för beräkningen.

Om priset skall beräknas efter varans vikt, avräknas först förpackningens vikt.

53 § Har köparen fått en räkning, är han bunden av det pris som har angetts i räkningen, om han ej utan oskäligt uppehåll meddelar säljaren att han inte godkänner priset. Detta gäller dock ej, om ett lägre pris får anses avtalat eller om det fordrade beloppet är oskäligt.

Prisets betalning

54 § Priset skall betalas hos säljaren. Om betalning skall ske mot överlämnande av varan eller dokument avseende varan, skall dock priset betalas där överlämnandet sker.

Köparens skyldighet att betala priset omfattar även en skyldighet att i enlighet med avtalet acceptera växel och ställa remburs, bankgaranti och annan säkerhet samt att vidta de andra åtgärder som behövs för att möjliggöra betalning.

55 § Säljaren får kräva betalning, när varan hålls köparen till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet.

Köparen är dock inte skyldig att betala priset förrän han har haft tillfälle till en sådan undersökning av varan som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna. Köparen får likväl inte på denna grund hålla inne betalningen, om det avtalade sättet för varans avlämnande eller prisets betalning är oförenligt med en sådan undersökning.

Har konossement utfärdats för varans transport till bestämmelseorten eller transporteras varan i övrigt på sådana villkor att säljaren inte efter betalning får förfoga över varan, får utan hinder av första och andra stycket betalning krävas mot konossement eller när köparen har tagit emot fraktsedel eller annat bevis för att varan transporteras på sådana villkor.

Påföljder av köparens dröjsmål

56 § *Betalar inte köparen priset i rätt tid och beror det inte på säljaren* eller något förhållande på dennes sida, får säljaren enligt 58–63 §§ kräva

betalning eller häva köpet och dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne varan enligt 10 § och kräva ränta enligt 75 §.

57 § Medverkar inte köparen i rätt tid till köpet genom att hämta eller ta emot varan eller vidta andra åtgärder för att köpet skall kunna fullföljas och beror det inte på säljaren eller något förhållande på dennes sida, gäller 60 § fjärde stycket och 63 § andra stycket.

Krav på betalning

58 § Säljaren får hålla fast vid köpet och kräva att köparen betalar priset.

Avbeställer köparen en vara som skall tillverkas, får säljaren dock inte fullfölja tillverkningen för köparens räkning, såvida inte ett avbrott av tillverkningen skulle medföra en väsentlig olägenhet för säljaren eller risk för att hans förlust till följd av avbeställningen inte blir ersatt. Skadestånd för förlust till följd av avbeställningen beräknas enligt 71 – 74 §§.

59 § Frågar en köpare, som inte har tagit emot varan och inte heller har betalat priset, om säljaren trots dröjsmålet med betalningen vill hålla fast vid köpet, måste säljaren svara inom skälig tid, såvida han vill kräva betalning. Även om säljaren inte får någon fråga, förlorar han sin rätt att kräva betalning, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

Hävning

60 § Säljaren får häva köpet, om köparens dröjsmål med betalningen utgör ett väsentligt avtalsbrott.

Har säljaren förelagt köparen en bestämd tilläggstid för betalning av priset och är den inte oskäligt kort, får köpet även hävas, om köparen inte betalar inom tilläggstiden eller om han meddelar att han inte kommer att betala inom denna tid.

Har varan kommit i köparens besittning, får säljaren häva köpet endast om han har förbehållit sig rätt till detta eller köparen avvisar varan.

Framgår det av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det han sålt, får säljaren häva köpet, om köparen inte i rätt tid medverkar till köpet och detta utgör ett väsentligt avtalsbrott.

61 § Har köparen betalat priset för sent och vill säljaren häva köpet på grund av dröjsmålet, måste han utan oskäligt uppehåll meddela köparen att han vill häva.

Hävning vid successiv leverans

62 § Skall priset betalas efter hand i särskilda poster allteftersom avlämnande sker och föreligger det dröjsmål med betalningen av någon post, får säljaren häva köpet i fråga om denna post enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning.

Säljaren får även häva köpet i fråga om en senare post, dock inte om det saknas anledning att anta att dröjsmål med betalningen som ger rätt till hävning kommer att upprepas.

Skadestånd

63 § Lider säljaren skada genom köparens dröjsmål med betalningen, har han rätt till skadestånd. Rätt till skadestånd föreligger dock inte i den mån dröjsmålet beror på lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller annat

liknande hinder, som köparen inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han heller inte skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Framgår det av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det han sålt, har säljaren också rätt till skadestånd, om han lider skada genom att köparen inte medverkar till köpet i rätt tid. Säljaren har dock inte rätt till skadestånd, om det har förelegat ett hinder för köparen motsvarande det som avses i 29 §, för att hämta eller ta emot varan.

Det som sägs i 30 § om säljarens skyldighet att lämna meddelande om hinder för att fullgöra köpet i tid gäller på motsvarande sätt för köparen, om denne hindras att i tid betala priset eller medverka till köpet.

Specifikation

64 § Skall köparen specificera varans form, mått eller andra egenskaper och underlåter han att göra det vid avtalad tid eller inom skälig tid efter det att han fått begäran om detta från säljaren, får säljaren göra specifikationen i överensstämmelse med vad som får antas vara i köparens intresse.

Om säljaren gör specifikationen, skall han underrätta köparen om den och förelägga köparen en skälig tid inom vilken denne kan ändra specifikationen. Har köparen fått en sådan underrättelse och ändrar han inte specifikationen inom den förelagda tiden, blir säljarens specifikation bindande.

Befarat avtalsbrott

Stoppningsrätt

65 § Visar det sig efter köpet att en parts handlingssätt eller ekonomiska förhållanden är sådana, att han får antas inte komma att uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser, får motparten för sin del avbryta fullgörelsen och hålla inne sin prestation.

Har ett förhållande som avses i första stycket inträffat på köparens sida och har säljaren redan avsänt varan, får säljaren hindra att varan lämnas ut till köparen. Detta gäller även om köparen har mottagit transportdokument avseende varan.

En part som utövar sin rätt enligt första eller andra stycket skall genast meddela motparten detta. Om han inte gör det, har motparten rätt till ersättning för den skada som han lider genom att meddelande inte har lämnats i tid.

Även om det föreligger ett förhållande som avses i första eller andra stycket, skall parten fortsätta fullgörelsen, om motparten ställer säkerhet för sin fullgörelse.

Hävning

66 § Står det klart att det kommer att inträffa ett avtalsbrott som ger ena parten rätt att häva köpet, får denne häva redan före tiden för fullgörelsen.

Köparens konkurs m. m.

67 § Överlämnas varan till köparen eller hans konkursbo efter det att köparen har ansökt om förordnande av god man enligt ackordslagen

(1970:847) eller försatts i konkurs och är priset inte betalt, får säljaren kräva att varan lämnas tillbaka. Detta gäller dock inte, om priset betalas genast eller, ifall priset inte är förfallet till betalning, köparen eller konkursboet utan oskäligt uppehåll efter uppmaning ställer säkerhet för priset.

Om konkursboet har sålt varan eller på annat sätt förfogat över den så att den inte kan lämnas tillbaka väsentligen oförändrad, skall konkursboet anses ha tillträtt köpet.

Gemensamma bestämmelser om hävning och omleverans

Verkningar av hävning och omleverans

68 § Hävs köpet, bortfaller säljarens skyldighet att överlämna varan och köparens skyldighet att betala priset och medverka till köpet.

I den mån köpet har fullgjorts, får vardera parten kräva att motparten lämnar tillbaka vad han har tagit emot. Var och en får därvid hålla inne vad han har tagit emot tills den andre ger ut vad han skall lämna tillbaka samt betalar eller ställer säkerhet för skadestånd och ränta som han kan vara skyldig att erlägga.

Om säljaren skall företa omleverans, får köparen hålla inne vad han har tagit emot tills omleverans sker.

69 § Hävs köpet eller sker omleverans, skall köparen ge ut avkastning och annat utbyte som han har fått samt betala skälig ersättning, om han har haft väsentlig nytta av varan.

Om säljaren skall betala tillbaka priset, skall han betala ränta från den dag han tog emot betalning, dock tidigast från tidpunkten för avlämnandet.

Bortfall av rätt till hävning och omleverans

70 § Köparen förlorar rätten att häva köpet och att kräva omleverans, om han inte kan lämna tillbaka varan väsentligen oförändrad och oförminskad.

Första stycket gäller inte,

1. om varan har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat av våda, genom sin egen beskaffenhet eller till följd av ett förhållande på säljarens sida,
2. om varan har förstörts, försämrats eller minskat till följd av en åtgärd som har varit nödvändig för att undersöka varan, eller
3. om varan helt eller delvis har sålts vidare i vanlig ordning eller använts av köparen för avsett bruk innan han märkte eller borde ha märkt det fel på grund av vilket han vill häva köpet eller kräva omleverans.

Köparen förlorar inte heller rätten att häva köpet eller kräva omleverans, om han ersätter säljaren för den minskning i varans värde som är en följd av att varan har försämrats eller minskat.

Skadeståndets beräkning

71 § Skadestånd på grund av avtalsbrott omfattar ersättning för utgifter, prisskillnad, förlorad vinst och annan förlust med anledning av avtalsbrottet.

Prisskillnad

72 § Har köpet hävts och har köparen gjort ett täckningsköp eller säljaren sålt varan på nytt och har åtgärden vidtagits med omsorg och inom skälig tid efter det att köpet hävdes, läggs priset enligt köpet och priset vid täckningsköpet eller försäljningen till grund för beräkning av prisskillnaden.

73 § Har köpet hävts utan att täckningsköp eller försäljning enligt 72 § har skett och finns det ett gängse pris för sådana varor som köpet avser, läggs priset enligt köpet och varans gängse pris vid tiden för hävningen till grund för beräkning av prisskillnaden. Om köpet har hävts av köparen efter det att varan har tagits emot, skall i stället gängse pris vid tiden för mottagandet läggas till grund för beräkningen.

Gängse pris skall beräknas enligt prisnivån för varor av samma slag på den ort där avlämnandet borde ha skett.

Nedsättning av skadeståndet

74 § Den skadelidande parten skall vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin skada. Försummar han det, sätts skadeståndet ned i motsvarande mån.

Skadeståndet kan jämkas, om det är oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges möjligheter att förutse och hindra skadans uppkomst samt till omständigheterna i övrigt.

Ränta

75 § I fråga om ränta på priset och andra fordringar gäller bestämmelserna i räntelagen (1975:635).

I fall då säljaren får kräva att priset betalas mot att köparen tillhandahålls varan eller dokument eller bevis för att varan transporteras till köparen på sådana villkor att säljaren ej längre får förfoga över varan, utgår dock ränta enligt 6 § räntelagen redan från den dag säljaren framställer ett sådant krav. Detta gäller dock inte om säljaren ger ut varan, dokumentet eller beviset trots att priset inte betalas.

Vård av varan

Säljarens vårdplikt

76 § Om varan inte hämtas eller tas emot i rätt tid eller om den inte överlämnas till köparen till följd av något annat förhållande på hans sida, skall säljaren för köparens räkning vidta skäliga åtgärder för vård av varan, om han har den i sin besittning eller annars kan ta hand om den.

Köparens vårdplikt

77 § Vill köparen avvisa en vara som han har tagit emot, skall han för säljarens räkning vidta skäliga åtgärder för vård av varan.

Vill köparen avvisa en vara som har sänts till honom och hålls honom till handa på bestämmelseorten, skall han ta hand om den för säljarens räkning, om det kan ske utan att priset betalas och utan oskälig kostnad eller olägenhet. Sådan skyldighet föreligger dock inte, om säljaren eller

någon, som på hans vägnar kan ta hand om varan, finns på bestämmelseorten.

Förvaring hos tredje man

78 § Den part som skall ta vård om varan får överlämna den till tredje man för förvaring för motpartens räkning, såvida inte kostnaderna för förvaringen är oskäligt stora. Om förvararen har valts med omsorg, är den vårdpliktige parten fri från ansvar för varan, när förvararen har tagit emot den.

Ersättning för vårdkostnader

79 § Den part som skall ta vård om varan för motpartens räkning har rätt till ersättning för försvarliga utgifter och andra kostnader på grund av vården. Till säkerhet för sådan ersättning får parten hålla inne varan.

Försäljning av varan

80 § Den part som skall ta vård om varan får sälja den, om han inte utan väsentlig kostnad eller olägenhet kan fortsätta med vården eller om motparten dröjer oskäligt länge med att ta hand om varan eller med att betala priset eller kostnaderna för vården.

Om varan är utsatt för snabb förstörelse eller försämring eller om den fordrar alltför kostsam vård, skall den säljas om det kan ske.

Varan skall säljas med omsorg. Motparten skall såvitt möjligt underrättas före försäljningen.

81 § Har en part rätt att sälja varan enligt 80 § men kan den inte säljas eller är det uppenbart att priset inte skulle täcka kostnaderna för en försäljning, får parten förfoga över varan på annat sätt som är försvarligt.

82 § Det som en försäljning har inbringat och som på annat sätt har utvunnits av varan skall, liksom uppkomna kostnader, redovisas till motparten. Överskott tillfaller motparten.

Avkastning

83 § Avkastning som varan ger före avtalad tid för avlämnandet tillfaller säljaren, såvida det inte med fog kunde beräknas att den skulle falla ut senare. Avkastning som varan ger efter det att den skall avlämnas tillfaller köparen, såvida det inte med fog kunde beräknas att den skulle falla ut tidigare.

84 § I köp av aktier ingår utdelning som inte har förfallit till betalning före köpet. I köpet ingår också sådan företrädesrätt för aktieägare att delta i emission som inte har kunnat utövas före köpet.

85 § I köp av räntebärande värdepapper ingår ränta som är upplupen men ännu inte förfallen vid den tidpunkt som har avtalats för avlämnandet. Det som svarar mot sådan ränta skall köparen betala till säljaren utöver priset, såvida inte fordringen har sålts som osäker.

86 § Har ett meddelande som köparen skall lämna säljaren enligt 25, 26, 31, 34, 37, 41, 53 eller 65 § avsänts på ett ändamålsenligt sätt, får köparen åberopa meddelandet även om det försenas, förvanskas eller inte kommer fram. Motsvarande gäller ett meddelande som säljaren skall lämna till köparen enligt 59, 61 eller 65 §.

Denna lag träder i kraft den då lagen (1905:38 s. 1) om köp och byte av lös egendom upphör att gälla. Äldre lag gäller dock i fråga om köp som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

Sammanställning av remissyttrandena

Betänkande (NU 1984:5) Nordiska köplagar

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Svea hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Försvarets civilförvaltning, Försvarets materielverk, Statens vattenfallsverk, Televerket, Postverket, Statskontoret, Riksrevisionsverket, Marknadsdomstolen, Kommerskollegium, Konsumentverket, Allmänna reklamationsnämnden, Statens industriverk, Länsstyrelsen i Malmöhus län, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, 1983 års småhusköpsutredning (Ju 1983:03), Produktåterkallelsekommittén (H 1982:6), Professor Jan Hellner, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Lantbrukarnas Riksförbund, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges kronofogdar, Ackordscentralen Stockholm, Stockholms fondbörs, Sveriges industriförbund, Svensk industriförening, Sveriges hantverks-och industriorganisation/Familjeföretagen, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Svenska handelskammarförbundet, Näringslivets delegation för marknadsrätt, Kooperativa förbundet, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förening, Finansbolagens förening, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska byggnadsentreprenörföreningen, Sveriges mekanförbund, Sveriges bilindustri- och bilgrossistföretag, Motorbranschens riksförbund, Sveriges varvsindustriförening, Sveriges redareförening och Motormännens riksförbund. Sveriges industriförbund, Svenska handelskammarförbundet, Sveriges grossistförbund, Sveriges mekanförbund, Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening, Näringslivets delegation för marknadsrätt, Svenska byggnadsentreprenörföreningen och Sveriges varvsindustriförening har avgett ett gemensamt ytttrande som nedan återges under rubriken Näringslivsorganisationerna.

Remissyttrandena återges i regel i oavkortat skick och utan bearbetning.

1 Allmänna och sammanfattande synpunkter

Svea hovrätt

Allmänna synpunkter

Hovrätten har inte någonting att erinra mot arbetsgruppens bedömning i fråga om behovet av en reform på den allmänna köprättens område.

En ny allmän köplag bör enligt hovrättens mening så nära som möjligt anknyta till det resultat som har uppnåtts genom det nyligen avslutade mellanfolkliga arbetet på köprättens område, dvs. till 1980 års FN-konvention om internationella köp. Konventionen bör vara förebild både ifråga om det sakliga innehållet och den formella uppbyggnaden. Dock bör drastiska förändringar i förhållande till 1905 års köplag undvikas, inte minst därför att den lagen genom analogier har fått betydelse långt utanför sitt egentliga tillämpningsområde. Den har kommit att tjäna som en allmän civilkod i fråga om kontraktsrättsliga spörsmål som inte är reglerade i annan lag. Det är svårt att överblicka de problem som kan uppstå på det oreglerade fältet genom förändringar på köprättens område. Härtill kommer att innebörden av nu gällande köprätt i regel är väl känd genom praxis och doktrin, där Alméns insatser fortfarande är grundläggande, medan innebörden av ändrade regler i en ny köplag sannolikt kommer att under rätt lång tid förbli mindre klar på åtskilliga punkter. Motivuttalandena i

betänkandet är ofta knappa och allmänt hållna och som bekant råder en betydande rättsfallstorka inom köprätten. Hovrätten gör dock den samlade bedömningen att svårigheter av nu antydd art, även om de är betydelsefulla, inte får stå i vägen för en på längre sikt nödvändig modernisering och vidareutveckling av rättsområdet.

Göteborgs tingsrätt

Behovet av nya köplagar

Beträffande behovet av en reformering av den nordiska köplagstiftningen instämmer tingsrätten i huvudsak i de synpunkter som arbetsgruppen har framfört. Att köplagarna anpassas till moderna affärsförhållanden är angeläget även med hänsyn till den stora betydelse för normgivning utanför den egentliga köprätten, som dessa lagar har. Reformbehovet kan dock inte för närvarande anses så akut att det motiverar ett frångående av den nordiska rättslikheten. Såsom senare något skall utvecklas ifrågasätter därför tingsrätten om inte ytterligare internordisk bearbetning av föreliggande förslag bör ske innan det blir föremål för lagstiftning.

Lagförslagens systematik

Tingsrätten anser att den modernisering som har skett av samhället sedan gällande köplags tillkomst i och för sig väl motiverar att reglerna om köp i motsvarande mån blir föremål för ändring och omarbetning. Emellertid vill tingsrätten ifrågasätta huruvida det kan vara rationellt och lämpligt att ersätta ett fungerande regelsystem med ett helt nytt. Det kan inte bortses ifrån att det förhållande att en regels plats i systemet ändras och dess lydelse justeras kommer att – även i fall då någon materiell ändring ej är åsyftad – leda till tveksamhet i vilken mån tidigare praxis och uttalanden i doktrinen är att tillämpa för framtiden. Härtill kommer att köplagens regler i stor utsträckning tillämpas även utanför köprättens område såsom t. ex. beträffande entreprenadavtal och hyra av lös sak och att den nämnda osäkerheten beträffande tidigare praxis tillämplighet i viss utsträckning kan komma att drabba även dessa rättsområden.

Försvarets civilförvaltning

Civilförvaltningen delar utredningens åsikt att köplagen skall ge tidsenliga anvisningar om hur praktiska problem som uppkommer i samband med köp bör lösas. Det är också av stor betydelse att den nordiska lagstiftningen utformas så, att den inte bara sakligt nära överensstämmer utan även formellt uppvisar så små skillnader som möjligt.

Lagstiftningen rörande köp av lös egendom är utspridd på flera lagar. Det bör övervägas att i möjligaste mån sammanföra denna lagstiftning i något färre lagar.

Förslaget innebär inget ställningstagande till frågan om säljarens skadeståndsansvar enligt köplagen jämväl skall omfatta skador som drabbar annan egendom än själva varan (produktansvar). Civilförvaltningen anser att det ligger nära till hands att ta upp denna fråga till bedömning i detta sammanhang och att det är en brist i förslaget att så inte skett.

Försvarets materielverk

De i Sverige, Danmark och Norge gällande köplagarna fyller alltjämt sin uppgift i flera viktiga avseenden, men utvecklingen har lett till att de inte längre på ett fullt tillfredsställande sätt svarar mot tidens krav. I samband med det moderniseringsarbete, som därför befunnits erforderligt har den nordiska arbetsgruppen strävat efter att åstadkomma enhetlig köplagstiftning för de nordiska länderna. Det är därför med viss besvikelse som materielverket konstaterar, att de för de olika länderna framlagda textförslagen innehåller så många avvikelser från varandra. I vissa fall har lagförslagen olika lydelse trots att sakinnehållet är avsett att vara detsamma.

Det föreliggande förslaget har i förhållande till gällande köplag en moderniserad disposition och språkdräkt. Den vinst i klarhet och lättillgänglighet som därmed vinns överväger enligt materielverkets åsikt nackdelarna med att bryta med den hävdvunna formen.

Försvarets materielverk tecknar i huvudsak enligt Allmänna bestämmelser av år 1957 för leveranser till försvarets myndigheter ("1957 års bestämmelser"). Dessa är upprättade i samråd med Sveriges Industriförbund. De större upphandlingarna till försvaret präglas av att en väsentlig del av leverantörens arbete består i produktutveckling. Leveranserna av de färdiga produkterna sker under lång tid och villkoren för dessa leveranser regleras i detalj, varför en tillämpning av köplagen sällan blir aktuell. Köplagens regler saknar emellertid inte intresse för dessa fall. De utgör en bas för bedömningen av vad som är rimliga villkor i köpavtal.

Materielverkets helhetsintryck av lagförslaget, särskilt reglerna om säljarens dröjsmål och fel, är att påföljderna vid säljarens kontraktsbrott anses böra bli mildrade.

Statens vattenfallsverk

En modernisering av köplagen är motiverad med hänsyn till samhällsutvecklingen under 1900-talet. Lagförslagets systematik och rubriksättning är väl utformad.

En ny köplag föranleder en genomgång av de allmänna leveransbestämmelser som användes i avtal, där Vattenfall är part. Eftersom lagen är dispositiv, väntas några svårigheter inte möta vid anpassningen.

Vattenfall finner inte anledning att i detalj kommentera lagförslaget. På några punkter finns dock skäl att instämma i professor Hjerners kritik av majoritetens förslag.

Televerket

Det vore utan tvekan värdefullt om Sverige nu fick en köplag som tillgodoså behovet hos ett modernt näringsliv. Om denna köplag dessutom kunde göras enhetlig för de nordiska länderna vore värdet av den uppenbarligen än större.

Emellertid är näringslivet en mycket heterogen grupp. Att i en och samma lag tillgodose de behov som representeras av denna grupp är givetvis förenat med problem. En metod som i lagstiftningssammanhang kan tillämpas för att möta sådana problem är att ge en lag en mycket allmängiltig utformning och att överlämna uppgiften att närmare konkretisera lagens innebörd åt rättstillämpningen. Televerket har i och för sig förståelse för att metoden används, men ser dess användning här vara förenad med konsekvenser som bör nämnas.

En grundläggande princip för en köplag bör vara att den tillgodoser köparens och säljarens intressen på ett balanserat och förutsägbart sätt.

I Sverige finns idag en mångfald, branschvis upprättade bestämmelser som reglerar förhållandet mellan köpare och säljare. Eftersom den föreslagna köplagen i stor utsträckning överlåter åt rättstillämpningen att klarlägga lagens innebörd och den även avses bli dispositiv torde den inte komma att minska antalet sådana bestämmelser. Det synes därmed föreligga risk för att den föreslagna lagstiftningen inte kommer att få den betydelse för rättsutvecklingen som måste anses önskvärt.

Televerket finner det angeläget att grunderna för en ny köplag och de uttryckssätt som föreslås komma till användning ytterligare analyseras och tillstyrker att lagstiftningsarbetet fortsätter enligt de föreslagna riktlinjerna.

Postverket

Postens granskning av betänkandet har gjorts utifrån den marknadsorientering vi arbetar efter. Vi har därför koncentrerat vårt intresse till den betydelse den föreslagna lagstiftningen kan få för Postens affärsverksamheter.

Närmast berörs postorderhandel till företag, distributionstjänster samt betalningsförmedling.

Postens verksamhet i relation till företag baseras i huvudsak på avtal, vilket i kombination med lagens dispositiva karaktär begränsar vårt intresseområde.

Statskontoret

Från de synpunkter statskontoret har att beakta har vi ingen erinran mot vad som framförs i betänkandet.

Riksrevisionsverket

RRV begränsar sitt yttrande till frågan huruvida nu gällande regler för den offentliga upphandlingen står i överensstämmelse med förslaget till ny köplag. RRV konstaterar härvid att ett genomförande av förslaget inte innebär att nämnda regler behöver ändras.

Marknadsdomstolen

Marknadsdomstolen kan inte gå in i detalj på de enskilda bestämmelserna i lagförslagen men anser att förslaget till ny svensk köplag är väl ägnat att läggas till grund för lagstiftning. Därvid utgår domstolen från att även en ny konsumentköplag kommer att utarbetas på grundval av konsumentköpsutredningens förslag (SOU 1984:25). Dessa två lagförslag har dock många bestämmelser som trots samma sakliga innehåll fått olika redaktionell form. En bearbetning av lagtexterna så att språkbruk och terminologi blir enhetliga synes nödvändig.

I marknadsdomstolens hittillsvarande verksamhet har köplagens bestämmelser haft betydelse främst i ärenden enligt 1971 års lag om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Sedan den 1 juli 1984 har domstolen även att tillämpa lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare. Vid avgörande om ett avtalsvillkor är oskäligt skall domstolen – enligt båda

avtalsvillkorslagarna – ta hänsyn till om villkoret avviker från gällande dispositiv rätt. Ett avtalsvillkor som avviker från tvingande rättsregler anses regelmässigt oskäligt redan på grund av att det vilseleder om det faktiska rättsläget. Genom att den föreslagna konsumentköplagen innehåller regler som är tvingande och längre gående till köparens fördel än köplagsförslaget, kommer – om förslagen genomförs – den allmänna köprätten att få mindre betydelse vid bedömningen av avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Å andra sidan kan tillkomsten av lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare öka den allmänna köplagens betydelse för domstolens rättstillämpning. Domstolen har dock hittills haft endast ett fåtal ärenden enligt den nya lagen.

En grundläggande tanke bakom lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare är att en mindre näringsidkare skall få ett starkare skydd vid avtal med en starkare motpart. Ett avtalsvillkor skall bedömas med hänsyn till behovet av skydd för den som intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. Motsvarar villkoret vad som följer av dispositiv rätt kan det i allmänhet inte bli fråga om att bedöma det som oskäligt. Det finns därför anledning att vara särskilt uppmärksam på att mindre näringsidkare i egenskap av köpare får ett tillfredsställande skydd enligt köplagen. På sid. 156 i betänkandet framgår att arbetsgruppen beaktat sådana synpunkter. Det kan dock ifrågasättas om inte ifrågavarande köpares ställning bör stärkas ytterligare i vissa fall. Exempelvis kan det under vissa förhållanden vara befogat att beakta orsaken till köparens dröjsmål med betalning då säljarens hävningsrätt skall bedömas. Enligt förslaget (s. 191) skall så inte ske. Vidare finns det skäl att överväga bl. a. om inte regleringen av köparens avbeställning (38 § 2 st.) för här berörda kategorier borde ske mera i enlighet med förslaget till ny konsumentköplag.

Konsumentverket

Behovet av en ny köplagstiftning gör sig gällande i alla de nordiska länderna. Som arbetsgruppen påpekar (s. 156) har bl. a. utvecklingen på det rättsliga området och inom handel och industri medfört att de existerande köplagarna från början av seklet inte motsvarar nutida krav. Det är mot den bakgrunden positivt att nya allmänna köplagar utarbetas i de nordiska länderna och att lagarna blir så enhetligt utformade som möjligt.

Konsumentverket har granskat den del av arbetsgruppens förslag som är avsedd att ersätta 1905 års svenska köplag. Förslaget synes väl ägnat att ligga till grund för lagstiftning.

Allmänna reklamationsnämnden

Allmänna reklamationsnämnden (ARN) har inte någon annan mening än arbetsgruppen om behovet av en översyn av köplagen. Att den gällande 1905 års köplag fortfarande är i huvudsak användbar är naturligtvis ett kriterium på lagverkets höga kvalitet och förtjänster i övrigt men hindrar inte att det behövs en anpassning av köplagstiftningen till nuvarande samhällsförhållanden.

Det hade varit värdefullt om arbetet med en allmän översyn av köplagen hade kunnat komma igång betydligt tidigare. Då skulle det säkerligen ha blivit lättare att harmonisera de under senare år genomförda reformerna på konsumenträttens område med köprätten. I stället har det blivit så att reformarbetet – t. ex. genom antagandet av de särskilda lagarna om konsumentköp och konsumenttjänster – har kommit att bedrivas i "bakvänd

ordning". Det är ägnat att komplicera den översyn av den allmänna köplagen som nu föreståt. I nuläget har man emellertid att utgå från de förutsättningar som råder.

Arbetsgruppen har tagit på sig en besvärlig uppgift. Det har gällt att ta hänsyn inte bara till den sedan lång tid tillbaka gällande köplagen och den utveckling som har skett inom handeln och affärslivet i övrigt utan även till på senare tid tillkommen speciallagstiftning på t. ex. konsument- och näringsrättens områden. Uppgiften kompliceras ytterligare av att köplagens inflytande inom civilrätten ju sträcker sig betydligt vidare än vad lagens omedelbara tillämpningsområde anger. Härtill kommer intresset av en anpassning till den härom året antagna FN-konventionen om internationella köp. Dessutom skall den nordiska rättsenheten bevaras. Det är givet att varje avvägning mellan sådana sinsemellan svårförenliga intressen som det här är fråga om lätt kan kritiseras från den ena eller andra utgångspunkten. Nämndens allmänna intryck är emellertid att arbetsgruppens betänkande innefattar rimliga kompromisser mellan olika intressen och att lagförslaget väl kan läggas till grund för det fortsatta köplagsstiftningsarbetet. Det är önskvärt om man därunder söker ytterligare brygga över de skillnader som kvarstår i betänkandet mellan de olika ländernas förslag. ARN har ingen erinran mot systematiken i de framlagda förslagen, vilken i betydande grad tycks vara inspirerad av FN-konventionen. Bruket av rubriker och underrubriker gör det förhållandevis lätt att orientera sig i lagen, trots att materian ju ingalunda är okomplicerad.

Vad gäller själva betänkandets utformning noterar nämnden att motiven till förslagen är tämligen allmänt hållna. Bortsett från de punkter där de olika ländernas lösningar skiljer sig från varandra är kommentaren till de olika bestämmelserna rätt kortfattad och refererande. I förening med den nya systematiken och arbetsgruppens strävan efter ett modernare språkbruk medför detta dessvärre att det emellanåt är svårt att säkert veta hur en viss regel är avsedd att tillämpas. En större konkretisering och exemplifiering är önskvärd i motiven. Det är angeläget att det framgår i vad mån en viss bestämmelse i sak skiljer sig från motsvarande lagrum i nuvarande lag. Annars uppkommer lätt tvekan om hur långt den omfattande praxis och judikatur som har vuxit fram under 80 år fortfarande har giltighet. Med tanke på den auktoritet som Alméns kommentar har fått för uttolkningen av köplagen kunde det t. ex. vara av värde att få direkta hänvisningar till sådant i kommentaren som alltjämt anses relevant.

Länsstyrelsen i Malmöhus län

Länsstyrelsen kommer i sin verksamhet blott i mycket ringa omfattning i kontakt med köplagens regler. Länsstyrelsen har därför föga erfarenhet av köplagen och dess tillämpning.

Länsstyrelsen konstaterar emellertid att köplagarna i Danmark, Norge och Sverige enligt de framlagda förslagen även i fortsättningen kommer att i huvudsak överensstämma med varandra och med en ny köplag i Finland. Detta är mycket värdefullt med hänsyn till det nordiska samarbetet och det intensiva handelsutbytet länderna emellan. Överensstämmelsen är särskilt väsentlig för utvecklingen av det gränsregionala samarbetet, t. ex. i Öresundsregionen.

Länsstyrelsen, som inte haft möjlighet att gå in på en detaljgranskning av förslaget till svensk köplag, har utifrån de allmänna synpunkter som länsstyrelsen har att beakta, ej funnit anledning till någon erinran mot förslaget.

Allmänt

Fakultetsstyrelsen tillstyrker i allt väsentligt det framlagda förslaget till ny svensk köplag.

Vissa förslag synes dock behöva omarbetas. Våra huvudsakliga anmärkningar gäller vad som utgör fel, säljarens skadeståndsansvar vid fel och skadeståndets omfattning generellt samt utmönstringen av 40 § i nuvarande köplag ur förslaget.

Behovet av ny lagstiftning

Det råder ingen tvekan om att det på skäl som anförs i avsnitt 5.1–2 behövs en ny allmän köplag. Visserligen torde förekomsten av allmänna avtalsvillkor inte försvinna, men avtalsskrivandet kan förhoppningsvis rationaliseras och villkoren bli mindre omfattande. Det är alltså viktigt att en allmän köplag inte har så betydande avvikelser från det påföljdssystem som vanligen finns eller är avsett att finnas i olika avtal, att oavsiktliga luckor i avtalen inte gärna kan fyllas ut med hjälp av köplagen (jfr NJA 1979 s. 483). På några punkter kan man fråga sig om anpassningen gått tillräckligt långt i förslaget, för att den nya köplagen skall kunna fylla funktionen att tjäna som utgångspunkt för avtalsskrivning och avtalstolkning. Fakultetsstyrelsen vill här särskilt peka på skadeståndsskyldighetens omfattning (se nedan).

Köplagens omfattning och systematik

En central fråga är, huruvida konsumentköp bör föras in i den allmänna köplagen eller regleras i en särskild konsumentköplag. Frågan torde inte kunna besvaras förrän man slutligen vet vilka materiella lösningar som skall gälla i respektive fall. Fakultetsstyrelsen hyser visserligen uppfattningen att det inte får vara ett självändamål, att reglerna om konsumentköp och övriga köp så långt som möjligt skall överensstämma med varandra. En sådan inställning skulle endast resultera i en intetsägande eller kompromissbetonad lagtext. Men det kan inte uteslutas att man efter en bedömning av vad som är lämpligt vid vanliga köp och vid konsumentköp kommer fram till att skillnaderna blir ganska begränsade. Under sådana förhållanden synes det mest rationellt att efter danskt och norskt mönster föra in konsumentköpen i den allmänna köplagen.

Det tillstyrks att internationella köp hålls utanför köplagen.

Eftersom ändringarna i förhållande till 1905 års köplag är relativt betydande, blir det nödvändigt att bryta den nuvarande paragrafnumreringen. Därmed är även lagens systematik öppen för lämplighetsöverväganden. Det enda som kunde diskuteras är, om utfyllande regler om köparens plikter borde placeras tidigare före reglerna om säljarens kontraktsbrott. Fakultetsstyrelsen anser dock att det lagda förslaget duger bra.

På vissa punkter anser fakultetsstyrelsen att lagförslagen är alltför allmänt hållna (se nedan).

Produktåterkallelsekommittén

Produktåterkallelsekommittén (PÅK) har enligt sina direktiv (Dir 1982:60) att – som ett komplement till gällande lagstiftning om produkt-

säkerhet – överväga frågan om en lagstiftning för att möjliggöra *återkallelse av farliga varor*. . Begreppet återkallelse har därvid använts för att täcka ett vitt fält av åtgärder. I direktiven anges att man dit vanligen hänför ett författningsreglerat förfarande av innebörd att en myndighet kan ålägga en näringsidkare att erbjuda sig att ta tillbaka farliga varor som han sålt eller att rätta till säkerhetsbrister i dessa. Ett annat exempel som nämns är att näringsidkaren åläggs att gå ut med information om hur köparna skall undvika vissa faror.

En lagstiftning uppbyggd efter sådana riktlinjer får uppenbarligen principiellt en näringsrättslig- marknadsrättslig karaktär. Det blir fråga om regler av påbudstyp direkt inriktade på att ge direktiv för myndigheters och näringsidkares handlande, regler som har saklig anknytning till bestämmelser om produktsäkerhet i marknadsföringslagen och flera andra lagar.

Emellertid anges i PÅK:s direktiv också att kommittén bör överväga de regressfrågor och andra civilrättsliga spörsmål som kan uppstå i anslutning till problemen rörande vem eller vilka som skall kunna åläggas att återkalla de farliga varorna. Därigenom blir vissa delar av det nu remitterade förslaget till nordiska köplagar av omedelbart intresse för PÅK.

Allmänt sett finner kommittén det tillfredsställande att samordnade förslag till köplagar för de nordiska länderna nu har kunnat läggas fram. I och för sig skulle det vara önskvärt att samordningen under lagstiftningsärendenas fortsatta behandling kunde drivas ännu längre än som skett i förslagen. PÅK har i november 1984 yttrat sig över konsumentköpsutredningens betänkande "Ny konsumentköplag" (SOU 1984:25). I det yttrandet framhöll kommittén inledningsvis att flera av reglerna i den rent civilrättsliga lagstiftning som förslaget till konsumentköplag innebar hade till syfte att skydda konsumenter mot gods som inte är tillförlitligt från säkerhetssynpunkt, att detta var ett syfte av delvis samma slag som det som skulle bära upp en återkallelsereglering och att mellan de båda regelområdena uppenbarligen måste förekomma ett nära samspel och en växelverkan. Här bör enligt kommitténs mening också regler i den allmänna köplagen passa in, även om de inte kan ha till grundläggande syfte att skydda köpare mot farliga varor. Detta vill kommittén något närmare belysa i det följande (se avsnitt 4).

Jan Hellner

De nu framlagda förslagen till nordiska köplagar har utarbetats av en gemensam nordisk arbetsgrupp med tre ledamöter från vardera Danmark, Finland, Norge och Sverige. Arbetet utgör en fortsättning av det tidigare arbete på en reform av köprätten som också skedde i nordisk samverkan men i mer traditionell form. För Sveriges del resulterade detta i betänkandet Köplag, SOU 1976:66 (i det följande, i anslutning till motiven till det nu framlagda förslaget, betecknat SOU).

I egenskap av utredningsman i köplagsutredningen var jag huvudansvarig för SOU. Enligt direktiven för denna utredning skulle den nuvarande köplagens allmänna principer, dess systematik och begreppsbestämningar i allt väsentligt lämnas orubbade, och förslaget var utformat i enlighet därmed. De nu framlagda förslagen skiljer sig däremot avsevärt från den nu gällande köprätten och från de tidigare framlagda nordiska förslag som byggde på den. De har en helt annan systematik, och även materiellt skiljer de sig åtskilligt. Nyheterna avser inte endast sådant som har kritiserats i den gällande rätten, utan förslagen innehåller ändringar även på punkter

där, såvitt är känt, ingen kritik har riktats mot gällande rätt. Delvis är förslagen, såsom skall beröras närmare i det följande, betingade av en önskan att följa FN-konventionen om internationella köp, antagen i Wien 1980. Men det finns också andra nyheter, t. ex. beträffande säljarens skadeståndsskyldighet vid fel i godset, som inte kan förklaras med detta skäl.

Det måste omedelbart sägas, att det är svårt att sätta sig in i de nu framlagda förslagen. En stor del av motiven upptas av redogörelser för olikheter mellan förslagen för de olika nordiska länderna. På många punkter är olikheterna huvudsakligen, enligt vad som sägs i motiven, av redaktionell natur, något som innebär att man av vad som föreslås för de andra nordiska länderna bör kunna dra slutsatser också om vad som skall gälla i Sverige. I övrigt är motiven, med vissa undantag, kortfattade. Tekniken vid skrivandet av motiven har varit att redogöra för de föreslagna texternas innehåll och avsedda tolkning – jämte skillnaderna mellan de olika nordiska förslagen, såsom nyss sades – och därefter göra en jämförelse med dels den nu gällande köprätten, dels tidigare förslag, och dels FN-konventionen. De referat som ligger till grund för jämförelsen är emellertid kortfattade, och de avser i allmänhet endast lydelsen av texterna, inte den praxis som har utvecklats på grundval av dem eller den vedertagna uppfattning som för Sveriges del främst framgår av Alméns kommentar. Hänvisningar till rättsfall och litteratur saknas fullständigt. Det finns inte heller någon jämförelse mellan vad som nu föreslås och vad som i tidigare förslag framställdes i motiven. Jämförelsen med FN-konventionen består ofta endast i en anmärkning, att en föreslagen bestämmelse motsvarar en viss artikel i konventionen, även när det är uppenbart för den som undersöker saken att överensstämmelsen är så stor att en artikel i konventionen är nära nog ordagrant översatt.

Det saknas vidare i stor utsträckning motivering, i meningen av skäl för de föreslagna reglerna, i det nu framlagda betänkandet. Detta gäller såväl på systemnivå som på detaljnivå. Arbetsgruppen anför visserligen ett antal skäl för att de nu gällande köplagarna behöver reformeras (se särskilt s. 155 ff). Dessa skäl är i stort sett desamma som låg till grund för de tidigare, långt mindre radikala förslagen, och de förklarar därför inte varför ytterligare långtgående förändringar ansetts nödvändiga. Huruvida de nu framlagda förslagen innebär en starkare anpassning till modern praxis och teknik än de tidigare framlagda låter sig åtminstone diskuteras.

Läsaren är således ofta hänvisad till att söka själv utröna, vari nyheterna i förhållande till gällande rätt består och vilka skälen för att föreslå dem är. För egen del har jag gjort betydande sådana försök, ibland – såsom kommer att framgå av det följande – utan framgång eller åtminstone utan att vara säker på att jag har lyckats. Svårigheten att förstå förslagen är inte endast en olägenhet för den som vill sätta sig in i dem; den kommer också att skapa en betydande osäkerhet om förslagen genomförs, såvida inte mycket utförligare förklaringar upptas i en proposition.

Jag har inte ansett det vara min uppgift att ingå på någon utförligare diskussion i rättspolitiska frågor, utan jag har koncentrerat uppmärksamheten på dels de föreslagna lagarnas allmänna roll i rättssystemet, dels på rättstekniska frågor som är av betydelse för att förstå och tillämpa de föreslagna reglerna. Någon fullständig analys av alla osäkra eller diskutabla punkter eftersträvas inte; detta skulle fordra en långt mer ingående granskning.

Arbetsgruppen har till synes nästan helt inskränkt sitt perspektiv till de köp som skall regleras av de föreslagna lagarna. Köprätten måste emellertid också ses som en del av den allmänna kontraktsrätten och civilrätten. Även om inte arbetsgruppen ansett sig ha anledning att göra det, måste man med tanke på framtiden se på de föreslagna lagarnas roll i kontraktsrätten.

För närvarande finns i Sverige en köplag, avsedd för alla typer av köp av lös egendom, vilken kompletteras av konsumentköplagen samt konsumentkreditlagen och lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare. Enligt den allmänna plan för köplagstiftningen, av vilken det nu framlagda förslaget är en del, skall Sverige – till skillnad från Danmark och Norge och kanske även från Finland – ha tre olika, i princip fullständiga köplagar. En är FN- konventionen för internationella köp. Den blir tillämplig i den mån parternas avtal, eller i avsaknad därav konventionens bestämmelser, leder till en sådan tillämpning. Den andra är den köplag som nu föreslås. Den är till sitt innehåll främst inriktad på nationella kommersiella köp, men dess innehåll och åtskilliga motivuttalanden tyder på att den antas kunna tillämpas också på internationella köp. Detta är säkerligen välbetänkt. Det kan inte uteslutas att också vid internationella köp parterna föredrar en nationell köplag framför FN-konventionen, och den svenska köplagen bör vara så utformad att den duger även för detta ändamål. Den nu föreslagna köplagen blir vidare tillämplig på köp mellan privatpersoner, t. ex. om en privatperson säljer en begagnad bil eller båt eller ett hus på annans mark till en annan person, samt på köp vid vilka säljaren är privatperson och köparen är näringsidkare. Den tredje är konsumentköplagen (förslag SOU 1984:25), som uteslutande skall tillämpas på köp vid vilka säljaren är näringsidkare och köparen är konsument.

Av det nu sagda framgår att den köplag till vilken förslag nu har framlagts kommer att få starka beröringspunkter med annan nationell lagstiftning. En viktig synpunkt vid all lagstiftning måste vara integrationen mellan olika lagar och harmonin i rättssystemet. Lika skall behandlas lika. Förslaget är starkt påverkat av FN-konventionen, och integrationen mellan den och den nationella köprätten har uppenbarligen varit en viktig faktor vid utformningen. Jag återkommer senare till detta. Däremot synes arbetsgruppen ha ägnat mycket mindre uppmärksamhet åt den nationella integrationen. Det nu föreliggande förslaget till konsumentköplag är anpassat till ett tidigare utkast till köplag från arbetsgruppen, och man kan förmoda att vid den fortsatta bearbetningen sambandet kan beaktas. Men om en blivande konsumentköplag anpassas till det nu föreliggande köplagsförslaget, blir olikheten mot den nyligen antagna konsumenttjänstlagen (1985:716) desto större. Det synes nödvändigt att i framtiden vid behandlingen av lagstiftningsärendet ägna uppmärksamhet åt denna fråga.

Något som mera direkt angår arbetsgruppens förslag är förhållandet till reglerna om köp av fast egendom (4 kap. JB). För närvarande är samordningen mellan reglerna om köp av lös och av fast egendom på det hela taget god. 4 kap. JB är starkt influerad av den nu gällande köplagen. Behovet av enhetlighet exemplifieras av att köp av byggnad på annans mark faller under den lag som nu föreslås, och det är uppenbarligen betydande likheter mellan sådana köp och köp av fast egendom. Arbetsgruppens förslag innebär att olikheterna mellan köp av lös och av fast egendom blir avsevärt större än för närvarande, vilket särskilt visar sig vid påföljderna av fel (se nedan beträffande 42 – 45 §§ förslaget).

Härtill kommer förhållandet till de avtalstyper som inte alls är reglerade i lag, t. ex. hyra av lös egendom. Den nuvarande köplagen har haft stor betydelse även för dessa, genom att man i stor utsträckning har arbetat med analogier eller genom att köplagens regler har ansetts uttrycka "allmänna rättsgrundsatser". Som ett exempel på betydelsen härav kan nämnas att arbetsgruppen föreslår en helt ny reglering av anteciperat kontraktsbrott (65–67 §§). De motsvarande reglerna i nu gällande rätt (39–41 §§ köplagen) har dels motsvarigheter i andra civilrättsliga lagar (se 4:26 JB 37 § kommissionslagen samt 26 § försäkringsavtalslagen) och har dels exempelvis i NJA 1979 s. 253 av HD sagts ge uttryck åt grundsatser som i viss utsträckning kan tillämpas analogt utanför köprätten. Här uppstår alltså ett helt nytt läge.

Om denna fråga säger arbetsgruppen i betänkandet blott (s. 156): "Huruvida köprätten skall tjäna till ledning för andra rättsförhållanden måste emellertid även i fortsättningen bli en fråga för rättstillämpningen." Verkliga förhållandet är att det för närvarande förekommer mycket ringa rättstillämpning, i varje fall från högsta instans, som kan bli vägledande för utvecklingen. De kontraktsrättsliga principerna är inte endast något som angår domstolarna utan framför allt vad enskilda parter måste utgå från, för att inte behöva gå till domstol vid varje ovisshet. Det finns en betydande rättsvetenskaplig litteratur som alltsedan början av detta sekel har analyserat de kontraktsrättsliga frågorna, delvis på grundval av den rättspraxis som finns, delvis genom självständiga resonemang, med köplagen som en självklar utgångspunkt. Denna litteratur kommer – liksom den som särskilt berör köprätten – att bli föråldrad om förslaget genomförs. Även om en analys skulle ge vid handen, att det är möjligt och lämpligt att behålla de nuvarande principerna, fordras mycket arbete redan för att konstatera att så är fallet. När den hittillsvarande grundvalen visar sig ha förändrats, blir frågan vad man kan bygga på den nya.

Denna synpunkt måste enligt min mening beaktas vid det fortsatta arbetet, inte blott avfärdas med frasen att det ankommer på rättstillämpningen att ta ställning. Det synes rimligt att också ägna någon uppmärksamhet åt vad som fordras för att göra en ny köplagstiftning och dess konsekvenser för kontraktsrätten kända inte bara för enskilda parter, vilka står inför konkreta problem rörande avtalsskrivning, handlande för att uppfylla kontrakt och biläggande av tvister, utan även för den "juridiska allmänheten".

Systematiken i förslagen

Arbetsgruppen har helt frångått systematiken i de nu gällande nordiska köplagarna. Uppbyggnaden av dessa sägs vara "pragmatisk", vilket tydligen inte av arbetsgruppen uppfattas som något berömvärt. Enligt vad som sägs i motiven (s. 161) kan "befogad kritik" i olika avseenden riktas mot systematiken i de gällande köplagarna (liksom mot den i FN-konventionen), utan att det dock anförs vare sig vilka grunderna för kritiken är eller hur bristerna påverkar lagarnas användbarhet. Arbetsgruppen har valt sin egen systematik, vilken förefaller att vara en kompromiss mellan de nuvarande köplagarnas och FN-konventionens. Någon allmän motivering för den valda systematiken ges inte.

Efter en tids erfarenhet av den föreslagna lagen får jag som min mening uttala, att systematiken ofta ter sig besvärlig – man får bläddra fram och tillbaka för att sammanställa de olika regler som gäller om samma ämne. Man kan som exempel nämna reglerna om säljarens dröjsmål. Reglerna

om avlämnande finns i 6–11 §§, medan påföljderna av dröjsmål med avlämnandet behandlas inte i omedelbar anslutning därtill utan i 24–31 §§. Det finns emellertid regler om påföljder av säljarens dröjsmål även på andra ställen i lagen. 48–50 §§ innehåller "gemensamma bestämmelser om påföljder av säljarens avtalsbrott". 65 och 66 §§ handlar bl.a. om säljarens anteciperade dröjsmål, 68–70 §§ behandlar hävning och omleverans. 71–74 §§ innehåller de regler om beräkning av skadeståndet vilka blir tillämpliga bl.a. vid säljarens dröjsmål. Man får således vid läsningen av motiven till sistnämnda paragrafer leta fram vad som rör säljarens dröjsmål. Till jämförelse kan nämnas att i den nuvarande köplagen (och i SOU) alla bestämmelser om påföljder av säljarens dröjsmål finns samlade i 21–27 §§, utom bestämmelserna om hävning vilka återfinns i 55–58 §§.

Även om jag har svårt att inse att den nu valda systematiken skulle innebära någon förbättring bör det framhållas, att – liksom vid de flesta andra lagar – systematiken spelar en mindre roll för den som hunnit bli förtrogen med ett lagverk. Det synes dock rimligt att vid en framtida bearbetning åtminstone förbättra systematiken såtillvida som reglerna om säljarens avlämnande av godset får följas omedelbart av reglerna om påföljderna av dröjsmål med avlämnande, i stället för att reglerna om "varans beskaffenhet" skjuts in emellan. Även andra liknande förändringar synes väl påkallade, t.ex. att låta reglerna om rättsligt fel (f.n. 23 §) följas omedelbart av reglerna om påföljder av rättsligt fel (f.n. 46, 47 §§).

4 Sammanfattning

Här har under 2 anförts vissa allmänna omständigheter som inverkar på bedömningen av om det är önskvärt att ersätta den nu gällande köplagen med det förslag som har framlagts.

Under 3 har ett antal särskilda stadganden granskats, och en jämförelse har skett med nu gällande rätt. Enligt min mening kan man knappast underlåta att vid en fortsatt bearbetning ta hänsyn till oklarheter och osäkerhet av den typ som nu har påvisats. Mycket som vid en första genomläsning förefaller godtagbart visar sig vid en närmare analys ge upphov till en besvärande ovisshet.

Förklaringen ligger, såvitt jag kan förstå, väsentligen i det arbetssätt som gruppen nödgats till eller själv valt. Såsom tidigare har framhållits är det en oöverstiglig uppgift att på en gång ansluta en köplag till FN-konventionen och bygga vidare på den hävdvunna nordiska köprätten. Mig veterligen har ingen i något annat land haft en motsvarande ambition. Svårigheten ökas av att FN-konventionen själv är full av oklarheter, som kanske varit nödvändiga för att inte väcka motstånd inom de stater som vill anta dem. Detta kan emellertid inte vara något skäl för att till en svensk köplag överföra dessa oklarheter. I varje fall skulle för en bearbetning och sammansmältning fordras mycket längre tid än den arbetsgruppen har haft till sitt förfogande.

Det är möjligt att en del av oklarheterna försvinner om en proposition till en svensk köplag koncentrerar sig på svenska förhållanden och bemödar sig att ge en förklaring till vad i en ny lag som skall skilja sig från hittills gällande rätt. En sådan fortsatt bearbetning synes nödvändig om en lag som bygger på det nu föreliggande förslaget skall på ett tillfredsställande sätt ersätta den nu gällande köplagen.

Landstingsförbundet

Köplagstiftningen är av stor betydelse för sjukvårdshuvudmännen, vars inköp uppgår till åtskilliga miljarder kronor varje år. Sjukvårdshuvudmännens inköp skiljer sig dock från näringslivets på så sätt att landstingskommunerna är offentligrättsligt bundna i sin upphandling och deras upphandlingsbeslut kan prövas genom kommunalbesvär.

I huvudsak kan Landstingsförbundet tillstyrka det svenska förslaget till köplag.

Kommunförbundet

Allmänna synpunkter

Styrelsen tar endast upp frågor som kan vara av kommunalt intresse. Köplagstiftningens betydelse för kommunen är stor. Kommunala inköp av varor och tjänster beräknades uppgå till ca 55 miljarder kronor år 1984. Kommunerna uppträder också ofta som säljare av olika varor och nyttigheter i första hand till de egna kommunmedlemmarna.

Allmänt sett kan sägas att kommunernas roll som köpare inte i någon betydande omfattning avviker från vad som gäller inom näringslivet. En grundläggande olikhet ligger dock i att en kommun är offentligrättsligt bunden i sin upphandling och att upphandlingsfrågor kan prövas bl. a. genom kommunalbesvär. Härigenom har man på offentligrättslig grund infört principer om affärsmässighet, konkurrens och objektivitet i upphandlingen, vilket t. ex. medför att behovet att på civilrättslig grund reglera oskäliga avtalsvillkor i kommunal upphandling är mindre framträdande.

I övrigt kan man knappast hävda att kommunerna intar någon särställning i sin egenskap av köpare. De varor eller tjänster som kommunen får köpa måste dock hålla sig inom ramen för vad som får anskaffas inom den kommunala kompetensen. Sådana frågor faller emellertid utanför vad som behöver beaktas vid utformningen av en köplagstiftning.

När kommunen uppträder som säljare är läget däremot ofta mer komplicerat. Oftast, men inte alltid, faller kommunens leveranser utanför köplagens område. Så är t. ex. vattenleveranser reglerade i offentligrättslig lagstiftning. I fråga om elleveranser är läget i dag oklart. 1902 års ellag har givetvis betydelse för rättsförhållandet mellan distributör och abonnent men vid sidan härav hävdas att köplagen åtminstone kan tillämpas analogt. I fråga om fjärrvärme och naturgas finns numera särskild lagstiftning genom 1981 års lag om allmänna värmesystem. I praktiken utnyttjas emellertid inte denna lag, utan abonnentförhållandet grundas på avtal, där också köplagens regler kan tänkas ha betydelse åtminstone analogivis.

Särskilt komplicerat är förhållandet mellan konsumentköplag och det offentligrättsliga regelsystemet. Denna fråga berörs inte i det nu föreliggande betänkandet, men styrelsen anser ändå att frågan behöver uppmärksammas. Den moderna konsumenträtten har växt fram och tillämpats i kommunala sammanhang utan att hänsyn tagits till kommunens särart och dess speciella förhållande till sina kommunmedlemmar som ju i grunden är samma personkrets som konsumenterna av kommunala nyttigheter. Frågan har heller inte analyserats i något sammanhang. Den grundläggande olikheten mellan kommunala tjänster och nyttigheter jämfört med liknande tjänster inom det privata näringslivet är att en kommun i princip inte får tillhandahålla sina varor eller tjänster på en öppen marknad utan enbart för sina kommunmedlemmar. Den kommunala affärsverksamheten måste vara av allmännyttig karaktär och får inte drivas i vinstintresse.

Också i sitt civilrättsliga handlande är kommunerna gentemot sina avtalsparter bundna av offentligrättsliga regler som syftar t. ex. till att kommunerna skall iakttaga objektivitet och opartiskhet. Till olikheterna hör också besvärsmöjligheter, offentlighetsprincipen samt JO- och JK-tillsyn. Även om detta regelsystem primärt inte är inriktat på att reglera de avtalsmässiga förhållandena kan man enligt styrelsens mening inte bortse från att systemet ger de kommunala konsumenterna vissa grundläggande rättsliga garantier som saknas på den privata sektorn. Det nu sagda gäller inte för de kommunala bolagen eller stiftelserna. Det förekommer emellertid ofta att kommunerna i samband med företagsbildningen ser till att de nu nämnda principerna för offentlig verksamhet så långt som möjligt överförs till de kommunala företagen. Lagförslag i denna riktning har också nyligen framlagts av kommunalföretagskommittén, men ännu ej blivit föremål för lagstiftning.

Styrelsen vill i detta sammanhang efterlysa en samlad översyn av konsumenträttens tillämplighet på kommunala varor och tjänster. Styrelsen vill dock betona att avsikten givetvis inte är att försämra konsumentens ställning när transaktionen sker med en kommun. Styrelsen anser däremot att hänsyn bör tas till kommunernas särart sådan den kommer till uttryck i offentligrättslig lagstiftning.

Några särskilda frågor

I huvudsak kan förbundsstyrelsen tillstyrka det svenska förslaget till köplag. Enligt styrelsens mening hade det dock varit angeläget att söka uppnå ännu större nordisk rättslighet än vad som följer med förslaget. Sakligt sett är det svårt att se några motiv för de olikheter som kvarstår mellan de nordiska länderna annat än smärre olikheter i rättstraditionen.

I fråga om lagstiftningens utformning bör man ha i minnet att köplagen i första hand kommer att tillämpas av personer utan juridisk utbildning. Varken uppköpare eller säljare kan antas ha någon mer ingående utbildning i juridik eller i juridiskt språk. Mot den bakgrunden bör hänsyn tas till läsbarhet och till att reglerna ges en pedagogisk utformning även där det från strikt juridisk synpunkt kanske inte är motiverat. Styrelsen vill också ansluta sig till vad professor Hjerner anfört (betänkandet s. 401) i sitt särskilda yttrande om behovet av en undantagsregel för försäljning på auktion när det gäller möjligheterna för en säljare att sälja godset utan eller med ett begränsat felansvar. Som Hjerner påpekar är denna fråga bl. a. av betydelse för de kommunala auktionsverken liksom för annan auktionsverksamhet.

Lantbrukarnas riksförbund

Sammanfattning

LRF ställer sig positivt till att arbetet på samordnade köplagar i de nordiska länderna nu resulterat i fyra lagförslag. Det hade dock varit önskvärt att de olika lagförslagen varit mer överensstämmande än som blivit fallet. LRF instämmer till största delen i de överväganden som ligger bakom de flesta av arbetsgruppens förslag och tillstyrker att lagstiftning genomförs i huvudsak i enlighet med förslaget. Detta är dock i vissa delar betydligt mer komplicerat och svårtillgängligt än den gällande köplagen. Ambitionerna att på olika sätt sammanväva konsumentköprättsliga tänkesätt och reglerna i FN-konventionens förslag om internationella köp med vanliga köp näringsidkare emellan har lett till i vissa fall svåröverskådliga lösningar. En ny konsumentköplag bör inte genomföras innan arbetet på den nya köplagen är färdigt. Lagarna bör samstämmas och träda i kraft samtidigt.

Gällande köplag tillkom vid sekelskiftet. Sedan dess har omfattande ändringar skett i varumarknad, marknadsförhållanden, kommunikationer och utrikeshandel. Detta har medfört att köplagen inte längre till alla delar är anpassad till näringslivets behov. Det reformarbete som nu lett fram till förslag om ny köplag i de fyra nordiska länderna har haft till syfte att svara mot de moderna krav som ställs.

På basis av den gällande köplagen har ett omfattande regelsystem av praxis, branschkutym och standardavtal utformats. Mot denna bakgrund har också behovet av en ny köplag inte blivit direkt akut under den gångna perioden utan man har genom lagens dispositivitet kunnat göra anpassningar till de avtalsförhållanden som varit nödvändiga att reglera. Det har då framstått som naturligt att man i utredningsarbetet skulle ta hänsyn till näringslivets egen utveckling genom standardvillkor o. dyl. Så kunde ha skett i större utsträckning.

Även om gällande köplag genom praxis och näringslivets standardavtal m. m. och deras tillämpning i praktiken fått ett förutsebart innehåll i många hänseenden konstaterar LRF att lagmotiven i regel är mycket begränsade och ofullständiga. Detta är beklagligt, eftersom en utförligare skrivning skulle inneburit en värdefull service till näringslivet.

Vad gäller förslagets systematik finner LRF att det omfattande rubriksystemet ger en god överblick över lagens innehåll.

Sveriges advokatsamfund

Bör den nuvarande köplagen ändras eller bytas ut helt?

Vad professor Lars Hjerner framför i sitt särskilda yttrande på s. 395 och 396 i denna fråga är enligt samfundets uppfattning väl värt att beakta. Skulle de sakliga ändringarna i köplagen inte bli mer genomgripande än som framgår av förslaget vore det bättre att utgå från nuvarande köplag och ändra i den. Ändringarna i rättsläget vore då oerhört mycket mera lättöverblickbara för praktiskt verksamma jurister. I den frågan bör dock värdet av nordisk rättslikhet ta över om inte enighet skulle nås om nu angiven linje.

Även om alternativet med helt ny lagtext väljs bör inte hävdvunna termer bytas ut utan sakliga skäl. Det finns exempelvis ingen anledning att tala om "vara" i stället för "gods" eller "risk" i stället för "fara".

Sveriges domarförbund

Behovet av ny köplag

Köplagarna i Danmark, Norge och Sverige tillkom i början av 1900-talet. De förhållanden som dessa lagar avsåg att reglera inom köprättens område skilde sig mycket från dagens förhållanden. Förbundet instämmer i den beskrivning som lämnats i betänkandet om de genomgripande förändringar som handeln med bl. a. industriellt tillverkade varor genomgått samt beträffande de ändringar som skett i marknadsförhållanden samt på de allmänna kommunikationernas område (sid. 147 f). I sammanhanget bör också framhållas den rättsutveckling som ägt rum inom olika branscher på köprättens område, där standardvillkor utarbetats och som kommit att bestämma avtalsförhållanden mellan köpare och säljare.

De av arbetsgruppen anförda omständigheterna menar förbundet på ett riktigt sätt åskådliggör den utveckling som ägt rum efter köplagarnas

tillkomst. Förbundet kan därför instämma i att den nuvarande köplagstiftningen mindre väl tillgodoser de krav moderna förhållanden ställer. Enligt förbundets mening är det inte heller tillfredsställande för rättstillämpningen och rättsvetenskapen att köplagstiftningen till stora delar satts ur kraft genom utarbetandet av standardvillkor och allmänna leveransbestämmelser, särskilt som köplagen kommit att vara vägledande vid avgörandet av kontraktsrättsliga frågor, som inte är reglerade i annan lag.

Förbundet tillstyrker därför att den nuvarande köplagstiftningen ersätts.

Lagförslagets huvudpunkter och tillämpningsområde

Förbundet noterar att arbetsgruppen i sitt förslag till svensk köplag sökt välja en systematik som i stora drag ansluter till den nuvarande köplagen. Lagförslaget vinner på att det försetts med ett genomarbetat rubriksystem.

Föreningen Sveriges Kronofogdar

Med – – – gjorda reservationer för konsekvenser för exekutiva auktioner (se avsnitt 5 samt under 20 §) tillstyrker föreningen i övrigt lagförslaget.

Ackordscentralen Stockholm

Vi utgår ifrån att vi beretts tillfälle att yttra oss i första hand beroende på ev. anknytning till insolvensförfarandet. Såvitt vi kunnat finna innehåller förslaget dock icke några väsentliga nyheter på dessa gränsmarker.

Möjligheten bör erinras om att ett förordnande av god man enligt ackordslagen ger vissa rättsverkningar (§ 67) som i sammanhanget kan synas mindre rätlinjiga. De ackord som handläggs av Ackordscentralen som ideell förening leder som regel till att ackordsförslaget blir fastställt. Ackord som handläggs av andra leder däremot i övervägande antal fall till konkurs. Detta kan utläsas av SCB:s rättsstatistik. Anledningen torde främst vara att vederbörande handläggare velat säkra sitt arvode genom att komma i åtnjutande av den exklusiva förmånsrätt som vidlåder förordnandet.

I fortsättningen övergår vi till några strödda synpunkter på förslaget utan anknytning till insolvensförfarandet. Rent allmänt bör dock först betonas att 1905 års köplag otvivelaktigt är en förnämlig lag, som i många avseenden fortfarande är väl anpassad till näringslivets behov. Det oaktat och med tanke på mängden handelsbruk som utvecklats under dessa 80 år framstår det som naturligt med en genomgripande översyn i stället för att lappa på lagen med smärre justeringar. För vår del är frågan närmast om utredningen inte varit alltför ambitiös i sin strävan att modernisera lagen.

(Efter att ha framfört synpunkter på vissa frågor – se nedan – anför ackordscentralen följande.)

Det är möjligt att förestående randanmärkningar kan betecknas som väl småaktig klåfingrighet men vi kan inte frigöra oss från uppfattningen att arbetsgruppens förslag förefaller något ojämnt. Huvudintrycket är självfallet att förslaget innehåller välmotiverade ändringar men i vissa delar lämnas ingen närmare motivering. Det förekommer också flera exempel på föreslagen ändring i lagtext utan att därmed avspeglas någon ändring i det materiella rättsläget.

Även om yttrandet skulle begränsas till förslaget om svensk köplag vill vi

avslutningsvis uttrycka en allmän förhoppning om att förekommande skiljaktighet i praxis icke skall utgöra något oöverstigligt hinder för en harmonisering av lagstiftningen inom Norden.

Stockholms fondbörs

Från de synpunkter börsstyrelsen har att beakta saknas anledning till erinran mot förslaget.

Näringslivsorganisationerna

Allmänna synpunkter

Den köprättsliga lagstiftningen intar en central plats i det svenska rättssystemet inte bara genom att den reglerar ett av privaträttens viktigaste områden utan också genom att bestämmelserna påverkar rättstillämpningen inom stora delar av förmögenhetsrätten.

Vår köplag har varit gällande i åtta decennier. En omfattande köprättslig praxis och doktrin har under denna tid vuxit fram med lagen som utgångspunkt. Köprätten kännetecknas idag av en betydande stadga och förutsebarhet.

Behovet av en ny köplag och dispositionen härav

Något mera kännbart kommersiellt behov av en så genomgripande reform som den nu föreslagna finns enligt organisationernas mening inte för svensk del. Ett viktigt skäl till detta är naturligtvis lagstiftningens dispositiva karaktär. Parterna har härigenom fria händer att gestalta sina förhållanden på det sätt som är mest ändamålsenligt i varje särskilt fall eller i skilda typsituationer genom individuellt upprättade avtal eller på grundval av branschvisa allmänna leveransbestämmelser.

Å andra sidan är det givetvis önskvärt att en köplag så långt som möjligt återspeglar de handlingsmönster som faktiskt iakttas av dem för vilka lagen främst är skriven. En anpassning av lagen till den moderna handelns förhållanden bör därför välkomnas, i synnerhet vad gäller köp av industriella produkter. För detta slag av köp passar inte regelsystemet i 1905 års lag särskilt väl. Organisationerna ställer sig därför bakom strävandena att närma köplagstiftningens regler till de köprättsliga mönster som utbildats inom näringslivet, bl. a. så att en anpassning sker till vanligt förekommande standardvillkor t. ex. beträffande rätten och skyldigheten att avhjälpa fel i vara, ansvaret vid dröjsmål och skadeståndsskyldighetens omfattning.

Lagförslagets systematik måste värderas mot bakgrund av att en omfattande lärobyggnad i form av praxis och doktrin har utbildats på grundval av 1905 års lag. De svårigheter som kan uppkomma vid en övergång från en disposition av lagens bestämmelser till en annan bör inte underskattas.

Organisationerna vill i detta sammanhang helt allmänt anmärka att de motiv som ges till de enskilda lagrummen är knapphändiga. Arbetsgruppen har ofta nöjt sig med en redogörelse för lagtexternas innehåll och för skillnaderna mellan de nordiska förslagen, följd av en kortfattad jämförelse med gällande rätt, 1976 års förslag och FN-konventionen. Detta försvårar en allsidig och nyanserad bedömning av förslaget.

Sammanfattning av organisationernas grundläggande inställning till förslaget

Av vad ovan anförts framgår att organisationerna inte anser att det för svensk del föreligger ett angeläget reformbehov som motiverar en så genomgripande revision av köplagen som den föreslagna.

Mot det ringa behovet av en mera omfattande revision måste emellertid vägas det stora värdet av en nordisk rättslikhet på köprättens område. En realistisk bedömning av lagstiftningssituationen i Norden ger vid handen att Finland förmodligen kommer att införa en köplag inom en ganska nära framtid, även om övriga länder skulle avstå från en reform. En sådan finsk köplag skulle förmodligen bygga på det förslag som nu presenterats. Kanske är också ytterligare något nordiskt land berett att introducera en ny köplag, även om Sverige inte skulle gå på denna linje.

Sett mot denna bakgrund, dvs. att den nordiska rättslikheten på köprättens område riskerar att omintetgöras, anser organisationerna att arbetet på en ny nordisk köplag måste drivas vidare. Granskningen av i första hand det svenska lagförslaget sker från denna utgångspunkt.

Även om lagförslaget ger anledning till delvis allvarlig kritik har det också betydande förtjänster på många punkter. Ett flertal förbättringar i förhållande till nuvarande regler kan noteras, t. ex. vad gäller avhjälpandebestämmelserna, hävningsförutsättningarna m. m.

Organisationerna anser att de nordiska förslaget i huvudsak kan utgöra en god grund för ett fortsatt lagstiftningsarbete inriktat på att få till stånd närmast identiska nordiska köplagar. Organisationerna vill emellertid understryka att denna positiva inställning till ett fortsatt köplagsarbete förutsätter samnordiska direktiv om en väsentligt bättre samordning av köplagarna än vad som präglar förslagen. I det fortsatta arbetet måste också de enskilda bestämmelserna förses med betydligt mera utförliga motiv.

Organisationerna vill avslutningsvis framhålla vikten av att man på svensk sida inte föregriper och försvårar arbetet på den nya gemensamma nordiska köplagen genom att anta nya konsumentköpsbestämmelser innan det nordiska projektet slutförts.

Svensk Industriförening

Föreningen har tagit del av Sveriges Industriförbunds m. fl. näringslivsorganisationers gemensamma remissyttrande och instämmer i de synpunkter som där finns angivna.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO familjeföretagen

Allmänna synpunkter

Syftet med reformarbetet måste ha varit att åstadkomma en köplag som i allt väsentligt är likalydande i de nordiska länderna. Samtidigt bör eftersträvas att så långt möjligt åstadkomma regler som motsvarar 1980 års FN-konvention om internationella köp. Förslaget borde även utformas på ett sätt som förenklar dess tillämpning samtidigt som utformning och motiv bättre anknyter till den praxis som utbildats inom köprättens område.

Den klarhet och lättillgänglighet som bör eftersträvas i en lagstiftning av 1985 års modell, är enligt organisationerna ej uppfylld med föreliggande förslag. Nu gällande köplag upptar i vissa fall regler som är stränga för säljaren. Som exempel kan åberopas bestämmelserna om skadestånd vid säljarens dröjsmål. Regeln är emellertid enkel att tillämpa och tvistigheter angående regelns tolkning och innebörd uppkommer sällan. Det nya förslaget till köplag beträffande skadestånd på grund av säljarens dröjsmål är emellertid synnerligen komplicerad och svåröverskådlig. Säljaren kan enligt förslaget bli fri från skadestånd om fyra stycken svårtillämpade förut-

sättningar är uppfyllda. Det är inte lätt för varken den enskilda näringsidkaren, konsumenten eller domstolen att med någon grad av säkerhet på förhand avgöra huruvida säljaren blir skadeståndsskyldig. Det kommer att ta avsevärd tid innan rättstillämpningen genom praxis ger parterna vägledning för hur denna del skall tolkas. Detta är inte acceptabelt.

Organisationerna har inget att erinra mot lagförslagets dispositioner och rubriksättning.

KF

KF kan konstatera, att flertalet av de synpunkter som KF framförde på enskilda bestämmelser i sitt yttrande över 1976 års förslag till köplag är tillgodosedda i det nu framlagda förslaget. Den tveksamhet, som KF då anförde gentemot en till två år utökad preskriptionstid för rätten att reklamera vid fel i varan, har KF sedermera frånfallit och godtar sålunda den förlängda preskriptionstiden. Några vägande invändningar mot enskilda bestämmelser i övrigt kvarstår inte för KF:s del.

Avslutningsvis kan KF inte underlåta att beröra en fråga. Distributionsteknik, ekonomisk och finansiell teknik har förändrats starkt sedan tillkomsten av 1905 års köplag. Trots detta har, med undantag för några få ekonomer under köplagsutredningens arbete under 1960- och 70-talet, nästan uteslutande jurister varit delaktiga i arbetet med översyn av lagstiftningen. Trots den förtjänstfulla strävan mot ett mer tidsenligt språkbruk som ådagalagts i föreliggande förslag, återspeglas nyssnämnda förhållande i många hänseenden alltjämt. Ett exempel härpå är faktiskt lagens rubrik. Bestämmelserna i lagen handlar i väl så stor utsträckning om försäljning som om köp. Rubriken översätts också till engelska språket med "Sales of goods Act", utan att denna inadvertens, såvitt KF kunnat finna, någonstans kommenteras. KF kan i och för sig inte i detta sammanhang föreslå någon mer adekvat rubrik – detta är kanske inte heller möjligt eller ens eftersträvandsvärt – men KF har inte önskat låta frågeställningen passera utan kommentar.

Sammanfattningsvis tillstyrker KF att det i betänkandet framlagda förslaget till ny svensk köplag läggs till grund för ny lagstiftning och att en ny konsumentköplag utarbetas i huvudsaklig överensstämmelse med konsumentköpsutredningens förslag.

Svenska sparbanksföreningen

Den nu gällande svenska köplagen tillkom år 1905. Behovet av en översyn och en mera tidsenlig lagstiftning på detta område har länge varit påtagligt. Sparbanksföreningen hälsar därför med tillfredsställelse att det nu lagts fram ett förslag som förhoppningsvis kan leda till lagstiftning.

Sparbanksföreningen har vid en genomgång av det svenska lagförslaget inte funnit anledning till erinran mot några enskildheter i detsamma. Föreningen tillstyrker därför att förslaget förverkligas.

Motorbranschens Riksförbund

Förbundet ansluter sig – – – till vad Näringslivets delegation för Marknadsrätt (se näringslivsorganisationerna) anför i sitt yttrande över köplagen.

2 Det internationella samarbetet

Svea hovrätt

En ny köplag bör självfallet också så nära som möjligt överensstämma med de planerade köplagarna i våra nordiska grannländer. Hovrätten är medveten om den möda och det mångåriga arbete som ligger bakom det nu aktuella betänkandet. Ytterligare försök bör ändå göras att jämna ut de skillnader som fortfarande finns mellan de olika nordiska förslagen och som tyvärr i vissa hänseenden är rätt betydande. För svensk del bör man på de punkter där skillnader föreligger söka närma sig det nordiska förslag som ligger närmast FN-konventionen, i den mån inte goda skäl talar för en avvikelse från konventionens modell.

Skälet till hovrättens ställningstagande i nu berört avseende är främst de uppenbara fördelar som ligger däri att likartade regler om köp tillämpas i olika stater i en värld där handelsutbytet mellan länderna ökar. Av särskilt värde är detta naturligtvis för de köpare och säljare som idkar handel såväl nationellt och nordiskt som internationellt. I sammanhanget bör också uppmärksammas att FN-konventionen har arbetats fram genom samförståndslösningar. I arbetet har deltagit ett stort antal länder med olika rättssystem och politiska värderingar. Det finns i vårt land en lång tradition för att slå vakt om de resultat som uppnås i det internationella konventionsarbetet. En nära anknytning till konventionens regelsystem också i intern lagstiftning ger ett påtagligt uttryck för att denna tradition är obruten.

Lagförslaget är klart påverkat av FN-konventionen. Enligt hovrättens mening innebär detta betydande fördelar i förhållande till nuvarande ordning. Sålunda är förslaget genom dess uppbyggnad tillgängligare än gällande lag, och det flitiga användandet av rubriker och underrubriker underlättar i hög grad läsningen. Det kan möjligen hävdas att den arbetsgrupp som utformat förslaget än mer borde ha följt konventionens logiska mönster.

I fråga om det direkt sakliga innehållet finns i förslaget flera nya regler som är inspirerade av konventionen. Det är fråga om regler för vilka det länge har funnits ett påtagligt behov i vår föråldrade allmänna köprätt, t. ex. reglerna om avhjälpande av fel, reglerna om tilläggsfrist för klargörande av om ett avtalsbrott är väsentligt och reglerna om avbeställning vid tillverkningsköp. Det är också fråga om regler som jämkar eller nyanserar rigida bestämmelser i 1905 års köplag, t. ex. reglerna om prisets bestämmande och reklamationsreglerna, och om regler som fyller ut tomrum i den lagen, t. ex. bestämmelserna om hur varan skall vara beskaffad för att överensstämma med avtalet. Förslaget synes i berörda delar på det hela taget ganska väl ansluta sig till det internationella systemet.

Önskvärt i och för sig vore att lagstiftaren även kunde ordna det så att lagen, i likhet med det norska förslaget, kom att gälla också för sådana köp som faller under FN-konventionen; allt skulle då bli samlat på ett ställe. Emellertid avviker det föreliggande förslaget alltför mycket från konventionen för att ett sådant arrangemang skall framstå som meningsfullt. Även om förslaget skulle kunna justeras i riktning mot konventionen på en del punkter kommer det av allt att döma att krävas åtskilliga specialstadganden som krånglar till det hela. Hovrätten ifrågasätter om det över huvud taget är möjligt att på det sättet uppnå den överensstämmelse med konventionen som krävs för att denna skall kunna ratificeras. Konventionen bör istället införlivas med svensk rätt efter direkt översättning genom en s. k. blankettlag såsom har föreslagits på dansk, finsk och svensk sida.

Man bör naturligtvis sträva efter nordisk rättslikhet också när det gäller lagtekniken. I det fortsatta samarbetet på köplagsprojektet, som väl nu kommer att ske direkt på departementsplanet, bör man eftersträva den kompromisslösningen, att konsumentköpen hanteras enligt en modell av det slag som valts på norsk sida, medan FN- konventionen införlivas med nationell rätt genom en blankettlag såsom de övriga länderna har föreslagit. Enas man på nordiskt plan dels om denna lagstiftningsmodell, dels om den hållning till FN-konventionen som förebild som hovrätten förordat, bör man ha skapat plattformen för bibehållen nordisk rättslikhet inom köprätten på ungefär samma ambitionsnivå som idag.

Göteborgs tingsrätt

FN-konventionens betydelse för utformningen av de nya lagarna

Tingsrätten har ingen erinran mot det förslag som för Sveriges del redovisas beträffande sättet för införlivandet av FN-konventionen med nationell rätt. Enligt tingsrättens mening tillgodoses konventionens syfte att skapa en enhetlig internationell köplag för Sveriges vidkommande bäst genom en blankettlag.

Vad härefter gäller den betydelse som konventionen bör få vid regleringen av den nationella köprätten ställer sig tingsrätten något tveksam inför de uttalanden som görs i betänkandet. Enligt betänkandet skall konventionen beträffande såväl uppbyggnaden av den nya köplagen som dess materiella innehåll tillmätas betydelse. Detta har medfört att i det svenska förslaget den nya lagens systematik väsentligt avviker från gällande köplags. Full överensstämmelse med konventionens systematik uppnås dock ej. Det kan befaras att de föreslagna ändringarna i köplagens systematik kan komma att medföra att gällande praxis och doktrin i vissa delar inte kommer att kunna utnyttjas. Den nackdel som detta skulle innebära torde överväga de fördelar som kan vinnas genom en närmare anslutning till konventionens uppbyggnad. Det är då att märka att svenska domstolar vid avgörande av nationella tvister mera sällan kommer att kunna hämta någon ledning av de avgöranden som andra konventionsstaters domstolar fattar med tillämpning av konventionen.

Vad gäller de nya köplagarnas materiella innehåll torde det varken vara möjligt eller önskvärt att inte beakta bestämmelserna i konventionen.

Nordisk rättslikhet

Tingsrätten anser lika med arbetsgruppen att det är av vikt att den nordiska rättsenheten inom köprätten bevaras. Det resultat som arbetsgruppen redovisar företer dock i många avseenden skiljaktigheter, för Sveriges del framförallt i förhållande till Norge och Danmark. Visserligen har i de flesta fall de enskilda frågorna behandlats parallellt och stadgandena erhållit samma paragrafnummer, men de materiella olikheterna är i vissa fall betydande. Tingsrätten ansluter sig härvidlag till den uppfattning som Hjerner framför i sitt särskilda yttrande (s. 396 n) att förslagen för att kunna godtas som en samnordisk lösning bör bli föremål för ytterligare bearbetning och sammanjämkning.

Statens vattenfallsverk

Vattenfall ser de nordiska ländernas strävan efter en gemensam köplagstiftning som riktig och värdefull. Det är också önskvärt att den nordiska

lagstiftningen anpassas till reglerna i 1980 års FN-konvention om internationella köp.

Marknadsdomstolen

Marknadsdomstolen finner det mycket tillfredsställande att samordnade förslag till köplagar för Danmark, Finland, Norge och Sverige nu har kunnat läggas fram. Att den nordiska enheten på köprättens område bevaras och fördjupas torde från alla synpunkter vara angeläget. Det kan beklagas att samordningen av de föreslagna lagtexterna inte kunnat drivas ännu längre än som skett. Domstolen förutsätter att ytterligare kontakter i detta syfte tas med de övriga nordiska länderna under det fortsatta lagstiftningsarbetet. Möjligen kan det svenska förslaget därvid utökas med några bestämmelser som ingår i andra förslag men som ansetts obehövliga för svensk del.

Kommerskollegium

För svensk handelspolitik är strävandet att göra Norden till en gemensam hemmamarknad av stor vikt. Att införa gemensamma nordiska rättsregler på det område som utgör grundvalen i förhållandet mellan säljare och köpare, vore ett steg i denna riktning. Arbetsgruppen var från början inriktad på att åstadkomma ett förslag till en gemensam nordisk köplag som i hög grad skulle överensstämma med FN-konventionen om internationella köp. Även sedan man övergivit denna inriktning överensstämmer förslagen i stort och den gemensamma systematik som använts är till stora delar gemensam med FN-konventionen. Det man uppnått är i sig väsentligt. Ändå vore det önskvärt att komma ännu längre vad gäller den nordiska rättslikheten. Kollegiet ser inga principiella hinder mot att förslagen omprövas ur denna aspekt innan man på grundval av dem lägger fram ett lagförslag.

Uppsala universitet

Nordisk enighet

Det är önskvärt med en långtgående nordisk enighet på detta område. Emellertid kan konstateras att någon fullständig sådan inte synes vara möjlig att uppnå sedan särskilt Danmark och Norge i vissa fall gått egna vägar. Det bör då likaledes vara möjligt för Sverige att välja de lösningar som synes bäst här.

Jan Hellner

Förhållandet till FN-konventionen

I betänkandet ägnas stor uppmärksamhet åt förhållandet mellan förslagen och FN-konventionen (se särskilt s. 157 f). Arbetsgruppen utgår från att de nordiska staterna kommer att ratificera konventionen, ehuru något formellt beslut inte torde ha fattats därom. Det diskuteras till en början två möjliga sätt för konventionens genomförande i de nordiska länderna, nämligen som en "blankettlag", dvs. att konventionen som sådan eller en direkt översättning av den blir gällande såsom lag i de nordiska länderna, eller genom en "konsoliderad köplag", vilket innebär att konventionens

bestämmelser inarbetas i den lag som skall innehålla de nationella bestämmelserna om köp. Det förra alternativet väljs för den svenska rättens del, men framför allt därför att Norge reflekterar på det senare alternativet och detta avspeglas i det norska förslaget, inverkar konventionen starkt även på det svenska förslaget.

Enligt arbetsgruppen bör konventionen såväl i fråga om uppbyggnad (systematik) som i fråga om materiellt innehåll tillmätas betydelse vid en modernisering av den nationella köprättsliga lagstiftningen (se s. 158).

Beträffande *systematiken* är det möjligt att fatta sig kort. Även om konventionens systematik har haft ett visst inflytande på förslagen, är olikheterna i systematik mellan konventionen och de nu framlagda förslagen så stora, att det för den som vill göra en jämförelse mellan de olika systemen knappast är enklare att med konventionen jämföra de nu framlagda förslagen än de nu gällande köplagarna. En jämförelse fordrar under alla förhållanden ett ingående arbete, och detta underlättas inte mycket av de likheter i systematik som finns mellan FN-konventionen och det nu framlagda förslaget. Detta är särskilt märkbart vid en jämförelse mellan reglerna om påföljder av säljarens kontraktsbrott (art. 45–52 i konventionen och 24–50 §§ i förslaget). Förslagets systematik får bedömas självständigt (jfr nedan 2.4).

Arbetsgruppen understryker också vikten av att beträffande de *materiella* frågorna beakta konventionens bestämmelser. Häri finns givetvis all anledning att instämma. Men det förutsätter en prövning av om de materiella regler som konventionen innehåller är lämpliga. Detta är säkerligen också arbetsgruppens mening, att döma av de talrika olikheterna mellan förslagen (med visst undantag för det norska förslaget) och konventionen. I många detaljfrågor har emellertid arbetsgruppen valt formuleringar som ansluter sig närmare till konventionen än till gällande svensk rätt (eller SOU). På några punkter har arbetsgruppen föreslagit regler eller formuleringar som framkommit som kompromisser mellan motstridiga förslag vid utarbetande av FN-konventionen och som knappast ens konventionens egna upphovsmän torde anse vara helt lyckade.

Frågan blir då om vinsten av en överensstämmelse med konventionen uppväger de nackdelar som otvivelaktigt uppstår om man överger en i och för sig godtagbar regel vilken hittills gällt i nordisk rätt. Därvid är särskilt att beakta den osäkerhet som uppstår när man skall bedöma om den nya formuleringen avser att genomföra en saklig ändring eller blott är en redaktionell nyhet. Denna fråga kan inte diskuteras allmänt, utan den återkommer i den följande diskussionen av särskilda bestämmelser.

Nordisk rättslikhet

För närvarande råder en stark nordisk rättsgemenskap på köprättens område, trots att Finland i viss mån intar en särställning (se särskilt T Wilhelmsson, SvJT 1984 s. 775 ff). Inte bara är överensstämmelsen mellan lagarnas lydelse stor; rättspraxis är också mycket enhetlig. De olikheter som finns mellan olika nordiska länder är på det hela taget inte mycket större än de som förekommer mellan olika uttolkare inom ett och samma rättssystem. De förslag till köplagstiftning som avgavs tidigare byggde på en strävan att bevara den nordiska rättsgemenskapen så väl som möjligt. Olikheterna mellan de tidigare förslagen var till stor del sådana, att det kunde väntas att vid en följande bearbetning inom justitiedepartementen de väsentligen skulle elimineras, genom att departementen förenade sig om något av de framlagda förslagen, möjligen gjorde en kompromiss.

De nu framlagda förslagen bygger likaledes på en uttalad önskan att behålla rättsenheten inom den nordiska köprätten (se särskilt s. 159 f). Det finns dock omständigheter som har motverkat detta syfte.

Arbetsgruppen pekar själv på att förhållandet till FN- konventionen har utgjort en försvårande faktor (s. 159). En "konsolideringslösning", såsom eftersträvas i Norge, fordrar en mycket stark anpassning till FN-konventionen. Det är uppenbart att man inte kan på en gång ansluta sig nära till konventionen, vilken är utformad för att tillgodose önskningar i länder med helt skilda rättsystem och dessutom är anpassad efter internationella, kommersiella köp, och behålla de grundläggande principerna i den nordiska köprätten. De övriga nordiska förslagen följer visserligen inte så nära FN-konventionen men strävan att inte göra olikheterna mot det norska förslaget större än nödvändigt har satt starka spår.

De nu framlagda förslagen präglas av en, enligt min mening ogenomförbar, strävan att kompromissa mellan å ena sidan anpassningen till konventionen, å andra sidan behållande av den hittills gällande nordiska köprätten. Man har satt sig mellan två stolar. Detta påverkar också motiven, som till stor del är så skrivna att formuleringar som är hämtade från FN-konventionen tolkas så att de så nära som möjligt skall likna hittills gällande nordisk rätt. Men detta ökar oklarheten och leder även till motsägelser mellan de föreslagna lagtexterna och motiven.

Ett annat problem uppstår genom regleringen av konsumentköpen. Medan den svenska, och väl även den finska, utgångspunkten är att konsumentköp skall vara föremål för särskild lagstiftning och att därför behovet av att ta hänsyn till konsumentförhållanden inte fordrar någon speciell utformning av detaljregler i köplagen, kräver den lagstiftningsteknik som begagnas i Danmark och Norge, och som går ut på att regler avsedda särskilt för konsumenternas skydd inarbetas i den allmänna köplagen, en större anpassning till vad som bör gälla vid konsumentköp. Även detta leder till olikheter mellan förslagen. Det måste dock sägas att dessa olikheter i det hela är mindre betydande än de som sammanhänger med anpassningen till FN-konventionen.

Men även bortsett från vad som har nämnts nu måste det sägas, att de föreslagna lagtexterna uppvisar betydande olikheter sinsemellan. De finska och svenska förslagen är visserligen på alla väsentliga punkter likalydande. De skiljer sig emellertid avsevärt från de danska och norska förslagen, vilka i sin tur har betydande inbördes olikheter. Arbetsgruppen säger visserligen (s. 160), att enighet har uppnåtts beträffande de materiella lösningarna av de allra flesta frågorna. Riktigheten härav beror på hur stora anspråk på rättslikhet som man ställer. Likheten är i varje fall mycket mindre än enligt nu gällande rätt och även mindre än enligt de tidigare framlagda förslagen.

Härtill kommer olikheterna i formellt avseende. På den ena punkten efter den andra sägs i motiven, att trots redaktionella olikheter någon reell skillnad inte är åsyftad, eller att någon nämnvärd olikhet inte uppstår, varvid det står öppet för läsaren att söka avgöra, om olikheten är saklig men så liten att motivförfattarna inte anser den vara betydande eller om den uteslutande är formell. För den som skall arbeta med lagarna och utgår från lagtexten föreligger i sådana fall aldrig någon säkerhet, att vad som skall gälla i det ena landet också skall gälla i det andra. Han måste undersöka, om det finns några skillnader och i så fall hur stora de är. Eftersom den intranordiska handelns behov är en av de omständigheter som åberopas till stöd för nordisk rättslikhet, är detta besvärande. Även när olikheterna i motiven sägs vara formella, får läsaren fråga vilken formulering som skall vara avgörande när de olika texterna pekar i olika riktning.

Landstingsförbundet

Förbundet anför, efter de synpunkter som redovisas under avsnitt 6;

I övrigt har Landstingsförbundet inga erinringar mot förslaget. Enligt förbundets mening hade det dock varit angeläget att söka uppnå en ännu större likhet mellan de nordiska förslagen.

Lantbrukarnas riksförbund

Beträffande det internationella regelsystemet finner LRF det, med hänsyn till föreliggande svårigheter att nå enighet om nationell anpassning, riktigt att Förenta Nationernas konvention om avtal rörande internationella köp av den 11 april 1980 (FN-konventionen) inte direkt införlivas i den svenska köplagen.

LRF finner anledning att i sammanhanget understryka betydelsen av nordisk samstämmighet i utformningen av köplag så långt detta är möjligt. De andra nordiska länderna är sammantaget Sveriges viktigaste handelspartner. Detta har tagit sig i uttryck i ett stort antal standardavtal för handeln, såsom NLM 80 m. fl. Det får anses vara av vikt att lagstiftarna i respektive land strävar mot nordisk enhetlighet på centrala rättsområden. LRF finner det beklagligt att arbetsgrupperna inte kunnat prestera förslag som varit än mer enhetliga än som nu blivit fallet. Det föreligger betydande skillnader mellan de olika lagförslagen, inte enbart av formell art. En utveckling på köprättens område som fjärmar de nordiska länderna från varandra måste anses vara olycklig. Under det fortsatta lagstiftningsarbetet bör förnyade kontakter tas med övriga nordiska länder i syfte att än mer tillgodose kraven på rättslikhet.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet finner det väsentligt att den nordiska rättslikheten på köprättens område bibehålls och helst utvidgas. Bedömningarna i det följande görs emellertid i allt väsentligt efter vad som ter sig lämpligt ur svensk synvinkel och utan beaktande av vad som kan antas vara möjligt att få accepterat i samtliga nordiska länder. Om regler som i och för sig vore mest önskvärda ur svensk synvikel inte går att få accepterade av övriga nordiska länder, måste frågan huruvida den nordiska rättslikheten i det särskilda fallet skall prioriteras framför den i och för sig ur svensk synvinkel mest önskvärda regeln, avgöras i och på grundval av förhandlingar efter remissförfarandets slutförande i respektive land. Det följer emellertid av vad som inledningsvis sagts att samfundet anser att hänsynen till den nordiska rättslikheten då måste väga tungt.

Sveriges domareförbund

Vid utformning av föreliggande förslag till nordiska köplagar har det funnits olika meningar mellan de nordiska länderna vilken hänsyn som skulle tas vid utformningen av de nya lagarna vid ett antagande av FN-konventionen för internationella köp.

Förbundet delar den uppfattning som framförts från svensk sida, nämligen att FN-konventionen bör införlivas med nationell rätt genom en s. k. blankettlag. En ny köplag bör därför endast avse inhemska förhållanden. Även om arbetsgruppen influerats av FN-konventionen vill förbundet understryka att konventionen inte bör, vare sig i fråga om systematik eller

i fråga om materiellt innehåll, alltför mycket få vara bestämmande för dispositionen av en ny köplag. Förbundet menar att man bör avvika från konventionen där så är befogat. Så har också skett (se nedan).

Förbundet understryker att man bör söka bevara den nordiska rättsenheten. Det är en avsevärd fördel om en gemensam köplagstiftning kan finnas i alla nordiska länder med hänsyn till det betydande varuutbyte som äger rum inom Norden. Ambitionen att nå nordisk rättsenhet har dock inte helt infriats. En skiljedelare mellan de nordiska länderna synes ha varit regleringen av konsumentköp. I Danmark och Norge tycks man ha den uppfattningen att bestämmelser om konsumentköp bör finnas i den allmänna köplagen. För svenskt vidkommande har hävdats att konsumentköprättsliga regler bör finnas i en särskild lag, bl. a. med hänsyn till bestämmelsernas indispositiva natur.

Förbundet vill i detta sammanhang erinra om att det i oktober 1984 angav ett yttrande över betänkandet om ny konsumentköplag. Därvid anfördes bl. a. att man borde avvakta med att införa en ny konsumentköplag innan arbetet med ny köplag hade slutförts och förslaget remissbehandlats, så att en harmonisering mellan lagarna kunde uppnås. I remissvaret anfördes att det även på konsumentköplagstiftningens område var viktigt att sträva mot nordisk rättsenhet. Om detta inte kunde förverkligas, talade övertygande skäl för att man valde lösningen med att samla de särskilda konsumenträttsliga reglerna i en separat lag. Förbundet förordar alltjämt att den lösningen väljs om inte nordisk rättsenhet kan uppnås för en annan systematik.

Trots att enighet i nu berört avseende ej nåtts är det betydelsefullt att det materiella innehållet i de föreslagna köplagarna har stor likhet.

Näringslivsorganisationerna

Nordisk rättslikhet

En fråga av största vikt för organisationernas inställning till det framlagda förslaget är att den nordiska rättslikheten bevaras på det centrala område som köprätten utgör.

Som de nordiska industri- och grossistförbunden närmare utvecklat i en gemensam skrivelse till respektive justitiedepartementet samt de nordiska handelskammarförbunden deklarerat i ett gemensamt uttalande utgör de övriga nordiska länderna mycket viktiga handelspartner för varje nordiskt land. En stor del – i genomsnitt något över 22 % – av såväl export som import för varje land avsåg under 1984 det övriga Norden.

Denna omfattande handel har otvivelaktigt väsentligt underlättats av den i stort överensstämmande avtals- och köprätten inom Norden. Det har vidare varit förhållandevis lätt att vid behov enas om samnordiska leveransbestämmelser. Det har också visat sig väsentligt lättare att utarbeta enskilda avtal mellan nordiska parter än mellan nordisk part och icke nordisk part.

Arbetsgruppen synes, att döma av de uttalanden som görs i betänkandet, dela organisationernas syn på värdet av nordisk rättslikhet. Arbetsgruppens deklarerade grundsyn har emellertid inte konsekvent kommit till uttryck i de fyra lagförslagen. Tvärtom har skillnaderna mellan de danska, norska och svenska förslagen blivit mångfaldigt flera än vad de är idag. Denna utveckling är djupt oroande. Visserligen framhålls ofta i motiven till enskilda lagrum att skillnaderna mellan förslagen enbart eller i huvudsak är redaktionella. Med de i övrigt knappa motiven till lagtexten svävar man emellertid inte sällan i osäkerhet om någon saklig skillnad föreligger.

Dessa redaktionella skillnader medför också en risk för att praxis i de olika nordiska länderna glider isär.

Betydande olikheter föreligger också mellan förslagen i såväl sakligt som systematiskt hänseende. Organisationerna finner det synnerligen olyckligt att det norska förslaget utarbetats med sikte på att så småningom kunna införliva FN-konventionens regler. Detsamma gäller beträffande det förhållandet att de danska och norska förslagen innehåller även bestämmelser om konsumentköp. Olikheterna har fått negativa konsekvenser på flera sätt. De behov och omständigheter som bör vara styrande för regelkonstruktionen beträffande huvudkategorien av kommersiella köp har inte kunnat renodlas, utan man har fått störande bieffekter både från den internationella köplagen och från konsumentreglerna. Lösningar som har varit "skräddarsydda" för vissa typfall har på ett otillfredsställande sätt tillåtits att färga av sig på andra områden.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Handelsutbytet mellan de nordiska länderna är stort. Även det utomnordiska handelsutbytet tenderar att öka. Utredningens förslag har till väsentliga delar konfirmerat FN-konventionens förslag om internationella köp. Detta är av stor betydelse.

Dessvärre har utredningsarbetet inom norden till väsentliga delar icke uppnått likartade bestämmelser, vilket skulle ha varit en stor fördel. Det är därför angeläget att man ytterligare anstränger sig att söka åstadkomma samma eller väsentligt likartade bestämmelser för samtliga nordiska länder.

KF

Se under avsnitt 4.

Svenska Bankföreningen

Den nuvarande köplagen tillkom efter nordiskt samarbete, vilket ledde till att köplagarna i Danmark, Norge och Sverige fick en praktiskt taget likartad utformning. Det är därför med beklagande som bankföreningen konstaterar att denna nära nog helt överensstämmande rättslikhet som förekommit i dessa länder inte har kunnat upprätthållas i nu framlagda förslag trots det samarbete som har ägt rum i den nordiska arbetsgruppen och trots förekomsten av FN-konventionen om internationella köp, vilken bort underlätta en samordning.

Enhetliga regler har självfallet betydelse bl. a. för att underlätta handeln över gränserna. Mot den angivna bakgrunden anser bankföreningen det angeläget att ytterligare ansträngningar görs för att uppnå största möjliga rättslikhet. Det förslag som nu har lagts fram bildar därvid en lämplig grund för ett fortsatt arbete på en enhetlig nordisk köplag.

Mot denna allmänna bakgrund är bankföreningen, som redan framgått, tveksam till det lämpliga i att nu lagstifta på grundval av det framlagda förslaget; innan en eventuell lagstiftning kommer till stånd bör samordningen mellan de olika länderna drivas vidare.

Finansbolagens förening

De nuvarande köplagarna i Danmark, Norge och Sverige tillkom efter nordiskt samarbete och lagarna är idag nästan identiska. De föreslagna köplagarna i betänkandet avviker till sin uppbyggnad – och i flera avseen-

den till sitt innehåll – från de gällande köplagarna i dessa länder. Finland saknar en allmän köplag.

Reglerna i den allmänna köprätten är tillämpliga bl. a. på finansbolagens förvärv av leasingobjekt och på avbetalningsköp där finansbolagen uppträder som finansiärer av säljföretagen. Sådana förvärv görs inte sällan i ett annat nordiskt land. Det är därför givetvis önskvärt att de nordiska köplagarna överensstämmer till sitt innehåll. Mot bakgrund härav och av att förslaget på flera punkter avviker från gällande köplagar förutsätter förslagen att en ytterligare bearbetning och sammanjämkning i syfte att uppnå en samnordisk lösning görs efter remissbehandlingen.

I 2 § i förslaget anges att "avtal om uppförande av byggnad eller annan fast anläggning på mark eller i vatten" inte anses som köp. Med anläggning avses i stadgandet en anordning eller konstruktion med fast anknytning till marken eller sjöbottnen. Däremot är lagen tillämplig på köp av byggnadsmaterial och tillbehör. Det kan i detta sammanhang erinras om att finansbolagen inte sällan refinansierar förvärv av virkestorkar och silos och andra större byggnadstillbehör. Detta understryker betydelsen av att man så långt möjligt har uniforma köplagsregler i Norden.

Sveriges Redareförening

Inledningsvis vill Redareföreningen fästa uppmärksamheten på det förhållandet att dispositionen och systematiken på vissa punkter skiljer sig åt i de nordiska förslagen. Detta leder till att paragrafnumreringen inte blir helt överensstämmande i de olika ländernas förslag. Anledningen till detta är bl. a. att de danska och norska förslagen innehåller stadganden om konsumentköp medan dessa köp i Sverige och Finland regleras genom speciell lagstiftning. I det norska förslaget har vissa förskjutningar av paragrafnumreringen förorsakats av att lagtexten innehåller stadganden som omfattar köp som faller in under 1980 års FN-konvention om internationella köp. Det norska förslaget innehåller ett speciellt kapitel om internationella köp medan man i de övriga nordiska länderna lämnar sådana köp utanför lagtexten.

Trots dessa skillnader i förslagens dispositioner har den nordiska arbetsgruppen arbetat utifrån uppfattningen att med tanke på köplagarnas betydelse för den nordiska rättsenheten och enigheten i lagtolkningsförfarandet så bör de fyra nordiska förslagen till sin uppbyggnad överenstämma med varandra.

Denna likformighetsprincip bör i största möjliga utsträckning framkomma i de slutgiltiga lagtexterna.

Svenska Handelskammarförbundet

Handelskammaren noterar med tillfredsställelse att arbetsgruppen presenterat ett gemensamt förslag till ny köplagstiftning med den uttalade ambitionen att söka bevara den nordiska rättslikheten.

Oaktat detta kan emellertid konstateras åtskilliga och på vissa punkter betydande skillnader i de olika förslagen såväl i sakligt som i tekniskt hänseende.

Vad gäller lagstiftningstekniken kan beträffande ett flertal bestämmelser noteras att arbetsgruppen – trots stora skillnader i avfattningen av lagtexten – i motiven anger att ingen saklig skillnad är avsedd. Denna teknik är förvirrande och torde åtminstone så småningom kunna leda till skilda uppfattningar om stadgandenas innehåll. Risken är också betydande för

att praxis i de olika länderna glider isär. Även om sättet att avfatta lagtext normalt varierar mellan länderna, bör en sammanjämkning kunna ske i den nordiska rättslikhetens intresse.

Om förslagen genomförs, skulle den i dag rådande rättslikheten mellan de nordiska länderna på köprättens område i stort utsträckning gå förlorad. Rättslikheten är i dag så gott som fullständig mellan Sverige, Norge och Danmark. Förslagen innebär att en långtgående rättslikhet skulle uppstå mellan Sverige och Finland, medan betydande avvikelser skulle uppkomma i förhållandet mellan dessa länder och Norge och Danmark.

Handelskammaren vill erinra om att de nordiska grannländerna sammantaget är respektive nordiskt lands viktigaste handelspartner. Denna handel har underlättats av överensstämmande lagstiftning på köp- och avtalsrättens område. Rättslikheten har också starkt bidragit till den rika förekomsten av nordiska leveransbestämmelser och har varit av betydande värde såväl vid utformning av avtal som vid direkt tillämpning. Så är det exempelvis av stort värde att den många gånger knapphändiga nationella litteraturen och sparsamma förekomsten av vägledande rättsfall kan kompletteras med material från de andra nordiska länderna. Genom sin gemensamma terminologi och systematik har rättslikheten också varit särskilt betydelsefull för mindre företag som ingår avtal utan tillgång till juridisk expertis.

Värdet av enhetliga köplagar kan därför inte nog understrykas när det gäller möjligheterna att utveckla Norden till vår gemensamma hemmamarknad.

Att rättslikhet råder beträffande den mest centrala civilrättsliga lagstiftningen är också av avgörande betydelse för möjligheterna att leva upp till de många gånger uttalade ambitionerna om rättslikhet inom andra områden.

Inför den fortsatta beredningen av köplagsförslagen får därför handelskammaren uppmana regeringarna att verka för att lagförslagen sammanjämkas och justeras i syfte att bevara den viktiga nordiska rättslikheten på köprättens område.

Sveriges industriförbund, Industrins centralförbund, Industrirådet, Norges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Finlands grossistförbund, Norges grossistförbund och Grosseren – Societet

Den nordiska marknaden

De övriga nordiska länderna utgör för varje enskilt land i Norden mycket viktiga handelspartners.

De nordiska staterna kan i många fall karakteriseras som hemmamarknad för både små och stora företag i respektive land. Av Danmarks totala export 1984 gick ca 20 % till Finland, Norge och Sverige. Den danska importen från dessa länder utgjorde ca 21 % av den totala. Motsvarande siffror för Finland är såvitt avser exporten ca 21 % och såvitt avser importen ca 17 %, för Norge ca 26 % respektive ca 28 % (exklusive olja och gas) och för Sverige ca 24 % respektive ca 21 %.

Det förhållandet att rättstillämpningen inom köp- och avtalsrätten i allt väsentligt är överensstämmande i de nordiska länderna har säkerligen underlättat och bidragit till den omfattande handeln mellan länderna.

Många branschvisa leveransbestämmelser är också samnordiska produkter framtagna gemensamt av organisationer i respektive land. Som

exempel härpå kan nämnas NL 79, NLM 84, NLS 82 och NLG 81 inom verkstadsindustrin och Vogn-Dana inom trävarusektorn. Inom textilbranschen pågår diskussioner med syftet att söka enas om gemensamma nordiska leverans- och betalningsvillkor.

Utan den nordiska rättsgemenskapen på köprättens område hade det varit betydligt svårare att arbeta fram dessa branschvisa leveransbestämmelser. Genom att köp- och avtalsrätten i allt väsentligt varit densamma i de nordiska länderna har avtalsförfattarna kunnat arbeta utifrån en gemensam terminologi och ett i stort sett enhetligt rättsläge i Norden.

En överensstämmande lagstiftning har naturligtvis varit av synnerligen stort värde för affärspartners i de olika länderna också vid utarbetande av individuella avtal och vid direkt tillämpning av lagen, dvs. då inte något särskilt avtal ingåtts. Särskilt gäller detta för mindre företag som inte anlitar juridisk expertis för sina affärer.

Nordisk rättslikhet

I betänkandet ges egentligen inte uttryck för några synpunkter som tillmäter den nordiska rättslikheten mindre värde än vad organisationerna här har gjort. Inte minst mot bakgrund härav finner vi det beklagligt att arbetsgruppen med den strävan mot nordisk rättslikhet som har måst prägla arbetet inte har lyckats närmare de skilda lagförslagen mer än som skett. Arbetsgruppens, på sid. 140 i betänkandet, uttalande "arbetsgruppen har således funnit att det är möjligt att bevara den nordiska rättslikheten på köprättens område och att i Danmark, Finland, Norge och Sverige genomföra köplagar som i allt väsentligt överensstämmer med varandra" är förvånande mot bakgrund av de många olikheterna mellan förslagen som faktiskt finns. Uttalandet följer för övrigt efter det att de många skiljaktligheterna berörts av arbetsgruppen.

Enligt organisationerna förefaller det snarare som om den hittillsvarande nordiska rättslikheten är på väg att brytas. Såvitt vi kan bedöma är nämligen skiljaktligheterna mellan lagförslagen – med undantag av de finska och svenska förslagen som inbördes är nära nog identiska – betydligt fler än de skillnader som idag föreligger mellan köplagarna i Danmark, Norge och Sverige.

Organisationerna vill varna för en utveckling i riktning mot mindre nordisk rättslikhet. Det hjälper föga att det ibland i betänkandet i samband med redogörelser för olikheterna framhålls att det i sak inte är avsett att vara någon skillnad mellan köplagarna. För organisationerna är det svårt att förstå att man då inte lyckats få till stånd en gemensam lagtext. Olikheter i traditioner av lagtextskrivning kan inte ursäkta sådana skillnader, särskilt som de – trots uttalanden om den sakliga identiteten – ger upphov till stor osäkerhet huruvida samma regler gäller i de olika länderna.

Med de knapphändiga motiv som ges med därav i vissa stycken följande osäkerhet om ett lagrums rätta tolkning är det också av utomordentligt stor vikt att lagtexterna inte avviker från varandra.

Organisationerna vill understryka att lagförslagen vart och ett för sig har fått ett i huvudsak acceptabelt innehåll. Enligt organisationernas uppfattning borde således det omfattande arbete som arbetsgruppen har lagt ned utgöra ett gott underlag för utformning av parallella nordiska lagtexter. Detta förutsätter emellertid en ytterligare samordning – i riktning mot en total identitet – mellan de olika nordiska texterna. Vi hoppas att ett sådant arbete snarast kan sättas i gång så att gemensamma nordiska förslag kan framläggas inom rimlig tid.

En stor grad av parallellitet mellan de nordiska köplagsförslagen förutsätter vissa systematiska ändringar i de danska, finska och norska utkasten. Om Danmark, Finland och Norge tar bort konsumentköpsbestämmelserna och Norge tar bort bestämmelserna om internationella köp från sitt förslag, tror vi att det relativt snart skulle kunna vara möjligt att samordna de nordiska lagtexterna även i övrigt. Både konsumentbestämmelserna och bestämmelserna för internationella köp påverkar nämligen i hög grad utformningen av i synnerhet det danska respektive norska förslaget och binder utformningen av bestämmelserna i samtliga förslag.

Organisationerna har här inte för avsikt att närmare argumentera om placeringen av konsumentköpsbestämmelserna och bestämmelserna om internationella köp utan hänvisar till tidigare brev, daterat 1982-03-08, angående dessa frågor samt till de synpunkter som framkommer i de danska, finska och norska remissvaren.

3 Köplagen och konsumentköprätten

Svea hovrätt

En ny köplag bör i princip omfatta alla typer av köp av lös egendom. Modellen att reglera konsumentköpen i en särskild lag är nu mogen att överges. Det förslag till en ny särskild konsumentköplag som avlämnades för en tid sedan överensstämmer i väsentliga delar med det nu aktuella förslaget. Den från konsumentsynpunkt avgörande skillnaden är att den särskilda lagen i princip är tvingande medan den allmänna är dispositiv. För hovrätten framstår det som angeläget att man knyter an till den danska och norska modellen. Man bör med andra ord nöja sig med *en* lag, vars bestämmelser vid konsumentköp görs tvingande i den utsträckning konsumentintresset kräver det och i förekommande fall kompletteras med specialstadganden inriktade just på förhållandet mellan konsument och näringsidkare. Ett arrangemang av det slaget ger klart besked om att lagens regler är handlingsnormer och att normerna inte kan avtalas bort när skyddsvärda intressen anses föreligga. Ett viktigt skäl för lösningen med en sammanhållen lag är vidare behovet av överskådlighet. Det ter sig mindre lyckat med två, till stora delar ganska parallella, köplagar. Medräknas den förutsatta blankettlagen för internationella köp skulle vi t.o.m. få tre köplagar, vilket inte vore rimligt.

Om lagen omfattar även konsumentköp blir rättsområdet lättare att överskåda inte minst för de säljare som avtalar ömsom med konsumenter, ömsom med näringsidkare. Med lämplig rubriksättning m.m. kan de speciella konsumentköpreglerna tydliggöras även i en sammanhållen lag. Det bör ej förbises att den föreslagna särskilda konsumentköplagen lämnar luckor som ändå får fyllas ut av de regler som gäller för köp i allmänhet. Slutligen bör här framhållas att modellen med endast en lag inte är ägnad att försvaga konsumenternas ställning vid köp. Det kan snarare hävdas att den modellen gör det tekniskt enklare att efterhand bygga ut konsumentskyddet, i den mån det anses motiverat (jfr 3 § 2 st. danska förslaget och 4 § norska förslaget).

Göteborgs tingsrätt

Förhållandet till konsumentköp

Vad gäller regleringen av konsumentköprätten och frågan huruvida denna skall integreras i en ny köplag eller som hittills vara föremål för särskild lagstiftning önskar tingsrätten anföra följande. Det synes vara mest naturligt och praktiskt att samtliga nationella köprättsliga regler samlas i en lag. När strävandena att genom lag förstärka konsumenternas ställning skulle genomföras på 1970-talet är det förklarligt att man valde att inte ändra den gällande köplagen genom att arbeta in reglerna i denna. Ett sådant förfarande hade i och för sig varit möjligt men synes ha skjutits på framtiden med hänsyn bl.a. till att någon omarbetning av köplagen då inte var avsedd. Följaktligen genomfördes konsumentköpsreglerna i form av en särskild lag. När man nu inte vill nöja sig med en omarbetning av köprätten utifrån gällande lag utan väljer en ny uppbyggnad av lagen finns enligt tingsrättens mening vägande skäl för att i detta sammanhang inarbeta de konsumentköpsrättsliga reglerna i den nya allmänna köplagen. Om samtliga nationella köprättsliga regler samlas i en lag vinner man i viss mån i överskådlighet samtidigt som man minskar risken att praxis divergerar på ett icke önskat sätt i bedömningen av konsumentköptvister och andra likartade köptvister. Dessutom uppnås också större nordisk rättsenhet, eftersom såväl Norge som Danmark har valt den ordningen och det möjligen kan förväntas att Sveriges ställningstagande kan påverka Finland till en motsvarande reglering.

Konsumentverket

När det gäller frågan om den allmänna köplagens tillämplighet på konsumentköp och det förevarande köplagsförslagets förhållande till konsumentköpsutredningens förslag till ny konsumentköplag (SOU 1984:25) vill verket dock anföra följande synpunkter.

Arbetsgruppen har delvis bedrivit sitt arbete parallellt med konsumentköpsutredningen och de bägge utredningsgrupperna har kunnat ta hänsyn till varandras förslag vid utarbetandet av betänkandena. Detta har fått det positiva resultatet att förslagen till stora delar överensstämmer med varandra, både vad gäller systematik och redaktionell utformning.

De betydande materiella likheterna mellan lagförslagen gör det naturligt att överväga om inte reglerna om konsumentköp och andra köp borde tas in i en enda lag. På så sätt kunde bättre klargöras att de särskilda reglerna om konsumentköp inte är helt uttömmande utan att de allmänna köpreglerna kan bli tillämpliga i vissa situationer. Eventuella gränsdragningsproblem med två regelsystem skulle kunna undvikas. Den förenkling som det kan innebära att ha en enda lag för köp av lös egendom skulle kunna vara till fördel i rättstillämpningen. Konsumentköpreglernas genomslagskraft inom näringslivet kan också antas bli större om reglerna finns i direkt anslutning till allmänna köpregler.

Också ett system med två skilda lagar har emellertid fördelar. Det kan vara av värde att samlat och i en enda lag kunna återfinna de regler som enbart gäller konsumentköp. Både konsumentvägledare och andra, som har behov av att lätt hitta bestämmelser om konsumentköp, slipper att söka i en omfattande allmän lag som även innehåller dispositiva regler för bl.a. kommersiella köp. Genom att konsumentköplagen görs så täckande som föreslås i SOU 1984:25 blir också behovet av att vända sig till den allmänna köplagen litet.

Enligt konsumentverkets mening talar övervägande skäl för en enda lag. Verket kan dock inte se att det har någon avgörande betydelse vilkendera lagteknisk lösning som väljs. Det finns i båda fallen goda förutsättningar för en väl fungerande lagstiftning på området. Om en särskild konsumentköplag införs, bör övervägas att där ta in en hänvisning till den allmänna köplagen för det fall konsumentköplagen inte reglerar en viss fråga.

Enligt 4 § i köplagsförslaget skall lagen gälla vid konsumentköp endast i den mån inte annat följer av konsumentköplagen. Eftersom den sistnämnda lagen inskränker sig till att reglera de för konsumenter vanligaste frågorna vid köp, kommer – som förut antytts – vissa regler i köplagen ändå att bli dispositivt tillämpliga. Visserligen blir behovet att falla tillbaka på allmänna köpregler mindre om nya och mer omfattande regler för konsumentköp införs. I motsats till vad arbetsgruppen anser (s. 165) kan man dock inte bortse från konsumentköpsaspekterna vid utformningen av köplagsreglerna. För att konsumentköpsreglerna skall få avsedd genomslagskraft är det tvärtom önskvärt att regelkomplexen så långt möjligt harmonierar inbördes.

Allmänna reklamationsnämnden

Det nordiska köplagsarbetet har till en del bedrivits parallellt med den svenska konsumentköpsutredningens arbete på en reviderad konsumentköplag. Utredningen har i sitt betänkandet SOU 1984:25 valt att lägga fram förslag till en fristående konsumentköplag, anpassad till det då föreliggande nordiska köplagsutkastet, och avsedd att reglera de allra flesta frågor som normalt uppkommer vid konsumentköp. ARN har i sitt yttrande över förslaget godtagit denna lagtekniska lösning. Av betydelse för nämndens ställningstagande var då bl. a. erfarenheterna av den nuvarande svåröverskådliga ordningen med en dispositiv allmän köplag modifierad av ett begränsat antal tvingande bestämmelser i en särskild konsumentköplag.

När ARN avgav sitt nyss berörda remissyttrande hade den nordiska arbetsgruppen ännu inte lagt fram sina slutliga förslag till ny allmän köplag. När dessa nu föreligger finns det skäl att på nytt aktualisera frågan om hur konsumentköpen skall regleras lagtekniskt. ARN konstaterar att det föreligger betydande likheter i materiellt hänseende mellan förslagen till köplag och konsumentköplag. Att döma av de danska och norska lagtexterna tycks det inte möta alltför svårforcerade hinder av teknisk natur att integrera konsumentköpen i den allmänna köplagen. En sammanhållen köplag är tilltalande i flera avseenden. Överskådligheten blir bättre. Särskilt för näringsidkare som har affärer både med konsumenter och andra kontrahenter blir systemet lättare att överblicka. Man slipper ifrån att anlita den allmänna köplagen som supplerande rättskälla om den särskilda konsumentköplagen inte berör en viss fråga. Risken för omotiverade skillnader i rättstillämpningen mellan konsumentköp och andra köp torde minska. Köplagen skall ju inte bara gälla de rent kommersiella köpen utan den täcker ett otal högst varierande situationer. Många köp som faller under lagen, t. ex. köp mellan privatpersoner, behöver inte påtagligt skilja sig från konsumentköpen.

För ett system med två olika köplagar så som har föreslagits talar främst att det blir enklare att hitta de specifikt konsumenträttsliga bestämmelserna. Det är naturligtvis en fördel såväl för enskilda parter som för dem som har till yrke att syssla med konsumentjuridiska spörsmål, t. ex. konsumentvägledare, företrädare för branschförbund och reklamationsansvariga

inom företagen. Nämnden tror dock inte betydelsen härav bör överdrivas. Även om köplagsförslaget består av dubbelt så många paragrafer som den föreslagna konsumentköplagen tror sålunda nämnden inte att de som yrkesmässigt arbetar med konsumentfrågor kommer att finna det alltför svårt att finna de relevanta bestämmelserna. Och flertaget enskilda parter lär nog ändå inte gå direkt till lagtexten utan hänför sig sannolikt till någon rådgivare eller någon kommenterande beskrivning av rättsläget.

Frågan om den lagtekniska lösningen är enligt nämndens mening inte av någon avgörande betydelse. Oavsett vilket alternativ man väljer går det säkert att åstadkomma godtagbara köpregler. ARN anser dock att övervägande skäl talar för alternativet med en enda lag gällande både konsumentköp och andra köp. Om de båda lagförslagen skall arbetas samman kommer också konsumentköpsutredningens i positiv bemärkelse traditionella betänkande att ingå i det gemensamma utredningsunderlaget. Det kan bidra till en sådan större precisering i lagmotiven som nämnden har efterlyst i det föregående.

Produktåterkallelsekommittén

I det remitterade betänkandet uttalas (s. 165), att det svenska förslaget till ny allmän köplag kan utformas utan hänsynstagande till vad som bör gälla vid konsumentköp. Detta uttalande finner PÅK alltför onyanserat. Enligt kommitténs mening bör man i stället som en utgångspunkt för det fortsatta lagstiftningsarbetet på köprättens område ta att i görligaste mån samma regler skall gälla för konsumentköp och andra köp, låt vara att konsumentköpsreglerna i stor utsträckning bör vara tvingande till köparens förmån och den allmänna köplagens regler dispositiva. En övertygande motivering för en sådan ordning lämnas i konsumentköpsutredningens betänkande (s. 92 ff). Det kunde ligga nära till hands att vad som där anförs dra den slutsatsen att konsumentköpsreglerna – liksom i de danska och norska köplagsförslagen – borde arbetas in i den allmänna köplagen. Bl. a. med hänsyn till den förankring som ordningen med en särskild konsumentköplag har i Sverige är detta måhända att gå för långt. Men behovet av en samordning mellan regelkomplexen kvarstår.

Lantbrukarnas riksförbund

Vid sidan av den nya köplagen kommer en konsumentköplag att gälla. Som ovan nämnts är det av stor betydelse att en samordning sker av regelsystemen, därvid LRF dock vill framhålla att man inte utan vidare kan låta konsumentköprättsliga regler påverka de allmänna köprättsliga reglerna som är tänkta för andra situationer och partsförhållanden.

Sveriges domareförbund

Se under avsnitt 3.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Många av de regler som utformats i förslaget till ny konsumentköplag överensstämmer med reglerna i föreliggande förslag till ny köplag. Den avgörande skillnaden är emellertid att konsumentköplagen är tvingande till konsumentens förmån. Möjligheten för detaljisten att med bindande

verkan göra undantag från konsumentköplagens bestämmelser är obetydlig. Den mellanställning som detaljistledet därvid kommer att inta måste sålunda lösas på ett för samtliga parter tillfredsställande sätt.

Organisationerna har tidigare framfört synpunkter beträffande förslaget till ny särskild konsumentköplag. I remissyttrandet har Köpmannaförbundet mycket starkt poängterat vikten av att detaljistledet får möjlighet att återföra de krav som konsumenten med stöd av tvingande konsumentlagstiftning kan komma att ställa på detaljisten. Det är rimligt att ansvaret för kostnaden i konsumentledet slutligen belastar det led i distributionen ur vilket ansvaret härrör.

Organisationerna anser att köplagen och konsumentköplagen bör sammanföras i en och samma lag. För detaljister och andra näringsidkare i mellanled framstår en uppdelning på två lagar som konstlad. Det vanliga är ju att man i fråga om en och samma vara har ställning både som köpare och säljare. Ett sammanförande av reglerna till en lag leder till större överskådlighet. Än viktigare är emellertid att en uppdelning på två lagar inbjuder till användning av sakligt olika regler. Detta är i hög grad olyckligt för näringsidkare i detaljistledet, som riskerar att bli pålagda ett långtgående ansvar såsom säljare till konsumenter vilket de saknar möjlighet att själva föra vidare bakåt till leverantörsledet, där huvudansvaret för felaktiga varor m. m. i sista hand bör ligga. Enligt organisationernas mening är det nödvändigt med en mycket nära synkronisering mellan köplagsreglerna i relationen leverantör-detaljist och i relationen detaljist- konsument. Detaljisten måste också kunna bedöma på grundval av lagtexten vilket förhållandet mellan de tvingande regler som binder honom i relationen framåt och de dispositiva regler som gäller i relationen bakåt. I mycket stor utsträckning förefaller det lämpligt att ha samma regler. Det nu sagda torde klart visa att lösningen med en sammanhållen köplag är den lämpligaste.

Organisationerna vill inte påyrka att man nu inför tvingande civilrättsliga regler i relationen leverantör-detaljist. Det är emellertid viktigt att det klargörs i motiven att de dispositiva köplagsreglerna är att uppfatta som normalregler, dvs. handlingsnormer som normalt inte bör avtalas bort utan tungt vägande skäl. Framför allt är det viktigt att man anlägger denna syn på sådana regler som har nära samband med detaljisternas tvingande förpliktelser i förhållande till konsumentledet. Det är naturligt att i sammanhanget beröra lagen om oskäliga näringsvillkor mellan näringsidkare som trädde i kraft 1 juli 1984. Den nya köplagen kommer att precisera de dispositiva rättsregler som i fortsättningen blir den främsta tolkningskällan för avgörande av vad som är skäliga villkor vid tillämpning av nya avtalsvillkorslagen. Det är viktigt att förhållandet mellan denna lag och köplagsreglerna synkroniseras så att detaljisternas rättsställning blir heltäckande och entydig. Detta bör klart framgå av motiven till den kommande lagstiftningen.

En ytterligare omständighet till stöd för att konsumentköplagen och köplagen bör behandlas i en och samma lag är att i de fall konsumentlagen ej ger vägledning skall köplagens bestämmelser gälla mellan näringsidkare och konsument. Detta är i sig svåröverskådligt. En samlad lagstiftning minskar missförstånd och problem vid tillämpningen.

För det fall att lagstiftaren likväl skulle stanna för den enligt organisationernas mening sämre lösningen med två lagar är det viktigt att dessa läggs fram och träder i kraft samtidigt och är nära samordnade inbördes. Det är icke godtagbart att en ny konsumentköplag genomförs separat i ett första steg. Detaljister och andra näringsidkare i mellanled hamnar då i en oacceptabel mellanställning.

KF, som i rättspolitiska sammanhang alltid förespråkar nordiskt samarbete, anser det tillfredsställande, att samordnade förslag till köplagar för Danmark, Finland, Norge och Sverige nu lagts fram. Trots samordningen finns det emellertid vissa skillnader mellan förslagen. I det norska förslaget är en del frågor mer utförligt reglerade än i de övriga länderna. I det danska förslaget har man i större utsträckning än i de övriga länderna använt formuleringar som ligger närmare gällande lagtext (betänkandet s. 160). Vidare tyder allt på att man i Danmark och Norge tycks vilja bibehålla den där rådande ordningen, som innebär att man har bestämmelserna om konsumentköp i den allmänna köplagen.

I sitt remissyttrande 1977-10-10 över det året innan avgivna betänkandet "Köplag" (SOU 1976:66), betonade KF två huvudönskemål; dels att kommersiella köp – dvs. mellan näringsidkare – behandlas i särskild lag samt köp mellan näringsidkare och konsument i annan, särskild lag och dels att så stor nordisk rättsgemenskap som möjligt var eftersträvansvärd.

KF vidhåller sin uppfattning i sistnämnda fråga och förutsätter att enhetssträvandena fortgår i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Nyssnämnda önskemål om särskilda lagar för å ena sidan kommersiella köp och å andra sidan konsumentköp kan nu i realiteten sägas stå i strid mot önskemålet om nordisk enighet. I valet mellan dessa intressen prioriterar KF det som KF anser vara sina medlemmars, svenska konsumenters intresse.

Såsom KF tidigare anfört i skilda sammanhang bör det till en början vara pedagogiskt tydligare och redaktionellt mer entydigt om dessa två skilda rättsförhållanden behandlas i var sin lag, med så långt möjligt uttömmande bestämmelser i varje lag. Det finns i och för sig skäl som talar för en gemensam lag; att reglerna materiellt sett i många hänseenden är desamma, att man med separata lagar får flera stora lagkomplex. Dessa argument, som huvudsakligen bottnar i önskemål om arbetsbesparing är dock enligt KF:s mening inte tillräckligt tungt vägande.

Utöver vad KF ovan anfört om redaktionell och pedagogisk tydlighet kan följande skäl anföras för skilda lagar; det finns i ökande utsträckning andra än jurister av facket, som sysslar med konsumentrådgivning, reklamationsfrågor eller andra konsumenträttsliga spörsmål. För dessa måste den rådande ordningen rimligtvis innebära stora svårigheter, som bör kunna bli mindre om konsumentköplagen blir mer komplett. Det bör vidare bli lättare att med skilda lagar lösa olika delfrågor på det för respektive partsförhållanden mest ändamålsenliga och i övrigt mest eftersträvandsvärda sättet.

Även relationerna mellan de köprättsliga bestämmelserna och de två lagarna om avtalsvillkor – den ena för konsumentförhållanden och den andra för förhållandet mellan näringsidkare – bör kunna göras tydligare och mer renodlade med skilda köplagar. Detsamma gäller förhållandet till formulärrätten och förhållandet mellan konsument och tredje man (tillverkare, grossist eller importör).

En internationell aspekt kan vidare nämnas. Den 1981 av Danmark, Finland, Norge och Sverige undertecknade FN-konventionen om avtal rörande internationella köp lämnar bl. a. konsumentköp utanför sitt tillämpningsområde. En utgångspunkt för det nu framlagda förslaget till ny lagstiftning har varit denna konvention och att den skulle kunna ratificeras sedan ny lagstiftning införts som möjliggör detta. KF vill i och för sig inte tillmäta denna aspekt stor betydelse som argument, men konstaterar att synpunkten ändå harmonierar med KF:s uppfattning.

KF, som också erinrar om vad en i detta hänseende enig konsumentköpsutredning anförde i sitt förslag till ny konsumentköplag (SOU 1984:25, s. 89 ff) förordar sålunda separata, så långt möjligt uttömmande lagar.

4 Synpunkter på vissa frågor

Svea hovrätt

De påföljder som föreslås när någon inte fullgör sin del av köpavtalet är i stort sett desamma oavsett vilken typ av kontraktsbrott det är fråga om och oberoende av om det är köparen eller säljaren som har brustit. I vilket fall som helst kan motparten i princip kräva fullgörelse av avtalet, sätta ut en tidsfrist för fullgörelsen eller häva köpet, om kontraktsbrottet är väsentligt eller om tidsfristen inte hålls. Också i dessa delar svarar köplagsförslaget tämligen väl mot FN-konventionen, och reglerna ger uttryck för en rimlig avvägning mellan parternas intressen vid köp i allmänhet.

Detsamma gäller skadeståndsreglerna, med undantag för de regler som föreslås i fråga om förutsättningarna för skadestånd vid fel i varan; hovrätten återkommer till dessa.

Köp på auktion

I förslaget har man låtit nuvarande lagregler i 48 § köplagen om försäljning på auktion utgå utan att ersättas av andra. I motiven sägs endast i all korthet att man inte funnit anledning att behålla någon motsvarighet till 48 § och att om en vara säljs på auktion utan förbehåll om skicket "överlämnas det till rättspraxis att avgöra, vilka principer som skall tillämpas vid köp på auktion". Dessa uttalanden ger uppenbarligen inte domstolarna någon som helst vägledning i sak.

Köp på auktion är enligt hovrättens mening en så praktisk och samtidigt så pass särpräglad företeelse att den bör regleras även i en ny köplag. Detta belyses också av Hjerners särskilda yttrande. Det framstår till en början som oklart vilka nackdelarna ansetts vara med nuvarande lagregel i ämnet. I vart fall synes det naturligt att anse att begagnat gods som säljs på auktion skall betraktas som sålt i befintligt skick även när inget särskilt förbehåll gjorts om detta. En regel med denna innebörd återfinns sist i § 20 i det norska förslaget och bör övervägas även för svensk del.

Priset för godset – terminologin

"Priset" används i lagtexten i två betydelser, värde och vederlag. Hovrätten anser att uttrycket om möjligt bara bör användas när man syftar på värdet, d. v. s. prisnivån. I vart fall bör man undvika ordsammanställningar såsom "betala priset". Ett lämpligt uttryck kan vara "erlägga betalningen" eller "betala för godset" i den mån ordet "köpesumma" skulle anses alltför traditionellt.

Göteborgs tingsrätt

Avslutningsvis önskar tingsrätten fästa uppmärksamhet på några frågor av främst språklig karaktär.

Förslaget upptar i bl. a. 9 §, 17 § och 51 § uttrycket "får anses avtalat".

Det kan ifrågasättas om man inte i lagtexten i stället för detta uttryck bör använda lokutioner som "avtalats" eller "blivit avtalat". – För den materiella bedömningen är avgörande om avtal med visst innehåll slutits eller inte. Avtalet kan i många fall ha tagit formen av en skriftlig eller muntlig överenskommelse mellan parterna. I andra fall kan det först genom en granskning av vad som förekommit i saken fastställa som avtal kommit till stånd. I händelse av tvist ankommer det i sista hand på domstol att bestämma vad som "får anses avtalat".

I bl. a. 10 och 54 §§ i förslaget talas om betalning av "priset". Med pris avses här köpeskillingen. Enligt rådande språkbruk betyder emellertid priset – i köpsammanhang – en varas saluvärde eller storleken på köpeskillingen och inte köpeskillingen som sådan. Tingsrätten vill därför förorda att ordet pris här byts ut mot köpeskilling eller köpesumma (jfr det danska och det norska förslaget).

I 60 § 4 st och 63 § 2 st i förslaget heter det att säljaren har ett särskilt intresse av att "bli av med det han sålt". Detta uttryck synes mindre lämpligt i en köplagstext. (Jfr det danska förslaget: "afhenter eller modtager salgsgenstanden").

Försvarets civilförvaltning

Köpare och säljare skall i vissa situationer agera inom viss tid för att de inte skall lida rättsförlust. Tidsfristerna är i gällande köplag allmänt hållna. Praxis har i dessa fall varit vägledande. De tidsfrister som anges i förslaget är också allmänt hållna och flera olika tidsuttryck används; så t. ex. "orimligt länge", "inom skälig tid", "oskäligt kort", "så snart omständigheterna medger", "utan oskäligt uppehåll", "oskäligt länge". Enligt 25 § 2 st i förslaget förlorar köparen rätten att kräva att säljaren fullgör köpet, om han väntar "orimligt länge" med att framställa kravet. Enligt 26 § i gällande köplag, som står i huvudsaklig överensstämmelse, förlorar köparen sin rätt om han inte inom "rimlig tid" meddelat säljaren. En sådan ändring av terminologin kan medföra osäkerhet hos parterna om vad lagstiftaren menat. Skall praxis vara oförändrad bör därför sådana språkliga ändringar undvikas. Civilförvaltningen anser vidare att man bör överväga att precisera tidsfristerna. Den praxis som utvecklats bör vara vägledande. En precisering skulle, enligt civilförvaltningens mening, böra det lättare för köpare och säljare att överblicka rättsläget.

Övrigt (faktureringsavgift)

Det är vanligt förekommande att säljare som kräver betalning genom att skicka faktura till köpare utöver priset för vapen vill ha särskilt betalt för en s. k. faktureringsavgift. I förslaget till ny räntelag (SOU 1985:11) föreslås i 11 § att näringsidkare inte mot konsument får framställa krav på s. k. faktureringsavgift såvida inte särskilt avtal träffats därom. För att undanröja oklarheter om skyldigheten att erlägga en sådan avgift föreslår civilförvaltningen att det även i köplagen intas en bestämmelse som ger uttryck för att det inte föreligger skyldighet för köpare att betala s. k. faktureringsavgift om inte avtal träffats därom.

Televerket

På ett flertal ställen i förslaget finns formuleringar som "skälig", "väsentlig", "avsevärd" och motsvarande: på åter andra "orimligt länge", "god affärssed" och "väsentligt avtalsbrott".

Sådana formuleringar, om än ibland nödvändiga, skapar osäkerhet och därmed problem, även för juridiskt utbildade personer. Problemen minskas i detta fall inte i tillfredsställande grad genom klarläggande uttalanden från arbetsgruppens sida.

Kommerskollegium

I förslaget har, till skillnad från den gällande köplagen, inte införts någon distinktion mellan civila köp och handelsköp. I motiveringen framgår dock klart att vissa regler inte är avsedda att tillämpas då ena parten inte är näringsidkare. Exempelvis skall en säljare som inte är näringsidkare, i allmänhet inte vara skyldig att reparera en vara om köparen kräver avhjälpande enligt 36 § 1 st i förslaget. Då man har för avsikt att undantaga privatpersoner från vissa regler, bör man låta detta framgå av lagtexten.

Arbetsgruppen föreslår en inskränkning i räckvidden av allmänna friskrivningsklausuler med betydelsen att en vara sålts "i betfintligt skick". Naturligtvis bör en sådan klausul inte kunna användas i syfte att kringgå köplagens grundläggande felregler. Säljaren kan emellertid ha ett legitimt intresse av att avyttra en viss vara utan felansvar. Detta gäller särskilt en begagnad eller för säljaren obekant vara. Näringsidkare emellan eller mellan privatpersoner kan det stå klart för båda parter att säljaren inte har större förutsättningar än köparen att bedöma varans skick och övriga egenskaper. Man bör därför inte utesluta möjligheten för en säljare att, t.ex. vid en auktion, sälja varan helt utan felansvar. Man kan också ifrågasätta att denna inskränkning i parternas avtalsfrihet införs bland köplagens i övrigt dispositiva bestämmelser. Prövningen av allmänna friskrivningsklausuler bör ske enligt regler på annan plats i vårt rättssystem.

Konsumentverket

Många av de föreslagna reglerna innehåller uttryck som är allmänt hållna. Som exempel kan nämnas "orimligt länge" (25 och 59 §§), "oskäligt länge" (80 §), "utan väsentlig olägenhet" (38 §) och "utan oskälig kostnad eller olägenhet" (36 och 77 §§). Det är naturligtvis ofta inte lämpligt eller ens möjligt att i lagtexten söka precisera den närmare innebörden av dessa uttryck. De skälighetsbedömningar som skall göras får överlämnas till rättstillämpande organ, som har att ta hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Det är då av värde om förarbetena i tillräcklig utsträckning innehåller förtydliganden och exemplifieringar. Detta bör beaktas i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Behovet av vägledande uttalanden kan väntas bli så mycket större eftersom det är tveksamt i vilken utsträckning tidigare rättspraxis och litteratur kommer att kunna ge svar på frågor i anslutning till en grundligt förändrad köplagstiftning.

Allmänna reklamationsnämnden

ARN har ingen invändning mot förslaget att utmönstra den nuvarande åtskillnaden mellan speciesköp och genusköp ur själva lagtexten. Såvitt nämnden har förstått innebär detta dock inte så stor ändring i sak, eftersom tillräcklig hänsyn ändå skall tas till köpets beskaffenhet.

ARN tillstyrker vidare att särreglerna för handelsköp tas bort och ersätts av ett mer nyanserat betraktelsesätt. Även om stränga regler ofta låter sig

försvaras när det är fråga om rent kommersiella köp mellan två köpmän inom ramen för deras egentliga affärsverksamhet kan sådana regler emellanåt framstå som väl hårda även mellan köpmän, t. ex. vid förvärv av en möbel eller annan inredningsdetalj till köparens kontor.

Uppsala universitet

Olika typer av köp

Fakultetsstyrelsen instämmer i bedömningen att den nuvarande skarpa gränsen mellan specieskköp och genuskköp bör överges vid regleringen av säljarens skadeståndsansvar. Ett särskilt strängt ansvar för genuskköp är inte motiverat när säljaren på ett försvarligt sätt har koncentrerat sina uppfyllelseansträngningar till vissa exemplar (jfr Alméns exempel med den s. k. sydfruktlasten). Problemet framträder särskilt vid tillverkningsavtal. Vad som nu sagts innebär dock inte att distinktionen mellan species och genus helt bör överges (se nedan beträffande säljarens avhjälpningsskyldighet).

Terminologi

Fakultetsstyrelsen anser det inte vara något framsteg att köpeskillingen kallas för priset, faran för risken och nytt gods för omleverans.

Jan Hellner

2.5 Några terminologiska frågor

Ehuru det kan tyckas röra bagateller må några terminologiska frågor nämnas (delvis redan framhålna av professor Hjerner i hans särskilda yttrande).

Föremålet för köpet kallas i lagtexten regelbundet "varan" i stället för det hävdvunna "godset". "Vara" är en ändå sämre term än "gods" för sådana objekt för köp som t. ex. hus på annans mark, rörelse, skuldebrev. I den nu gällande konsumentköplagen används "vara" för att ange att endast lösa saker avses, alltså i rakt motsatt betydelse mot den som förslaget begagnar.

Det talas om "risken för varan" och "riskens övergång". I den gällande köplagen och i 4 kap. JB är motsvarande term "faran", och den överensstämmer också med vedertaget juridiskt språkbruk. Ordet "risk" behövs som en term för något som inte bör förväxlas med "faran" i den speciella köprättsliga (och kontraktsrättsliga) meningen. Nyheten förefaller omotiverad.

Arbetsgruppen har en egendomlig benägenhet att skriva att något "får anses avtalat" och liknande (se särskilt 3 §). I den mån det åsyftas att något faktiskt är uttryckligen avtalat, avviker språkbruket från korrekt svenska. Om det är uttryckligen avtalat t. ex. att avlämnande skall ske senast den 15 december säger man inte att "det får anses avtalat" att avlämnande skall ske senast denna dag.

Uttryckssättet ger upphov till en allmän oklarhet om vilka omständigheter, av saklig eller rättspolitisk litteratur, som kan föranleda att något annat än vad som står i lagen skall gälla.

Det sägs i 3 § att "handelsbruk eller annan sedvänja, som måste anses (!) bindande för parterna" skall anses som en del av avtalet. Detta är en

onödig fiktion, som eljest inte begagnas i svensk lagstiftning. I motiven (s 201) sägs att stadgandet har lagtekniskt syfte, genom att när det hänvisas till att något är avtalat hänvisningen omfattar även handelsbruk. Detta passar bra på några ställen (t.ex. 9 § 1 st) men sämre på andra. Antag att det för vissa särskilda typer av öppet köp är handelsbruk att säljaren står faran för godset till dess det lämnas tillbaka. Sätter man in en hänvisning till handelsbruk i bestämmelsen i 16 § om öppet köp blir resultatet: "Har öppet köp avtalats, eller är det handelsbruk, bär köparen risken tills varan lämnas tillbaka." Detta är uppenbarligen missvisande. Handelsbruk antas nämligen enligt förslaget ha företräde framför lagens bestämmelser inte bara när lagtexten anknyter till att något är avtalat utan även eljest.

Förslaget gör ingen skillnad mellan speciesköp och leveransavtal. Detta leder till sakfrågor, till vilka det finns anledning återkomma. Men i ett särskilt stadgande, nämligen 43 § 2 st, åsyftas uppenbarligen speciesköp, och då begagnas uttrycket "vara som finns vid tiden för köpet och som med hänsyn till varans egenskaper och vad parterna måste antas (!) ha förutsatt inte kan ersättas med någon annan vara". Detta omständliga uttryck gör läsaren undrande. Skall exempelvis en häst anses ha funnits vid köpet om den då var ett föl? Om så är fallet, hur långt tillbaka i djurets tillblivelse skall man gå för att anse att det fanns vid tiden för köpet? Det citerade uttrycket är närmast löjeväckande och inte mer klargörande än det hävdvunna "bestämt gods".

En öppen fråga vid lagstiftning är alltid om man skall använda enhetliga formuleringar i likartade bestämmelser vilkas tillämpning måste bero av omständigheterna, eller om man skall använda olika språkliga uttryck för att antyda nyanser. SOU försökte genomgående förenkla uttrycken, medan det nu framlagda förslaget tenderar i motsatt riktning. Som exempel kan nämnas att SOU använde en enda formulering för att uttrycka den sannolikhet som fordras för att part som anteciperar ett kontraktsbrott skall få göra påföljder av detta gällande, nämligen "måste antagas". Konsumenttjänstlagen har också ett enda genomgående uttryck: "det finns starka skäl att antaga". Det nu framlagda förslaget har inte mindre än fyra olika uttryck ("ger anledning att anta" i 50 §, "inte .. saknas anledning att anta" i 62 §, får antas" i 65 §" och "står... klart" i 66 §). Man frågar sig hur det i praktiken skall finnas möjlighet att skilja mellan dessa olika sannolikhetsgrader, särskilt som vid tillämpning av vart och ett av stadgandena en nyansering måste ske efter omständigheterna.

Lantbrukarnas riksförbund

LRF finner arbetsgruppens resonemang och slutsatser beträffande distinktionen mellan specie- och genusköp samt mellan civilköp och handelsköp övertygande. Tanken är att distinktionen inte bibehålls i nuvarande form, men ändå får betydelse för påföljdssystemets möjligheter att tillämpas nyanserat i det enskilda fallet. Det kan också konstateras att eftersom konsumentköp regleras i en särskild lag bör användning av termerna civilt köp och handelsköp i den allmänna köplagen förlora i betydelse. Partsförhållanden bör ändå få betydelse vid bedömningen i enskilda fall. En köplag måste vara avvägd så att olika näringsidkargrupper uppfattar lagen som ett rimligt bassystem. Inom lantbrukarnas föreningsrörelse finns små näringsidkare som lantbrukare och stora ekonomiska föreningar och aktiebolag.

Allmänna synpunkter

(Punkterna 1 och 2 är återgivna i föregående avsnitt)

3. Beviskrav m. m.

I förslaget finns åtskilliga bestämmelser, se vidare nedan, med skrivningar som antyder att beviskravet för viss omständighet avsetts vara lägre ställt än vad som följer av allmänna processrättsliga principer. Motiven innehåller dock inga uttalanden härom. Samfundet vill inledningsvis framhålla att det är angeläget att det i kommande motiv klargörs när avsikten med en viss formulering är att sänka eljest gällande beviskrav. Vidare bör i sådant fall skälen för en beviskravssänkning utvärderas.

I 3 § sägs att lagen inte tillämpas "i den mån annat *får anses avtalat*". Detta uttryckssätt återfinns också i 9, 17, 51 och 53 §§. Vid en första påsyn får läsaren uppfattningen att ett lägre beviskrav än vid annan avtalstolkning skulle gälla beträffande huruvida visst villkor avtalats. Vid eftertanke står dock klart att en sådan tolkning är orimlig eftersom konsekvensen skulle bli att det vid köp generellt gällde ett lägre beviskrav än eljest för sådana köpvillkor för vilka det finns dispositiva bestämmelser i lagen. Något sådant har säkerligen inte varit avsikten. Det framgår inte heller av motiven att den svenska lagen i denna del avses ha annan innebörd än den danska eller norska beträffande vilka motsvarande uttryck saknas i förslaget.

Den föreslagna skrivningen går säkerligen tillbaka på nuvarande köplag där det talas om att köplagen är tillämplig "såvitt ej annat är uttryckligen överenskommet eller eljest må anses avtalat". Skälet till det uttryckssättet torde emellertid vara den oklarhet som i avtalsrättsligt hänseende, före avtalslagens tillkomst, förelåg när nuvarande köplag skrevs. Idag befinner sig den avtalsrättsliga läran på ett betydligt mera utvecklat stadium. Det är en självklarhet att ett avtal genom tolkning och utfyllnad kan ges en innebörd som inte uttryckligen framgår av avtalets ordalag.

Enligt samfundets uppfattning måste utgångspunkten för köplagstiftningen vara det avtalsinnehåll som bestäms av allmänna avtalsrättsliga principer. Konsekvensen härav är att undantaget i 3 § inte bör avse vad som "får anses avtalat" utan i likhet med de danska norska förslagen vad som följer av avtalet.

Vad gäller uttrycken "får anses avtalat" i 9, 17, 51 och 53 §§ uppfattar samfundet den semantiska innebörden vara ett lägre ställt beviskrav än vad som eljest skulle ha gällt. Med hänsyn till formuleringarna i det norska förslaget, där uttryckssättet saknas, samt bristen på motivuttalande, har dock förmodligen avsikten inte varit att sålunda sänka beviskravet för berört förhållande. Samfundet anser därför att bestämmelserna bör utformas i anslutning till det norska förslaget.

I 9 § andra stycket och 15 § sker en hänvisning, inte till vad som är avtalat eller får anses avtalat utan till vad som *framgår av omständigheterna*. Frågan är om härmed åsyftas en sänkning av eljest gällande beviskrav. Om så är fallet bör detta klargöras i motiven. Vidare är det angeläget att bruka en enhetlig terminologi. Uttryckssätten "får anses avtalat" och "framgår av omständigheterna" bör därför inte användas vid sidan av varandra (om nu något av dessa uttryckssätt skulle komma till användning).

Vad gäller beviskrav hänförliga till annat förhållande än avtalets inne-

håll finns i förslaget formuleringen *"kan antas ha"* i 18 § 1 och 2 p., 19 §, 20 § 1 och 2 p. och *"måste antas ha"* i 21 § första stycket och 43 § andra stycket. Samfundet utgår från att formuleringarna avser olika grader av bevisbörda. För det fall uttrycket "måste antas ha" innebär ett sänkt beviskrav i förhållande till "har" bör detta anges.

4. Uttrycket "får kräva" o. dyl.

Samfundet anser att uttrycket att köparen "får kräva" i fråga om fullgörelse eller skadestånd såsom i 24 § är mindre lämpligt. Uttrycket må vara inarbetat och kan i allmänhet inte förorsaka missförstånd – undantag finns dock – men det är sakligt felaktigt och bör ersättas av ett riktigare uttryck av typen att köparen "har rätt till fullgörelse" eller "har rätt till skadestånd".

Motsvarande invändning vill samfundet rikta mot uttrycket i 56 § att säljaren "får ... kräva betalning ... och ... kräva skadestånd". I vissa fall kan det tänkas att uttryckssättet orsakar missförstånd, så t. ex. i förslaget 48 § (varom mera nedan).

5. "Undersökningsplikten"

I förslaget, t. ex. 33 §, framställs undersökningen som en plikt för köparen. Samfundet vill invända mot detta. Visserligen är det i doktrinen och annorstädes icke ovanligt att man talar om "köparens undersökningsplikt". Detta uttryck är emellertid missvisande. Det är inte fråga om någon plikt för köparen. Om köparen underlåter att undersöka, är detta inte något förhållande som utlöser rättigheter för säljaren. Med den föreslagna formuleringen i 33 § första stycket skulle det innebära ett lagbrott om köparen inte undersöker godset. Ett lagbrott, visserligen, som inte är förenat med i köplagen uttryckligen angivna sanktioner, men likväl ett lagbrott. Vad det hela handlar om i sak är att köparen skall förlora vissa möjligheter att göra rättigheter gällande, om han inte undersökt godset. Lagtexten bör utformas i enlighet härmed.

6. Stipulativa definitioner m. m.

I förslagets 6 § tredje stycket anges att varan "är" avlämnad, eftersom fråga är om en stipulativ definition anser samfundet att skrivningen bör vara "anses vara" avlämnad. Motsvarande gäller 7 § första och andra styckena. I 7 § tredje stycket använder förslaget uttrycket "anses" avlämnad.

I förslagets 17 § och 19 § används uttrycket att varan "är" felaktig, medan den i 18 § och 20 § "anses" felaktig. I 22 § andra stycket anges att fel skall "anses"föreligga. I samtliga fall rör det sig om en stipulativ definition och lämpligare torde då vara att även i 17 § och 19 § använda uttrycket "anses" felaktig. Det är i vart fall svårt att se någon anledning att ha olika terminologi i de angivna paragraferna. Det blir osäkert vilken syftning vissa senare paragrafer har. I 22 § första stycket behandlas frågan om varan "är" felaktig. Likaså är i 32 §, 34 §, 35 §, 42 §, 48 § och 49 § utgångspunkten att varan (eller del av leveransen) "är" felaktig: Syftar detta bara på rekvisiten i 17 § och 19 § men inte på 18 § och 20 §, eller 22 § andra stycket?

7. "Ett förhållande på köparens sida"

I förslagets 13 § förekommer rekvisitet "beror det på köparen eller ett förhållande på hans sida" och ett motsvarande fast med negation förekommer i 24 § och 32 §. I 11 § förekommer rekvisitet "följd av ett förhållande på köparens sida". Samfundet anser att det saknas skäl att föreskriva i sak olika rekvisit i dessa fall. Om avsikten är att rekvisiten skall vara sakligt olika, bör detta motiveras. Om avsikten inte är denna, bör samma formulering användas.

8. Tro och heder

På flera ställen i förslaget (21 §, 35 §, 37 §, 44 §) föreskrivs att viss regel kan genombrytas om part "handlat i strid mot tro och heder". Samfundet vill sätta ifråga om inte detta skulle gälla även utan dessa föreskrifter. Om föreskrifter härom skall tas in i köplagen bör det göras i form av stadgande med allmän räckvidd, så att felaktiga motsatsslut undviks avseende de bestämmelser som inte innehåller någon genombrottsregel, såvida inte avsikten är att förslaget uttömmande anger de fall där genombrott kan ske.

9. "Avtalsbrott" och "väsentligt avtalsbrott"

Det synes oklart vad som i förslaget avses med avtalsbrott. Av regeln i 3 § att viss sedvänja anses som del av avtalet (varom mera nedan) måste rimligen följa att avvikelse från sådan sedvänja är avtalsbrott.

I 60 § fjärde stycket talas om avtalsbrott, fastän avsikten knappast är att en förutsättning för lagrummets tillämpning vore att parterna avtalat om att köparen skall medverka vid köpet: det torde vara tillräckligt att köparen – oavsett om ingenting härom nämnts i avtalet – uppträder på det sätt som är angivet i 57 §.

I förslagets 22 § andra stycket görs skillnad mellan å ena sidan avtalsbrott och å andra sidan avvikelse från en garanti eller liknande utfästelse. Samfundet utgår från att där avses garanti eller liknande utfästelse som är del av avtalet, och anser att det därför vore värdefullt med ett klarläggande av vad skillnaden är mellan avtalsbrott och andra avvikelser från avtalet.

Samfundet anser att rekvisitet "väsentligt avtalsbrott" bör i varje särskilt stadgande preciseras så långt som möjligt. I fråga om säljarens dröjsmål förefaller det riktigare att rekvisitet, som Hjerner föreslår, uttrycks så att dröjsmålet är av väsentlig betydelse för köparen.

10. Anpassning av köplagens regler om påföljder av dröjsmål och fel till det praktiska rättslivets behov

Det är en truism att framhålla att i synnerligen stor utsträckning transaktioner inom köplagens område sker med tillämpning av avtalsbestämmelser som väsentligt avviker från köplagens bestämmelser, liksom att majoriteten av dessa avtal styrs av olika typer av standardavtal. Det kan gälla olika typer av "agreed documents", avtalsformulär eller leveransvillkor som tillämpas inom vissa branscher eller avtalsformulär eller leveransvillkor som tillämpas av enskilda företag. I viss utsträckning balanseras den senare kategorin av inköpsvillkor, normalt etablerade av enskilda företag med stark ställning gentemot vissa leverantörer, men av den totala avtalsmängden torde denna kategori representera en relativt blygsam del.

Vad som är viktigt att notera vid utformandet av en ny köplag är

emellertid de allmänna tendenserna i denna strida flod av avtal som innebär avvikelse från den nuvarande köplagens regler. Grundläggande sådana avvikelser är:

- Force majeure-reglerna är betydligt vidare än köplagens.
- Påföljderna av försening är begränsade i förhållande till köplagen. Mönstret är något splittrat, men genomgående är att skadeståndspåföljden är begränsad, normalt i förhållande till varans värde.
- Säljaren är friskriven från ersättningsskyldighet på grund av indirekt skada. Vid leverans av generiskt gods är felpåföljden oftast begränsad till skyldighet att leverera gillt gods eller ge skäligt prisavdrag, medan påföljden vid leverans av maskiner och dylikt oftast är skyldighet för säljaren att bota felet och först i andra hand rätt för köparen att häva; om skadestånd över huvud taget skall utgå begränsas det, oftast i proportion till varans värde.

Konsekvensen av detta är att nuvarande köplags mot säljaren stränga bestämmelser om påföljder för dröjsmål och fel i största utsträckning kommer att tillämpas endast mot mindre företag, som inte har uppbyggda avtalsrutiner, och mot större företag när någon försummat att tillämpa inom företaget föreskrivna avtalsrutiner. Det nu föreliggande förslaget skulle inte i något väsentligt avseende förändra den bilden. Detta är enligt samfundets mening otillfredsställande. Dispositiva lagregler bör generellt sett ha en utformning som kan i normalfallet beräknas ge en skälig avvägning mellan parternas intressen. Förhållandena i det praktiska rättslivet visar att köplagens nuvarande avvägning mellan partsintressena inte representerar en sådan skälig avvägning, och det kan då inte vara riktigt att i huvudsak överföra samma reglering till en ny köplag.

I betänkandet sägs på s. 187 att arbetsgruppen kommit till slutsatsen att en uppdelning på olika skadetyper inte låter sig genomföras på ett tillfredsställande sätt. Det har visat sig svårt att finna en gränsdragning som skulle vara ändamålsenlig och konsekvent med tanke på de olika situationer som kan förekomma, och en uppdelning på olika skadetyper skulle göra lagtexten alltför komplicerad och svåröverskådlig.

Samfundet anser inte att de angivna skälen är tillräckliga för att man skall acceptera att en ny, viktig dispositiv lagstiftning i centrala avseenden innehåller en reglering som inte betraktas som normal och rimlig i den allmänna samfärdseln utan endast drabbar den som inte haft förstånd att värja sig för lagens konsekvenser. Om lagtexten blir något mera komplicerad och svåröverskådlig framstår som ett mycket begränsat ont, och det är bättre med en schematisering av olika skadetyper som i och för sig är ofullkomlig men ändå i stor utsträckning ger rimliga resultat än att avstå från en sådan schematisering. Det är naturligt i all lagstiftning att man söker efter generella lösningar, och att beteckna en lag som "kasuistisk" eller ett lagförslag som kasuistiskt har länge varit bland det mest negativa man kan säga. Konsekvensen blir att man i ett allt mer komplicerat näringsliv och ett allt mer komplicerat handelsmönster försöker att vidhålla samma regler för handel med socker – numera dock med undantag för socker sålt över disk till slutlig förbrukare – som för leveranser av supertankers och atomkraftverk. Det vore inte att gå över till kasuistisk reglering om man reglerade påföljderna av dröjsmål och fel olika för olika kategorier av handel, och även om detta skulle i ett stort antal fall vålla oklarhet om till vilken kategori ett visst rättsförhållande är att hänföra skulle en sådan lagreglering kunna göras för det praktiska rättslivet betydligt mera tillfredsställande än den nu existerande liksom den nu föreslagna. Målet bör – i den allmänna omsättningens och de inblandade individernas och företagens intresse – vara en lagreglering som i största möjliga

antal fall ger resultat som betraktas som rimliga och balanserade när parterna underlåtit att avtalsmässigt reglera påföljder av dröjsmål och fel.

Det är självfallet inte möjligt för samfundet att konkret föreslå de ändringar i reglerna om påföljder för dröjsmål och fel som skulle erfordras utifrån nu angivet synsätt. Samfundet behandlar därför i det följande vid genomgången av de särskilda lagrummen dessa i huvudsak med utgångspunkt från det sammanhang de nu återfinns i. Enligt samfundets mening bör påföljdsreglerna bli föremål för ytterligare utredning.

Samfundet vill här hänvisa till en redogörelse och bedömning av Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1979 s. 483. HD fastslog att den aktuella friskrivningsklausulen på angivna skäl kunde sägas representera en av säljar- och köparintressenter godtagen avtalsreglering med synnerligen stor spridning, nationellt och internationellt. HD konstaterade vidare att vid jämförelse med dispositiva rättsregler rätten till skadestånd genom friskrivningen var begränsad i förhållande till vad som gäller enligt köplagen. HD uttalade härefter: "Den år 1905 tillkomna köplagen är i många avseenden otidsenlig i moderna industrisammanhang. Detta torde vara en starkt bidragande orsak till att standardvillkor för olika branscher utarbetas i syfte att åstadkomma en till nutida förhållanden anpassad reglering. Vikten av att vid avtals ingående kunna bedöma de ekonomiska riskerna av bl. a. garantiåtaganden rörande ofta komplicerade industriprodukter har varit ett framträdande motiv för sådana friskrivningar som det nu är fråga om. Möjligheten att förutse de ekonomiska riskerna har framhållits som nödvändig, för att de skall på rätt sätt kunna vägas in vid prissättning av produkter och serviceåtaganden. Köparens större möjligheter att genom försäkring skydda sig mot följdförluster har också framhållits som ett väsentligt skäl för begränsning av säljarens skadeståndsansvar." Samfundets erfarenhet ansluter helt till HDs uttalande.

Sveriges domareförbund

Enligt arbetsgruppens mening bör nuvarande distinktion mellan species- och genusköp (leveransavtal) avskaffas. I stället föreslås att påföljdssystemet utformas så att det finns utrymme för att anpassa det efter typen av köp i det enskilda fallet (sid. 167).

Förbundet instämmer i att en uppdelning mellan speciesköp och leveransavtal blivit mindre ändamålsenlig. De stränga påföljder köplagen bl. a. lagt på säljaren, exempelvis reglerna om skadeståndsskyldigheten vid säljarens dröjsmål, har lett till uppkomsten av standardavtal med friskrivningsklausuler eller modifierade påföljder vid fullgörande av olika typer av köp. Den utveckling som ägt rum inom tillverkningsindustrin, ex. serietillverkningar av en specifik vara, gör en uppdelning mellan olika slag av köp mindre motiverad. Förbundet menar därför att arbetsgruppens förslag om att avskaffa distinktionen mellan dessa typer av köp bör godtas.

Förbundet delar också arbetsgruppens förslag om att införa vissa specialstadganden vid s. k. tillverkningsköp, som avser att en vara tillverkats särskilt för köparen efter dennes beställning. Köparen bör i sådant fall inte få häva köpet på grund av säljarens dröjsmål om inte hans syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet (28 §). Särskilda regler beträffande säljarens skadeståndsskyldighet vid tillverkningsköp bör också godtas. – I 28 § föreslås att paragrafens "häva" följs av objektet "köpet".

Arbetsgruppen föreslår vidare att man bör avstå från distinktionen civila köp och handelsköp eller köp mellan näringsidkare. Anledningen till att slopa denna uppdelning av olika köp är enligt arbetsgruppens mening att man inte bör komplicera det köprättsliga normsystemet.

Nuvarande särreglering för handelsköp innebär bl. a. att reklamationsreglerna är strängare vid handelsköp än vid civilköp. Arbetsgruppen har påpekat att det inte är helt oviktigt då det gäller att bedöma reklamationsfrister om en part är näringsidkare. Hänsyn får vid tillämpningen av dessa regler tas till partens individuella situation. Här torde avses att uttryck som "skälig tid" (31 §) och "utan oskäligt uppehåll" (34 §) ger utrymme för en individuell tillämpning och att det överlämnas till rättstillämpningen att avgöra vad som bör gälla i det särskilda fallet. Förbundet har ingen erinran häremot.

Den i förslaget angivna rubriken om befarat avtalsbrott behandlar säljarens stoppningsrätt och köparens obestånd. Även i dessa avseenden följer lagförslagen de principer som gäller i köplagen. Häremot har förbundet ingen erinran. Inte heller i övrigt har förbundet anledning att motsätta sig förslaget.

Föreningen Sveriges kronofogdar

Det köprättsliga regelsystemet reglerar inte alls parternas förhållande till tredje man. De för den exekutiva verksamheten så väsentliga sakrättsliga reglerna återfinns i annan lagstiftning och i rättspraxis. Det torde dock stå klart att köplagens regler anses gälla vid försäljning på auktion vare sig denna är exekutiv eller av annat slag.

Köplagens regler föreslås vara dispositiva även fortsättningsvis. Därmed står det säljaren fritt att ställa upp villkor för försäljningen som blir bindande för köparen under förutsättning att villkoren inte är obilliga och därför inte kan göras gällande enligt avtalslagens ogiltighetsregler. Om säljaren/kfm ställer upp villkoret att egendomen säljs i befintligt skick — vilket är mycket vanligt — torde därmed avses att felansvaret för varan begränsas på så sätt att köparen inte i efterhand skall kunna åberopa fel i varan såvida denna inte saknar sådana egenskaper som kan ha tillförsäkrats den vid auktionstillfället.

I lagförslagets 20 § har emellertid tagits upp bestämmelser som i vissa situationer skall lägga felansvaret på säljaren när varan säljs i befintligt skick. Om dessa bestämmelser skall vara indispositiva till skillnad från lagen i övrigt framgår ej. För att tjäna önskat syfte torde dock avsikten vara att de skall vara av tvingande natur.

Exekutiva auktioner är inte helt lika vanliga auktioner. Säljaren/kfm kan visserligen uppfattas som ett ombud för säljaren/ägaren liksom fallet är med auktionsförrättaren vid vanlig auktion. Det som skiljer sig är emellertid att auktionslikviden delas ut till de säljarens/gäldenärens borgenärer som fått utmätning i det sålda objektet och inte till säljaren. De konsekvenser som köplagen beskrivet vid olika återgångssituationer förutsätter att parterna skall återbära respektive prestationer. Säljaren/gäldenären har ju inte tillförts några medel och han är i och med utmätningssituationen på obestånd och torde därför vara ointressant för köparen att rikta några anspråk mot. Säljaren/kfm däremot har möjlighet att återbära köpeskillingen helt eller delvis endast om den fortfarande är oredovisad, vilket den är så länge som auktionen inte har vunnit laga kraft. Hur skall köparens intressen enligt köplagsförslaget kunna tillgodoses när det har gått så lång tid att köpeskillingslikviden har redovisats till borgenären?

En genomgång av förslagets regler där kfm läses synonymt med uttrycket säljaren ger underliga resultat, bl. a. vid tillämpningen av reklamationsfristen två år i 34 §. Det kan ifrågasättas om de köprättsliga reglerna överhuvud skall vara tillämpliga på exekutiva försäljningar. Köparens rätt skulle

kunna tillvaratas inom ramen för de besvärsregler som gäller för exekutiva förrättningar enligt utsökningsbalken. På så sätt skulle det exekutiva förfarandet kunna avslutas på ett mera slutgiltigt sätt när auktionen vunnit laga kraft än vad som blir förhållandet om köplagens frister och påföljdssystemet skall tillämpas.

Ackordscentralen i Stockholm

En annan ändring som arbetsgruppen föreslår är upphävandet av skillnaden mellan genus- och specieskköp (s. 167). De bakomliggande argumenten är två. Om köpet avser en serietillverkad vara anser gruppen att det saknas anledning att göra skillnad mellan det fall att köpet i avtalet angetts vara en viss produkt och det fall där köpet angetts gälla ett exemplar av viss typ. För det andra menar gruppen att om köpeobjektet skall tillverkas efter köparens beställning skillnaden mellan species- och genusköp passar illa. Resonemangen förefaller inte helt övertygande. Gruppen anser själv att distinktionen är lämplig vad avser s. k. typiska genus- eller specieköp. För köp som ej är så typiska anser man sig böra ha en generell regel där det aktuella godsets beskaffenhet tillmäts betydelse. Vidare behövs enligt gruppen specialstadganden som särskilt tar sikte på varor med individuell prägel. Arbetsgruppen vill alltså i princip behålla nuvarande reglering men ändra stadgandenas lydelse. Den eventuella vinsten av detta kan ifrågasättas.

Arbetsgruppen vill vidare avskaffa skillnaden mellan handelsköp och civila köp (s. 169). T. ex. gäller f. n. i 52 § köplagen att en köpare som vill reklamera mot fel i godset skall göra detta vid handelsköp genast och vid annat köp utan oskäligt uppehåll. Enligt förslaget (34 §) gäller för båda fallen tidsrymden "utan oskäligt uppehåll". Det framgår inte om meningen är att näringsidkare vid handelsköp skall få längre tid på sig än vad de har nu. Vad som sägs är att en bedömning skall ske med hänsyn till olika omständigheter i det enskilda fallet, varvid näringsidkares "utan oskäligt uppehåll"- begrepp är snävare än motsvarande för en privatperson. Över huvud taget kan det vara mindre lyckat att ta in paragrafer som inte uttrycker sig tydligt. När man sedan inte ens i motiven klarlägger ändringens innebörd kan detta skapa problem i rättstillämpningen.

Sveriges köpmannaförbund /SHIO Familjeföretagen

Förslaget laborerar med ett flertal olika tidsbegrepp: "Orimligt länge", "oskäligt länge", "inom skälig tid", "utan oskäligt uppehåll". I motiven användes samtidigt uttrycken på ett sådant sätt att olikheten dem emellan ibland suddas ut. Detta skapar tolkningsproblem för såväl parter som domstol. Det är därför att föredra att man använder så få tidsbegrepp som möjligt. Detta har man gjort i såväl det danska som det norska lagsförslaget, där någon distinktion mellan "utan oskäligt uppehåll" och "inom skälig tid" inte förekommer.

Svenska bankföreningen

Även om den föreslagna lagen föreslås bli tillämplig inte bara på köp av lösa saker och varor i sedvanlig mening utan också på överlåtelse av lös egendom i allmänhet, t. ex. fordringar och andra rättigheter, är den i första hand anpassad till köp av varor och liknande. Flertalet bestämmelser torde

vara av den karaktären att de knappast kan tillämpas på t. ex. värdepappershandeln. Det synes dock inte föreligga några farhågor för att vissa regler skulle vara direkt olämpliga att tillämpa i samband med fondkommissionsrörelse, som var fallet med konsumentköputredningens förslag i betänkandet (SOU 1984:25) Ny konsumetköplag.

Vissa bestämmelser är uttryckligen avpassade för värdepappersmarknaden. Utredningen har sålunda utformat särskilda regler om rätt till avkastning, t. ex. utdelning på aktier och ränta på räntebärande värdepapper. Dessa regler finner bankföreningen förenliga med gällande praxis och har ingen erinran däremot.

Utredningen har betonat att en ny köplag bör innehålla en regel rörande rätten till utdelning i s. k. avstämningsbolag och har framhållit att en sådan bestämmelse måste övervägas ytterligare. Bankföreningen instämmer i bedömningen att det behövs en särskild bestämmelse för detta fall.

Utredningen föreslår att en köpares möjligheter att åberopa force majeure i skuldförhållanden anknyts till vad som f. n. gäller enligt 7 § skuldebrevslagen. Bankföreningen utgår från att utredningens förslag i denna del med dess mycket korta motivering väsentligen överenstämmer med gällande rätt.

Finansbolagens förening

Den föreslagna lagen är också tillämplig på fordringar och andra rättigheter. I förslaget har bl. a. intagits regler om rätt till avkastning, t. ex. utdelning på aktier och ränta på värdepapper. Föreningen har inga erinringar mot dessa regler, som synes vara anpassade till gällande praxis.

Svenska försäkringsbolags riksförbund

Förhållandet till produktansvaret

I köplagsutredningens förslag till köplag 1976 fanns i 43 § 4 st en bestämmelse enligt vilken köplagens regler om skadestånd inte skulle äga tillämpning på personskada eller skada på annan egendom än det sålda godset. Verkan av denna till synes klara regel förtogs emellertid i hög grad genom motiven. Enligt dessa tänkte sig utredningen inte någon förändring av gällande rätt och avsikten förklarades heller inte vara att ta ställning till gränsdragningen mellan köprättsliga regler och reglerna om produktansvar.

En såvitt möjligt klar gränsdragning har stor praktisk betydelse, framför allt på försäkringsområdet. Riksförbundet framhöll i sitt yttrande över köplagsutredningens förslag att det torde vara möjligt att på ett ändamålsenligt sätt faställa gränsen för skadeståndsskyldighet enligt köplagen, åtminstone genom motivuttalanden.

I det nu förelíggande förslaget saknas nästan helt överväganden i denna viktiga gränsdragningsfråga. Arbetsgruppen framhåller (sid. 187) att man med sina förslag inte åsyftar någon ändring i de köprättsliga reglernas räckvidd i förhållande till de principer för produktansvaret som utvecklats i rättspraxis. Man pekar därvid på de s. k. ingrediensfallen (den sålda, felaktiga varan ingår som ingrediens i en annan vara, vilket leder till skada på den framställda varan), där de köprättsliga reglerna har ansetts tillämpliga. Men, dessutom framhålles att det "också antagits att köparen på köprättslig grund kan kräva ersättning för sådan egendom som har nära samband med den sålda varan, såsom kläder som skadats av en felaktig

tvättmaskin". Såvitt riksförbundet har sig bekant, finns inte i rättspraxis något stöd för en sådan regel. Dess verkan skulle också praktiskt bli mycket betydande, *dels* därför att ansvaret vid specieköp skärpes betydlig och *dels* därför att "det nära sambandet" enligt exemplet tydligen endast skulle bestå i "skadeexponeringen", vilket väl är uppfyllt i samtliga fall då skada verkligen inträffar på annan egendom än den sålda.

Riksförbundet finner det beklagligt att arbetsgruppen inte gjort något försök att klarare ange räckvidden av de köprättsliga reglerna i förhållande till produktansvaret och att man genom det i förbigående framförda exemplet riskerar att bidra till en än större osäkerhet och förvirring än den som råder i dag.

Sveriges redareförening

Genom att köplagen även fortsättningsvis föreslås vara dispositiv och den allt ökande betydelsen av standardkontrakt inom näringens område torde dessa kontrakt i första hand reglera rättsförhållandena mellan köpare och säljare i kontraktsförhållanden. Köplagen kommer därför endast subsidiärt att tjäna som stöd vid tvister om avtalets innehåll och rättsförhållandet i övrigt.

Standardavtal har under flera år använts vid svenska rederibeställningar av skepp vid svenska varv. Innehållet i dessa avtal har huvudsakligen framarbetats vid förhandlingar mellan Sveriges redareförening och Sveriges Varvsindustriförening. I förhållande till dessa avtal, vars innehåll tjänar som utgångspunkt och bas vid förhandlingarna mellan beställare och säljare, är köplagen att betrakta som subsidiär.

5 Specialmotiveringen

1 §

Svea hovrätt

Lagen gäller köp och byte av lös egendom. Den omfattar således inte bara köp av lösa saker utan också exempelvis byggnader på annans mark, bostadsrätter, värdepapper och fordringar. Som beteckning på köpobjektet använder arbetsgruppen uttrycket "vara". Det uttrycket har emellertid i hittillsvarande juridiskt språkbruk använts främst för att beteckna lösa saker (lösöre), och dess användning i vardagsspråket leder tankarna till s.k. dagligvaror eller varaktiga konsumtionsvaror. – Enligt hovrättens mening bör objektet för köpet även fortsättningsvis betecknas "gods". Termen är vedertagen inte bara i svensk rätt utan har sin motsvarighet också i det internationella sammanhanget.

Enligt hovrättens mening finns det goda skäl för att inte låta köplagens påföljdssystem – såsom FN-konventionens – gälla även brott mot s.k. biförpliktelser. Det är nämligen svårt att utan särskild utredning föreställa sig vilka konsekvenser en direkt tillämpning av det påföljdssystemet skulle få i fråga om andra förpliktelser än de som är typiska vid just köp.

Försvarets civilförvaltning

Köp/upphandling av tjänster omfattas inte av förslaget. Köp av tjänster och konsultupphandling förekommer enligt civilförvaltningens uppfatt-

ning i omfattande utsträckning både nationellt och internationellt. Eftersom köplagen i stor utsträckning tillämpas analogt vid sådana köp, bör problem som uppkommer vid sådana köp beaktas vid utarbetandet av en ny köplag såvida det inte är lagstiftarens mening att lagstifta särskilt på detta område såsom skett genom konsumenttjänstlagens tillkomst.

Marknadsdomstolen

Föremålet för köpet betecknas i förslaget som "varan". I förslaget till konsumentköplag har beteckningen "gods" använts. Domstolen utgår från att samma beteckning bör användas och förordar, som framgår av remissyttrande över konsumentköplagsförslaget, beteckningen "vara".

Landstingsförbundet

1 § Av pedagogiska skäl bör anges att lagen varken gäller för överlåtelse eller upplåtelse av tomträtt.

Lantbrukarnas riksförbund

LRF ställer sig i huvudsak bakom arbetsgruppens förslag vad gäller lagens tillämpningsområde, 1 – 2 §§ i det svenska förslaget.

Sveriges domareförbund

Förbundet delar arbetsgruppen förslag om att den nya lagen liksom hittills skall omfatta lös egendom. Härigenom kommer lagen att bli tillämplig på annan lös egendom än lösöre såsom fordringar och andra rättigheter. Detta anser förbundet riktigt.

Motormännens Riksförbund

Förbundet vill framhålla att lagen torde vara tillämplig på den situation, då konsument av näringsidkare t. ex. köper en ny bil och i samband därmed lämnar sin gamla bil som dellikvid i form av inbyte. Med hänsyn till det långt gående ansvaret som åvilar konsumenten såsom säljare i sådant fall, bör intas en generell bestämmelse som möjliggör jämkning av det s. k. säljaransvaret, då konsument till näringsidkarens verksamhet.

Konsumentverket

2 § Köplagsförslaget använder temen "vara" medan konsumentköplagsförslaget har "gods" för samma sak, lös egendom. Det är olyckligt att ha denna skillnad i terminologi.

2 §

Allmänna reklamationsnämnden

Objektet för köpet betecknas i förslaget "vara" medan man i förslaget till konsumentköplag har hållit fast vid nuvarande term "gods". Terminologin måste självfallet göras enhetlig. Enligt ARN:s mening är "vara" bättre

anpassat till modernt språkbruk än "gods". Vad som kan vålla tvekan är om "gods" möjligen kan uppfattas som det något mera vidsträckta begreppet. Lagen gäller ju inte bara lösa saker utan även fordringar och rättigheter där beteckningen "vara" inte känns alldeles adekvat.

Beträffande gränsdragningen mellan köp och tjänst vill nämnden hänvisa till sina reflexioner i remissyttrandet över konsumentköputredningens betänkande.

Landstingsförbundet

2 § Det hävdvunna uttrycket "gods" är att föredra framför termen "vara".

I betänkandet har inte närmare diskuterats om s. k. teknikupphandling ska betraktas som beställningsköp. Detta bör uttryckligen klargöras i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Lantbrukarnas riksförbund

I terminologiskt hänseende bör beaktas att uttrycket "vara" i förslaget används i en annan betydelse än den annars använda av lös sak. Detta kan leda till oklarheter i tillämpningen. För att undvika förekomsten av ett begrepp med olika innebörd talar skäl för att i köplagen "vara" lämpligen ersätts med det i gällande köplag använda och i sammanhanget vedertagna uttrycket "gods".

Sveriges advokatsamfund

Enligt förslaget skall avtal om uppförande av byggnad inte falla under köplagen. I motiveringen anges (s. 198) att om avtalet avser leverans av prefabricerade större delar till en byggnad och dessutom montering av byggnaden bör avtalet bedömas med ledning av andra stycket, vilket ofta kan leda till att avtalet är att betrakta som ett köp. Samfundet har svårt att se skillnaden mellan uppförande av byggnad och montering av byggnad. Skälet till att köplagens regler på flera punkter inte anses lämpade att reglera konfliktsituationer som kan uppkomma vid avtal av uppförande av byggnad gör sig enligt samfundets mening lika starkt gällande vid avtal om montering av byggnad. Som exempel kan nämnas svårigheten att genomföra en sådan hävningspåföljd som stadgas i köplagen. Skillnaden skulle möjligtvis kunna vara den att vid uppförande av byggnad kan det vara fråga om gjutning och murning och att det skulle kunna sägas vara mer drastiskt att riva och ta bort en sådan byggnad än att montera ned och ta bort en byggnad som är monterad. Skillnaden kan emellertid knappast vara så stor att det finns anledning att ha olika lagregler. Dessutom torde rent språkligt uttrycket uppförande av byggnad även inbegripa montering av prefabricerade element, vilket också numera är ett mycket vanligt sätt att uppföra en byggnad.

Förslaget att köplagen inte skall vara tillämplig på avtal om uppförande av annan fast anläggning på mark eller i vatten föranleder en motsvarande reflektion. Det finns en rad situationer i vilka olika typer av tillverkningsutrustningar säljs inklusive montage, och det bör inte vara avgörande för vilka rättsregler som är tillämpliga om leverantören åtar sig exempelvis att gjuta den platta på vilken anläggningen monteras eller inte.

Det förefaller sannolikt att slutproduktens karaktär bör vara bestäm-

mande för vilka rättsregler som skall tillämpas snarare än enskildheter i leverantörens åtaganden: Om slutresultatet är vad som med vedertagen terminologi betraktas som en byggnad bör inte köplagens regler tillämpas även om byggnaden i sin helhet produceras av prefabricerade element. Om, å andra sidan, vad som levereras är en maskinanläggning bör köplagens regler vara tillämpliga oberoende av om leveransen innefattar exempelvis gjutning av en grund.

Det är önskvärt att det i kommande motivuttalanden ges klarare linjer för vad som faller in under köplagen och vad som inte gör det.

Sveriges domareförbund

Vad gäller avgränsningen av tillämpningsområdet gäller vid beställning av en vara, där beställaren skall tillhandahålla en väsentlig del av materialet, att lagen ej skall tillämpas. Vidare föreslås lagen ej gälla avtal om uppförande av byggnad eller annan anläggning på mark eller vatten. Förbundet delar uppfattningen att sådana beställningar samt avtal om byggnadsentreprenader, liksom hittills, bör falla utanför lagens tillämpningsområde. Rörande de blandade avtalen, där en tjänst utgör den övervägande delen av en parts förpliktelse, talar överensstämmelsen med FN-konventionen för att sådana avtal inte skall falla under köplagen (2 § andra stycket).

Näringslivsorganisationerna

Som påpekas av professor Hjerner har begreppet *"vara"* för svensk del ansetts vara detsamma som lös sak. Begreppet har en vedertagen betydelse.

I förslaget används genomgående uttrycket "vara" men här uppenbarligen med en annan innebörd än vad som hittills gällt i svensk rätt. Några vägande skäl för att ändra på denna vedertagna begreppsbildning har inte anförts. Termen "vara" bör reserveras för sin hittillsvarande betydelse. Ordet "gods" bör istället användas i köplagen.

3 §

Svea hovrätt

Avtalsfrihet – förhållandet till handelsbruk m. m.

I gällande köprätt har handelsbruk och annan sedvänja ställning av en egen, självständig rättskälla. Konstateras handelsbruk föreligga i ett visst hänseende, viker köplagsreglerna för handelsbruket. Det fordras inte att parterna eller någon av dem i förväg känt till handelsbruket även om detta i praktiken torde vara fallet. Ett tillämpat handelsbruk ses i och för sig inte som en del av parternas avtal. Dessa principer kommer tydligt till uttryck i 1 § 1 st. kommissionslagen och 72 1 st. sjölagen.

Enligt förslaget skall lagen inte tillämpas i den mån annat följer av handelsbruk eller annan sedvänja "som måste anses bindande för parterna". Det citerade rekvisitet, som f.ö. saknas i det danska förslaget, utgör en nyhet i förhållande till gällande rätt och sägs i motiven innebär "en viss kvalificerande bedömning". Det är oklart vad som avses härmed. Är tanken att konstaterade handelsbruk, som inte är oskäliga, likväl inte skall tillämpas i vissa lägen? På vilka grunder skall i så fall detta bedömas? Mot bakgrund av de höga krav på fasthet och stadga och utredning härom som

numera ställs för att ett handelsbruk skall anses föreligga, utgör enligt hovrättens mening det nya rekvisitet ett opåkallat tillägg ägnat att leda till rättsosäkerhet. Intresset av likartade regler om handelsbruks ställning i köplagen och i andra lagar (avtalslagen, kommissionslagen och sjölagen; jfr bl. a. NJA II 1936 s. 302) talar också mot en isolerad ändring av köplagen på denna punkt.

Det är i rättspraxis vedertaget att vid bedömningen av vad som får anses gälla mellan parterna i ett köpavtal fästa avseende vid partsbruket där sådant föreligger, alltså hur parterna tidigare har förhållit sig till varandra i motsvarande köpsituationer. FN-konventionen innehåller en regel härom i art. 9 [1] och en motsvarighet härtill har tagits in i § 3 i det norska förslaget ("praksis partene har fulgt seg imellom"). Den föreslagna norska regeln torde knappast avvika från svensk gällande rätt och det vore enligt hovrättens mening fördelaktigt om en motsvarande, klargörande regel togs in även i det svenska förslaget 3 §.

Konsumentverket

3 § "Handelsbruk" eller "annan sedvänja" avses kunna bestämma innehållet i avtalet. I den mån köplagen blir dispositivt tillämplig vid konsumentköp bör understrykas att både "handelsbruk" och "annan sedvänja" endast mycket sällan kan anses vara del av ett konsumentköpavtal.

Allmänna reklamationsnämnden

3 § Enligt denna bestämmelse skall handelsbruk eller annan sedvänja anses som en del av parternas avtal. Någon ledning för när en branschpraxis skall betraktas som tillräckligt etablerad för att utgöra sedvänja ges dock inte. Eftersom bestämmelsen avses bli dispositivt tillämplig även för konsumenttvister uppställer sig frågan om vad som kan vara sedvänja på detta område. Att t. ex. den preskriptionstid av två år som sedan länge har gällt inom pälsbranschen utgör en sådan sedvänja synes klart. Men hur skall exempelvis de överenskommelser som på många områden har träffats mellan konsumentverket/KO och vederbörande branschorganisation och därefter har vunnit viss stadga betraktas (jfr NJA I 1978:432)?

Uppsala universitet

Jämkning av handelsbruk

I motiven nämns att handelsbruk, som är oskäligt, kan jämkas enligt 36 § avtalslagen (s. 201). I sak har fakultetsstyrelsen ingen invändning mot att ett handelsbruk, som i ett enskilt fall skulle slå oskäligt, kan åsidosättas liksom man ibland kan åsidosätta dispositiv lag genom ett reduktionsslut (jfr t. ex. norska Hoyesterett i Rt 1922 s. 308 (Kure-saken) beträffande tillämpningen av 21 § köplagen på beställningsköp). I Sverige har man dock hittills utgått ifrån att en lag inte kan jämkas med stöd av 36 § avtalslagen, och det kan diskuteras om jämkning enligt 36 § är det rätta instrumentet mot ett oskäligt handelsbruk, även om handelsbruket skall anses vara del av avtalet, som det heter i förslaget till 3 §.

Lantbrukarnas riksförbund

Den nya lagen skall inte tillämpas om annat får anses avtalat eller följer av handelsbruk eller sedvänja som måste anses bindande för parterna. Arbetsgruppen framhåller här i motiven att viss praxis som utbildats mellan parterna också kan utgöra grund för avvikelse från lagen. Motivuttalandena är här inte tillräckligt utförliga för att klargöra vad som skall gälla. Parter kan ha svårt att avgöra när sådant "bruk" föreligger att det tar över lagbestämmelserna. Vilken betydelse har t.ex. långa avtalsförhållanden och det förhållandet att parterna inte diskuterat en klausul trots att den förekommit ofta etc. Motiven bör här innehålla illustrativa exempel.

Sveriges advokatsamfund

3 § Den föreslagna rubriken, "Avtalsfrihet", är inte tilltalande. En lämpligare rubrik vore, i huvudsaklig anslutning till det norska förslaget, "Avtal, handelsbruk och sedvänja".

Av motiven (ss. 200 och 201) kan man få intryck att inte någon del av 3 § är avsedd att innebära någon ändring i förhållande till gällande rätt. Samfundet vill dock sätta ifråga om inte regeln i andra meningen innebär en nyhet i sak. Den nuvarande köplagen anger i detta hänseende endast att lagen inte skall gälla om annat följer av sedvänja. Därav följer emellertid inte, enligt samfundets mening, att sedvänjan anses som en del av avtalet. Vad som skall anses vara en del av avtalet är en fråga för läran om avtalstolkning. Den nuvarande köplagen ger inget bidrag till den läran. Det är heller inte en specifikt köprättslig fråga. Samfundet vill sätta i fråga om det finns något behov av att i detta sammanhang ge sig in på frågan vad som skall anses avtalat. I motiven (s. 201) anges att stadgandet har ett lagtekniskt syfte: när man senare i lagtexten eller i motiven hänvisar till att någonting anses avtalat, följer av avtalet e.dyl., omfattar hänvisningen även sedvänja. Samfundet menar emellertid att stadgandet har en innebörd i sak, som inte närmare är utbredd och vars följder är svåra att överblicka. Stadgandet innebär att en part, i en angelägenhet för vilken saknas såväl lagregel som avtal men för vilken finns en sedvänja, och alltså får finna sig i alla de sanktioner som må följa av ett avtalsbrott. Förslaget lämnar öppet vilka sanktioner som kan komma i fråga för andra avtalsbrott än dem, som uttryckligen regleras av köplagen. Samfundet vill sätta i fråga om detta alla gånger är en riktig reglering. – I den mån det föreslagna stadgandet i andra meningen inte avses innebära någon ändring i sak i förhållande till vad som gäller i dag, behövs inte stadgandet. Om det föreslagna stadgandet avses vara en ändring i sak i förhållande till vad som gäller i dag, anser samfundet att följderna av stadgandet är värda en djupare analys innan stadgandet tas in i köplagen.

Näringslivsorganisationerna

3 § I lagtexten nämns inte att det även kan följa av *"bruk"* som utbildats mellan parterna att köplagens motsvarande stadganden inte skall tillämpas. Av specialmotiveringen synes framgå att tanken ändå är att sådant "bruk" skall gå före köplagens regler. Det torde i praktiken vara vanligt att det mellan parter utbildas ett bruk under långa och många affärsförbindelser. Eftersom situationen sålunda är praktiskt vanlig bör det redan av *lagtexten* framgå att köplagens regler inte heller tillämpas om annat får anses följa av bruk som utbildats mellan parterna.

Enligt förslaget tillämpas lagen inte i den mån annat får anses avtalat eller följer av handelsbruk eller annan sedvänja som måste anses bindande för parterna. I motiven till förslaget framgår att viss praxis som utbildat sig mellan parterna också kan utgöra grund för att anse att en avvikelse från den dispositiva rätten blivit avtalad. Vad lagstiftaren menar är förmodligen att ett långvarigt bruk eller handlingssätt mellan parterna skall ta över bestämmelserna i köplagen. Formuleringen i motivuttalandena är emellertid vaga och skapar snarare problem för rättstillämpningen. Inom detaljistledet är det vanligt att en leverantör under särskilda villkor i t.ex. en faktura anger att reklamation måste ske inom sju dagar, att hävning skall ske genast m.m. Några diskussioner mellan parterna har emellertid inte förts om klausulens innehåll. Om det föreligger ett långt rättsförhållande mellan leverantören och näringsidkaren och någon invändning icke har rests från näringsidkarens sida gentemot klausulen och dess tillämpning, har det då uppkommit ett bruk mellan parterna som leverantören kan göra gällande? Enligt organisationernas mening, är detta icke fallet. Det kan vara svårt för småföretag/detaljister att själva avgöra när handelsbruk eller bruk mellan parterna är för handeln eller har uppkommit. Det bör därför särskilt understrykas i motiven vad man avser med praxis som utbildats mellan parterna och i vilka hänseenden denna praxis kan bli avgörande vid rättstillämpningen.

Om utredningens syfte är att bruk mellan parterna *alltid* skall ta över köplagens dispositiva regler, bör detta i sådant fall direkt anges i lagtexten under paragraf 3.

4 §

Sveriges Advokatsamfund

4 § Samfundet vill sätta i fråga om det är riktigt att lagen inte skall tillämpas i den mån "annat – – – i övrigt är särskilt föreskrivet". De föreskrifter som kan åsidosätta köplagen måste kvalificeras, och enligt samfundets uppfattning kan det inte bli fråga om annat än föreskrifter i lag. Den föreslagna formuleringen kan tolkas som ett mandat för regeringen, eller kanske ett ämbetsverk, att utfärda föreskrifter som har en helt annan innebörd än köplagen. Detta kan inte gärna ha varit avsikten med stadgandet.

6 § ff

Varans avlämnande

Jan Hellner

6, 9 och 13 §§. Här finns ganska invecklade bestämmelser om avlämnande av gods, dröjsmål och farans övergång vilka berör bl.a. säljarens skyldighet att meddela köparen om att gods är tillgängligt för avhämtning. De klargör emellertid inte huruvida, när köparen skall hämta godset hos säljaren eller hos tredje man utan säljarens medverkan, ett meddelande från säljaren fordras för att godset skall vara avlämnat och om dröjsmålspåföljder kan inträda ifall säljaren underlåter att lämna ett sådant meddelande och köparen därför inte avhämtar godset i tid. 6 § säger intet om meddelande. 9 § föreskriver visserligen att säljaren skall lämna meddelan-

de om när varan finns tillgänglig för avhämtning, men det framgår inte vad rättsföljden är av att ett sådant meddelande inte lämnas. Motiven (s. 212 f) är inte heller klargörande. Saken kompliceras av att i 13 § 3 st. som handlar om "riskens övergång" vid köp av varan som finns hos tredje man och som skall hämtas utan säljarens medverkan, det föreskrivs, som en särskild förutsättning utöver den att tiden för avlämnande är inne, att köparen har fått veta att varan är tillgänglig för avhämtning. En jämförelse mellan 9 och 13 §§ leder närmast till slutsatsen, att godset är avlämnat, så att dröjsmålspåföljder inte kan inträffa, även utan att säljaren lämnat meddelande, men att faran inte övergår förrän meddelande har skett. Eljest skulle den särskilda bestämmelsen i 13 § 3 st. inte behövas. Härtill kommer att det danska förslaget upptar en särskild regel i 6 § 3 st, och enligt denna regel fordras, när godset skall hämtas utan säljarens medverkan, att köparen får kännedom om att det finns redo för avhämtning för att godset skall vara avlämnat. Det danska förslaget saknar, i överensstämmelse härmed, en sådan särskild regel om farans övergång som det svenska förslaget har i 13 § 3 st. Saken blir inte klarare av att det i motiven (s. 207) sägs att det inte är någon "nämnvärd" olikhet i sak mellan det danska förslaget och de övriga.

Man kan därutöver fråga, vilket kanske är viktigare, varför den svenska regeln om farans övergång i 13 § 3 st. (i motsats till den danska) är inskränkt till att gälla gods som finns tillgängligt "på en annan plats än hos säljaren". Finns det något sakskäl för att, vare sig vid dröjsmålsbedömningen eller vid avgörande av om faran har gått över, göra skillnad mellan att exempelvis massaved, som köparen skall hämta utan säljarens medverkan, ligger upplagd på säljarens mark och att den ligger upplagd på en plats som tillhör någon annan, t.ex. vid en bilväg på mark som tillhör tredje man?

Den sakliga betydelsen av den fråga som har tagits upp nu bör naturligtvis inte överdrivas, men ämnet utgör ett exempel på det slag av problem som förslaget kan ge upphov till. Även om den som hastigast läser genom den föreslagna lagtexten, och som litar på motivens uttalande om att det inte är någon nämnvärd skillnad mellan förslagen, inte reagerar, visar sig svårigheterna när man försöker sätta sig in i vad som faktiskt föreslås.

Lantbrukarnas riksförbund

Varans avlämnande

Arbetsgruppen har övervägt och lämnat förslag rörande betydelsen av varans överlämnande och följderna härav. Det gäller dröjsmål, tidpunkten för riskens övergång och avgörande tidpunkt för felbedömning. Reglerna är delvis komplicerade och svårtillämpade. Bl.a. är kravet att parterna skall veta att varan vid köpet fanns på en annan plats för att avhämtningsregeln i 6 § 2 st. skall tillämpas, svårtillämpat. Det leder till orimliga bevissvårigheter vid tvist. I princip bör det räcka med att parterna måste ha insett (eller liknande uttryck) att varan fanns på annan plats. Riskens övergång kan dock alltid regleras i ett särskilt avtal mellan parterna.

Sveriges domareförbund

Avlämnande av varan

Förbundet delar arbetsgruppens uppfattning att gällande bestämmelser om godsets avlämnande samt sambandet med farans övergång för godset

bör lämnas oförändrade i en ny köplag. Härför talar den rättsutveckkling som ägt rum i nordisk köprätt och detta motiverar därför en avvikelse från FN-konventionen.

Av vikt är att upprätthålla principen om att köpet är ett hämtningsköp om inte annat har avtalats. Det är en fördel att detta uttrycks klarare i lagtexten än för närvarande.

Uppdelningen och definitionen av platsköp och transportköp är väl motiverad.

Svenska Försäkringsbolags Riksförbund

Varans avlämnande

Om varan skall sändas från säljarens normala distributionsområde eller till ett annat land (distansköp) upptar förslaget nu gällande huvudregel att varan skall anses avlämnad, då den överlämnats till en transportör, som åtagit sig varans transport från avsändningsorten. Men denna regel utsträcks enligt förslaget till att även gälla då den första interlokala transporten är en sjötransport, där enligt gällande köplag varan anses avlämnad först då den passerat fartygets sida. Arbetsgruppen anför (sid. 171) att en sådan specialregel "med hänsyn till nutida transportförhållanden" inte längre är motiverad.

Köplagsutredningens förslag till köplag 1976 upptog förslag i samma riktning, dock att passerandet av fartygets sida fortfarande skulle vara avgörande tidpunkt i de fall då säljaren skulle tillhandahålla ombordkonossement eller liknande dokument. Arbetsgruppen anser att även denna särregel är onödig i lagen "eftersom detta kan anses följa av vederbörande leveransklausul eller av avtalet i övrigt".

I sitt yttrande över köplagsutredningens förslag varnade riksförbundet för den förvirring som kan bli följden om man ändrar i regler som sedan länge tillämpats också internationellt. Riksförbundet framhöll även att containertrafiken visserligen nått stor omfattning men att vanlig styckegodstrafik fortfarande är betydande, liksom att en container i många fall fylls successivt med gods under en transportkedja och då inte är den slutna transportenhet som gör det svårt att i olika skeden bestämma godsets beskaffenhet. Riksförbundet anser, nu liksom 1976, att det är diskutabelt om tillräckligt starka skäl föreligger för att man vid sjötransporter skall frångå principen att faran för godset övergår när detta passerar fartygets sida.

Rubriken till 7 och 8 §§, "transportköp", synes kunna leda till missuppfattningar, då uttrycket dels används inom fastighetsrätten och dels kan innebära köp av transport. Rubriken skulle förslagsvis kunna förkortas till "transport" varvid rubriken till 6 § bör förkortas till "hämtning".

Sveriges advokatsamfund

Samfundet anser att regeln i andra stycket bör formuleras så att det är tillräckligt att köparen hade vetskapen. I övrigt hänvisar samfundet till punkt 6 i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 5).

Näringslivsorganisationerna

6 § Andra stycket uppställer kravet att parterna *vet* att varan vid köpet fanns på en annan plats för att avhämtningsregeln i detta stycke skall bli tillämplig.

Organisationerna anser att det bör vara tillräckligt att parterna måste ha insett att godset fanns på annan plats. Situationen kan ju vara sådan att det är så uppenbart att varan finns på annan plats, att den part som visste om förhållandet inte uttryckligen nämnt det för den andra parten i tron att den senare insett det hela.

I sådana lägen, då part objektivt sett måste ha insett att godset fanns på annan plats bör också regeln i 6 § andra stycket gälla.

7 §

Svea hovrätt

Transportköp – leveransklausuler

Enligt hovrättens mening har arbetsgruppen anfört goda skäl för sin slutsats (s. 172) att köplagen inte bör ha några regler om innebörden av leveransklausuler. Den regel som ändå föreslås (7 § 3 st.) synes med fördel kunna undvaras. Som arbetsgruppen själv har påpekat används de aktuella uttrycken – "fritt", "fritt levererat" och "levererat" – också i andra betydelser och sammanhang än de som regelns definition tar sikte på, t. ex. när frakten skall betalas av säljaren och när varan skall hämtas av köparen på säljarens lager (se s. 210). Att då införa en legaldefinition av de aktuella uttrycken synes vara ägnat att skapa förvirring. Det är hovrättens mening att lagstiftaren inte bör medverka till att konservera tvetydiga eller rent av mångtydiga klausuler av detta slag. Avser säljaren att varan inte skall anses avlämnad förrän den kommit fram till en viss ort, bör detta kunna anges i klartext. Det kan ske enkelt, t. ex: Avlämnas i Teckomatorp. – Det erinras om att varken det danska förslaget eller FN-konventionen innehåller någon regel om innebörden av leveransklausuler.

Lantbrukarnas riksförbund

I anslutning till 7 § vill LRF beröra vissa definitionsfrågor. Nuvarande köplags angivande av definitioner (62–71 §§) föreslås av arbetsgruppen, sånär som på ett begrepp, försvinna ur lagtexten. Med hänsyn till lagens dispositiva karaktär synes arbetsgruppen ha sett alltför stora svårigheter med att behålla nuvarande definitioner, men anser att den praktiska kopplingen till INCOTERMS regelsystem bör uppmärksammas tydligare i motiven.

Sveriges domareförbund

I anslutning till förslagets 7 § kan diskuteras användningen av leveransklausuler. Arbetsgruppen har föreslagit att endast klausulen "fritt", "fritt levererad" eller "levererad" bör införas i en ny köplag (17 § tredje stycket), medan innebörden av andra leveransklausuler i den internationella handeln bör hämtas från de s. k. INCOTERMS (sid. 172). Enligt förbundets uppfattning har dessa klausuler störst betydelse i utrikeshandeln och det är tveksamt att i en nationell lagstiftning behöva ta in och precisera innebörden av dem. Förbundet godtar därför att sådana klausuler, som återfinns i 62–71 §§ i gällande köplag, utgår.

Ackordscentralen Stockholm

Argumenten för en anpassning av lagregleringen i fråga om transportklausuler förefaller starka (s. 171). Det är ingen mening med att ha inhemska definitioner som eventuellt strider mot vad som tillämpas internationellt i fråga om vissa transportklausuler. Det kan också vara svårt att hinna med att justera reglerna efter utvecklingen. I 7 § i förslaget slås den nya allmänt gällande huvudregeln vid försändningsköp fast, nämligen att då godset sänds via speditör eller motsvarande, det anses avlämnat när det överlämnas till denne. Borta är, precis som enligt de nya INCOTERMS-klausulerna t. ex. "free carrier named point", betydelsen av tidpunkten när godset kommit innanför fartygets sida. Nyssnämnda tidpunkt är speciellt olämplig för den mycket vanligt förekommande containertrafiken och det är välgörande att den försvunnit ur lagtexten.

Näringslivsorganisationerna

7 § I förslaget upptas inte några närmare definitioner av olika leveransklausuler (jfr gällande köplag 62 - 65 §§). Sådana klausuler används ofta i enskilda avtal. Det kan därför på goda grunder hävdas att det vore värdefullt att ha sådan definitioner i en köplag. Dessa måste dock härvid stämma överens med praxis på marknaden. Olika metoder skulle här kunna tänkas komma till användning. En är att i lagtexten ta in de definitioner som finns i Incoterms. Ett annat sätt är att köplagen direkt hänvisar till Incoterms för tolkningen av olika leveransklausuler.

Om invändningarna mot en sådan lagstiftningsteknik är alltför starka, vill organisationerna föreslå att det i motiven till köplagen tas in en skrivning som klargör att leveransklausuler bör tolkas enligt Incoterms definitioner om ej annat får anses avtalat.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Om varan inte avlämnas i rätt tid har köparen rätt att häva köpet förutsatt att dröjsmålet är väsentligt. Möjligheten att fastställa huruvida säljaren är i dröjsmål, är intimt förknippat med reglerna om när en vara skall anses avlämnad.

Vid transportköp sker avlämnandet då varan är överlämnat till en transportör som har åttagit sig att transportera godset från avsändningsorten till säljaren. Det är väsentligt att påpeka att *bevisbördan* för att avlämnandet har skett i rätt tid, åvilar säljaren vid transportköp. Om parterna avtalat att leverans skall ske från fabrik senast 15 oktober, men leveransen ankommer till köparens ort en månad därefter kan försenad leverans uppstå. Antingen på den grunden att varorna lämnat fabriken efter den avtalade tidpunkten eller att försening uppstår på grund av att transporten inte fungerat. I den situationen är det uppenbart att säljaren enkelt kan bevisa för köparen att varan avlämnats från fabriken vid den avtalade tidpunkten, varför bevisbördan också ligger på honom. Det är angeläget att denna bevisbörderegel anges i motiven.

Svenska Försäkringsbolags Riksförbund

Innebörden av leveransklausuler

Arbetsgruppen har, med ett undantag, avstått ifrån att i lagen uppta regler om innebörden av olika leveransklausuler. Riksförbundet finner detta

välbetänkt. På området finns en etablerad handelspraxis, främst byggd på Internationella Handelskammarens s. k. Incoterms. Behovet av en fortgående, smidig anpassning av klausulerna till utvecklingen tillgodoses bäst om innebörden inte låses i köplagen.

Som nämnts finns ett undantag. I 7 §, tredje stycket, definieras klausulerna "fritt", "levererad" och "fritt levererad" i vad avser avlämnande. Klausulerna har främst betydelse för inrikeshandeln och saknar direkt motsvarighet i Incoterms. Riksförbundet finner skälen till att innebörden definieras i köplagen övertygande.

Motormännens Riksförbund

7 § 1 st. Första meningen bör rent språkligt sett justeras enligt följande "...till köparen inom ett område eller på samma ort där säljaren vanligen...."

Postverket

Transportköp, transport ordnad av säljaren.

Denna nya bestämmelse är välkommen.

Det absolut dominerande förhållandet vid postbefordran är att säljaren ordnar transporten på köparens bekostnad. Säljaren är således vår uppdragsgivare och avtalspart.

Enligt våra, liksom både speditionsföretagens och SJ:s allmänna villkor, har avsändaren/uppdragsgivaren förfoganderätt till gods under transport. I viss utsträckning har transportören även panträtt i godset.

Förfoganderätten och möjligen även panträtten står i princip i strid med såväl existerande som föreslagna stadganden om avlämnande och riskövergång vid kredithandel när principen om samtidiga prestationer inte gäller.

De praktiska yttringarna är i det första fallet när avsändaren begär att en försändelse under befordran skall utlämnas till annan mottagare än den som anges på själva försändelsen. En sådan begäran tillgodoses även om mottagaren redan underrättats om att varan finns att avhämta.

I det andra och vanligare fallet har avsändaren t. ex. underfrankerat en försändelse eller överskridit sin fraktkreditgräns. Mottagare erbjuds då att lösa ut varan mot att han erlägger fraktavgift och eventuella tillägg. Detta förfarande kan tillämpas oavsett vilka överenskommelser om fraktavgift som avsändare och mottagare har träffat.

För närvarande antas mottagaren dels vara medveten om att godset skall lämnas till transportföretag och att avsändaren därvid träffar avtal som kan påverka mottagarens rätt, dels antas mottagaren vara informerad om vilken påverkan som är aktuell.

Genom att köplagen stadgar att säljaren skall ordna transport på "sedvanliga villkor" undanröjs, såvitt vi kan se, eventuella tvivel om rättsläget i det aktuella avseendet.

Vad gäller postbefordran kan panträtten hävdas endast i fråga om fordringar som har direkt samband med den befraktade varan. Enligt speditionsföretagens normalvillkor däremot gäller panträttens samtliga fordringar som avser transporter från uppdragsgivaren.

Vi känner själva inte till den exakta tillämpningen i det sistnämnda avseendet. I den mån lagförslaget kan tas till intäkt för ett mera strikt hävdande av panträtten för s. k. inkonnexa fordringar och detta kan påverka handelsutbytet negativt bör förhållandet självfallet uppmärksammas av

lagstiftaren. Även om köparen tillförsäkras gottgörelse måste, enligt vår mening, köplagens främsta syfte vara att understödja det egentliga varubytet.

9 §

Jan Hellner

9 § 1 st. Här uppräknas ett antal tidpunkter för avlämnande som kan avtalas ("får anses avtalat"). Uppräkningen synes ofullständig. Säljaren kan exempelvis äga avlämna godset efter sin bekvämlighet, om han underrättar köparen i tid. Varför har man valt en formulering som synes utesluta detta?

Sveriges Advokatsamfund

Första punkten synes i sak inte innebära någon ändring i vad som nu gäller enligt 13 § köplagen, och det är då önskvärt att dess ordalydelse huvudsakligen behålls oförändrad. Samfundet har ingen erinran mot tilläggen i andra och tredje punkterna.

Samfundet anser uttryckssättet "framgår det inte av omständigheterna" oklart, se punkt 3 i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 5). Enligt samfundet vore formuleringen "och ankommer det inte på köparen" lämpligare.

10 §

Jan Hellner

10 § 1 st. Den föreslagna regeln skiljer sig från gällande rätt genom att det sägs att säljaren inte är skyldig att lämna ut varan "eller, genom överlåtelse av dokument eller på annat sätt, frånhända sig förfoganderätten över den" förrän köparen har betalat priset. De citerade orden visar en viss, men inte fullständig, överensstämmelse med motsvarande stadgande i FN-konventionen (art. 58[1]. Eftersom de praktiskt viktigaste fallen där säljaren kan överlämna dokument i stället för gods täcks av 10 § 2 st., frågar man sig vad som åsyftas med de citerade orden. I motiven sägs att de dokument som avses är t. ex. konossement och internationella fraktsedlar (se s. 213). Jag kan visserligen gissa att ett fall som täcks (och som inte faller under 2 st.) är att en förste köpare, vilken innehar konossement på gods som är under transport, säljer godset vidare till en ny köpare och därvid äger innehålla konossementet till dess han erhåller betalning. Men beträffande internationella fraktsedlar – vilka inte äv väl lämpade för sådan omsättning – förefaller detta inte passa. Detta nämns här som ett exempel på att läsaren känner sig osäker på vad som avses när motiven inte ger någon förklaring av innebörden i en för den svenska rätten ny regel.

Sveriges Advokatsamfund

10 § Samfundet anser att det vore värdefullt med ett klarläggande motivuttalande beträffande möjligheten att betala genom kvittning. Detta gäller även avseende förslagets 54 § (jfr Stefan Lindskog, "Kvittning. Om avräkning mellan privaträttsliga fordringar", Lund 1984, s. 328 ff).

I vissa fall kan säljarens detentionsrätt leda till s. k. "deadlock". Ett

exempel härpå är att avtal har träffats om köp med framtida leverans. Vid leveranstidpunkten uppstår oenighet om priset. Köparen påstår att det pris säljaren begär är oskäligt (jfr 51 §) medan säljaren under påstående om motsatsen med hänvisning till 10 § vägrar att leverera utan kontant betalning av det såsom skäligt påstådda priset. Ett annat fall är att säljaren är i dröjsmål med att leverera varför köparen påstår sig ha rätt till skadestånd och med stöd av 48 § håller inne betalningen. Säljaren vägrar återigen med hänvisning till 10 § att leverera.

Det är angeläget att undvika situationer av angivet slag. Samfundet ifrågasätter därför om inte köparen i vissa fall borde ha möjlighet att deponera köpeskillingen (eller att ställa säkerhet; jfr 57 § i den nuvarande köplagen), varefter säljaren skulle vara skyldig att leverera. En sådan ordning måste dock inrymma någon sanktion mot köparen i fall av ogrundad deposition för att hindra att köparen trakasserar säljaren genom att deponera i oträngt mål.

En depositionsmöjlighet av angivet slag undanröjer också de svårigheter som eljest uppstår när köparen vid leverans vill infria köpeskillingsfordringen kvittningsvis (jfr Lindskog a. a. s. 338).

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Enligt paragraf 10, är säljaren inte skyldig att lämna ut varan eller på annat sätt frånhända sig förfoganderätten över den förrän köparen betalar priset. Detta gäller dock inte vid kreditköp eller när köparen fått anstånd med betalningen.

Å andra sidan stadgas i 55:e paragrafen att köparen icke är skyldig att betala priset förrän han haft tillfälle till en sådan undersökning av varan som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna.

Paragrafen 10 ger intryck av att säljaren alltid kan förbehålla sig rätten att få betalning, trots att köparen enligt 55:e paragrafen har rätt att göra en undersökning av varan, utan att erlägga köpeskillingen. En hänvisning bör sålunda ske i paragrafen 19 till paragrafen 55 enligt följande:

"Säljaren är inte skyldig att lämna ut varan eller genom överlåtelse av dokument eller på annat sätt frånhända sig förfoganderätten över den förrän köparen betalar priset, dock med undantag av 55:e paragrafen, 2:a stycket, punkt 1."

11 §

Jan Hellner

11 § Enligt denna bestämmelse skall säljaren stå de kostnader för varan som uppkommer före avlämnandet. Bestämmelsen saknar motsvarighet såväl i de gällande köplagarna som i FN-konventionen. Det fanns en motsvarande bestämmelse i uniforma köplagen av 1964 (art. 90), och det är okänt för mig av vilket skäl ingen motsvarande bestämmelse upptogs i FN-konventionen.

Ingen motivering ges i motiven för den föreslagna regeln (se s. 214 f). I SOU föreslogs vissa särskilda bestämmelser om fördelningen av kostnader, men köplagsutredningen ville inte föreslå någon generell bestämmelse, på anförda grunder (se särskilt SOU s. 222). Generellt kan sägas, att det är vanligt att säljaren står kostnaderna fram till ungefär samma tidpunkt som för avlämnandet, ehuru klausulerna fraktfritt, c & F, cif m. fl. utgör viktiga undantag. Även om i princip kostnadsansvaret sträcker sig ungefär

till avlämnandetidpunkten, behöver det inte finnas något exakt samband. Man kan lägga märke till att gällande köplag *inte* kopplar samman kostnadsfördelningen vid fob-köp med avlämnandetidpunkten (se 62 § 2 och 3 st.).

En konsekvens av den nu föreslagna regeln blir att om säljaren skall frakta godset till köparen med egen lastbil och sålunda godset inte är avlämnat förrän det överlämnas till köparen (7 § 2 st. 2 meningen enligt förslaget), han står kostnaden för transporten och inte är berättigad att debitera extra för den. Om säljaren utför både långa och korta transporter får han således debitera köparen för transportkostnaden endast om han har träffat avtal om detta.

Man kan fråga vilken nytta den föreslagna bestämmelsen antas göra.

Lantbrukarnas riksförbund

Huvudregeln i 11 § slår fast att säljaren skall svara för kostnader som uppkommer före avlämnandet. LRF godtar denna huvudregel men kan tänka sig situationer då säljaren i köparens intresse före avlämnandet dragit på sig kostnader som rimligen bör bäras av köparen. LRF ifrågasätter om inte parterna själva bör reglera detta utan lagbestämmelse.

Sveriges Advokatsamfund

11 § Samfundet hänvisar till vad samfundet anfört under punkt 7 i "Allmänna synpunkter" ovan (avsnitt 5).

Enligt motiven (s. 214) gäller paragrafen fördelningen av kostnaderna avseende varan mellan parterna. Det sägs emellertid vidare i motiven (s. 215) dels att syftet med andra meningen inte är att avgöra frågan om vem som skall svara för de kostnader som avses i andra meningen, dels att undantaget inte bör läsas motsättningsvis så att köparen alltid skulle svara för de kostnader som andra meningen hänför sig till. Enligt samfundets mening framgår inte detta klart av bestämmelsen, och den bör därför formuleras om.

Näringslivsorganisationerna

11 § I första punkten av bestämmelsen slås fast att säljaren – med de undantag som följer av andra punkten – alltid skall svara för kostnader som uppkommer före avlämnandet. Som huvudregel kan i och för sig en sådan regel accepteras. För vissa kostnader som uppkommer före avlämnandet är det dock högst naturligt att köparen svarar. Exempelvis om säljaren i köparens intresse har dragit på sig kostnader för att få till stånd en samlastning av godset eller tecknat en särskild försäkring på köparens begäran.

Exemplen visar att den föreslagna regeln kan ge upphov till tvetydigheter och missförstånd. Organisationerna menar därför att det vore lämpligast att låta bestämmelsen utgå och istället överlåta till parterna att reglera kostnadsfördelningen.

Skall regeln kvarstå är det nödvändigt att den mjukas upp så att inga olämpliga låsningar uppkommer enligt vad som sagts ovan.

I andra punkten i denna bestämmelse anges att principen i första meningen, dvs. att säljaren skall svara för sådana kostnader för varan som

uppkommer före avlämnandet, inte gäller kostnader som uppstår på grund av att avlämnandet försenats till följd av förhållanden på köparens sida.

Enligt organisationernas uppfattning torde normala lagtolkningsprinciper ge vid handen att andra meningen innebär, att det är köparen som får stå för de tilläggskostnader som uppstår till följd av att han "orsakat" ett försenat avlämnande. En sådan kostnadsfördelningsregel är också i sak motiverad. Köparen bör svara för de kostnader han vållar.

Den tolkning av andra meningen som organisationerna gör delas dock inte i betänkandet. Där sägs nämligen (sid. 215 överst): "Syftet med andra meningen är däremot inte att avgöra frågan om vem som skall svara för de kostnader som avses i andra meningen. Undantaget bör således inte läsas motsättningsvis så att köparen alltid skulle svara för de kostnader som andra meningen hänför sig till."

Organisationerna finner detta uttalande oriktigt, både med tanke på lagtextens utformning och med hänsyn till att principen bör vara att köparen i nu aktuella situationer får stå för kostnaderna för varan. Om 11 § skall kvarstå bör motiven korrigeras i enlighet med vad som nu anförts.

12 §

Konsumentverket

12 § Rubriken till det avsnitt som inleds med 12 § är "Risken för varan". Motsvarande avsnitt i konsumentköplagsförslaget har rubriken "Faran för godset". Denna skillnad i uttryckssätt bör undvikas.

Allmänna reklamationsnämnden

12 § I betänkandet talas om "risken för varan" medan förslaget till konsumentköplag behåller den etablerade termen "faran". Även om språklig samstämmighet mellan de nordiska förslagen har nåtts på denna punkt finner nämnden likväl lokutionen "risken för varan" sämre än "faran".

Landstingsförbundet

12 § Förbundet delar professor Hjerners mening att uttrycket "faran" för godsets förstörelse är en hävdvunnen term i svenskt juridiskt språkbruk och därför bör bibehållas.

Sveriges Advokatsamfund

12 § Bestämningen "av våda" hänför sig till både "förstörts, kommit bort, försämrats" och "minskats". I tydlighetens intresse finns det därför skäl att placera bestämningen "av våda" före "förstörts"; alltså "–.–.– även om godset av våda har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat."

Ackordscentralen Stockholm

Som exempel på sådan s.k. modernisering vill vi peka på det i doktrinen vedertagna begreppet "faran för godset", som i förslaget ersatts med "ris-

ken för godset" (s. 162 samt i specialmotiveringen till 12–16 §§. Ändringen har icke motiverats i förslaget och i brist på argument ifrågasätter vi om icke fara-begreppet bör bibehållas.

Svenska Försäkringsbolags Riksförbund

Riksförbundet vill här endast påpeka att det torde vara ett ganska onödigt offer för den nordiska rättslikheten att byta ut den i svenskt juridiskt språkbruk hävdvunna termen "faran" mot "risken".

13 §

Sveriges Advokatsamfund

13 § Samfundet vill sätta ifråga om inte regeln i andra stycket bör gälla även i det fall att köparen fått ett meddelande att godset finns tillgängligt för avhämtning, men inte tagit del av meddelandet.

15 §

Jan Hellner

15 § Denna bestämmelse rör övergången av faran för gods som är under transport vid tiden för köpet. Den saknar motsvarighet i gällande köplag (och i SOU) men är en direkt översättning av motsvarande stadgande i FN- konventionen (art. 68). Tillkomsten av detta stadgande är säregen. Samtliga utkast till konvention innehöll (liksom uniforma köplagen art. 99) motsatt huvudregel, nämligen att vid köp av varor under transport köparen övertar faran retroaktivt, från det godset överlämnades till transportören, såvida inte säljaren är i ond tro. Vid den diplomatiska konferensen i Wien föreslogs av vissa u- länder motsatt regel, och efter ett antal märkliga voteringar blev resultatet en kompromiss, i form av en regel av vilken den nu föreslagna utgör en översättning. (Se Official Records s. 213 ff, 220 f). Ur protokollen noterar man ett yttrande av Mr Rognlien (Norway), enligt vilket detta stadgande aldrig skulle tillämpas i praktiken utom av köpare som inte kände till det slag av handel på vilket artikeln är tillämplig (Official Records s. 221). Man kan fråga om en regel med detta innehåll och denna tillkomsthistoria lämpar sig för att tas in i en svensk köplag.

Sveriges Advokatsamfund

15 § Enligt motiven (s. 222) avser paragrafen ett köp där parterna känner till att godset är under transport. Samfundet menar att förutsättningen att parterna skall ha vetskap om transporten bör framgå också av lagtexten.

Beträffande "framgår av omständigheterna" hänvisar samfundet till vad samfundet anfört under punkt 3 i "Allmänna synpunkter" ovan (avsnitt 5).

Svea hovrätt

Godsets beskaffenhet

Överensstämmelse med avtalet – godsets egenskaper

I den gällande köplagen finns inte några bestämmelser om när godset skall anses felaktigt. I konsumentköplagen finns regler om när fel skall anses föreligga i speciella situationer. Det finns dock inte heller där någon allmän definition av felbegreppet. I arbetsgruppens förslag stadgas i 17 § att varan i fråga om art, mängd, kvalitet och andra egenskaper samt förpackning skall överensstämma med vad som får anses avtalat. I annat fall är varan felaktig. Det norska förslaget, § 17 (1) a)–d), innehåller några ytterligare stadganden om varans beskaffenhet. Stadgandena, som inte är avsedda att vara någon uttömmande definition av vad som är fel, anger vissa av de centrala principer som bör ligga till grund för felbedömningen. I FN-konventionen finns bestämmelser som motsvarar det norska förslaget.

Enligt hovrättens mening vore det bra om dessa principer, som är betydelsefulla inte minst vid konsumentköpen, kunde komma till uttryck även i den svenska lagtexten. Även om principerna med nödvändighet måste bli rätt allmänt hållna i en lagtext, har de stort praktiskt värde.

Försvarets materielverk

I 17 § krävs överensstämmelse i fråga om "art, mängd, kvalitet och andra egenskaper" med vad som får anses avtalat. Av 18 § framgår, att det utöver samlingsbegreppet "egenskaper" krävs överensstämmelse med uppgift om "användning". Om varan anses felaktig om den inte överensstämmer med uppgift om användning, som säljaren lämnat vid marknadsföringen eller försummat att upplysa om, så bör väl samma krav på överensstämmelse föreligga med vad som avtalats om användning. Skall 18 § ha föreslagen lydelse, bör därför "användning" förekomma i även 17 §.

I 7 § konsumentköplagen (KKL) används begreppen beskaffenhet och användning. I propositionen till konsumentköplagen (prop. 1973:138) talas ömsom om användning som det sätt, på vilket varan kan brukas (prop.sid. 212), dvs. dess egenskaper, och ömsom om användning såsom bruksanvisning eller skötselanvisning för varan (prop. sid. 216). Med "användning" avses i utredningens förslag tydligen inte varans egenskaper, utan hur varan skall användas, med andra ord rätt drift, skötsel, underhåll, service, reparation etc. Information om detta kan ges i bruksanvisningar och servicehandböcker, varudeklaration eller dylikt. I 22 § användes ordet "användbarhet" hos varan. Utredningen har inte markerat att någon saklig skillnad gjorts mellan innebörden av "användning" och "användbarhet". Användbarhet kan i detta sammanhang antas vara en uppgift om till vad varan kan brukas. Enligt materielverkets mening ligger dock denna betydelse redan i vad som avses med begreppet egenskaper. Däremot kanske det inte ryms inom begreppet beskaffenhet vilket används i 7 § KKL. Därför skall antingen ordet "användbarhet" utgå ur 22 § eller om innebörden sträcker sig utöver "egenskaper" bör det införlivas i uppräkningen i 17 §. Materielverket vill också anmärka att angivna begrepp troligen omfattas av begreppet "kvalitet", som i Svensk Standard (020104) definieras som "sammanfattning av utmärkande drag och egenskaper hos produkt eller tjänst som är av betydelse för dess förmåga att tillfredsställa givna behov".

Marknadsdomstolen

Bestämmelserna anger när en vara skall anses felaktig. Enligt konsumentköplagsförslaget skall en vara anses felaktig även när den säljs i strid med ett förbud enligt 4 § marknadsföringslagen (MFL) eller mot ett annat försäljningsförbud av visst slag. I prop. 1984/85:213 har föreslagits att 4 § MFL ändras så att förbud skall kunna avse även försäljning av varor från en näringsidkare till en annan. Om försäljning sker i strid mot ett sådant förbud, uppkommer frågan om varan skall anses felaktig. Fall av detta slag har i de finska och norska förslagen uttryckligen reglerats i 17 § 2 st, medan de enligt de svenska och danska förslagen bör avgöras med stöd av de allmänna bestämmelserna om fel i 17 och 18 §§ (betänkandet s. 228). Det är inte närmare diskuterat vad detta kommer att innebära. Frågan berör bl. a. detaljistledets möjligheter att föra konsumentkrav vidare till tidigare led och har därför betydelse även från konsumentskyddssynpunkt. Dessa förhållanden bör belysas ytterligare, något som enligt prop. 1984/85:213 (s. 48) kommer att ske i samband med produktåterkallelsekommitténs arbete.

Allmänna reklamationsnämnden

Felbegreppet

Nämnden noterar att de föreslagna bestämmelserna om varans beskaffenhet i huvudsak stämmer överens med vad konsumentköputredningen föreslog för konsumentköpens del. Som nämnden uttalade i sitt remissyttrande över det sistnämnda förslaget måste det bl. a. av pedagogiska skäl anses värdefullt att en så viktig sak som utgångspunkten för felbedömningen anges direkt i lagtexten, låt vara att bestämmelsen gärna blir så allmänt formulerad att den inte ger någon omedelbar ledning för prövningen i konkreta situationer.

Nämnden ifrågasätter om inte det är lämpligt att liksom i de finska och norska förslagen ta in en uttrycklig regel för s. k. rådighetsfel. Rättsläget här lär i alla fall f. n. inte vara helt klart (jfr Hellner, Speciell avtalsrätt I, Köprätt s. 200).

Produktåterkallelsekommittén

I de finska och norska köplagsförslagen har det ansetts befogat att precisera felbegreppet när det gäller säljarens ansvar för att varan överensstämmer med sådana krav som uppställs i lagstiftning eller genom beslut av någon myndighet. Vad som åsyftas är huvudsakligen krav från säkerhetssynpunkt. I de svenska och danska förslagen har man inte tagit med någon motsvarande bestämmelse utan förklarat (s. 228), att den föreliggande frågan får lösas med stöd av de allmänna bestämmelserna om fel i 17 och 18 §§. Någon närmare motivering härför har inte lämnats.

I 10 § förslaget till konsumentköplag preciseras säljarens ansvar för fel i godset när detta har sålts i strid mot säljförbud av vissa slag – bl. a. förbud enligt 4 § marknadsföringslagen – eller är farligt för någons liv eller hälsa. Det anges i betänkandet att godset, när förhållandena är sådana att stadgandet blir tillämpligt, i de flesta fall skulle vara att anse som felaktigt redan enligt konsumentköplagens allmänna felregler. Emellertid framhålls det att paragrafen ändå har en viss betydelse, bl. a. genom att den är ägnad att bidra till att farliga varor mönstras ut från konsumentmarknaden.

I propositionen 1984/85:213 föreslås en ändring i 4 § marknadsförings-

lagen så att säljförbud skall kunna riktas inte som nu bara mot näringsidkare i detaljhandelsledet utan också mot tillverkare, importörer och andra som befinner sig i tidigare säljled. Syftet är att säljförbudsinstitutet skall göras effektivare: man skall kunna gå direkt till "källan" när man vill hindra spridning av en farlig vara. Som PÅK har framhållit i sitt remissyttrande över konsumentköpsutredningens betänkande kan den föreslagna ändringen väntas få till följd att KO i praktiken oftast kommer att föra talan om säljförbud mot tillverkare och importörer.

Vid utformningen av en återkallelsereglering kommer likaledes tillverkare och importörer i centrum för intresset, även om det av effektivitetsskäl bör vara möjligt att rikta krav också mot andra led i den distributionskedja som har medverkat till att produkten kommit i omlopp.

Det finns även i övrigt en förklarlig tendens att i första hand rikta säkerhetskrav mot tillverkare och importörer eller eventuellt andra tidigare säljled. Enligt PÅK:s mening är det lämpligt att markera denna tendens och produktsäkerhetskravens betydelse genom en precisering av felbegreppet i den allmänna köplagen, som ju omfattar alla typer av köp utom just konsumentköpen. Om möjligt bör det vara en bestämmelse så utformad att den kan gälla som tvingande regel vid konsumentköp och samtidigt bidra till lösning av de problem som hänger samman med affärsrelationerna i de olika distributionsleden.

Att i en regel av det tänkta slaget särskilt hänvisa till säljförbudet enligt 4 § marknadsföringslagen synes inte motiverat. De i 17 § andra stycket av de finska och norska förslagen upptagna bestämmelserna om att det föreligger fel, när varan inte överensstämmer med offentligrättsliga krav, förefaller å andra sidan alltför allmänt hållna. Vad man bör rikta in sig på är enligt PÅK:s mening försäljningsåtgärder i strid mot förbud som har meddelats i författning eller av myndighet väsentligen i syfte att hindra användning av varor som inte är tillförlitliga från säkerhetssynpunkt. Möjligen bör i överensstämmelse med förslaget till konsumentköplag tilläggas att en vara alltid är felaktig, om den är så bristfällig att dess användning medför allvarlig fara för köparens eller någon annans liv eller hälsa. Såsom framhållits i PÅK:s yttrande över det förslaget torde emellertid fel på grund av bristfällig säkerhet ofta föreligga långt innan faran har nått en sådan grad.

Sveriges domareförbund

I konsumentköplagstiftningen har man ganska noga uttryckt vad som är att anse som fel i varan. Arbetsgruppen synes i sitt förslag ha hämtat förebilder från bl. a. konsumentlagstiftningen om vad som är att anse som fel i varan. Förbundet menar att man kan ifrågasätta lämpligheten av att ha flera regler om felbegreppet. Dock synes fördelarna att klargöra felbegreppet på vissa praktiska punkter ha sådan tyngd att de föreslagna reglerna bör godtas.

Förbundet tillstyrker att man i den svenska köplagstiftningen inte gör någon närmare precisering av vad som avses med faktiska fel och rådighetsfel. Däremot föreslås en särskild regel om rättsligt fel, som bl. a. finns i begränsad mening i 59 § av gällande köplag. Förbundet har ingen erinran mot den utförliga text som föreslagits i detta avseende.

Näringslivsorganisationerna

I gällande köplag finns inga definitioner av vad som är att anse som fel i en vara. Förslagen innehåller däremot utförliga feldefinitioner. Även om flera

av dessa definitioner kan accepteras som huvudprincip har organisationerna här visat på att reglerna blir för stelbenta och onyanserade. I flera avseenden är de direkt olämpliga.

Organisationerna menar därför att man i köplagen bör nöja sig med en allmän feldefinition enligt vad som sägs i 17 § i det svenska förslaget (med undantag för förpackningsregeln).

En sådan allmänt formulerad regel, kompletterad med motivuttalanden, torde kunna ta hand om felproblemen på ett mera flexibelt och nyanserat sätt än vad som blir fallet om de föreslagna utförliga felreglerna antas.

Skulle trots detta övervägas att fullfölja förslagen om utförliga felregler har organisationerna i kommentarerna till de enskilda paragraferna framhållit de ändringar som måste göras.

Sveriges advokatsamfund

17 § Det norska förslaget innehåller en rad preciseringar av felbegreppet som saknas i det svenska förslaget (liksom i de övriga förslagen). I motiven sägs (på s. 224): "Att motsvarande stadgande inte ingår i de övriga förslagen innebär inte något avståndstagande från de principer som framgår av det norska förslaget." Samfundet anser det värdefullt med preciseringar av felbegreppet i lagtexten, varvid skrivningarna i det norska förslaget i huvudsak bör kunna tjäna som förebild.

Säljaren kan låta andra avtalsbrott än fel och dröjsmål komma sig till last. Ett exempel: Säljaren bryter mot en utfästelse att inte till tredje man sälja en vara av det slag köparen förvärvat. I denna situation uppstår frågan vad som gäller beträffande förutsättningarna för säljarens ansvar och vilka sanktioner köparen kan ha rätt till. Spörsmålet förtjänar en närmare analys i anslutning till felproblematiken och möjligen också en lagreglering.

Enligt samfundets mening saknas det anledning att i detta sammanhang ange regler för förpackningen, vilken faller utanför avtalsföremålet.

I fråga om terminologin "är felaktig" hänvisar samfundet till punkt 6 i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 1).

Näringslivsorganisationerna

17 § Särskild anledning finns här att kort beröra de norska och finska förslagen. Bestämmelser utformade som dessa, torde bli till mera skada än nytta, dels genom att vissa av de definitioner som ges är direkt olämpliga, dels genom att i vissa situationer även andra brister än de angivna bör vara att anse som fel. Angående det senare är organisationerna medvetna om att det norska förslaget, lika litet som de andra utkasten, syftar till att vara heltäckande i uppräkningen av fel. Det förefaller dock mindre ändamålsenligt att fokusera några feltyper, när det finns åtskilliga andra.

Beträffande de olika punkterna i det norska förslaget kan bl. a. följande synpunkter anföras.

Angående punkt b kan sägas att även om säljaren inser det ändamål som godset skall användas till, han därmed inte nödvändigtvis också inser under vilka särskilda förhållanden godset kommer att användas. Regelns utformning kan resultera i att säljaren ändock får ett felansvar.

Regeln i punkt d synes medföra att i sig felfritt gods skall betraktas som felaktigt om det förpackats på ett sätt som avviker från det "vanliga" eller "försvarliga". Flera invändningar kan resas häremot. Svårigheter torde

uppkomma vid bedömningen av vad som skall anses avvika från det i regeln angivna kravet på förpackningen.

Vidare förefaller det orimligt att en köpare i princip skulle kunna göra samtliga felpåföljder gällande om godset endast till följd av en avvikelse beträffande förpackningen skulle anses felaktigt.

Det förefaller också märkligt att såsom punkten d anger även en "försvarlig" – och därmed fullgod – förpackning kan ge ett felansvar på den grunden att varan inte förpackats på "vanligt sätt".

Överhuvudtaget torde varje form av "förpackningsregel" – även den som förekommer i det svenska förslaget – vara till mera skada än nytta och orsaka problem av nyss nämnd art. Köplagen bör därför inte behandla förpackningssituationerna. I de fall förpackningen har en särskild betydelse, t. ex. där köparen skall sälja vidare godset i obruten förpackning, kan köparen göra påföljder gällande enligt den allmänna felregeln i 17 §.

Beträffande *offentligrättsliga fel* bör i och för sig principen vara att gods skall uppfylla de krav som uppställs i olika lagar eller förordningar. I vissa fall är det dock naturligt att köparen svarar för att varan förses med särskilda anordningar (t. ex. vid importprodukter). En bedömning måste ske från fall till fall. Det är då olämpligt att genom köplagen generellt tillskriva offentligrättsliga föreskrifter och myndigheters beslut civilrättslig betydelse.

I de norska och finska förslagen ställs inte heller tillräckligt höga och preciserade anspråk på hur och på vilken myndighetsnivå de uppställda kraven på varorna skall vara beslutade.

17 § i dess *svenska* lydelse är mot bakgrund av vad som nu sagts klart att föredra framför de norska och finska förslagen. Dock bör lokutionen om förpackning utgå.

Svea hovrätt

Uppgifter om godset

Information som lämnas vid marknadsföringen av gods bör tillmätas avsevärd betydelse vid felbedömningen. Hovrätten kan i allt väsentligt ansluta sig till de värderingar som arbetsgruppen har gjort när det gäller ansvaret för de uppgifter som säljaren själv har lämnat vid marknadsföringen.

Regeln i förslagets 18 § 2 förefaller dock väl långtgående. Principiellt finns det i detta hänseende inte anledning att ställa samma stränga krav på säljaren vid vanliga köp som vid konsumentköp. Säljaren skulle enligt förslaget bli ansvarig om han försummat att upplysa köparen, inte bara om ett förhållande rörande godsets egenskaper eller användning som han kände till, utan också om vad han "borde ha känt till". För att markera att avsikten inte är att ålägga säljaren någon slags undersökningsplikt bör "borde ha känt till" ersättas med "kan förutsättas ha känt till".

Göteborgs tingsrätt

18 § 2 Tingsrätten har den uppfattningen att det i första hand bör ankomma på köparen att genom undersökning av varan och förfrågning hos säljaren göra sig bekant med varans beskaffenhet och användningsområde. Med tanke på den öppenhet som bör råda mellan köpare och säljare är det rimligt att ålägga säljaren en skyldighet att upplysa köparen om de för säljaren kända och för köparen relevanta egenskaperna hos varan. Om det

är lämpligt att därutöver stadga skyldighet för säljaren att lämna information om sådana egenskaper som han insåg eller bort inse vara av betydelse för köparen synes tveksamt. Visserligen kan det väl tänkas situationer, speciellt då köpet ingås mellan parter som i avtalssituationen inte kan anses jämlika, där det möjligen skulle finnas skäl att ålägga säljaren en större förtänksamhet och undersökningsskyldighet beträffande köparens tilltänkta användning av varan än eljest. Men det kan ifrågasättas om det är lämpligt att generellt stadga att säljaren skall drabbas av felansvar för försummelse att upplysa om egenskaper hos varan som han inte känt till men borde ha känt till och som han till yttermera visso inte insett men borde ha insett vara av betydelse för köparen. Särskilt det sist angivna kravet skulle i vissa situationer leda till att säljaren för att skydda sig mot felansvar skulle vara tvingad att på ett helt annat sätt än vad som torde gälla för närvarande sätta sig in i köparens förhållanden. Vidare torde, såsom påpekats av arbetsgruppen, säljarens upplysningsplikt komma att sträcka sig olika långt beroende på vem som är köpare och på vilka kunskaper denne har. Det kan härvid förutses svårigheter för säljaren att i det enskilda fallet avgöra hur ingående han måste göra sig bekant med köparens tilltänkta användning av varan för att rätt kunna uppfylla sin upplysningsplikt.

Försvarets materielverk

Säljarens kunskap om köparens önskemål om varans beskaffenhet har i 18 § 2 p. avgörande betydelse. Vad som förekommit före köpet är därför av stor betydelse. Vid större avtal vet regelmässigt säljaren mer om köparens syften och behov än vid mindre. Köparen har kanske presenterat en utförlig specifikation där hans behov och krav redovisas. Specifikationen och senare avtalet kan komma att innehålla förhållandevis vittgående beskrivningar av de övergripande krav köparen ställer på varan. Dessa allmänna behovsbeskrivningar torde få ett inte oväsentligt värde med den föreslagna lagtexten. Om köparens behov och önskemål finns redovisade i avtalet måste också säljaren anses ha känt till dem före köpet.

Materielverket, och andra kompetenta köpare, ställer höga krav på sina leverantörer och den materiel som upphandlas. I regel bör därför inte en sådan leverantör kunna urskulda sig med att han inte kände till eller ens borde ha känt till en levererad varas egenskaper i ett visst avseende eller dess förmåga att uppfylla av köparen ställda krav.

Orsakssammanhang mellan uppgiften om varans egenskaper eller användning och inverkan på köpet torde vara svårt att fastställa. Enligt materielverkets mening bör därför inte kravet på köparens bevisning om orsakssammanhanget ställas högt. Utredningen (s. 230) delar tydligen denna uppfattning och säger att köparen inte får åberopa en uppgift som "uppenbarligen varit irrelevant för honom vid köpslutet". Enligt utredningen (s. 230) bör det förutsättas att uppgifter om användningen inverkat på användningen. Materielverket utgår då från att 18 § 1 p. och 2 p. skall tolkas så att uppgiften/försummelsen inte nödvändigtvis måste ha inverkat på köpet. Lämpligt är därför att i 18 § förtydliga utredningens avsikt genom att i lagtexten uttryckligen stadga att "... och uppgiften/försummelsen kan antas ha inverkat på köpet eller användningen". I samband med tillverkningsavtal torde försummelsen alltid inverka på köpet eftersom en före köpet lämnad betydelsefull upplysning bör leda till att tillverkningsunderlaget ändras så att materielen som skall tillverkas blir mer ändamålsenlig.

18 § 2 st. kräver en uttrycklig friskrivning av säljaren för att denne skall undkomma ansvaret som regleras däri. Konsekvenserna av den föreslagna bestämmelsen är svåra att bedöma men den kan komma att starkt påverka förhållandet mellan köpare och säljare. Säljaren kan komma att uppleva detta ansvar så stort att köparna "dränks" i upplysningar om varans egenskaper eller användning på samma gång som köparna strävar efter att i största möjliga utsträckning upplysa säljarna om sina önskemål om varans egenskaper. Materielverket vill varken avstyrka eller tillstyrka en regel av föreslaget innehåll men har med ovanstående kommentarer velat tillföra lagstiftningsarbetet vissa synpunkter särskilt på tolkningen av 18 § 2 p.

Statens vattenfallsverk

Enligt 18 § punkt 2. anses en vara felaktig bl. a. om säljaren före köpet har försummat att upplysa köparen om ett sådant förhållande rörande varans egenskaper eller användning, som han borde ha känt till och som han borde ha insett var av betydelse för köparen. Regeln är väl sträng mot säljaren, särskilt som den inte är avsedd för konsumentköp. För att undgå felansvar tvingas nämligen säljaren av den föreslagna regeln att underrätta sig om vilka förhållanden köparen anser vara av betydelse, se till att han själv inhämtat all relevant kunskap om varan och slutligen upplysa köparen om det han känner till. Professor Hjerners förslag synes på denna punkt vara lämpligare avvägt.

Postverket

Varans beskaffenhet, överensstämmelse med avtalet

Vi vill i viss mån stödja professor Hjerners särskilda yttrande beträffande fel hos varan, nämligen vad gäller paragrafens andra stycke.

Åläggandet för säljaren att han "borde ha insett" vad som var av betydelse för köparen är enligt vår mening alltför omfattande i vissa fall med hänsyn till att parterna är näringsidkare.

Det torde vara svårt för säljaren vid främst distansköp att veta vari hans skyldighet egentligen består.

Vid köp av högteknologiska produkter erfordras t. ex. viss kompetens för att varan skall kunna användas och inte sällan för att över huvud taget till fullo förstå vilka krav som ställs på användaren.

"Stadgandena i 18:e paragrafen begränsas i någon mån av den 21:a. I specialmotiveringen sägs emellertid att fel föreligger även om detta påpekats av säljaren men en köpare som saknar fackkunskaper inte rimligen kan antas ha insett vilken betydelse den påpekade omständigheten har".

Detta skulle kunna tas till intäkt för att säljaren är skyldig att göra en kompetensbedömning av köparen, vilket skulle omöjliggöra distansförsäljning i de aktuella fallen.

Uppsala universitet

Enligt fakultetsstyrelsens mening är säljarens ansvar för fel alltför långtgående i förslaget. Huvuddragen i 18 § 1 mom. tillstyrks. Det skall inte behöva krävas att köparen har tillmätt en uppgift lämnad av säljaren särskild vikt (jfr dock Hjerners yttrande s. 399 f), utan det bör räcka att uppgiften kan antas ha inverkat på köpet, dvs. på själva köpebeslutet eller

på villkoren. Beträffande möjligheten att ta avstånd från eller rätta en lämnad uppgift, se strax nedan.

Upplysningsplikten i 18 § 2 mom. bör inskränkas i enlighet med Hjerners yttrande. Utöver vad Hjerner anfört kan här sägas, att det från allmänt avtalsrättslig synpunkt framstår som märkligt att vid fastställandet av ett avtalsinnehåll fästa avgörande vikt endast vid vad säljaren bort förstå om köparens förväntningar, medan det tydligen är irrelevant vad köparen bort inse om säljarens åsikt angående vad som är avtalat. Skälen bör vara starka för att avvika från den allmänt avtalsrättsliga utgångspunkten, att det krävs att någon känt till eller måst inse motpartens uppfattning om avtalsinnehållet för att motpartens uppfattning skall tillmätas positiv relevans. Från denna principiella utgångspunkt kan naturligtvis avsteg göras, om det är angeläget från riskfördelningssynpunkt, vilket kan vara fallet vid konsumentköp, men fakultetsstyrelsen tvivlar på att ett sådant utvidgat ansvar bör föreligga i den allmänna köplagen.

I 18–20 §§ har det på flera ställen betydelse, huruvida en upplysning har inverkat på köpet eller om en uppgift har blivit rättad. Håller man sig till lagtexen finns ett uttryckligt krav på rättelse endast i 19 §. Därav kunde möjligen dras slutsatsen, att ett tydligt avståndstagande från en tidigare lämnad uppgift kan medföra, att uppgiften inte längre kan anses ha inverkat på köpet. I motiven hävdas emellertid att en lämnad uppgift skall anses ha inverkat på köpet till dess att den tydligt har rättats (s. 176 och 230). Fakultetsstyrelsen finner det från saklig synpunkt vara givet, att en säljare borde kunna slippa ansvar för en uppgift som har lämnats i ett tidigare led, om säljaren tydligt sagt ifrån att han inte kan svara för uppgiftens riktighet. Eljest skulle ju säljaren bli tvungen för att skydda sig mot felansvar att rätta en uppgift, fastän den såvitt han vet *kan* vara riktig. Även när säljaren själv eller någon säljarens representant inte lämnat uppgiften synes det lämpligt vid kommersiella köp och vid köp mellan privatpersoner att säljaren skall kunna tydligt frånsäga sig ansvar för tidigare lämnade uppgifter utan att behöva rätta dem. Som Hjerner framhåller (s. 399 f) finns det ett praktiskt behov av att i slutet av en utdragen avtalsförhandling kunna summera och slå fast vilka utfästelser som skall ligga till grund för köpet (jfr Parole Evidence Rule i Uniform Comercial Code § 2–202). Ytterligare ett skäl för denna ståndpunkt är måhända att ett avtal, om att 18 § 1 mom eller 19 § i förslaget till köplag inte skall gälla på avtalet, blir giltigt enligt 3 § förslaget, fastän ett sådant avtal inte innebär att lämnade uppgifter rättas. Sammanfattningsvis anser fakultetsstyrelsen, att om det som står i motiven till 18 § skall gälla, lagtexten bör ändras och formuleras i enlighet med vad som står i 19 § in fine; helst ser dock fakultetsstyrelsen att det som står i slutet av 19 § om rättelse stryks och att motivuttalandena till rekvisitet "kan antas ha inverkat på köpet" justeras, så att därav framgår att tydliga avståndstaganden neutraliserar tidigare lämnade uppgifter.

Jan Hellner

18 § Denna bestämmelse handlar om säljarens ansvar för uppgifter och för underlåtenhet att lämna uppgifter. Vad som föranleder mest tvekan är om säljaren bör bli ansvarig för försummelse att lämna upplysning även om sådant som han borde ha känt till men faktiskt inte kände till. Såsom professor Hjerner framhåller i sitt särskilda yttrande (s. 400) måste det anses tvivelaktigt om en säljare bör åläggas undersökningsplikt för att kunna upplysa om egenskaper som han borde inse var av betydelse för

köparen. Det är en dubbel aktivitetsplikt som här åläggs säljaren: dels att bedöma vad som är av betydelse för köparen, även om detta inte är särskilt nämnt i avtalet, dels att skaffa sig kännedom huruvida godset har dessa egenskaper. Hittills torde inte sådan skyldighet enligt svensk rätt ha ålagts en säljare annat än om särskilda omständigheter talade för att ålägga honom en sådan aktivitet (se Hellner, Speciell avtalsrätt I s. 155, II s. 269 med hänvisningar). Det är möjligt att förslaget inte bör tolkas strängt mot säljaren, men vad som anförs i motiven (s. 231) om undantag för fall där köparen kunnat upptäcka förhållandet före köpet, ger snarast intrycket att säljarens ansvar normalt omfattar en undersökningsplikt. I varje fall bör saken klargöras mer än som skett i de nuvarande motiven.

Lantbrukarnas riksförbund

Varans beskaffenhet

De olika lagförslagen utgår från samma grundsyn på felbegreppet. Det norska förslaget har dock en utförligare precisering av skilda kriterier för felbedömning. LRF finner det tveksamt om en mycket långtgående uppräkning av fel som ändå inte är heltäckande är den bästa lösningen mot bakgrund av den erfarenhet av felbegreppet i praktiken som nu finns att tillgå i de nordiska länderna. Det svenska lagförslaget är klart att föredra framför det norska. Dock ifrågasätter LRF lämpligheten av att ha en reglering av förpackningsfel med de långtgående konsekvenser utredningen föreslår. Det synes som om sambandet mellan möjligheten att göra felpåföljder gällande och mindre avvikelser i förpackningen kan leda till icke godtagbara konsekvenser.

18 § 1 p. anger att en vara anses felaktig om säljaren före köpet har försummat upplysa köparen om sådant förhållande som rör varans egenskaper eller användning som säljaren känt till eller borde ha känt till och som han insåg eller borde ha insett var av betydelse för köparen och försummelsen dessutom kan antas inverka på köpet. Regeln har hämtats från förslaget till konsumentköplag. LRF finner att det beträffande nu nämnd regel i motiven bör framgå att en restriktivare tillämpning skall ske i de fall det finns en sedvänja att parterna under förhandling utbyter avtalstexter och andra handlingar med inte alltid samstämmigt innehåll, vilket resulterar i ett slutligt dokument, en avtalstext, som parterna anser och ibland till och med uttryckligen förklarar vara dem emellan gällande.

Beträffande 18 § 2 p. vill LRF ifrågasätta om säljarens upplysningsplikt inte blivit alltför långtgående med hänsyn till att han borde ha insett att en uppgift var av betydelse för köparen, vilket kan leda till felansvar. Det bör närmare övervägas om här inte måste krävas någon form av insikt hos säljaren om köparens värdering av uppgiften ifråga.

Sveriges advokatsamfund

18 § Samfundet anser att i punkt 1 bevisbördan bör vändas så att regeln skall gälla om inte säljaren visar att uppgiften inte inverkat på köpet. I punkt 2 kan orsaksrekvisitet utgå eftersom det torde följa av rekvisitet "av betydelse för köparen".

Näringslivsorganisationerna

18 § första punkten anger att godset är felaktigt om det inte överensstämmer med en uppgift som lämnats före köpet.

Större affärskontrakt föregås av en mängd olika kontakter och utbyte av handlingar och uppgifter mellan parterna. För att rensa upp i avtalsförhållandet är det i sådana lägen inte ovanligt att det slutgiltiga kontraktet innehåller en överenskommelse mellan säljare och köpare om att uppgifter som lämnats före avtalsslutet inte skall ges verkan om de inte inflyter i kontraktet. En sådan bestämmelse måste gälla med undantag för fall av svek o. dyl. handlingssätt.

18 § första punkten harmonierar alltså dåligt med praktisk verklighet för vissa avtalssituationer och kan därför leda till missuppfattningar och ibland direkt felaktiga resultat.

Beträffande regeln i 18 § andra punkten anser organisationerna, att säljarens upplysningsplikt har blivit alltför omfattande. En säljare bör naturligtvis svara för att han – med insikt om uppgiftens betydelse för köparen – underlåter att lämna uppgift om godset som han måste ha känt till. Till detta resultat bör man dock kunna komma med hjälp av redan idag gällande regler.

Det förhållandet att det för felansvar enligt förslaget räcker med att säljaren "borde ha insett" att uppgiften var av betydelse för köparen är helt otillfredsställande och ställer alltför höga krav på säljaren att sätta sig in i köparens speciella förhållanden. I de avtalsförhållanden som den allmänna köplagen skall tillämpas på finns inte anledning att acceptera köparens försummelse att avkräva säljaren relevanta upplysningar om godset. Istället bör man kräva att köparen i förekommande fall begär preciseringar om godsets beskaffenhet. Det bör också ligga på köparen att själva undersöka godset.

Under alla förhållanden måste det således krävas ett högre mått av "insikt" hos säljaren än det föreslagna för att han skall drabbas av ansvar för den typ av "fel" som behandlas i 18 §. Professor Hjerner tillhandahåller härvid i sitt särskilda yttrande ett lämpligt förslag till lagtext. Ännu bättre är emellertid enligt organisationernas uppfattning att slopa 18 § och istället falla tillbaka på 17 §, kompletterad med motivuttalanden. Organisationerna återkommer till detta senare.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO familjeföretagen

Enligt förslaget skall en vara anses felaktig om säljaren före köpet har försummat att upplysa köparen om ett sådant förhållande som rör varans egenskap eller användning och som säljaren kände till eller *borde ha känt till* och som han insåg eller borde ha insett vara av betydelse för köparen och försummelsen kan antagas ha inverkat på köpet.

Motsvarande felbegrepp finns upptaget i förslaget till konsumentköplag. Köpmannaförbundet har skarpt kritiserat paragrafens utformning, bland annat bestämmelsen om omständighet som säljaren borde ha känt till. Allmänt sett kan paragrafen anses svårtolkad och leder till alltför långtgående ansvar för säljaren. Det bör vara tillfyllest att felansvar uppkommer under förutsättning att säljaren underlåtit att lämna upplysning om något han ägde vetskap om.

Att felansvar även skall uppkomma i den situationen att varan inte överensstämmer med den uppgift om dess egenskaper eller användning som annan än säljare i tidigare säljled eller för säljarens räkning lämnat, är ett alltför långtgående ansvar. Enligt motiven förutsätts det inte att säljaren måste ha känt till en uppgift som lämnats t.ex. i tidigare säljled. Oberoende av vetskapen blir han bunden av en upplysning som lämnats av ett tidigare säljled, om icke uppgiften har rättats i tid på ett tydligt sätt. Det

torde vara svårt för säljaren att vid varje tillfälle känna till vilka uppgifter som andra personer eller företag lämnat om den vara han säljer. Därmed har han inte möjlighet att eventuellt korrigera sådana uppgifter. Organisationerna anser det icke acceptabelt att säljaren skall ansvara för sådana uppgifter som lämnats av andra.

Organisationerna har framfört motsvarande synpunkter, när det gäller förslaget till ny konsumentköplag. Det är viktigt att bestämmelserna, om de genomförs, får likartad lydelse i båda tillämpningsområdena.

19 §

Svea hovrätt

Även regeln i 19 §, varigenom säljaren görs ansvarig för uppgifter som någon annan än säljaren har lämnat, synes alltför långtgående, åtminstone vid vanliga köp. Hovrätten tänker särskilt på uppgifter som har lämnats i säljled som ligger långt från den aktuella säljaren. Enligt hovrättens mening bör säljaren inte utan vidare göras ansvarig för inkorrekta uppgifter som han inte ens kände till. För ansvar bör krävas antingen att uppgiften har lämnats för säljarens räkning eller att den har lämnats i ett omedelbart tidigare säljled, dvs. att säljaren står i ett direkt avtalsförhållande med den som har lämnat den oriktiga uppgiften. Säljarens ansvar, när han varit ovetande om uppgiften, skulle på det sättet kunna begränsas till fall där han i princip har möjlighet att regressa mot den som har lämnat uppgiften. – Om säljaren kände till uppgiften och inte har rättat den, synes det däremot befogat att han får ta på sig ansvaret även om den har lämnats i ett säljled som ligger långt från honom.

För att 18 och 19 §§ skall vara tillämpliga förutsätts att uppgiften eller underlåtenheten att lämna uppgiften skall ha "inverkat på köpet". Det är oklart vad som menas med detta. Föreligger felaktighet om säljaren lämnar en uppgift om hur godset skall användas ifall denna upplysning inte har någon betydelse för köparens beslut att köpa godset men detta förstörs när köparen använder det i enlighet med uppgiften? Om så är fallet, vilket synes sakligt väl motiverat, bör lagtexten utformas så här: ... "inverkat på köpet av godset eller på godsets användning".

Uppsala universitet

Ansvaret i 19 § för marknadsföringsuppgifter som någon annan i tidigare säljled eller för säljarens räkning lämnat, oavsett om säljaren åberopat uppgiften, är rimlig, förutsatt att säljaren i praktiken kan övervältra ansvaret bakåt. Lagförslaget bygger på detta (s. 176: "i princip bör säljaren kunna utöva regressrätten"). Säljarens avtal med bakre led torde dock i allmänhet innehålla en regel om att indirekta skador inte behöver ersättas, vilket innebär att exempelvis ett prisavdrag eller en ersättningsskyldighet inte kan övervältras bakåt. Sådana avtalsvillkor kan dock jämkas med stöd av 36 § avtalslagen, om domstolarna eller skiljenämnderna finner tillräckligt stöd härför i den dispositiva rätten. Detta regressproblem synes värt i sin särskilda uppmärksamhet i motiven till 71 §.

Jan Hellner

19 § Det ansvar för uppgifter från tidigare säljled som här nämns förefaller bättre motiverat för konsumentköp än för kommersiella köp. Men i

varje fall synes regeln att en säljare ansvarar även för uppgifter som han inte kände till vara olämplig. Om en köpare har erhållit uppgifter från någon annan än säljaren och dessa uppgifter är av betydelse för honom, är det rimligt att han själv hos säljaren efterhör, om uppgifterna är riktiga. Säljaren kan däremot inte korrigera oriktiga uppgifter om vilkas existens han är okunnig. Den omständigheten att säljaren enligt förslaget inte blir skadeståndsskyldig på grund av felaktigheten i en uppgift som han inte kände till (se 42 § 2 st.) är en otillräcklig eftergift åt de sakskäl som talar mot ansvaret i dess helhet.

Kommerskollegium

I samband med att man för säljaren inför ett felansvar beträffande uppgifter som lämnats av annan och ansvaret inte görs beroende av att säljaren känt till uppgifterna, bör man se över dennes möjligheter att i sin tur ställa krav mot den som i tidigare säljled lämnat den felaktiga uppgiften. Säljaren kan ju inte åberopa den ifrågavarande ansvarsregeln mot tidigare säljled, eftersom han inte känt till uppgiften och den således inte inverkat på hans köp.

Lantbrukarnas riksförbund

Beträffande 19 § ifrågasätter LRF om inte denna bör mildras något genom att en förutsättning för dess tillämpning blir att säljaren känt till eller borde ha känt till uppgiften ifråga. Att svara för uppgifter som man inte känt till synes innebära mycket stora problem för säljaren som ofta inte går att förebygga.

Sveriges advokatsamfund

19 § Samfundet anser att regeln i första meningen bör vara tillämplig endast beträffande uppgifter som säljaren känt till eller bort känna till. Det vore inte rimligt om säljaren skulle få ett ansvar exempelvis för uppgifter som lämnats direkt från en tillverkare till köparen, och som säljaren inte alls känt till eller bort känna till.

I fråga om terminologin "är felaktig" hänvisar samfundet till punkt 6 i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

Näringslivsorganisationerna

19 § Beträffande säljarens ansvar för uppgift som lämnats av annan anser organisationerna det varken förenligt med grundläggande avtalsrättsliga principer eller i övrigt skäligt att säljaren skall svara även för uppgifter som han inte kände till eller rimligen borde ha känt till.

En säljare med ett mycket blandat eller omfattande sortiment måste få oöverstigliga svårigheter att skaffa sig kännedom om de uppgifter som lämnas om varje vara.

Det är också vanligt att säljare på en köpares begäran inhandlar en viss produkt som normalt inte ingår i sortimentet. Vidare kan det beträffande importerade produkter vara fråga om marknadsföringsuppgifter som har lämnats i främmande land. Det är inte rimligt att kräva att säljaren i sådana lägen måste försäkra sig om vilka uppgifter som tidigare kan ha lämnats om den begärda produkten.

Enligt organisationernas uppfattning bör regeln helt utgå. Skulle den ändock behållas måste uppgiften ha *åberopats* av säljaren för att kunna läggas till grund för felbedömningen.

Motorbranschens riksförbund

19 § Fel enligt förevarande paragraf bör endast föreligga därest säljaren faktiskt åberopat uppgiften eller underlåtit att rätta den, om säljaren insett eller uppenbarligen bort inse att uppgiften var vilseledande. Vi hänvisar i detta sammanhang till vad förbundet anfört i sina yttranden över konsumenttjänstlagen och den föreslagna nya konsumentköplagen angående motsvarande bestämmelse i dessa lagar.

20 §

Svea hovrätt

I förslagets 20 § regleras betydelsen av att godset försålts i befintligt skick eller med ett liknande allmänt förbehåll.

Bestämmelserna i de två första punkterna innebär i princip att en klausul om befintligt skick inte påverkar felbedömningen enligt 18 §. Hovrätten har inget att invända mot detta under förutsättning att 18 § ändras så som hovrätten föreslagit.

I förslagets tredje punkt stadgas att godset är felaktigt om det är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till priset och övriga omständigheter har haft anledning att förutsätta. I betänkandet sägs att regeln även gäller annat liknande allmänt förbehåll, men att säljaren är oförhindrad att åberopa en klausul enligt vilken han i något särskilt avseende friskriver sig från felansvar. Detta innebär att bestämmelsen blir delvis tvingande ("halvtvingande"). I enlighet med de principer som högsta domstolen tillämpat i rättsfallet NJA 1975 s. 545 ("diffusionsspärren") bör även vid köp av begagnad lös egendom säljaren kunna friskriva sig genom en generell friskrivningsklausul om denna är klar och tydlig, såsom att "köparen förklarar sig godta egendomens skick och avstå från alla anspråk mot säljaren på grund av fel eller brist i den sålda egendomen". Parterna i ett köpeavtal – där inte konsumentskyddssynpunkter gör sig gällande – måste kunna få avtala om att köparen står risken för eventuella fel i begagnad egendom utan att behöva förse köpeavtalet med långa uppräkningar av alla mer eller mindre tänkbara fel.

Frågan är emellertid om det verkligen är nödvändigt att tynga köplagen med en reglering av särskilda avtalsvillkor. I systematiskt hänseende förefaller det enligt hovrättens mening egendomligt att utan begränsning till konsumentköp införa en bestämmelse av tvingande natur i en i övrigt dispositiv allmän köplag. Om 17 – 19 §§ ändras på det sätt som hovrätten föreslagit torde den effekt som åsyftas med 20 § i de flesta fall kunna uppnås genom en tolkning av avtalet eller, i ytterlighetsfall, genom en tillämpning av 36 § avtalslagen.

Om man ändå väljer att i köplagen särskilt reglera det förhållandet att godset säljs i befintligt skick eller med annat liknande allmänt förbehåll, bör det framgå att en generell friskrivningsklausul kan befria säljaren från ansvar, om den är klar och tydlig.

Göteborgs tingsrätt

20 § En användning av klausulen "i befintligt skick" utgör ofta en möjlighet för en säljare att på ett enklare sätt än eljest, utan närmare undersök-

ning av varan och dess förutsättningar att passa köparen, få till stånd en försäljning. Säljaren torde därvid vara beredd att sälja till ett lägre pris än om vanliga felansvarsregler skulle gälla. Samtidigt utgör användningen av klausulen en signal för köparen att vara extra observant och genom egna undersökningar försäkra sig om varans skick och dess lämplighet för det tilltänkta ändamålet. Att under sådana förhållande inte bara ålägga säljaren en upplysningsplikt rörande vad han faktiskt känt till beträffande varans egenskaper utan även ge köparen en lättnad i bevisningshänseende genom att stadga felansvar för vad säljaren måste antas ha känt till och därutöver borde ha insett vara av betydelse för köparen synes vara att till alltför hög grad reducera friskrivningsklausulens användbarhet. Felansvaret såsom det utformats i förslagets 20 § 2, har möjligen sitt berättigande i konsumentköpssammanhang men i det allmänna affärslivet skulle det troligen i hög grad försvåra affärsuppgörelser, där säljaren vill avyttra en vara utan felansvar.

Tingsrätten vill i detta sammanhang, med instämmande i vad Hjerner anfört på s. 401 y, ifrågasätta om uttryckliga bestämmelser om auktionsförsäljning kan undvaras.

Försvarets civilförvaltning

Befintligt skick (20 §)

I specialmotiveringen anmärks att paragrafen blir tillämplig endast om säljaren faktiskt gjort förbehåll om att varan säljs i befintligt skick e. d. Detta framgår, enligt civilförvaltningens mening, inte tydligt av lagtexten. Civilförvaltningen föreslår därför att 20 § första meningen får följande lydelse. "Har varan sålts med förbehåll om befintligt skick eller annat liknande förbehåll anses den trots detta felaktig." I övrigt instämmer civilförvaltningen i de synpunkter professor Hjerner lämnat i sitt särskilda yttrande beträffande denna paragraf.

Statens vattenfallsverk

Även säljarens upplysningsplikt enligt 20 § punkt 2 är för sträng när han säljer varan i befintligt skick. Att varan anses felaktig när den avviker från lämnade uppgifter enligt punkt 1 eller är i väsentligt sämre skick enligt punkt 3 borde vara tillräckligt.

Nämnden tillstyrker att det i lagen tas in regler om betydelsen av "befintligt skick-klausuler" men delar Hjerners uppfattning att det är önskvärt att auktionsköpen regleras samtidigt. Enligt nämndens erfarenheter kan det vid auktionsköp uppkomma en hel del problem inte bara om varans skick och ev. fel däri utan även om t. ex. reklamationsfrist, undersökningsplikt och felpåföljd.

Uppsala universitet

Även i förslaget till 20 § angående försäljning i befintligt skick kan man enligt fakultetsstyrelsens mening sätta ett frågetecken för omfattningen av säljarens upplysningsplikt. Enligt förslaget kommer säljaren att bli tvungen att upplysa köparen om alla för köparen dolda fel som säljaren känner till, eftersom varje svaghet hos godset har betydelse för köparen och uppenbarandet därav kan antas inverka på priset. Klausulen i befintligt skick leder då endast till att defekter som är dolda för båda parter går på köparens risk, om inte varan är väsentligt sämre än vad köparen med hänsyn till pris

och övriga omständigheter haft anledning att förutsätta. Men är det rimligt att säljaren – bortsett från konsumentköp – skall behöva upplysa om alla svagheter hos en begagnad vara som han känner till? Och skall säljaren ha bevisbördan för att sådana upplysningar lämnats? Det är ju svårt för köparen att bevisa att upplysning *inte* har lämnats (jfr kritiken mot bevisbördefördelningen vid tillämpningen av 50 § köplagen, NJA 1951 s. 1 och 1975 s. 280). Enligt fakultetsstyrelsens mening bör säljarens upplysningsplikt begränsas till dels fall då köparen har särskilda förväntningar beträffande godset samt säljaren har måst inse dessa förväntningar och vet att godset inte uppfyller dessa krav (jfr 9 § nuvarande konsumentköplag), dels fall då godset har ett dolt fel som innebär att godset är väsentligt sämre än vad en köpare efter omständigheterna kunde räkna med. Allmänna dolda svagheter bör säljaren däremot inte vara skyldig att ge upplysning om. Fakultetsstyrelsen känner även en viss tveksamhet till att varan skall anses vara felaktig om den är i väsentligt sämre skick än vad köparen haft anledning att förutsätta ifall säljaren inte har måst inse att varan hade dessa svagheter. Möjligen kan detta dock godtas, och i så fall skulle naturligtvis en regel om upplysningsplikt i sådana fall vid vetskap om felet bli överflödigt.

Vad gäller regler om fel i gods sålt på auktion, för vilka fall inga särskilda regler ges i lagförslaget, vill fakultetsstyrelsen blott framhålla att inropspriset inte bör tillmätas någon vikt, åtminstone inte när det begärda priset satts lågt av säljaren (jfr NJA 1975 s. 152). 20 § 3 st. måste läsas med detta förbehåll i de fall då varan sålts i befintligt skick vid auktion.

Landstingsförbundet

20 § Förbundet vill också ansluta sig till vad professor Hjerner anfört i sitt särskilda yttrande om behovet av en undantagsregel för försäljning på auktion när det gäller möjligheterna för en säljare att sälja godset utan eller med ett begränsat felansvar. Denna fråga är bl. a. av betydelse för de kommunala auktionsverken liksom för annan auktionsverksamhet.

Lantbrukarnas riksförbund

De ovan framförda synpunkterna pekar på att införandet av detaljerade felregler i lagtexten är förenat med svårigheter. I 20 § föreslås en precisering av uttrycket "sålt i befintligt skick", som säkerligen bidrar till återhållsamhet med ett slentrianmässigt åberopande av denna klausul i avtal. Bestämmelsen är klart köparvänlig i förhållande till gällande rätt. Så långt synes bestämmelsen ändamålsenlig. LRF hyser dock viss tveksamhet om man inte urholkat uttrycket alltför mycket.

Sveriges Advokatsamfund

20 § Samfundet anser att i punkt 1 bevisbördan bör vändas så att regeln skall gälla om inte säljaren visar att uppgiften inte inverkat på köpet.

Samfundet har ingen invändning mot de begränsningar i effekten av att vara säljs i befintligt skick som föreslås i punkterna 1 och 3. Punkt 2 skulle däremot innebära införande av en upplysningsbörda för säljaren av en omfattning som inte är godtagbar. De fall då varan bör anses felaktig på grund av underlåtenhet av säljaren att lämna upplysningar som rimligen bort lämnas bör kunna angripas med stöd av bestämmelsen i punkt 3 eller

med stöd av 36 § avtalslagen. Samfundet föreslår därför att den föreslagna punkten 2 helt utgår.

Samfundet vill i detta sammanhang ange att samfundet anser att bestämmelsen i 48 § i nuvarande köplag är värdefull och bör behållas.

Föreningen Sveriges kronofogdar

Enligt lagrummets *första punkt* är varan felaktig om den inte överensstämmer med utlovade egenskaper. Situationen kan undantagsvis uppstå vid exekutiva försäljningar. Det skulle dock strida mot de allmänna rättsmedvetandet om auktionsförrättaren skulle kunna lova ut egenskaper hos varan som den inte har och köpet ändå skulle bli ståndande. Bestämmelsen är därför i denna delen invändningsfri.

I *andra punkten* läggs en långtgående upplysningsplikt om varans beskaffenhet på säljaren. Inte bara vad han känner till utan även vad han måste antas ha känt till eller vad han insåg eller bort ha insett om varans egenskaper eller användningsbarhet för köparen skall tillmätas betydelse för felansvaret. I auktionssituationen måste det vara näst intill omöjligt för auktionssäljaren att kunna göra sig underrättad om varje köpares tilltänkta användningsområde för varorna så att relevanta upplysningar kan lämnas.

Slutligen är varan felaktig enligt *tredje punkten* om varan är i väsentligen sämre skick än köparen med hänsyn till varans pris och övriga omständigheter har haft anledning att förutsätta. Tillämpad på auktionssituationen ter sig bestämmelsen närmast absurd. Varje auktionsinropare som besinnar sig efter en kanske hetsig och intensiv budgivning skulle med framgång kunna åberopa bestämmelsen och göra påföljdssystemet för fel i varan tillämpligt om han tycker att skicket och priset vid närmare påseende inte har de rätta relationerna.

Ser man sedan de nu aktuella bestämmelserna mot bakgrund av den föreslagna reklamationsfristen två år i 34 § står det klart att bestämmelserna i 20 § kan få mycket bekymmersamma konsekvenser för de exekutiva försäljningarna i framtiden såvida dessa inte undantas från tillämpningen. En begränsad reklamationsrätt inom besvärstiden för den exekutiva auktionen skulle kunna vara en rimlig lösning. Det bästa vore emellertid om 20 § inskränker sig till endast den situationen som beskrivs i första punkten och att de två följande punkterna utgår.

Näringslivsorganisationerna

20 § Den bestämmelse som här föreslagits angående ansvar för gods som sålts i befintligt skick får inte bara betydelse för enkla produkter utan kan också komma att gälla vid köp av fartyg, inkråm i företag etc. Det är således uppenbart att det förekommer en handel med begagnade artiklar i en mycket vid omfattning, där även komplicerade objekt säljs. Det ligger ett allmänt intresse i att en sådan handel kan äga rum.

Viktigt är också att notera att köparen, om en befintligt skick-klausul används, regelmässigt blir medveten om att det här är fråga om en vara, vars skick säljaren inte kan garantera. Härigenom bör köparen, särskilt i ett näringsidkarförhållande, bli mera observant och utsätta föremålet för en noggrann undersökning.

Avtalsklausuler om befintligt skick får naturligtvis inte missbrukas. Här finns dock bl. a. via avtalslagen goda möjligheter att jämka oskäliga avtalsbestämmelser och därmed i rättspraxis skapa en välavvägd norm för tillämpningen av nu aktuella klausuler.

Organisationerna menar sålunda att förslaget anger ett så långtgående ansvar att klausulen "i befintligt skick" så gott som helt skulle förlora sin betydelse om förslaget upphöjs till lag. Bestämmelsen har också utformats så att den blir mycket lätt att åberopa för en köpare som en tid efter köpet ångrar sig – utan att något egentligt fel föreligger – och vill låta köpet gå åter.

Organisationerna anser att 20 § i förslaget bör utgå. Förslagets genomförande skulle lägga en hämsko på sakligt motiverade avtalsbestämmelser och ibland leda till direkt felaktiga resultat. En balanserad användning av klausuler om befintligt skick bör i stället kunna åstadkommas inom ramen för idag redan befintliga rättsregler.

21 §

Försvarets materielverk

Upphandlingar föregås ibland av långvariga förhandlingar, ibland med flera anbudsgivare. Det händer att rykten kommer i svang om den enes eller andres produkter. Konkurrenterna försöker naturligtvis framhäva den egna produktens positiva sidor och konkurrenternas negativa. Det kan även hända att det görs gällande att konkurrentens produkter inte uppfyller de egenskaper som krävs av köparen. Om avtal sluts med denne konkurrent, och det senare visar sig att rykten var sanna – är köparen då avskuren från rätten att åberopa felet därför att han "antas ha känt till det"?

Såsom ovan sagts ställer materielverket höga krav på sina leverantörer. Påstår en leverantör, vilket bekräftas med avtal, att varan har en viss egenskap då förutsätter materielverket att detta kommer att innehållas. Säljaren måste ansvara för att varan uppfyller avtalade krav även om mer eller mindre obekräftade påståenden om att den inte gör det skulle komma till köparens kännedom. Materielverket kan inte tillstyrka förslaget.

Allmänna reklamationsnämnden

21 § Bestämmelsen kan kanske ibland medföra vissa problem i den praktiska tillämpningen. Andra stycket synes sålunda få till följd att den köpare som självmant gör en summarisk eller slarvig undersökning av varan är sämre ställd än den som helt struntar i att undersöka det som skall köpas. Genom att självmant undersöka varan sticker köparen alltså "huvudet i snaran".

Uppsala universitet

Fakultetsstyrelsen avstyrker förslaget i 21 § 2 st. 2 p. om en mellanlösning, när säljaren åsidosatt sin upplysningsskyldighet eller handlat i strid med tro och heder samtidigt som köparen slarvat i sin undersökning av varan. Åtminstone med den avgränsning som säljarens upplysningsplikt givits i detta yttrande gör sig säljaren skyldig till något allvarligare än blott ett culpöst beteende. Hans tystnad närmar sig svek eller handlande i strid med tro och heder. Under sådana förhållande bör köparen fullt ut kunna göra gällande påföljder för fel i varan, även om köparen bort upptäcka felet vid sin undersökning av varan.

Jan Hellner

21 § Förslaget upptar här i 2 st. 2 meningen en regel om det fall att dels säljaren har försummat sin upplysningsplikt, dels köparen har försummat sin undersökningsplikt. I så fall skall köparens försummelse tillmätas betydelse "i den mån det är skäligt". Mot denna oklara och svårtillämpade regel kan dock invändningar göras. Om köparen har en undersökningsplikt på grund av de särskilda omständigheter som nämns i 21 § 2 st., kan man knappast anta att även säljaren har en sådan plikt (även bortsett från vad som anfördes vid 18 §). Vardera partens bedömning av vad han bör göra måste påverkas av vad han vet åligger den andra parten.

Om köparen försummat sin undersökningsplikt, där han har en sådan, bör han således normalt inte kunna åberopa att säljaren bort lämna upplysning, och i detta fall blir stadgandet enligt sin lydelse inte tillämpligt. Om å andra sidan säljaren så grovt har försummat sin upplysningsplikt att detta "tar över" köparens bristande undersökning eller säljaren t. o. m. har handlat i strid mot tro och heder, bör köparen ha sina fulla rättigheter (jfr NJA 1981 s. 894). Det synes vidare stå i strid med 33 § avtalslagen om en part, som handlat i strid mot tro och heder på sätt där sägs, inte alltid skulle kunna göra ogiltighet av avtalet gällande, vilket i köprättsligt sammanhang är liktydligt med att han äger häva köpet.

Sveriges Advokatsamfund

21 § I åtskilliga sammanhang är det normalt att köparen undersöker godset före ingående av köpeavtalet. Då så är fallet bör underlåtenhet att göra sådan undersökning begränsa köparens möjlighet att åberopa fel som han borde märkt vid denna. En skärpning i detta avseende jämfört med nuvarande 47 § skulle vara befogad och andra stycket i 21 § bör ändras i enlighet härmed.

Samfundet anser att uttrycket "försummat sin upplysningsskyldighet" är oklart. Förslaget föreskriver inte någonstans en skyldighet för säljaren att lämna upplysningar. Paragrafen bör tydligt ange vilka situationer som avses, t. ex. dem i 18 § 2 och 20 § 2 om dessa avses.

Beträffande "tro och heder" i andra meningen i andra stycket hänvisar samfundet till punkt 8 i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

Näringslivsorganisationerna

21 § Det föreslås i 21 § andra stycket att köparen inte skall kunna åberopa fel som han borde ha märkt vid en undersökning av godset. Undantag görs sedan för fall då säljaren handlat i strid mot tro och heder samt då han inte iakttagit sina skyldigheter enligt 18 §. Det förra undantaget ligger i linje med gällande rätt och är helt naturligt.

Däremot finner organisationerna det andra föreslagna undantaget inte vara befogat i förhållande mellan näringsidkare. Respekten för den undersökning som skett före köpet minskar på ett olämpligt sätt om förslaget på denna punkt genomförs. Undantaget för säljarens handlande i strid mot tro och heder torde på ett fullgott sätt ta hand om fall, i vilka köparen inte bör svara för sin försummelse i samband med en undersökning av godset.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Enligt 21:a paragrafen får köparen icke åberopa fel som han bort märka vid undersökning av varan, om köparen före köpet underlåtit att undersö-

ka varan eller om han utan godtagbar anledning har underlåtit att följa säljarens uppmaning att undersöka varan. Säljarens förfarande kan innebära att han handlat i strid mot tro och heder. Vid sådant förhållande skall enligt förslaget köparens försummelse att icke undersöka varan tillmätas betydelse i den mån är skäligt. Organisationerna anser inte att säljarens handlande i strid mot tro och heder i något fall skall kunna medföra att säljarens försummelse fullt ut inte skall beaktas. Förslaget bör istället ha följande utformning:

"Om köparen före köpet har undersökt varan eller om han utan godtagbar anledning har underlåtit att följa säljarens uppmaning att undersöka varan, får han inte såsom fel åberopa det som han borde märkt vid undersökningen. Detta gäller dock ej om säljaren försummat sin upplysningsskyldighet eller annars handlat i strid mot tro och heder."

Motormännens Riksförbund

21, 23 §§ Det kan ifrågasättas om man inte med hänsyn till säljaransvaret i 20 § p. 3 borde ålägga köparen en viss undersökningsplikt såtillvida att denne, när omständigheterna varit sådana att han bort undersöka varan före köpet, inte får åberopa fel som skulle ha visat sig vid undersökningen.

Övervägas bör om det inte i lagtexten bör klarläggas den enligt rättspraxis köparen åvilande undersökningsplikten beträffande s. k. rättsliga fel; i vart fall ifråga om sådana varor som ofta köpes på avbetalning och sålunda är belastade med äganderättsförbehåll.

Till rättsligt fel bör hänföras även det fall, då varan på grund av myndighets beslut eller underlåtenhet från säljarens sida att följa sådant beslut inte kan användas på förutsatt sätt, t. ex. om en bil inte är skattad eller om den är belagd med s.k. automatiskt körförbud på grund av underlåten kontrollbesiktning.

22 §

Allmänna reklamationsnämnden

22 § I motiven (s. 239) säger arbetsgruppen att den inte åsyftar någon lagreglering av innebörden av en garantiutfästelse. Det gör däremot konsumentköputredningen i 14 § i sitt förslag till konsumentköplag. Begreppen bör samordnas. Eljest uppkommer lätt missförstånd. Som nämnden uttalade i sitt remissvar över konsumentköplagsförslaget bör en tidsbegränsad garanti alltid uppfattas som en s. k. funktionsgaranti.

Jan Hellner

22 § 2 st. Från terminologisk synpunkt är det tveksamt om säljarens underlåtenhet att ta emot godset och vårda det – något som tydligen enligt förslaget liksom enligt gällande rätt skall ha den här föreskrivna effekten – bör betecknas som "avtalsbrott". I normalfallen, alltså bortsett från de fall som regleras i 60 § 4 st. och 63 § 3 st. motsvarar inte rättsföljderna av sådan underlåtenhet dem som kännetecknar avtalsbrott.

Sveriges Advokatsamfund

Andra stycket

Samfundet anser att vad som anges i detta stycke följer av allmänna rättsgrundsatser och att stycket därför med fördel kan helt utgå.

Göteborgs tingsrätt

Lika med arbetsgruppen anser tingsrätten det riktigt att påföljder av rättsliga fel under vissa förutsättningar får göras gällande redan på den grunden att tredje man påstår sig ha äganderätt eller annan sådan rätt till varan som avses i första stycket. För att denna möjlighet till reaktion inte skall göras alltför vid är det av vikt, att som föreslagits begränsning sker till de fall då anspråket inte är uppenbart ogrundat. Den tidpunkt som härvid bör vara avgörande är när köparen gör gällande påföljd av rättsligt fel i varan. Om det först senare skulle visa sig att tredje mans anspråk är uppenbart ogrundat bör detta vara utan betydelse för köparens rätt. Att den föreslagna bestämmelsen har detta innehåll bör möjligen komma till tydligare uttryck i lagtexten eller anmärkas i motiven.

Försvarets civilförvaltning

I förslaget har man på skäl som angivits på sid. 184 avstått från att reglera frågan om påföljd av rättsligt fel i de fall då en försåld vara gör intrång i tredje mans immaterialrätt. Det kan nämnas att i upphandling inom försvaret det är brukligt att säljare i avtal garanterar att varan är fri från immaterialrättsliga hinder och att säljare blir ansvarig vid intrång. Civilförvaltningen anser därför att det inte föreligger något behov av att i lag reglera denna fråga.

Jan Hellner

23, 46 §§ Såsom rättsligt fel betecknas också att tredje man gör anspråk på godset, såvida inte anspråket är uppenbart ogrundat. Det är möjligt att även detta under vissa omständigheter bör bedömas som rättsligt fel, något som knappast förutsätter att det finns ett uttryckligt stadgande härom. En konsekvens av den föreslagna regleringen blir emellertid, att underlåtenhet att reklamera till säljaren, när sådant anspråk framställs, enligt 46 § (som hänvisar till 34 § 1 st.) kan medföra att köparen går helt miste om rätten att åberopa det rättsliga felet, även om detta så småningom leder till att godset frånvinns honom. Detta förefaller alldeles för strängt. Det rättsliga felet skiljer sig betydligt från det faktiska felet och liknar ofta mera – såsom också framgår av motiven (s. 240) – underlåtenhet att avlämna godset.

Lantbrukarnas riksförbund

Då det gäller rättsliga fel anges i 23 § 2 st. att felreglerna skall tillämpas om tredje man gör anspråk på att varan tillhört honom eller att han har panträtt eller liknande rätt. Tillägget i sista punkten att anspråket skall vara uppenbart ogrundat för att rättsligt fel inte skall anses föreligga är i och för sig ett klargörande men enligt LRFs mening knappast tillräckligt. Att felreglerna med deras ekonomiska sanktioner skall träda i funktion genom anspråks framställande på föreslaget sätt synes knappast rimligt.

Kommerskollegium

Enligt förslaget skall rättsligt fel föreligga då tredje man gör ett icke uppenbart ogrundat sakrättsligt anspråk på varan. I rättstillämpningen

krävs i praktiken endast blotta angivandet av en rättslig grund för att anspråket skall anses grundat. Så är exempelvis fallet i tvistemål då en tredskodom avkunnas i svarandens frånvaro. För att skydda säljaren från visserligen på rättslig grund åberopade men osannolika anspråk borde man i stället införa en sannolikhetsprövning i likhet med det danska förslaget.

Sveriges Advokatsamfund

Första stycket

Formuleringen "äganderätt, panträtt eller annan liknande rätt" inbjuder till frågan om i "annan liknande rätt" också ingår i immaterialrätt. I motiven (s. 241) uttalas: "Uttrycket "liknande rätt" är också avsett att begränsa stadgandets räckvidd. Om exempelvis varans användning eller vidareförsäljning skulle strida mot tredje mans immaterialrätt, såsom patent, varumärkes- eller upphovsrätt, bör stadgandena om rättsligt fel således inte tillämpas." Samfundet läser detta så att immaterialrätt inte ingår i "liknande rätt". Samfundet finner det därför leda till oklarhet när i motiven sägs att ifråga om krav som grundas på tredje mans immaterialrätt man för svensk del funnit anledning att lämna rättsläget öppet såvitt gäller kravets inverkan på förhållandet mellan köparen och säljaren. Om lagens stadgande om rättsliga fel inte skall tillämpas, om godsets användning skulle strida mot tredje mans immaterialrätt, på vilket sätt är då rättsläget öppet? Är det inte så att just genom regeln att tredje mans immaterialrätt inte utgör rättsligt fel, rättsläget har fastslagits, från att f. n. vara öppet. Samfundet menar att motivuttalandena leder till en osäkerhet om vad som gäller, och menar att förhållandena bör klargöras, helst genom lagtext eller i vart fall genom motivuttalanden i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Dessa framtida insatser bör i vart fall klarlägga huruvida paragrafen lämnar rättsläget öppet eller inte. Helst bör insatserna leda till att rättsläget inte lämnas öppet utan att det klargörs vad som gäller i fråga om krav som grundas på tredje mans immaterialrätt.

Andra stycket

Samfundet anser att den föreslagna konstruktionen, som torde vara ny för svensk rätt, är alltför hård mot säljaren. Regeln borde gälla endast om säljaren känt till eller bort känna till att anspråket skulle komma att framställas och detta inte är uppenbart ogrundat. Samfundet anser vidare att det bör övervägas att införa, i någon lagstiftning, möjligheter för säljaren att få ersättning av tredje man för skada som ett ogrundat anspråk kan leda till. Detta är särskilt angeläget om regeln utformas enligt förslaget.

Näringslivsorganisationerna

23 §

I paragrafens andra stycke anges att vad som sägs om rättsliga fel också tillämpas om tredje man *gör anspråk* på att godset tillhör honom eller att han har panträtt eller liknande rätt.

Organisationerna finner det inte rimligt att redan framställandet av ett anspråk skall innebära att fel anses föreligga. Andra stycket bör därför utgå ur förslaget. I vart fall bör det räcka att säljaren visar att anspråket är ogrundat – och icke *uppenbart* ogrundat – för att han skall undgå ansvar.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Enligt 23:e paragrafen föreligger ett rättsligt fel om tredje man har äganderätt, panträtt eller annan liknande rätt till varan. Regeln om rättsligt fel skall också tillämpas om tredje man gör anspråk t. ex. på att varan tillhör honom och detta beränsar köparens möjlighet att förfoga över varan. Samtidigt anges att tredje mans anspråk inte får vara uppenbart ogrundat. Organisationerna ifrågasätter om 23:e paragrafen, 2:a stycket, punkten 3, behöver kompletteras med detta undantag. Tillämpningen synes bli densamma eftersom ett uppenbart ogrundat anspråk inte kommer att tillmätas betydelse.

22 § ff

Lantbrukarnas riksförbund

LRF finner inte att dröjsmålsbegreppet kräver en ingående legaldefinition. Förslagets bibehållande av nuvarande rätts regler förenat med ett förtydligande (avseende utebliven leverans, 24 §) torde tillgodose näringslivets behov.

Arbetsgruppen arbetar i lagförslaget med ett flertal olika begrepp av likartat innehåll och språklig utformning. Det gäller bl. a. tidsbegreppen "orimligt länge", "oskäligt länge", "inom skälig tid" och "utan osäkligt upphåll". LRF får intrycket att dessa begrepp inte går att hålla isär helt stringent utan glider i varandra på ett för rättstillämpningen oklart sätt. LRF ifrågasätter de praktiska möjligheterna att arbeta med uttryckssätten på sätt skett.

Sveriges domareförbund

Enligt gällande lag grundas säljarens skadeståndsskyldighet bl. a. på den s. k. omöjlighetsläran. Denna lära har i olika sammanhang ansetts alltför sträng och även på detta område har därför uppkomsten av olika friskrivningsklausuler främjats. Den modificring av regelsystemet i dessa avseenden som föreslagits är rimlig. Förbundet har inget emot att man vid utformningen av nya skadeståndsregler *vid säljarens dröjsmål* anknyter till det system som utformat skadeståndsskyldighetens inträdande enligt FN-konventionen. En fördel kan vara att man når en god överensstämmelse i den mån tvist uppkommer vid köprättsliga avtal med utlandet. Arbetsgruppen har uppställt fyra förutsättningar som var och en skulle befria säljaren från skadeståndsskyldighet. De föreslagna omständigheterna framstår som mindre stränga för säljaren än nuvarande lag och synes kunna tillämpas så att de leder till olika resultat beroende på vilket slags vara som köpet avser.

Förbundet har ingen erinran mot en sådan uppdelning. Befrielsen från skadeståndsskyldighet bör också ha avseende på att dröjsmålet beror på tredje man som haft att göra med avtalets fullgörande.

24 §

Sveriges domareförbund

I 24 § i förslaget framgår när dröjsmål med varans avlämnande anses föreligga. Förbundet godtar den föreslagna definitionen av dröjsmålsbegreppet.

Svea hovrätt

I det finska och svenska förslaget (25 §) anges att säljaren är befriad från skyldigheten att fullgöra köpet så länge det föreligger ett oöverstigligt hinder. Frågan om de förutsättningar under vilka säljarens prestationsskyldighet består efter det att hindret fallit bort har lämnats öppen. Den situationen regleras däremot i det danska och det norska förslaget.

Enligt hovrättens mening bör situationen regleras också i svensk rätt. Lämpligt synes vara att ansluta sig till det norska förslaget, som anvisar en nyanserad bedömning av situationen.

25 §

Allmänna reklamationsnämnden

25 § I bestämmelsen sägs det bl. a. att köparen förlorar sin rätt till fullgörelse om han väntar "orimligt länge" med att kräva det. ARN har ingen erinran mot regeln i sak men efterlyser någon precisering av vad som menas med orimligt länge. Vad som har sagts nu gäller f.ö. flera andra liknande uttryck som förekommer på skilda håll i lagtexten t. ex. utan oskäligt uppehåll, inom skälig tid etc.

Lantbrukarnas riksförbund

Enligt 25 § 1 st. har vid dröjsmål med varans avlämnande köparen rätt att kräva köpets fullgörande. Säljaren behöver dock inte fullgöra köpet om det skulle kräva uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till köparens intresse av köpets fullgörande. Denna begränsning i köparens rätt till fullgörande saknas i gällande köplag. LRF ifrågasätter behovet av regeln, eftersom i praktiken köparen kräver skadestånd enligt gällande rätt om säljaren inte kan åberopa force majeure. Detta innebär att fullgörandebedömningen praktiskt taget ligger helt på säljaren.

I 25 § 2 st. berörs den tid köparen kan vänta. Han får inte vänta orimligt länge med att framställa krav på fullgörande. Uttrycket är svårt att bedöma. LRF har fått intrycket att därmed avses att kravet inte framställs inom rimlig tid, vilket är gällande rätts uttryckessätt.

Uppsala universitet

Säljarens leveransskyldighet vid hinder

Förslaget till 25 § har ifrågasatts vara överflödigt och vilseledande av den sakkunnige Hjerner (s. 402 f). Fakultetsstyrelsen finner att det valda uttrycket "inte skyldig att fullgöra köpet" med sin placering under rubriken fullgörande knappast kan missförstås, så att köparen skulle vara betagen sin rätt att t. ex. begära skadestånd. Möjligen skulle ett missförstånd förebyggas ännu effektivare, om orden "fullgöra köpet" byttes mot "avlämna varan". En annan redaktionell svaghet i förslaget är att orden "så länge" tyder på att leveransskyldigheten alltid återuppstår när hindret upphört, fastän detta enligt motiven och i överensstämmelse med rådande uppfattning i litteraturen inte är avsikten (s. 247). Fakultetsstyrelsen anser emellertid att köplagen bör innehålla en regel om att leveransskyldigheten bortfaller vid hinder av det aktuella slaget. Det är ytterst ovisst om förutsättningsläran skulle kunna leda till detta resultat, och 36 § avtalslagen är

också en nödfallslösning, vars existens inte bör få medföra att man avstår från att ge precisa lagregler rörande olika kontraktsförhållanden. I själva verket är det sådana lagregler som indirekt skall ge förutsättningsläran och 36 § avtalslagen dess innehåll. Hjerners hänvisning till de exekutionsrättsliga reglerna synes otillräcklig. Är leveransen omöjlig, är det klart att fullgörelse inte kan framtvingas. Men om en allmän domstol eller en skiljenämnd trots ett avsevärt hinder ålägger säljaren att leverera, torde en exekutiv myndighet och i sista hand Högsta domstolen efter överklagande vara mycket försiktig med att ompröva en sådan dom (jfr NJA 1984 s. 602). Dessutom skulle det vara märkligt om inte en domstol redan i ett tvistemål skulle kunna beakta invändningar som kan beaktas på verkställighetsstadiet. När det gäller den föreslagna lagregelns utformning anser fakultetsstyrelsen att orden "inte är rimliga" bör bytas mot "är orimliga". I motiven används också detta snävare uttryck (s. 247 y).

Jan Hellner

25 1 st. Här föreslås inskränkningar i köparens rätt att kräva fullgörande, bl. a. om det föreligger "hinder som säljaren inte kan övervinna". Det ligger nära till hands att jämföra detta uttryck med motsvarande i 29 §, som handlar om säljarens befrielse från skadeståndsskyldighet. Det är vissa skillnader i uttryckssättet, och man skulle önska en närmare beskrivning i motiven av vad skillnaderna medför för praktiska konsekvenser.

Förslaget gör inte någon skillnad mellan specieköp och leveransavtal, och i detta stadgande visar sig en konsekvens härav. För närvarande kan en säljare vid specieköp aldrig vara skyldig att utföra en annan prestation, om den avtalade speciesprestation blir omöjlig. Om säljaren har sålt en viss begagnad bil och den förstörs blir han inte skyldig att leverera en annan, likvärdig bil, inte ens om säljaren skulle ha en sådan till sitt förfogande. När nu skillnaden mellan specieköp och leveransavtal är försvunnen ur lagtexten, undrar man vad som skall gälla. Uttalandena i motiven s. 174 och s. 246 n tyder på att något motsvarande gällande rätt skall fortsätta att gälla även i framtiden. Men åtminstone uttlandena i specialmotiveringen är vaga, och varken vad som sägs i den allmänna motiveringen eller i specialmotiveringen har något stöd i lagtexten. I 36 § 2 st., som handlar om "omleverans", görs ett undantag som får antas åsyfta specieköp. Frågan gäller inte endast klara specieköp utan alla köp vid vilka någon form av "substituted performance" är möjlig. Med andra ord, om säljaren inte kan utföra exakt den avtalade prestationen men kan leverera något som liknar den, är han då skyldig att göra det? Exempelvis, om han inte har någon maskin av exakt den avtalade modellen men han har en annan maskin som kanske är något dyrare och som fyller köparens behov, är han då skyldig att leverera en sådan?

När det i motiven s. 246 y talas om skyldighet att genomföra en transport med andra transportmedel än som förutsatts, påminns man om Uniform Commercial Code § 2 - 614[1], som gäller transport med annat transportmedel än det avtalade. Men i motiven nämns detta endast som ett exempel, och man frågar sig om skyldigheten att utföra "substituted performance" kan utsträckas även till andra fall (såsom synes gälla enligt amerikansk rätt). Det hänvisas i motiven (s. 247) till en tolkning av säljarens åtagande. Men det behövs ju utfyllande regler för de fall där avtalet inte ger stöd för någon tolkning, särskilt som det får antas vara undantag att avtalen innehåller något som berör frågan.

Den andra delen av samma mening behandlar missförhållande mellan

uppoffringar från säljarens sida och köparens intresse. Man lägger märke till att lagtexten talar om "uppoffringar som inte är rimliga" (medan det i motiven sägs att de skall vara "orimliga" (se s. 248). Denna skillnad i språklig nyansering är inte obetydlig.

I 2 st. sägs att köparen förlorar rätten att kräva att säljaren fullgör köpet om han väntar "orimligt länge" med att framställa kravet. Den språkliga nyanseringen är här en annan än i den nu gällande formuleringen (i 26 § köplagen), enligt vilken köparen förlorar rätten att kräva fullgörande om han inte kräver det "inom rimlig tid". Man frågar om någon ändring är avsedd. Den äldre formuleringen synes bättre motsvara sakskälen för ändringen.

Sveriges Advokatsamfund

25 § Första stycket

Samfundet hänvisar till punkt 4 i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

Av skäl som Hjerner anför bör andra meningen utgå.

Sveriges domareförbund

Om säljaren är i dröjsmål kan köparen kräva att köpet skall fullföljas. Arbetsgruppen har föreslagit att inskränkningar i köparens rätt till naturaprestation uttrycks i lagtexten. En grundtanke i förslaget är att göra en intresseavvägning mellan parterna, där hänsyn tas till säljarens uppoffringar att utföra fullgörelsen och köparens intresse av att säljaren fullgör köpet.

Förbundet har intet att erinra mot att en regel av detta slag införs i köplagen, men vill uttrycka den uppfattningen att tillämpningen av en sådan regel kan erbjuda svårigheter och medge visst godtycke. En befrielse från att fullgöra köpet bör endast få förekomma om förhållandet mellan parternas intressen rubbats så påtagligt att det inte är rimligt att kräva att säljaren skall fullgöra köpet.

Näringslivsorganisationerna

25 § Enligt denna paragraf (första stycket) har vid dröjsmål med varans avlämnande köparen rätt att kräva köpets fullgörande.

I styckets andra mening föreskrivs vidare att så länge det föreligger ett hinder som säljaren inte kan övervinna eller fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till köparens intresse av att säljaren fullgör köpet, är dock säljaren inte skyldig att fullgöra köpet.

Gällande köplag saknar en motsvarande regel om begränsning av köparens rätt att kräva fullgörande.

Enligt gällande rätt anses emellertid säljaren inte skyldig att fullgöra köpet, när skadeståndsskyldighet bortfaller p. g. a. force majeure eller s. k. objektiv omöjlighet. Så länge hindret föreligger, är dock säljaren skyldig att anstränga sig för att undanröja detsamma. Då hindret upphört, är enligt rättspraxis köparen oförhindrad att kräva fullgörelse.

Skadeståndsskyldighet p. g. a. säljarens dröjsmål regleras på annat ställe i förslaget. Förevarande bestämmelse avser således endast förutsättningarna för tvångsverkställighet. I praktiken förekommer tvångsverkställighet av naturaprestationer ytterligt sällan. Normalt avgör säljaren själv om han är i stånd att fullgöra. Om han därvid finner att så inte är fallet, utnyttjar

köparen normalt sin rätt till skadestånd. Något praktiskt behov av den föreslagna regeln föreligger därför inte.

Härutöver menar organisationerna, i likhet med vad professor Hjerner uttalar, att det är motsägelsefullt att i ett stadgande säga att säljaren inte är skyldig att leverera och i andra stadganden förutse att han ändå kan bli skadeståndsskyldig. Bestämmelsen kan på så sätt skapa oklarhet.

Organisationerna kan därför inte tillstyrka första styckets andra mening utan föreslår att denna utgår.

I andra stycket föreslås att köparen förlorar rätten att kräva fullgörelse, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet. Denna passivitetsregel synes vara av tvivelaktigt värde och bör därför kunna utgå. För det fall att regeln befinnes nödvändig, vill dock organisationerna uttala att de inte har något att erinra mot lydelser i sak. Beträffande rekvisitet "orimligt länge" kan emellertid anmärkas att förslaget, i enlighet med ny lagstiftningsteknik, givits en mer allmänt hållen formulering. Detta är något som generellt kännetecknar förslaget. Det är därvid av vikt, att det klart framgår av motiven om någon skillnad i förhållande till gällande rätt avses eller inte. Organisationerna har när det gäller rekvisitet "orimligt länge" utgått från att det har samma innebörd som gällande rätts "ej inom rimlig tid".

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Köparens rätt att kräva fullgörelse av köpet innebär att säljaren inte är skyldig att fullgöra köpet så länge det föreligger ett hinder som säljaren inte kan övervinna eller fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är *rimliga* med hänsyn till köparens intresse av att säljaren fullgör köpet. Enligt motiven innebär kravet på ett väsentligt eller orimligt missförhållande att avtalsbalansen rubbas på ett ovanligt kraftigt sätt. Samtidigt anges att köparen förlorar rätten att kräva att säljaren fullgör köpet om han väntar orimligt länge med att framställa kravet. Distinktionen mellan orimligt länge och inom skälig tid anges i motiven på så sätt att orimligt länge typiskt sett gäller en längre tid än inom skälig tid. Samtidigt bibringas man den uppfattningen att en uppoffring som inte är rimlig är detsamma som att det är orimligt. Detta skapar oklarheter om lagstiftarens avsedemening, enär distinktionen mellan något som inte är rimligt och något som är orimligt inte är detsamma.

Sveriges Redareförening

Säljarens dröjsmål

I förslagets 25 § stadgas att säljarens fullgörandeskyldighet upphävs om säljaren inte kan övervinna hindret eller om fullgörelsen skulle förutsätta sådana uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till köparens intresse. Säljaren är således inte skyldig att fortsätta tillverkningen eller fullgörelsen under dylika omständigheter. Vilken typ av hinder som det måste vara fråga om för att fullgörandeskyldigheten skall upphöra framgår inte av lagtexten som därigenom skiljer sig från tidigare förslag (SOU 1976:66) där force majeure-situationer exemplifieras.

Av specialmotiveringen framgår att alla omständigheter som rent faktiskt hindrar köpets fullgörande kan vara av betydelse. Orsaken till att köpet inte fullgjorts får dock betydelse vid bedömningen av säljarens skadeståndsskyldighet.

Föreningen delar den uppfattningen som på flertalet ställen framkom-

mer i specialmotiveringen att avtalets innehåll är styrande vid fastställandet av vad som är att betrakta som hinder för säljarens fullgörandeskyldighet.

Föreningen finner dock specialmotiveringen till paragrafen (sid. 246) rimlig så till vida att en bedömning i relation till säljarens förpliktelse, dvs. avtalets innehåll, måste göras i varje enskilt fall för att fastställa vad som utgör ett hinder. Det är viktigt att påpeka att någon uppenbar obalans mellan partsintressena inte får uppstå.

För att inte oklarhet i tolkningsgrunden skall uppstå bör man eftersträva en enhetlig terminologi avseende tidsangivelserna. Nu används flera olika uttryckssätt såsom exempelvis "orimligt länge" och "oskälig tid".

26 §

Jan Hellner

26 § Denna bestämmelse handlar om säljarens "interpellation" till köparen vid säljarens dröjsmål, och påföljden av uteblivet svar är enligt förslaget att köparen går miste om rätten att häva om säljaren levererar godset inom den period under vilken han sagt sig vilja leverera. Den nuvarande 26 § köplagen har också en bestämmelse om interpellation, vilken emellertid går ut på motsatsen, nämligen att vid underlåtenhet att svara köparen går miste om rätten att kräva fullgörande.

Det är tveksamt om en regel om interpellation fyller någon större funktion under nuvarande förhållande, med de goda kommunikationer som nu finns, och det är också tvivelaktigt, vilken påföljden av underlåtenhet att svara bör vara. Mycket beror på frågans exakta formulering och omständigheterna. Den nu föreslagna regeln kan visserligen i många fall leda till lämpliga resultat, men i andra fall kan resultaten bli olämpliga. Säljaren sänder kanske rutinmässigt frågor till alla sina kunder när han blivit försenad, och en särskild köpare underlåter att svara därför att han vet eller tror sig veta att säljaren redan känner till att köparen inte vill mottaga en försenad leverans. Den konsekvens som följer av den nuvarande regeln behöver inte vara så betungande; köparen kan, om han förlorar rätten att kräva fullgörande, i de flesta fall skaffa sig motsvarande gods från annat håll. Det är allvarligare att, såsom enligt förslaget, gå miste om rätten att häva ett köp redan innan leverans har skett och sålunda kunna påtvingas gods som köparen inte alls vill ha. Den föreslagna regel förefaller därför tvivelaktig.

Lantbrukarnas riksförbund

Den förändring i förhållande till gällande rätt som föreslås genom passivitetsregeln i 26 § torde vara ändamålsenlig för näringslivet och lagstiftning tillstyrkes därför av LRF. Köparen måste alltså agera för att inte drabbas av passivitetseffekt.

Näringslivsorganisationerna

26 § Arbetsgruppen föreslår här (första stycket) en ändring i förhållande till gällande rätt avseende den situationen att säljaren frågar köparen om han trots dröjsmålet godtar avlämnande inom en viss tid. Om köparen inte svarar inom skälig tid, förlorar han enligt förslaget rätten att häva köpet. Motsvarande skall gälla om säljaren, i stället för att framställa en förfrå-

gan, meddelar köparen att han kommer att avlämna varan inom en viss tid.

Organisationerna instämmer i arbetsgruppens uppfattning att det är mer ändamålsenligt att reglera rätten att häva. Köparens underlåtenhet att svara bör ges en passivitetsverkan enligt förslaget.

I förslaget uttalas att stadgandets tillämplighet förutsätter att säljaren i sin förfrågan eller sitt meddelande angivit en bestämd tidsfrist eller frist för fullgörelsen. Detta bör komma till tydligare uttryck i lagtexten och organisationerna föreslår därför att ordet "viss" byts ut mot "bestämd". Därmed uppnås också bättre överensstämmelse med texten i 27 §.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Enligt 26:e paragrafen, kan köparen inte häva köpet om säljaren tillfrågat köparen om denne trots dröjsmålet godtar avlämnandet inom viss tid eller säljaren meddelar att han kommer att fullgöra köpet inom viss tid och köparen inte svarar inom skälig tid efter det han har fått en sådan förfrågan eller meddelande. Detta skall jämföras med möjligheten för köparen att enligt 27:e paragrafen förelägga säljaren en bestämd tilläggstid för varans avlämnande. Om denna tilläggstid inte är oskäligt kort, får köpet hävas om varan inte avlämnas inom tilläggstiden.

Enligt motivuttalandena sidan 250, sista stycket, framgår att säljaren inte bör uppnå en förlängd tidsfrist om köparen i samband med att han förelägger säljaren en tilläggstid, har gjort klart att avlämnandet efter tilläggstiden är utesluten. Med hänsyn till bestämmelsen i 26:e paragrafen jämfört med 27:e paragrafens andra stycke, anser organisationerna att säljaren inte längre *skall* ha möjlighet att få fristen förlängd genom en förfrågan eller meddelande som tvingar köparen att än en gång svara och framhålla att han håller fast vid den tilläggstid han själv har förelagt.

Uppsala universitet

Förändringarna när det gäller köparens hävningsrätt vid dröjsmål tillstyrks i huvudsak. På grund av frågans stora betydelse från allmän obligationsrättslig synpunkt bör dock hävningsförutsättningarna i 27 § formuleras tydligare (jfr nuvarande 21 § köplagen, det danska förslaget och motiven s. 252 f), så att det framgår att väsentlighetsbedömningen inte skall gälla kontraktsbrottet i sig utan dess verkan för köparen. Det bör även framgå att den för köparen väsentliga betydelsen skall ha varit synbar för säljaren. Om köparen betingat sig ett noggrant iakttagande av leveranstiden (fixköp), bör dock väsentlighetsbedömningen såsom enligt gällande rätt kunna anknyta mer till kontraktsbrottet i sig.

27 §

Jan Hellner

27 § Enligt det svenska förslaget är det inte någon förutsättning för att köparen skall äga häva köpet vid väsentligt dröjsmål med avlämnande att säljaren insett eller bort inse att dröjsmålet är väsentligt. Så föreskrivs emellertid i det danska förslaget. I motiven sägs, med syftning bl. a. på det svenska förslaget, (s. 253) att säljarens kännedom om dröjsmålets betydelse för köparen kan tillmätas relevans. Läsaren måste ställa sig frågan

varför, om detta är avsikten, man har valt en lydelse som, inte minst genom att den avviker från den danska, ger rakt motsatt intryck.

Lantbrukarnas riksförbund

Förslaget i 27 § om väsentlighetskrav för hävning vid säljarens dröjsmål tillstyrkes. Reglerna om hävningssanktionen innebär förenklingar.

Sveriges Advokatsamfund

27 § Samfundet delar Hjerners uppfattning att det är viktigt att rekvisitet "väsentligt avtalsbrott" närmare preciseras. Det förefaller samfundet vara riktigare att rekvisitet uttrycks, som Hjerner föreslår, så att dröjsmålet är av väsentlig betydelse för köparen.

Samfundet förordar att en bestämmelse i huvudsak i enlighet med vad Hjerner föreslår i 27 § första stycket intages i lagen.

Sveriges domareförbund

Förbundet delar arbetsgruppens uppfattning att hävning på grund av dröjsmål endast bör komma i fråga om dröjsmål är väsentligt, men vara oberoende av orsakerna till dröjsmålet. Enligt gällande lag får hävning vid dröjsmål ske även om det är ringa, om det är så att köparen har betingat sig noggrant iakttagande av en särskild leveranstid (21 § andra stycket). Arbetsgruppen synes mena att bedömningen om väsentlighetsrekvisitet är uppfyllt bör bestämmas med hänsyn till omständigheterna i det konkreta fallet (sid. 181 och 253). Förbundet vill ifrågasätta om inte detta ändå bör komma till uttryck särskilt i lagtexten på sätt angivits i nuvarande bestämmelse.

Förbundet ställer sig frågande till att i detta sammanhang använda uttryck som att "köparen förelagt säljaren", (27 §). Likaväl torde motsvarande resultat kunna uppnås med en lokution om att köparen meddelar eller underrättar säljaren. Något formkrav på föreläggandet kan rimligen inte uppställas.

Ackordscentralen Stockholm

I förslagets 27 § 2 st. uttrycks en princip som i doktrinen redan antas gälla (se t. ex. Hellner Speciell avtalsrätt I, s. 96). Det handlar om s. k. Nachfrist. Utgångspunkten är att säljaren ej levererat i tid men att dröjsmålet ej utgör väsentligt avtalsbrott. Genom att köparen utsätter viss bestämd tid inom vilken prestationen skall vara fullgjord (Nachfrist) kan han skaffa sig hävningsrätt om dröjsmålet kvarstår vid den tidpunkten trots att dröjsmålet ej heller vid den tidpunkten skulle utgöra väsentligt avtalsbrott. En Nachfrist får ej vara oskäligt kort. Goda skäl synes föreligga för att kodifiera denna praxis.

Näringslivsorganisationerna

27 § Organisationerna tillstyrker förslaget om väsentlighetskrav för hävning vid säljarens dröjsmål (första stycket).

Organisationerna har i och för sig inte något att erinra mot bestämmelsen om s. k. nachfrist (andra stycket).

I anslutning härtill instämmer organisationerna i professor Hjerners uttalande att det är viktigt att det redan av lagtexten framgår att hävning vid s.k. fixköp kan ske vid ringa dröjsmål utan föregående nachfrist. Organisationerna delar även Hjerners uppfattning att det i lagtexten skall vara klarlagt att det inte bör krävas särskild bevisning om dröjsmålets betydelse för köparen i det enskilda fallet eller fristsättning om det av avtalsvillkoren framgår att ett rättidigt iakttagande av leveranstid betingats.

28 §

Försvarets materielverk

Genom 28 § kommer köparens rätt att häva tillverkningsköp vid dröjsmål att mycket kraftigt begränsas om inte annat särskilt avtalas. Utredningen har inte givit mycket stöd för tolkning av bestämmelsen, och inte heller förarbeten till konsumentköplagen ger vägledning. Uttrycket "hans syfte med köpet är väsentligen förfelat" måste rimligen utgå från köparens subjektiva behov. Måste syftet vara känt eller bort vara känt för säljaren? Avser "syfte med köpet" det syfte köparen hade vid tidpunkten för avtalets ingående eller är även syften och behov som uppstår efter det avtalet ingåtts men innan leverans skett relevanta? Exempelvis avvaktan på en viss framtida användning, men innan leverans sker kan en händelse inträffa, som medför att köparen vill ta varan i bruk omedelbart efter leveransen. En försenad leverans kan medföra att köparen inte längre får användning för varan. Är köparen i denna situation tvingad att meddela säljaren sitt nya syfte med varan? Är det nya syftet hävningsgrund, om det väsentligen förfelas?

Det enda exemplet utredningen ger på "väsentligen förfelat" är att köparen till följd av dröjsmålet inte längre har användning för varan. Varför är köparens behov av att kunna ta varan i bruk vid viss tidpunkt helt förbisett? Om köparen har ett mycket stort behov av varan och drabbas hårt av dröjsmål bör han kunna häva köpet och beställa av en annan tillverkare. Om köparen har kontinuerligt behov av varan kan dröjsmålet innebära att köparens syfte med köpet inte är "väsentligt förfelat" men att olägenheten av att varan försenas blir större ju längre dröjsmålet varar. Det kan ifrågasättas om utredningen avser att syftet kan bli väsentligen förfelat när köparen väl beställt från annan tillverkare och därför inte längre har behov av den första varan!

Även det fall att varan inte beräknas bli avlämnad alls omfattas av reglerna om dröjsmål. Hur långt dröjsmål skall köparen – även om syftet med köpet inte förfelats genom dröjsmålet – tvingas acceptera innan hävningsrätt inträder? För vissa tillverkningsköp kan man inte säga att vid en viss tidpunkt är köpet väsentligt förfelat. Måste köparen då kvarbli vid köpet fram till dess allmän preskription inträtt?

Materielverket anser, trots vad som anförts, att det kan vara befogat med en regel som väger köparens och säljarens intressen mot varandra. Däremot bör enligt materielverkets bestämda uppfattning även för tillverkningsköp som huvudregel rekvisitet "väsentligt avtalsbrott" gälla. Att köpet skulle vara väsentligt förfelat borde vara en supplerande regel som kunde ge domstolar rätt att ta viss hänsyn till betydelsen för parterna att avtal hävs. Eventuellt är det ändamålsenligare att inrikta undantag vid tillverkningsköp på att leverans på avtalad tid skall vara av särskild vikt för att hävning skall få ske.

Sveriges Advokatsamfund

28 § Samfundet anser att den föreslagna regeln är för sträng mot köparen.

I motiven (s. 255) framhålls att köparen i här avsedda fall ofta inte har lika stort behov av att kunna häva köpet på grund av säljarens dröjsmål. Samfundet menar att detta förhållande inte är något skäl för att inskränka köparens hävningsrätt. I det fall köparen inte har något behov av att häva lär han inte heller göra det. Detta torde reglera sig självt. Det skall noteras, för det första att hävning inte är en alldeles riskfri åtgärd från köparens sida i det enskilda fallet. Visar det sig vid en rättslig prövning att köparen saknat hävningsgrund kan hävningen stå honom dyrt. För det andra betyder hävningen att köparen inte får det gods han köpt vilket också kan vålla honom besvär. Det finns därför ingen anledning att utgå från att en köpare skulle häva om han inte har behov av det.

Samfundet anser att rekvisitet att köparens "syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet" i alltför hög grad begränsar köparens hävningsrätt. Det kan tänkas fall där ett dröjsmål med en leverans av en speciell utrustning innebär att köparen lider stora ekonomiska förluster eller åsamkas andra betydande olägenheter men att hans syfte med köpet för den sakens skull inte förfelats genom dröjsmålet. När utrustningen väl kommer kan köparen kanske använda utrustningen för det avsedda ändamålet. Men det har kostat honom mycket pengar eller andra uppoffringar. Det är då rimligt att han inte skall behöva vänta på leveransen utan i stället skall ha en rätt att häva och skaffa utrustningen från annat håll. Att dröjsmålet från den förste säljaren ger köparen rätt till skadestånd är ofta en klen tröst. För det första kan han ha svårt att visa sin skada, för det andra kanske säljaren inte har något att betala med.

Samfundet godtar att det skall vara svårare att häva vid denna typ av avtal, därför att man i större grad måste beakta säljarens intresse. Men intresseavvägningen är inte godtagbar.

Enligt motiven (s. 256) förutsätter inte uttrycket "har varan tillverkats" att tillverkningen redan slutförts. Om denna förutsättning verkligen skall gälla, bör det framgå tydligare av lagtexten. Enligt vanligt språkbruk torde nämligen uttrycket "har varan tillverkats" mycket väl kunna tolkas så att det avser endast den situation att tillverkningen redan slutförts.

Näringslivsorganisationerna

28 § Arbetsgruppen föreslår här en helt ny regel, vilken organisationerna anser fått en lämplig utformning.

I förslaget ges endast ett exempel på fall när paragrafen kan bli tillämplig. Organisationerna menar att det skulle vara värdefullt om det i motiven ges ytterligare exempel, särskilt med avseende på rekvisitet "väsentligen förfelat".

29 §

Allmänna reklamationsnämnden

Skadestånd

De bestämmelser som föreslås är väl nyanserade men förefaller också vara mycket komplicerade. Det är önskvärt med en viss förenkling av reglerna även om detta skulle gå ut över nyanseringen.

29 § 2 st. andra meningen i de danska, finska och svenska förslagen saknar direkt motsvarighet i det norska förslaget och i FN-konventionen (art. 79). Olikheten mellan förslagen synes dock närmast vara av formell natur (se s. 265).

I enlighet med de allmänna synpunkter som hovrätten inledningsvis har anfört anser hovrätten, att en anslutning till den norska varianten bör övervägas. Det bör framhållas att det är särskilt betydelsefullt att en enhetlig reglering uppnås på denna punkt. Regleringen av kontrollansvaret i 29 § är ju grundläggande för väsentliga delar av förslaget i övrigt.

Försvarets materielverk

Materielverket är positivt till att köplagens krav på objektiv omöjlighet utbytes mot ett krav på hinder såsom förutsättning för befrielse från skadeståndsskyldighet. Denna lindring av kravet får emellertid inte innebära att de omständigheter, som är kvalificerade såsom hinder, uttunnas. Även om kriterierna för befrielse är angivna så är den i avtal ofta brukade förteckningen över relevanta omständigheter ett gott stöd för tolkningen. Regeln skulle bli avsevärt mera användarvänlig med en sådan förteckning.

De flesta hinder är av sådan karaktär att orsakerna går att övervinna genom ökade ekonomiska insatser. Det är i högsta grad oklart vad utredningen (s. 257) avser med "omständigheter av ekonomisk natur". Troligen avses t. ex. prisstegringar på material, valutaförändringar eller andra liknande fördyringar. Detta är emellertid förhållanden som det i avtal i regel går att skydda sig mot.

Vad utredningen (näst sista st. s. 257) säger om "orsak" och "inverkan" är också oklart. Är det meningen att det skall ställas lägre krav än nu på rekvisiten för befrielse? Orsakens natur är lika viktig som dess inverkan när det skall konstateras om hindret befriar från skadeståndsskyldighet. Om kraven nedsätts på att orsakerna dels skall ligga utanför säljarens kontroll och dels att säljaren inte skäligen kunde förväntas ha räknat med dem, så finns det risk för att regeln snarare blir en allmän jämkningsregel. Även i kraven på vilken inverkan som skall anses utgöra hinder gör utredningen ett uttalande som medför osäkerhet. Först talar utredningen om "extraordinärt betungande" (rad 3 på s. 257) men senare sägs "klart ... överskrida gränsen för vad som objektivt sett kan anses vara en tänkbar insats vid ett köp av ifrågavarande slag" (st. 4 samma sida). Det senare uttalande leder tankarna till att en jämförelse skall ske mellan pris och prestation. Denna fråga diskuterades i förarbetena till 36 § avtalslagen. I detta avseende torde 36 § tillämpas mycket restriktivt.

Materielverket tillstyrker att det skall vara tillfyllest med att omständigheterna utgör ett hinder i stället för objektiv omöjlighet däremot anser materielverket att frågan om s. k. ekonomiskt force-majeure utvecklats alltför dåligt av utredningen för att kunna medföra ändring av rättstillämpningen.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet

En betydande förändring i förhållande till gällande rätt är att säljaren vid dröjsmål föreslås bli skadeståndsskyldig utom när dröjsmålet orsakats av ett hinder utom säljarens kontroll som denne inte skäligen kunde förväntas

ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit. Anlitar säljaren en självständig medhjälpare för att uppfylla sin skyldighet och dröjsmålet beror på denne, är säljaren ändå ansvarig för dröjsmålet om inte även den självständige medhjälparen är ursäktad enligt samma bedömningsgrunder. Ansvaret gäller oavsett om avtalet gäller species eller genus eller är ett tillverkningsavtal. Förslaget innebär å ena sidan inte force majeure-regel, eftersom händelsen inte behöver vara extra ordinär. Å andra sidan framhålls det i motiven att det inte heller är fråga om någon culparegel; säljaren är ansvarig, även om han inte förfarit klandervärt, om bara händelsen legat utanför säljarens kontroll (s. 183 y och 259 y).

Fakultetsstyrelsen ifrågasätter om skillnaden i själva verket är så stor mellan det föreslagna "kontrollsfäransvaret" och en exculpationsregel. Culpabedömningen är numera ofta tämligen objektiviserad (jfr Conradi i SvJT 1969 s. 316 ff) och påminner sålunda om det föreslagna kontrollsfäransvaret. Om en part i ett kontraktsförhållande uppdrar åt en tredje man att fullgöra hans skyldighet, brukar kontraktsparten ha ett ansvar för självständiga företagares culpa (Non delegable duties), och även detta kan bli bedömt med en tämligen objektiviserad culparegel. Frågan är om det inte kunde övervägas att istället stadga ett exculpationsansvar för säljaren med ansvar för självständiga medhjälpare, varigenom ansvaret anknöts till en redan känd princip. Ett särskilt skäl till att välja ett exculpationsansvar är att detta måhända är lättare att svälja vid köp av bestämt gods och vid tillverkningsavtal, och att det då blir av mindre betydelse hur gränsen dras mellan köp och tjänster. Möjligen kunde man också hävda att det vore lättare att acceptera att säljarens skadeståndsskyldighet även omfattar indirekta skador, ifall ansvaret bygger på culpa.

Icke desto mindre har fakultetsstyrelsen ingen erinran mot att det föreslagna kontrollansvaret införs. Anledningen härtill är bl. a. att vi inte tror, att ansvaret blir så mycket strängare än enligt en exculpationsregel och att en kontrollsfärsregel på ett tydligt sätt anger vilka moment som skall beaktas vid bedömningen, medan det finns risk att en exculpationsbedömning blir mer svepande. Vad som anförts i motiven synes i stort sett vara konsekvent och klargörande. Vi instämmer således i vad som skrivs om lokala arbetskonflikter (s. 258 f), där avgränsningen av säljarens kontrollsfär dogmatiskt kan diskuteras. Likaså instämmer vi i att säljaren bör ansvara för beräkningen av sin produktionskapacitet och för uppkomna störningar i hans tillverkningsmaskineri. När det sedan sägs att eldsvåda är en befrielsegrund endast om orsaken till branden inte ligger inom säljarens kontrollsfär, blir förståelsen lite svårare. Vi uppfattar det som skrivits i motiven på det sättet, att säljaren ansvarar för eldsvåda på grund av tekniska fel, utan att man behöver diskutera huruvida säljaren varit försumlig, men att säljaren inte blir skadeståndsskyldig vid en mordbrand, vare sig elden tänts av utomstående eller av en anställd (jfr arbetstagarnas s. k. självständiga handlande vid lokal arbetskonflikt). Till kravet att hindret måste ha varit oförutsebart för säljaren vill vi anteckna, att avtalet ofta får anses innehålla ett förbehåll om att leveranshinder inte uppstår i de fall då hindret varit synbart för båda parter, såsom när avtal ingås om köp med leverans via järnväg trots att strejk varslats inom denna transportsektor. Vi läser vidare förslaget på det sättet att en säljares bortrationalisering av lager och uppbyggnad av logistiska leveransschemata sker på hans egen risk (s. 260 f).

Vid valet mellan ett strikt ansvar med undantag för force majeure, ett kontrollsfäransvar och ett culpaansvar av något slag väcks naturligtvis frågan, om en säljare genom köpeavtalet skall anses ha garanterat att

leverans kommer att äga rum på avtalad tid eller om säljaren blott får anses ha lovat att med omsorg sträva efter att leverera på utsatt tid, såvida han inte gjort någon särskild utfästelse (jfr nedan beträffande fel). I det första fallet är det naturligt att utgå från ett strikt ansvar, och varje modifikation synes tämligen godtycklig; i det senare fallet kan endast ett slags culpaansvar komma i fråga. Nuvarande köplag synes bygga på att säljarens leveranslöfte inte får uppfattas som absolut, ty i så fall skulle egentligen inga undantag ha gjorts. Den väckta frågan bör emellertid inte ställas och besvaras i denna renodlade form. I själva verket är det fråga om att hitta en reglering av skadeståndsfrågan, som innebär en lämplig avvägning mellan säljaren och köparen vad avser risken för att säljarens ansträngningar slår fel och som är rättstekniskt enkel att tillämpa. Med denna utgångspunkt kan det synas rimligt att säljaren bär risken inte bara för egen vårdslöshet utan även för hinder som är att hänföra till hans egen kontrollsfär, medan leveranslöftet får läsas med den reservationen att hinder som säljaren inte råder över skall fritaga honom i vart fall från skadeståndsskyldighet.

Jan Hellner

29 § Denna viktiga bestämmelse om säljarens skadeståndsskyldighet vid dröjsmål utgör till sin huvuddel en översättning av motsvarande regel i FN-konventionen (art. 79), och den skiljer sig helt från nu gällande regel och från SOU. Det kan vara lämpligt att i det följande utgå från den nuvarande köplagen och se på förändringarna.

23 § köplagen föreskriver att vid specieköp säljaren svarar för vållande, med omvänd bevisbörda. Han blir således inte skadeståndsskyldig om det sålda godset förstörs genom olyckshändelse. Förslaget har ingen specialregel utan även specieprestation faller under det allmänna uttrycket "hinder utanför säljarens kontroll". Det är klart att förstörelse av godset är ett hinder, men ligger det utanför säljarens kontroll? Såvitt jag kan se ger motiven (s. 258 f) inte något klart besked på den punkten; snarast får man intrycket att närhelst en händelse inträffar medan det sålda godset är i säljarens besittning den ligger inom hans kontrollsfär även om den är rent kasuell, med undantag för naturkatastrofer o. dyl. Man hade kunnat önska ett klarare ställningstagande i motiven till en situation som enligt nu gällande rätt är föremål för en särskild bestämmelse.

Vid leveransavtal anses den nu gällande 24 § köplagen, som fråntar säljaren från skadeståndsskyldighet endast vid s. k. objektiv omöjlighet, vara sträng mot säljaren. I SOU gjordes ett försök att mjuka upp säljarens stränga ansvar och anpassa stadgandet bättre till nuvarande praxis och uppfattning. I den allmänna motiveringen till det nu framlagda förslaget sägs (s. 157) att det i 24 § på omöjlighet grundade undantaget framstår som något snävt. Läser man specialmotiveringen till 29 § förslaget får man emellertid uppfattningen, att undantaget förtfarande är snävt, i varje fall åtskilligt snävare än det i SOU. Intrycket är närmast att även den föreslagna regeln bygger på något slags omöjlighetslära, som emellertid är mer subjektivt färgad än den lära om objektiv omöjlighet som ligger till grund för den nuvarande 24 §. "Hinder" torde enligt vedertagen svensk uppfattning beteckna en nästan lika stor svårighet att prestera som "omöjlighet" (se Alméns § 24 n 97 b). Medan SOU bygger på en force-majeure-tanke finns åtminstone i den nu föreslagna lagtexten inte någon antydan om att det skulle vara en form av force majeure som avses (jfr även Hjerners yttrande s. 405).

SOU försökte lösa avgränsningsproblemen genom att räkna upp ett antal olika händelser och komplettera uppräkningen med ett allmänt uttryck, en teknik som motsvarar vad som är vanligt i standardavtal. Det nu avgivna förslaget försmår denna metod och nöjer sig med ett allmänt uttryck. I praktiken viktigast är säkerligen frågan om arbetskonflikter av olika slag skall befria säljaren från skadeståndsskyldighet. Enligt i Sverige brukliga standardavtal torde arbetskonflikter alltid utgöra befrielsegrund (bortsett från formulär som begagnas vid avtal med öststaterna). Motivens uttalanden om arbetskonflikter (s. 256 f) är svävande, men som hinder utanför säljarens kontroll godtas bl. a. inte "strejk som utlösts på grund av att säljaren klart brutit mot en bestämmelse i gällande lag eller kollektivavtal." Det kan inte anses tillfredsställande att förslaget är så föga preciserat. Det är lätt att förstå att förebilden i FN-konventionen är oklar beträffande arbetskonflikter – ett försök att ta bestämd ställning skulle säkerligen ha lett till svåra motsättningar mellan öst- och väststater. Men detta kan inte vara skäl för att en svensk köplag skall vara oklar på en så väsentlig punkt.

Motsvarande kan sägas om andra uttalanden i motiven, t. ex. att en eldsvåda som medför ett prestationshinder för säljaren utgör befrielsegrund endast om orsaken till branden inte ligger inom säljarens kontrollsfär (s. 259).

Vissa abstrakt formulerade motivuttalanden (s. 257 f) förefaller som om de vore att betrakta som ett ställningstagande i den gamla striden om den s. k. sydfruktslasten. Om en säljare vid avtalets ingående hade frihet att välja mellan olika sätt för prestation men han har koncentrerat sina ansträngningar på en särskild transportväg eller annan särskild prestationsmöjlighet och prestationen slår fel genom en oförutsedd händelse utanför hans kontroll (fartyget med sydfruktslasten stötte som bekant på ett okänt grund utanför Sandhamn), skall tydligen säljaren befrias enligt motivuttalandena (s. 257 f). Härtill kan åtminstone sägas att om man vill ta ståndpunkt i en så diskutabel fråga, det bör ske på ett klarare sätt och att skäl bör anföras.

Den tidigare (ovan under 25 § 1 st.) nämnda frågan om skyldighet till "substituted performance" kommer tillbaka här. Motiven ger intrycket att det finns en skyldighet härtill (säljaren måste "utnyttja sådana alternativa möjligheter som kan finnas för att uppfylla hans åtagande enligt avtalet", s. 261). De reservationer som anförs i omedelbar anslutning härtill är emellertid så omfattande att man inte vet vad som avses.

Bestämmelserna i 2 st., om säljarens ansvar för dem som han anlitat samt för underleverantörer, återkallar den kända meningsskiljaktigheten vid tillkomsten av FN- konventionen om utebliven prestation från underleverantör. Såvitt jag förstår har förslaget här anslutit sig till den regel, som förkastades i konventionen, nämligen att med "anlitad" person jämställs underleverantör. Detta är enligt min mening en förbättring. Men man känner sig osäker när förhållandet till konventionens regel inte klargörs bättre. Enligt motiven (s. 263 n) kan man "efter omständigheterna" bortse från andra stycket och bedöma säljarens skadeståndsansvar enbart enligt första stycket "ifall säljaren i avtalet anvisats att anlita en bestämd tredje man för att fullgöra köpet". Detta strider dock mot ordalydelsen av texten; även om säljaren har anvisats att anlita en tredje man har han anlitat denne.

Helhetsintrycket är att bestämmelsen i 29 § är sträng mot säljaren men att motiven samtidigt innehåller uttalanden som öppnar möjligheter till uppmjukning med hänsyn till omständigheterna, utan att man dock med acceptabel säkerhet vet när en sådan uppmjukning tillåts.

29 § Samfundet finner tankarna bakom den föreslagna lydelsen godtagbara men vill göra följande påpekanden:

- Samfundet anser att "utom kontroll-rekvisitet" skall tolkas subjektivt. Enligt samfundets erfarenhet är detta den gängse uppfattningen hos parter som i avtal använder "utom kontrollrekvisitet".
- Det är önskvärt att lagtexten så långt som möjligt skall kunna förstås utan tillgång till motiven. Ur den synvinkeln kunde det vara värdefullt med en komplettering av andra meningen i första stycket med en exemplifiering av i huvudsak samma slag som Hjerner har i sitt förslag till 29 § andra stycket första meningen.
- Enligt förslaget anses force majeure inte föreligga beträffande hinder utanför säljarens kontroll "som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han heller inte skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit". I kommentaren härtill (s. 260) sägs:

"Om t. ex. en export- eller importbegränsning eller en strejk som kan drabba fullgörelsen av ifrågavarande köp kunde förutses redan då avtalet ingicks, kan en sådan händelse inte åberopas som grund för befrielse från skadeståndsskyldighet."

Samfundet kan inte acceptera det synsättet. Det kan inte vara den enskilde företagarens sak att i någon form av krisläge bedöma sannolikheten av en export- eller importbegränsning eller att i en avtalsrörelse bedöma sannolikheten av strejk eller lockout. Sådana omständigheter bör anses som force majeure om omständigheten inträffar efter avtalets ingående oberoende av hur stor sannolikheten därför var när avtalet ingicks.

- I Hjerners exemplifiering anges "allmän arbetskonflikt omfattande även säljarens anställda". Samfundet vill ifrågasätta om inte detta bör ersättas endast av uttrycket "arbetskonflikt". Förutsättningen är ju enligt den allmänna regel att detta skall skapa ett hinder utanför säljarens kontroll etc. Däremot behöver konflikten enligt samfundets mening inte vara "allmän"; den kan beröra enbart säljarens eget företag men ändå vara godtagbar som force majeure. Om säljaren exempelvis råkar ut för en vild strejk, bör detta många gånger kunna vara lika godtagbart som force majeure – situation som en allmän arbetskonflikt. Inte heller behöver en arbetskonflikt nödvändigtvis omfatta säljarens anställda för att skapa en force majeure-situation. Det är väl känt att andra arbetskonflikter – stundom endast innefattande mycket begränsade grupper av exempelvis offentliga tjänstemän – kan skapa vad som sakligt sett bör betraktas som force majeure-situationer.

En närmare analys av de fall då säljarens insikt inte skall förta force majeure-effekten, kan komma att visa att i vissa fall köparens motsvarande insikt skall tillmätas betydelse. Exempel: Två svenska företag träffar köpeavtal inför en av alla väntad storstrejk.

Som exempel kan tas situationen vid en väntad stor arbetskonflikt. Som nyss nämnts bör säljarens vetskap om den risken inte förta force majeure-effekten av konflikten om den bryter ut. Lagtekniskt kan det knytas till företeelsens generella karaktär och det samhälleligt önskvärda i att sådana konflikthot inte paralyserar funktionerna i samhället mer än som är oundvikligt. Alternativt eller parallellt kunde man tänka sig att basera effekten på att köparen kan förutsättas ha i huvudsak motsvarande vetskap. Man bör observera att i sådant fall kan force majeure-effekten bli olika om avtalsparten är svensk eller utländsk.

29 § Liksom i konventionen om internationella köp (CISG) bygger köplagsförslagets skadeståndssystem på ett generellt "utomkontroll-rekvisit". Detta avses till en början gälla för säljarens ansvar för dröjsmål men genom en hänvisning till 29 § i det lagrum som fastslår huvudregeln för säljarens felansvar kommer "utomkontroll- rekvisitet" även att gälla för detta. Det är därför av stor vikt att närmare fastställa innebörden av detta rekvisit. Det framgår klart av motiven till förslaget att man uppfattat "utomkontrollrekvisitet" objektivt. Om nämligen en händelse inträffar som orsakar dröjsmål eller fel i varan skall man först fråga sig om denna legat inom säljarens "kontrollsfär". Om så skulle befinnas vara fallet inträffar ansvar för säljaren, även om han i det enskilda fallet inte kan klandras för något, dvs. kan bevisa att ingen som han skall svara för gjort sig skyldig till fel eller försummelse med avseende på möjligheterna att förutse och förebygga sådana omständigheter som kan medföra att varan levereras för sent eller blir felaktig.

Dröjsmålsansvaret enligt 24 § köplagen innebär att säljaren är strikt ansvarig, oberoende av vårdslöshet, och med möjlighet att undgå detta stränga ansvar endast om det förelegat oförutsebar omöjlighet eller force majeure. Detta stränga ansvar anses inte "marknadsmässigt", något som tar sig uttryck i regelmässiga ansvarsfriskrivningar i standardavtal och individuella avtal. Lagrummet erinrar också om möjligheten att göra sådana friskrivningar. Lagstiftaren har med andra ord räknat med att säljarens skadeståndsansvar för dröjsmål ofta skulle komma att uppfattas som ett alltför strängt ansvar. Organisationerna anser emellertid att man har frångått själva grundtanken med det dispositiva regelsystemet. Detta bör nämligen ge uttryck för en "genomsnittslösning" som just skall bespara parterna mödan att behöva utforma särskilda klausuler för att åstadkomma en marknadsmässigt riktig risk- och ansvarsfördelning. Om det uppkommer en klyfta mellan de på marknaden faktiskt förekommande avtalen och det dispositiva regelsystemet, inträffar också ofta fall då säljaren drabbas på ett oväntat och oförmånligt sätt, när han av en tillfällighet misslyckats med eller förbiser att i avtalet få in den klausul som sedvanligt begagnas (se som exempel NJA 1970 s. 478). Det är därför enligt organisationerna viktigt att "utomkontroll-rekvisitet" uppfattas på ett sådant sätt att det stämmer överens med de "genomsnittslösningar" som förekommer på marknaden.

Organisationerna menar att flertalet säljare och köpare – om de nu över huvud taget uppfattat distinktionen mellan en objektiv respektive subjektiv tolkning av "utomkontroll-rekvisitet" – utgår från att säljaren bör kunna undgå skadeståndsansvaret för dröjsmål om han i det enskilda fallet varit tillräckligt förutseende och vidtagit alla rimliga åtgärder för att förhindra försenad levernas. Först om han försummat detta anses händelsen ha legat "inom kontroll". Mot denna bakgrund kan visserligen förekommande uppräkningar av olika slags händelser som skall verka ansvarsbefriande te sig något överflödiga. Det är emellertid organisationernas uppfattning att sådana uppräkningar närmast fyller den pedagogiska funktionen att anvisa sådana typsituationer då säljaren *normalt* undgår ansvar. I praktiken blir därför säljarens dröjsmålsansvar enligt förekommande force majeureklausuler närmast att likna vid ett strängt presumtionsansvar och inte vid ett ansvar helt oberoende av vårdslöshet. Det kanske bör tilläggas att det inte rör sig om ett isolerat svenskt eller ens nordiskt, problem. Tolkningen av motsvarande begrepp i utländsk rätt har också förorsakat stora svårigheter. Även tillämpningen av motsvarande rekvisit i CISG det

s.k. "beyond control-rekvisitet" kommer med all säkerhet att leda till olika resultat i olika jurisdiktioner. Det finns därför ingen anledning att genom motivuttalanden anamma den objektiva varianten för tolkningen av "utomkontroll- rekvisitet" i det eventuella syftet att få till stånd internationell enhetlighet på det ifrågavarande området.

Mot bakgrund av det ovan sagda vill organisationerna förorda att *lagtexten* i 29 § behålls oförändrad men att lagmotiven ger ett klart uttryck för att "utomkontroll-rekvisitet" skall tolkas subjektivt och att det därför närmast motsvarar ett strängt presumtionsansvar.

Motorbranschens riksförbund

29 § Skadeståndet bör bygga på ett presumtionsansvar. Vi hänvisar till MRF:s yttrande över den nya konsumentköplagen.

Sveriges Redareförening

Köparens rätt till skadestånd genom säljarens dröjsmål enligt 29 § och säljarens underrättelseskyldighet till köparen om hindret för fullgörande och dess inverkan på möjligheterna till fullgörelse vinner föreningens stöd då reglerna är ägnade att minska risken för onödiga kostnader på köparsidan.

30 §

Uppsala univsersitet

Förslaget till 30 § är tämligen milt sett från säljarens synpunkt. Enligt allmänna principer kan det tänkas att en säljare blir skadeståndsskyldig, om han inte utan dröjsmål meddelar köparen om att det finns risk för att leveranshinder uppstår (se även NL-kontrakten). Det tillstyrks att passiviteten inte medför preklusionsverkan.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Enligt 30:e paragrafen har köparen rätt att få ersättning för den skada som kunde ha undvikits om han av säljaren blivit underrättad om att fullgörelse ej kommer att ske i tid. Om säljaren meddelar köparen detta inom skälig tid föreligger icke rätt till skadestånd. Organisationerna ifrågasätter skälet till varför säljaren skall erhålla skälig tid för att meddela köparen om hindret i fullgörelsen. I och med att säljaren får vetskap om att fullgörelse ej kan ske vid den utsatta tidpunkten, skall ett meddelande avlämnas *genast* . Något motiv för varför köparen skulle svara för uppkommen skada inom en skälig tid t.ex. fjorton dagar, har icke angivits. Enligt organisationerna kan det ej vara ett för tungt åläggande för säljaren att då denne blir medveten om förseningen lämna meddelandet omgående. Däremot är det av stor betydelse för köparen att genast kunna vidtaga åtgärder för att förringa skadans storlek.

31 §

Lantbrukarnas riksförbund

Den inskränkning i förhållande till gällande rätt som föreslås vid köparens reklamationsskyldighet (31 §) synes godtagbar.

Sveriges Advokatsamfund

31 § Paragrafen är inte helt lättydd – i synnerhet inte om man jämför med motsvarande paragraf i det danska förslaget, som tydligen avses innehålla en saklig skillnad – och utformningen bör göras klarare. Sakligt sett bör enligt samfundets mening reklamationsregeln innebära – såsom tydligt uttrycks i det danska förslaget – att reklamation skall ske inom skälig tid och att om köparen önskar häva köpet på grund av förseningen skall också hävningen ske inom skälig tid.

Samfundet vill framhålla att hävning – till skillnad från framställande av krav på skadestånd – är en åtgärd som ändrar rättsläget mellan parterna. Är hävningen befogad innebär den, enkelt uttryckt, att avtalet upphör, och är den obefogad ger den, typiskt sett, motparten rätt att häva (på den grunden att den obefogade hävningen utgör ett förutsebart dröjsmål). Det är därför viktigt att skilja på å ena sidan en hävning, och å andra sidan ett meddelande som innebär att parten förbehåller sig rätten att häva. Den föreslagna formuleringen i 31 § återspeglar inte tydligt denna skillnad. Vad betyder ett meddelande från köparen att han vill häva köpet? Betyder det att han häver köpet eller betyder det att han förbehåller sig rätten att häva köpet? (Inte heller det danska förslagets andra stycke är tydligt i detta avseende.) En motsvarande otydlighet återfinns i förslagets 41 § andra stycket och 61 § (jfr Stefan Lindskog, Kvittning, s. 537 f).

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Enligt 31:a paragrafen har köparen skyldighet att inom skälig tid avlämna meddelande till säljaren om han vill göra gällande påföljd såsom hävning eller skadestånd på grund av dröjsmålet (reklamera). Vid hävning räcker så kallad neutral reklamation. Bestämmelsen tar sikte på att varan har avlämnats för sent. Med vara får då anses avse t. ex. ett helt parti av en beställd varugrupp. Om köparen beställer hundra par jeans och leveranstidpunkt är avtalad till den 1 oktober skall rätten till hävning och tidsfristen inom skälig tid gälla fram till den tidpunkt då hela partiet är levererat. Om säljaren den 5 oktober fullgör 75 procent av leveransen och 20 oktober resterande del och det ej är fråga om delleverans skall köparens rätt till hävning vara kvar under förutsättning att han häver inom skälig tid, räknat från och med 20 oktober.

49:e paragrafen som tar sikte på så kallat partiellt avtalsbrott avser enligt motiven enbart vissa exemplar av ett parti som försenas eller är felaktiga. Förevarande exempel tar emellertid inte sikte på viss mindre del av partiet, varför det är angeläget att ett klarläggande sker i motiven till 31:a paragrafen.

Ackordscentralen Stockholm

På sid. 179 säger sig arbetsgruppen upphäva köparens reklamationsskyldighet i de fall där säljaren avlämnat godset för sent. Samtidigt behåller man uttryckligen "en särskild reklamationsskyldighet i de fall då han (köparen) vill häva köpet eller kräva skadestånd på grund av att varan avlämnats för sent". Man kan fråga sig i vilka ytterligare fall det skulle vara meningsfullt för köparen att reklamera.

Sveriges Advokatsamfund

Påföljder av fel i varan

Samfundet finner anledning att ifrågasätta systematiken i reglerna i 32–41 §§. Samfundet menar att reglerna skulle bli lättare överblickbara om man i avsnittet inledningsvis anger vilka påföljder köparen kan göra gällande vid väsentliga respektive icke väsentliga fel, därefter anger hur köparen måste reklamera för att kunna göra gällande de olika påföljderna och, slutligen, därefter anger reglerna beträffande de särskilda påföljderna.

42–44 §§. Samfundet vill sätta i fråga om det inte är möjligt att finna en bättre redaktionell uppbyggnad av bestämmelserna. I den föreslagna uppställningen är det enligt samfundets mening svårt att urskilja och få en överblick över de olika avsedda situationerna, och 44 § kan kanske t. o. m. leda läsaren vilse.

I fråga om 44 § 1 hänvisar samfundet till vad samfundet anfört under 3 §.

I fråga om 44 § 3 hänvisar samfundet till punkt 8 i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

Påföljder av rättsligt fel

Enligt 21 § i förslaget får köpare inte såsom fel åberopa vad han vid köpet måste antas ha känt till. Det framgår inte tydligt av den paragrafen om detta avser även rättsliga fel. Inte heller lämnar motivuttalandena någon vägledning härom. Av förslagets 47 § första stycket tredje satsen: "om han varken kände till eller borde ha känt till felet" kan emellertid dras den slutsatsen att 21 § första stycket inte skall gälla rättsliga fel. Samfundet anser emellertid att det är självklart att i lagen skall tas in den regeln att köparen inte får såsom rättsligt fel åberopa vad han vid köpet kan antas ha känt till (eller motsvarande beskrivning som i 21 §). Detta bör tas in som en allmän bestämmelse i avsnittet med rubriken "Påföljder av rättsligt fel". Enligt samfundets mening vore det orimligt om exempelvis en köpare som köper en vara med vetskap om att den är belastad med panträtt och köparen underrättats om pantsättningen enligt lagen (1936:88) om pantsättning av lös egendom som innehaves av tredje man, varvid priset jämte andra villkor i köpavtalet bestämts mot bakgrund av bl. a. kännedomen om pantsättningen, skulle kunna häva köpet eller göra andra påföljder gällande.

Sveriges domareförbund

Utöver de påföljder som köparen redan nu kan göra gällande vid fel i godset – prisnedsättning, hävning, kräva gillt gods och skadestånd – föreslås uttryckliga bestämmelser om säljarens avhjälpande av fel och omleverans (36–38 §§). Förbundet har ingen erinran mot att det uttryckligen föreskrivs att köparen får kräva säljaren att avhjälpa felet (36 §) och att säljaren, i fall köparen inte kräver det, också på egen bekostnad kan få avhjälpa felet. Om säljaren skall avhjälpa felet bör det ske under förutsättning att det därav inte uppstår någon väsentlig olägenhet för köparen (38 §).

Arbetsgruppen föreslår vidare att köparens krav på gillt gods – numera benämnt omleverans – skall ske om felet inte är av ringa betydelse.

Förbundet instämmer i att ett väsentlighetsrekvisit bör vara förutsättning även i detta fall för att köparen skall kunna göra gällande omleverans. Dock är motiven inte helt klarläggande på denna punkt (sid. 277 ff).

Med hänsyn till att lagteknisk åtskillnad inte föreslås mellan specieskköp och leveransavtal är det följaktligen rimligt att i köplagen intas en bestämmelse om att köparen inte får kräva omleverans om det rör sig om en vara som tillverkats särskilt efter köparens anvisningar och önskemål.

Såsom arbetsgruppen föreslår bör det stå säljaren fritt att i stället för att avhjälpa ett fel välja att företa omleverans (36 § första stycket 2 p.).

Reklamationsregeln i 34 och 35 §§ synes överensstämma med vad som gäller för närvarande enligt 52 § KöpL med undantag för särbestämmelsen om handelsköp. Den föreslagna utformningen bör godtas.

Förbundet godtar att preskriptionstiden förlängs till två år.

I likhet med gällande lag bör också *skadeståndsskyldighet* inträda för säljaren *vid fel i varan* , men att det bör finnas vissa förutsättningar för ansvarsbefrielse (42 och 43 §§). Förbundet har inte heller i dessa avseenden några invändningar mot de angivna förutsättningar som intagits som grund för ansvarsbefrielse, men vill framhålla betydelsen av att dessa kommer till klart uttryck i lagregler. Det kan också vara befogat med en något vidgad möjlighet till skadeståndsbefrielse vid tillverkningsköp, som arbetsgruppen föreslår.

Förbundet delar arbetsgruppens uppfattning om att någon uppdelning av olika skadetyper inte bör genomföras.

Ackordscentralen Stockholm

Säljarens skadeståndsansvar för fel i godset diskuteras såväl av arbetsgruppen (främst s. 184 ff, 288 ff) som av Hjerner ensam (s. 409). En viss mildring av det strikta ansvaret för fel i gods av genuskaraktär avses införas samtidigt som läget i princip blir oförändrat vid köp av specieskaraktär. Arbetsgruppen förordar ett presumtionsansvar för culpa i fråga om fel i godset vid beställningsköp. Regleringen förefaller ha skäl för sig.

Arbetsgruppen definierar rättsligt fel i en föreslagen paragraf (23 §) och även påföljder av rättsligt fel (46 – 47 §§). Regleringen följer vad som f. n. gäller i fråga om rättsliga fel men det är en fördel om regleringen framgår av lagtext.

Näringslivsorganisationerna

Lagförslaget innefattar en differentiering av säljarens felansvar beroende på de olika typsituationer som kan komma ifråga. Jämfört med nuvarande regler har därför säljarens felansvar blivit betydligt mer utförligt behandlat. Detta förklaras delvis av lagförslagets regler om säljarens ansvar för uppgifter och för underlåtenhet att lämna sådana uppgifter som är av betydelse för varans beskaffenhet eller användning. Vidare innehåller lagförslaget en principiell skyldighet för säljaren att avhjälpa fel och även ansvaret för försummelse härvidlag behandlas i förslaget. Vad särskilt beträffar ansvaret för utfästelser innehåller lagförslaget, jämfört med nuvarande 42 § andra stycket köplagen den skillnaden att skadeståndsansvar inte drabbar säljaren annat än om det föreligger en verklig utfästelse (44 § punkt 1). Eftersom nuvarande bestämmelse med uttrycket "kan anses tillförsäkrad" lätt inbjuder till en godtycklig rättstillämpning, vill organisationerna till en början uttrycka sin tillfredsställelse över den regel som nu föreslås gälla för säljarens utfästelser.

Vad gäller säljarens ansvar för oriktiga uppgifter eller underlåtenhet att lämna uppgifter i 44 § punkterna 2 respektive 3 vill organisationerna hänvisa till vad som ovan sagts i kommentaren till 18–19 §§.

Beträffande den delen av lagförslaget som svarar mot nuvarande 42 och 43 §§ köplagen kan för det första noteras att lagförslaget innehåller en särbehandling av vissa tillverkningsavtal. Dessa föreslås utgöra en "mellangrupp" där felansvaret blivit strängare jämfört med det som föreslås för "vara som fanns vid köpet" (43 § andra stycket i lagförslaget) och som närmast motsvarar vad som nu gäller vid köp av bestämt gods enligt 42 § andra stycket. De tillverkningsavtal som avses skall vara sådana där tillverkningen sker "särskilt för köparen efter hans anvisningar eller önskemål" (43 § första stycket i lagförslaget). För sådana tillverkningsavtal föreslås ett presumtionsansvar, något som i och för sig är väl motiverat med hänsyn till att tillverkningen ju innebär en arbetsprestation för vilken enligt allmänna rättsgrundsatser ett presumtionsansvar torde gälla. För "vara som fanns vid köpet" har köparen endast rätt till skadestånd om felet uppkommit efter köpet till följd av säljarens försummelser. Bevisbördan är således "rättvänd" i likhet med vad som nu gäller enligt 42 § andra stycket köplagen. Säljaren ansvarar givetvis också för utfästelser men, såsom ovan sagts, tar lagförslaget avstånd från ett ansvar för "fingerade" utfästelser. Här föreligger alltså en skillnad jämfört med nuvarande 42 § andra stycket köplagen. Något särskilt skadeståndsansvar för svek har inte uttryckts i lagförslaget och behövs väl inte heller med hänsyn till att ansvar då inträffar enligt allmänna regler.

Organisationerna anser att ett "utomkontroll-ansvar" med den betydelse som organisationerna menar att detta rekvisit skall ha (jämför ovan kommentaren till 29 §) kan accepteras som en normalregel för säljarens felansvar. Man kommer då också ganska nära vad som nu gäller enligt 43 § andra stycket köplagen. Däremot vill organisationerna ifrågasätta lämpligheten av att ha en särskild reglering för vissa tillverkningsavtal. Förutsatt att "utomkontroll-rekvisitet" uppfattas subjektivt, borde man kunna åstadkomma en tillräcklig differentiering för olika avtalssituationer utan att behöva särskilt i lagtexten markera att särbehandling behövs för vissa tillverkningsavtal. Det måste ju också i rättstillämpningen uppstå betydande svårigheter att avgränsa just sådana tillverkningsavtal som kräver särbehandling. Tillverkningsavtalen utgör en heterogen grupp av avtal och i vissa fall kan det vara naturligt att i stället tillämpa "normalregeln" – t. ex. då säljarens huvudprestation utgjort materialanskaffning – och detta även om varan därefter i ett eller annat avseende tillverkas särskilt för köparens behov. Organisationerna ifrågasätter därför om inte den speciella regeln för vissa tillverkningsavtal i lagförslaget bör utgå, om "utomkontroll-rekvisitet" får en subjektiv tolkning.

En del tillverkningsavtal kan närmast liknas vid köp av bestämt gods. Det utgör för övrigt en omdiskuterad fråga hur tillverkningsavtalen enligt nu gällande rätt skall klassificeras med avseende på säljarens felansvar. Men för tillverkningsavtal gäller ju generellt att de inte finns i avtalsögonblicket. Genom uttrycket "vara som fanns vid köpet" i 43 § andra stycket i lagförslaget har man uteslutit möjligheten att tillämpa regeln om skadeståndsansvar för försummelse med rättvänd bevisbörda för sådana tillverkningsavtal som bör jämföras med köp av bestämt gods och för vilka den lindrigare ansvarsgrunden bör gälla. Organisationerna vill därför föreslå att orden "som fanns vid köpet och" i 43 § andra stycket i förslaget slopas.

Organisationerna vill i och för sig tillstyrka det stränga felansvar för säljaren som föreslås enligt normalregeln i 42 § första stycket. Även om

"utomkontroll-rekvisitet" tolkas subjektivt, får säljaren normalt svårt att undgå skadeståndsansvar om han presterat felaktig vara. Ansvarsbefrielse torde i praktiken närmast inträffa vid s. k. dolda fel, dvs. när säljaren inte haft några möjligheter att konstatera avsaknaden av fel före eller i samband med leveransen. Organisationerna kan i och för sig tillstyrka ett sådant strängt felansvar för säljaren men anser att lagförslaget bör begränsa omfattningen av det skadestånd som då kan komma i fråga och hänvisar i detta sammanhang till kommentaren till lagförslagets regler om skadeståndets beräkning 71 – 74 §§.

I klargörande syfte vill organisationerna avslutningsvis framhålla följande. Om organisationernas förslag till en subjektiv tolkning av "utomkontroll-rekvisitet" inte skulle godtas föredrar vi i ett sådant läge – trots de tidigare anförda principiella tveksamheterna – att en uttrycklig ansvarsregel för tillverkningsavtal införs i lagtexten. Organisationernas inställning i frågan är alltså beroende av den tolkning som kontrollrekvisitet ges.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Rätten till skadestånd för köparen vid felaktig leverans regleras i paragraferna 42 till och med 45. Reglerna är svårtillämpade. Ibland gäller nästintill strikt ansvar, ibland presumtionsansvar och ibland culpaansvar. Det kan ifrågasättas om regelns utformning behöver ha denna komplicerade utformning. Det finns anledning att såvitt möjligt förenkla reglerna för att undvika framtida tvister.

Svenska Försäkringsbolags Riksförbund

Påföljder av fel i varan

Riksförbundet instämmer i att en av de allvarligaste bristerna i påföljdssystemet vid fel enligt gällande köplag är att där inte ingår något stadgande om säljarens skyldighet att avhjälpa fel. I de standardvillkor som används i olika branscher intar avhjälpande av fel oftast en central plats och en sådan påföljd är i allmänhet den som ligger i båda parters intresse. Såvitt riksförbundet kan finna, är den föreslagna regleringen av avhjälpande, och även omleverans, väl avvägd.

I nära sammanhang med detta står de säljargarantier som idag finns på marknaden. I sitt yttrande över förslaget till ny konsumentköplag (SOU 1984:25) framhöll riksförbundet att säljgarantierna alltför ofta praktiskt blir sekundära till konsumenternas egen försäkring, som tvärtom avsetts att vara det sekundära skyddet. Som då framhölls, drabbar detta kostnadsmässigt försäkringstagarkollektivet. Problemet är aktuellt även inom köplagens område. Av 22 § i förslaget framgår att om en s. k. funktionsgaranti lämnats, dvs. utfästelse givits om varans användbarhet och andra egenskaper, och en försämring inträder under garantitiden, fel i varan skall anses föreligga. Även om rättsverkningarna av en garanti beror på dess innehåll och i 22 § inte åsyftas någon lagreglering av garantiutfästelsernas innebörd, synes det vara en rimlig förhoppning att denna paragraf, i förening med köparens rätt till avhjälpande eller omleverans samt rätten till ersättning för kostnaderna för att avhjälpa fel enligt 42 – 45 §§, verksamt skall bidra till att säljargantierna även praktiskt blir det primära skydd som avsetts.

Beträffande skadeståndsreglerna i övrigt vill riksförbundet ifrågasätta om det finns tillräckligt starka motiv för att skärpa säljarens ansvar vid specieköp dithän att befrielse endast kommer ifråga i undantagsfall (vid

force majeure i ny betydelse). På försäkringsområdet får frågan särskild betydelse eftersom arbetsgruppen antyder att de köprättsliga reglerna skulle kunna få räckvidd även i vad avser skada på annan egendom än den som är föremål för köpet (se nedan).

32 §

Näringslivsorganisationerna

32 § Paragrafen anger generellt vilka påföljder köparen kan göra gällande mot säljaren, när varan är behäftad med fel.

Utöver de i paragrafen angivna stadgandena och påföljderna innehåller förslaget emellertid befogenheter för köparen att häva vid successiv leverans och befarat avtalsbrott samt regler om det fallet att endast en del av leveransen är felaktig.

Om nu lagen överhuvudtaget skall innehålla en paragraf av denna rubrikkaraktär utan egentlig rättslig betydelse, bör den enligt organisationernas mening vara uttömmande eller, i annat fall, formulerad så att det klart framgår att det finns ytterligare bestämmelser om påföljder vid fel.

Sveriges Redareförening

Fel i godset

De i 32 § stadgade möjligheterna för köparen att kräva avhjälpande, omleverans eller prisavdrag då varan är felaktig och då det inte beror på köparen innebär enligt föreningens mening ett väkommet närmande till de förhållanden som allmänt råder. Även här reglerar i första hand avtalet mellan parterna vad som är att betrakta som fel och subsidiära stadgandena i 17–22 §§. För rederi- och varvsnäringens del torde avhjälpande av felet vara den påföljd som köparen i första hand kan åberopa.

33 §

Konsumentverket

33 § I paragrafen ges regler om köparens undersökningsplikt. Eftersom någon motsvarande bestämmelse inte finns i konsumentköplagsförslaget kan 33 § tänkas bli åberopad även vid konsumentköp. Ett uttryckligt undantag bör göras för konsumentköp på samma sätt som i det finska förslaget. Alltför stora krav på köparens undersökning av varan kan eljest komma att ställas genom den hänvisning som görs till "god affärssed".

Allmänna reklamationsnämnden

33 § Enligt konsumentköpsutredningen (s. 147) bör någon mot detta lagrum svarande undersökningsplikt inte gälla konsumentköp. För tydlighets skull bör detta anges uttryckligen såsom man har gjort i det finska lagtextförslaget.

Jan Hellner

33 § Bestämmelsen rör ett ämne som föranlett många tvister, nämligen köparens undersökningsplikt vid mottagande av godset. Den utgör en

nästan ordagrann översättning av art. 38 i FN-konventionen. Det är oklart i vilken utsträckning olikheterna mot den nu gällande svenska regeln beror på att denna ansetts vara mindre lämplig eller på att man velat anpassa formuleringen så nära som möjligt till konventionen.

Medan den nu gällande regeln endast gäller handelsköp, dvs. avtal mellan köpmän i och för deras rörelse (51 §), och SOU inskränker undersökningsplikten till köpare som driver affärsmässigt organiserad rörelse, har undersökningsplikten nu, såvitt framgår av lagtexten, gjorts generell. Det måste emellertid anses betänkligt att ålägga privatpersoner en generell undersökningsplikt av den typ som för närvarande åvilar köpmän. Det kan inte anses rimligt att en privatperson som av en annan privatperson köper ett begagnat föremål skall undersöka det "så snart som omständigheterna medger". Det finns i lagtexten en hänvisning till "god affärssed", och vissa motivuttalanden (s. 271) tyder på att enligt god sed alls ingen undersökningsplikt skulle finnas i vissa fall. Den språkliga formuleringen av stadgandet talar dock mot en sådan tolkning.

Sveriges Advokatsamfund

33 § Första stycket

Samfundet menar att texten fått en mindre lämplig formulering, och hänvisar till vad samfundet anfört om "undersökningsplikt" i punkt 5 i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

Samfundet menar att stadgandet bör formuleras så att det anger vilka rättigheter köparen förlorar om han inte undersöker godset på visst sätt.

I motiven (s. 271) anges att i det finska och det danska förslaget har "uttryckligen angivits att stadgandena om undersökningsplikten inte gäller vid konsumentköp". Detta uttalande kan föranleda uppfattningen att den regeln också skulle framgå av eller följa av eller gälla enligt det svenska förslaget, ehuru detta icke "uttryckligen angivits" i det svenska förslaget. Som samfundet uppfattat det svenska förslaget har där icke angivits på något sätt, och framgår heller icke av det svenska förslaget, eller följer icke heller av det, att "undersökningsplikten" inte gäller vid konsumentköp. Detta är en fråga för konsumentköplagen och bör inte behandlas i köplagssammanhang.

Andra stycket

I motiven (s. 271) anges att undersökningen i allmänhet inte behöver ske i direkt anslutning till huvudtransporten, t. ex. i en transportterminal, utan den kan ske när varan efter den lokala transporten kommit fram till köparens affärsställe eller hemvist. Fråga uppkommer då när godset anses skall ha kommit fram för det fall att köparen säljer godset vidare under t. ex. en fob-transport eller säljer godset vidare sedan det kommit fram till transportterminalen men utan att köparen tagit någon som helst befattning med godset och alltså inte fört det till sitt affärsställe eller hemvist. Samfundet vill sätta i fråga om inte andra stycket kan utgå eftersom det är en detaljreglering av principen i första stycket, och en detaljreglering vars värde kan ifrågasättas.

Tredje stycket

Samfundet anser att bestämmelsen inte är befogad och föreslår att den utgår helt. Samfundet vill påpeka att rekvisitet "borde säljaren vid köpet

ha känt till möjligheten av sådan omdestinering eller vidaresändning" torde träffa ett stort antal köpavtal. I ett stort antal fall finns det nämligen alltid en möjlighet att omdestinera eller sända vidare godset, och det lär finnas få säljare som med fog kan påstå att de inte kunnat känna till den teoretiska möjligheten att köparen omdestinerar eller sänder godset vidare. Det bör vidare framhållas att bestämmelseorten många gånger är okänd för säljaren.

Om stadgandet skall behållas bör det kompletteras med en text som anger att stadgandet gäller endast om det av avtalet framgår att varan skall transporteras från platsen för avlämnandet.

Näringslivsorganisationerna

33 § Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer i sak med den nuvarande köplagens reglering beträffande köpare som är näringsidkare.

Någon bestämmelse motsvarande nuvarande specialstadgande om undersökning av s. k. utfallsprov har arbetsgruppen dock inte ansett erforderlig. Organisationerna kan godta att en sådan specialbestämmelse inte belastar lagtexten. Eftersom det vid vissa köp är brukligt att fullgöra undersökningsplikten på ett utfallsprov, skulle det emellertid vara av värde med motivuttalanden av innebörd att ingen ändring är avsedd vad gäller undersökning av utfallsprov.

Enligt paragrafens tredje stycke får, om köparen bestämmer en ny bestämmelseort för en vara som är på väg eller sänder den vidare utan att ha haft skälig möjlighet att undersöka den, undersökningen uppskjutas tills varan har nått den nya bestämmelseorten. En förutsättning härför är att säljaren vid köpet kände eller borde ha känt till möjligheten av sådan omdestinering eller vidaresändning. Sådana åtgärder torde i de flesta fall vara möjliga, varför det enligt vår mening i stället för kännedom om möjligheten borde krävas att det för säljaren framstår som sannolikt, att köparen kommer att vidta ifrågavarande åtgärder. I annat fall kan bestämmelsen inbjuda till missbruk.

34 §

Försvarets materielverk

Gällande reklamationsregel är i handelsköp mycket sträng med köparen. I praktiken torde emellertid reklamationsfristerna i 52 § 1 st KöpL ha tillämpats ganska milt. Begreppet "genast" har således inte tolkats bokstavligt utan köparen har givits viss betänketid innan han måste avsända sin reklamation. För tillämpningen av förslagets regel skulle vara värdefullt med en markering om "utan oskäligt uppehåll" medför en utsträckning av reklamationstiden i förhållande till gällande rätt. Den som vid en tolkning av den föreslagna lagtexten jämför denna med nu gällande rätt konstaterar att samma reklamationsfrist enligt förslaget gäller för alla köp somnu gäller för endast civilköp.

De omständigheter som utredningen (s. 273) anför som skall påverka bedömningen av reklamationstidens längd torde gälla redan idag. Enligt materielverket ger denna motivering (s. 274) inte stöd för att någon ändring i förhållande till i praxis tillämpade reklamationsfrister varit avsedd. En köpare med stor organisation och långa beslutsvägar har ofta inte möjlighet att reklamera inom loppet av några dagar. Den som observerat felet har kanske inte befogenhet att avsända reklamation. Just det faktum

att köparen är näringsidkare/myndighet med omfattande upphandling kan innebära viss försening av reklamationen. Vid många köp finns inte heller några egentliga skäl till att kräva snabb reklamation.

Materielverket tillstyrker förslaget men finner inte att det torde medföra någon förlängning av reklamationsfristen utan att det markeras.

Allmänna reklamationsnämnden

34 § Enligt lagrummet skall köparen reklamera "utan oskäligt uppehåll" om han inte skall gå förlustig sin rätt att åberopa ett fel i varan. Motsvarande tidsfrist betecknas i förslaget till konsumentköplag (20 §) "inom skälig tid". Även om det som arbetsgruppen menar kan föreligga någon valörskillnad mellan uttryckssätten vill ARN ifrågasätta om man inte bör använda samma formulering i båda fallen. Begreppen är ju ändå så allmänt hållna att det finns möjlighet att ta hänsyn till de särskilda omständigheterna (jfr vad som sägs i betänkandet (s. 274) om tolkningen av "rimlig tid" i de danska och norska texterna).

Uppsala universitet

Påföljder vid fel

Fakultetsstyrelsen har ingen invändning mot att reklamationstiden vid fel i 34 § 2 st. utsträcks till två år. En sådan förlängning är bl. a. påkallad av den utsträckning av reklamationstiden som skett vid konsumenttjänster och som sannolikt kommer att genomföras avseende konsumentköp, så att det finns rimliga möjligheter att utöva regressrätten.

När det gäller undantag från reklamationskravet anser fakultetsstyrelsen, liksom och på de grunder som anfördes i dess yttrande över förslaget till konsumentköplag nyligen, att det inte finns någon anledning att kvalificera säljarens handlande såsom stridande mot tro och heder. Vetskap om felet bör vara tillräckligt för att felet ej skall vara prekluderat.

Produktåterkallelsekommittén

Reklamationsfristerna (34 och 35 §§)

Enligt 34 § andra stycket får krav på grund av fel i varan inte framställas, om inte meddelande om felet har lämnats inom två år från det köparen tog emot varan. För fel som visar sig eller reklameras först efter utgången av denna tvåårsfrist svarar säljaren inte med mindre han har åtagit sig sådant ansvar eller annat följer av 35 §. Enligt den senare paragrafen får köparen utan begränsning till någon reklamationsfrist åberopa att varan är felaktig, om säljaren har handlat i strid mot tro och heder.

I 20 § förslaget till konsumentköplag upptas en motsvarande tvåårig reklamationsfrist. Utöver undantaget för fall då säljaren har handlat i strid mot tro och heder görs emellertid i 21 § förslaget till konsumentköplag också undantag för det fallet att godset är bristfälligt från säkerhetssynpunkt på sådant sätt som anges i 10 § samma förslag, dvs. när det har sålts i strid mot vissa förbud eller är så bristfälligt att dess användning medför allvarlig fara för någons liv eller hälsa. Om den tvååriga reklamationsfristen på grund av dessa bestämmelser inte gäller, kommer köparens krav att enligt allmänna regler preskriberas först efter tio år.

Undantaget för det fallet att godset är bristfälligt från säkerhetssynpunkt

innebär att näringsidkaren vid konsumentköp, dvs. i praktiken detaljhandlaren, riskerar att flera år efter varans avlämnande bli utsatt för krav, som han inte kan föra vidare bakåt till tidigare säljled, om han inte kan stödja sig på en garanti eller annan utfästelse. Detta förefaller otillfredsställande. Även här synes goda skäl tala för att reglerna i den allmänna köplagen samordnas med bestämmelserna i konsumentköplagen.

Beträffande samordning av de ifrågavarande bestämmelserna kan i övrigt anmärkas, att undantagsregeln i 35 § andra meningen förslaget till allmän köplag för det fallet att säljaren har handlat grovt vårdslöst inte har fått någon motsvarighet i förslaget till konsumentköplag. Detta bör uppenbarligen rättas till.

Jan Hellner

34 m. fl. §§ Bestämmelserna om reklamation är i förslaget spridda på ett antal olika stadganden (34 § för allmän reklamation, 37 § för avhjälpande av fel och "omleverans",41 § 2 st. för hävning). Detta leder till brist på överskådlighet. Man frågar varför det i 37 § sägs att krav på avhjälpande och omleverans skall ske "i samband med att han reklamerar eller inom skälig tid därefter", medan hävning skall ske "inom skälig tid" (41 § 3 st.). Varför räcker det inte att även för krav på avhjälpande eller omleverans föreskriva att kravet skall ske inom skälig tid? Den enda förklaring som jag har kunnat finna är att man utan att reflektera har skrivit av FN- konventionen (se art. 46 (3) samt 49 (2) (b)).

Landstingsförbundet

34 § Förbundet anser att en preskriptionstid av två år för felreklamationer är alltför generöst tilltagen för åtskilliga varuslag. En sådan preskriptionstid kan enligt förbundets mening leda till onödiga prishöjningar från leverantörerna. En ettårig allmän preskriptionstid är att föredra. Möjlighet finns ju för parterna att förhandla fram längre preskriptionstider i de fall det är påkallat.

Lantbrukarnas riksförbund

Påföljder av fel i varan

Arbetsgruppens förslag till påföljdssystem vid fel i varan (32–45 §§) bygger i allt väsentligt på nuvarande rätt med bl. a. de tilläggen att säljarens rätt till självrättelse vidgas, att sättet för beräkning av prisavdrag anges, att avhjälpande och omleverans införs som metoder att komma tillrätta med problem samt att köparens meddelande "om felet" skall ske "utan oskäligt uppehåll". LRF utgår från att meddelande om felet "utan oskäligt uppehåll" måste relateras till köparens praktiska möjligheter att inom den tiden ange hur felet är eller hur det visar sig.

Enligt 34 § 2 st. är reklamationstiden två år i stället för som för närvarande ett år. LRF noterar att de allra flesta standardavtal innehåller en ettårsregel på denna punkt. Det är konsumentköprättens tvåårsregel som här utgjort förebild. LRF kan vid övervägande av förslagets olika aspekter och köpar-/säljarrelationerna i allmänhet dock godta en tvåårsregel. Denna bör emellertid inte gälla då säljaren förfarit grovt vårdslöst. Friskrivningar av grov vårdslöshet anses allmänt oskäliga.

Sveriges Advokatsamfund

34 § Första stycket

Samfundet finner första meningen innehålla endast en självklarhet (bortsett möjligtvis från definitionen av "reklamera"). Det lär inte vara möjligt för köparen att åberopa att varan är felaktig utan att lämna säljaren ett meddelande om felet. Sakinnehållet i första stycket är inte heller *att* säljaren skall lämna ett meddelande om felet, om han vill åberopa att varan är felaktig, utan *den tid* inom vilken meddelandet skall lämnas. Första och andra meningen kan därför med fördel skrivas ihop på sätt skett i det norska förslaget.

Andra stycket

Samfundet anser att tiden skall räknas från det godset är avlämnat, inte från det köparen har mottagit godset, vilket han illojalt kan dröja med under ganska lång tid. Det är en fördel om tidpunkten kunde samordnas med tidpunkten för farans övergång.

Näringslivsorganisationerna

34 § Paragrafen gäller köparens skyldighet att lämna säljaren meddelande om fel i varan (reklamera).

Sådan reklamation skall enligt förslaget ske "utan oskäligt uppehåll". Organisationerna har, med hänsyn till vad som förekommer i motiveringen bl. a. om att hänsyn skall tas till vem som är köpare, inget att erinra mot denna bestämning av reklamationstiden.

Enligt paragrafens andra stycke anges den absoluta reklamationsfristen till två år mot nuvarande ett år. Arbetsgruppen har enligt vår mening inte presenterat tillräckliga skäl för denna förlängning.

Organisationerna har i remissyttranden över bl. a. det svenska köplagsförslaget 1976 och förslaget till konsumentköplag 1984 framhållit att en förlängning, förutom prishöjningar, leder till att aktsamma köpare i större utsträckning får bidraga till kostnader som de mindre aktsamma köparna förorsakar. Vidare försvåras en önskvärd differentiering av garantitiderna mellan olika slag av produkter. Visserligen kan sägas att det genom avtal går att inskränka garantitiden, men förekomsten av olika tider i avtal och köplag skulle medföra en svåröverskådlig ordning.

Preskriptionstiden i förekommande standardavtal är normalt ett år. Den allmänna köplagens uppgift bör vara att i största möjliga utsträckning ange vad som är brukligt på marknaden.

Av dessa skäl är organisationerna negativa till en tvåårig preskriptionstid.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Paragraf 34 anger att köparen är skyldig att lämna meddelande om felet (reklamera) om han vill åberopa att varan är felaktig.

Uttrycket "reklamation" ger i allmänt språkbruk den uppfattningen att det är tillräckligt att ange att en produkt är felaktig och inte på vilket sätt varan är felaktig. Denna distinktion stämmer icke med motiven till förevarande paragraf. Tvärtom anges att det förutsättes att köparen inte bara allmänt klagar på varan eller helt allmänt säger att den är behäftad med fel.

Han skall också på ett eller annat sätt ange hurdant felet är eller åtminstone hur felet visar sig.

Det är därför olämpligt att inom parentes ange meddelandet om felet såsom reklamation.

I många fall är det svårt för en köpare att utan oskäligt uppehåll ange felets art, eftersom detta ofta kan vara av komplicerad natur. Orsaken till felets art kan kräva noggrann undersökning och även anlitande av teknisk expertis. Det är därför rimligt att en neutral reklamation med angivande av att varan är felaktig är tillfyllest. Har sådant meddelande lämnats inom skälig tid skall köparen äga rätt att inom den tid som behövs anlita expertis för att klargöra felets art och omfattning.

Om förslaget genomförs såsom det är utformat, nämligen att det inte räcker med neutral reklamation, anser organisationerna att det är nödvändigt att bestämmelsen ändras på så sätt att det uttryckligen anges att meddelande om fel avser felets art och omfattning.

35 §

Allmänna reklamationsnämnden

35 § Någon motsvarighet till bestämmelsen i andra stycket om preskriptionsgenombrott vid grov vårdslöshet från säljarens sida finns inte i förslaget till konsumentköplag, förmodligen på grund av att detta bygger på en äldre version av köplagstexten. Förslagen bör koordineras.

Sveriges Advokatsamfund

35 § Samfundet hänvisar till punkt 8 i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Enligt 35:e paragrafen kan en köpare åberopa reklamation efter tvåårstidens utgång, om säljaren handlat i strid mot tro och heder. Dock äger köparen ej rätt att åberopa att varan är felaktig efter två-årstiden, om säljaren har handlat grovt vårdslöst.

Å andra sidan äger köparen rätt att häva köpet utan iakttagande av tidsbegreppet inom skälig tid, då säljaren förfarit grovt vårdslöst eller vid avhjälpande av fel framställa sådant krav gentemot säljaren, även om köparen inte iakttagit tidsfristen inom skälig tid, om säljaren handlat grovt vårdslöst.

Organisationerna anser inte det vara befogat att reklamationsfristen två år skall vara gällande, då säljaren typiskt sett förfarit grovt vårdslöst. Reklamationstiden bör vara utsträckt på samma sätt som vid handlande i strid mot tro och heder. Organisationerna anser att motiv saknas för att ha ett skyddsnät gentemot säljaren vid grovt vårdslöst handlande.

Det kan erinras om att avtalsklausuler som innebär friskrivning från grov vårdslöshet anses oskäliga. Den i betänkandet föreslagna reklamationsfristregeln är inte väl förenlig med denna princip.

Organisationerna ansluter sig därför till det finska förslaget som har motsvarande undantag för grov vårdslöshet såväl vid reklamation som vid två-årsfristen.

Göteborgs tingsrätt

36 § Enligt gällande rätt förekommer inte någon skyldighet för säljare att avhjälpa fel i en vara. Den ordning som föreslås i 36 § 1 st. innebär alltså en nyhet för svensk rätt. Tingsrätten anser att införandet av denna rätt för köparen är ägnat att komplicera affärsförhållandena utan motsvarande nytta. Komplikationen består främst i svårigheten för parterna att på ett enkelt sätt kunna avgöra huruvida ett avhjälpande kan ske utan att förorsaka säljaren oskälig kostnad eller olägenhet.

Därtill kommer att en köpare knappast kan ha något intresse av att utnyttja en regel av detta slag. Normalt torde nämligen en köpare, som vill få felet avhjälpt av säljaren, kunna få sitt intresse tillgodosett genom att förklara för säljaren att han avser att utnyttja övriga felpåföljder som står till buds om ett avhjälpande inte sker. Skulle säljaren trots detta vägra rättelse bör det ligga i köparens intresse att utnyttja gängse felpåföljder, eftersom ett med tvång utfört avhjälpande medför tidsutdräkt och kanske också ger upphov till framtida diskussioner om avhjälpandet har skett på ett godtagbart sätt.

I detta sammanhang finns anledning att erinra om de svårigheter som i allmänhet är förenade med att få till stånd ett avhjälpande genom exekutiva åtgärder. Möjligheten att genom vitesföreläggande tvinga fram ett avhjälpande finns visserligen formellt sett men i fråga om tekniskt komplicerade fel torde det ofta finnas utrymme för tvekan huruvida felet har avhjälpts på ett korrekt sätt. Inte heller den yttersta konsekvensen av regeln, den tvångsmässiga uppfyllelsen av förpliktelsen, kan sålunda förväntas bli problemfri.

Den enda gång då en sådan regel har någon avgjord fördel är det förhållandevis sällsynta fallet att endast säljaren är kapabel att rätta till den felaktiga varan och ingen annan reaktionsmöjlighet står köparen till buds. Om detta skulle kunna tänkas inträffa torde förhållandet kunna förutses av köparen vid köpslutet och denne får då i avtalet försäkra sig om rätten att få fel i varan avhjälpt av säljaren.

Försvarets civilförvaltning

Avhjälpande och omleverans (36 §)

I förslaget övervägs inte närmare följderna av ett åsidosättande av skyldigheten att avhjälpa fel och hur en sådan skyldighet kan framtvingas genom exekution. Civilförvaltningen anser att detta är en brist i förslaget och att dessa frågor bör utredas närmare innan lagstiftning sker. I övrigt anser civilförvaltningen på skäl som professor Hjerner anfört i sitt yttrande att skyldigheten att avhjälpa fel bör begränsas på sätt Hjerner föreslagit.

Försvarets materielverk

I 36 § 1 st. andra raden uppställes villkoret "... om avhjälpande kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren". Formuleringen kan ge anledning till tvekan, huruvida "oskälig" är hänförligt till även "olägenhet". Av kommentaren (s. 277), där det talas om "bedömningen av huruvida omkostnaderna och olägenheterna för säljaren är oskäliga", ger vid handen att lagstiftarens mening är, att även olägenhet skall vara oskälig för att få åberopas. Detta bör tydligt framgå av själva lagtexten, för att inte

framtida läsare skall bibringas föreställningen, att *varje* olägenhet för säljaren fritar denne från skyldighet att avhjälpa fel. Det kan ske genom att antingen i texten framför även ordet "olägenhet" inskjuts "oskälig" eller genom att ändra texten till "utan att vare sig kostnad eller annan olägenhet är oskälig för säljaren" eller möjligen genom att framför "olägenhet" inskjutes "väsentlig".

När fel uppkommit, kan det bli fråga om att återsända varan till säljaren för avhjälpande. Av lagtexten framgår inte, vem som bär risken för skador på varan under eventuell nedmontering, emballering och transport dels till säljaren och dels åter till köparen. Utredningen behandlar inte den frågan. Vem bär ansvaret om fel i en leverans tvingar köparen att t. ex. nedmontera en felaktig detalj för att återsända detaljen (varan) till säljaren, och skada uppkommer i samband med nedmonteringen. Vilken inverkan har köparens agerande på ansvaret för sådan skada och vem som skall bära risken för skada som uppkommer av våda under den tid varan är i köparens besittning? Materielverket anser att denna fråga bör övervägas i samband med lagstiftningsarbetet.

Köparen har enligt 43 § KöpL en vidsträckt rätt att vid leveransavtal avvisa godset och kräva gillt gods. Många stora avtal om serietillverkning torde bedömas som leveransavtal och i många av dessa regleras inte felansvaret särskilt, utan KöpL blir gällande. Detta har för köparna medfört en stark position. Även om inte köparen har någon tanke på att häva köpet innebär rätten att avvisa godset och kräva gillt gods en för köparen mycket effektiv påtryckning för att få rättelse. Säljaren står då under hotet att köpet kan komma att hävas om inte felfritt gods levereras utan dröjsmål.[1] Köparen kan innehålla hela betalningen och köparen kan även ha rätt att utkräva påföljd för leveransförsening, vilket ofta sker genom att vite utkrävs.

Eftersom säljaren om godset avvisas inte får någon betalning blir det för honom angeläget att snarast avhjälpa felet.

Säljaren föredrar i många fall att varan avlämnas och att antingen prisnedsättning sker eller att han får avhjälpa felet. För säljaren kan det kosta mer att avhjälpa felet än att priset reduceras.

Uppsala universitet

Reglerna om säljarens skyldighet att avhjälpa fel i 36 § är, som experten Hjerner framhållit, alltför allmänt hållna. Det borde direkt framgå av lagtexten att privatpersoner aldrig kan ha en sådan skyldighet. Tveksammare är hur man skall ställa sig till en avhjälpningsskyldighet för näringsidkare vid andra avtal än tillverkningsavtal. Visserligen brukar säljare vara avhjälpningsskyldiga även i andra fall enligt förekommande standardavtal, t. ex. NL. I praktiken kommer en köpare naturligtvis aldrig att exekutivt kräva att en ovillig säljaren avhjälper felet, utan köparen kommer då att avhjälpa felet själv eller genom tredje man på säljarens bekostnad. Men i så fall kan väl lagtexten utgå ifrån detta. En befogenhet för köparen att avhjälpa fel på säljarens bekostnad kan stadgas utan att den behöver baseras på en primär avhjälpningsskyldighet för säljaren. – Även när det gäller 36 § 2 st håller fakultetsstyrelsen med experten Hjerner om att bestämmelsen är för allmänt hållen och rentav vilseledande. Det borde på ett enklare sätt framgå att man inte kan kräva ny vara när köpet gäller en bestämd vara. Över huvud taget finner fakultetsstyrelsen att Hjerners förslag till 36 § är att föredra. Likaså tillstyrks Hjerners särskilda yttrande

[1] Almén m. fl.: Om köp och byte av lös egendom, 1960 s. 606 not 47.

vad gäller 39 § om att prisavdrag och avhjälpningsskyldighet inte skall förekomma vid auktionsgods (s 408).

Vad gäller väsentlighetsbedömningen i 36 och 41 §§ hänvisas till vad som ovan anförts beträffande väsentlighetsbedömningen vid dröjsmål.

Jan Hellner

36 § 2 st. Bestämmelsen om "omleverans" är rent språkligt oklar, genom att slutet av satsen: "eller som annars, med hänsyn till varans egenskaper och till vad parterna måste antas ha förutsatt, inte kan ersättas med någon annan vara" kan sidoordnas *antingen* med "som har tillverkats särskilt för köparen efter hans anvisningar eller önskemål" *eller* endast med orden "efter hans anvisningar eller önskemål". Det fordras en jämförelse med 43 § 1 och 2 st för att förstå att det första alternativet måste vara det avsedda. (Ordet "annars" bidrar till oklarheten.) Motiven nämner inte andra exempel än sådana som hänför sig till tillverkning, och de är därför inte till någon hjälp.

Förslaget förefaller väl tillmötesgående mot säljaren då rätten att kräva omleverans utesluts enligt 2 st så snart det är fråga om en specialtillverkad vara. Man kan jämföra denna regel med den i 28 §. Enligt denna får köparen häva köpet av en specialtillverkad vara om hans syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet. Varför skulle inte köparen få kräva omleverans av en specialtillverkad vara om han inte har någon användning för den vara som han erhållit och det inte skulle innebära någon oskälig kostnad för säljaren att låta tillverka den nya varan? Lagtexten ger inte något stöd för att det beträffande specialtillverkad vara har någon relevans om det föreligger "hinder eller missförhållande", något som kanske dock antyds i motiven (s 279).

Lantbrukarnas riksförbund

Förslaget i 36 § om skyldighet för säljaren att avhjälpa fel om det kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren tillstyrkes. Säljaren skall få skälig tid på sig att tillmötesgå kravet på avhjälpande. LRF ser gärna att motiven kompletteras med exempel på kriterier som skall ligga till grund för beräkning av skälig tid i olika situationer.

Sveriges Advokatsamfund

36 §

Samfundet delar de synpunkter som framförs av Hjerner i det särskilda yttrandet. Samfundet förordar att bestämmelsen utformas enligt de linjer som föreslagits av Hjerner. Samfundet anser dock, som angivits under "Allmänna synpunkter" ovan i avsnitt att uttryck av typen "får kräva" är mindre lämpliga. Det av Hjerner föreslagna tredje stycket bör kompletteras med undantag för hinder eller missförhållande som avses i 25 §.

Ackordscentralen Stockholm

I fråga om säljares reparationsskyldighet vid fel i godset (se bl. a. s. 180 och den föreslagna 36 §) finns skäl att dela Hjerners skiljaktiga mening. Skyldighet att avhjälpa fel bör endast åläggas säljaren i fråga om beställningsköp, där själva avtalet förutsätter att säljaren utför arbete av motsvarande slag. Även i sådant fall bör rätten att kräva avhjälpande vara begränsad.

Skälen för detta är, som Hjerner utvecklar, att försiktighet bör iakttagas vid åläggandet av naturaprestation. Vidare anser Hjerner det felaktigt att det inte klart framgår av lagtexten att en privatperson ej kan åläggas reparationsskyldighet. Även denna åsikt torde ha goda skäl för sig.

Näringslivsorganisationerna

36 §

Som en av de mera väsentliga nyheterna i förhållande till nuvarande köplag föreslår arbetsgruppen en skyldighet för säljaren att avhjälpa fel, om det kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren.

Avhjälpande som en metod att komma till rätta med fel i levererade varor har sedan länge förekommit i näringslivet, bl. a. i standardavtal, och organisationerna tillstyrker att denna påföljd införs i köplagen. Arbetsgruppens förslag i detta hänseende föranleder dock vissa kommentarer och invändningar.

Enligt motiveringen skall säljaren medges en efter omständigheterna skälig tid att tillmötesgå krav på avhjälpande. Det anges dock inte närmare hur begreppet skälig tid skall tolkas, vilket är en brist. Sådant som produktens eller felets komplexitet, förhållanden hos säljaren såsom om han reparerar själv eller anlitar någon annan, möjligheterna att erhålla reservdelar m. m., bör uttryckligen anges i motiven som sådana faktorer som inverkar på bedömningen av vad som är skälig tid.

En annan omständighet av betydelse vid bedömningen av säljarens skyldighet att avhjälpa fel, som borde framgå av motiven, är vilken slags vara det är fråga om. Beträffande varor som kan köpas på marknaden (fungibelt gods) kan ett avhjälpande vara förenat med oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. Av motiveringen bör också framgå att privatpersoner endast undantagsvis skall kunna åläggas skyldighet att avhjälpa fel.

Beträffande begränsningen av köparens rätt att kräva omleverans beroende på om det föreligger hinder eller missförhållande hänvisas till kommentarerna vid 25 §.

Motormännens Riksförbund

36 § 1 st.

Förbundet ifrågasätter om inte uttrycket "väsentlig olägenhet" bör användas. Jmfr 38 § 1 st.

37 §

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet hänvisar till punkt 8. i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

Samfundet har ingen erinran mot sakinnehållet i den föreslagna bestämmelsen men reagerar även här mot formen, nämligen att säljaren förbjuds att framställa ett krav, vilket rimligen inte är avsett. Det danska och det norska förslaget har en riktigare utformning.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Enligt 37:e paragrafen skall köparen om han vill kräva avhjälpande av fel eller omleverans meddela säljaren detta i samband med att han reklamerar

eller inom skälig tid därefter. I motiven sidan 280 anges att den tid som avses i förevarande stadgande *kan* typiskt sett vara längre än den tid inom vilken köparen, enligt 34:e paragrafen, 1:a stycket, skall lämna meddelande om felet.

Samtidigt anger motivuttalandena angående reklamation för fel, att utan oskäligt uppehåll typiskt sett är en kortare tid än inom skälig tid. Eftersom motiven redan angivit att inom skälig tid är längre tid än utan oskäligt uppehåll skall detta också framgå av motivuttalandena på sidan 280. På sidan 280 bör sålunda anges att den tid som avses i förevarande stycke typiskt sett *är* längre än den tid inom vilken köparen enligt 34:e paragrafen, 1:a stycket skall lämna meddelande om felet.

Motormännens Riksförbund

Säljaren bör åläggas att på fråga av köparen omgående ge besked om han går med på att avhjälpa felet eller företa omleverans.

38 §

Jan Hellner

38 § Denna bestämmelse synes, om man sammanställer de båda styckena, vara onödigt klumpigt redigerad. Motiven säger också (s 282), att det som sägs i andra stycket i och för sig redan följer av första stycket. Som motivering anges att det "bl. a. i samband med reglerna om konsumentköp har visat sig förekomma praktiska problem rörande dessa frågor". Eftersom de svenska reglerna inte skall gälla för konsumentköp, förefaller skälet otillräckligt. För den läsare som inte är insatt i de speciella svårigheterna vid konsumentköp är det förvirrande, att det ges en bestämmelse i andra stycket som vid ett noggrant studium förefaller helt överflödig, något som bekräftas av att den enligt motiven inte utsäger mer än vad som redan är sagt i första stycket.

Man saknar å andra sidan en bestämmelse som talar om, inom vilken tid säljaren skall erbjuda rättelse och sedan utföra den, när köparen inte krävt den. Det är möjligt att avsikten är att 39 § skall reglera detta, men den tid som anges där (inom "skälig tid" efter reklamationen) förefaller alltför lång när köparen har krävt något annat än rättelse.

Lantbrukarnas riksförbund

Förslaget i 38 § om rätt för säljaren att på egen bekostnad avhjälpa fel eller företa omleverans även om inte köparen kräver det, godtas. Förslaget överensstämmer med vad som nu gäller enligt åtskilliga standardavtal.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet anser att andra stycket fått en något oklar formulering och vill förorda att stycket i stället formuleras i överensstämmelse med punkten 3 i § 38 i det norska förslaget.

Näringslivsorganisationerna

Organisationerna hälsar med tillfredsställelse arbetsgruppens förslag att lagen skall ge säljaren rätt att avhjälpa fel eller företa omleverans även om

inte köparen kräver det. En sådan ordning är vanlig i nu förekommande kontrakt och standardavtal.

Enligt förslaget har säljaren möjlighet att, när köparen har reklamerat, erbjuda sig att avhjälpa felet eller att leverera felfri vara, om sådan rättelse kan ske utan väsentlig olägenhet för köparen och utan risk för att köparen inte får sina egna kostnader ersatta av säljaren. Enligt 39 § skall en sådan rättelse företas inom skälig tid. Utredningen anger dock inte inom vilken tid säljaren skall lämna sitt erbjudande. Enligt vår mening bör bestämmelsen kompletteras med ett uttryckligt krav på att säljaren lämnar detta erbjudande utan oskäligt uppehåll efter köparens reklamation. Försummar säljaren detta, bör köparen ha rätt att kräva andra påföljder.

39 §

Jan Hellner

Läser man paragrafen efter dess ordalydelse måste köparen, även om det är ett fel som inte kan avhjälpas, eller det är klart att säljaren inte kommer att avhjälpa det, vänta tills det förflutit "skälig tid efter reklamationen" innan han kan begära prisavdrag eller häva köpet. Detta kan inte gärna vara avsett. Redaktionellt saknar man en hänvisning till 45 § 2 st. beträffande ersättning för att köparen själv avhjälper felet. Man får av 39 § intrycket, att om inte felet avhjälps eller omleverans sker, köparens enda rättigheter är att kräva prisavdrag resp. häva köpet.

Enligt motiven (s 284) är köparen inte berättigad till vare sig prisavdrag eller hävning om han utan grund vägrar att godta rättelse. Detta kan dock vara hårt mot köparen, särskilt som säljarens rätt att avhjälpa felet är så vittgående. Om det långt efter det köparen avböjt rättelse konstateras i process att köparen varit skyldig att godta en rättelse som skulle ha kostat säljaren ett betydande belopp, bör inte köparen bära hela förlusten. Det synes rimligt att köparen får åtminstone något prisavdrag eller någon ersättning för sina kostnader. Det är möjligt att 45 § 1 st bör tolkas så, att köparen i den situation som där avses kan få ersättning för sina kostnader för att ha avhjälpt felet även om han avböjt rättelse. 45 § innehåller ingen uttrycklig reservation för detta fall, och såvitt jag kan se berörs inte saken i motiven. Å andra sidan är det svårt att se något skäl varför köparen skulle få ersättning för sina kostnader när han inte är berättigad till prisavdrag.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet utgår från att tidsrekvisitet "inom skälig tid efter reklamationen" syftar på såväl avhjälpande som omleverans. Detta bör tydligare framgå av lagtexten.

Samfundet anser, liksom Hjerner, att köparen inte skall ha rätt till prisavdrag för begagnat gods sålt på auktion.

Samfundet anser dock inte att denna regel skall gälla endast begagnat gods. Skälen som talar för att prisavdrag inte skall tillämpas vid begagnat gods sålt på auktion är ju främst hänsynen till de särskilda förhållandena vid auktion, där andra villiga köpare till nära nog samma pris funnits. Detta skäl gäller med samma styrka vid försäljning på auktion av annat gods än begagnat gods.

I övrigt hänvisar samfundet till punkt 4. i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

Näringslivsorganisationerna

I enlighet med vad professor Hjerner anför i sitt särskilda yttrande anser organisationerna att prisavdrag inte skall få krävas vid fel i begagnat gods som sålts på auktion. Detta borde lämpligen framgå av motiven.

40 §

Sveriges Advokatsamfund

Inledningen av bestämmelsen kan med fördel formuleras: "Prisavdrag skall beräknas så att..."

Samfundet vill sätta i fråga om uttrycket "det avtalsenliga –.–.– priset" är det mest lämpliga. Fråga kan ju nämligen vara också om ett pris som inte är avtalat utan bestämt enligt 51 §.

Försvarets materielverk

Materielverket accepterar att rätten att häva i huvudsak begränsas till fel som utgör ett väsentligt avtalsbrott (41 §). Däremot ifrågasätts det rimliga i att rätten att kräva omleverans inskränks i den omfattning utredningen föreslår. En mycket stor del av köpavtal mellan näringsidkare och myndigheter utesluts i 36 § 2 st andra meningen. Varor som materielverket anskaffar är i de allra flesta fall tillverkade särskilt för verket efter dess anvisningar eller önskemål. Dessa anvisningar och önskemål kan vara alltifrån små detaljer för något som i övrigt är ren "hyllvara" t.ex. att varan målas med viss färg eller förses med militära beteckningar, eller tillverkning enligt detaljerade tekniska specifikationer. Enligt materielverkets uppfattning bör köparen ha rätt att avvisa godset (kräva omleverans) under förutsättning att felet utgör ett väsentligt avtalsbrott – oavsett om det är fråga om tillverkningsköp eller ej. Säljaren är sedan fri att byta ut varan mot annan eller avhjälpa felet. I princip bör således rätten att kräva omleverans överensstämma med rätten att häva, annars måste köparen häva – eller hota med det – om han inte vill ta emot den felaktiga varan.

41 §

Sveriges Advokatsamfund

Första stycket

Första stycket talar om under vilka förutsättningar köpet får hävas. Det anges där att det förutsätter att "felet utgör ett väsentligt avtalsbrott". Om samma situation åsyftas som i 36 § andra stycket där det sägs "är felet väsentligt", bör samma terminologi användas.

Samfundet vill sätta i fråga om inte vad som upptas i andra meningen redan är eller, om så inte är fallet, borde vara, uttömmande behandlat i 38 och 39 §§.

I övrigt hänvisar samfundet till punkt 9 i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

Andra stycket

I fråga om uttrycket "vill köparen häva" hänvisar samfundet till vad samfundet anfört under 31 §.

Näringslivsorganisationerna

Organisationerna tillstyrker att det uppställs ett särskilt väsentlighetskrav för rätten att häva på grund av fel.

Sveriges Redareförening

Köparens hävningsrätt

Föreningen observerar att det för köparens hävningsrätt enligt 41 § i förslaget krävs att felet utgör ett väsentligt avtalsbrott. Föreningen ställer sig dock tveksam till att köparens hävningsrätt kombinerats med detta väsentlighetskrav.

Vid beställningsköp som skett efter köparens anvisningar eller önskemål skall man enligt specialmotiveringen (s. 285) utöver felets art även ta hänsyn till möjligheterna att eliminera felet eller att kompensera köparen. Redareföreningen stöder denna tanke som framkommer i paragrafens specialmotivering.

§ 42 ff

Svea hovrätt

Skadestånd

I 42–44 §§ uppvisas en provkarta på olika typer av skadeståndsansvar. Här varvas former av mer eller mindre strikt ansvar med s. k. presumtionsansvar (den som exculperar sig går fri) och ansvar endast för vållande. Det är möjligt att man i svensk rätt, när det gäller förutsättningarna för skadestånd, inte bör nöja sig med enbart den formel som FN-konventionen anvisar i art. 79, den s.k. kontrollformeln. Det bör övervägas om inte något kan göras för att förenkla de bestämmelser som arbetsgruppen föreslår.

Uppsala universitet

De föreslagna reglerna om säljarens skadeståndsskyldighet vid fel framstår som onödigt invecklade, och stora ansträngningar bör göras för att förenkla systemet. Dessutom bör man även analysera sambandet mellan dröjsmålsansvaret och felansvaret. Enligt fakultetsstyrelsens mening bör förutsättningarna för skadeståndsskyldighet vara desamma vid dröjsmål och fel. En säljare, som lovat leverans av en vara med viss kvalitet men som märker att varan inte är kontraktsgill när leveransdagen närmar sig, bör inte komma lindrigare undan, om han sänder iväg varan i halvfärdigt skick än om han förskjuter leveransen för att göra varan kontraktsgill. Om man har ett kontrollsfäransvar vid dröjsmål men ett culpaansvar vid fel, kan det emellertid ibland löna sig för säljaren att försöka komma över till felreglerna, eftersom säljaren inte alltid blir skadeståndsskyldig under avhjälpandetiden, och köparen synes inte ha någon rätt att genom avvisande av varan föra säljaren tillbaka till dröjsmålsstadiet (jfr 49 § 2 st. förslaget). En lindring av säljarens skadeståndsansvar vid fel borde endast ifrågakomma i situationer, där säljaren inte har måst inse vilken standard som gäller för köpet och därför inte kunnat frestas att leverera i syfte att undvika skadestånd för dröjsmål. Utifrån denna synpunkt kan undantaget i 42 § 2 st. tillstyrkas. Grundas kravet påviss kvalitet på en uppgift från

säljaren eller på försummad upplysning från hans sida, finns det dock ingen anledning att fritaga honom från skadeståndsansvar för fel bara därför att han måhända trodde att varan uppfyllde de avtalade fordringarna.

Utifrån nu anförda synpunkter vill fakultetsstyrelsen ifrågasätta, om inte säljaren borde bli skadeståndsskyldig vid fel enligt vad som föreslås i 42 § oavsett om köpet avser bestämt gods, bulkvaror eller tillverkning. Anser man vid dröjsmål att hans levernaslöfte är absolut med reservation för hinder utanför hans kontroll, borde man väl även kunna ha samma uppfattning vid fel. I sammanhanget må nämnas att i de viktigaste kommersiella standardavtalen leverantörens skadeståndsansvar för fel är strikt (5:13 AB 72, p 30 i NL och p 57 i NLM), varför ett kontrollsfäransvar inte kan anses vara anmärkningsvärt strängt. I dessa avtal begränsas dock leverantörens ansvar med andra metoder (till visst pris av kontraktssumman eller endast till direkta skador); härtill återkommer vi nedan. Förslagen i 43 § 1–2 st. och 44 § kan utgå, och skadeståndsreglerna blir genast mycket överskådligare. Förslaget till 43 § 3 st. kan kopplas på 42 § 1 st. 1 p.

Vad gäller avhjälpande av fel innebär förslaget att säljaren enligt 36 § *ofta är skyldig att avhjälpa på egen bekostnad. Försummar säljaren denna* sin skyldighet har köparen en absolut rätt till ersättning för egna avhjälpningskostnader enligt 45 §. Frågan är vad som gäller beträffande kostnader som köparen har för att t. ex. transportera varan till säljaren (se s. 227 m). Ersättningsrätten grundas då inte på 45 §, eftersom säljaren inte försummat uppfylla sin skyldighet, utan det tvärtom är köparen som varit skyldig att medverka. Därmed återstår endast att kräva ersättning enligt 42–44 §§, vilket ibland kan medföra att köparen inte får något. Ett förtydligande av om denna tolkning är riktig synes vara på sin plats.

Jan Hellner

42–45 §§ Reglerna om säljarens skadeståndsskyldighet vid fel utgör en av de mest betydande nyheterna i förslaget. De ansluter sig varken till FN-konventionen eller till gällande rätt, och de är mycket komplicerade. Från formell synpunkt kan man konstatera, att vissa generella regler kommer först i 44 §, medan vissa detaljregler står i den inledande paragrafen, 42 §. I det följande kommenteras reglerna i en ordning som ansluter sig mer till nu gällande rätt än till förslagets uppställning.

1) Enligt 44 § punkt 1 är säljaren skadeståndsskyldig på grund av fel om varan vid köpet avvek från vad säljaren särskilt utfäst. I huvudsak ansluter sig detta till en vedertagen princip, nämligen att en "garanti" medför strikt skadeståndsskyldighet. Den föreslagna regeln avser emellertid endast att godset "vid köpet" avvek från vad säljaren utfäst. Men om säljaren utfäst att godset (t. ex. gods som skall tillverkas) vid avlämnandet skall ha en viss egenskap, bör samma verkningar inträda. (Jfr även 4:19 JB som inte har begränsningen "vid köpet".)

Bestämmelsen avviker från 42 § 2 st. köplagen samt 4:19 JB genom att den endast är tillämplig vid särskild utfästelse, varmed måste förstås en *uttrycklig* utfästelse. Enligt nu gällande rätt anses vissa uppgifter, även om de inte har garantins form, ha verkan som sådana (se särskilt NJA 1976 s. 678; jfr NJA 1978 s. 307, där HD nämner utfästelsefallen och därmed jämställda fall av positiva uppgifter från säljaren). Det är svårt att se varför man här skulle göra en ändring. Det är dock möjligt att trots den föreslagna lydelsen även sådana fall är avsedda att inbegripas (se motiven s. 296 ö). Även om så skulle vara fallet täcker inte bestämmelsen det ansvar för

"kärnegenskaper" som f. n. tillämpas (se särskilt NJA 1978 s. 307). Till grund för detta ansvar ligger främst tanken, att en köpare som vill vara säker på att ha full rätt till skadestånd vid kontraktsbrott kan begära garantier om många saker men att det inte kan väntas att han skall begära garantier om "kärnegenskaper", vilkas betydelse måste anses självklar. Vill man förkasta denna princip bör man åtminstone i motiven anföra skäl.

2) Enligt 44 § 2 punkten är säljaren skadeståndsskyldig om han lämnat en uppgift som avses i 18 § 1 eller 20 § 1 och han insåg eller borde ha insett att uppgiften var oriktig eller vilseledande. I nuvarande svensk köprätt torde inte denna typ av ansvar vara erkänd annat än för undantagsfall (se särskilt 7 § 2 st. konsumentköplagen, där ett sådant ansvar åläggs för uppgifter från annan än säljaren själv, vilka han inte har "åberopat"). Enligt den nuvarande köplagen får uppgiften antingen verkan som garanti, och säljaren kan då inte föra bevisning om att han inte kände till eller borde känna till oriktigheten, eller också har uppgiften ingen verkan i skadeståndshänseende (men väl för rätten att kräva prisavdrag resp. häva köpet, se NJA 1955 s. 75). Eftersom ingen förklaring lämnas till den nu föreslagna regeln måste gissningarna om vad som ligger till grund för den bli högst osäkra.

3) Enligt 44 § 3 p. är säljaren skadeståndsskyldig om han försummat att lämna en sådan upplysning som avses i 18 § 2 st. eller 20 § 2 st. eller "annars" har handlat i strid mot tro och heder. Det har redan anförts, beträffande 18 § 2 st., att den undersökningsplikt som förefaller åläggas är tvivelaktig. Detta gäller då även skadeståndsskyldigheten.

4) Enligt 42 § 2 st. är säljaren fri från skadeståndsskyldighet om varan inte överensstämmer med en uppgift som har lämnats av någon annan än säljaren (ehuru det inte i lagtexten uttryckligen hänvisas till 19 §, är det såsom också bestyrks av motiven detta stadgande som åsyftas). Regeln har redan berörts på tal om 19 §.

5) Om inte någon av de nu nämnda förutsättningarna är för handen bestäms säljarens skadeståndsskyldighet av köpets karaktär.

a) Om köpet avser en "vara som har tillverkats särskilt för köparen efter hans anvisningar och önskemål" är skadeståndsansvaret ett presumtionsansvar (43 § 1 st.), dvs. säljaren ansvarar såvida han inte visar att felet inte beror på försummelse på hans sida. Det är svårt att se varför man på detta område skall ha presumtionsansvar. Vad som f. n. gäller beträffande tillverkningsavtal är högst osäkert, därför att i de flesta fall tillämpas allmänna avtalsvillkor. Dessa brukar ålägga säljaren skyldighet att avhjälpa fel, eventuellt svara för direkt skada i övrigt oberoende av vållande, men helt frita honom från ansvar för indirekt skada utom vid uppsåt och grov vårdslöshet (se t. ex. NL 79 p. 30, ALOS 81 p. 27). Det är inte möjligt att här föra en rättspolitisk diskussion om vad som är den lämpligaste ansvarsformen. Men man ville gärna veta vad som föranlett arbetsgruppen till dess ställningstagande.

b) Om köpet avser en "vara som fanns vid köpet och som med hänsyn till varans egenskaper och till vad parterna måste antas ha förutsatt inte kan ersättas med någon annan vara", är säljaren skadeståndsskyldig om felet har uppkommit efter köpet till följd av säljarens försummelse (43 § 2 st.). Beträffande sättet att benämna "bestämt gods" hänvisas till vad som sades ovan under 2.5.

Motsättningsvis framgår att det inte finns något skadeståndsansvar alls vid specieköp för ursprungligt fel i godset, utöver de ovan under 1–4 behandlade fallen. Varken FN-konventionen eller konsumentköplagen, för att nämna två nära till hands liggande jämförelseobjekt, gör något

särskilt undantag för speciesköp. Man frågar vilka sakskälen är. Om någon köper en bil från en bilhandlare och den är behäftad med sådant fel att köparen häver köpet och köper en motsvarande bil från en annan bilhandlare, blir han enligt förslaget berättigad till ersättning för prisskillnaden utan någon culpabedömning om det var en ny bil men inte ifall bilen var begagnad och köpet därför var ett speciesköp, inte ens om felet berodde på oaktsam behandling före tidpunkten för köpet.

c) Vid andra köp är ansvaret strikt, med undantag för vad som beror av händelser utanför säljarens kontroll (42 § 1 st). Detta överensstämmer med vad som nu gäller vid leveransavtal (43 § 2 st. köplagen).

6) Vid underlåtenhet att avhjälpa fel har köparen rätt till skälig ersättning för kostnader för avhjälpande (45 § 1 st.). Denna ersättningsskyldighet är strikt.

7) Vid försummelse vid avhjälpande har köparen rätt till ersättning för skada (45 § 2 st.). Såsom framgår av ordet "försummelse" är detta ett culpaansvar.

Sammanfattningsvis kan sägas att systemet odiskutabelt är komplicerat men att olikheterna mellan olika fall är desto mer diskutabla. Om köpet avser ett fartyg som byggs på ett varv blir *en* regel tillämplig om fartyget är färdigt eller i det närmaste färdigt (43 § 2 st.), *en annan* om fartyget inte är färdigt men skall tillverkas enligt köparens särskilda anvisningar (43 § 1 st.), *en tredje* om fartyget inte är färdigt men är av standardtyp beträffande vilken köparen inte har någon valmöjlighet (42 § 1 st.). Det kan vara rimligt att beträffande köparens möjligheter att häva köpet göra skillnad mellan dessa olika fall, men det synes saknas skäl att göra skillnad beträffande säljarens skadeståndsskyldighet.

Lantbrukarnas riksförbund:

Arbetsgruppen har utarbetat förslag till skadeståndsregler vid fel i varan (42 – 45 §§). Reglerna är betydligt mer omfattande än enligt gällande köplag och beror på det utvidgade säljaransvaret för uppgifter m. m. De har också samband med säljarens skyldighet att avhjälpa fel och ansvaret för försummelser i samband härmed. LRF finner att de föreslagna skadeståndsreglerna i stort synes väl avvägda och på ett godtagbart sätt fördelar de ekonomiska riskerna mellan parterna i ett köpförhållande.

Motorbranschens Riksförbund

42 §

Se ovan under 29 §.

Svea hovrätt

Ett exempel på en bestämmelse som möjligen kan undvaras är specialregeln i 43 § 2 st., enligt vilken säljaren när det gäller unikt gods skulle bli skadeståndsskyldig endast vid vållande på säljarens sida efter köpet. Frågan kan ställas varför köparen av en tavla som sedan skadas vid transporten till honom inte skall kunna åberopa samma ansvar för säljaren som den som köper en ny TV och får den transportskadad. Det bör därför enligt hovrättens mening övervägas om den föreslagna särregleringen i fråga om unikt gods verkligen är nödvändig.

Sveriges köpmannaförbund/SHIO familjeföretagen

Man kan ifrågasätta om regeln i 43:e paragrafen, 2:a stycket som rör unika föremål som har individuell beskaffenhet eller är särpräglade är nödvändig. Köparen har enligt förslaget rätt till skadestånd på grund av fel i varan, om felet har uppkommit efter köpet till följd av säljarens försummelse. Vid föremål som tillverkas särskilt för köparen efter hans anvisningar eller önskemål gäller exculpationsansvar. Motsvarande regel skulle med hänsyn till avsaknad av motiv även kunna gälla för unikt gods.

Statens vattenfallsverk

I linje med synpunkterna på reglerna om fel ligger, att säljarens skadeståndsansvar enligt 44 § punkt 3 borde ändras till att enbart avse handlande i strid mot tro och heder.

44 §

Marknadsdomstolen

Det norska förslaget innehåller en regel om skadeståndsskyldighet för tillverkare eller annan person i tidigare säljled p. g. a. uppgifter om varan vid marknadsföringen av den. Bestämmelsen förbättrar köparens möjligheter att få ersättning bl. a. då säljaren har betalningssvårigheter, eller inte kan anträffas. Det kan ifrågasättas om inte en liknande regel är lämplig även för svensk del. Enligt konsumentköplagsförslagets 41 § kan anspråk riktas mot näringsidkare i tidigare led.

45 §

Göteborgs tingsrätt

Enligt stadgandet har köparen rätt till ersättning för den skada som han lider genom säljarens försummelse vid avhjälpandet. En förutsättning för ersättning är således vållande hos säljaren. Av de regler för fördelning av bevisbördan, som gäller då inget uttalats därom i det materiella stadgandet, torde följa att den som påstår ett rättsfaktum, i detta fall vållande, har bevisbördan för detta påståendes riktighet. Med den utformning lagtexten har fått kan inte anses framgå att det är åsyftat något undantag härvidlag. Det torde därför vid gängse tolkning av lagtexten vara köparen som har bevisbördan för att säljaren har vållat skadan. Tingsrätten ifrågasätter därför om uttalandet i specialmotiveringen (s. 299 m), att frågan om vem som har bevisbördan är att bedöma efter omständigheterna, har fog för sig. Om någon annan bevisbördeplacering är åsyftad än den som följer av utfyllande processuella regler bör detta framgå av lagtexten.

46 §

Göteborgs tingsrätt

Tingsrätten tillstyrker en reglering av påföljder av rättsligt fel enligt förslaget men vill göra det tillägget att det även bör vara möjligt att kräva prisavdrag vid sådant fel. Tingsrätten delar inte arbetsgruppens uppfattning att de situationer då sådant avdrag låter sig beräknas och påföljden i

övrigt passar är sällsynta. Speciellt i de fall att godset är belastat av annan tredje mans rätt än äganderätt torde det ofta gå att beräkna prisavdrag som då också skulle vara en lämplig påföljd. I förslaget till lagtext bör därför upptas möjlighet för köparen att kräva prisavdrag vid rättsligt fel.

Jan Hellner

se vid 23 §.

Lantbrukarnas riksförbund

Påföljder av rättsligt fel

En lagreglering av vad som gäller rättsliga fel, rådighetsfel, är önskvärd. Förslaget avser både ursprungliga och efterföljande rättsliga fel men däremot inte intrång i immaterialrätt. LRF kan godta regleringen i 46 och 47 §§.

Sveriges Advokatsamfund

Den teknik som valts i paragrafen, att ange icke blott att bestämmelserna i 34 § första stycket osv. gäller utan också vad bestämmelserna handlar om är nödvändig i fråga om hänvisningen till 39 §, eftersom inte alla bestämmelser i den paragrafen avses gälla i fråga om rättsliga fel. Som samfundet uppfattat förslaget skall emellertid alla bestämmelser i de övriga angivna lagrummen gälla. Frågan är då om det inte är tydligare att i fråga om de hänvisningarna bara ange bestämmelserna, således: "Föreligger det ett rättsligt fel, gäller bestämmelserna i 34 § första stycket, 35–38 §§, 41 § och 48 § samt bestämmelserna om hävning i 39 §."

Näringslivsorganisationerna

Organisationerna har i och för sig inget att erinra mot att de i paragrafen angivna påföljderna skall kunna komma i fråga vid rättsliga fel. Det bör dock framgå av motiven att det vid tillämpningen måste beaktas att inte alla påföljder alltid passar för rättsliga fel. Exempelvis leder frånvaron av preskriptionstid för rättsliga fel till att fel kan påtalas efter lång tid, vilket bl. a. kan göra det omöjligt att häva köpet.

I övrigt hänvisas till vad som anförts vid behandlingen av respektive påföljdsregel.

48 §

Jan hellner

48 § Här föreslås en bestämmelse om köparens rätt att innehålla betalning vid säljarens kontraktsbrott. Det saknas motsvarighet i de nu gällande köplagarna; jfr dock 4 § 2 st. konsumentköplagen samt 19 och 27 §§ konsumenttjänstlagen. Det får anses vara en fördel att en köplag innehåller bestämmelser härom. Man saknar emellertid en motsvarighet till 3 § 2 st. konsumentköplagen. Antag att säljaren skall avlämna godset den 15 september samt att köparen enligt avtalet skall betala den 1 oktober. Om säljaren den 1 oktober ännu inte har avlämnat godset, bör köparen ha rätt att innehålla betalningen, även om han inte har något krav på säljaren, därför att han inte lider någon skada av dröjsmålet.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet hänvisar till punkt 4 i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4)

Samfundet har ovan riktat invändningar mot uttryckssättet "får köparen kräva skadestånd". Vid de tidigare stadgandena i förslaget har invändningen grundats på att uttryckssättet är språkligt sett oegentligt; däremot kan det knappast leda till missförstånd. I förslaget till 48 § kan däremot skrivtekniken att tala om krav i stället för rättigheter leda till missförstånd. Formuleringen att köparen får hålla inne betalning så snart han har ett krav på grund av säljarens dröjsmål eller på grund av att varan är felaktig kan komma att tolkas efter sin ordalydelse, vilket skulle innebära att köparen har rätt att hålla inne betalning så snart han meddelat säljaren att han har ett krav på säljaren, t.ex. på grund av att varan är felaktig, dvs. alldeles oavsett om varan är felaktig. – Man bör inte bortse från risken, eller kanske rättare möjligheten, av att en lagtext uppfattas efter sin ordalydelse. Vidare är en tolkning enligt ordalydelsen av förevarande lagtext icke blott icke orimlig, den är fullt rimlig, åtminstone om förslagets 23 § andra stycket bibehålles i någon form. Eftersom nämligen en köpare skulle ha en så långtgående rätt som att tillgripa något så allvarligt som hävning, under hänvisning till rättsligt fel – fastän det inte föreligger något rättsligt fel, vad vore då naturligare än att köparen skulle ha den icke så långt gående rätten att hålla inne betalning under hänvisning till ett fel, även om det inte föreligger något fel?

Samfundet vill sätta i fråga om inte texten "och skall priset helt eller delvis betalas vid eller efter tiden för varans avlämnande" är överflödig, eller, om den inte är överflödig, om den är lämplig. Texten utesluter rätt att hålla inne betalning som skall erläggas före varans avlämnande. Före varans avlämnande kan säljaren kanske inte ha några befogade krav på grund av säljarens dröjsmål eller på grund av att varan är felaktig. I sådana fall är den citerade texten överflödig. Om det emellertid tvärtom är så att köparen då *kan* ha befogade krav på grund av säljarens dröjsmål eller på grund av att varan är felaktig (det skulle möjligtvis kunna tänkas i samband med befarat avtalsbrott eller ett på förhand konstaterat avtalsbrott, t.ex. att köparen på förhand får kännedom om att det föreligger fel i bestämt gods), menar samfundet att det i sådana fall funnes väl så starka skäl att ge köparen rätt att hålla inne betalning (jfr förslaget 65 § om stoppningsrätt).

I övrigt vill samfundet hänvisa till vad samfundet anfört under 10 §.

49 §

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Enligt 49:e paragrafen, stycket 2, anges att bestämmelserna om fel skall tillämpas, om en vara visserligen inte har avlämnats i sin helhet, men det kan antagas att säljaren anser sig ha fullgjort köpet i dess helhet.

Enligt motiven skulle detta innebära att köparen vid leverans av varor som i och för sig inte är behäftade med fel, blir skyldig att reklamera med en kortare reklamationsfrist än vad som skulle gälla vid försenad leverans. Om köparen inte reklamerar blir konsekvensen att köparen trots bristen i utebliven leverans, blir skyldig att betala priset. Detta kan inte vara rimligt.

Som exempel kan nämnas att avtal har träffats om leverans av hundra par skor. Säljaren levererar nittiosex par skor. Det kan antagas att säljaren anser sig ha fullgjort köpet i dess helhet, trots att inte hundra par skor har

avlämnats. Om köparen icke reklamerar utan oskäligt uppehåll, trots försenad leverans, blir han skyldig att betala för hundra par skor, trots att han bevisligen endast har erhållit nittiosex par.

Organisationerna anser att 49:e paragrafen, stycket 2, i sin helhet skall utgå.

För det fall att lagstiftaren likväl skulle stanna för ett förslag om hävning vid partiellt avtalsbrott, anser organisationerna att paragraf 49, andra stycket, skall ha följande lydelse:

"Om det kan antagas att säljaren anser sig ha fullgjort köpet i dess helhet, trots att allt inte har avlämnats, tillämpas bestämmelserna om fel, dock med rätt för köparen att reklamera inom skälig tid."

50 §

Sveriges Advokatsamfund

Det har i fråga om nu gällande köplag framförts kritik (bl. a. av Anna Christensen i hennes avhandling "Studier i köprätt", 1970) mot att detentionsrätten inte varit tillräckligt utvecklad vid successiva leveranser. Kritiken har riktats mot att en borgenär, som i vissa fall haft rätt att häva, dvs. att definitivt innehålla sin prestation, inte haft rätt att temporärt innehålla samma prestation i avbidan på att motparten fullgör sin prestationsskyldighet. Det har hävdats att detentionsrätten bör vara åtminstone lika omfattande som rätten att häva. Det har påpekats att det kan finnas fog att gå ett steg längre och, oavsett om hävningsrätt föreligger eller ej, tillåta borgenären att temporärt innehålla post eller betalning för viss post, till dess gäldenären fullgjort samtliga de förpliktelser som bort fullgöras före den prestation som borgenären innehåller.

Det nu föreliggande lagförslaget innehåller i 65–67 §§ regler för befarat avtalsbrott, bl. a. rätt till hävning. I förslagets 50 § finns en specialregel om rätt till hävning vid befarat avtalsbrott vid successiv leverans. Stadgandet innehåller däremot ingen regel om detentionsrätt. Regler om detentionsrätt finns i förslagets 65 §. Som samfundet uppfattat stadgandet i 65 § innebär det emellertid inte att en köpare vid successiv leverans, där post 1 är försenad och ännu inte levererad medan post 2 är levererad, köparen kan innehålla betalning för post 2 till dess post 1 är levererad. Detta skulle gälla även i det fall att köparen haft rätt att häva i fråga om post 2 och kanske till och med även post 1. Samfundet vill föreslå att i lagen intas en regel för successiva leveranser som ger borgenären rätt att temporärt innehålla post eller betalning för viss post till dess gäldenären fullgjort samtliga de förpliktelser som bort fullgöras före den prestation som borgenären innehåller (jfr Christensen a. a. s. 155).

51 §

Göteborgs tingsrätt

Enligt gällande köplag skall köparen, då köp slutits utan att priset bestämts, betala vad säljaren fordrar, såvida det inte kan anses oskäligt. Av lagtexten följer direkt att köparen har bevisbördan för att det begärda priset är oskäligt. Av den föreslagna nya lagtexten framgår inte klart huruvida någon förändring avses beträffande bevisbördan i en tvist om priset. Lagtextens utformning ger dock närmast vid handen att det är säljaren som skall bevisa vad som är skäligt pris. Detta skulle innbära en

betydande förändring i förhållande till gällande ordning. Något bestämt uttalande i denna fråga har inte redovisats i specialmotiveringen. Tingsrätten efterlyser därför ett klarläggande.

Allmänna reklamationsnämnden

Bestämmelsen om priset överensstämmer med motsvarande bestämmelse i förslaget till konsumentköplag och ansluter mycket nära till vad för konsumenttjänsternas del föreskrivs i 36 § konsumenttjänstlagen. ARN tillstyrker bestämmelsen men saknar i motiven en kommentar till den omstridda frågan om bevisbördans placering när det görs gällande att ett visst pris har avtalats (jfr SOU 1984:25 s. 199 f och prop. 1984/85:110 s. 302). Nämnden förmodar att avsikten bakom "skälighetsnormen" är att säljaren i princip skall ha bevisbördan för att ett begärt pris är skäligt (jfr nyssnämnda prop. s. 93 och 303).

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet anser att den föreslagna regleringen är väl avvägd.

Motiven anger (s. 309): "På motsvarande sätt kan det vara skäl att beakta leveransdagens prisnivå ifall priserna sjunkit efter köpslutet." Samfundet menar att detta påpekande antingen är överflödigt eller missvisande. I meningen innan talas nämligen om att det är "rimligt att ta hänsyn till prisutvecklingen fram till tidpunkten för varans avlämnande". Detta torde innefatta även det fall att priserna sjunkit. Om med motivuttalandet att det kan vara skäl att beakta leveransdagens prisnivå ifall priserna sjunkit, avses att framhålla att det finns större anledning att beakta en prissänkning än en prisökning, vill samfundet framhålla att denna avvägning inte förefaller motiverad och att den heller inte framgår av lagtexten.

Sveriges domareförbund

Beträffande varans pris motsvaras den av 5 § i gällande lag. Lagförslaget, som avser det fall något pris inte följer av avtalet skall bestämmas med hänsyn till de i lagrummet angivna omständigheter, anser förbundet ger en bättre vägledning vid bestämmande av priset än nuvarande 5 §. Förslaget ger utrymme för fler bedömningsgrunder då det gäller att bestämma vad som är ett skäligt pris.

Näringslivsorganisationerna

Organisationerna accepterar den föreslagna regeln men vill ändå påpeka att den ojämförligt vanligaste situationen i vilken priset inte uttryckligen avtalas är den där säljaren har en prislista som han regelmässigt tillämpar. Detta listpris bör då gälla utan att underkastas någon skälighetsprövning, utöver den som kan komma ifråga enligt allmänna avtalsrättsliga regler. Som anges i specialmotiveringen kan ett sådant listpris i allmänhet anses avtalat. Detta fall är emellertid av sådan stor praktisk betydelse att regeln förtjänar att understrykas ytterligare och möjligen även uttryckas i lagtexten.

Försvarets materielverk

Formuleringen av andra raden i denna paragraf kan vara svårläst på grund av de många negationerna: "... om han *ej utan* oskäligt uppehåll meddelar säljaren att han *inte* godkänner priset." Mera lättläst skulle vara: "... om han ej inom skälig tid meddelar säljaren att han inte ..." eller "... om han underlåter att inom skälig tid meddela att han inte ..." Visserligen skulle detta enligt vad som sägs på s. 274 innebära, att köparen skulle få något längre tid på sig att reagera mot debiterat pris, men skillnaden i praktiken torde inte bli så väsentlig, att den behöver få någon betydelse. Det danska förslaget lyder "... og meddeler koberen ikke inden rimelig tid saelgeren, ..." Det norska förslaget: "... om han ikke innen rimelig tid sier fra at han ikke godtar den." ovan framförda förslag överensstämmer med de danska och norska texterna.

Konsumentverket

Att denna paragraf inte skall kunna tillämpas vid konsumentköp bör framgå inte bara av betänkandet (s. 310; jfr SOU 1984:25 s. 201) utan även direkt av lagtexten.

Allmänna reklamationsnämnden

Enligt konsumentköputredningen (s. 201) skall regeln inte gälla för konsumentköp. Till undvikande av all tvekan bör detta anges uttryckligen i lagen.

Lantbrukarnas riksförbund

Priset på varan

Regleringen innebär bl. a. (53 §) att köparen skall erlägga det pris säljaren angivit i faktura om inte köparen reklamerar priset utan oskäligt uppehåll. Fakturapriset gäller dock inte om parterna överenskommit om ett lägre pris eller det av säljaren fordrade beloppet är oskäligt. Den angivna regleringen pekar på en välkänd balanspunktsproblematik. Med hänsyn bl. a. till den diskussion som förts rörande innebörden av 6 § i gällande köplag är det önskvärt att lagmotiven göres utförligare kring frågan om bevisbördans förläggning till köparen.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet hänvisar till punkt 3 i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

I övrigt har samfundet ingen erinran mot förslaget.

Samfundet vill dock invända mot följande uttalande i motiven (s. 310): "Enligt det svenska förslaget har paragrafen samma räckvidd som enligt det finska, *eftersom det svenska förslaget inte omfattar konsumentköp*" (understruket här). Det är oklart om i den citerade formuleringen "det svenska förslaget" avser enbart det aktuella stadgandet eller hela det svenska förslaget till köplag. Vilketdera som avses, måste det anses missvisande. I förslaget 53 § finns ingen antydan om att stadgandet inte skulle gälla konsumentköp. I förslagets 4 § anges att lagen inte tillämpas i den

mån annat följer av konsumentköplagen. Detta motiverar emellertid inte det långtgående påståendet att lagen inte omfattar konsumentköp. Enligt samfundets uppfattning följer av förslaget att 53 § skall tillämpas också om det är en konsument som är köpare. Det framgår av motiven (s. 311 överst) att även arbetsgruppen ansett att stadgandet skall tillämpas vid konsumentköp.

Näringslivsorganisationerna

Genom undantaget i andra meningen har bestämmelsen blivit alltför urvattnad, inte bara jämfört med nu gällande köplag utan även jämfört med 1976 års förslag.

Om det begärda priset inte är oskäligt och köparen inte heller reklamerar bör köparen i vart fall åläggas bevisbördan för att ett lägre pris blivit bestämt.

Andra meningen kunde sålunda ges följande formulering: "Detta gäller dock ej om köparen visar att lägre pris avtalats eller om det fordrade beloppet är oskäligt."

Sveriges köpmannaförbund/SHIO Familjeföretagen

Enligt förslaget skall köparen erlägga det pris som säljaren har angivit i faktura, om icke säljaren reklamerar utan oskäligt uppehåll. Om parterna har kommit överens om ett lägre pris eller det fordrade beloppet är skäligt gäller dock ej det i fakturan angivna priset.

Organisationerna anser det icke rimligt att säljaren skall kunna spekulera på köparens okunnighet beträffande reglerna om reklamation för angivet pris i faktura.

Det redovisas inte några motiv för varför säljaren skulle ha rätt att ta ut ett pris som tenderar det oskäliga bara för att ett lägre pris ej kan anses avtalat.

Som bestämmelsen är utformad kan köparen bli tvingad att betala ett pris som tenderar gränsen för det oskäliga, om han ej kan visa att annat pris får anses avtalat. För det första ligger bevisbördan för att pris får anses avtalat på köparen. För det andra kan det ej vara rimligt att köparen vid underlåten reklamation får betala ett pris som typiskt sett klart överstiger gängse pris vid tiden för köpet.

Organisationerna är därför av den uppfattningen att säljaren aldrig skall kunna ta ut ett högre pris vid underlåten reklamation än vad som kan anses vara skäligt vid tidpunkten då parterna ingick avtal om köp av varan.

Organisationerna hemställer att de ovan anförda synpunkterna beaktas vid den fortsatta handläggningen.

54 §

Landstingsförbundet

Andra meningen i paragrafen bör utgå i enlighet med professor Hjerners resonemang.

Huvudregeln i första styckets första mening har visserligen sin motsvarighet i skuldebrevslagens 3 § men har väl sin plats också i köplagen.

Beträffande första styckets andra mening delar vi de farhågor som Hjerner uttryckt i sitt särskilda yttrande. Åtskilliga situationer kan tänkas i vilka priset inte skall betalas där överlämnandet sker. Det är dock tveksamt om problemet löses genom att man stryker meningen som Hjerner föreslår. Här är det i stället kanske på sin plats att man för att tydligt ange regelns subsidiära karaktär tillfogar "såvida inte omständigheterna visar att betalning skall ske på annan ort".

Organisationerna tillstyrker den regel som föreslås i paragrafens andra stycke.

Motormännens Riksförbund

Uttrycket "prisets betalning" kan ifrågasättas. "Varans betalning" synes vara ett lämpligare uttryckssätt.

55 §

Jan Hellner

55 § Som en konsekvens av den systematik som tillämpas i förslaget kommer här, långt skilt från den därmed nära sammanhängande 10 §, regeln om köparens rätt att hålla inne betalningen till dess säljaren levererar godset. Man frågar sig till en början om det döljer sig någon särskild finess i olikheten i uttryckssätt; här sägs att "säljaren får kräva betalning när varan hålls köparen till handa ...", medan det i 10 § sägs att säljaren inte är "skyldig att lämna ut varan".

2 st. innehåller likaså en välkänd regel. Man noterar emellertid att köparens rätt till undersökning före betalning utesluts, inte endast som enligt gällande rätt, när sättet för prisets betalning är oförenligt med en sådan undersökning men även när "det avtalade sättet för varans avlämnande" är oförenligt med undersökning. Uttrycket är hämtat från FN-konventionen (art. 58 (3)), men jag har inte lyckats fastställa vad som åsyftas.

3 st. är enligt sin lydelse generellt tillämpligt, alltså även exempelvis om godset sålts fritt köparens ort. Enligt nu gällande rätt får säljaren i sådant fall inte kräva betalning mot dokument (se 16 § köplagen, som hänvisar till 15 §). Eftersom säljaren vid köp "fritt levererat" står faran för godset ända tills det kommer fram (se 7 § 3 st.), förefaller det besynnerligt att säljaren skulle få kräva betalning mot dokument. Man får närmast intrycket att här föreligger ett redaktionsfel.

Sveriges Advokatsamfund

Första stycket

Som framgår av motiven (s. 313) är utgångspunkten, när betalningstiden inte följer av avtalet, att köparen är skyldig att betala priset när säljaren kräver det. Samfundet menar att det finns anledning att låta denna utgångspunkt komma till uttryck också i lagtexten, såsom i gällande köplag. Första stycket skulle då innehålla den regeln att köparen är skyldig att

betala priset när säljaren kräver det, dock inte tidigare än när godset hålls köparen till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet.

Även här är uttrycket "får kräva" olämpligt och det kan möjligen även föranleda tolkningsproblem vid ränteberäkningen.

56 §

Försvarets civilförvaltning

Räntelagen ger köparen rätt till en räntefri kredit på en månad för det fall förfallodagen inte har bestämts i förväg eller annat har avtalats. Ett motiv till detta var att köpare som skulle betala vid anfordran eller vid en tidpunkt som han inte kände till i förväg inte kunde förväntas genast ha medel till sitt förfogande, utan kunde behöva viss tid på sig för att kunna betala. Många köpare, t. ex. försvaret, har anpassat sina utbetalningsrutiner till detta. Betalning av fordran som inte har bestämd förfallodag erläggs därför en månad efter fakturadatum. Civilförvaltningen ifrågasätter om dröjsmål med betalningen skall anses föreligga och påföljd kunna komma ifråga innan skyldigheten att betala ränta inträder. Civilförvaltningen föreslår därför att det i köplagen skall anges att köparen inte är i dröjsmål med betalning förrän det gått en månad från det att säljaren krävt betalning eller sänt faktura i sådana fall där förfallodagen inte bestämts i förväg.

Jan Hellner

56 § Här uppräknas påföljderna av att köparen inte betalar priset i rätt tid. Man lägger märke till att, medan motsvarande stadgande beträffande säljarens kontraktbrott (24, 32 §§) hänvisar till ett särskilt stadgande om rätt att innehålla prestation (48 §), här endast hänvisas till säljarens allmänna rätt att hålla inne godset enligt 10 §. Det är möjligt att detta i de flesta fall är tillräckligt. Men en extraordinär rätt att hålla inne prestation är dock något annat än vad som åsyftas i 10 §. Antag att köparen skall göra en förskottsbetalning av en tredjedel av priset den 15 september och att säljaren skall leverera godset den 1 oktober samt att köparen skall betala återstoden av priset den 1 november. Om köparen inte gör förskottsbetalningen, bör säljaren uppenbarligen inte vara skyldig att avlämna godset den 1 oktober. Detta är kanske förenligt med 10 §, eftersom den omständigheten att köparen har kredit med två tredjedelar förmodligen inte gör att köpet skall betraktas som "kreditköp". Men tekniken får ändå anses missvisande. Ett annat exempel är att delleveranser är avtalade och betalning skall ske tio dagar efter varje delleverans. Om köparen inte betalar den första delleveransen i tid bör väl säljaren ha rätt att innehålla senare delleverans. Något stöd härför synes inte 10 § ge.

Slutsatsen är att om man vid säljarens kontraktsbrott reglerar rätten att innehålla prestation som en särskild påföljd, bör man också göra det vid köparens kontraktsbrott.

Sveriges domareförbund

De föreslagna reglerna om köparens avtalsbrott överensstämmer i huvudsak med vad som återfinns i den nuvarande köplagstiftningen. Förbundet har ingen erinran mot den utformning dessa regler fått. Det är en fördel att det föreslås att en särskild regel införs som behandlar den situationen att

köparen före avlämnandet avbeställer en vara som skall tillverkas för köparens räkning. Detta rättsläge är oklart i gällande lag och bör därför regleras.

Sveriges advokatsamfund

Samfundet hänvisar till punkterna 4. och 7. i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

Näringslivsorganisationerna

Förslaget anger när köparens betalningsdröjsmål utgör kontraktsbrott och vilka befogenheter säljaren då ges. Här kan anläggas samma synpunkter som de vi framfört om 24 och 32 §§. Lagtexten kräver i övrigt inga särskilda kommentarer.

Organisationerna vill här särskilt fästa uppmärksamheten på motiven. Vad som där sägs om rättidig betalning via bank, postgiro o. dyl. är av stor praktisk betydelse och vi delar de synpunkter som framförs.

57 §

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet hänvisar till punkt 7. i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

Näringslivsorganisationerna

57 § Förslaget gör bristande medverkan från köparens sida till en form av "kontraktsbrott" i vissa fall där sådan medverkan behövs för att köpet skall kunna fullföljas.

Dock är det endast försening av köparens biförpliktelser som föreslås reglerad medan andra former av bristande uppfyllelse lämnas helt åt sidan.

Vid ett studium av 60 och 63 §§ visar det sig dessutom att säljaren måste ha "ett särskilt intresse av att bli av med det han sålt" för att han skall ha rätt till hävning och/eller skadestånd. Som exempel på när detta är fallet anger motiven dels försäljning av ett hus för rivning, dels försäljning av avfall från säljarens produktion. Med denna tolkning av rekvisitet får regeln en så ytterligt begränsad räckvidd att dess berättigande enbart på grund härav starkt kan ifrågasättas.

Om regeln ändå bibehålls bör detta rekvisit flyttas till 57 § så att man i 60 och 63 §§ hänvisar till "I fall som i 57 § sägs ..." eller liknande uttryck. Rekvisiten bör, eftersom de är gemensamma, finnas samlade på ett ställe.

Här fordras också någon kommentar om skillnaderna mellan det norska förslaget och övriga länders just i detta avseende. I det norska förslaget jämställs köparens alla förpliktelser, vilket innebär ett väsentligt avsteg från principerna i gällande köplag. Några vägande skäl härför har inte framförts.

Skillnaden mellan förslagen är i detta avseende av så grundläggande karaktär att den kan ställa till väsentliga problem i den nordiska handeln.

Uppsala universitet

Lagförslaget till 58 § 2 st om avbeställningsrätt vid tillverkningsköp och motiven till regeln synes inte tillräckligt klart utformade. Grundfrågan är, huruvida säljaren trots köparens avbetställning får kräva den avtalade köpeskillingen mot tillhandahållande av den färdigställda varan. Liksom arbetsgruppen anser vi att detta normalt inte bör vara möjligt. Inser köparen att han inte kommer att ha erforderlig nytta av varan, bör han kunna kräva att säljaren avbryter sina uppfyllelseansträngningar mot att säljarens positiva kontraktsintresse garanteras men med besparing av utgifter för köparen. En sådan regel har nära samband med den allmänna rättsgrundsatsen att säljaren skall begränsa köparens skadeståndsskyldighet, när köparen begått kontraktsbrott. Säljaren bör alltså i princip beakta, huruvida köparens intresse gagnas bäst av att tillverkningen fotsätter eller avbryts, och säljaren bör vara beredd att vidkännas avdrag för insparade kostnader om ett avbrytande framstår som det bästa alternativet för köparen. Sakkunnige Hjerner har emellertid hävdat (s 413 f) att värderingen av det halvfärdiga godset och beräkningen av insparade kostnader och av vinsten kan vara så svåra att säljaren bör vara berättigad att kräva köpeskillingen mot tillhandahållande av den halvfärdiga varan med avdrag för insparade kostnader. Även med denna lösning kan emellertid beräkningssvårigheter uppstå. Mot denna lösning talar också att köparen kan ha betydligt svårare att tillgodogöra sig det halvfärdiga godsets värde än vad säljaren kan ha (jfr återtagandeuppgörelsen vid avbetalningsköp). Säljaren bör därför normalt vara skyldig att avbryta tillverkningen för köparens räkning och på bästa möjliga sätt tillgodogöra sig värdet av den halvfärdiga varan för egen del till minskning av köparens skadeståndsskyldighet. – Beräkningen av insparade kostnader och säljarens vinst samt bevisbördan för uppkomna och insparade kostnader blir då centrala frågor. Härom tiger motiven i stort sett (s 322). Problemet måste utredas ytterligare. Fakultetsstyrelsen anser att säljaren skall ha hela den vinst han skulle fått om avtalet hade fullföljts, vilket innebär att vinsten inte skall slås ut under hela tillverkningstiden i proportion till nerlagda kostnader. En placering av bevisbördan på köparen av vad säljaren sparat och vad kostnaderna hade blivit om tillverkningen fortsatt kan verka naturligt med hänsyn till köparens kontraktsbrott, men mot detta talar att uppgifterna finns hos säljaren. Säljare bör därför trots allt få bevisbördan men med låga beviskrav. – Ser man på lagtexten borde nog för tydlighets skull huvudregeln, att säljaren inte får kräva ut avtalad köpeskilling, framgå av andra styckets inledning. Därefter bör det skrivas att säljaren i stället har rätt till ersättning. Anser man att säljaren också skall ha ersättning för vinst,bör man absolut inte som i förslaget skriva att säljaren har rätt till ersättning för förlust enligt 71 – 74 §§. Slutligen kan en regel ges om de undantagssituationer, där köparen trots allt är tvungen att betala hela den avtalde köpeskillingen mot erhållande av den färdiga varan.

Utgår man ifrån att grunden för regeln är att träffa en kompromiss där säljaren får sitt positiva kontraktsintresse tillgodosett utan att köparen tillfogas onödiga utgifter, kan man fråga sig om inte en avbeställningsrätt borde finnas även i andra fall än vid tillverkningsköp (jfr det norska förslaget, som även ger avbeställningsrätt när säljaren skall skaffa varan för köparen). Anledningen till att en sådan rätt inte givits i det svenska förslaget torde vara, att specialtillverkat gods är svårare att avyttra för köparen utan nämnvärd förlust än vad det är att avyttra standardgods. Å

andra sidan uppstår säkerligen ofta en förlust för köparen även vid avyttring av standardgods, eftersom han inte yrkesmässigt säljer varor av detta slag, och beräkningen av säljarens utgifter och uteblivna vinst skulle vara något enklare vid avbeställning av standardvaror som skaffas från annan. Även i dessa fall uppstår emellertid problem med beräkning av overhead-kostnader o. dyl. Fakultetsstyrelsen har därför ingen erinran mot att 58 § 2 st tolkas motsatsvis beträffande andra slags köp, men vi vill samtidigt framhålla att det synes lämpligt att departementet i lagstiftningsärendets fortsatta handläggning diskuterar även dessa frågor och talar om hur skyldigheter att begränsa motpartens förlust.

Jan Hellner

58 § 2 st. Om man godtar att införa en rätt till avbeställning uppstår dock några frågor. Det talas om att "avbrott av tillverkningen" skulle medföra väsentlig olägenhet etc. Avbeställningar sker ju ofta innan tillverkningen har börjat, och för sådana fall förefaller ordet "avbrott" mindre träffande. SOU hade (37 § i dess förslag) uttrycket att säljaren var skyldig "inställa tillverkningen", och man frågar om valet av ett annat ord åsyftar en begräsning av något slag.

Beträffande ersättningen hänvisas i sista meningen till de allmänna stadgandena i 71 – 74 §§ om skadestånd. Enligt motiven (s 322) tar man inte ställning till om "subtraktionsmetoden" eller "additionsmetoden" skall tillämpas. Ehuru köplagsutredningen föreslog en additionsmetod, utgick den från att allmänna skadeståndsrättsliga principer entydigt pekar på subtraktionsmetoden och att därför ett särskilt stadgande är nödvändigt om additionsmetoden skall tillämpas.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet hänvisar till punkt 4. i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4)

Andra stycket

Samfundet anser det värdefullt att en regel om "avbeställningsrätt" för köparen tas in i köplagen. Samfundet anser det angeläget att regeln konstrueras så att säljaren inte förlorar på avbeställningen och inte heller p. g. a. bevissvårigheter riskerar att förlora på avbeställningen. Säljaren skall hellre bli överkompenserad än underkompenserad.

Den föreslagna lagtexten ger emellertid inte tillräcklig vägledning för vad som skall gälla. En avbeställning kan sägas innebära, eller i vart fall jämställas med, en obefogad hävning, en förklaring att köparen inte kommer att fullfölja avtalet, d. v. s. ett befarat (minst) avtalsbrott. En avbeställning måste nämligen uppfattas som en förklaring från köparen att han inte kommer att betala den överenskomna köpeskillingen. Detta i sin tur måste anses som ett sådant väsentligt avtalsbrott att vid en avbeställning rekvisitet i 66 § är uppfyllt, nämligen att det står klart att det kommer att inträffa ett avtalsbrott som ger ena parten rätt att häva köpet. Utgångspunkten är alltså att säljaren vid en avbeställning har rätt att häva köpet och kräva skadestånd. Men vad som inledningsvis måste klaras ut är om säljaren vid en avbeställning har rätt till fullgörelse från köparens sida. För att det över huvud taget skall vara någon mening med att skapa en "avbeställningsrätt" bör utgångspunkten vara att en avbeställning innebär att köparen

inte längre är skyldig att fullgöra köpet, d. v. s. ta leverans och betala priset eller i övrigt fullgöra de skyldigheter i fråga om ställande av säkerheter etc. som kan framgå av köpavtalet. Nästa steg är att konstatera att avbeställningen innebär att även säljarens skyldighet att fullgöra har upphört, d. v. s. säljaren behöver inte avge någon särskild hävningsförklaring till skillnad mot vad som gäller – för att säljarens skyldighet att fullgöra sina förpliktelser skall upphöra – vid en obefogad hävning från köparen. Nästa steg är att reglera hur avtalsförhållandet skall avvecklas. Det viktigaste därvid är att för det första konstatera att säljaren har rätt till skadestånd, för det andra att ange de särskilda regler som skall gälla för beräkning av skadeståndet. Det kan vidare vara av värde att reglera i vilken mån säljaren är skyldig att ställa till köparens förfogande, mot betalning givetvis, de delar av leveransen för vilka tillverkningen kan ha kommit så långt att de kan ha ett värde för köparen. Skadeståndet bör beräknas så att det motsvarar köpeskillingen plus säljarens kostnader (andra än försäljningskostnader) för att göra sig av med godset i den form det befinner sig vid avbeställningen (råvaror, halvfabrikat eller färdigtillverkade delar av leveransen) med avdrag för *dels* de kostnader som köparen kan visa att säljaren inte längre behöver ta därför att tillverkningen avbryts (hos säljaren eller legotillverkare), *dels* säljarens nettointäkter (intänkter minus försäljningskostnader m. m.) av en försäljning av godset till annan än den ursprunglige köparen. Vid beräkning av de kostnader säljaren inte behöver ta därför att tillverkningen avbryts bör hänsyn tas till att säljaren har egna fasta kostnader eller kanske genom avtal med underleverantörer eller legotillverkare är skyldig att betala lika stort belopp till dem oavsett avbeställningen. För det fall godset kan säljas till annan än den ursprunglige köparen, men säljaren inte gör så, bör i stället för en nettointänkt upptas en post som motsvarar vad köparen kan visa att säljarens nettointäkt skulle ha varit om han sålt godset. – Man får inte vara främmande för möjligheten att skadeståndet kan bli lika högt som köpeskillingen, ibland högre.

Samfundet har uppfattat förslaget så att köparen i vissa fall skall ha men i vissa fall inte skall ha en "avbeställningsrätt" i den betydelsen att köparen inte är skyldig att fullgöra köpet genom att ta leverans och betala köpeskillingen o. s. v. utan har rätt att få dessa förpliktelser ersatta med förpliktelsen att utge på visst sätt beräknad ersättning till säljaren. Enligt samfundets mening framgår det emellertid inte tydligt av den föreslagna lagtexten att köparen i vissa fall skall ha men i vissa fall inte skall ha sådan "avbeställningsrätt".

Till att börja med anges att säljaren inte får fullfölja tillverkningen för köparens räkning. Detta uttryck är missvisande. Det finns ingen anledning att konstruera det som ett lagbrott att köparen fullföljer tillverkningen. Det är ju inte heller det som är avsikten. Avsikten är att ange att säljaren i visst fall inte får ersättning för tillverkningen efter en avbeställning. Rekvisitet "såvida inte ett avbrott av tillverkningen skulle medföra en väsentlig olägenhet för säljaren" – varmed torde avses ett fall då köparen inte har "avbeställningsrätt" – är innehållslöst så länge det inte anges vilken rätt till ersättning säljaren har vid avbeställning i de fall köparen har en "avbeställningsrätt". Det framgår nämligen inte av paragrafen vad som skulle kunna vara en olägenhet för säljaren. Lika litet har rekvisitet "risk för att hans förlust till följd av avbeställningen inte blir ersatt" något innehåll så länge det inte anges vad hans förlust till följd av avbeställningen kan bli och vad det är för omständigheter som skulle utgöra en risk för att denna förslut inte blir ersatt. Reglerna om beräkning av skadestånd i 71 – 74 §§ till vilka hänvisas innehåller nämligen inte någon särskild regel om skadestånd vid avbeställning. Enligt samfundets mening bör det vara

så att säljaren inte skall behöva göra någon förlust till följd av avbeställningen, och detta torde även vara avsikten enligt lagförslaget. Det är därför svårt att förstå uttrycket "förlust till följd av avbeställningen".

Enligt samfundets mening framgår det heller inte med tillräcklig tydlighet i vilka fall köparen skall ha eller inte skall ha "avbeställningsrätt". Rekvisiten "olägenhet" och "risk för att ... förlust ... inte blir ersatta" ger inte tillräcklig vägledning, främst eftersom rekvisitens innehåll är beroende av vilken rätt till ersättning säljaren har i de fall köparen har en "avbeställningsrätt" och förslaget är oklart på denna punkt. Det skulle vidare vara värdefullt med ett förtydligande av det resonemang som i motiven (s. 322) förs om att säljarens ställning kan förbättras genom att tillverkningen fortsätts, med hänsyn till det säkerhetsvärde godset kan representera. Ett exempel på ett sådant fall skulle vara värdefullt.

Samfundet förordar att förslaget till 58 § andra stycket utgår i sin helhet och ersätts av ett stadgande, gärna med rubriken "Avbeställning", som tydligt reglerar vad som gäller vid avbeställning. Samfundet hänvisar dessutom till vad samfundet anfört i sitt yttrande över köplagsutredningens betänkande "Köplag", se TSA 1977 s. 473 f.

Näringslivsorganisationerna

Såvitt avser paragrafens andra stycke om avbeställning delar organisationerna de synpunkter som framförs av professor Hjerner i hans särskilda yttrande.

Organisationerna avstyrker därför en lagreglering av köparens avbeställning. Om en sådan bestämmelse ändå införs borde det dock vara självklart att säljaren skall hållas skadeslös vid det köparens kontraktsbrott som avbeställningen utgör. Regeln måste därför i sådant fall kompletteras så att det av lagtexten framgår att skadeståndet skall beräknas enligt den s. k. subtraktionsmetoden.

59 §

Näringslivsorganisationerna

Den situation som paragrafen behandlar inträffar ytterst sällan. Redan av denna anledning kan regeln utgå. Den verkan av säljarens passivitet som föreskrivs – förlust av rätten att kräva betalning – ter sig dessutom främmande för flertalet näringsidkare.

60 §

Uppsala universitet

Väsentlighetsbedömningen vid köparens kontraktsbrott bör, i motsats till vad som gäller vid säljarens kontraktsbrott, bedömas objektivt med hänsyn tagen till kontraktsbrottet som sådant (jfr det danska förslaget på dessa punkter och motiven s 326 ö). 60 § tillstyrks därför.

Jan Hellner

60 § 1 st. Uttalandena i motiven (s 326) om säljarens rätt att häva köpet när betalning krävs mot dokument och köparen inte betalar omedelbart

synes motsägelsefulla. Å ena sidan sägs att varje dröjsmål inte nödvändigtvis har lika stor betydelse, och hävning får då inte ske utan hänsyn till detta. Å andra sidan sägs, ett par rader längre ned, att utgångspunkten bör vara att säljaren (menas möjligen köparen) får räkna med att betalningen med risk för hävning skall ske när dokumentet presenteras. På en punkt där det synes viktigt att ha klara regler är motiven så försiktigt skrivna att de skapar oklarhet.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet hänvisar till punkt 9. i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4)

Näringslivsorganistionerna

Beträffande fjärde stycket hänvisas till tidigare kommentarer till 57 §. I övrigt tillstyrker organisationerna förslaget. Kanske bör det dock i motiven ännu klarare utsägas att säljarens finansiella ställning är helt ovidkommande vid bedömningen av om köparens dröjsmål är väsentligt.

61 §

Sveriges Advokatsamfund

Angående uttrycket "meddela köparen att han vill häva" hänvisar samfundet till vad samfundet anfört under 31 §.

Näringslivsorganisationerna

Paragrafen har en begränsad betydelse. När köparen väl betalt hela priset har säljaren normalt sett inget intresse av att häva köpet. Det kan till och med ifrågasättas huruvida han bör ha en sådan rätt. I vart fall bör han dock vara skyldig att i så fall avge sin hävningsförklaring genast.

I den mån paragrafen är tillämplig på förskotts- eller delbetalningar har den däremot betydligt större betydelse. Detta fall behandlas dock inte i motiven.

62 §

Jan Hellner

62 § 2 st. Den nuvarande anteciperingsregeln i köplagen (vilken har en liknande men inte helt överenstämmande formulering: "all anledning saknas") har särskilt av Bertil Bengtsson, Hävningsrätt och förtida uppsägning vid kontraktsbrott, 1967, s 297 ff, kritiserats såsom varande alltför sträng mot gäldenären. Man frågar om någon ändring är avsedd.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet hänvisar här till vad samfundet anfört under 50 § om behovet av en utvidgad detentionsrätt.

Näringslivsorganisationerna

I gällande köplag 29 § har säljaren rätt att häva beträffande senare poster om inte "all anledning saknas att befara dröjsmålets upprepande". I jämförelse härmed innebär förslaget en inte obetydlig inskränkning av säljarens rätt till hävning av senare poster.

När köparen redan gjort sig skyldig till väsentligt dröjsmål beträffande en post, bör det räcka att man kan förutse ytterligare dröjsmål för att säljaren skall få häva avtal såvitt avser leverans av senare poster. Något krav på att sådant ytterligare dröjsmål skall vara av kvalificerad art bör inte uppställas. Orden "som ger rätt till hävning" bör därför utgå ur andra stycket.

63 §

Uppsala universitet

Köparens skadeståndsskyldighet är strängare än säljarens, eftersom enligt 63 § endast force majeure-händelser utgör befrielsegrunder, medan alla slags hinder utanför säljarens kontroll kan vara befrielsegrunder vid säljarens kontraktsbrott. Detta kan godtas med hänsyn till regleringen i skuldebrevslagen och räntelagen och till att säljaren sällan torde vara berättigad till skadestånd utöver dröjsmålsränta, eftersom en sådan skada anses ofta vara inadekvat (s. 359 y).

Jan Hellner

Man lägger märke till att det i motiven (s 335 y) sägs att säljarens rätt till skadestånd på grund av köparens avbeställning i allmänhet bör bedömas enligt förefliggande stadgande (om skadestånd vid köparens dröjsmål med betaltningen). Men om detta finns ett särskilt stadgande (58 § 2 st sista meningen). Vad avses?

Lantbrukarnas riksförbund

Arbetsgruppen har ett antal regler som avser köparens kontraktsbrott. Tanken är att låta rättspraxis utveckla principer för säljarens rätt till skadestånd och hävning på grund av köparens bristande medverkan i andra fall än då säljaren har särskilt intresse av att bli av med varan (63 § 2 st). Hithörande rättsområde har endast i obetydlig utsträckning blivit rättsligt belyst. Med den utformning lagtexten fått synes det dock tveksamt om reglerna kommer att få någon större praktisk betydelse. LRF noterar att endast köparens biförpliktelser och försening av dem regleras. I övrigt lämnas andra bristande uppfyllelser utan reglering. Här kan svårigheter uppkomma i det nordiska samarbetet med hänsyn till skillnader i lagförslagen.

Sveriges Advokatsamfund

Första stycket

Förslaget innebär – liksom Hellners förslag – en rätt till skadestånd utöver dröjsmålsränta. Samfundet anser – mot bakgrund av att frågan om förhållandet mellan ränta och skadestånd enligt svensk rätt inte är helt klar – att denna fråga är värd en närmare analys än vad som framgår av

motiven. Samfundet vill sätta i fråga om de kanske finns skäl att göra skillnad på å ena sidan den typ av skada som avser kostnader/förluster i fråga om godset p. g. a. den försenade betalningen och å andra sidan den typ av skada som avser frånvaron av pengar t. ex. ränteförluster. Man skulle kunna tänka sig att den förra typen av skada regleras enligt en särskild regel i köplagen, t. ex. med "fullt skadestånd", medan regleringen av den senare typen av skada följde allmänna regler i t. ex. skuldebrevslagen och räntelagen (jfr vidare Gösta Walins kommentar till Skuldebrevslagen, not 10 till 6 §).

Andra stycket

Texten kan läsas så att det motsatsvis gäller att säljaren aldrig har rätt till skadestånd om han inte har ett särskilt intresse av att bli av med det han sålt. Samfundet utgår från att denna mening inte är avsedd och föreslår att lagtexten formuleras om.

Näringslivsorganisationerna

Vad beträffar paragrafens andra stycke hänvisas till kommentaren till 57 §. Därutöver har vi ett par detaljanmärkningar.

För att uppnå kongruens i andra stycket bör kanske andra meningen lyda: "Säljaren har dock inte rätt till skadestånd, om det har förelegat ett hinder för köparens medverkan motsvarande det som avses i 29 §."

Av tredje styckets formulering framgår inte huruvida det skall läsas självständigt eller om, såvitt avser köparens bristande medverkan, skadeståndsskyldighet endast inträder när även rekvisiten i 57 § och 63 § 2 st är uppfyllda. Olika tolkningar härvidlag vore olyckliga.

För övrigt vore det skrivningsmässigt tydligare om regeln återges i sin helhet i stället för att hänvisa till 30 §.

64 §

Jan Hellner

Det råder som bekant stora meningsskiljaktigheter om det är nödvändigt och lämpligt att i ett köp ha bestämmelser om köparens underlåtenhet att utföra specifikation. Det kan till en början vara äventyrligt att tvinga en köpare att ta emot en vara som avviker från vad han vill ha, även om han visar passivitet. Det föreslagna stadgandet är en så gott som ordagrann översättning av motsvarande stadgande i FN-konventionen (art. 65), med undantag för att i det svenska förslaget det saknas några ord (motsvarigheten till "without prejudice to any other rights he may have"), vilka dock finns i den norska texten. Det framgår inte av stadgandet vilken sanktionen är om köparen underlåter att specificera och säljaren handlar så som föreskrivs. En gissning skulle vara att köparen inte kan göra gällande att godset är felaktigt om säljaren har utfört specifikationen i enlighet med bestämmelsen. Men i så fall borde regeln finnas bland dem som beskriver kraven på varans beskaffenhet.

Uppsala universitet

Det kan ifrågasättas om det inte vore bättre att i 65 § uttryckligen nämna konkurs och inledande av ackordsförhandling som särskilda grunder, vilka alltid berättigar till innehållande av prestation. Eftersom den innehållande parten handlar på egen risk, är det angeläget att lagtexten ger så klart besked som möjligt. En okunnig läsare skulle då dessutom direkt få klart för sig att konkurs är av betydelse ej blott vid tillämpning av 67 §.

Jan Hellner

Detta är enligt min mening en av de viktigaste sakliga nyheterna i förslaget. De nuvarande begränsade reglerna om säljarens stoppningsrätt, dvs. rätt att innehålla gods i vissa opreciserade fall av köparens obestånd, har ersatts med en allmän bestämmelse om rätt att innehålla prestation vid andra partens befarade kontraktsbrott. Det är en praktiskt betydelsefull fråga, om part (inte bara vid köp utan även vid andra avtal) vågar hålla inne sin prestation när han fruktar att motparten inte kommer att fullgöra sina förpliktelser. Tar han fel riskerar han att detta betraktas som (anteciperat) kontraktsbrott från hans egen sida. Nu luckras detta upp starkt, efter mönster av FN-konventionen (art. 71), men formuleringen i den svenska texten förefaller att ge den part som befarar kontraktsbrott av den andra parten ändå större frihet att innehålla prestation än konventionen gör (jfr "han får antas inte komma att uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser" med konventionens "it becomes apparent that the other party will not perform a substantial part of his obligations"). En principfråga av detta slag borde bli föremål för en ingående diskussion innan man bestämmer sig för en så betydande ändring i kontraktsrätten.

Sveriges Advokatsamfund

Uttrycket "avsänt" bör bytas ut mot ett uttryck som klarare anger hur långt stoppningsrätten sträcker sig. Exempel: Har säljaren stoppningsrätt om godset avsänts med fraktförare som anlitats av köparen?

I övrigt hänvisar samfundet till punkt 7. i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4)

Ackordscentralen Stockholm

Den s.k. stoppningsrätten har i förslaget (65–66 §§) utökats till att avse även det fall att säljaren har problem att fullfölja avtalet. Eftersom en köpare, liksom en säljare, kan ha stort intresse av att avtalade prestationer fullföljs och bör skyddas mot det fall där de misstänks ej komma att bli fullföljda förefaller den föreslagna regleringen ha fog för sig (s. 339 ff).

Näringslivsorganisationerna

Organisationerna har inget att invända mot förslagets principer. Emellertid är rekvisitet för stoppningsrätt mycket allmänt hållet vilket kan föranleda tillämpningssvårigheter. Den precisering som vore önskvärd finns inte heller i motiven.

66 §

Jan Hellner

Även denna bestämmelse, om rätt att häva köp på grund av motpartens anteciperade kontraktsbrott, är vittgående. Man frågar varför det inte enligt lagtexten finns någon hänvisning till möjligheten att hindra hävning genom att ställa säkerhet, något som beträffande innehållande av prestation föreskrivs i 65 §. Detta antyds visserligen i motiven (s 344), men om det anses lämpligt att föreskriva det i 65 § bör så ske också i 66 §. Det saknas också i 66 § en sådan föreskrift om skyldighet att meddela om avsikten att vidta åtgärd som finns i 65 § (jfr FN-konventionen art. 72 (2)).

67 §

Uppsala universitet

En betydelsefull nyhet i förslaget är att detta saknar en motsvarighet till 40 § i gällande köplag. Enligt motiven (s 345 x) skall köparens konkursbo inte längre ha någon rätt att tillträda köpet, utan konkurs hos köparen – liksom hos säljaren – blir i fortsättningen alltid en hävningsgrund. I betänkandet har ingen som helst motivering gjorts för detta förslag. I det norska förslaget ges konkursboet en generell inträdesrätt t. o. m. vid säljarens konkurs (där den norska konkurslagstiftningen inte är lika otvetydig), och enligt dansk rätt finns en sådan inträdesrätt i allmänhet enligt den danska konkurslagen. Det är alltså missvisande när det i motiven till köplagsförslaget står att medkontrahenten enligt det danska förslaget inte är skyldig att ge boet tillfälle att tillträda köpet. – Fakultetsstyrelsen anser det ytterst angeläget att en motsvarighet till 40 § köplagen behålls, så länge det inte finns generella regler om konkursbos inträdesrätt i gäldenärens avtal i den svenska konkurslagstiftningen. Eljest skulle stor ovisshet kunna uppkomma och 12 kap. 31 § jordabalken kunna ifrågasättas vara en singularitet. Som just antyddes är det tvärtom önskvärt att vi i svensk rätt snart genom lagstiftning undanröjer den besvärande oklarhet som i dag råder angående ett konkursbos inträdesrätt vid kontraktstyper som i dag är oreglerade, t. ex. leasingavtal, köpavtal vid säljarens konkurs, entreprenadavtal etc. Ett sådant lagstiftningsärende lär för övrigt vara anhängigt i justitiedepartementet men vilande i avvaktan på fullbordandet av ett avhandlingsarbete härom i Uppsala. – Vid ett temporärt överförande av nuvarande 40 § till 67 § i förslaget bör det även klargöras, att konkursboets inträdesrätt är tvingande. Förslagets 3 § kan, liksom 1 § i gällande köplag, lätt leda till missförstånd (se Håstad, Sakrätt, 2 uppl s 271 vid not 16 och handelsbolagslagen 29 §). Det kan även övervägas, huruvida konkursboet generellt skall vara skyldigt att ställa säkerhet om boet inträder. Enligt gällande köplag har detta ansetts olämpligt, eftersom konkursboet ofta inte skulle klara av att ställa säkerhet för olika utestående kontrakt innan boets ställning är utredd; enligt vår mening bör det vara tillräckligt att medkontrahenten i förhållande till boet kan utöva passiv stoppningsrätt, om det finns anledning att antaga att boet är insolvent.

Beträffande 67 § önskar fakultetsstyrelsen framhålla att det bör klargöras, att säljarens separationsrätt gäller oavsett om säljaren kände till att köparen gått i konkurs (se Håstad, Sakrätt, 2 uppl s 282 not 30). Alméns uttalanden (Köplagen, 4 uppl § 41 vid not 30 ff), vilka inte accepterats i Danmark och Norge, sprider en ovisshet på denna punkt.

Omfattningen av de poster som en säljare måste betala när han blir skadeståndsskyldig torde bli den främsta anledningen till att parter i kommersiella förhållanden kommer att skriva särskilda avtal även fortsättningsvis. Man kan fråga sig om inte lagen borde anpassas till vad som är en normal kommersiell lösning, nämligen att indirekta skador endast ersatts vid grov vårdslöshet från säljarens sida. Det lagda förslaget till 71 § med rätt till ersättning även för "annan förlust" i kombination med långtgående och svåröverblickbara jämkningsregler i 74 § beträffande oskäligt betungande skadestånd verkar inte övertygande. De allmänt hållna motiven till jämkningsreglen (s 367) ökar inte klarheten, utan åtskilliga tvister kan förväntas uppkomma. En regel om att annan förlust endast ersätts om säljaren varit vårdslös (grovt vårdslös) bör allvarligt övervägas. I så fall blir jämkningsregeln i 74 § 2 st överflödig.

Eftersom vi nu jämför förslaget till ny köplag med de skadeståndsbestämmelser som brukar förekomma i standardavtal, vill vi passa på att uttala att vi tillstyrker att förluster vid täckningstransaktioner skall ersättas av den kontraktsbrytande parten. I kommentaren till NLM framförs åsikten att sådana prisskillnader är indirekta skador och normalt inte ersättningsgilla (Deullar-Nordström, NLM 80, 1981 s 252), och samma uppfattning lär ha vunnit gehör åtminstone i någon skiljedom. Det framstår emellertid som märkligt att utesluta ersättning för prisskillnad vid ett täckningsköp, vare sig det är fråga om dröjsmål eller fel, om man samtidigt godtar att en köpare får avhjälpa fel på säljarens bekostnad. Gränsen mellan sådan självhjälp och ett täckningsköp kan ju vara mycket flytande, och den framförda tolkningen av NLM i standardkommentaren bäddar för rättsförluster. Ett ändamål med uteslutandet av indirekta skador från skadeståndsskyldigheten torde vara att indirekta skador är svårberäknade. Detta ändamål är visserligen relevant vid täckningsköp eftersom dessa inte nödvändigtvis gäller helt jämförbara varor, men ändamålet är också relevant vid självhjälp, vilket dock inte hindrat att jämförbar självhjälp är ersättningsgill. De gjorda påpekandena torde visa att det norska förslaget till en dispositiv legaldefinition av vad som är indirekta skador kan tjäna ett visst syfte.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet vill framhålla att gränsdragningen i första meningen inte är självklar. Situationen att köparen har ansökt om förordnande av god man, är lik situationen att köparen har själv ansökt om konkurs eller att köparen offentligt ha meddelat att han inställt betalningarna.

Andra stycket

Uttrycket "tillträtt köpet" kan tolkas så att konkursboet ådragit sig alla köparens förpliktelser enligt köpeavtalet, således inte bara att betala priset utan även andra förpliktelser, t. ex. att inte sälja godset vidare. Samfundet menar att detta inte alla gånger vore en rimlig reglering. Det vore värdefullt med ett förtydligande av hur uttrycket "tillträtt köpet" skall tolkas.

68 §

Jan Hellner

Andra stycket

Enligt den här föreslagna regeln skall säljaren, även om det är han som häver köp på grund av köparens kontraktsbrott, betala ränta (hur stor sägs inte) från den dag då han tog emot betalning, dock tidigast från tidpunkten för avlämnandet. Regeln har sin förebild i FN-konventionen art. 84 (1) (som emellertid inte har tillägget "tidigast från tidpunkten för avlämnandet"). Den föreslagna regeln avviker från den nu gällande i 2 § 2 st räntelagen (som motiverades utförligt i SOU 1974:28). I DsJu 1983:16 s. 24 f föreslogs en ändring av regeln i räntelagen, men efter remisskritik – som bl. a. gick ut på att frågan borde övervägas närmare i samband med köplagstiftningen – togs den inte upp i propositionen (prop. 1983/84:138 s. 8 f). Man efterlyser en motivering när nu regeln föreslås på nytt.

69 §

Sveriges Advokatsamfund

Andra stycket

Samfundet anser att det saknas anledning att begränsa skyldigheten att betala ränta till tidigast från tidpunkten för avlämnandet, dvs. utesluta ränta på förskott. I motiven anges (s. 354) att om köpet hävs av köparen, ränta på förskottsbeloppen kan ersättas som en skadeståndspost. Om detta är riktigt, torde ränta på även andra betalningar kunna ersättas som en skadeståndspost. Samfundet kan inte se något skäl att skilja på de olika typerna av betalning. Uppdelningen får för övrigt den betydelsen att ersättningen för förskottsränta kan jämkas enligt förslagets 74 §, eftersom ersättningen är skadestånd. Någon sådan regel om jämkning finns f. n. inte i fråga om skyldigheten att betala ränta. Samfundet anser inte denna skillnad motiverad.

Om säljaren häver, har köparen enligt förslaget inte någon möjlighet till ersättning för ränta på förskottet. Däremot skall köparen ge ut avkastning och annat utbyte som han har fått samt betala skälig ersättning, om han har haft väsentlig nytta av varan. Samfundet menar att detta kan leda till en obalans.

Samfundet vill vidare sätta i fråga om det är så alldeles självklart att ränta på förskottsbelopp kan ersättas som en skadeståndspost. Förhållandet mellan ränta och skadestånd är, som samfundet antytt under 63 §, inte alldeles oomtvistat. Det kan noteras att i riksrevisionsverkets anvisningar till 20 § upphandlingsförordningen anges att myndighet bör avtala om rätt till ränta på räntefritt förskott vid leveransförsening. Ett skäl till att en sådan avtalsbestämmelse bör tas in kan vara att det inte är alldeles klart att ersättning för ränta på förskottsbelopp kan utgå som skadestånd.

Näringslivsorganisationerna

I paragrafens andra stycke föreskrivs att säljaren, om betalning skall återgå till följd av att köpet hävts, skall betala avkastningsränta på beloppet. En nyhet i förhållande till gällande rätt är att ränta skall utgå även i det fallet att *köparen* har gjort sig skyldig till kontraktsbrottet, vilket organisationerna anser vara principiellt riktigt. Vi vill här påpeka att den bestämmelse i

räntelagen (2 §) som reglerar avkastningsräntan vid återgång av betalning endast upptar fallet då avtal hävts till följd av *betalningsmottagarens* kontraktsbrott och att någon ändring härvidlag inte heller föreslås i betänkandet "Ny räntelag" (SOU 1985:11). En ändring i nämnda lagrum måste göras så att överensstämmelse uppnås med köplagen.

70 §

Jan Hellner

Formuleringen av regeln om köparens förlust av rätten att häva köpet när han inte kan återställa godset, jämte undantagen från regeln, är hämtad från FN-konventionen. Sakligt torde förslaget överensstämma med gällande svensk rätt, utom att enligt punkt 3 köparen kan häva köpet också när varan helt eller delvis har sålts vidare i vanlig ordning innan han märkte eller borde ha märkt det fel på grund av vilket han ville häva köpet eller kräva omleverans. Den nuvarande svenska regeln har diskuterats åtskilligt i anslutning till rättspraxis (se t. ex. Almén § 57 vid p. 73 ff, SOU s. 339). En motivering för den föreslagna regeln synes ha varit på sin plats.

Näringslivsorganisationerna

Enligt förslaget får köparen häva köpet även om varan skadats eller förstörts av våda. Detta innebär att säljaren, då hävningsgrund föreligger, står faran för vådahändelser även när varan befinner sig hos köparen. Denna princip gäller visserligen enligt nuvarande köplag men kan av flera skäl ifrågasättas. Den som har något i sin vård bör normalt stå faran. Dessutom är det mera sannolikt att köparens försäkring täcker skadan. Organisationerna hemställer därför att det ytterligare övervägs om det inte vore lämpligt med en övergång till principen att säljaren står faran endast för händelser som är en följd av fel i godset. Denna regel gäller för övrigt redan i amerikansk och fransk rätt.

Förslaget behandlar inte det fall att återleverans inte är praktiskt möjlig eller innefattar en oacceptabel värdeförstörelse, t. ex. på grund av inbyggnad. Enligt motiven sid 355 tycks arbetsgruppen mena att denna situation skulle falla in under andra styckets första punkt eftersom återleverans hindras av varans egen beskaffenhet. Det skulle innebära att köparen både får häva köpet och behålla det köpta. En sådan tolkning är knappast lämplig. Den angivna situationen bör uttryckligen behandlas.

71 § ff

Näringslivsorganisationerna

Liksom enligt nuvarande regler föreslås skadeståndet i och för sig omfatta hela det s. k. positiva kontraktsintresset. Den som utsätts för avtalsbrottet skall med andra ord komma ekonomiskt i samma läge som om riktig fullgörelse skett. I 71 § i lagförslaget anges de skadeståndsposter som kan komma i fråga, nämligen utgiftsersättning, prisskillnad, förlorad vinst och annan förlust. En särskild regel om beräkningen av ersättning för prisskillnad har tagits in i 72–73 §§. Man skiljer, liksom nu, mellan de fall då en s. k. täckningstransaktion gjorts (72 §) respektive inte gjorts (73 §). I det förstnämnda fallet framgår prisskillnaden av en jämförelse mellan det avtalade priset och priset för täckningstransaktionen, medan i det senare

fallet beräkningen måste göras abstrakt och en jämförelse ske mellan det avtalade priset och det "gängse pris" som gäller vid tiden för hävningen av köpet. Här föreligger en skillnad jämfört med nu gällande rätt i vad avser själva tidpunkten för prisjämförelsen. Enligt förslaget är det inte tidpunkten för kontraktsbrottet utan tidpunkten för hävningen som skall läggas till grund. Detta ger i och för sig den hävningsberättigade en möjlighet att spekulera i prisutvecklingen men med hänsyn till lagförslagets regler om nedsättning av skadeståndet då den skadelidande parten underlåtit att vidta åtgärder för att begränsa skadan kan organisationerna godta den tidsbestämning för prisjämförelsen som föreslås gälla enligt 73 §.

Med hänsyn till den viktiga utgångspunkten att det dispositiva regelsystemet så långt möjligt skall motsvara den risk- och ansvarsfördelning som normalt gäller på marknaden bör lagförslaget enligt organisationerna innehålla regler som starkt begränsar köparens möjlighet att i händelse av fel i varan få ersättning för annan förlust än utgiftsersättning och prisskillnad. De standardavtal som förekommer på marknaden innehåller här genomgående ansvarsfriskrivningar till förmån för säljaren och dessa har också principiellt godtagits av HD i avgörandet NJA 1979 s. 483. I nämnda rättsfall behandlar HD utförligt anledningen till och behovet av en sådan riskbegränsning för säljaren. Det är nämligen betydligt lättare för köparen att bedöma de ekonomiska konsekvenserna som kan inträffa i hans organisation om varan i ett eller annat hänseende skulle vara behäftad med fel och inte kunna användas vid avsedd tidpunkt eller eventuellt förorsaka s. k. följdskador. Eftersom sådan typ av skada kan inträffa även när ansvar inte kan göras gällande mot säljaren undgår inte köparen att stå denna risk och åtminstone med avseende på vissa typer av skada kan han gardera sig genom försäkring.

Organisationerna anser därför att lagförslaget redan i "portalparagrafen" 71 § bör markera att annat skadestånd än utgiftsersättning och ersättning för prisskillnad endast skall utgå i den mån så anses skäligt med hänsyn till den skadeståndsskyldiges möjligheter att förutse och hindra skadans uppkomst samt till omständigheterna i övrigt. Jämkningsregeln i 74 § andra stycket kan kvarstå med föreslagen lydelse.

71 §

Jan Hellner

Detta är huvudstadgandet om beräkning av skadestånd. Det är tillämpligt på både säljares och köpares kontraktsbrott. Ingen hänsyn tas till de olikheter mellan skadeståndet vid säljarens dröjsmål och köparens dröjsmål som framträder bl. a. i nuvarande rättspraxis. Formuleringen ger bl. a. intrycket att den skadelidande regelbundet kan få ersättning för "förlorad vinst" utöver ersättning för prisskillnad, och man måste gå till motiven (s. 358) för att få besked om att så inte är fallet.

Motiven innehåller ett antal uttalanden som tydligen är avsedda att vara vägledande för rättstillämpningen, men de behandlar i svävande ordalag mycket kontroversiella frågor. Det sägs exempelvis (s. 359) om skadestånd när säljaren häver köpet: "Även om köpet avser en vara för vilken det finns en marknad, kan en säljare som hävt köpet eller som drabbats av avbeställning i vissa fall ha rätt till ersättning för utebliven vinst. En sådan ersättning kan *ibland* (kursiverat här) komma i fråga, om avsättningsmöjligheterna för varor av det aktuella slaget är begränsade och säljaren därför gått miste om ett köp genom att den köpare till vilken varan sålts i andra

hand även annars hade ingått avtal med säljaren om köp av en motsvarande vara. I detta fall utgör den uteblivna vinsten en mera indirekt följd av köparens avtalsbrott." Det här kursiverade ordet "ibland" hänför sig till det fundamentala problemet. Skall säljaren regelbundet ha rätt till sådant skadestånd, eller skall han styrka att han gått miste om en försäljning?

Lantbrukarnas riksförbund

Skadeståndets beräkning

Skadeståndsberäkning regleras i 71 – 74 §§. Liksom för närvarande skall hela det s. k. positiva kontraktsintresset ersättas. Endast mindre skillnader mot gällande rätt föreligger i förslaget. Den lagreglering som förslaget innebär är förmånligare för köparen än vad som vanligen gäller enligt standardavtal på marknaden. I dessa avtal är i regel köparens ersättning begränsad till utgiftsersättning och prisskillnad vid täckningsköp. Enligt lagförslaget skall ingå också förlorad vinst och annan förlust i skadeståndsposterna. Med hänsyn till möjligheterna att avtala bort ersättningar av nu angiven typ synes förslaget godtagbart från LRF:s synpunkt sett.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet hänvisar till punkt 10. i "Allmänna synpunkter" (avsnitt 4).

I fråga om den nu föreslagna texten vill samfundet anföra följande.

Kärnan i regeln finns formulerad i motiven (s. 357): Den skadelidande parten skall genom ersättningen ekonomiskt ställas i samma läge som om motparten fullgjort avtalet på rätt sätt. Samfundet anser att denna beskrivning bör återges i lagtexten, möjligtvis kompletterad med den uppräkning som nu återfinns i förslaget.

Ordet "utgifter" bör bytas ut mot "kostnader". Samfundet vill vidare sätta i fråga om inte formuleringen av stadgandet kan leda till missuppfattningen att en part i vissa fall kan ha rätt till "dubbel ersättning" genom att han har rätt till ersättning för både prisskillnad och förlorad vinst.

72 §

Jan Hellner

Denna bestämmelse rör skadestånd beräknat på grundval av täckningsköp resp. täckningsförsäljning. Den föreslagna principen torde i huvudsak överensstämma med gällande rätt. En mycket diskuterad fråga är, om köparen genom att kräva fullgörande och, när ändå inte leverans sker, senare häva köpet kan få ersättning för en prisstegring som ägt rum efter det att godset skulle ha levererats. Enligt gällande rätt anses han ha en sådan rätt, med viss reservation för att enligt norsk (och kanske dansk) rätt köparen anses vara skyldig att häva köpet och omedelbart företa täckningsköp när säljaren vägrar att leverera. Det norska förslaget innehåller en regel (i 72 § 2 st) som motsvarar denna uppfattning. Jag har inte lyckats förstå vad motiven innehåller (s. 363) om de övriga förslagens konsekvenser i motsvarande situation, bl. a. därför att det talas om att enligt 73 § priset vid tiden för varans "avlämnande" skall läggas till grund. Men 73 § innehåller ingen hänvisning till tiden för "avlämnande" utan till tiden för "mottagandet".

73 §

Jan Hellner

Denna bestämmelse om abstrakt skadeståndsberäkning är en översättning av art. 76 i FN-konventionen. Den avviker från nu gällande rätt, som låter tiden då godset skulle ha avlämnats vara avgörande för den abstrakta skadeståndsberäkningen (25 § köplagen), men överensstämmer beträffande huvudregeln med SOU, genom att tiden för hävningen läggs till grund (vilket i princip medför samma resultat som om köparen hade gjort ett täckningsköp, resp. säljaren en täckningsförsäljning, i omedelbar anslutning till hävningen). I anslutning till FN-konventionen har emellertid ett tillägg gjorts, enligt vilket om hävning sker först efter det att godset har mottagits, priset vid tiden för mottagandet skall läggas till grund. Som skäl för denna regel anges endast att den skall hindra att köparen kan spekulera på motpartens bekostnad genom att dröja med hävningen om prisutvecklingen är sådan att ersättningen därmed skulle öka (se s. 364). Regeln i FN-konventionen infördes på ett sent stadium (under plenarsessionen vid Wien-konferensen, som en kompromiss mellan olika framförda förslag, se Official Records s. 222 f). Värdet av att för vissa fall anknyta till mottagandet måste anses vara mer än tvivelaktigt. Skyddet mot spekulation ligger, allmänt sett, i att köparen måste häva "inom skälig tid" (31 §, 41 § 2 st.). Den föreslagna regeln hindrar inte köparen från spekulationsmöjligheten om han får reda på att godset har avlämnats alltför sent innan han mottagit det. Med tanke särskilt på de fall där part först någon tid efter mottagandet upptäcker felaktighet och alltså först då kan häva köpet betecknar Schlechtriem (Einheitliches UN-Kaufrecht s. 92) regeln som svår att rättfärdiga. Han pekar dock på möjligheten att styrka en konkret täckningstransaktion som ett remedium mot detta. (Jfr också Enderlein m. fl., Kaufrechtskonvention der UNO, anm. 2 till art. 76.) Det synes tvivelaktigt om det finns tillräckliga skäl för att följa konventionen på denna punkt.

74 §

Jan Hellner

Här föreskrivs en möjlighet till nedsättning av ersättningen. Förslaget överensstämmer i stort sett med SOU, men det saknas en begränsning till "normalförlusten". Det norska förslaget har däremot en sådan regel. Man ville gärna ha en förklaring till olikheten.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet anser att formuleringen, att den skadelidande parten *skall* vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin skada, är mindre lämplig. Det finns ingen anledning att göra en underlåtenhet att begränsa en skada till lagbrott. Avsikten med första stycket är att säga att för det fall den skadelidande parten inte vidtar skäliga åtgärder för att begränsa sin skada, skadeståndet sätts ned i motsvarande mån.

76 §

Lantbrukarnas riksförbund

Reglerna om vård av varan (76–82 §§) då säljaren sänt godset till annan ort överensstämmer i sak med gällande rätt. Detta förutsätter att det finns

någon på bestämmelseorten som för säljarens räkning utan oskäligt stora kostnader kan ta hand om varan (78 §). Regleringen om vårdplikten godtas. Det bör dock i motiven redogöras för vad som avses med "valts med omsorg" i 78 §.

Näringslivsorganisationerna

Paragrafen skiljer sig från gällande lag genom att häri inte anges att säljarens vårdplikt, när godset sänts till annan ort, förutsätter att det finns någon som på bestämmelseorten kan ta hand om godset för säljarens räkning och att det kan ske utan väsentlig kostnad eller olägenhet.

I motiven sägs (s. 371) att detta inte torde innebära någon saklig ändring eftersom förutsättningarna för vårdplikten knappast torde vara uppfyllda om det inte finns någon på bestämmelseorten som på säljarens vägnar utan väsentlig olägenhet och kostnad kan ta hand om varan.

Organisationerna ifrågasätter om detta påstående underbyggs av lagtextens utformning och förordar att förutsättningen för vårdpliktens inträde klart utsägs i lagen. Härvid bör också beaktas att förutsättningarna för säljarens vårdplikt i nu aktuella situationer och köparens vårdplikt enligt 77 § andra stycket bör beskrivas på enahanda sätt.

78 §

Näringslivsorganisationerna

För att den vårdpliktige skall undgå ansvar för godset krävs att förvararen "valts med omsorg". Då kriteriet har stor betydelse måste klara motivuttalanden finnas för att belysa vilket mått av aktsamhet som här krävs.

Organisationerna anser också att det bör finnas en bestämmelse som anger att den andra avtalsparten skall underrättas om att godset har överlämnats till tredje man.

79 §

Försvarets materielverk

I lagtexten talas om "försvarliga utgifter". Ordet försvarlig kan bl. a. betyda stor, ansenlig, betydande och har även andra synonymer. Vad som torde avses här är att utgifterna skall vara försvarbara, dvs. befogade, motiverade. Ett ord, som bättre än "försvarliga" otvetydigt säger vad som avses bör väljas, t. ex. "befogade". I 81 § är ordets användning i sammanhanget "på annat sätt som är försvarligt" klarare till sin innebörd.

80 §

Konsumentverket

Formuleringen i tredje stycket bör skärpas så att underrättelse till motparten skall ske "i god tid" före försäljningen. Det finns enligt verkets mening inte skäl att frångå vad som nu gäller enligt 34 § i köplagen (och föreslogs i 1976 års köplagsförslag, SOU 1976:66, 34 §).

Jan Hellner

Den föreslagna bestämmelsen utgör i stort sett en översättning av art. 88 (1) och (2) FN-konventionen. Den viktigaste olikheten mot gällande rätt är att som grund för rätten att sälja gods som skall tas om hand för vård nämns även att motparten dröjer oskäligt länge med att betala priset. Detta kan inte gärna tolkas annorlunda än att rätt att sälja godset uppstår även vid köparens dröjsmål med betalning, under förutsättning att köparen samtidigt vägrar att ta emot godset (vilket är ett vanligt fall). Man frågar vilken funktion regeln antas fylla vid sidan av säljarens rätt att vid köparens dröjsmål med betalningen häva köpet och sälja godset på nytt. Kan säljaren genom tillämpning av denna regel undgå principerna för beräkning av skadestånd?

81 §

Näringslivsorganisationerna

Organisationerna förordar att lagtexten, liksom de danska och norska lagtexterna, uttryckligen anger att den vårdpliktige parten såvitt möjligt skall underrätta motparten om sin avsikt att förfoga över varan på sätt paragrafen möjliggör.

86 §

Försvarets materielverk

Den fördelning av risken för befordran av meddelanden mellan mottagaren och avsändaren som skall gälla enligt beskrivningen på s. 378 förefaller ägnad att hos gemene man skapa osäkerhet om vad som gäller i det särskilda fallet. Det hade varit enklare för den praktiskt verksamme, om en enhetlig princip fått gälla genomgående.

Lagrådsremissens lagförslag

1 Förslag till

Köplag

Härigenom föreskrivs följande

Inledande bestämmelser

Tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller köp av lös egendom.
Lagen gäller i tillämpliga delar även byte av lös egendom.
Lagen gäller inte överlåtelse av tomträtt

2 § Lagen gäller beställning av en vara som skall tillverkas endast om beställaren inte skall tillhandahålla en väsentlig del av materialet. Lagen gäller inte avtal om uppförande av byggnad eller annan fast anläggning på mark eller i vatten.

Lagen gäller inte avtal som innebär att den som skall leverera en vara även skall utföra arbete eller någon annan tjänst, om tjänsten utgör den övervägande delen av hans förpliktelse.

Avtalsfrihet

3 § Lagens bestämmelser tillämpas inte i den mån annat följer av avtalet, av praxis som har utbildats mellan parterna eller av handelsbruk eller annan sedvänja som måste anses bindande för parterna.

Konsumentköp

4 § Lagen gäller inte i fall då konsumentköplagen (1900:000) är tillämplig.

Internationella köp

5 § Lagen gäller inte i fall då lagen (1987:822) om internationella köp är tillämplig.

Varans avlämnande

Hämtningsköp

6 § Varan skall hållas tillgänglig för avhämtning där säljaren vid köpet hade sitt affärsställe eller, om han saknade affärsställe som hade samband med köpet, sitt hemvist. Visste parterna vid köpet att varan eller det parti ur vilket den skall tas fanns på en annan plats, skall varan hållas tillgänglig för avhämtning på denna plats.

Varan är avlämnad när köparen har tagit hand om den.

Transportköp

7 § Skall varan transporteras till köparen inom en och samma ort eller inom ett område där säljaren vanligen ombesörjer transporten av liknande varor, sker avlämnandet när varan överlämnas till köparen. Om varan i annat fall skall transporteras till köparen och annat inte följer av en leveransklausul eller av avtalet i övrigt, sker avlämnandet när varan överlämnas till den transportör som har åtagit sig transporten från avsändningsorten. Om säljaren själv utför transporten, sker avlämnandet först när varan överlämnas till köparen.

Har varan sålts "fritt", "levererad" eller "fritt levererad" med angivande av en viss ort, anses den inte avlämnad förrän den har kommit fram till denna ort.

8 § Skall säljaren ordna transporten av varan, skall han ingå avtal om transporten till bestämmelseorten med lämpligt transportmedel och på sedvanliga villkor för en sådan transport.

Tiden för avlämnandet

9 § Skall varan inte avlämnas efter anfordran eller utan uppskov och följer tiden för avlämnandet inte heller annars av avtalet, skall varan avlämnas inom skälig tid från köpet.

Skall varan avlämnas inom en viss tidrymd och framgår det inte av omständigheterna att det ankommer på köparen att bestämma tidpunkten för avlämnandet, skall denna bestämmas av säljaren.

Om säljaren vid hämtningsköp skall bestämma tidpunkten för avlämnandet, skall han i tid underrätta köparen om när varan finns tillgänglig för avhämtning.

Rätt att hålla inne varan

10 § Har säljaren inte gett kredit eller anstånd med betalningen, är han inte skyldig att lämna ut varan eller, genom överlåtelse av dokument eller på annat sätt, frånhända sig förfoganderätten över den förrän betalning sker.

Skall säljaren sända varan från den ort där den skall avlämnas, får han inte med stöd av första stycket underlåta att avsända den. Han får dock hindra att varan eller dokument avseende varan lämnas ut till köparen innan betalning sker.

Kostnaderna för varan

11 § Säljaren svarar för sådana kostnader för varan som uppkommer före avlämnandet och som inte beror på att avlämnandet har försenats till följd av något förhållande på köparens sida.

Risken för varan

Vad risken innebär

12 § Bär köparen risken för varan, är han skyldig att betala varan även om den har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat genom en händelse som inte beror på säljaren.

Riskens övergång

13 § Risken går över på köparen, när varan avlämnas enligt avtalet eller enligt 6 eller 7 §.

Avlämnas varan inte i rätt tid och beror det på köparen eller något förhållande på hans sida, går risken över på köparen när säljaren har gjort vad som ankommer på honom för att avlämnandet skall kunna ske.

Skall köparen hämta varan på en annan plats än hos säljaren, går risken över när tiden för avlämnandet är inne och köparen har fått veta att varan finns tillgänglig för avhämtning.

14 § Risken går aldrig över på köparen förrän det genom märkning, anteckning i transportdokument eller på annat sätt har gjorts klart att varan är avsedd för köparen.

Varor under transport

15 § Avser köpet en vara under transport, går risken över på köparen vid köpet, om det inte framgår av omständigheterna att köparen har åtagit sig att bära risken från den tidpunkt då varan överlämnades till den transportör som har utfärdat transportdokumentet. Säljaren bär dock alltid risken för att varan vid köpet har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat, om han kände till eller borde ha känt till detta men inte har upplyst köparen om det.

Öppet köp

16 § Har öppet köp avtalats och varan avlämnats, bär köparen risken till dess att varan lämnas tillbaka.

Varans beskaffenhet

Överensstämmelse med avtalet m. m.

17 § Varan skall i fråga om art, mängd, kvalitet, andra egenskaper och förpackning stämma överens med vad som följer av avtalet.

Om inte annat följer av avtalet, skall varan

1. vara ägnad för det ändamål för vilket varor av samma slag i allmänhet används,
2. vara ägnad för det särskilda ändamål för vilket varan var avsedd att användas, om säljaren vid köpet måste ha insett detta särskilda ändamål och köparen har haft rimlig anledning att förlita sig på säljarens sakkunskap och bedömning,
3. ha egenskaper som säljaren har hänvisat till genom att lägga fram prov eller modell, och
4. vara förpackad på vanligt eller annars försvarligt sätt, om förpackning behövs för att bevara eller skydda varan.

Varan skall anses felaktig, om den avviker från vad som föreskrivs i första eller andra stycket.

18 § Även om det inte följer av 17 § skall varan anses felaktig, om den inte överensstämmer med sådana uppgifter om varans egenskaper eller användning som säljaren har lämnat vid marknadsföringen av varan eller annars före köpet och som kan antas ha inverkat på köpet.

Varan skall även anses felaktig, om den inte överensstämmer med sådana uppgifter om dess egenskaper eller användning som någon annan än säljaren, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, före köpet har lämnat vid marknadsföringen av varan och som kan antas ha inverkat på köpet. Varan skall dock inte anses felaktig, om säljaren varken kände till eller borde ha känt till uppgifterna.

Första och andra styckena gäller inte, om uppgifterna har rättats i tid på ett tydligt sätt.

Befintligt skick

19 § Även om varan har sålts i "befintligt skick" eller med ett liknande allmänt förbehåll skall den anses felaktig, om

1. varan inte överensstämmer med sådana uppgifter om dess egenskaper eller användning som säljaren har lämnat före köpet och som kan antas ha inverkat på köpet,
2. säljaren före köpet har underlåtit att upplysa köparen om ett sådant väsentligt förhållande rörande varans egenskaper eller användning som han måste antas ha känt till och som köparen med fog kunde räkna med att bli upplyst om, under förutsättning att underlåtenheten kan antas ha inverkat på köpet, eller
3. varan är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till varans pris och övriga omständigheter med fog har kunnat förutsätta.

När en begagnad vara har sålts på auktion, anses den såld "i befintligt skick". Vid tillämpning av första stycket 3 skall hänsyn i så fall tas till utropspriset.

Undersökning av varan före köpet

20 § Köparen får inte såsom fel åberopa vad han måste antas ha känt till vid köpet.

Har köparen före köpet undersökt varan eller utan godtagbar anledning underlåtit att följa säljarens uppmaning att undersöka den, får han inte såsom fel åberopa vad han borde ha märkt vid undersökningen, om inte säljaren har handlat i strid mot tro och heder.

Andra stycket gäller även när köparen före köpet har fått tillfälle att undersöka prov på varan och felet gäller en egenskap som skulle framgå av provet.

Avgörande tidpunkt för bedömningen av om fel föreligger

21 § Frågan om varan är felaktig skall bedömas med hänsyn till dess beskaffenhet när risken för varan går över på köparen. Säljaren svarar för fel som har funnits vid denna tidpunkt även om felet visar sig först senare.

Uppkommer en försämring av varan efter det att risken har gått över på köparen, skall varan anses felaktig, om försämringen är en följd av säljarens avtalsbrott. Detsamma gäller om säljaren genom en garanti eller liknande utfästelse har åtagit sig att under en viss tid svara för varans användbarhet eller andra egenskaper och försämringen avser en egenskap som omfattas av utfästelsen.

Påföljderna

22 § Avlämnas inte varan eller avlämnas den för sent och beror det inte på köparen eller något förhållande på hans sida, får köparen enligt 23–29 §§ kräva fullgörelse eller häva köpet samt dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne betalningen enligt 42 §.

Fullgörelse

23 § Köparen får hålla fast vid köpet och kräva fullgörelse. Säljaren är inte skyldig att fullgöra köpet, om det föreligger ett hinder som han inte kan övervinna eller om fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till köparens intresse av att säljaren fullgör köpet.

Om hindret eller missförhållandet upphör inom rimlig tid, får köparen dock kräva att säljaren fullgör köpet.

Köparen förlorar rätten att kräva att säljaren fullgör köpet, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

24 § Frågar säljaren om köparen trots dröjsmålet godtar avlämnande inom en viss tid eller meddelar säljaren att han kommer att fullgöra köpet inom en viss tid och svarar köparen inte inom skälig tid efter det att han har fått frågan eller meddelandet, får köparen inte häva köpet om säljaren fullgör det inom den tid som han har angett.

Hävning

25 § Köparen får häva köpet på grund av säljarens dröjsmål, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för köparen och säljaren insåg eller borde ha insett detta.

Har köparen förelagt säljaren en bestämd tilläggstid för varans avlämnande och är den inte oskäligt kort, får köparen även häva köpet om varan inte avlämnas inom tilläggstiden.

Medan tilläggstiden löper får köparen häva köpet endast om säljaren meddelar att han inte kommer att fullgöra köpet inom denna tid.

26 § Avser köpet en vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för köparen efter dennes anvisningar eller önskemål och kan säljaren inte utan väsentlig förlust tillgodogöra sig varan på annat sätt, får köparen häva köpet på grund av säljarens dröjsmål endast om hans syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet.

Skadestånd

27 § Köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom säljarens dröjsmål, om inte säljaren visar att dröjsmålet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror dröjsmålet på någon som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet, är säljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt första stycket. Detsam-

ma gäller om dröjsmålet beror på en leverantör som säljaren har anlitat eller någon annan i tidigare säljled.

Enligt första och andra styckena ersätts inte sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket.

Köparen har alltid rätt till ersättning, om dröjsmålet eller förlusten beror på försummelse på säljarens sida.

28 § Hindras säljaren att fullgöra köpet i rätt tid, skall han lämna köparen meddelande om hindret och dess inverkan på möjligheterna till fullgörelse. Om köparen inte får ett sådant meddelande inom skälig tid efter det att säljaren har fått eller borde ha fått kännedom om hindret, har köparen rätt till ersättning för den skada som kunde ha undvikits om han hade fått meddelandet i tid.

Meddelande om hävning och skadestånd

29 § Har varan avlämnats för sent, får köparen inte häva köpet eller kräva skadestånd på grund av dröjsmålet, om han inte inom skälig tid efter det att han fick kännedom om avlämnandet meddelar säljaren att han häver eller vill kräva skadestånd. Om köparen häver köpet, behöver han dock inte lämna särskilt meddelande om att han vill kräva skadestånd.

Påföljder vid fel i varan

Påföljderna

30 § Är varan felaktig och beror det inte på köparen eller något förhållande på hans sida, får köparen enligt 31 – 40 §§ kräva avhjälpande, omleverans eller prisavdrag eller häva köpet samt dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne betalningen enligt 42 §.

Undersökning av varan efter avlämnandet

31 § När varan har avlämnats skall köparen så snart omständigheterna medger det undersöka den i enlighet med god affärssed.

Framgår det att varan skall transporteras från platsen för avlämnandet, får köparen vänta med undersökningen till dess att varan har kommit fram.

Om köparen ändrar bestämmelseorten medan varan är på väg eller sänder varan vidare utan att ha haft skälig möjlighet att undersöka den och säljaren vid köpet kände till eller borde ha känt till möjligheten av en sådan omdestinering eller vidaresändning, får undersökningen uppskjutas till dess att varan har kommit fram till den nya bestämmelseorten.

Reklamation

32 § Köparen får inte åberopa att varan är felaktig, om han inte lämnar säljaren meddelande om felet inom skälig tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet (reklamation).

Reklamerar köparen inte inom två år från det att han har tagit emot varan, förlorar han rätten att åberopa felet, om inte annat följer av en garanti eller liknande utfästelse.

33 § Utan hinder av 31 och 32 §§ får köparen åberopa att varan är felaktig, om säljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

Avhjälpande och omleverans

34 § Köparen har rätt att kräva att säljaren avhjälper felet utan kostnad för köparen, om avhjälpande kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. I stället för att avhjälpa felet får säljaren företa omleverans enligt 36 §.

Köparen har rätt att kräva omleverans, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för honom och säljaren insåg eller borde ha insett detta. Köparen har dock inte rätt att kräva omleverans, om det föreligger ett sådant hinder eller missförhållande som avses i 23 §. Köparen har inte heller rätt att kräva omleverans, om det är fråga om en vara som fanns vid köpet och som, med hänsyn till sina egenskaper och till vad parterna måste antas ha förutsatt, inte kan ersättas med någon annan vara.

Om säljaren inte fullgör sin skyldighet att avhjälpa felet, har köparen rätt till ersättning för försvarliga kostnader för att avhjälpa det.

35 § Köparen får inte kräva avhjälpande av fel eller omleverans, om han inte lämnar säljaren meddelande om kravet i samband med att han reklamerar eller inom skälig tid därefter. Detta gäller dock inte om säljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

36 § Även om köparen inte kräver det, har säljaren rätt att på egen bekostnad avhjälpa felet eller företa omleverans, om detta kan ske utan väsentlig olägenhet för köparen och utan risk för att köparen inte får sina egna kostnader ersatta av säljaren.

Säljaren får ej åberopa att han inte har beretts tillfälle att avhjälpa felet eller företa omleverans, om köparen har avhjälpt felet och det med hänsyn till omständigheterna inte skäligen kunde krävas att köparen skulle avvakta avhjälpande eller omleverans från säljarens sida.

Prisavdrag och hävning

37 § Om avhjälpande eller omleverans inte kommer i fråga eller inte sker inom skälig tid efter reklamationen, får köparen kräva prisavdrag beräknat enligt 38 § eller häva köpet enligt 39 §.

Köparen har dock inte rätt till prisavdrag vid köp av begagnade varor på auktion.

38 § Kräver köparen prisavdrag, skall det beräknas så att förhållandet mellan det nedsatta och det avtalsenliga priset svarar mot förhållandet vid tidpunkten för avlämnandet mellan varans värde i felaktigt och i avtalsenligt skick.

39 § Köparen får häva köpet på grund av fel, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för honom och säljaren insåg eller borde ha insett detta.

Köparen får inte häva köpet på grund av felet, om han inte inom skälig tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet, eller efter den tid för avhjälpande eller omleverans som kan följa av 37 §, meddelar säljaren att han häver köpet. Detta gäller dock inte om säljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

Skadestånd

40 § Köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom att varan är felaktig, om inte säljaren visar att det har förelegat ett sådant hinder som avses i 27 § första eller andra stycket för att avlämna felfri vara. Vad som sägs i 28 § om säljarens skyldighet att lämna köparen meddelande om hinder för att fullgöra köpet i tid gäller på motsvarande sätt, om det föreligger hinder för att avlämna felfri vara.

Enligt första stycket ersätts inte sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket.

Köparen har alltid rätt till ersättning, om felet eller förlusten beror på försummelse på säljarens sida eller om varan vid köpet avvek från vad säljaren särskilt har utfäst.

Påföljder vid rättsligt fel

41 § Om tredje man har äganderätt till varan eller har panträtt eller annan liknande rätt i den (rättsligt fel) och det inte följer av avtalet att köparen skall överta varan med den begränsning som tredje mans rätt medför, gäller bestämmelserna om reklamation i 32 § första stycket och 33 §, om avhjälpande och omleverans i 34– 36 §§, om prisavdrag och hävning i 37–39 §§, om skadestånd i 40 § samt om köparens rätt att hålla inne betalningen i 42 §.

Köparen har alltid rätt till ersättning för den skada han lider genom ett rättsligt fel som förelåg vid köpet, om han varken kände till eller borde ha känt till felet.

Påföljder av rättsligt fel får även göras gällande, om tredje man påstår att han har en sådan rätt som avses i första stycket och det finns sannolika skäl för påståendet.

Gemensamma bestämmelser om påföljder vid säljarens avtalsbrott

Rätt att hålla inne betalningen

42 § Har köparen krav på grund av säljarens dröjsmål eller på grund av att varan är felaktig, får köparen hålla inne så mycket av betalningen som motsvarar kravet.

Partiellt avtalsbrott

43 § Är endast en del av leveransen försenad eller felaktig, tillämpas bestämmelserna om ifrågavarande avtalsbrott på denna del. Köparen får häva köpet i dess helhet, om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för honom i fråga om hela köpet och säljaren insåg eller borde ha insett detta.

Om det kan antas att säljaren anser sig ha fullgjort köpet i dess helhet trots att allt inte har avlämnats, tillämpas bestämmelserna om fel.

Hävning vid successiv leverans

44 § Skall avlämnande ske efter hand och är någon delleverans försenad eller felaktig, får köparen häva köpet i fråga om denna enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning.

Om dröjsmålet eller felet ger anledning att anta att ett avtalsbrott som ger rätt till hävning kommer att inträffa beträffande någon senare delleverans, får köparen på denna grund häva köpet i fråga om en sådan senare leverans, om det sker inom skälig tid.

Häver köparen i fråga om en delleverans, får han samtidigt häva i fråga om tidigare eller senare leveranser om han på grund av sammanhanget mellan dem skulla ha betydande olägenhet av att stå fast vid köpet beträffande dessa leveranser.

Köparens skyldigheter

Prisets bestämmande

45 § Följer priset inte av avtalet, skall köparen betala vad som är skäligt med hänsyn till varans art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.

46 § Skall priset beräknas efter antal, mått eller vikt, skall varans mängd vid den tidpunkt då risken för varan går över på köparen läggas till grund för beräkningen.

Om priset skall beräknas efter varans vikt, avräknas först förpackningens vikt.

47 § Har köparen fått en räkning, är han bunden av det pris som har angetts i räkningen. Detta gäller dock inte, om han inom skälig tid meddelar säljaren att han inte godkänner priset, om ett lägre pris följer av avtalet eller om det fordrade beloppet är oskäligt.

Betalningen

48 § Betalning skall ske hos säljaren. Om betalning skall ske mot överlämnande av varan eller dokument avseende varan, skall den dock ske där överlämnandet äger rum. Skyldigheten att betala omfattar även skyldighet att i enlighet med avtalet acceptera växel och ställa remburs, bankgaranti eller annan säkerhet samt att vidta de andra åtgärder som behövs för att möjliggöra betalning.

49 § Följer tidpunkten för betalningen inte av avtalet, skall köparen betala när säljaren kräver det. Köparen är dock inte skyldig att betala förrän varan hålls honom till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet.

Innan köparen betalar har han rätt att undersöka varan på det sätt som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna, om inte det avtalade sättet för avlämnandet och betalningen är oförenligt med en sådan undersökning.

Har konossement utfärdats för varans transport till bestämmelseorten eller transporteras varan i övrigt på sådana villkor att säljaren inte sedan betalning har skett får förfoga över varan, får utan hinder av första eller andra stycket betalning krävas mot konossement eller när köparen har tagit emot fraktsedel eller annat bevis för att varan transporteras på sådana villkor.

50 § Köparen skall

1. medverka till köpet på ett sådant sätt som skäligen kan förväntas av honom för att säljaren skall kunna fullgöra köpet, och

2. hämta eller ta emot varan.

Påföljder vid köparens avtalsbrott

Påföljderna

51 § Betalar köparen inte i rätt tid eller medverkar han inte till köpet enligt 50 § 1 och beror detta inte på säljaren eller något förhållande på dennes sida, får säljaren enligt 52 – 59 §§ kräva betalning eller annan fullgörelse eller häva köpet samt dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne varan enligt 10 § och kräva ränta enligt 71 §.

Uppfyller köparen inte sin skyldighet att hämta eller ta emot varan och beror detta inte på säljaren eller något förhållande på dennes sida, gäller 55 §, 57 § andra – fjärde styckena och 58 §.

Krav på betalning och annan fullgörelse

52 § Säljaren får hålla fast vid köpet och kräva betalning.

Om köparen avbeställer en vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för honom, får säljaren dock inte hålla fast vid köpet genom att fullfölja tillverkningen, vidta andra förberedelser för avlämnandet och kräva betalning. Detta gäller dock inte, om ett avbrott skulle medföra en väsentlig olägenhet för säljaren eller risk för att hans förlust till följd av avbeställningen inte blir ersatt. Skadestånd på grund av avbeställningen beräknas enligt 67 – 70 §§.

Har varan ännu inte avlämnats, förlorar säljaren rätten att kräva betalning, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

53 § Säljaren får hålla fast vid köpet och kräva att köparen medverkar till köpet enligt 50 § 1. Köparen är dock inte skyldig att medverka till köpet, om det föreligger ett hinder som han inte kan övervinna eller om hans medverkan skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till säljarens intresse av köparens medverkan.

Om hindret eller missförhållandet upphör inom rimlig tid, får säljaren dock kräva att köparen medverkar till köpet.

Säljaren förlorar rätten att kräva att köparen medverkar till köpet, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

Hävning på grund av dröjsmål med betalningen

54 § Säljaren får häva köpet på grund av köparens dröjsmål med betalningen, om dröjsmålet utgör ett väsentligt avtalsbrott.

Har säljaren förelagt köparen en bestämd tilläggstid för betalningen och är den inte är oskäligt kort, får köpet även hävas om köparen inte betalar inom tilläggstiden.

Medan tilläggstiden löper får säljaren häva köpet endast om köparen meddelar att han inte kommer att betala inom denna tid.

Har varan kommit i köparens besittning, får säljaren häva köpet endast om han har förbehållit sig rätt till detta eller köparen avvisar varan.

Hävning på grund av bristande medverkan

55 § Säljaren får häva köpet, om köparen inte medverkar till köpet enligt 50 § 1 och avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för säljaren samt köparen insåg eller borde ha insett detta. Säljaren får under samma förutsättningar häva köpet, om köparen inte i rätt tid hämtar eller tar emot varan i fall då det framgår av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt.

Säljaren får vidare häva köpet, om köparen inte inom en bestämd tilläggstid som säljaren har förelagt köparen och som inte är oskäligt kort

1. medverkar till köpet enligt 50 § 1, eller
2. hämtar eller tar emot varan i fall då det framgår av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt.

Medan en tilläggstid löper får säljaren häva köpet endast om köparen meddelar att han inte kommer att fullgöra sina skyldigheter inom tilläggstiden.

Hävning vid successiv leverans

56 § Skall betalning ske efter hand i särskilda poster allteftersom avlämnande sker och föreligger det dröjsmål med betalningen av någon post, får säljaren häva köpet i fråga om denna post enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning.

Säljaren får häva köpet även i fråga om en senare post, om det inte saknas anledning att anta att dröjsmål med betalningen som ger rätt till hävning kommer att upprepas.

Skadestånd

57 § Säljaren har rätt till ersättning för den skada han lider genom köparens dröjsmål med betalningen, om inte köparen visar att dröjsmålet beror på lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller betalningsförmedlingen eller annat liknande hinder som köparen inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Säljaren har också rätt till ersättning för den skada han lider genom att köparen inte medverkar till köpet enligt 50 § 1 eller inte i rätt tid hämtar eller tar emot varan i fall då det framgår av avtalet eller omständigheterna att säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med det som han har sålt. Rätt till ersättning i dessa fall föreligger dock inte, om köparen visar att det har funnits ett hinder av det slag som anges i 27 § första eller andra stycket för att medverka till köpet eller för att hämta eller ta emot varan.

Enligt andra stycket ersätts inte sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket.

Säljaren har alltid rätt till ersättning, om avtalsbrottet eller förlusten beror på försummelse på köparens sida.

58 § Hindras köparen att fullgöra köpet i rätt tid, skall han lämna säljaren meddelande om hindret och dess inverkan på möjligheterna till fullgörelse. Om säljaren inte får ett sådant meddelande inom skälig tid efter det att köparen har fått eller borde ha fått kännedom om hindret, har säljaren rätt till ersättning för den skada som kunde ha undvikits om han hade fått meddelandet i tid.

Meddelande om hävning och skadestånd

59 § Säljaren får inte häva köpet på grund av köparens dröjsmål med att betala eller med att hämta eller ta emot varan, om han inte innan fullgörelse har skett meddelar köparen att han häver.

Om köparen har lämnat medverkan enligt 50 § 1 men detta har skett för sent, får säljaren inte häva köpet eller kräva skadestånd på grund av dröjsmålet, om han inte inom skälig tid efter det att fick kännedom om att medverkan har lämnats meddelar köparen att han häver eller vill kräva skadestånd. Om säljaren häver köpet, behöver han dock inte lämna särskilt meddelande om att han vill kräva skadestånd.

Specifikation

60 § Skall köparen specificera varans form, mått eller andra egenskaper och underlåter han att göra det vid avtalad tid eller inom skälig tid efter det han har fått begäran om detta från säljaren, får säljaren göra specifikationen i överenstämmelse med vad som kan antas vara i köparens intresse. Detta hindrar inte säljaren från att göra gällande andra påföljder.

Säljaren skall underrätta köparen om den specifikation han gör och förelägga köparen en skälig tid inom vilken denne kan ändra specifikationen. Ändrar köparen inte specifikationen inom den tid som har förelagts honom, blir säljarens specifikation bindande.

Befarat avtalsbrott

Stoppningsrätt

61 § Visar det sig efter köpet att en parts handlingssätt eller ekonomiska förhållanden är sådana, att det finns starka skäl att anta att han inte kommer att uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser, får motparten för sin del inställa fullgörelsen och hålla inne sin prestation.

Har säljaren redan avsänt varan och visar det sig att sådana förhållanden som avses i första stycket föreligger på köparens sida, får säljaren hindra att varan lämnas ut till köparen. Detta gäller även om köparen har tagit emot transportdokument avseende varan.

Den som inställer fullgörelsen eller hindrar att varan lämnas ut skall genast meddela motparten detta. Om han inte gör det, har motparten rätt till ersättning för den skada som han lider genom att ett sådant meddelande inte har lämnats i tid.

Den som har inställt sin fullgörelse eller hindrat att varan lämnas ut skall fortsätta fullgörelsen, om motparten ställer godtagbar säkerhet för sin fullgörelse.

Hävning

62 § Står det klart att det kommer att inträffa ett avtalsbrott som ger en part rätt att häva köpet, får denne häva redan före tiden för fullgörelsen. Hävningen är dock utan verkan, om motparten genast ställer godtagbar säkerhet för att han kommer att fullgöra köpet.

63 § Har en part försatts i konkurs, får konkursboet inträda i avtalet. Motparten får kräva att boet inom skälig tid ger besked om det vill inträda.

Inträder konkursboet i avtalet och är tiden för motpartens fullgörelse inne, får denne kräva att boet fullgör sin prestation eller, om anstånd har medgetts, utan oskäligt uppehåll ställer godtagbar säkerhet för sin fullgörelse. Är tiden för motpartens fullgörelse inte inne, får denne kräva säkerhet om det av särskild anledning är nödvändigt för att skydda honom mot förlust.

Om boet inte inom skälig tid efter motpartens krav enligt första stycket inträder i avtalet eller inte efterkommer motpartens krav enligt andra stycket, får motparten häva köpet.

Överlämnas varan till köparen eller hans konkursbo efter det att köparen har ansökt om förordnande av god man enligt ackordslagen (1970:847) eller försatts i konkurs och har betalning inte skett, får säljaren kräva att varan lämnas tillbaka. Varan behöver dock inte lämnas tillbaka, om betalning sker genast eller, i fall då priset inte ännu har förfallit till betalning, köparen eller konkursboet inom skälig tid efter uppmaning ställer godtagbar säkerhet för betalningen.

Om konkursboet har sålt varan eller på annat sätt har förfogat över den så att den inte kan lämnas tillbaka väsentligen oförändrad och oförminskad, skall konkursboet anses ha inträtt i avtalet.

Gemensamma bestämmelser om hävning och omleverans

Verkningar av hävning och omleverans

64 § Hävs köpet, bortfaller säljarens skyldighet att överlämna varan och köparens skyldighet att betala och medverka till köpet.

I den mån köpet har fullgjorts får vardera parten kräva att motparten lämnar tillbaka vad han har tagit emot. Var och en får därvid hålla inne vad han har tagit emot till dess att den andre ger ut vad han skall lämna tillbaka samt betalar eller ställer godtagbar säkerhet för skadestånd och ränta som han kan vara skyldig att erlägga.

Om säljaren skall företa omleverans, får köparen hålla inne vad han har tagit emot till dess att omleverans sker.

65 § Hävs köpet, skall köparen ge ut den avkastning av varan som han har fått samt betala skälig ersättning om han har haft annan nytta av varan.

Om säljaren skall lämna tillbaka betalningen, skall han betala ränta från den dag han tog emot betalningen.

Bortfall av rätt till hävning och omleverans

66 § Köparen får häva köpet eller kräva omleverans endast om han kan lämna tillbaka varan väsentligen oförändrad och oförminskad.

Rätten att häva köpet eller kräva omleverans går dock inte förlorad, om

1. varan har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat genom sin egen beskaffenhet eller något annat förhållande som inte beror på köparen,

2. varan har förstörts, försämrats eller minskat till följd av en åtgärd som har varit nödvändig för att undersöka om varan är felfri, eller

3. varan helt eller delvis har sålts vidare i vanlig ordning eller använts av

köparen för förutsatt bruk innan han märkte eller borde ha märkt det fel på grund av vilket han vill häva köpet eller kräva omleverans.

Rätten att häva köpet eller kräva omleverans går inte heller förlorad, om köparen ersätter säljaren den minskning i varans värde som är en följd av att varan har försämrats eller minskat.

Skadeståndets omfattning

Allmänt

67 § Skadestånd på grund av avtalsbrott omfattar ersättning för utgifter, prisskillnad, utebliven vinst och annan direkt eller indirekt förlust med anledning av avtalsbrottet. Skadeståndet omfattar dock inte ersättning för förlust som köparen tillfogas genom skada på annat än den sålda varan.

Som indirekt förlust anses

1. förlust till följd av minskning eller bortfall av produktion eller omsättning,
2. annan förlust till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett sätt,
3. utebliven vinst till följd av att ett avtal med tredje man har fallit bort eller inte har blivit riktigt uppfyllt, och
4. annan liknande svårförutsebar förlust.

Som indirekt förlust enligt andra stycket anses dock inte en sådan förlust som den skadelidande har haft för att begränsa en förlust av annat slag än som anges i andra stycket.

Prisskillnad

68 § Har köpet hävts och köparen gjort ett täckningsköp eller säljaren sålt varan på nytt, och har åtgärden vidtagits med omsorg och inom skälig tid efter det att köpet hävdes, läggs priset enligt köpet och priset vid täckningsköpet eller försäljningen till grund för beräkningen av prisskillnaden.

69 § Har köpet hävts utan att täckningsköp eller försäljning enligt 68 § har skett och finns det ett gängse pris för sådana varor som köpet avser, läggs priset enligt köpet och varans gängse pris vid tiden för hävningen till grund för beräkning av prisskillnaden.

Begränsning av skadan och nedsättning av skadeståndet

70 § Den skadelidande parten skall vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin skada. Försummar han det, får han själv bära en motsvarande del av förlusten.

Om skadeståndet är oskäligt med hänsyn till den skadeståndsskyldiges möjligheter att förutse och hindra skadans uppkomst samt omständigheterna i övrigt, kan skadeståndet jämkas.

Ränta

71 § I fråga om ränta på priset och andra fordringar som inte betalas i tid gäller räntelagen (1975:635).

I fall då säljaren får kräva betalning mot tillhandahållande av varan utgår dock ränta enligt 6 § räntelagen redan från den dag säljaren framstäl-

ler ett sådant krav även om förfallodagen ej är bestämd i förväg. Detsamma gäller i fall då säljaren får kräva betalning mot sådant dokument eller bevis som innebär att säljaren inte får förfoga över varan när det har lämnats ut till köparen.

Andra stycket gäller dock inte om säljaren ger ut varan, dokumentet eller beviset trots att betalning inte sker.

Vård av varan

Säljarens vårdplikt

72 § Om varan inte hämtas eller tas emot i rätt tid eller om den inte överlämnas till köparen till följd av något annat förhållande på hans sida, skall säljaren för köparens räkning vidta skäliga åtgärder för vård av varan, om han har den i sin besittning eller annars kan ta hand om den.

Köparens vårdplikt

73 § Vill köparen avvisa en vara som han har tagit emot, skall han för säljarens räkning vidta skäliga åtgärder för vård av varan.

Vill köparen avvisa en vara som har sänts till honom och hålls honom tillhanda på bestämmelseorten, skall han ta hand om den för säljarens räkning, om det kan ske utan att betalning sker och utan oskälig kostnad eller olägenhet. Sådan skyldighet föreligger dock inte, om säljaren eller någon som på hans vägnar kan ta hand om varan finns på bestämmelseorten.

Förvaring hos tredje man

74 § Har den part som skall ta vård om varan överlämnat den till tredje man för förvaring för motpartens räkning och har förvararen valts med omsorg, är den vårdpliktige parten fri från ansvar för varan när förvararen har tagit emot den.

Ersättning för vårdkostnader

75 § Den part som skall ta vård om varan för motpartens räkning har rätt till ersättning för försvarliga utgifter och kostnader på grund av vården. Han får hålla inne varan till dess att ersättningen betalas eller godtagbar säkerhet ställs för den.

Försäljning av varan

76 § Den part som skall ta vård om varan får sälja den, om han inte utan väsentlig kostnad eller olägenhet kan fortsätta med vården eller om motparten dröjer oskäligt länge med att ta hand om varan eller med att betala varan eller ersätta kostnader för vården.

Om varan är utsatt för snabb förstörelse eller försämring eller om den fordrar alltför kostsam vård, skall den säljas om det kan ske.

Varan skall säljas med omsorg. Motparten skall om möjligt underrättas före försäljningen.

77 § Har en part rätt att sälja varan enligt 76 § men kan den inte säljas

eller är det uppenbart att priset inte skulle täcka kostnaderna för en försäljning, får parten förfoga över varan på annat sätt som är försvarligt. Innan det sker, skall motparten om möjligt underrättas.

78 § Vad en försäljning har inbringat och vad en part på annat sätt har fått ut av varan skall, liksom uppkomna kostnader, redovisas för motparten. Överskott tillfaller motparten.

Avkastning

79 § Avkastning som varan ger före avtalad tid för avlämnandet tillfaller säljaren, om det inte med fog kunde beräknas att den skulle utfalla senare. Avkastning som varan ger efter det att den skall avlämnas tillfaller köparen, om det inte med fog kunde beräknas att den skulle utfalla tidigare.

80 § I köp av aktier ingår utdelning som inte har förfallit till betalning före köpet och sådan företrädesrätt för aktieägare att delta i emission som inte har kunnat utövas före köpet.

81 § I köp av räntebärande fordringar ingår ränta som är upplupen men ännu inte förfallen till betalning vid den tidpunkt som har avtalats för avlämnandet. Vad som svarar mot sådan ränta skall köparen betala till säljaren utöver priset, om inte fordringen har sålts som osäker.

Vissa meddelanden

82 § Har ett meddelande som köparen skall lämna säljaren enligt 23, 24, 29, 32, 35, 39, 47 eller 61 § avsänts på ett ändamålsenligt sätt, får meddelandet åberopas även om det försenas, förvanskas eller inte kommer fram. Detsamma gäller beträffande ett meddelande som säljaren skall lämna köparen enligt 52, 53, 59 eller 61 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1990. Genom lagen upphävs lagen (1905:38 s. 1) om köp och byte av lös egendom med den begränsningen att de hänvisningar till den lagen som finns i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande skall fortsätta att gälla.

I fråga om avtal som har ingåtts före ikraftträdandet gäller dock äldre bestämmelser.

2 Förslag till

Lag om ändring i räntelagen (1975:635)

Härigenom föreskrivs att 2 § räntelagen (1975:635) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Ränta på fordran utgår ej för tid innan fordringen är förfallen till betalning.	
På fordran som avser återgång av betalning då avtal hävts till följd av *betalningsmottagarens* kontraktsbrott eller på liknande grund utgår dock ränta för tiden från den dag betalningen erlades till och med den dag återbetalning sker eller, om återbetalning ej sker i rätt tid, den dag från vilken ränta börjar utgå	På fordran som avser återgång av betalning då avtal hävts till följd av kontraktsbrott eller på liknande grund utgår dock ränta för tiden från den dag betalningen erlades till och med den dag återbetalning sker eller, om återbetalning ej sker i rätt tid, den dag från vilken ränta börjar utgå enligt 3 eller 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1990.

Innehåll

Bilaga 1. Sammanfattning av arbetsgruppens förslag 1

Bilaga 2. Arbetsgruppens lagförslag 10

Bilaga 3. Remissammanställning 25
1 Allmänna och sammanfattande synpunkter 25
2 Det internationella samarbetet 44
3 Köplagen och konsumenträtten 55
4 Synpunkter på vissa frågor 61
5 Specialmotiveringen 74

Bilaga 4. Lagrådsremissens lagförslag 179
1 Förslag till köplag 179
2 Förslag till ändring i räntelagen 195

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1988